Kur'anı Kerimin Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri

Muharriri: Emekli Diyanet İşleri Reisi
Fatih Dersiamlarından
ÖMER NASUHİ BİLMEN

1.CİLT

NESA

NESA BASIN YAYIN ORGANİZASYON TİC. A.Ş.
Topçu cad. Asri apt. No.18 Kat 5 Taksim/İSTANBUL
Tel: (0212) 256 47 78 (Pbx) Fax: (0212) 238 90 29
e-mail:nesayayin@turk.net

NESA BASIN YAYIN ORGANİZASYON TİC. A.Ş.
Topçu cad. Asri apt. No.18 Kat 5 Taksim/İSTANBUL
Tel: (0212) 256 47 78 (Pbx) Fax: (0212) 238 90 29
e-mail:nesayayin@turk.net

M U K A D D İ M E

Malûmdur ki, Kur'anı azîmüşşan bütün insaniyet âlemini hidayet nurları içinde bırakacak bir kitabı semavîdir, bir kitabı ilâhîdir. Onun kutsi âyetleri binlerce hakikatleri camidir, bütün akıl sahiplerini irşade, tenvire kâfidir. Elverir ki o ulvi kitabın emirleri, nehiyleri, bütün hükümleri, tavsiyeleri can ve dilden kabul edilsin, onun bütün beyanatının birer hakikat, birer hikmet kaynağı olduğu tasdik olunsun.

Evet: Kur'anı mübin, bütün beşeriyetin bir mukaddes, ilâhî kitabıdır. Bu mübarek kitabın bütün lâfızları da, mânaları da ilâhidir, vahye müstenittir. Bütün insanları bir vahdet, bir uhuvvet dairesine davet etmektedir. Binaenaleyh Kur'anı Kerîmin ayniyetini, pür hikmet hükümlerini olduğu gibi muhafazaya çalışmak bütün muhteviyatına tamamen riayet etmek, bütün beşeriyet için en kutsal, en faideli bir vazifedir.

Kur'anı kerîmin beyanatı, hükümleri ammeye müteveccih ise de bunları laikıyla ilmî bir dairede güzelce anlayıp kavramağa her kimse muktedir olamaz. Velev ki arap lisanına iyice vakıf bulunsun. Böyle bir kudret ve meziyeti haiz olabilmek için senelerce dinî ilimler ile uğraşarak maharet ve imtiyaz kazanmış olmak lâzımdır.

İşte bu vasıfları haiz olan bir çok islâm âlimleri, Kur'anı azimin yüksek hakikatlerini, bütün hükümlerini yine arapça lisanıyla ve sair muhtelif lisanlarla şerh ve beyan ederek medeniyet ve islâmiyet âlemine pek kıymetli eserler ithaf etmişlerdir.

«Tabakatul müfessirin» unvanlı eseri acizide de yazılmış olduğu üzere asrı saadetten beri ondört asır içinde müteaddit müfessirler vücude gelmiş, her biri güzel bir niyetle Kelâmı İlâhîye hıdmeti bir şeref telâkki etmiş, bunun neticesi olarak da yüzlerce kıymetli tefsirler ve birer meali kur'andan ibaret olan tercümeler kütüphaneleri tezyin edip durmuştur.

Şüphe yok ki Kur'anı muciz beyan, bir kitabı ilâhîdir, onun mübarek lafızları da, mânaları da ulvîdir, vahyi suphaniye müstenittir. Ve bütün islâm âlemine, beşeriyet muhitine aynı surette hitap etmektedir. Ve bütün insanlar onu aynı surette takdis ve muhafaza ile mamur bulunmaktadırlar.

Kuranı mübin, öyle bir belagat mucizesidir ki onun yüksek mânalarını bütün hikmetlerini ve işaretlerini başka lisanlar ile tamamen ifade edebilmek gayri kabildir. Bu hususta bütün din âlimlerinin, bütün füsehayi ümmetin ittifakları vardır.

Zaten Kur'anı azim, bir kavme değil bütün islâm kavimlerine mahsus olmak üzere bir dinî lisan ile nazil olmuş, bunun bu kutsî varlığı muhtelif ırklar, kavimler arasında islâm birliğini, din kardeşliğini tecelli ettirmeğe vesile bulunmuştur.

Binaenaleyh ibadet-ü taat hususunda bütün müslümanlarm Kur'anı kerime dört elle sarılmaları, onun yüksek ve her veçhile maslahat ve hikmete muvafık olán emirlerine, nehilerine riayet etmeleri kendilerinin selâmet ve saadetleri icabıdır. Hangi bir ırkın, hangi bir cemaatın arzusu ile bu dini vazifeye muhalif harekete kimsenin selâhiyeti yoktur. Aksi takdirde islâm birliği haleldar olur, din kardeşliği zevale yüz tutar, bundan islâm milletinin düşmanları istifade etmek ister.

Şunu da arz ederim ki: Kur'anı azimin bütün hükümlerini, beyanatını güzelce anlayabilmek bütün müslümanların efradı için kabil değildir: Araplar dahi Kur'an lisanına vakıf oldukları halde herbiri onun bütün ahkamı celilesini lâikıyle anlamak kudretini haiz değildirler. Bu bir ihtisas meselesidir. Bu hususta mütehassıs zatların, din âlimlerinin bildirmelerine, irşatlarına ihtiyaç vardır.

Meselâ: Kur'anı kerimin bir kısım hükümleri itikatlara, ibadetlere, ahlâka, muamelata, eski kavimlerin ibreti hamiz tarihî hallerine aittir. İslâm âlimleri ise bunlara dair muhtelif lisanlar ile müteaddit kitaplar yazmışlar, bunları islâm âlemine birer feyz ve marifet vesilesi olmak üzere ithaf etmişlerdir.

Artık her müslüman kendi kabiliyeti nisbetinde bunlardan istifade edebilir.

Maamafih islâm âlimleri, Kur'anı kerimin yüksek mealini de muhtelif lisanlara mümkün mertebe tercüme etmiş bulunmaktadırlar.

Kur'anı muciz beyanın tercümeleri esasen iki kısma ayrılır. Bir kısmı «tercümei harfiyye» dir ki bu Kur'anı mübini olduğu gibi aynen ve harfiyyen tercüme etmektir. Fakat böyle bir tercüme kabîl değildir. Çünkü her lisanın kendine mahsus incelikleri, nükteleri, işaretleri vardır. Bundan dolayıdır ki insanların eserleri bile başka lisanlara tercüme edilince ayniyyeti tamamiyle muhafaza edilmiş olamıyor. Artık binlerce hakikatleri, işaretleri, mecazları ve nükteleri ihtiva eden Kur'anı mucız beyanın aynen tercümesi nasıl kabil olabilir? Bu tercümeye nasıl Kur'an hükmü verilebilir? Bu olsa olsa muhtasar bir mealden ibaret bulunmuş olur. Eğer böyle bir tercüme bir takım hataları muhtevi bulunursa okunması bile caiz olamaz. Muharriri için de mânevi mesuliyeti calip bulunur.

İkinci kısım tercümeye gelince buna da «Tercümei tefsiriye» namı verilmiştir. Selâhiyetli olan zatların bu kabil tercümeleri vücude getirmeleri caiz ve faideyi haizdir. Nitekim böyle bir kısım tercümeler, tefsirler öteden beri tahrir ve telif edilegelmiştir. Müslümanlar bu gibi mufassalca yazılmış tercümeleri okuyarak müstefid olabilirler. Şu da malûmdur ki bu tercümeler ile Kur'anı azimin hükümlerini, hakikatlerini mümkün mertebe anlatabilmek için bunlarda bir kısım tafsilât vermek, şerh ve izah

kabilinden bazı beyanatta bulunmak mecburiyeti vardır. Artık, bu tercümelerde, tefsirlerde Kur'anı kerimin aynına muadil olamaz. Ebedi bir mucize olan Kur'anı azimüşşanm hükmünü haiz bulunamaz. Bu tercümeler ile de namaz gibi ibadetleri ifa etmek meşru görülemez. Belki bunların mütaleasından istifade edilir, bunların okunması da sevaba vesile olur.

Şunu da arz edelim ki, Allahu Teâla hazretleri Kur'anı kerimi tilâvet ve hifz ve sıyanet için fevkalâde bir kolaylık vermiştir. Bin üçyüz küsur seneden beri muhtelif islâm ırkları arasında binlerce, milyonlarca zatlar Kur'anı azimin kıraatini kolaylıkla öğrenmiş bir çok sureler ile hafızalarını tezyin etmiş ve aralarında nice binlerce kıymetli hafızlar yetişmiş ve yetişmekte bulunmuştur. Bu da Kur'anı mübinin bir ebedi mucize olduğuna ve bütün müslümanlar arasında müşterek, vahyi ilâhiye müstenit mukaddes bir kitap bulunduğuna bir delildir ki hiç bir şey bunun yerine kaim olamaz.

Acizleri kendi namıma tefsir ve tercüme yazacak bir iktidara malik olmadığımı itiraf ederim. Ancak bir hayli din kardeşlerimizin arzularına binaen Kur'anı azimin meali âlisine ve muhtasarca izahına dair bu eseri» bir çok muktedir âlimlerimizin tefsirlerinden istifade etmek üzere yazmaya cüret eyledim. Bu tefsirlerin bir kısmı şunlardır:

1 :	(أنوار التنزيل)	Müellifi	Abdullah Beyzavi'dir.
2 :	(الغيب^<LI*)	»	Fahrüddin Muhammed Razi'dir.
3 :	(ارشاد العقل السليم)	»	Ebüssuud Efendidir.
4 :	(روح البيان)	»	Şeyh İsmail Hakkı merhumdur.
5 :	(سراج المنير)	»	Şeyh Hatibi Şerbinî'dir.
6 :	(لباب التأويل)	»	Hazin diye maruf olan İbrahim Bağdadidir.
7 :	(الفواتح الالهية)	»	Şeyh Nimetullahı Nehcuvani'dir.
8 :	(تاج التفاسير)	»	Gazi Ebubekri Arabîdir.
9 :	(تبصير الرحمن)	»	Aliyyül Mehayimî merhumdur.
10 :	(التفسير الواضح)	»	Muhammet Mahmudu Hicazi'dir.

(رحمة الله عليهم اجمعين)

İşte bu gibi makbul meşhur kitaplardan bilistifade yazmakta olduğum bu eseri acizanemdeki kusurlarımın affını rahim ve kerim olan mabûdi zişanımızdan niyaz ederim. (ومن الله التوفيق)

*

بسم الله الرحمن الرحيم

(Fatiha Sûrei Celilesi)

Malûm olduğu üzere Kur'anı mübin (114) sure ile (6666) ayeti celileden müteşekkildir. Fatiha Suresi ise bu mübarek surelerin birincisidir. Muhtar olan kavle göre Mekkei Mükerremede nazil olmuştur.

Fatiha suresi Kur'ânı Kerimin kıraatine mebde teşkil ettiği için böyle fatiha namını almıştır. Çünkü derece derece zuhure gelen her şeyin evveline fatiha denir.

Fatiha suresi Kur'anî hakikatlerin zübdesini havi olduğu için kendisine (Ümmül Kur'an), (Ümmül Kitap) gibi isimler de verilmiştir. Kezalik bu mübarek sure yedi ayetten ibaret olup namazların her rekâtında okunduğu için (Seb'ul mesanî) namını da haizdir.

Surei Fatiha Cenabı Hakka hamdü senayi havi ve halikı azimin mukaddes evsaf mı muhtevi o mabudi kerîme arzı ubudiyyetle en mühim münacaatı camidir.

Fatiha suresi, Besmelei şerife ile beraber yedi ayettir. Hanefî fakihlerinçe asıl sahih olan kavle göre bütün surelerin evvellerindeki besmeleler, o surelerden birer cüz değildirler. Belki birer müstakil ayet olup surelerin aralarmı ayırmak ve kendileriyle teberrük olunmak için mükerrer olarak nazil olunmuştur. Fatihai[1] şerifeyi okuyup bitirince (Amin) denilmesi de bir sünneti seniyyedir.

بسم الله الرحمن الرحيم

MEALİ ÂLİSİ:

(1) : Rahman ve rahim olan Allah Tealânın ismiyle (Tilavete başlarım).

***

İ Z A H

(1) : Bu ayeti celile Besmelei Şerife unvanına haiz, haliki kâinat hazretlerinin üç mukaddes ismini havi, her okunacak ve yapılacak mühim, meşru bir şeye teberrüken bununla başlanılması, bir muvaffakiyet vesilesidir. İşte Fatiha Suresini okuyacak bir zat bu besmelei şerifeyi okuyunca: **(Rahman ve rahim olan Allah Tealânm mübarek ismiyle) bu** sureyi tilavete başladım demiş, bu mukaddes isimler ile teberrükte bulunmuş, bununla Cenabı Haktan yardım dilemiş olur. Ne kutsi, ne mübarek bir ayeti celile.

***

سورة الفاتحة
مكية وآياتها سبع

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ ١
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ٢ الرَّحْمَٰنِ
الرَّحِيمِ ٣ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ ٤
إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ٥
اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ٦
صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ
الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ٧

MEALİ ÂLİSİ:

(2, 3, 4, 5) : Hamd, âlemlerin rabbi, rahman ve rahim olup ceza gününün maliki olan Allah Tealâya mahsustur.

(6) : Yarabbi yalnız sana ibadet ederiz ve ancak senden yardım dileriz.

(7) : Bizleri doğru yola hidayet et, o kendilerine inam etmiş olduğun zatların yoluna ilet, gazaba uğramışların ve sapık bulunmuşların yoluna değil.

***

İ Z A H

(2:5): Bu mübarek ayetler sureyi fatiha unvanım haiz, Cenabı Hakka hamdü senayı havi ve onun mukaddes evsafını muhtevidir. Ve o kerim mabudumuza ne veçhile arzı ubudiyette, tezarru ve niyazda bulunacağımızı bizlere telkin buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Hamd)** meth ve sena, arzı şükran **(Alemlerin)** bütün mahlûkatm **(Rabbi)** maliki, seyyidi, mürebbisi olan ve **(Rahman *xe* rahim)** yani zati kibriyası rahmet ile müttesif olup kullarına bilfiil merhamet buyuran ve **(Ceza gününün)** yevmi kıyametin **(Maliki olan)** o gündeki bütün umur, kabzei kudretinde bulunan **(Allahû Tealaya mahsustur)** onun için sabittir. Artık şüphe yok ki her veçhile hamdü senaya o müstehiktır, ondan başka bütün mülkün maliki, âlemlerin halikı yoktur.

(6') : Yarabbii. **(Yalnız sana ibadet ederiz).** Senin azernetini kalben düşünür, kemali huşu ile ancak sana taatte, arzı ubudiyette bulunuruz. **(Ve ancak senden yardım dileriz.).** Ancak sana sığınır, senden lütuf ve inayet bekleriz.

(7) : Artık ey kerim mabudumuz!.. **(Bizleri doğru yola hidayet et)** Bize doğru yolu bildir, bizi o yolu takibe muvaffak kıl. O tarik ise islâmiyetten ibarettir. **(O kendilerine inam etmiş)** kendilerini islâmiyete, zühüd ve tekvaya nail buyurmuş **(olduğun zatların yoluna)** ilet, hidayet et, onlar gibi biz de tariki müştekimi takibe muvaffak olalım, **(gazaba uğramışların)** rahmeti ilâhiyeden uzaklaştırılmış, ziyade azab ile muazzeb olmuş kimselerin **(ve sapık bulunmuşların)** doğru yolu, tariki islâmiyeti bırakıp çıkmaz yollara sapmış kimselerin **(yoluna değil.)** Öğle saliklerini hidayetten mahrum bırakan, felâket çukuruna düşüren bir yola bizi sevk etme. Ya ilâhel âlemin!.. Amin, bi hörmeti seyyidil mürselin.

§ Amin lâfsı, Kur'andan değildir. Fakat fatiha suresini bununla hatmetmek sünnettir. Bu kelime, Yarabbi! bizden kabul et, dualarımıza icabet buyur mânasını ifade eder.

§ Hamd; Zikri cemildir, güzel bir haldan, bir nimetten dolayı tazim ciheti ile şükür ve senada bulunmak demektir. Cenabı hak bütün mahlukatı lütfen vücude getirmiş, onlara nimetler, kabiliyetler vermiş, bahusus insanlara peygamberler, kitaplar göndermiş, kendilerini hidayet ve saadet yollarına davet buyurmuş olduğundan bütün mükevvenatın hamdü senasına müstehıktir.

§ Allah ismi celili, Cenabı Hakka mahsus bütün kemal sıfatlarını müfid bir ismi ilâhîdir ki başka hiç bir zata isnat ve itlâk edilemez. Bu, bir ismi azajndır.

§ Rab, ismi şerifede malik, seyyid, müslih mânalarını ifade ettiği gibi bütün mükevvenatın mucidi, mürebbisi, perverdigarı mânasını da muhtevidir. İşte bütün mahlukatın mürebbisi, ibda ve terbiye edicisi de Allah Tealâdan başka değildir.

§ Rahman ve rahimde rahmet sahibi mânasına birer ismi ilâhidir. Rahman bütün mahlukatı yaratan, yaşatan, nimetlere kavuşturan zat demektir. Rahimde, mümin kulları hakkında eltafı süphaniyesini ibzal buyuran halikı azimüşşan hazretleridir.

Deniliyor ki rahman bir mün'ımdir ki, onun vereceği nimetlerin süduru başkalarından mutasevver değildir. Bu cihetle rahman ismi mahlukata verilemez. Rahim ise bir mün'ımdir ki onun yapacağı in'amın misli başkalarından da sudur edebilir. Bu cihetle rahim adı kullara da verilebilir.

§ Alemin tabirine gelince; bu da Cenabı Hakkın varlığına, birliğine delâlet ve şehadet eden, **onu** bilip tasdik etmeğe vesile olan bütün mükevveriattan, masnuattan **ibarettir** ki her birine bir âlem denir. Bunlar; âlemi sema, âlemi arz, âlemi hayvanat, âlemi nebabat, âlemi ervah, âlemi dünya, âlemi ahiret nevilere ayrılmıştır. Bir rivayete göre on sekiz bin âlem vardır. Bizim dünyamız ise bu âlemlerden yalnız biridir.

Bütün âlemler birer mahlûktur. Bütün bunların yaradıcısı Cenabı Haktan başka değildir. Bütün âlemler o halikı zişanın varlığına, kuvvet ve azemetine birer parlak delildir.

§ Yevmiddin: Ceza günü, ahiret günü havf ve haşyet âlemi demektir ki, o günde bütün tasarrufat, bütün mükafat ve mücazat, zatı ilâhiye ait olup onun hakimiyet ve iradesi hilâfına hareket edecek bir kuvvet bulunamaz.

§ İbadet: Emri ilâhiye kemaliyle itaat ve inkiyattır. Hak Tealâya karşı gösterilecek tezellülün, hudu ve huşuun en son gayesidir.

§ İstiane de yardım istemektir, ibadet ve taat hususunda ve sair işlerde Cenabı Hakkın lütuf ve inayetine iltica etmektir.

§ Nimet; Refahı hal, nefsin istilzaz eylediği şey demektir. Bizim için en büyük temenniye, en lâyik olan nimet ise rizayı ilâhîye nailiyettir, salih, mümtaz kulların yollarına salik olabilmektir, gazabı ilâhîye uğramış, dalâletler içinde kalmış, habîs ruhlu kimselerin yollarından uzak kalmaktır.

§ Hidayet; İnsan'ı matluba kavuşturacak olan bir şeye delâlet ve inayet etmek demektir. Bu bir hayırlı rehberlikten ibarettir. Hidayet edene hadi, hidayet bulana da mühtedi denir. İhtida da doğru yolu bulmak demektir, İslâmiyete nailiyet gibi.

§ Dalal = dalalet de helak olmak, kaybolmak, doğru yoldan çıkmak, insanı matlubuna isal edecek olan şeyin fikdam, matluba kavuşturamayacak olan bir yola sülük etmek demektir. İslâmiyetten ayrılmak gibi. Dalâlete düşene dâl, dalâlete düşürene de müdıl, dalâlete düşürmeğe, azdırmağa da idlâl denir.

§ Tariki müstakim ise doğru yoldur, insanı dünyada ve ahirette selâmet ve saadete kavuşturacak olan her hangi bir şey demektir. Bu itibar ile Kur'anı mübine, dinî islâme, sünnet ile camaate ve cennete müstahık olanların yoluna sıratı müstakim denmiştir.

İşte fatihe surei celilesi, bizlere bu hususlardaki vazifelerimizi telkin ve ilham ediyor. Buyurulmuş oluyor ki: «Ey insanlar-, uyanınız, şu nihayetsiz kâinatın halikinin azametini düşününüz. O ne büyük bir yaratıcıdır, ne muazzam bir besleyicidir. Bütün mahlukatı için ne kadar rahmet ve merhameti vardır. Bütün âlemlerin müstakil malik ve hakimi yalnız odur. Artık — Yarabbi! yalnız sana ibadet ederiz. Yalnız senden lütfü, ihsan bekleriz — diyerek arzu ubudiyette bulunuruz. Doğru yola gitmenizi, muhterem kulların izlerini takibe muvaffakiyetinizi o halikı kerimden niyaz ediniz. Küfrü isyan ile doğru yolu kaybetmiş, dalâlet içinde kalmış, insaniyet için bir fitne, bir korkunç beliye mahiyetinde bulunmuş, dinsiz, ahlâksız, sapık kimselere uymaktan, onların igfalatma kapılmaktan emin olmanızı da o rahmet ve ihsanı bipayan olan kerim, rahim mabudumuzdan istirhame devam ediniz. Ey beşeriyet zümreleri! Sizin için bundan başka selâmet ve saadet yolu yoktur.»

Evet... Fatiha surei celilesi işte bizleri böyle bir intibaha, bir tazarru ve nizaya, bir îtilaya davet edip durmaktadır.

Ya ilâhel âlemin!.. Biz aciz kullarının bu husustaki niyaz ve istirhamımızı lütfen kabul buyur. Amin. Bi hörmeti seyyidil mürselin.

(Bakara Sureî Celîlesi)

Bu mübarek sure, medenîdir. İki yüz seksen yedi ayetten müteşekkildir.

Mekkî ve Medenî olan sureler arasındaki fark, icmalen şöyledir: Mekkî olan sureler, hicreti nebeviyeden evvel nazil olmuş surelerdir. Medenî olan sureler de hicreti nebeviyeden sonra nazil olan surelerdir. Velevki Medinei münevvere haricinde, meselâ Mekkei mükerremenin fethi esnasında Mekkede veya sair kazalar esnasında nazil olmuş olsun.

Mekkî olan surelerin ayetleri kısmen pek mûcezdır, pek beliganedir, usulü dini icmalen havidir, bidayeti islâmda nazil olmuş, Mekkei mükerremedeki bülegayı araba karşı bir mucizei belagat olmak üzere tecelli eylemiştir. Medenî olan ayetlerin kısmı azâmi ise binnisbe uzuncadır. Bunlardan bir çokları ehli kitabe hitap etmektedir, eski ümmetlerin tarihî hallerini birer levhayı ibret olmak üzere enzarı intibaha vazı eylemektedir, itikadî meselelere, ibadetlere şahsî, medenî, siyasî muamelelere ait hükümleri muhtevi bulunmaktadır.

İşte bakara surei celilesi de böyle binlerce meseleleri, hakikatleri camidir. Bahusus bir bakara = sığır hâdisesine dair malûmat vermektedir ki, bu hâdise haddizatında Cenabı Hakkın varlığına, kudret ve hikmetine ve nice harikaları yaratmış ve yaratmakta olduğuna delâlet etmektedir. Ve bu hâdise, nübüvvet ve risaletin sübutuna, haizi nübüvvet olan zatların harikalar ibrazına muvaffak olduğuna ve o zatlara itaatin lüzumuna tenbih ve işareti mütezemmin bulunmaktadır. İşte bu mühim nükteleri, işaretleri havi olan Bakara hâdisesi münasebetiyle bu surei celileye bakara suresi unvanı verilmiştir. Kendisinde bakara hâdisesi bildirilen sure demektir.

سورة البقرة مدنية وهي

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓمٓ (1) ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ ف۪يهِ هُدًى لِلْمُتَّق۪ينَ
(2) اَلَّذ۪ينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُق۪يمُونَ الصَّلٰوةَ
وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ (3) وَالَّذ۪ينَ
يُؤْمِنُونَ بِمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَٓا اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ
وَبِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ (4) اُو۬لٰٓئِكَ عَلٰى هُدًى
مِنْ رَبِّهِمْ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ (5)

MEALİ ÂLİSİ:

(1, 2): Elm = Elif, lâm, mim. İşte bu kitap ki, bunda bir şek yoktur,, müttekiler için bir hidayettir.

(3): O müttakiler ki, gaybe inanırlar, namazı da doğruca kılarlar, ve kendilerini merzuk ettiğimiz şeylerden de infakta bulunurlar.

(4): Ye onlar o kimselerdir ki sana indirilmiş ve senden evvel indirilmiş olan kitaplara da iman ederler ve onlar ahirete de yakınen kani olurlar.

(5): İşte onlar Rabbi kerimleri tarafından bir hidayet üzredirler. Felah bulanlar da ancak onlardır.

İ Z A H

(1) : Bu mübarek ayetler Kur'anı kerimin hakkıyetini, hidayete vesile olduğunu bildirmektedir.

Gaybe inanan, dinî vazifelerini ifa eden, semavî kitaplara ve ahiret gününe iman eyleyen zatların hidayet üzere olup necate nail bulunduklarını tebşir etmektedir. Şöyle ki (Elm): Lefsi şerifi, Bakara suresinin birinci ayetini teşkil etmektedir. Bu gibi mübarek kelimelere «Hurufi Mukattaa> denir ki mânaları bizce malûm değildir. Bunların nüzulünde birer hikmet vardır. Ezcümle deniliyor ki bunlar evvellerinde bulundukları surelerin isimleridir. Bunlar nasın nazarlarını celbe vesiledir. Adeta denilmiş oluyor ki ey nas... Bütün Kur'an ayetleri bu gibi harflerden müteşekkildir. Böyle olduğu halde siz ne için bu harflerden mürettep bir sure vücude getiremiyorsunuz? Öyle ise aczinizi itiraf ediniz, Kur'anı mübinin bir mucizei* kelâmiye olduğuna kail olunuz.

Maahaza îbni Abbas hazretlerinden bir rivayete göre bunun mânası: **(Ben en alim olan Allahım)** demektir. Arāplar bazan bir kelimenin bir harfini zikredip o kelimenin tamamını kasdederler. Nitekim şimdi Türkiyede 'de bazı şahıs ve mevki isimlerinin ilk harflerini yazmakla iktifa olunmaktadır.

(2) : Cenabı Hak Kur'anı kerimin ulviyetini beyan için buyuruyor ki: **(İşte bu kitap ki bunda bir şek yoktur.)** Burada kitaptan murat, Kur'anı mübindir. Bu bir bedieyi kelâmiye, bir mucizei ebediyedir ki bunun tenziri asla kabil değildir. Bunun ayetlerine karşı bütün fasihler, beliğler acizlerini izhar etmişlerdir. Artık bunun bir kelâmı ilâhî, bir kitabı semavî olduğunda nasıl şek ve şüphe edilebilir? Bu mübarek kitap bütün **(müt-**

tekiler için **bir hidayettir.)** onları doğru yola sevk eder* onlar için bir selâmet ve saadet rehberi bulunmaktadır.

§ Tekva, ittiga, Hak Tealâdan korkmak, insanı günaha, mezellete düşürecek şeylerden sakınmak, nefsi gayri meşru şeylerden vükaye ve siyanet etmektir. Bu suretle hareket eden, uhdesine düşen dinî vazifeleri ifaya çalışan bir zata (Mütteki) denilir.

(3) : Bihakkın muttaki kimlerdir. İşte bunu Kur'anı mübinin bu ayetleri şöylece beyan buyuruyor. **(O müttakiler ki gaybe inanırlar.)** Yani görmedikleri halde aklen, naklen istidlalda bulunarak bir takım varlıklara inanırlar. Vazifeleri olan **(Namazı da doğruca)** adap ve erkânına riayetle **(kılarlar.)** Bu kutsi ibadeti vaktinde eda ederler **(ve kendilerini merzuk ettiğimiz şeylerden de infakta bulunurlar.)** Yani: tarafı ilâhîden ihsan buyrulmuş olan nimetlerden bir kısmını da ailelerine ve zekât ve sadaka olarak sayir muhtaç kimselere sarf eylerler, insaniyete hizmet etmiş bulunurlar.

(4) : **(Ve onlar)** o muttaki zatlar **(O kimselerdir ki)** Resulüm! Ya Muhammet aleyhisselâm **(sana)** tarafı izzetimden **(indirilmiş)** olan Kur'anı azime iman ederler. (Ve **senden** evvel) sair peygamberlere **(indirilmiş olan kitaplara da iman ederler.)** Hepsini de tasdik ve tebcilde bulunurlar. **(Ve onlar ahirete de)** inanırlar, bir ebedî mükafat ve mücazat âleminin varlığını da tasdikte bulunurlar. Onun varlığına **(yakinen kani)** kail **(olurlar.)**

(5) : (İşte onlar) öyle güzel bir iman sahibi olan muttaki zatlar **(Rabbi kerimleri tarafından bir hidayet)** ve saadet **(üzeredirler.)** Onların güzelce ittikaları kendilerinin böyle muazzam bir nimete nailiyetlerine vesile olmuştur. (Felah bulanlar da ancak onlardır.) Her türlü korkudan, uhrevî mesuliyetten emin olacak olanlar, onlardan başka değildir.

Binaenaleyh bu beyanatı ilâhiye, bütün beşeriyete hidayet, selâmet ve saadet yollarını göstermiş bulunuyor, beşeriyeti ulvi bir gayeye eriştirecek şeyleri açıkça bildiriyor. Artık bütün beşeriyet âlemi uyanmalı,, bu yüksek, ilâhî irşattan müstefid olmağa çalışmalı değil midir?

***

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ
لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾ خَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى
أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٧﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ:

(6): Muhakkak o kimseler ki kâfir olmuşlardır, onları korkutsan da, korkutmasan da onlar için müsavidir, onlar imana gelmezler.

(7) : Allah Tealâ onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir, onların gözleri üzerinde de bir perde vardır. Onlar için büyük bir azap da vardır.

*

t Z A H

(6) : Yukarıdaki mübarek ayetler, hidayet ve saadete nail olan zatları bildirmiştir. Bu iki ayeti celilede hidayetten mahrum, azaba müstahik olan bed tinet şahısların kimlerden ibaret olduğunu göstermiştir. Şöyle ki **(Muhakkak o kimseler ki kâfir olmuşlardır.)** İman saadetine nail olmamışlardır. **(Onları)** azabı ilâhî ile **(korkutsan da, korkutmasan da onlar için müsavidir.)** Onlar fitretlerini suiistimal eden, mabudi kerimin varlığına şehadet eyleyen eserleri görmemek için gözlerini kapayan, uhdelerine düşen vazifeleri ifadan kaçman münkir kimselerdir. Artık onlara verilecek öğütlerin, yapılacak tehditlerin bir tesiri olamaz. **(Onlar imana gelmezler.)** Onlar kendi ihtiyarları ile irtikâp ettikleri denaatı küfür ve isyanı terk etmezler.

§ Bu ayeti celile gösteriyor ki bazı mükelleflere, muhataplara nazaran bir nasihatin, bir dinî tebliğin bir serî tehdidin yapılıp yapılmaması müsavi bulunur. Fakat bu tebliğ ve tehdit vazifesi bunları ifa edebilecek zatlara nazaran müsavi değildir. Belki onlar bu vazifeyi yine yapmakla mükelleftirler. Ta ki hücceti ilâhiye tamam olsun, mükellefler: Biz böyle bizi irşat ve ikaz edecek zatlara mülaki olmadık, diye mazeret dermeyan edemesinler. Bu hikmete mebnidir ki, mübarek peygamberler ve onları takip eden asfiyai ümmet daima cemiyeti beşeriyeyi irşad ve ikaza çalışmışlardır. Velev ki o cemiyetler bunu kabul etmiş olmasınlar.

(7) : Öyle muannit, münkir olanlar hilkat itibariyle haiz oldukları irade ve ihtiyarlarını suiistimal ettikleri için **(Ailahû Tealâ onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir.)** Artık onların kalplerine iman girmez, kulakları hakkı işitmez. **(Onların gözleri üzerinde de bir perde vardır.)** Hakkı göremezler ve bu kötü hareketlerinden dolayı **(Onlar için büyük bir azab da vardır.)** Ahirette daimî ve pek elim bir azaba tutulacaklardır.

§ Evet... Allah Tealâ bütün kullarına bir irade, bir ihtiyar kabiliyeti vermiştir. Her insan bu kabiliyetini güzelce istimale de, istimal etmemeğe de lihikmetin muktedir bulunmuştur. Cenabı Hak ise her kulunun bu istidadını bu dünyada ne suretle kullanacağını âlemi ezelde bildiği için ona göre kulları hakkında hükmi ezelîsini vermiştir. Binaenaleyh bunda

bir cebr yoktur. Belki bu hükmü ezelî kulların kendi hareket ve ihtiyarlarına göre mütecelli olmuştur. Bu teklif âleminde adaleti ilâhiyenin tecellisi ve ubudiyet ve mabudiyetin taayyünü için bundan daha muvafık tarik yoktur.

Bu mübarek ayetlerin nüzuli, Resuli ekrem efendimize tesliyet bahş olmak hikmetini de mütezammimdir. Şöyle ki: Peygamber efendimiz herkesin İslâmiyeti kabul ederek ebedî saadete ermelerini arzu buyururdu. Kutsi emirlerini, öğütlerini kabul etmeyenlerin hallerinden dolayı pek müteessir bulunurdu. Cenabı Hak ise buyurmuş oluyor ki; Resulüm!.. Müteessir olma. Münkirlerin uğrayacakları azaplar, felâketler bütün kendilerinin hakkı kaBul etmeyip müennidane harekette bulunmalarının bir neticesidir. Sen ise onlara hak ve hakikati tebliğ etmiş olmakla risalet vazifesini ifa eylemiş, en yüksek mertebelere namzed bulunmuşsundur. Sallallahü Aleyhi vesellem.

⁂

وَمِنَ النَّاسِ
مَنْ يَقُولُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ
٨ يُخَادِعُونَ اللّٰهَ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَمَا يَخْدَعُونَ اِلَّا
اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ٩ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللّٰهُ
مَرَضًا وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ١٠

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ:

(8) : İnsanlardan bir takımı da: Biz Allaha ve ahiret gününe inandık der. Halbuki onlar inanmış değildirler.

(9) : Onlar Allahı ve iman etmiş zatları aldatmak isterler. Halbuki onlar kendi nefislerinden başkasını aldatamazlar ~da. bunun farkında olamazlar.

(10) : Onların kalplerinde bir hastalık vardır. Allah Tealâ da onlar için hastalığı artırmıştır. Ve onlar için yalan söylemeleri sebebiyle gayet acı bir azap vardır.

İ Z A H

(8) : Bu mübarek ayetler, bir kısım insanların da münafikane hareketlerde bulunduklarını, bu yüzden pek fazla felâketlere, azaplara maruz kalacaklarını bildirmektedir.

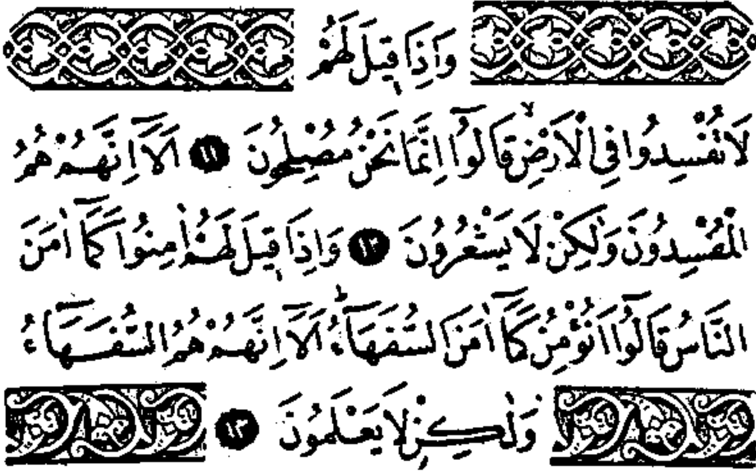
Binaenaleyh bütün insanlar, itikat, amel, haleti nefsiye itibariyle başlıca üç kısma ayrılmaktadırlar. Şöyle ki: İnsanların bir kısmı samimi surette mümin olan zatlardır. Onların kalpleri, lisanları birdir. Hak ve hakikata doğruca inanırlar, bunu itirafta bulunurlar. İşte hakikî mümin bunlardır. İnsanların bir kısmı da kâfirdirler. Dini ilâhînin hükümlerini kabul etmezler, kendi yanlış inançlarını açığa vururlar, kendi bozuk inançları, içerisinde yürür dururlar. Bunların bu duruşları meydanda olduğu için kendilerine karşı vaziyet almak müminler için kolay olur. İnsanların bir kısmı ise münafıklardır. Bunlar kalplerinde olanı lisanlarıyla izhar etmezler. Bilâkis bunu saklar, kendilerini zahiren mümin gösterirler, ehli imanı; aldatmak isterler. Artık bu kabil şahıslara karşı hakikî müminlerin pek uyanık bulunmaları lâzımdır. İşte Cenabı Hak bunların bu münafikane hallerini şöyle beyan buyuruyor: **(İnsanların bir takımı da)** dinsizliklerini gizlemek, müminleri iğfal etmek için **(Biz Allaha ve ahiret gününe inandık derler.)** Müslümanlık iddiasında bulunurlar. **(Halbuki onlar inanmış değildirler.)** Yalan söylemektedirler.

(9) : Evet: Münafık olanlar, kendi kanaatlerini gizlerler, müslümanlara karşı kendilerini müslüman gösterirler. **(Onlar)** bu hareketleriyle haşa **(Allah Tealâyı ve iman etmiş zatları)** hakikî müminleri **(Aldatmak** isterler). Aldatmak hülyasına düşerler de bu cehaletlerinin, bu bozuk kanaatlerinin ne kadar yanlış, ne kadar akıl ve fikre muhalif olduğunun farkında bile olamazlar. **(Halbuki onlar kendi nefislerinden başkasını aldatamazlar da)** gafil, cahil herifler **(Bunun farkında olamazlar.)** Böyle zelilâne bir durumda yaşar dururlar.

(10) : (Onların) o münafıkların **(kalplerinde)** o kötü inançlarından, hareketlerinden dolayı ağır, mühlik **(bir hastalık vardır.)** Bu ruhî, manevi bir hastalıktır. **(Allah-u Tealâda onlar için)** bu elim **(hastalığı artırmıştır.)** Kur'anı kerimin ayetleri nüzul ettikçe, islâmiyet her tarafa yayıldıkça onların düşmanlıkları, nifakları artarak küfürleri kat kat olmuştur. (Ve onlar için yalan söylemeleri) iman etmedikleri halde- kendilerini mümin göstermeleri **(sebebiyle gayet acı bir azap vardır.)** Artık onlar için bu yalancı tavırlarından, bu nifakkârane hareketlerinden dolayı pek ağır bir cehennem azabı mukadderdir.

Filhakika "münafıklar böyle bir akıbete "pek ziyade müstehik bulunmuşlardır. Münafıklardan bir çokları bu kötü hareketlerinin cezalarını daha dünyada iken de görmüşlerdir. Bunun daha müthişini ise ahirette göreçeklerdir.

*
**

MEALİ ÂLİSİ

(11) : Onlara, yer yüzünde fesatta bulunmayınız, denilince onlar: «Biz ancak islâh edici kimseleriz» derler.

(12) : Haberiniz olsun ki müfsid olan şahıslar, onların kendileridir. Fakat bunu anlamazlar.

(13) : Ve onlara: «Sizde nasın iman ettiği gibi iman edin» denilince elerler ki: «Biz o sefihlerin iman ettiği gibi iman eder miyiz?» muhakkak biliniz ki sefih olan ancak kendileridir. Fakat bilmezler.

***

İ Z A H

(11) : Bu mübarek ayetlerde münafıkların hakkı kabul etmediklerini, ehli imanı tezyif edip kendi fenalıklarında müşir bulunduklarını bildirmektedir. Şöyle ki **(Onlara)** o münafıklara **(yer yüzünde fesatta bulunmayınız)** kötü, fesatkârane hareketlerden kaçınınız (denilince) bunu reddederler, kendilerinin müslihi âlem olduklarını iddiada bulunarak **(Biz ancak islâh edici kimseleriz, derler.)** Kendi kusurlarını görüp itiraf etmezler.

Evet: Yer yüzünde böyle bir takım şahıslar vardır ki kendi dalâlet ve sefahatlerinin hiç de farkında değildirler. Onlar bütün beşeriyet için muzır hareketlerde bulundukları halde bunu medenî, insanî bir hareket sanırlar. Artık bu gibi muzır şahıslardan kaçınmalıdır.

(12) : Ey müminler! ey akıl sahipleri!.. Uyanık bulununuz, öyle sefihane, münafikane hareketlerde bulunan şahısların iğfalatma kapılmayınız. **(Haberiniz olsun ki müfsit olan şahıslar onların kendileridir.)** Asıl fesada, âlemin huzurunu ihlâle çalışan onlardır. **(Fakat)** ne garip ki.**(Bunu anlamazlar.)** Bu hareketlerin farkında bulunamazlar.

(13) : **(Ve onlara)** o müfsit, münafık kimselere hitaben geliniz **(siz de nasın)** hakikî müminlerin **(iman ettiği gibi)** samimî bir surette **(iman edin denilince)** onlar hodbinliklerini izhar ederek **(Derler ki: «Biz o sefihlerin iman ettiği gibi iman eder miyiz?)** halbuki asıl sefih, budala olan onlardır. Evet: **(Muhakkak biliniz ki sefih olan ancak kendileridir. Fakat bilmezler)** bunu idrak edemezler.

§ Filvaki, her zaman, her yerde böyle bir takım yanlış düşünceli şahıslar bulunmaktadır. Bunlar kendilerini malûmatlı, münevver, tarakki perver zannederler. Başkalarına bir hakaret nazariyle bakarlar, kendileri gibi düşünmeyenleri fikirden, zekâdan mahrum sayarlar, onları medeniyete terakkiyata muhalif sanırlar. Biçareler kendilerinin nasıl bir cehalet ve gaflet çukuruna düşmüş olduklarının farkında değildirler. Kendilerinin o acınacak «karanlık hallerini bir saadet, bir münevverlik hali zannederler.» Ne diyelim, Cenabı Hak cümlemize uyanıklık nasip buyursun.

***

وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا
آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا إِلَىٰ شَيَاطِينِهِمْ قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا
نَحْنُ مُسْتَهْزِئُونَ ﴿١٤﴾ اللَّهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ
فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٥﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ
بِالْهُدَىٰ فَمَا رَبِحَت تِّجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿١٦﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(14) : Onlar iman edenlere rasgelince: «Biz iman ettik» derler. Kendi şeytanları ile yalnız kalınca da: «Biz sizinle beraberiz, biz ancak o iman edenler ile istihzada bulunan kimseleriz» derler.

(15) : Allah Teâlâ ise onlar ile istihza eder. Onları kendi azgınlıklarında şaşkın bir halde bırakır.

(16) : Onlar — o münafıklar — o kimselerdir ki: Hidayet mukabilinde dalâleti satın almışlardır. Onların bu ticaretleri bir kazanç temin etmemiştir. Ve onlar hidayete ermiş kimseler değildir.

İ Z A H

(14) : Bu mübarek ayetler münafıkların ahlâk ve etvarını beyan ve onların hidayetten mahrumiyetlerini ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Onlar) yani münafıklar, ciddiyetten mahrum olan kimseler (iman edenlere rasgelince) hakiki müminlere mülaki olunca onları aldatmak, şahsî menfaatlerini elde etmek için (biz iman ettik.) bizde sizin gibi mümin kimseleriz (derler.) Hakikate muhalif olarak müslüman olduklarını iddia ederler. Fakat (kendi şeytanları ile) yani reisleri ile kendilerini aldatmış kimseler ile (yalnız kalınca) tenhaca konuşunca,da (biz sizinle beraberiz) biz sizin yolunuzdan ayrılmayız (biz) iman ettik demekle (ancak o iman edenler ile) müslümanlar ile (istihsada bulunan kimseleriz derler.) Müminleri kandırmak, onlar ile alay etmek isteriz diye söylenirler. İşte samimiyetten hali, fanî menfaatlere düşkün olan vicdansız kimselerin hali böyledir.

(15) : Halbuki o münafık kimseler aldanıyorlar. (Allah Tealâ ise onlar ile) o münafıklar ile (istihza eder) yani onlara lihikmetin bir müddet hayat, nimet verir. (Onları kendi azgınlıklarında şaşkın bir halde bırakır.) Onların o azgınlık, dinsizlik içinde bir müddet daha şaşkın şaşkın bir halde yaşamalarına mühlet verir. Artık onlar bu müddet içinde elde edebildikleri fanî, ehemmiyetsiz nimetlerden, mevkilerden dolayı pürgurur bir halde yaşarlar. İşte bu hal onların hakkında bir manevî, ilâhî istihza demektir ki neticesi pek elimdir.

(16) : Evet: müminler ile istihzada bulunduklarını sıkılmadan söyleyen o habis güruh yok mu? Onlar pek aldanmışlardır. Evet: (Onlar) o münafıklar (O kimselerdir ki hidayet mukabilinde dalâleti) küfür ve masiyeti (satın almışlardır.) Böyle bir mübadelede bulunmuşlardır. (Onların) o münafıkların (bu ticaretleri) bu sâyü gayretleri hakikî (bir kazanç temin etmemiştir.) Bilâkis pek büyük bir zarara, «felâkete maruz kalmışlardır. (Ve onlar hidayete ermiş kimseler değildirler.) Evet: onlar hakiki bir ticaret yoluna, manevi bir kazanç sahasına yol bulmuş değildirler. Hayfaki onların bu feci akıbetten haberleri yoktur.[1]

Artık uyanık müminlere lâzımdır ki o gibi sefih kimseleri iyice tanısınlar, onların aldatışlarına kapılmasınlar, kendi sahalarını o gibi menhus kimselerin muzır, muhlik telkinlerinden siyanete çalışsınlar.

مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ
ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لَا يُبْصِرُونَ ﴿١٧﴾ صُمٌّ
بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿١٨﴾ أَوْ كَصَيِّبٍ مِنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظُلُمَاتٌ
وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ مِنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ
الْمَوْتِ وَاللَّهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿١٩﴾ يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ
أَبْصَارَهُمْ كُلَّمَا أَضَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ وَإِذَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا وَلَوْ
شَاءَ اللَّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ
قَدِيرٌ ﴿٢٠﴾

—— o ——

MEALÎ ÂLİSİ

(17) : Onların meseli, ateş yakmış kimsenin meseli gibidir ki, o ateş vaktaki çevresindokilerini aydınlattı. Hak Tealâ heman onların nurunu giderdi, onları zulmetler içinde görmez bir halde bıraktı.

(18) : — Onlar — bir takım sağırlar, dilsizler, körlerdir. Artık onlar — o dalâletten — dönmezler.

(19) : Yahut — onların meseli — gökten şiddetle boşanan bir yağmur gibidir ki onda karanlıklar vardır, dehşetli bir gök gürültüsü, bir şimşek vardır. Ölüm korkusundan dolayı yıldırımlardan parmaklarını kulaklarına tıkarlar. Allah Tealâ ise kâfirleri kuşatmıştır.

(20) : Az kalıyor ki şimşek gözlerini hemen kapıyı verecek. Her ne zaman önlerini aydınlattı mı ışığında yürürler. Üzerlerine karanlık çöktükçe de dikilip kah verirler. Eğer Allah Tealâ dilemiş olsa idi onların elbette işitmelerini de, görmelerini de gideriverirdi. Şüphe yok ki Allah Tealâ her şeye kadirdir.

***

İ Z A H

(17) : Bu mübarek ayetler münafıkların acip hallerini, iman nurundan nasıl bir mahrumiyet içinde yaşadıklarını mütenevvi surette temsil ve tasvir buyurmaktadır. Şöyle ki: (Onların) o münafık kimselerin (meseli) garip tavırları, bir takım faideli şeylerden istifade edemez halleri (ateş yakmış kimsenin meseli gibidir ki o ateş vaktaki çevresindekileri aydınlattı) o kimse de bundan istifade edebileceğini sanıverdi. Fakat (Hak Tealâ hemen onların nurunu giderdi) o nurdan müstefit olamadılar. (Onları zulmetler içinde görmez bir halde bıraktı.) Onlar yine karanlıklar içinde kalıp gittiler.

İşte münafıkların muzlim vaziyetleri!.. Çünkü münafıklar kendilerine bir kısım açık, parlak deliller irad edildikçe inkâr ettikleri meseleler tevezzüh eder, münkeşif olur, kendilerinde hakkı kabule, doğru yolu görmeğe bir temayül, bir kabiliyet vücude gelir gibi olur. Fakat yanlış düşünceleri, fani menfaatlere kapılmaları sebebiyle o manevi temayülü takip etmezler, yine inkâr ve ihanet yoluna teveccüh ederler, bu hareketlerinin lâik bir cezası olarak da faideli temayülleri tarafı ilâhiden izale edilir, kendileri yine o manevi zulmetler, dalâletler içinde bırakılırlar.

§ Mesel: Sıfat, vazih halet, geçmiş zamandaki halleri tasvir eden garip kıssa demektir. Cem'i: Emsaldir.

(18) : Onlar, o münafık kimseler (Bir takım) manen (sağırlar)' dır. Hak sözü dinleyip işitmezler. Ve onlar (dilsizler) dir. Kelimeyi şahadet ile lisanlarını ciddi surette tenvir edemezler. Ve onlar (körlerdir). Çevrelerindeki milyonlarca kudret eserlerini görüp onların halikı zişanını tasdik etmezler. (Artık onlar — o dalâletten — dönmezler.) Onlar kendi ıtrî istidatlarını kendi kötü hareketleri ile ellerinden çıkarmış oldukları cihetle artık sapıklıktan kurtulup hidayet yolunu takibe kadir olamazlar.

(19) : (Yahut) onların, o münafıkların meseli, garip halleri bir bakımdan da (gökten şiddetle boşanan bir yağmur gibidir ki) yani böyle bir yağmura tutulmuş kimsenin haline benzer ki (Onda) o yağmurda (karanlıklar vardır.) Muzlim bir halde bulunur ve onda (dehşetli bir gök gürültüsü, bir şimşek vardır.) Her tarafa dehşet verir. Bunu görüp işitenler (ölüm) korkusundan dolayı yıldırımlardan) kurtulmak hülyasıyla (parmaklarını kulaklarına tıkarlar.) Onlar böyle yapmakla kurtulacaklar mı? Ne gezer!.. (Allah Tealâ ise kafirleri) bütün dinsizleri (kuşatmıştır) ilm ve kudreti ile ihata buyurmuştur. Artık onun kabzei kudretinden yakalarını asla kurtaramayacaklardır.

İşte münafıklar da böyledir. Kendilerine teveccüh eden dinî, insanî tebliğlerden, tenbihlerden, vaad ve vaidden dolayı müthiş bir hâdise karşısında kalmış gibi bulunurlar. Dünyevî varlıkları, fanî parıltıları ellerinden çıkacak korkusu ile kulaklarını tıkarlar. Hak sözleri dinlemezler. Fa-

kat böyle hareket etmekle kurtulacaklar mı? Ne mümkün!.. Allah Tealâ onların canlarını alır, kendilerini lâik oldukları azaplara kavuşturur.

(20) : O fasit düşünceli şahısların hakikati haldeki vaziyetlerine güzelce bakılacak olsa görülür ki onlar pek büyük, müstakbel bir tehlikeye maruz bulunmuşlardır. Bu ayeti celile onların bu halini de şöyle temsil tarikiyle beyan buyuruyor: **(Az kalıyor ki şimşek gözlerini hemen kapıverecek)** İlâhi bir yıldırım, bir azap onların gözlerini hemen hemen kör edecektir. **(Her ne zaman önlerini aydınlattı mı ışığında yürürler.)** İlâhî bir imtehan olarak vakit vakit bir geniş hale, bir parlak mevkiye nail oldular mı, bunun parıltısında yaşamağa çalışırlar. Fakat bu hal devamı etmez. **(Üzerlerine karanlık çöktükçe de dikilip kalıverirler.)** Onların ikballeri idbara münkalip olur, meyus, mütehayyir bir halde kalırlar. Bunlar düşünmelidir ki: (Eğer **Allah Tealâ dilemiş olsa idi onların işitmelerini de, görmelerini de)** bütün varlıklarını da bir anda **(gideri verirdi.)** Hiç bir şeye sahip olamazlardı. **(Şüphe yok ki Allah Tealâ her** şeye **kâdirdir.)** Amenna...

Artık o gibi kimseler uyanmalı değil midirler?.. Fanî varlıklarına güvenerek maneviyattan mahrum, hakikî ve daimî aydınlıktan binasip bir halde yaşamalımıdırlar? Cenabı hak cümlemize intibahlar nasip buyursun. Amin!..

§ Bu mübarek ayetler vaktiyle Medinei münevvere ile civarında sakin bulunmuş olan bir takım münafıklar hakkında nazil olmuştur. Bu ayetlerin hükmü, bütün münafıklar ile sair yanlış düşünceli kimselere şamildir. Bu ulvî ayetler bütün beşeriyeti irşat edecek bir mahiyette bulunmaktadır.

⁂

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ وَالَّذ۪ينَ
مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَۙ ﴿٢١﴾ اَلَّذ۪ي جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ فِرَاشاً
وَالسَّمَٓاءَ بِنَٓاءًۖ وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَاَخْرَجَ بِه۪ مِنَ الثَّمَرَاتِ
رِزْقاً لَكُمْۚ فَلَا تَجْعَلُوا لِلّٰهِ اَنْدَاداً وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٢﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(21) : Ey nasî Sizi ve sizden evvelkileri yaratmış olan rabbinize ibadet ediniz, taki ittika etmiş olasınız.

(22) : Öyle rabbiniz ki, sizlere yer yüzünü bir döşek, göğü de bir kubbe yapmış ve gökden su indirmiş ve o su ile sizin için rızk olmak üzere — bir nice şeyler meydana — çıkarmıştır. Artık Allah Teâlâ için eşler kılmayınız. Siz ise bilirsiniz.

*
**

İ Z A H

(21) : Hak Teâlâ Hazretleri, insanların din bakımından muhtelif zümrelere ayrılmış olduklarını beyandan sonra bütün beşeriyete lütfen hitap ederek onların haklarında tecelli eden nimetlerine ve kendisinin âsari kudretine işaret buyurmuş, onları bir vahdet dairesinde yaşamağa, bir halikı zişâne ibadet ve taatte bulunmağa, davet etmiştir. Şöyle ki: (Ey nasî Sizi ve sizden evvelkileri yaratmış olan Rabbinize ibadet ediniz.) Onun emirlerine, nehiylerine riayette bulununuz. (Ta ki, ittika etmiş olasınız). Mabudi kerîminizin rızasını kazanıp, müttekı olmak şerefine naji olasınız. Evet: İnsanların muttaki ı olabilmeleri için hem kendilerini yaratmış olan, hem de gelip geçmiş kavimlerin yegâne hâliki zişanı olan Rabbülâlemin Hazretlerine ibadet ve taatte bulunmaları lâzımdır, başka çare yoktur.

«Lealle» kelimesi; belki, umulur ki, ihtimal ki, memuldur kî mânasına bir terecci edatıdır.

Terecci ise ummak yalvarmak, temennide, niyazda bulunmak manasınadır. Meselâ bir zata hitaben: (^l^JiI±&\j£ dU) denilse «umulur ki, sen bu hitabı okursun, yani: Senin bunu okuman arzu edilir, rica olu«-nur» denilmiş olur. Cenabı Hakkın ise kullarından hangi bir şeyi rica etmesi, hangi bir şey hakkında ümitvar olması mütesavver değildir. Çünkü o bütün mükevvenatm hâlikidir, her şeye bihakkın kadir ve âlimdir. Dilediğini yaratabilir ve her şeyin ne olup ne- olacağını bilir. Binaenaleyh Haktaâlâ Hazretlerinin «Lealle» buyurması, beyan buyurulan şeyin dinen matlup, indallah makbul olduğunu göstermek içindir. İşte (jyfc,"JCL)) denilmesi de «Sizin zühüt ve tekvada bulunmanız indallah matluptur^ makbuldür. Size lâik olan odur ki ittikada bulunasmız» demek mesabesindedir.

(22) : Ey insanlar! Kendisine ibadet ve taatle mükellef olduğunuz zat, öyle hâlikiniz (Öyle Rabbiniz) dir (ki, sizlere yer yüzünü bir döşek) yapmıştır. Şu lâtif yer sahasını insanlara bir ikametgâh yaratmıştır, insanlar bunun üzerinde rahat rahat yaşayabilirler. Ve o hâliki azîm (Göğü de) üstünüzdeki muhteşem semayı da, (Bir kubbe yapmış) tır. Onu yer yüzünün üzerinde vücude getirmiştir. Ve o Hâliki Kerim (Gökten su indirmiş) tir. O yüksek tabakadan, fevkinizdeki bulutlardan tatlı, berrak yağmur sularını yağdırmıştır. (Ve o su ile sizin için rızk olmak üzere)

yer yüzünde **(Meyvalardan)** sebzelerden, ekinlerden **(Bir nice şeyler - meydana - çıkarmıştır.)** Bunlar ile bütün beşeriyeti merzuk buyurmuştur. **(Artık)** o Rabbiniz, o Hâliki Zişamnız olan **(Allahü Tealâ için eşler kılmayınız.)** O şerik ve nezirden münezzehtir. Bu kadar bedialar, ilâhî mevhibeler meydanda iken artık o Hâliki Zişanın varlığı, birliği nasıl inkâr edilebilir. Ve onun yarattığı şeyler nasıl olur da ona şerik ittihaz edilebilir. (Siz **ise)** ey beşeriyet kütlesi! Bu hakikati **(bilirşiniz)** evet... Siz fitretinize muhalif hareket etmezseniz, hilkaten haiz olduğunuz akıl ve irfanı güzelce kullanırsanız, bu ilâhî eserleri göz önüne alır da düşünürseniz elbette Allah Tealânın hâlikıyetini, ondan başka halik, ibadete lâik bir zatm bulunmadığını bilir, tasdik edersiniz. Artık yazıklar olsun fitreti selimelerini gaybederek küfr ve şirke düşenlere!...

Endat: Niddin camidir. Niddise misil, nezir, şebih, benzer demektir.

⁂

وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ
وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٣﴾
فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا
النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴿٢٤﴾

——— o ———

MEALİ ÂLİSİ

(23) : Ve eğer siz **kulumuza indirdiğimizden şüphede iseniz, onun mislinden** bir **sûre vücude getiriniz. Ve Allah Tealâdan başka şahitlerinizi davet** ediniz, eğer **siz sâdık kimseler iseniz.**

(24) : Eğer siz **onu yapamaz iseniz, elbette yapamayacaksınız ya, artık** o ateşten **sakınınız ki, onun çırası, bir takım insanlar ile taşlardır. O** ateş ise kâfirler **için hazırlanmıştır.**

*

İ Z A H

(23) : Bu mübarek âyetler vahdaniyeti ilahiyeyi bütün beşeriyete tebliğ eden Hazreti Muhammed Aleyhisselâmm sıdkına, hakikaten bir pey-

^amberi âlişan olduğuna şahadette bulunan Kur'ânı mübinin kabili tenzir olmayan bir mucizeyi ebediye olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) ey münkirler! Ey münafıklar! Ey şüphede bulunanlar; (Eğer siz kulumuza) Hazreti Muhammede âyet âyet, sûre be sûre (indirdiğimizden) Kur'ânı azimden (şüphede iseniz) o kitabı mübinin bir kitabı ilâhî olduğunda, onu size tebliğ eden zatın risaletinde şüphe ediyorsanız (onun mislinden bir sûre) o sûrelerden birinin bir nezirini (vücude getiriniz) başkalarından da yardım isteyiniz. (Ve Allâhü Tealâdan başka şahitlerinizi) yardımcılarınızı, mâbudiyetine mutekit olduğunuz putlarınızı (davet ediniz) çağırınız, gelsin size yardım etsinler. (Eğer siz) iddianızda (sâdık khriseler iseniz) heyhat! buna imkân mı var?

(24) : Ey cahiller! (Eğer siz onu yapamazsanız) Kur'ânı Azimin bir sûresine olsun nezire vücude getirmekten âciz kalırsanız (Elbette yapamıyacaksınız ya) zaten âciz kalacağınız muhakkak ya (Artık o ateşten sakınınız ki) o cehennemden korkunuz ki (Onun çırası) onu yandıran, parlatan, tutuşturacak şey (bir takım insanlar ile taşlardır.) Evet... Onun çırası mesabesinde olan şeyler, kâfirler, bir takım günahkârlar ile bir çok taşlar, putlardır. (O ateş ise) asıl (kâfirler için hazırlanmıştır) el yevm mevcuttur. Artık siz de küfr ve mâsiyette devam ederek öyle bir ateşe atılmaya nasıl cüret edebiliyorsunuz?

§ İlerde de beyan olunacağı üzere Kur'ânı Kerim öyle bir ebedî bir mucizedir ki, onun hiç bir sûresini tenzire, hiç bir kimse muktedir olamamış ve olamıyacaktır. O bir ilâhi bediadır, bir süphani mevhibedir, belagat ve fesahatin en parlak, en bi nezir bir nümunesidir. O kitabı mübinin bu ulviyetini bütün ilim ve fazilet sahipleri teslim etmektedirler. Artık böyle ebedi surette âleme diyanet, fazilet, hikmet., ilim ve irfan nurlarını neşredip duran kutsî bir kitabı kim inkâr edebilir? Bunu kim tebdil ve tağyire selâhiyettar bulunabilir? Elgıpte bu ulvî kitabın nurlarından bihakkın müstefit olup duranlara.

Kur'ânı Azimin bu pek yüksek mahiyetini bir çok münşif ecnebi "bilginleri de itiraf etmektedirler. Ezcümle Doktor İzak, Taymis gazetesinde neşredilmiş olan bir makalesinde şöyle demiştir:

«Müslümanlık, medeniyetin meşalesi olan Kur'âna müstenittir. Bu Tritap insanları bilmediklerini öğrenmeğe teşvik eder, ikdam, istikamet ve izzeti nefsin insanlar için lâzım olduğunu anlatır. Şüphesiz dir ki, İslâmiyetin nef'i aşikârdır. Onun başlıca hususiyeti, medeniyetin esası, belki en büyük rüknü olmaktadır.»

Evet... Hakikî medeniyet, insaniyet, ahlâk ve fazilet ancak islâmiyet sayesinde tecelli eder durur. Elverir ki ondan lâyıkiyle istifadeye çalışılsın.

⁂

وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ
جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ
رِزْقًا قَالُوا هَٰذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَأُتُوا بِهِ
مُتَشَابِهًا وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ٢٥

——— o ———

MEALİ ÂLİSİ

(25) : İman edip salih salih âmellerde bulunanlara müjde var. Şüphe yok ki onlar için altından ırmaklar akan cennetler vardır. Her ne vakit o cennetlerden bir meyva ile merzuk olunca diyeceklerdir ki: Bü meyva bizim evvelce de merzuk olduğumuz bir meyvadır. Onlara biribirine benzeyen - böyle nimetler - verilmiş olacaktır. Ve onlar için cennetlerde tertemiz zevceler de vardır ve onlar o cennetlerde ebedî olarak kalacaklardır.

*

İ Z A H

(25) : Kur'ânı mübinin âyetleri arasında pek lâtif bir imtizaç, bir münasebet vardır. Evvelki âyetler, küfür ve isyan sahiplerinin uğrayacakları uhrevi azapları, felâketleri bildirmiştir. Bu âyeti celilede iman ve salih âmel sahiplerinin ahiret âleminde ebedî surette nail olacakları nimetleri, mükâfatları bildirmektedir. Şöyle ki: Resulü Zişanım! **(İman edip salih salih âmellerde bulunanlara müjde** var) onları tebşir et **(şüphe** yok ki **onlar için)** ağaçları **(altından ırmaklar akan cennetler vardır.)** Bu; mümin, salih kullar için ne büyük bir beşarettir. Bu beşaret, bütün beşeriyeti intibaha dâvet ve o gibi nimetleri kazanmaya terğip hikmetini de mütezemmin bulunmaktadır.

Evet... mümin, güzel amellere sahip olanlar için ebedî, mesut bir hayat vardır. Onlar «cinan, cennat» denilen ve ağaçları altında tatlı tatlı ırmaklar akan ebedî bir âlemde pek mühim nimetlere nail olacaklardır. Ve mümin salih kullar (Her ne vakit o cennetlerden bir meyva ile merzuk olunca) vaktiyle dünyada da nail olmuş oldukları nimetleri hatırlayarak **(diyeceklerdir ki: Bu meyva bizim evvelce merzuk olduğumuz bir meyvadır)** o nevidendir. Bu zatlar, Cenabı Hakkın kendilerini dünya-

da da, ahirette de merzuk buyrulmuş olduğunu bir şükran vesilesi olarak bir lisanı ihtiram ile yadedeceklerdir. Vaka her ne kadar dünya nimetleri, cennet nimetleri kadar ebedî, leziz, fevkalâde bir teravet ve letafeti havi değilse de suret ve mahiyet itibariyle onlara kısmen müşabihtir. Bu cihetle bu dünya nimetleri de daima şükrana lâyıktır. (Onlara birbirine benzeyen) böyle nimetler (verilmiş olacaktır.) Bu ne büyük atiyeyi ilâhiye. Evet... Güzel düşünülürse dünyada da nail olduğumuz nimetler, birer ilâhî atiyedir. Bunlar da ne kadar kıymettardır, ne kadar şükrana lâyıktır. (Ve onlar için) o mümin, salih kullar için (cennetlerde tertemiz) her kusurdan beri (zevceler de vardır.) Bu da ne büyük bir nimettir. Evet... Dünyadaki zevciyet hayatı da meşru, fazilet ve nezahatkârane olunca hayatımızın devamına, inkişaf ve ibtihacma pek güzel bir vesiledir. Demek ki bunlar ahiret hayatında da liyakatli zatlar için birer büyük nimet mahiyetinde bulunacaktır.

Artık bugün de kısmen olsun nail bulunduğumuz nimetlerin kadrini bilmemiz icap etmektedir. Bu dünyevî nimetleri istisgar edenler, bunların uhrevi hayatta ne işleri var diyenlef ise küfranı nimette bulunmuş, dünya hayatını da, ahiret hayatını da güzelce anlamak meziyetinden mahrum kalmış kimselerdir. (Ve onlar) mümin, salih, şakir olan kullar ise (o cennetlerde ebedî olarak kalacaklardır.) İşte insan daha dünyada iken böyle bir istikbale nailiyet esbabına tevessül etmelidir. İmandan, salih amellerden asla ayrılmamalıdır. Cenabı Hakkın sıyanetine iltica eylemelidir.

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَسْتَحْيٖٓ اَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَا بَعُوضَةً
فَمَا فَوْقَهَا فَاَمَّا الَّذٖينَ اٰمَنُوا فَيَعْلَمُونَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ
وَاَمَّا الَّذٖينَ كَفَرُوا فَيَقُولُونَ مَاذَٓا اَرَادَ اللّٰهُ بِهٰذَا
مَثَلًا يُضِلُّ بِهٖ كَثٖيرًا وَيَهْدٖي بِهٖ كَثٖيرًا وَمَا يُضِلُّ بِهٖٓ
اِلَّا الْفَاسِقٖينَ ﴿٢٦﴾ اَلَّذٖينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مٖيثَاقِهٖ
وَيَقْطَعُونَ مَٓا اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖٓ اَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ
فِي الْاَرْضِ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٢٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(26) : Şüphe yok ki, Allahü Tealâ bir sivrisineği ve onun üstünde bulunanı mesel olarak irat buyurmaktan istihya etmez. İmdi iman etmiş olanlar bunun Rableri tarafından bir hak olduğunu bilirler. Kâfir olanlar ise: Allah bununla mesel olarak ne murat etti derler. Hak Teâlâ bu mesel ile birçoklarını dalâlete bırakır, birçoklarını da hidayete eriştirir. Allah Teâlâ bununla ancak fasik olanları dalâlete düşürür.

(27) : O kimseler ki Hak Teâlânın ahdini tevsik - yemin ile tekit - ettikten sonra bozarlar. Bitişmesini emretmiş olduğu şeyi kesiverirler, yer yüzünde fesat çıkarırlar, işte haşir olanlar, onlardır.

A

İ Z A H

(26) : Bu mübarek âyetler: Müminlerin güzel inanışlarını bildirmekte, mümin olmayanların da cehaletlerini, yanlış düşüncelerini teşhir etmektedir, onların en vahi iddialar ile Kur'ânı Kerim hakkmda şüphe uyandırmağa çalıştıklarını ilân eylemektedirler. Ahdi İlâhiyi bozmuş, yer yüzünde fesat çıkarmağa çalışmış olan kimselerin de ebedi hüsrana mâruz kalacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki Kur'ânı mübinde birer mesel olarak zübab = sinek - enkebut = örümcek gibi bâzı ehemmiyetsiz görülen hayvancıklar zikredilmiştir. Bir takım cahil yahudiler, ise, «Bu Allah kelâmına benzemiyor» diye Kur'ânı Azim hakkmda bir şüphe uyandırmak istemişler, bunun üzerine bu âyeti celile nazil olmuştur.

Evet... (Şüphe yok ki Allah Tealâ bir sivrisineği ve) hattâ küçüklükte (onun üstünde bulunanı) sair hüveynat gibi şeyleri Kur'ânı mübinde (Mesel olarak irat buyurmaktan istihya etmez.) Bu haşa haddizatında bir nakısa değildir, istihyayı icap etmez, belki bunda bir hikmet vardır. Bu bir intibah vesilesidir, bir imtihanı ilâhidir. (İmdi iman etmiş olanlar, bunun Rableri tarafından bir hak olduğunu bilirler.) Bu Sebeple de hidayete ermiş, ilâhî nimetlere kavuşmuş olurlar. Bilâkis (k£*îr olanlar ise) bunun hikmetini anlamazlar. (Allah bununla mesel olarak ne murat etti derler) inkâra cür'et gösterirler. (Hak Teâlâ) ise (bu mesel ile birçoklarını dalâlete bırakır) onlar bu inkârları yüzünden dalâlete düşmüş, ebedî surette azaba müstahık olmuş olurlar. Cenabı Hak bununla (birçoklarını da hidayete eriştirir.) Bundaki hikmeti, büyük gayeleri müminler anlayıp tasdik ederler, hidayete nail bulunmuş olurlar. (Allah Teâlâ bununla) böyle lihikmetin mesel irat buyurması ile (ancak fâsık olanları dalâlete düşürür.) Onlar imali fikr ederek bundaki hikmeti, gayeyi idrak edemezler, cehaletlerini anlamıyarak, kelâmı ilâhî-

ye itirazda bulunurlar, bu yüzden ebedî bir halde sapıtarak felâkete mâruz kalırlar.

§ Mesel: Lügatte bir şeyin benzeri, neziri demektir. Delil, hüccet, kıssa, hikâye, numune olarak söylenilen söz, büyük ahlâkî hikâye mânasında müstameldir. Böyle bir şeyi hikâye etmeğe de «darjDi mesel» denir». Darbımeseldeki fayda ise bir şahsın veya bir hâdisenin münasibini, müşabihini söyleyip o suretle o şahsın veya hâdisenin güzelliğini veya çirkinliğini, itinaya lâyık olup olmadığını güzelce ve hâtıralarda kalacak bir surette göstermekten vesaireden ibarettir. Bunun içindir ki en beliğ, en edebî makalelerde, manzumelerde birçok mesellere tesadüf olunur. Meselâ: Güzel sesli bir zata «bülbül», güzel gözlü bir insana «âhû» muzır bir şahsa «yılan», meş'um bir kişiye «baykuş» denir. Bu benzetiliş ile onların mahiyetleri en kısa birer tâbir ile en kuvvetli bir tarzda anlatılmış olur.

Artık, Kur'ânı mübinde bir hikmet.ve maslahata mebni böyle bâzı mesellerin, teşbihlerin bulunması onun bir kitabı ilâhî olmasına nasıl mâni tasavvur olunabilir?

(27): (O kimseler ki) o fâsık, sözlerinde durmaz şahıslar ki **(Hak** Teâlânm ahdini tevsik) yemin ile tekit (ettikten sonra bozarlar) ona muhalif hareketlerden kaçınmazlar ve Cenabı Hakkın **(bitişmesini)** tevessül ve riayet edilmesini (emretmiş **olduğu** şeyi kesiverirler) ona riayette bulunmazlar ve onlar (yer **yüzünde** fesat **çıkarırlar)** diyanete, ahlâka, insaniyete muhalif, muzır şeyleri irtikâp ederler (işte haşir olanlar) ziyane. dalâlete mâruz kalanlar ancak **(onlardır.)** Ne büyük bir felâket.

§ Ahid; Lügatte zaman, asır, vasiyet, yemin, eman, Hakka riayet, söz vermek, mukavele yapmak, zamin olmak demektir. Allahü Teâalayı tevhid etmek, bir söze inanıp itimatta bulunmak mânasında müstameldir. Ayeti celiledeki ahid'den murat ise ervah âleminde bütün ruhların rubübiyeti ilâhiyeyi tasdik etmiş olmalarıdır. Onlar ^jç^J\ kitabı celiline karşı J» diye tasdikte bulunmuşlardı. Veyahut her insanın fıtreten haiz olduğu tasdiki ilâhî kabiliyetidir. Bu fıtretini kaybetmeyen herkes, bu kâinatı yaratan bir Halikı Zişanın varlığına, onun ibadet ve taata müstahık olduğuna aklen, fikren kani olabilir.

Mahaza zamanı nebevide bâzı kimseler veya kabileler, Resulü Ekreme, müracaat ederek onu tasdik etmiş, onunla bir ahdi misakta bulunmuş oldukları halde bilâhara irtidat etmiş, dünyada da,, ahirette de belâlarını bulmuşlardır. Binaenaleyh bu âyeti kerimedeki ahdin buna da şümulü vardır.

§ Misak da; ahid, yemin, bir şeyi bir şey ile, bağlamak, takviyede bulunmaktır. Yapılan bir muahedeyi bir şey ile temin ve takviye etmek bir misak demektir. Nitekim temessük ve hüccet gibi kendisine itimat edilen, inanılıp kendisi ile kalbe kanaat gelen bir şeye de «vesika» deni-

lir. Ayeti kerimedeki misaktan murat ise ahdi teyid eden, o husustaki düşünceleri aydınlatan âyetler, mucizeler, semavî kitaplardır.

§ Vasıl ise lügatte: Bir şeyi diğer bir şeye ulaştırmak, bitiştirmek, ulaşıvermek demektir. Âyeti kerimedeki vasıldan murat ise, bütün peygamberleri, bütün semavî kitapları tasdik edip bunların aralarını ayırmamaktır; uhdemize düşen vazifeleri, vecibeleri yerine getirip terk etmemektir, bütün müminlere dostlukta, hayırhahlıkta bulunup aralarına ayrılık düşürmemektir, âmmenin selâhım müstelzim nizamlara riayet edip bunları ihmal eylememektir.

İşte bu gibi hususlara riayet etmeyenler, ahd ve misakı bozmuş, dalâlete düşmüş, hüsrana uğramış fasık kimselerdir.

§ Fıska gelince: Bu da lügatte yoldan çıkıp sapmaktır. Şeriat lisanında ise: Emri ilâhiyi terkederek isyanda bulunmaktır. Böyle hak yolundan çıkan şahsa da «fâsık» denir. Cem'i: «Fasikun» ve «Füseka» dir.

Fışkın üç tabakası vardır. Birincisi: Günahları arasıra irtikâp etmekle beraber onları çirkin görmektir; hürmetlerine kail olmaktır. İkincisi: Kebire denilen günahları irtikâp ederek, bunlara kapılarak devamda bulunmaktır. Üçüncüsü de: Kebirelerin haram olduğunu, çirkin bulunduğunu inkâr etmek suretiyle onları irtikâp eylemektir. İşte bu üçüncü tabaka, bir küfür mertebesidir. Bir fasık bu mertebede bulunmadıkça ondan islâm unvanı selbedilemez. Çünkü o, haramı müstelzim olan esasları müseddik bulunmuştur. Üçüncü tabaka erbabı taib ve müstağfır olmaksızın ölürse ahirette ebedî surette muazzeb olurlar, hüsrana uğrarlar.

§ Hüsran: Zarar, ziyan, noksanlık, sermayeyi kaybetmek, helake ve dalâlete mâruz kalmak demektir. Sahibine «Haşir» denir. Cemi «Hasiyun» dur.

***

كَيْفَ تَكْفُرُونَ
بِاللّٰهِ وَكُنْتُمْ اَمْوَاتًا فَاَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ
ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٨﴾ هُوَ الَّذ۪ي خَلَقَ
لَكُمْ مَا فِي الْاَرْضِ جَم۪يعًا ثُمَّ اسْتَوٰٓى اِلَى السَّمَٓاءِ
فَسَوّٰيهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمٌ ﴿٢٩﴾

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(28) : Allahü Tealâyı nasıl inkâr ediyorsunuz ki sizi ölüler iken o diriltti. Sonra sizi öldürecektir, sonra da sizi diriltecektir, sonra da ona döndürüleceksinizdir.

(29) : O öyle bir Hâliki Kerimdir ki yer yüzünde her ne var ise hepsini sizin için yarattı, sonra da semaya teveccüh edip onları yedi sema olarak tasfiye buyurdu, o her şeyi bi hakkın bilicidir.

*
**

İ Z A H

(28) : Bu mübarek âyetler halikı Kâinat Hazretlerinin beşeriyet hakkındaki atıfetini, kâinattaki tesarrufatım nazarı intibaha vaz etmektedir. Ve bütün beşeriyeti gafletten uyanmağa dâvet ederek bütün mükevvenatm alîm, kadîr olan halikının kudret ve azametini düşünmeğe bizleri sevk eylemektedir. Şöyle ki: Ey nas! Ey gafil insanlar!.. Siz **(Allahü Tealâyı nasıl inkâr ediyorsunuz ki)** o pek azim olan Halikı Kâinatı neyo istinaden inkâr edebilirsiniz ki bütün mukavvenat, onun varlığına şahittir. Ezcümle ey insanlar! **(Sizi ölüler iken o diriltti)** siz evvelce hayattan mahrum birer zerreden, birer nütfeden ibarettiniz, sonra sizi hayata o nail kıldı, sizi ruh, idrak sahibi bir hale getirdi. **(Sonra** sizi öldürecektir) muvakkaten hayattan mahrum bırakacaktır. Fakat büsbütün mahv ve nâbut olmayacaksınız. Muhakkak ki (sonra **da** sizi) tekrar (diriltecektir.) Kıyamet günü size tekrar hayat verecektir. Daha (sonra **da** ona) o Hâliki Azimüşşane, onun mükâfat ve mücazat âlemine **(döndürüleceksinizdir.)** Dünyadaki amellerinizden dolayı muhakemeye tâbi tutulacaksınızdır, amellerinize göre mükâfat ve mücazat göreceksiniz. Artık bu akıbeti düşününüz.

(29) : Ey insanlar! (O) Mabudi Azimüşşan **(öyle kerîm bir haliküv ki, yer yüzünde her ne var ise hepsini sizin)** istifade edebilmeniz (için **yarattı.)** vücude getirdi, onlardan istifade için size kabiliyet verdi. **(Sonra da) bundan** başka da **(semaya)** üstünüzdeki yüksek kubbelere **(teveccüh ederek)** iradei ilâhiyesini tevcih buyurarak **(onları yedi sema olarak tesviye buyurdu.)** Oradaki asarı kudretini, yedi sema, yedi tabaka, yedi âlem olmak üzere, tanzim kıldı. (Ve o) Hâliki Kâinat Hazretleri (her şeyi **bihakkın bilicidir)** onun kudreti böyle her şeye meaziyadetin kâfidir. Ve **onun her** yaratışında bir nice faydalar, hikmetler vardır ki bunların umumunu ancak o bilir. Artık insanlar için lâzımdır ki gafletten uyan-

sınlar. Cenabı Hakkın nimetlerinden istifade ederek o kerim mün'imin bütün emirlerine, nehiylerine riayet etsinler. Yer yüzündeki bütün varlıklardan meşru bir surette istifade ederek bunları kendilerine ihsan buyurmuş olan Mabudi Zişane arzı şükranda bulunsunlar.

Evet!.. Bu mübarek ayetlerden Müslümanlar daima birer intibah dersi almalıdırlar, hayatlarını, yurtlarını, tanzim için daha ziyade çalışmalıdırlar, kendileri için yaratılmış milyonlarca nimetlerden, hilkatkanunlarından istifade yollarını takip etmelidirler. Atalet ve sefalet içinde yaşayarak başka milletlerin çalışmalarına, maddeten terakki etmelerine bir hayret nazariyle bakmamalıdırlar. Belki maddi ve manevi terakkiyat hususunda bütün beşeriyete bir parlak numune olmalıdırlar. Nitekim vaktiyle müslümanlar böyle bir nümunei imtisal halinde bulunmuşlardı. Medeniyet tarihi buna şahittir.

§ Arz: Bir ismi cinstir. Bütün yer yüzüne denir. Cem'i "erzat, uruz, arazun, erazi"dir. Arz; zükam illetine, sarsılmağa, titremeğe, aşağı şeyede itlak olunur.

§ Sema; her şeyin safkına = tavanına denir. Yağmura, buluta da itlak olunur. Gök kubbesi yerinde müstameldir. Cemi: Semavattir.

Kur'anı Azimde beyan buyrulan semadan ve semavattan murat, bizim küreyi arzımızın fevkinde görülen birçok münir ve müstenir ecraını, sabiteleri, seyyareleri ihtiva eden tabakalardan ibarettir ki bunların varlıklarını kısmen görmekte, keşfetmekteyiz. Fakat yedi tabakaya ayrılmış olan semaların varlığına mutekit olmakla beraber bunların ne surette, ne mahiyette olduğunu ilmi ilahiye havale ederiz.

Vaktiyle bir kısım ilmi heyet âlimlerinin semalar, semavi cisimler hakkında vermiş oldukları malumat, bilahara pek noksan görülmüştür. Mesela vaktiyle güneş en büyük bir merkezi ziya telakki edilip sair bir kısım sabiteler, seyyareler ise onun etrafında dolanmakta, yalnız ondan ziya almakta sanılıyordu. Bahusus Kamer, Zühre, Utarit, Şems, Mirrih, Müşteri, Zühel adındaki ziyafeşan, nurani ecramin birer semavi tabakada merkuz bulunduğuna kail oluyorlardı. Bu cihetle bu ecramin yedi kat semalarda bulunduğunu iddia ediyorlardı. Halbuki bilahara fennin, tetkikatı ceyviyyenin ilerlemesi neticesinde anlaşılıyor ki üzerimizdeki feza gayri mütenahidir. Bunda pek ziyade nurani cisimler, yıldızlar vardır. Güneş bize binnisbe yakın olduğu için bütün yıldızlardan büyük gözüküyor. Halbuki fezada öyle nurani küreler vardır ki güneş onlara nazaran pek küçüktür ve bizlere pek yakındır. Güneşin ziyası bizlere beş on dakika içinde geldiği halde öyle yıldızlar vardır ki onların ziyaları bizim küremize binlerce sene zarfında ancak gelip kavuşabiliyor.

Artık kainatın vüsatini, bunları yaratmış olan Haliki Azimüşşanın kudret ve azametini düşünmelidir. Artık fevkimizde tasfiye edilmiş, müstesna bir halde bulunmuş yedi sema tabakasının bulunduğunu - Kur'anı Muciz beyan haber verdiği halde - kim inkar ve istib'at edebilir. Meğer

ki, akıldan mahrum, kâinatın vüsatini idrakten bihaber, kudreti ilâhiyeyi münkir bir budala olsun.

Velhasıl biz müslümanlar yedi kat semanın varlığına mutekidiz. Bunların tafsilâtını ise ancak Allahü Teâlâ bilir.

***

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَٰٓئِكَةِ إِنِّى جَاعِلٌ فِى ٱلْأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُوٓا۟

'ı^& ^işmppc&i.

بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّىٓ أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(30) : Yad et o zamanı ki, Rabbin meleklere: «Ben yer yüzünde mu* hakkak bir hâlife kılacağım» diye buyurmuştu. Melekler de: «Yer yüzünde fesat çıkaracak, kanlar dökecek kimseyi mi yaratacaksın, bizler ise sana. hamd ile teşbih eder, seni takdis eyleriz.» demişlerdi. Allahü Teâlâ da: «Şüphe yok ki sizin bilemiyeceğiniz şeyleri ben bilirim.» diye buyurmuştur.

***

İ Z A H

(30) : **Bu** âyeti kerime, **Cenabı** Hakkın yer yüzünde bir halife yaratacağını meleklere bildirmiş olduğunu, meleklerin de bu yaradılıştaki hikmeti anlayamadıkları cihetle bunu sual ettiklerini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Resulüm! **(Yadet o zamanı ki Rabbin meleklere)** hitaben **(ben yer yüzünde muhakkak bir halife kılacağım)** yerin imarına, idaresine, zürriyetinin yer yüzünde intişarına, onu mâmur edeceğim **(diye buyurmuştu. Melekler de) bu husustaki** iradei ilâhiyenin hikmetini idrâk edemedikleri **cihetle bunu anlamak** istemişler, Yarabbi! Sen **(yer yüzünde fesat çıkaracak) masiyetler** yüzünden fenalıklara sebebiyet verecek ve **(kanlar dökecek) biribirini** öldürecek **(kimseyi mi yaratacaksın)** bu kabiliyette olan nev'i **beşeri** mi vücude getireceksin?... Ya İlâhî! Bunun **hikmeti nedir? (Biz ise sana hamd ile teşbih eder)** subhanallah ve bihamdih

deriz. **(Seni takdis eyleriz)** zatı uluhiyetine lâik olmayan şeylerden seni tenzihte bulunuruz. Artık hikmet nedir ki bizim gibi masum bir zümre varken, isyan edecek bir zümreyi istihlâf buyuruyorsun? **(demişlerdi.)** Bunlar böyle demekle iradei ilâhiyeye haşa itiraz değil belki onun yalnız ne gibi hikmet ve maslahata müstenit olduğunu anlamak istemişlerdi. **(Allah Tealâ da)** melekleri tenvir, her iradesinde bir nice faydaların, hikmetlerin mündemiç olduğuna işaret için **(şüphe yok ki sizin bilemiyeceğiniz şeyleri ben bilirim "diye buyurmuştu".)** Öyle bir nev'i mahlûku vücude getirmekte de nice maslahatlar vardır. Onların âsileri olacak ise ve itaatkâr olanları da bulunacaktır. Dini ilâhiyi neşre, beşeriyeti tenvire çalışacak ve ulvî fitrette zatlar da zuhur edecektir. Artık ey melekler! Siz her şeyin hikmetine vHakıf olamazsınız. Her şeyin hikmetini, faydasını, zararını bihakkın bilmek zatı uluhiyetime mahsustur, bunu böyle biliniz.

§ Melekler, Adem oğullarının yer yüzünde fesat çıkaracaklarını, kan dökeceklerini, onların yaratılmasından evvel nasıl bilmiş idiler? Buna cevaben denilebilir ki, Cenabı Hak istikbale ait bütün hâdiseleri levhi mahfuzda tesbit buyurmuş olduğundan melekler bu levha atfınazar ile bu malûmatı edinmişlerdi. Veyahut buna başka bir suretle kablelvuku vâkıf olmuşlardı.

§ Melâike, melek lafzının cemidir. Melekler bir takım mübarek, günahlardan beri maddî, surette yiyip içmekte müstağni, ibadetti taatle meşgul, muhtelif şekillere girmeğe kadir, lâtif zatlardır. Bunların mahiyetlerini Cenabı Hak bilir. Bunlar ecsamı latifedendirler. Ruhlar gibi, veyahut birer cevheri mücerrettirler. Bunların birçok nevileri vardır. Bir kısmı peygamberlere Cenabı Hakkın emirlerini, kitaplarını getirip tebliğ etmeye memur bulunmuştur. Cibril Aleyhisselâm gibi. Meleklerin vücuduna bütün edyan erbabı ve bütün kadim felsefe salikleri kail bulunmuşlardır.

§ Halife : Başkasına halef, onun makamına, kaim, onun için bâzı hususlarda naib olan kimse demektir. Cemi: Hülefadır. Bu âyeti kerimedeki halifeden murat Adem Aleyhisselâmdır. Kendi evlât ve ahfadına Allahü Teâlânın emirlerini, nehiylerini Cenabı Hak nâmına binniyabe tebliğe memur bulunmuştur.

§ Teşbih : Subhanallah diyerek Hak Tealâyı tebcil ve tenzihde bulunmak, yâni onun bilcümle noksanlardan beri olduğunu itiraf etmektir.

§ Teşbih : Subhanallah diyerek Hak Tealâyı tebcil ve tenzihde bulunmak, yâni onun bilcümle noksanlardan beri olduğunu itiraf etmektir.

§ Takdiste : Mukaddes saymak, mübarek tutmak, hamdu senada bulunmak, lâik olmayan bir şeyden tenzih eylemektir.

وَعَلَّمَ اٰدَمَ
الْاَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلٰئِكَةِ فَقَالَ اَنْبِئُونِي بِاَسْمَاءِ
هٰؤُلَاءِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣١﴾ قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا اِلَّا
مَا عَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٣٢﴾ قَالَ يَا اٰدَمُ اَنْبِئْهُمْ
بِاَسْمَائِهِمْ فَلَمَّا اَنْبَاَهُمْ بِاَسْمَائِهِمْ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَكُمْ اِنِّي اَعْلَمُ غَيْبَ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿٣٣﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(31) : Ve - Allahu Teâlâ - bütün eşyanın isimlerini Ademe bildirdi. Sonra da bu eşyayı meleklere göstererek bunların isimlerini bana haber veriniz, Eğer siz sâdık iseniz diye buyurdu.

(32) : Dediler ki; Seni teşbih ederiz, senin bize bildirdiklerinden başka bizim bilgimiz yoktur. Şüphe yok ki alîm, hakim olan sensin.

(33) : Buyurdu ki: Ey Adem! O şeyleri adları ile bu meleklere haber ver. Adem de o şeyleri adları ile haber verince - Cenabı Hak - buyurdu ki; Size dememişmiydim ki, ben şüphesiz göklerin de, yerinde gizliliklerini bilirim. Ve sizlerin izhar ettiğiniz ve gizlediğiniz şeyleri de bilirim.

*
**

İ Z A H

(31) : Hak Teâlâ Hazretleri (30) âyeti celilesi ile meleklerin bilemiyecekleri şeylere alîm olduğunu beyan ve her yaradışınm bir hikmete müstenit olduğuna işaret buyurmuştu. Va'kıa, melekler de ilmi ilâhînin azametine kani, her fi'li ilâhînin bir hikmet ve maslahata müstenit bulunduğunu müterif idiler. Fakat Cenabı Hak onları daha ziyade tenvir, kanaatlerini birrüye teyid için onların bilmedikleri şeylere Hazreti Ademin vâkıf olduğunu göstermiş, binaenaleyh Adem Aleyhisselâmın yer yüzünde hilâfete meleklerden daha lâyık olduğuna işaret buyurmuştur.

Şöyle ki: **(Ve Allahü Teâlâ)** Hazretleri **(bütün eşyanın isimlerini Ademe bildirdi.)** Bütün isimleri, yani bu isimlerin delâlet edeceği eşyayı, mânaları bir ilham, bir ilmi zaruri suretiyle tarif ve tâyin buyurdu. **(Sonra da bu eşyayı meleklere göstererek bunların isimlerini)** nelerden ibaret olduklarını **(bana haber veriniz eğer siz)** iddianızda, hilâfete daha lâyık bulunduğunuzu zannetmenizde **(sadık)** musip **(iseniz, diye buyurdu.)** Onların kanaatlerini tashih lütfunda bulundu.

(32) : Melekler de acizlerini ikrar, suallerinin bir itiraz mahiyetinde olmayıp bir istifsardan ibaret olduğunu arz için **(dediler ki)** Yarabbena! **(Seni teşbih ederiz)** seni tenzih ve takdis eyleriz. Senin **her** fiilin, her hükmün elbette bir hikmet ve maslahata müstenittir. **(Senin bize bildirdiklerinden başka bizim bilgimiz yoktur)** biz aczimizi muterifiz. **(Şüphe yok ki alîm)** her şeyi bihakkın bilen ve **(hakîm olan)** her şeyi bir hikmet ve maslahata mebni yaratan ancak **(sensin)** amenna.

(33) : Allahü Tealâ, Adem Aleyhisselâma hitaben **(buyurdu ki ey Adem! O şeyleri adlariyle bu meleklere haber ver.)** Bunlara **dair** malûmatını bildir. **(Adem de)** haiz olduğu bir ilmi zaruriye, bir ilhami ilâhiye müsteniden **(o şeyleri adlariyle haber verince)** onların ne gibi hikmetlere mebni yaratılmış olduklarını bildirince Cenabı Hak **(buyurdu ki: Size dememiş mi idim ki ben şüphesiz göklerin de, yerin de gizliliklerini)** esrarını, mugayyebatmı, gizli kapalı her şeyini **(bilirim.)** Zatı ehadiyetime hiç bir şey gizli kalamaz. (Ve) binaenaleyh **(sizlerin izhar ettiğiniz ve gizlediğiniz şeyleri de bilirim.)** O halde Hazreti Ademe o payenin verilmesi de bir hikmeti ilâhiyem muktezasıdır. O hikmeti lâyıkiyle bilen de ancak benim, mahlûkatın vazifesi de, Halikı Azimüşşanm ilim ve hikmetini tasdik ve tebcil etmektir.

Velhasıl: Hak Teâlâ Hazretleri bu suretle de beşeriyetin bir fıtrî fazilete mazhar bulunmuş olduğunu göstermiştir. Artık bunun kadrini bilmek, insaniyetin bu şerefini ihlâl edecek gayri meşru hareketlerden kaçınmak, biz insanların uhdelerimize teveccüh eden bir vazifedir.

*

وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوٓا اِلَّٓا اِبْلِيسَ اَبٰى
وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٣٤﴾ وَقُلْنَا يَٓا اٰدَمُ اسْكُنْ اَنْتَ
وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا
هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٣٥﴾

o

MEALİ ALİSİ

(34): Hani biz meleklere demiştik ki Ademe secde ediniz. Onlar da hemen secde edivermişlerdi. Yalnız şeytan kaçınmış, kibirlenmiş ve kafirlerden olmuştu.

(35) : Ve biz demiştik ki ey Adem! Sen ve refikan şu cennette oturun. Dilediğiniz yerlerde onun yemişlerinden bol bol yiyin. Ancak şu ağaca yaklaşmayın, yoksa ikiniz de zalimlerden olursunuz.

*

* *

İZAH

(34) : Bu mübarek ayetler, Cenabı Hakkın Adem Aleyhisselam hakkındaki lütfü ihsanını bildiriyor. Hazreti Ademden hasbel beşeriye bazı zühullerin zuhur ettiğine işaret buyuruyor. Beşeriyetin düşmanı olan iblisin de ne kadar habis olduğunu bildirerek onun vesvesesinden insanların kaçınmaları lüzumunu gösteriyor. Şöyle ki: **(Hami)** Resulüm! Yadet ki **(biz meleklere demiştik ki)** yani ben Mabudi Azimüşşan emretmiş idim ki **(Ademe secde ediniz)** ona tazimde bulununuz. **(Onlar da)** o melekler de **(hemen secde edivermişlerdi.)** Bu emri ilahiye derhal imtisalde bulunmuşlardı. **(Yalnız şeytan)** müstesna, o, secde etmekten **(kaçınmış)** bu emre imtisal etmemiş **(kibirlenmiş)** kendisini büyük görmüş **(ve kafirlerden olmuştu.)** O habis zaten ilmi ilahide kafirlerden idi. Bu suretle de küfrü meydana çıkmış oldu. Bu beyanı ilahi, gösteriyor ki Hak Tealanın her hangi bir emir ve nehyini kabul ve tebcil etmek, iman elametidir, diyanet muktezasıdır. bunun hilafına hareket ise küfür ve tuğyan nişanesidir. İşte bu secde hususundaki emri ilahiyi müstahsen görmemek denaatında bulunan iblis, bu yüzden bir ebedi hüsrana uğramıştır.

(35) : **(Ve biz demiştik ki ya Adem! Sen ve refikan)** enisei hayatın olan Havva **(şu cennette oturun)** orası sizin ikametgahınız olsun. **(Dilediğniiz yerlerde onun yemişlerinden bol bol yiyin)** onlardan müstefit olun. **(Ancak şu ağaca yaklaşmayın)** onun meyvasından yemeyin, **(yoksa ikiniz de zalimlerden olursunuz.)** Bunun üzerine tarattüb edecek cezadan dolayı nefsinize zulm ve gadr etmiş, böyle güzel, dilnişin bir cennetten çıkarılmış bulunursunuz.

§ Meyvesinden yenilmesi menedilen ağaçtan murat rivayetlere göre buğday veya üzüm veya incir veya kafur ağacıdır. Fakat kat'i veya zahir bir delil bulunmadıkça bunu tayin etmemek evladır. Nitekim Kur'ani Mübinde de bu tasrih edilmemiştir. Nehye imtisal hususunda hepsi de müsavidir, tayine hacet yoktur. Binaenaleyh biz bunu da ilmi ilahiye havale ederiz.

§ Secde: Lügatte son derece tevazu ile, tezellül ile baş eğmektir- Buna «serfürû» denir. Şeriat lisanında ise ibadet kasti ile baş eğip alnı yere vazetmektir. Bu secde yalnız Allahü Teâlâya yapılır.

§ Meleklerin Hazreti Adem'e yaptıkları secde ise bunun ya lügavl mânası murattır. Bunun mânai şerifi murad olduğu takdirde ise, bu Ademin kadrini sânını ilâ, meleklerin emri ilâhiye ne kadar muti olduklarını ishar için Hazreti Ademin bir kıblegâhı makamında bulunma* smdan ibarettir.

§ Cennet: Bağlık, bahçelik yer demektir. Ahiret âleminde müminlere mev'ud olan nimet ve saadet âlemine de cennet denilmiştir ki, cemi; Cennad ve cinandır. Bu otuzbeşinci âyetteki cennetten murat nedir? Biz bunu da ilmi ilâhîye havale ederiz. Bir rivayete göre bu. yer yüzünde bulunan ve ağaçlar ile kuşatılmış olan bir bostandan, bir mesireden ibarettir. Fakat, ekseri ulemaya göre bundan murad, asıl cennettir. Elyevm mevcut olup âhirette müminlerin nail olacakları bir darı sevaptan, bir ebedî saadet âleminden ibarettir. Şüphe yok ki, Hallâkı Azim Hazretleri her şeye kadirdir. Dilediği mübarek kulunu daha dünyada iken de cennetine kaldırıp orada yerleştirebilir. Bunu istibade aslâ mahal yoktur.

§ Hazreti Adem: Siyeri Enbiyaya ait kitaplarda mufassalan yazılmış olduğu üzere bütün insanların ilk babası ve ilk peygamberidir. Cenabı Hak onu yer yüzünde bir hilkat hârikası olmak üzere müstakillen topraktan yaratmış, kendisine ruh ile ilim ve irfan ihsan buyurmuş ve ona eş olarak ta «Havva» nâmmdaki muhterem validemizi yaratmıştır. Hazreti Adem ile Havva bir müddet cennette kalmışlar, bilâhara yine yer yüzüne indirilmişlerdir. Adem Aleyhisselâm Hinde Havva da Ciddeye indirilmiştir. Adem Aleyhisselâm bilâhara telakki ettiği emre binaen Mekkei Mükerreme tarafına gitmiş, orada Hazreti Havva ile buluşmuştur. Rivayete nazaran Hazreti Adem, bin veya dokuzyüzotuz sene yaşamış, vefatında Serendip dağında veya Mekkede «Ebu Kubeys» dağında defnolunmuştur.

§ İblis: Şeytan demektir. Bu cin taifesinden bir ferttir. Küfre müstaid bulunmuş, Ademe secde etmekten kaçınmış, bu husustaki emri ilâhiyi sevap görmemiş, bu sebeple kahri ilâhîye uğrayarak ebediyyen küfr içinde kalmıştır. Kendisi ve zürriyeti ötedenberi beşeriyeti idlâle çalışmaktadırlar. Bunların bu gizli, ruhî idlâl ve iğfallerinden kaçınmak, her âkil, mükellef insanın en mühim bir vazifesidir.

*
**

فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ
عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ
عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ ﴿٣٦﴾ فَتَلَقَّى آدَمُ
مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿٣٧﴾

—o—

MEALİ ÂLİSİ

(36) : İmdi şeytan, Adem ile Havvayı cennetten kaydırdı, oradaki nimetlerden çıkarıp uzaklaştırdı. Biz de dedik ki: Bâzınız bâzınıza düşman olmak üzere yer yüzüne ininiz, sizin için yer yüzünde bir vakte kadar bir karar ve bir nasip vardır.

(37) : Adem Rabbi Azimi tarafından bir kısım kelimeler telâkki etti. Onun üzerine tövbe eyledi. Tövbeleri ziyadesiyle kabul eden, pek ziyade merhamet sahibi olan ise ancak o Rabbi Kerimdir.

*

İ Z A H

(36) : Bu mübarek âyetler, şeytanın insanları ne kadar zararlara sokacağını gösteriyor, ondan kaçınılması lüzumuna işaret ediyor. Cenabı Hakkın da ne kadar kerim ve rahim olduğunu ve tövbenin de af ve mağfirete ne büyük vesile bulunduğunu beyan buyuruyor. Şöyle ki: **(İmdi şeytan, Adem ile Havvayı cennetten kaydırdı)** oradan uzaklaşmalarına sebebiyet verdi. **(Oradaki nimetlerden çıkarıp uzaklaştırdı)** böyle nimetlerden muvakkaten mahrum kaldılar. **(Biz de)** ben Hâliki Azimüşşan da Adem ile Havvaya hitaben **(bazınız bazınıza)** yâni Adem'in zürriyetinden olan müminler ve onların düşmanı olan şeytanlar sizler **(yek diğerinize düşman olmak üzere yer yüzüne ininiz)** artık cennette durmayınız. **(Sizin için yer yüzünde bir vakte kadar)** yani öleceğiniz zamana kadar veya kıyamet gününe kadar **(bir karar)** bir ikamet mevzii **(ve bir nasip) bir istifade (vardır.)** Sonra her biriniz müstehik olduğunuz akıbete kavuşursunuz.

§ Şeytan; Hazreti Adem ile Hazreti Havvaya vesvesede, kötü telkinlerde bulunmuş, onlara yemin ederek demiş ki: Siz'cennetteki bu men olunduğunuz ağacın meyvasmdan yer iseniz bu cennette ebedî surette kalırsınız. Onlar da yemişler, bunun üzerine cennetten çıkmalarına Emri İlâhî sadır olmuş. O nimetlerden muvakkaten mahrum kalmışlardır.

(37) : **(Adem)** Aleyhisselâm, şeytanın haset saikası ile yapmış olduğu o idlâl ve iknayı müteakip **(Rabbi Azimi tarafından bir kısım kelimeler telâkki etti)** bu kelimeler; ulemanın beyanına göre: «Ey bizim Rabbimiz! Bizler nefislerimize zulüm ettik, artık sen bizlere mağfiret etmez, bizlere merhamet buyurmaz iseTi elbette bizler hüsrana zarar ve ziyana, manevî mücazata uğramış kimselerden oluruz.» mealindeki (...L-il LJ&Lj) âyeti kerimesidir. **(Onun** üzerine **tevbe** eyledi) tâib ve müstağfir oldu, (tevbeleri ziyadesiyle **kabul** eden) ve kulları hakkında **(pek ziyade merhamet sahibi olan ise ancak o Rabbi Kerimdir.)** Binaenaleyh Hazreti Ademin tövbesini de kabul buyurmuş, onun hakkında yine bi nihaye rahmet ve merhameti tecelli etmiştir.

§ Tevbe.: Lügatte bir şeyden geri dönmektir. Şeriat lisanında ise günahı bilip itiraf etmek, o yapılan günahtan dolayı nedamette bulunmak ve o günahı bir daha işlememeğe katiyyen niyet eylemektir. Tövbe edene «Taib» denir. Cenabı Hakka isnad edilen bir tövbe ise ukubetten, ceza vermekten affetmek, kulunun günahını lütfen bağışlamak manasınadır. Bu cihetle Hak Teâlâ Hazretleri «tevvab» ismi cehlini haizdir.

§ İnsanlar beşeriyet icabı vakit vakit bazı günahlarda, hatalarda bulunabilirler. Elverir ki kusurlarını bilsinler. Bunları bir an evvel terkedip bir daha işlememeğe azim etsinler ve bu hatalarmdan dolayı Cenabı Hakka niyaz edip onun af ve mağfiretini istirhamda bulunsunlar. İşte Hazreti Adem kıssası, bize bu hikmet dersini vermektedir.

*

قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ
فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا
بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٣٩﴾

o

MEALİ ÂLİŞİ

(38) : Dedik ki: O cennetten hepimiz aşağıya ininiz. Eğer benim tarafımdan size bir hidayet gelir de her kim hidayetime tâbi olursa artık onlar için bir korku yoktur. Ve onlar mahzun da olmayacaktır.

(39): Ve o kimseler ki kâfir oldular ve bizim âyetlerimizi tekzip ettiler, onlar ateş sahipleridir, onlar o ateşte ebediyyen kalıcılardır.

*

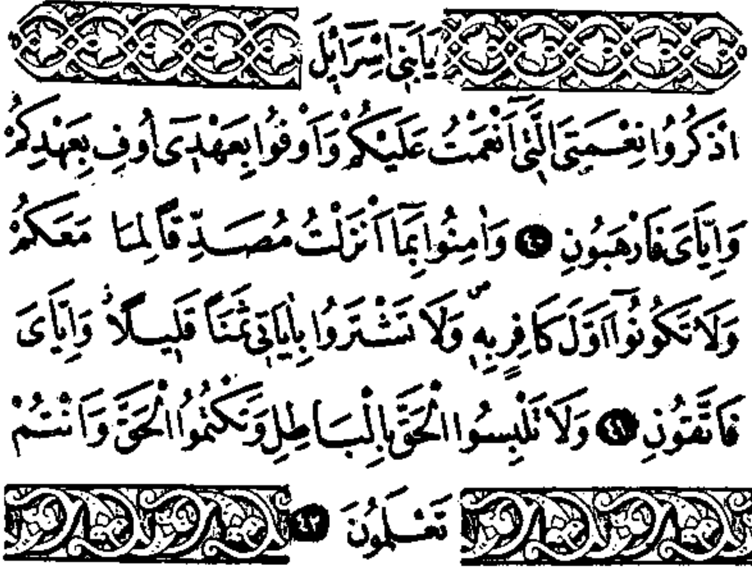
İZAH

(38) : Bu mübarek âyetlerdeki hitap, Hazreti Adem ile Havvaya ve bittabi onların müstakbel evlâdına ve onları iğfale çalışan şeytana müteveccihtir. Beşeriyet için, selâmet ve saadete vesile olacak yolu göstermektedir. Şöyle ki : Hazreti Adem'in gaflet ederek memnu meyveden yemesi üzerine **(dedik ki)** emri ilâhim sâdir oldu ki **(o cennetten hepiniz aşağıya ininiz.)** yer yüzüne inerek mukadder vakte kadar orada ikamet ediniz. (Eğer benim tarafımdan size bir hidayet gelir de) sizin için hidayete vesile olacak bir peygamber, bir kitap, bir şeriat gibi bir şey gönderilir de sizden **(her kim)** o **(hidayetime tâbi olursa artık onlar için bir korku yoktur.)** Onlar azabı ilâhiden emin olacaklardır. (Ve **onlar mahzun da olmayacaklardır.)** Nail olacakları nimetler ellerinden çıkmıyacağı cihetle hüzün ve kedere düşmelerine bir sbep bulunmayacaktır. Ne büyük saadet.

(39): (Ve) bü'akis **(o kimseler ki, kâfir oldular)** Allah Tealâyı inkâr ettiler veya ona şerik koştular, Hak Teâlânın gösterdiği hidayet yoluna müteveccih bulunmadılar (ve **bizim âyetlerimiz tekzip ettiler)** peygamberleri, kitapları, afakî ve enfüsî delilleri inkâr eylediler, işte **(onlar ateş sahipleridir.)** Asıl cehennem ehli onlardır, **(onlar o ateşte)** o ateş feşan olan cehennemde (ebediyyen **kalıcılardır.)** Oradan ebediyyen çıkamayacaklardır. Ne müthiş bir felâket.

Binaenaleyh bütün insanlar uyunmalıdırlar, öyle ebedî bir felâkete uğramamanın sebeplerine sarılmalıdırlar. Allah Teâlânın gösterdiği hidayet yolunu takibe devam etmelidirler. Kurtuluş için başka çare yoktur.

*
* *

MEALİ ÂLİSİ

(40) : Ey İsrail oğulları: Benim sizlere ihsan etmiş olduğum nimetlerimi yadediniz. Ve benim ahdimi ifa edinik ki ben de sizin ahdinizi yerine getireyim. Ve **ancak benden korkunuz.**

(41) : Ve sizin yanmızdakini müsaddık olarak indirmiş olduğuma iman ediniz. Onu ilk inkâr edenlerden olmayın. Ve âyetlerimi az bir paha ile satmayın. Ve ancak benden sakının.

(42) : Ve hakkı bâtıl ile örtüp karıştırmayın. Ve hakkı saklamayın. Halbuki siz **bilirsiniz.**

***

İ Z 'A H

(40) : Bu mübarek âyetler, İsrail Oğullarına vaktiyle nail oldukları nimetleri hatırlatarak kendilerini dini ilâhîye riayete, Kur'ânı Mübini inkâr etmemeğe, hakkı bâtıl ile değiştirmemeğe davet ediyor. Şöyle ki: (Ey **İsrail Oğulları! Benim sizlere)** vaktiyle sizin aba ve ecdadınıza **(İhsan** etmiş **olduğum nimetlerimi yadediniz.)** Siz bir peygamber sülâlesinden meydana getirilmiş oldunuz, aranızdan Hazreti Musa gibi peygamberler yetişmiştir, Firavunun zulmünden kurtularak istiklâle, hâkimiyete kavuşmuş idiniz. Sizleri irşat ve tenvir için Hazreti Musaya Tevrat gibi mübarek bir kitap verilmişti. Bütün bunlar hakkınızda birer mu-

azzam nimeti ilâhiyedir. Bunları unutup, nankörcesine hareket etmeniz doğru olabilir mi? Artık bu nimetleri unutmayınız. **(Ve benim ahdimi ifa ediniz.)** Vaktiyle deruhte etmiş olduğunuz şeylere riayet ediniz. Yani: Ya ervah alemindeki ahd ve misakı muhafazaya çalışınız. Veyahut Allah Teâlâya iman, bütün peygamberleri semavî kitapları tasdik edeceklerine dair aba ve ecdadınızın vermiş oldukları sözlerde sebat ederek böyle bir ahd ve peymane riayette kusur etmeyiniz. (Ki **ben)** Mabûdi Azimüşşan **(da sizin ahdinizi yerine getireyim.)** Sizi korkulardan koruyayım, sizi eltafı ilâhiyeme aleddevam nail eyleyeyim. (Ve) ey İsrail Oğulları!.. **(Ancak benden korkunuz.)** Vaktiyle yapmış olduğunuz bir ahdi, uhdemize teveccüh eden bir dinî vazifeyi bir takım şerirlerin tecavüzlerine uğrayabileceğinizi düşünerek veya dünyevî, şahsi bir menfaatin zevalinden korkarak terketmeyiniz. Yalnız Cenabı Haktan korkarak onun gösterdiği tariki takip ediniz.

(41) : (Ve) ey İsrail Oğulları!.. **(Sizin yanınızdakini)** yani vaktiyle Musa Aleyhisselâma nazil olup nezdinizde bulunan Tevratı **(müsaddık olarak indirmiş olduğuma)** yani Kur'ânı Kerime **(iman ediniz.)** Tevratın da bir kitabı semavî olduğunu beyan buyuran ve onun gibi semavî, ilâhi bir kitap bulunan Kur'ânı Mübini artık tasdik eyleyiniz. **(Onu)** o Kur'ânı muciz beyanı, **(ilk inkâr edenlerden olmayın.)** Belki ona ilk iman edenlerden olmalısınız. Onun nasıl ebedî, bir mucize olduğunu bakıp anlayacak bir durumda bulunuyorsunuz. **(Ve âyetlerini az bir paha ile satmayın.)** Yani Hazreti Muhammedin sıtkına şahadet edip sizin kitaplarınızda muharrer bulunan vazıh âyetleri, haddizatında pek ehemmiyetsiz bir şey olan dünyevî mal, riyaset, cahilane an'aneye riayet maksadiyle inkâra, tebdil ve tağyire cüret etmeyiniz. Bütün bu dünyevî, fanî şeyler, o âyetlerin ulviyeti karşısında pek kıymetsiz, ehemmiyetsiz şeylerden başka değildirler. Artık o değersiz şeyleri elde etmek için veya başkalarından korkarak bu kutsî âyetler, hakikatler nasıl elden çıkarılabilir. Ey gafiller!.. Öyle bir cürette bulunmayınız, (ve **ancak benden sakının.)** Benim zatı ahadiyyetimden korkun, bir takım maddi, fani menfaatlerden mahrum kalacağınazdan korkmayın, yalnız Halikı Kerîminizden korkunuz ki sizi muhafaza edecek, sizi nimetlere nail buyuracak olan ancak odur.

(42) : (Ve) ey İsrail Oğulları!., **(hakkı bâtıl ile karıştırmayın.)** Hazreti Muhammedin evsafı hakkındaki Tevrat âyetlerini vesaireyi kendi uydurduğunuz esassız şeyler ile tebdil ve tağyir etmeğe cüret göstermeyiniz. (ve **hakkı saklamayın.)** Resulü Ekrem sallallahü Aleyhi Vesellemin mübarek evsafını gizlemeyin, bunun mesuliyetini düşününüz. **(Halbuki siz)** böyle münkirâne, bâtılâne hareketlerin ne kadar çirkin, ne kadar cezayı müstelzim olduğunu **(bilirsiniz.)** Bu hususta cehaletinizi mazeret makamında dermeyan edemezsiniz. Yahut siz hakkı ketmettiğinize vâkıfsınız. Artık böyle bir masiyete bile bile nasıl cüret ediyorsunuz.

Filhakika hakkı gizleme büyük bir fazihadır, bir ahlâksızlıktır, âmme hakkında bir hiyanettir. Şahsi menfaat hırsiyle veya muvakkat bir mahrumiyet korkusu ile bile bile hakkı saklamak, onun hilafını iltizam ve terviç etmek; bir denaattır, insaniyete yakışmaz, hakikî selâmet ve saadetin zevaline sebep olur. Binaenaleyh Allah Teâlâ Hazretleri cümlemizi haktan ayırmasın. Amin.

§ İsrail : Yakup Aleyhisselâmın lâkabıdır, İbranî lisanında Abdullah veya Saffetullah manasınadır. Emir, Allah yolunda mücahit mânasına olduğu da mervidir. Yahudiler Hazreti Yakubun neslinden geldikleri için "Beni İsrail" lâkabını almışlardır. Hazreti Musaya tâbi olduklarını iddia ettikleri için de "Museviler" diye yad olunmaktadırlar. Bu mübarek âyetlerde onlara: **(Ya Beni İsrail)** diye hitap edilmesi bir tenbih ve işareti mütezammimdir. Sanki denilmiş oluyor ki: Siz bir peygamberi zişanın evlât ve ahfadından bulunuyorsunuz. Yanınızda Tevrat denilen bir kitabı ilâhi vardır. Orada hatemül' enbiyanın evsafı yazılıdır. Artık size düşer mi ki o kitaba muhalif hareket edip Hazreti Muhammed Aleyhisselâmı ve ona nazil olan Kur'ânı Azimi inkâr edesiniz. Bir nice hakikatleri tebdil ve tağyire çalışasınız. Bu bir cehalet, bir nankörlük, bir kadirşinaşınaslık değil midir? Böyle hareketlerden vazgeçiniz, hakkı kabul ediniz. Cenabı Allah intibahlar versin.

وَاَقٖيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَارْكَعُوا مَعَ
الرَّاكِعٖينَ ﴿٤٣﴾ اَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ اَنْفُسَكُمْ وَاَنْتُمْ
تَتْلُونَ الْكِتَابَ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٤٤﴾ وَاسْتَعٖينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ
وَاِنَّهَا لَكَبٖيرَةٌ اِلَّا عَلَى الْخَاشِعٖينَ ﴿٤٥﴾ اَلَّذٖينَ يَظُنُّونَ اَنَّهُمْ
مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَاَنَّهُمْ اِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿٤٦﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(43) : Ve namazı kılınız, zekâtı da veriniz ve rükû edenler ile beraber rükû ediniz.

(44) : Nasa iyilik ile emredersiniz de kendi nefislerinizi unutur musunuz? Halbuki siz kitabı okursunuz, hiç düşünmez misiniz?

(45) : Sabır ile ve namaz ile yardım isteyiniz. Ve namaz şüphe yok ki ağır bir iştir. Ancak - Haktan korkanlar için değil. -

(46) : Haktan korkanlar, o zatlardır ki Rablerine mülâki olacaklarını ve onun huzuri manevîsine döneceklerini düşünüp teemmül ederler.

*
**

İ Z A H

(43) : Bu mübarek âyetler, İsrail Oğullarını ve emsalini fenalıktan men ederek en mükemmel bir ubudiyet vazifesini ifa etmeğe davet ediyor. Başkalarına iyilik yapmalarını emrettikleri halde, kendileri iyilik yapmaktan kaçınanların bu hallerini muahazada bulunuyor. Hakkın yardımına nailiyet için sabra, namaza devam edilmesini tavsiye buyuruyor. Cenabı Haktan korkanların da hangi zatlardan ibaret olduğunu gösteriyor: (Ve) ey İsrail Oğulları!.. Sizler de müslümanlar gibi beş vakit (namazı kılınız.) Adabına, erkânına riayet ederek edaya çalışınız. (Zekâtı da veriniz.) Mallarınızın farz olan zekâtını da fakirlere ödeyiniz. (Ve rükû edenler ile beraber rükû ediniz.) Siz de cemaati müslimin ile beraber rükûa varınız. Velhasıl: Onların da şerefi islâma nail olup İslâm cemaatine iltihak etmeleri emir ve tavsiye olunuyor. Yahudilerin namazlarında rükû bulunmamaktadır. Halbuki namazın mühim bir rüknü olan rükû vaziyeti, pek lâtif hikmetleri, camidir.

(44) : Ey İsrail Oğulları!.. Siz (nasa iyilik ile emredersiniz de) herkese iyilik yapmalarını veya dini islâmda sebat etmelerini bâzı kimselere emir ve tavsiyede bulunursunuz da (kendi nefislerinizi unutur musunuz?) Kendiniz neden o yolda hareket etmez, kimseye iyilikte bulunmaz, İslâmiyet sahasına atılmazsınız/ (Halbuki sizler kitabı) Tevratı (okursunuz.) O kitapta herkesin elinden gelen bir ve ihsanda bulunması ve âhir zaman peygamberinin evsafı yazılı bulunmaktadır. Veyahut o kitapta halka tavsiye ettikleri şeyler ile âmel etmeyenlerin tedibe, muahazaya lâyık olacaklarına dair beyanatı görürsünüz. Artık siz (hiç düşünmez misiniz) bunları teakkul ve tefekkürde bulunmaz mısınız? Nedir bunun hilâfına yaptığınız hareketler?

Bu âyeti kerime; halka emr ve nehiyde, öğütler vermekte bulundukları halde bunlar ile kendileri âmel etmeyen kimseler hakkında büyük bir tehdit ve tevbihi mütezammımdır,

(45) : Ey Allâhın kulları!.. (Sabır ile ve namaz ile) işleriniz hakkında Rabbinizden (yardım isteyiniz) muvaffakiyet bekleyiniz. (Namaz şüphe yok ki ağırdır.) Bununla ülfet etmeyenlere çetin bir iş gibi görünür.

(Ancak Haktan korkanlar için değil.) Mutteki olanlar için **bu** çetin **bir** iş değildir. Öyle ibadet ve taat ehli için namaz; en zevkli, ruhperver **bir** ibadettir. Onlar bu gibi vazifeleri büyük bir şevk ve gayretle ifaya çalışırlar. Fakat Haktan korkmayan, nefislerine mağlûp olan, hakikî istikbali düşünmeyen kimseler için sabretmek, namaz kılmak büyük bir iş gibidir. Onlar bu gibi mühim, kutsî vazifelerden müstefit olamazlar.

Rivayet olunuyor ki: Resulü Ekrem, Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimiz müşkül bir hâdise karşısında kalınca namaza mübaşeret eder, onunla Cenabı Haktan yardım talebinde bulunurdu.

(46) : **(Haktan korkanlar o zatlardır ki)** o hakikî müminlerdir ki, öldükten sonra **(Rablerine mülâki olacaklarını)** Cenabı Hakkın tecelliyatına mazhar bulunacaklarını **(onun huzuri manevîsine döneceklerini)** âhirette onun cennetlerine, rüyeti suphaniyesine nail olacaklarını **(düşünüp teemmül ederler)** büyük bir şevk ve neş'e ile ibadet ve taate devam eder dururlar. Ne bahtiyar zevat.

***

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا
نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ
﴿٤٧﴾ وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا
شَفَاعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٤٨﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(47) : Ey İsrail Oğulları! Sizlere inam ettiğim nimetimi ve sizi âlemlere tercih ettiğimi hatırlayınız.

(48) : Öyle bir günden korkunuz ki, o günde hiç bir şahıs hiç bir şahıstan dolayı hiç bir şey ödemez. Ve o şahıstan hiç bir şefaat kabul edilmez. Ve ondan hiç bir fidye alınmaz. Ve onlar ne de yardım olunurlar.

***

İ Z A H

(47) : Bu mübarek âyetlerde İsrail Oğullarına dedelerinin nail oldukları ihsanı ilâhiyi derhatır ettirerek onları nankörlükten, dedelerinin

doğru yoluna muhalefetten men ve zecr etmekdedir. Ve onları korkmaya, uyanmaya davet buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Ey İsrail Oğulları! Sizlere inam ettiğim nimetimi)** yani sizin ecdadınıza inam ve ihsanda bulunmuş olduğum hoş dirliği, refah ve rahatı düşününüz. **(Ve sizi âlemlere tercih ettiğimi)** yadediniz **(hatırlayınız.)** Artık küfranı nimette bulunmayınız. .Evet... Cenabı Hak Beni İsrailden bir kısım zevatı nübüvvete, ilm ve hikmete, saltanat ve ihtişama nail buyurmuştu. Onlar, Hazreti Musadan ve onun yolunu takip etmiş olan zevattan ibarettir ki zamanlarındaki âlemlere, kavimlere, hükümetlere faik bulunmuş idiler. Cenabı Hak onların kadrini ilâ buyurmuştu. Artık o zatların torunları bulunan muasır İsrail Oğullarının da onlar gibi dindar, Hakka riayetkar olmaları icap etmez mi? Nedir bu muhalefet, dini ilâhîye karşı bu edavet!...

(48) : Ey İsrail Oğulları! Siz (öyle **bir** günden), ruzu kıyametten **(korkunuz)** sakınınız **(ki o günde)** Cenabı Hakkın müsaadesi olmadıkça **(hiç bir şahıs, hiç bir şahıstan dolayı hiç bir** şey **ödemez.)** Lâzım gelen bir hakkı kaza edemez. **(Ve o şahıstan hiç bir şefaat kabul edilmez.)** Bir iltimasa müsaade olunmaz. **(Ve ondan hiç bir fidye)** bir kurtuluş bedeli **(alınmaz)** böyle bir şey kabul edilmez. **(Ve onlar ne de yardım olunurlar.)** Ne de azabı ilâhiden kurtulmaları için bir yardıma nail bulunurlar.

İşte münkirlerin, münafıkların uhrevi vaziyetleri böyledir. Artık aba ve ecdadın büyüklüğü ile mağrur, onlardan fayda göreceklerine ümitvar olmamalıdırlar. Kendi hallerini islâh etmelidirler ki nefislerini kurtarabilmiş olsunlar.

§ Bu âyeti kerimedeki nefyi şefaat, küffara mahsustur. Çünkü bu Hitabatı Kur'âniye onlara müteveccihtir. Ve izni ilâhi olmadıkça kimsenin şefaatte bulunamıyacağını müş'irdir. Yoksa müslümanlar hakkında din büyüklerinin ve bilhassa Resulü Ekrem Efendimizin şefaatte bulunacakları naklen sabittir.

Şefaat ise: Bir kimsenin suçunu affettirmek, kendisinden cezayı gidermek için hakkında yapılan bir iltimas ve istirhamdan ibarettir.

***

وَإِذْ نَجَّيْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُذَبِّحُونَ
أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ وَفِي ذَٰلِكُمْ بَلَاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ
عَظِيمٌ ﴿٤٩﴾ وَإِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَحْرَ فَأَنْجَيْنَاكُمْ وَأَغْرَقْنَا آلَ
فِرْعَوْنَ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿٥٠﴾

———— o ————

MEALİ ALİŞİ

(49) : Ve o zamanı yad ediniz ki, sizi Ali Firavundan kurtardık. Sizi en kötü azap ile cezalandırıyorlardı. Oğullarınızı boğazlıyorlardı, kadınlarınızı da diri bırakıyorlardı. Bunda sizin için Rabbiniz tarafından pek büyük bir imtihan vardı.

(50) : Ve hatırlayınız o zamanı ki sizin için denizi yardık ta hepinizi kurtardık. Firavunun alını da gark ettik, bir haldeki sizler bakıp duruyordunuz.

*

* *

İZAH

(49) : Bu mübarek ayetler, İsrail Oğullarına vaktiyle nail olmuş oldukları halası, himayeyi ilahiyeyi hatırlatıyor, düşmanlarının da nasıl helak olup gittiklerini bildiriyor, kendilerini intibaha davet buyuruyor. Şöyle ki, Ey İsrail Oğulları!.. **(Ve)** siz **(o zamanı da yadediniz ki)** bir lütfü ilahi olarak **(sizi Ali Firavundan kurtardık.)** Yani sizin ecdadınızı Firavuna tabi olanların aza ve cefasından helas ettik. Onlar **(sizi en kötü azab ile cezalandırıyorlardı.)** Onlar babalarınızı, dedelerinizi en şiddetli işkencelere uğratıyorlardı. Onlar sizin **(oğullarınızı boğazlıyorlardı.)** Sülalenizin erkek çocuklarınızı öldürüyorlardı. **(Kadınlarınızı da diri bırakıyorlardı.)** Kız çocuklarınızı öldürmüyorlardı. Onları düşmanlarınız istifraşta bulunuyorlardı. **(Bunda)** bu azapta, bu kurtuluşta ise **(sizin için Rabbiniz tarafından pek büyük bir imtihan vardı.)** Ta ki öyle düşmanlardan halasınızı büyük bir nimet bilip Cenabı Hakka hamd ve şükür edesiniz. Bilahara sabredenlerin muazzam mükafatlara nail olacaklarını bilesiniz. Artık o pek büyük tarihi vakaları güzelce düşünerek bir intibah dersi almak lazım gelmez mi?

(50) : (Ve) Ey İsrail Oğulları! **(Hatırlayınız o zamanı ki, sizin)** selametiniz **(için denizi)** Bahri Ahmeri **(yardık da hepinizi)** sizin ecdadınızı **(kurtardık.)** Firavunun kahrından, denizde gark olmaktan halas ettik. **(Firavnun Alini da)** sulara **(gark ettik.)** Hepsini hayattan mahrum bıraktık. **(Bir haldeki sizler bakıp duruyordunuz.)** Yani ecdadınız Firavun ile avenesinin nasıl gark olduklarını temaşa edip durmuşlardı. Yahut biribirine bakıp duruyorlardı. Artık ırkınız hakkında bu gibi nimetleri yadederek şükrünü ifaya, dini ilahiye riayete çalışmalı değil misiniz?

§ Bu beyanatı ilahiyede şöyle bir tembih vardır: Bir zata veya bir kavme hayır veya şer olarak her ne isabet ederse bu Allah Tealanın aynı hikmet olan takdirine müsteniddir. Binaenaleyh, o şey hayır ise kadrini bilip şükretmelidir. Ve eğer şer ise sabrederek siyaneti ilahiyyeye iltica-da bulunmalı ve işlenilmiş bir kusur varsa ondan da tövbe edip nadim ve

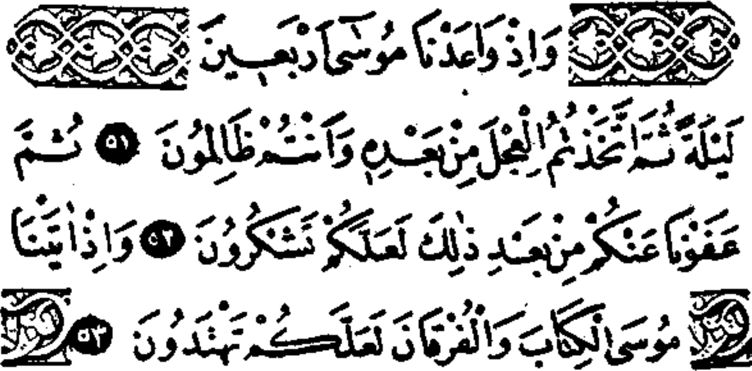
peşiman olmalıdır ki, onun güzel bir itikat sahibi olduğu bu suretle tecelli etmiş olsun.

§ Firavun: Mısırda yaşamış olan Amalika hükümdarlarının unvanıdır. Bunların en son hükümdarı rüyasında görmüştü ki Beyti Maktis tarafından bir ateş yönelip Mısırı kaplamış, Mısır ahalisinden olan her kıptiyi yakmış, yalnız İsrail Oğullarına dokunmamış. Firavun bu rüyasını kâhinlere söylemiş, onlar da: İsrail Oğullarından bir erkek çocuk doğacak, senin helakin ve hükümetinin zevali onun elinde bulunacaktır. Bunun üzerine Firavun, Beni İsrailin her doğan erkek çocuğunu öldürtmüştü. Bunların miktarı bir rivayete göre on iki bindir. Bu yavrulardan yalnız Hazreti Musa müstesna bulunmaktadır. Şöyle ki: Hazreti Musa, Beni İsrail hanedanından İmran nâmında bir zatın oğlu olarak dünyaya geldi. Validesi bu mübarek yavrusunu Firavun tarafından öldürülmemesi için bir sandık içine koyup Nil nehrine attı. Firavunun refikası Asiye ise bu fevkalâde lâtif çocuğu nehirde görüp çıkarmış onu sevip himaye etmiş, onu Firavunun sarayında yetiştirmiştir. İşte ilerde. Firavunun helakine sebep olacak çocuk, bu melek yüzlü yavru idi. Evet!.. Bu muhterem yavru büyüdü. Hattâ validesi bir süt anne olarak saraya alındı. Yavrusuna kavuşmuş oldu. Bu muhterem zat sonra da peygamberlik şerefini ihraz etti. Firavuna karşı pek muazzam mucizeler göstererek onu titretti. İsrail Oğullarını Mısırdan alıp Kenan iline çıkarmak için birçok müracaatlar neticesinde Firavundan müsaade aldı. Fakat.. Beni İsrail toplanıp Mısırdan çıkarken Firavun pişman oldu. Onları mahvetmek için takibe başladı. Bundan halâs için yeni bir mucize zuhura geldi. Şöyle ki: İsrail Oğulları kendilerini Firavunun takip ettiğini görünce heyecana geldiler. Fakat Hazreti Musa bir mucize olmak üzere asasını Süveyş denizine vurdu, denizde oniki yol açıldı. İsrail Oğullarının oniki kabilesi bu yollardan sahile salimen çıktılar. Firavun ise askerleri ile bunları takip ederken, denizin ayrılmış olan suları tekrar birleşti, bunların yollarını kapadı, Firavun da, leşkeri de suların içinde helak olup gittiler.

Bu muazzam hâdise de gösteriyor ki takdiri ilâhiye hiç bir tedbir mâni olamaz.

«Takdiri huda, kuvvei bazu ile dönmez»
«Bir şem'ı ki mevlâ yaka bir veçhile sönmez»

*

MEALİ ÂLİSİ

(51) : Ve bir vakit Musa ile kırk geceyi vadeleştirmiştik, sonra siz zalimler olarak onun arkasından buzağıya tutunmuş idiniz.

(52) : Sonra bunu müteakip sizi **affettik, gerekti ki, şükredesiniz.**

(53) : Ve bir vakitte Musaya kitap ve fürkan vermiştik. Ta ki bidayete eresiniz.

**

İ Z A H

(51) : Bu mübarek âyetler, Beni İsrail'in safahatı hayatiyesini gösteriyor. Haklarındaki ilâhî nimetlere karşı ne kadar gayri münasip hareketlerde bulunmuş olduklarını kendilerine bir intibah vesilesi olmak üzere hatırlatıyor. Şöyle ki: Ey İsrail Oğulları! (Ve) yadediniz ki **(bir vakit** Musa ile kırk geceyi vadleştirmiştik) yani: Musa Aleyhisselâma 40 gün 40 gece Cebeli Turda bulunarak mükâlemede bulunulması ve kendisine vahyi ilâ-ı hinin nüzulü için bir vaadde bulunduk. Ona böyle bir mikat tâyin ettik. (Sonra siz zalimlerden olarak onun arkasından) Hazreti Musanm Tura gitmesini müteakip (buzağıya tutunmuş **idiniz.)** Buzağıyı mabud ittihaz etmiş, böyle ibadeti mevzinin gayrine vazı ederek nefsinize zulmeylemiş bulundunuz.

(52) : (Sonra bunu) böyle cahilane hareketinizi **(müteakip** sizi) bu cürmünüzden dolayı (affettik) hakkınızda afv ve safh gösterdik, sizi bu putperestane hareketinizden dolayı hemen mahv ve tenkil etmedik. (Gerekti ki) böyle bir lütfi ilâhîye mazhariyetimizden dolayı (şükredesiniz.) Hakkınızda tecelli eden bu afv ve keremin kıymetini takdir eyleyesiniz.

(53) : (Ve) gene yadediniz ki **(bir vakitte)** pek büyük bir lütfi sübhanî olarak **(kitap)** Tevratı Şerif **(ve fiirkan vermiştik)** yani ona hak ile bâtılın, helâl ile haramın aralarını tefrike vasıta olan şeyleri, bahusus âsa gibi, yedi beyza gibi, mucizeleri ihsan etmiştik. **(Ta ki hidayete eresiniz,)** doğru yola gidesiniz. Bu gibi nimetlere nail olanlara lâyık odur ki bunların kadrini bilip şükrünü ifa etsinler, bunlara muhalif hareketlerde bulunmasınlar.

§ Tarihen sabittir ki İsrail Oğulları Hazreti Yusuftan sonra Mısırda yerleşmiş, çoğalmışlardı. Hazreti Yakup ile Hazreti Yusuf'un şeriatlarına tâbi bulunuyorlardı. Kadim Mısır ahalisi ise kıpt kavmi olup putlara, yıldızlara tapıyorlardı. İsrail Oğulları bilâhara Hazreti Musa ile ve onun kardeşi olan hazreti Harun ile beraber Mısırdan çıkıp yolda Amalikadan bir kavmin yurduna uğradılar. Onların öküz serretlerine taptıklarını gördüler, cehalet saikasiyle o müşrik kavmin bu hareketlerine bir temayül gösterdiler. Hazreti Musa ise tarafı ilâhiden Tur dağına davet olmuştu. Kardeşi Harun Aleyhisselâmı yerine vekil bırakarak kendisi Tur'a gitti. Orada 40 gün kalıp ibadette, münacaatta bulundu. Orada vasıtasız olarak Cenabı Hakkın kelâmını işitti Ve kendisine Tevrat kitabı ihsan olundu. Tih sahrasında kalmış olan İsrail Oğulları ise Samiri nâmındaki bir münafıkın iğfalâtına kapıldılar. Samirî yanlarında bulunan altınları toplayıp eritti, bundan bir buzağı sureti yaptı «Bu sizin ve Musanın mabududur» diyerek onları buzağıya taptırdı. İsrail Oğulları Harun Aleyhisselâmın nasihatlerini dinlemediler, bu cehaleti irtikâp ettiler. Musa Aleyhisselâm Turdan avdet edince kavminin bu müşrikâne hareketlerinden dolayı çok müteessir oldu, kendilerini tevbih etti. Onlar da peşiman olup tevbe ettiler.

§ Hazreti Musanın Turda bulunduğu müddet: Zilkade ayı ile Zilhiccenin on gününden ibarettir.

***

وَاِذْ قَالَ
مُوسٰى لِقَوْمِه۪ يَا قَوْمِ اِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ اَنْفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ
فَتُوبُوا اِلٰى بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُوا اَنْفُسَكُمْ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ عِنْدَ
بَارِئِكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ اِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّح۪يمُ ﴿٥٤﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(54) : Ve o zamanki Musa kavmine: Ey kavmim! Buzağıya tutunmakla nefsinize zulm etmiş oldunuz. Hemen Halikınize tevbe edin, nefislerinizi öldürün. Bu sizin için rabbiniz indinde hayırlıdır demişti - O Halikı Kerîm de - tevbenizi kabul etmişti. Şübhe yok ki, tevbeleri kabul eden rahim olan ancak odur.

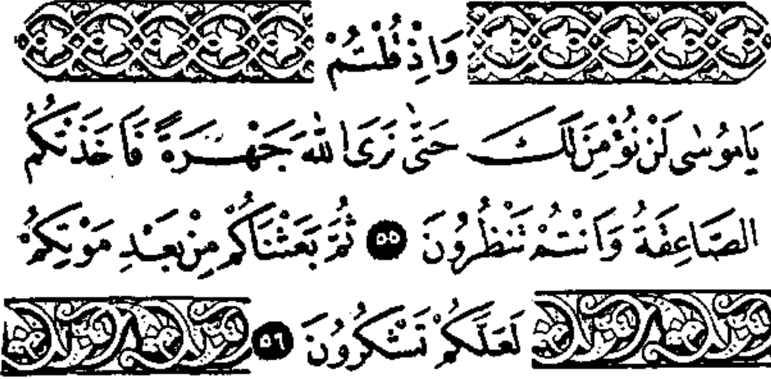
⁂

İ Z A H

(54) : Bu âyeti kerime, İsrail Oğullarının bir aralık Buzağıya taptıklarını, bilâhara tevbe edip yaptıklarından peşiman olduklarını bildirmektedir. Şöyle ki: Ey İsrail Oğulları! (Ve) yine düşününüz **(o zamanki Musa)** Aleyhisselâm **(kavmine)** bir tövbe ve nedamete dâvet için **(ey kavmim!)** Siz **(Buzağıyı tutunmakla mabûdi hakikî olan Allah Tealâ**ya tapacak yerde buzağıyı mabud ittihaz etmekle **(nefsinize zulm etmiş oldunuz.)** Şüphe yok ki şirk en büyük bir zulümdür, en büyük bir felâkettir. **(Hemen Halikınize tevbe edin)** nadim ve peşiman olduğunuzu arz edin. **(Nefislerinizi öldürün)** ebedî hayatınızı kurtarmağa çalışınız. (Bu) tövbe ve katli nefs **(sizin için Rabbinizin indinde hayırlıdır.)** Bu sebeple Azabı İlâhiden kurtulmuş olursunuz, **(demişti.)** Bu emir ve tavsiye üzerine onlar da tevbe etmişlerdi. Binaenaleyh o Halikı Kerîm de **(tevbenizi kabul etmişti)** yâni ecdadınızın o tevbeleri nezdi ilâhîde kabule kar'in olmuştu. **(Şüphe yok ki tövbeleri kabul eden)** kulları hakkında **(rahim)** çok merhametli **(olan ancak odur)** o Halikı Zişandır. Artık siz de bundan ibret alınız. Risaleti Muhammediyeyi, Kur'ânı Kerimi vesair mukaddesatı dinîyeyi tasdik ederek hakikî bir imana ve bu sayede ebedî bir selâmet ve saadete nail olunuz. Sizin için başka kurtuluş çaresi yoktur.

§ Beni İsrailin şeriatına nazaran irtidat eden bir kimsenin tövbekar olması için bu hareketinden nadim olup nefsini katletmesi lâzımdır. Binaenaleyh Hazreti Musa'nın bu teklifi üzerine üç bin kişinin kendini katlettiği Tevratta yazılıdır. Bizim müfessirlerin beyanlarına göre bunlar on. bin kişiden ibaretti.

§ Cumhuri müfessirîne göre bu katilden murat hakikî katildir, intihardır. Bazı zatlara göre de bu katli nefisten murat mânayı mecazidir ki, nefsi işlâh etmek, onun kötü temayüllerini gidermek, onu hayra tevci eylemekten ibarettir. Fakat bu rey, hilafı asıldır.

MEALİ ÂLİSİ

(55) : Ve yadediniz ki siz: «Ya Musa! Sana iman etmeyiz Allah Teâlâyı âşikâr surette görmedikçe» demiştiniz de sizi yıldırım çarpmıştı. Siz ise bakıp duruyordunuz.

(56) : Sonra sizi ölümünüzü müteakip diriltmiştik, ta ki şükredesiniz.

⁂

İ Z A H

(55) : Bu mübarek âyetler, vaktiyle İsrail Oğullarının liyakatları fevkinde bir talepte bulunarak imanlarındaki zafiyeti göstermiş olduklarını bildirmektedir. Ve bu yüzden bir ceza olarak hayattan mahrum kaldıklarını ve bir vesileyi şükran olmak için de tekrar hayata nail kılınmış olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Hazreti Musa mekândan ve zamandan münezzeh olan Allah Teâlâ ile bir mucize olarak mükâlemede bulunmak, onun emirlerini telâkki etmek için Tür dağına gidiyordu. Bu mucizeyi görüp kavmine haber vermeleri için veya buzağıya tapıldığından dolayı itiza'rda bulunmaları için kavminden 70 kadar kimseyi beraber alıp götürdü. Onlar Hazreti Musa ile beraber Tur'a gidince orasını bir bulut kapladı. Musa Aleyhisselâm onları dağın tepesine yakın bir yerde bıraktı, kendisi dağın tepesine çıktı. Cenabı Hak ile mükâleme şerefine nail oldu. Bu yetmiş kimse ise o mükâlemeyi işittikleri halde bulut pek kesif olduğu için Hazreti Musayı göremiyorlardı. Bu mükâlemenin Cenabı Hak ile ölüp olmadığında şüphe ettiler. Cenabı Hakkı görmek talebine cürette bulundular. Bunların bu cüretini bu âyeti kerime şöyle beyan buyuruyor: (Ve) Ey İsrail Oğulları! **(Yadediniz ki siz)** yani ecdadınız **(ya Musa! Sana iman etmeyiz)** senin risaletini, Hak Teâlâ ile mükâlemede bulunmanı tasdik eylemeyiz. **(Allah Teâlâyı)** bizler **(aşikâr surette görmedikçe)** bizler öyle açıkça bir rüyete ermedikçe (demiştiniz de) bu cüretinizden dolayı **(sizi yıldırım çarpmıştı)** yani bir yıldırım hü-

cum ederek o rüyet talebinde bulunan ecdadınızı hayattan mahrum bırakmıştı. **(Siz ise bakıp duruyordunuz)** yani bir haldeki kendilerine teveccüh eden bu haileyi onlar görüp duruyorlardı.

Bunlar Hazreti Musanın gösterdiği bir nice mucizeleri görmüşlerdi.. O halde böyle bir talep ve iddiada bulunmaları büyük bir cehalet ve gaflet eseri değil miydi?

(56) : **(Sonra** sizi) Ey İsrail Oğulları! Öyle yıldırım çarpmasiyle husule gelen **(ölümünüzü müteakip)** kudreti ilâhiyyem ile **(diriltmiş)** yeniden hayata nail etmiş **(dik.)** Hakkınızda böyle bir lütfi ilâhî tecelli etmişti. (Ta ki) bu lütfi ilâhîye nailiyetinizden dolayı **(şükredesiniz)** ubudiyet vazifelerinizi ifaya çalışasınız.

§ Evet... Beni İsrailin bir cemaati öyle bir Ölüm hailesine mâruz kalmışlardı. Hazreti Musa bundan müteessir olmuş, bunların bu feci ölümünü geride kalan kavmine nasıl haber vereceğini düşünmüş, Cenabı Hakka tazarru ve niyazda bulunarak tekrar hayata nail olmalarını istirham etmiş, Allah Teâlâ Hazretleri de bir harikai hilkat olmak üzere onları yeniden hayata kavuşturmuştur. Hallâki Kerim Hazretleri **her şeye** kadirdir. Amenna...

وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَاَنْزَلْنَا
عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ
وَمَا ظَلَمُونَا وَلٰكِنْ كَانُوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٥٧﴾
وَاِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ
رَغَدًا وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ نَغْفِرْ لَكُمْ
خَطَايَاكُمْ وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾ فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا
قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَاَنْزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا رِجْزًا
مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٥٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(57) : Ve üzerinize bulutları gölgelik kıldık. Ve üzerinize kudret helvası ile - Selva denilen - yelve kuşunu indirdik. Size rızk olarak verdiğimiz şeylerin pâk - helâl - olanlarını yiyiniz - dedik -. Bize zulmetmiş olmadılar, ancak kendi nefislerine zulmeder oldular.

(58) : Ve hani demiştik ki: Şu kasabaya girin, ondan dilediğiniz yerde bol bol yiyiniz. Kapısından secde ederek giriniz ve «hitte» deyiniz, sizin için hatalarınızı setredelim. Ve iyilik edenlere - mükâfatı - daha artıracağız.

(59) : Fakat nefislerine zulmedenler, sözü kendilerine söylenilenden başkasına tebdil ettiler. Biz de zulmeden kimseler üzerine yaptıkları fısıklar sebebiyle gökten korkunç bir azap indirdik.

*
**

İ Z A H

(57) : Bu mübarek âyetlerde vaktiyle İsrail Oğullarının nail oldukları nimetleri bildiriyor. Birçok şeylerden müstefit olmaları için kendilerine müsaade edildiğini hatırlatıyor, buna rağmen onların muhalif vaziyet alarak pek büyük felâketlere uğradıklarını bir dersi intibah olmak üzere ihtar buyuruyor. Şöyle ki: (Ve) Ey İsrail Oğulları! Vaktiyle Tih sahrasında **(üzerinize)** gamamı - ince - **(bulutları gölgelik kıldık)** güneşin hararetinden korunuldunuz. **(Ve üzerinize)** men denilen **(kudret helvası ile)** selva denilen **(yelve)** veya bıldırcın **(kuşunu indirdik)** bunlar ile sizi merzuk ettik. **(Size rızk olarak verdiğimiz şeylerin pek - helâl - olanlarını yiyiniz - dedik** -.) İçinizden bu nimetlerin kadrini bilmeyip şükrünü eda etmeyenler ise **(bize zulmetmiş olmadılar. Ancak kendi nefislerine zulmeder oldular.)** küfranı nimetin cezasına müstahık bulundular.

(58) : **(Ve hani)** ecdadınıza hitaben **(demiştik ki:** Şu kasabaya) beyti makdise veya erihaye **(girin)** Tih sahrasında gezip durmaktan kurtulun. **(Ondan)** onun meyvalarından, semerelerinden **(dilediğiniz** yerde) oturup **(bol bol yiyiniz.)** Ve onun içine **(kapısından secde ederek)** mütevaziyâne, mütefekkirane bir vaziyet alarak **(giriniz.)** Sizi bu nimete nail eden Mabudunuza arzı şükranda bulununuz. **(Ve hitta)** yani: Günahlarınızın, hatalarınızın hat ve tenzilini niyaz ederiz **(deyiniz.)** Siz böyle niy;tx ediniz ki **(sizin için hatalarınızı setredelim.)** Onlar ile sizi muaheze etmeyelim. **(Ve iyilik edenlerin)** ibadet ve taatte, mahlûku hüdaya lütuf ve ihsanda bulunanların (- **mükâfatını - daha artıracağız.)** Onların se-

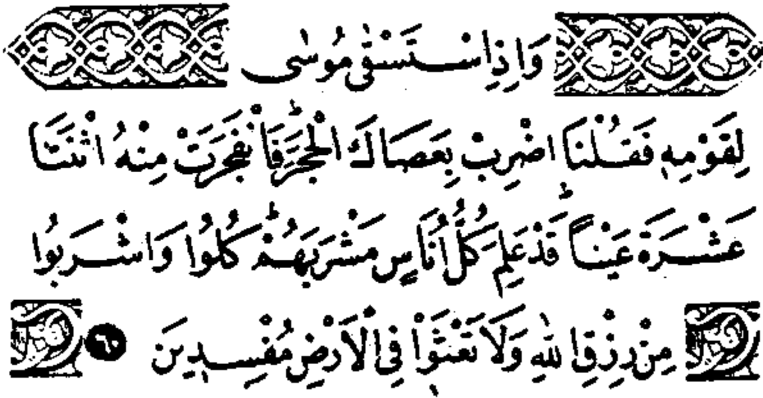
vaplarını, nimetlerini daha ziyade kılacağız. Ne muazzam bir vadi ilâhî!..

(59) : **(Fakat nefislerine zulmedenler)** yani İsrail Oğullarından zulümkâr olan şahıslar (sözü) hitta kelimesini **(kendilerine söylenilenden başkasına tebdil ettiler.)** Hitta yerine hintaı hadra = kırmızı buğday gibi bir söz söyleyerek alayımsı bir tarzda harekette bulundular. **(Biz** de) böyle emri ilâhîye muiıalefetle nefislerine **(zulmeden kimseler üzerine yaptıkları fısklar sebebiyle)** öyle itaatten ayrıldıklarından dolayı **(gökten korkunç bir azap indirdik)** kendilerini lâyık oldukları cezaya kavuşturduk.

§ Ricz, kelimesi lügatte: Korkunç, habis şey, mukadder azap demektir. Gökten indirilen ricz'in taun hastalığı olduğu mervidir ki bir saat içinde 70 bin veya 24 bin şahsın ölümüne sebep olmuştur.

Velhasıl: Bütün bu gibi felâketler, insanların yaptıkları fenalıklardan dolayı başlarına gelmiştir. Binaenaleyh tarihten ibret almalıdır. Esîâî'ın feza ilini takdir ve takip etmelidir. Fezayihinden de kaçınmalıdır. Onların selâmetlerine veya felâketlerine sebep olan şeyleri güzelce düşünerek uyanık bir halde yaşamağa çalışmalıdır.

***

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(60); Ve hani bir vakitte Musa, kavmi için istiskada bulunmuştu. Biz de asan **ile** taşa **vur, demiştik - o da vurunca - taştan on iki çeşme fışkırdı. Her zümre kendisinin su alacağı çeşmeyi bildi. - Biz de onlara de-**

dik ki - : Allah Teâlânın rızkından yiyiniz ve içiniz ve yer yüzünde müfsitlerden olarak haddi tecavüz etmeyiniz.

**

İ Z A H

(60) : Bu âyeti celile de Hazreti Musa'nın ibrazına muvaffak olduğu mühim bir mucizeyi bildiriyor. İsrail Oğullarının da bu sayede merzuk olup müfsidane hareketlerden nehyedilmiş olduklarını kendilerine ihtar ediyor. Şöyle ki: İsrail oğulları, Tih sahrasında susuz kalmışlardı. Mısırdaki suları, nimetleri hatırlayarak oradan ayrıldıklarından dolayı Hazreti Musaya karşı, teessürlerini göstermişlerdi. Bunun üzerine Musa Aleyhisselâm, dergâhı rububiyete teveccüh ederek kendilerine su ihsan buyurulmasını istirham etti. İşte bu mübarek âyet, bunu şöylece beyan buyuruyor: (Ve hani bir vakitde Musa, kavmi için istiskada bulunmuştu) yani Cenabı Haktan su, yağmur talebinde bulunmuş dua ve niyazda bulunuvermişti. (Biz de) yani ben Halikı Azimüşşan da ona vahyederek (asan ile taşa vur demiştik.) Hazreti Musa da asasını taşa vurunca (taştan) İsrail Oğullarının kabileleri adedince (on iki çeşme fışkırdı). Bu kabileler biribirine müzahim olmaksızın (her zümre kendisinin su alacağı çeşmeyi bildi). Kendilerine tâyin edilen pınarları tanıyıp onlardan sularını aldılar, su ihtiyacından kurtuldular. Biz de onlara dedik ki: Yani haklarında şöyle bir vahyi ilâhi tecelli etti ki: Ey İsrail Oğulları!.. (Allah Teâlânın rızkından yiyiniz ve içiniz.) Yani men ve selvadan yiyip bu nebeane başlayan sulardan müstefit olunuz. (Ve yer, yüzünde müfsitlerden olarak haddi tecavüz etmeyiniz). Bu nimetlerin kadrini bilip vazifeyi şükranı ifaya çalışınız.

§ Bir zümrenin aba ve ecdadının nail oldukları nimetler, kendileri için de bir mayei hayat, bir vesileyi necat, ve bir medarı iftihar olduğundan onlara da bunun şükrünü ifaya çalışmak lâzım gelir.

§ Asanın yere vurulması ile suların hemen fışkırması, bir mucizedir. Bu kâinatta kudreti ilâhiye ile nice hârikaların, nice bediaların vakit vakit zuhura geldiğini görüp işiten hakikî münevver, mütefekkir zatlar için bu gibi mucizeleri inkâra asla mahal yoktur.

**

وَإِذْ قُلْتُمْ
يَا مُوسَى لَنْ نَصْبِرَ عَلَى طَعَامٍ وَاحِدٍ فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ
يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ مِنْ بَقْلِهَا وَقِثَّائِهَا وَفُومِهَا
وَعَدَسِهَا وَبَصَلِهَا قَالَ أَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَى
بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ اهْبِطُوا مِصْرًا فَإِنَّ لَكُمْ مَا سَأَلْتُمْ
وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ وَبَاءُوا بِغَضَبٍ
مِنَ اللَّهِ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(61) : Hani siz bir vakitte demiştiniz ki: Ya Musa! biz bir türlü taama elbette sabredemeyiz. Bizim için rabbine dua ette yerin bitirdiği tere, hıyar, buğday, mercimek, soğandan bizim için de çıkarsın.— Musa da —• demişti ki: Siz bayağı olan şey ile hayırlı olan şeyi tebdil eder misiniz? Öyle ise bir kasabaya ininiz sizin için istediğiniz şeyler — orada — varidır. Onların üzerlerine alçaklık, yoksulluk vuruldu ve Allahın gazebine uğradılar. Bu da şüphe yok ki Allahın ayetlerini inkâr, peygamberlerini hak» sız yere katletmeleri sebebiyle olmuştur. İşte bu ceza onların isyan etmelerinden, haddi tecavüz eder olmalarından dolayıdır.

İ Z A H

(61) : Bu ayeti kerimede İsrail oğullarının ne kadar nimet naşinas, isyankâr bulunmuş olduklarını ve bunun neticesinde ne kadar felâketlere maruz kaldıklarını göstermektedir. Şöyle ki: Beni İsrail Tih sahrasında

dolaşırken Hazreti Musa'nın duasıyla kendilerine gökten kudret helvası, bıldırcın kuşları gibi nimetler verilmiş, yerlerden sular fışkırmağa başlamıştı. Hiç bir zahmet çekmeden bu gibi pek mükemmel nimetlerden istifade etmekteydiler. Fakat İsrail oğulları bu nimetlerin kadrini bilmediler. Mısırdaki yiyip içtikleri âdi şeylere iştiyak gösterdiler. İşte Cenabı Hak bunların o halini şöylece beyan buyuruyor! **(Hani siz)** Ey İsrail oğulları!., **(bir vakitte demiştiniz ki ya Musa! biz bir türlü taama elbette sabxedemeyiz).** Böyle bir türlü taam ile iktifa edip duramayız. **(Bizim için rabbine dua et de yerin bitirdiği tere, hıyar, buğday, mercimek, soğandan bizim için de çıkarsın)** biz onlar ile gıdamızı temin edelim. Bunlar adeta Mısırdan çıkmış olduklarına pişman olmuşlardı. Fıravun'un kendilerine yaptığı eza ve cefayı unutmuşlardı. Hazreti **(Musa da)** bunların bu kıymet naşinasane hallerini görünce **(demişti ki: Siz bayağı olan** şey **ile hayırlı olan şeyi tebdil eder misiniz?).** Siz en hayırlı olan men ve selva gibi şeyleri öyle âdi şeyler ile değişmek istiyorsunuz. Bu ne kıymet naşinaslıkL **(Öyle ise bir kasabaya ininiz.)** Haydi bir şehre gidiniz ki **(sizin için istediğiniz şeyler)** orada **(vardır)** o alelade şeyleri orada bulabilirsiniz. Artık **(onların üzerlerine)** bu kptü hareketlerinden dolayı **(alçaklık, yoksulluk vuruldu).** Onlara ilel'ebed zillet ve meskenet damgası vurulmuş cldu. **(Ve Allanın gazebine uğradılar.)** Nice milletlerin esareti altında yaşamağa mecbur oldular. **(Bu da)** böyle gazebi ilâhîye uğramaları da **(şüplte yok ki Allanın ayetlerini inkâr, peygamberlerini haksız yere katletmeleri sebebiyle olmuştur.)** Nitekim onlar İncil gibi, Kur'anı mübin gibi semavî kitaplara inanmazlar. Şa'ya, Zekeriya, Yahya aleyhimüsselâm gibi peygamberleri şehit etmişlerdir. **(İşte bu ceza)** onların ilelebed zillet ve hakarete maruz kalıp durmaları kendilerinin dinî hükümlere, esaslara **(isyan etmelerinden)** ve nasın ve bilhassa peygamberlerin hukukuna tecavüz ile **(haddi tecavüz eder olmalarından dolayıdır.)** Artık bu gibi cinayetlere, masiyetlere cüret edenler ebedî bir hüsrana maruz olmazlar mı?

*

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارَىٰ وَالصَّابِئِينَ
مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا
فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ
وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(62) : Şüphe yok ki, müminler ile Yahudilerden ve nesara ile sabiî taifesinden her hangi kimseler Allah Tealâya, âhiret gününe iman edip salih amellerde bulunmuş olurlarsa onlar için rabları indinde mükâfatlar vardır. Ve kendilerine asla kork" voktur. Ve onlar mahzun da olmayacaklardır.

⁂

İ Z A H

(62) : Bu ayeti celile, kimlerin azaptan, felâketten emin, mükâfatlara nail olacaklarını bütün beşeriyete tebliğ ediyor. Şöyle ki: Vaktiyle peygambere tabi, imana nail olmuş olan (müminler ile Yahudilerden ve nesara ile sabiî taifesinden her hangi kimseler) peygamberlerinin bildirdikleri veçhile (Allah Tealâya) onun birliğine, halikıyetine, mabudiyetine ve (ahiret gününe) kıyametin, mahşerin ve cennet ile cehennemin varlığına (iman edip salih amellerde) namaz, oruç, zekat gibi ifası lâzım ibadetlerde hayrat ve hasenatta (bulunmuş olurlarsa onlar için) öyle hakikî surette dindar olan salih kullar için (rableri indinde mükâfatlar vardır.) Bu güzel amellerinin sevabına nail olacaklardır. (Ve kendilerine) dünyada (asla bir korku yoktur.) kemali emniyet içinde yaşayacaklardır. (Ve onlar) ahirette sevaptan mahrumiyet, nimetlere ademi nailiyet sebebiyle (mahzun da olmayacaklardır.) Onlar her türlü atifeti ilâhiyeye mazhar olacaklardır. İşte hakikî imanın mükâfatı.

Evet... Bu ayeti kerimede gösteriyor ki: Her hangi bir insan, azabı ilâhîden emin, istikbali müemmen olmak için hakikî bir dine salik olmak lâzımdır. Vaktiyle her hangi bir peygamberin tebligatına tabi olanlar o peygamberin ümmetinden madut ve dinî hakka sahip bulunmuşlardır. Bilahare edyani salifenin bir çok ahkamı nash edilerek hatemül' edyan olar. islâmiyet, bütün beşeriyetin dinî olmak üzere tarafı ilâhîden son peygamberi alîşan olan Hazreti Muhammed aleyhisselâm vasıtasıyle bütün insanlara tebliğ edilmiştir! Nitekim Kur'anı kerimde: (,3L,VI<lllxc.,> J1jl) buyurulmaktadır.

Binaenaleyh hatemül' enbiya efendimizden itibaren onun tebliğatı veçhile Allah Tealâya ahiret gününe vesair dinî esaslara iman eden ve namaz, oruç gibi salih amellerde bulunan insanlar, hangi bir kavme, hangi bir ırka mensup bulunmuş olurlarsa olsunlar artık selâmetdedirler, onlar için uhrevî bir korku, bir hüzün ve keder yoktur. Onlar atifeti ilâhîyeye namzet bulunmaktadırlar.

§ Yahudiler vaktiyle Hazreti Musa'nın dinine intisap etmiş kimselerdir. Rivayete nazaran Yakup aleyhisselâmm oğullarından birinin adı «Yahuda» imiş, bilâhare İsrail oğulları bu isme izafetle Yahudi unvanım almışlardır. Bunlar bilâhare Hazreti Musa'nın dini namına bir takım hu*

rafelere tabi olmuşlar, Hazreti İsa gibi Hazreti Muhammet aleyhimasselâm gibi muazzam peygamberleri inkârda bulunmuşlardır.

§ Nesara: Hazreti İsanın ümmetine verilmiş bir isimdir. Bunlar Hazreti İsaya yardım ettikleri veya «nasıra» denilen kasabada Hazreti İsa ile beraber bulundukları için bu ismi almışlardır. Dinlerine «nesraniyyet» denilmiştir. Bunlar da bilâhare bir çok mezheplere ayrılmış, Hazreti İsa'nın asıl tebligatına muhalif itikatlarda bulunmuşlardır.

§ Sabie: Hazreti Nuh'un veya Hazreti İbrahim'in dinî üzerine bulunmuş kimselerdir. Bir kavle göre bunlar meleklere veya yıldızlara tapan bir taifedir.

Velhasıl: Bütün bu milletler, bu taifeler yanlış, küfrâlûd akidelerini, hareketlerini burakır da Cenabı Hakka lâikî veçhile, şeraiti dahilinde iman etmiş olurlarsa hidayete ermiş, korkudan, hüzün ve kederden emin bulunmuş olurlar. İşte beşeriyet için en ulvî gaye bundan ibarettir.

***

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا
فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا
مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ
فَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَكُنْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٦٤﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(63) : Hani bir yakitte misakınızı almış, turu da üzerinize kaldırmış, size verdiğimizi kuvvetle ahzediniz, onda olanı zikreyleyiniz ki, ittika etmiş olabilesiniz, demiştik.

(64) : Sonra o misakı müteakip yüz çevirdiniz. Eğer üzerinize Allah Tealânın fazl ve rahmeti olmasaydı elbette hüsrana uğrayanlardan olurdunuz.

**

İ Z A H

(63) : Bu mübarek ayetlerde Beni İsrail'in geçmiş zamanlardaki kötü hareketlerini ve bir harika olarak Tur dağının üzerlerine kalkıp düşecek

bir vaziyet almış olduğunu, bununla beraber haklarında rahmeti ilâhîye eseri olarak bir takım felâketlerden kurtulmuş olduklarını hatırlatıyor. Şöyle ki: Ey İsrail oğulları!.. **(Hani bir vakitte)** ecdadınızın zamanında Musa aleyhisselâma tabi olup tevrat ile amel etmeniz için sizden, sizin ecdadınızdan ahid ve **(misakınızı almış, turu da üzerinize kaldırmış) size** bu kudret harikasını göstermiştik. Ve **(size verdiğimizi)** tevrat kitabını (kuvvetle ahzediniz) kemali gayret ve metanetle tutarak ahkâmına riayette bulunun. **(Onda olanı)** onun bildirdiği hükümleri **(zikreyleyiniz)** tezekkür ve tefekkür eyleyiniz **(ki ittika etmiş)** o sayede müttakilerden olmuş, kendinizi korumuş (olabilesiniz, demiştik.) Ne yazık ki bir eseri rahmet olan böyle kutsî bir tenbihe riayet edilmemiştir.

(64) : Ey İsrail oğulları!.. **(Sonra)** siz **(o)** ahid ve **(misakı müteakip)** ona riayet etmediniz, ondan **(yüz çevirdiniz.)** Yanlış yollar takibine başladınız. (Eğer **üzerinize Allah Tealânın fazl ve kerimi)** hıfz ve himayesi **(olmasa idi elbette)** büsbütün **(hüsrana uğrayanlardan olurdunuz.)** Tamamen mahv ve perişan olur giderdiniz. Artık uyanın, telâfii mafate çalışın.

§ Bu Tur hâdisesi; bir harikadır, bir mucizedir. Mübarek peygamberlerin ellerinde halkın iman etmeleri için bir nice mucizeler zuhura gelmiştir. Bu mucizeleri gördükten sonra güzel bir tefekkür ve kanaat neticesinde vuku bulacak bir iman, sahihtir. Cebre müstenit bir iman değildir. İşte ref'ı Tur harikası da böyledir. Bunu görenlerin imanı da cebre müstenid sayılamaz ki makbul olmamış olsun.

§ Bu ref'ı Tur meselesi, kudreti ilâhîyeye nazaran istib'ad edilemez Üstünde yaşadığımız yer yüzü bir yere istinad etmeksizin havada deveran edip durmaktadır. Üzerimizdeki gök kubbesinde güneş, ay ve yıldız denilen binlerce kürenin fezada deveran edip durduğu da fennen, hissen sabittir. O halde kudreti ilâhîye ile bir dağ parçasının yerden ayrılarak bir müddet hava sahasında dönüp durması nasıl muhal görülebilir? Böyle bir hâdise, beşeriyet için bir intibah vasıtasıdır, bir mucize numunesidir.

§ Bu ayeti kerimedeki «Tur» den murad, zahir olan Turi sinadır. Bir kavle göre de dağ şeklinde görülen diğer bir hadisei cevviyyedir. Araf süresindeki (171) inci ayeti kerimenin izahına da müracaat.

⁂

وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذِينَ اعْتَدَوْا مِنْكُمْ فِي السَّبْتِ
فَقُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴿٦٥﴾ فَجَعَلْنَاهَا
نَكَالًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ ﴿٦٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(65): And olsun ki, sizler içinizden cumartesi gününde haddi tecavüz edenleri elbette bilmişsinizdir. Biz de onlara sefil, hakir maymunlar olunuz, demiştik.

(66) : Artık bunu o zamandakilere ve ondan sonrakilere bir ibret, müttakiler için de bir nasihat kıldık.

İ Z A H

(65) : Bu mübarek ayetlerde vaktiyle Beni İsrail arasında emri ilâhiye muhalefet edenlerin bu yüzden uğramış oldukları müthiş akibetlerini bildirmektedir. Bu elim akıbetin bir ibret ve nasihat vesilesi olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey İsrail oğulları!.. **(Andolsun ki sizler içinizden cumartesi gününde haddi tecavüz edenleri)** memnu bulundukları seyd ve şikâre cür'et gösterip durmuş olanları **(elbette bilmişsinizdir.)** Bu "bir tarihî hakikattir, milletinizce malûmdur. **(Biz** de **onlara)** böyle haddi tecavüz edenlere **(sefil, hakir maymunlar olunuz demiştik.)** Onlar da hemen maymun olmuşlardı. İşte emri ilâhiye muhalefetin cezası. Artık bu gibi elim ukubetlere tutulmamak için Cenabı Hakkın emirlerine muhalefetten sizlerin de kaçınmanız lâzım değil midir?

(66) : **(Artık bunu)** bu ukubeti, yani: Cumartesi gününün hörmetini ihlâl eden bir taifenin öyle bir ukubete uğrayışmı (o **zamandakilere)** o hâdiseyi görenlere **(ve ondan sonrakilere)** bilâhare vücude gelip bu tarihi hâdiseden haberdar olanlara **(bir ibret)** kıldık. Bu fevkalâde hâdise, bütün insanlar için bir ibret vesilesidir. Ve bunu **(müttekiler için** de **bir** nasihat **kıldık.)** Bundan asıl müstefid olacak olanlar da asıl mütteki olanlardır.

§ Malûmdur ki: Yahudiler vaktiyle cumartesi gününe tazim etmekle, o gün dünyevî işlerini bırakıp ibadet ve taatte bulunmakla mükellef kılınmışlardı. Alış verişle, sayd ve şikar ile uğraşmaları dinen memnu idi..Halbuki bunlardan «İle» kasabası ahalisi bu güne asla riayet etmiyorlardı. O günde muttasıl balık avlamakla meşgul bulunuyorlardı. İşte bunlara «maymun olunuz» emri ilâhisi tecelli etmiş, hepsi de derhal maymun kesilmişti. Bu hâdiseyi Yahudiler bilirler. Evet... Bu ukubed, emri ilâhiye muhalefetin bir cezası idi. Ve bütün beşeriyet için bir ibret ve intibah vesilesi idi. Kudreti ilâhiyeye nazaran böyle bir hailenin vukuu istib'ad olunamaz.

Binaenaleyh Cumhûri müfessirîne göre bu meymuniyete tahavvül, hakikatan vaki olmuştur. Bazı zatlara göre ise o kavmin maymun kesilmesi, sureten değil, sireten idi. Onlar insaniyet şerefini gaibetmiş, ahlaken, etvaren maymun kesilmişlerdi. Fakat kuvvetli bir delil bulunmadıkça **bu** gibi dinî **nususu** zahirine muhalif tevillerde bulunmak doğru görülemez.

§ île; Medinei münevvere ile Turi sina arasındaki bir deniz sahilinde bulunan bir kasabadır.

⁂

وَإِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ إِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَذْبَحُوا
بَقَرَةً قَالُوا أَتَتَّخِذُنَا هُزُوًا قَالَ أَعُوذُ بِاللّٰهِ أَنْ أَكُونَ
مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٦٧﴾ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا
مَا هِيَ قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا فَارِضٌ
وَلَا بِكْرٌ عَوَانٌ بَيْنَ ذٰلِكَ فَافْعَلُوا مَا تُؤْمَرُونَ ﴿٦٨﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(67) : Bir vakitte Musa — aleyhisselâm — kavmine dedi ki: Allah Tealâ bir sığır boğazlamanızı size muhakkak emrediyor. Dediler ki: Sen bizimle istihza mı ediyorsun?. — Musa aleyhisselâm da — dedi ki: Ben cahillerden olmaklığımdan Allah Tealâya sığınırım.

(68) : Dediler ki: Bizim için rabbine dua et; o sığırın ne olduğunu bize bildirsin. Dedi ki: Cenabı Hak buyuruyor. O bir sığırdır ki, ne pek yaşlıdır ne de pek gençtir, ikisi ortası bir dinç sığırdır. Artık emrolunduğunuz işi yapınız.

⁂

İ Z A H

(67) : Bu mübarek ayetler de İsrail oğullarının ahvali ruhiyesini gösteriyor, onların telâkki ettikleri dinî emirlere karşı ne kadar mütereddit, muannid olduklarını bildirmektedir. Şöyle ki: (Bir vakitte Musa) aleyhisselâm telâkki ettiği bir vahyi ilâhîye mebni (kavmine) hitaben (dedi ki: Allah Tealâ bir sığır) hayvanı (boğazlamanızı size muhakkak emrediyor.) Onlar da bu emre hemen imtisal edecekleri yerde itiraza başladılar da. (dediler ki:) Ya Musa! (Sen bizimle istihza mı ediyorsun?) Onlar Hazreti

Musa'ya yalan isnat etmişler, onun Cenabı Hak namına emrettiği bir vazifeyi bir istihza sanarak «Sen bizimle alay mı ediyorsun* demişlerdi. Musa aleyhisselâm da kendisini müdafaa etmiş, istihzanın cahilane bir hareket olup şanı risalete lâik olmadığına işaret için **(dedi ki: ben cahillerden olmaklığımdan Allah Tealâya sığınırım.)** Size bu emrettiğim, bir vahyi ilâhîye müsteniddir.

(68) : İsrail oğulları, Hazreti Musa'nın bu ihtarı üzerine tebdili lisan ederek **(dediler ki: Bizim için)** bizim hakikatten haberdar olmamız için **(rabbine dua et o sığırın ne olduğunu)** ne gibi bir vasıf ve tavırda bulunduğunu **(bize bildirsin.)** Hazreti Musa da telâkki ettiği bir vahyi ilâhiye binaen **(dedi ki Cenabı Hak buyuruyor, o bir sığırdır ki ne pek yaşlıdır, ne de pek gençtir. İkisi ortası bir dinç sığırdır.)** Binaenaleyh böyle bir sığır bularak boğazlayınız, emrolunan şeyi yerine getiriniz. Fakat yine onlar suallerine devam ettiler.

***

قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا لَوْنُهَا قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا
بَقَرَةٌ صَفْرَاءُ فَاقِعٌ لَوْنُهَا تَسُرُّ النَّاظِرِينَ ﴿٦٩﴾ قَالُوا ادْعُ
لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ إِنَّ الْبَقَرَ تَشَابَهَ عَلَيْنَا وَإِنَّا إِنْ شَاءَ
اللَّهُ لَمُهْتَدُونَ ﴿٧٠﴾ قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا ذَلُولٌ
تُثِيرُ الْأَرْضَ وَلَا تَسْقِي الْحَرْثَ مُسَلَّمَةٌ لَا شِيَةَ فِيهَا
قَالُوا الْآنَ جِئْتَ بِالْحَقِّ فَذَبَحُوهَا وَمَا كَادُوا يَفْعَلُونَ ﴿٧١﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(69) : Dediler ki: Bizim için rabbine dua et onun rengi nedir. Bize beyan etsin. Dedi ki: Muhakkak o buyuruyor ki: O sarı renkte bir sığırdır. Onun rengi halis sarıdır. Kendisine bakanları mesrur kılar,,

(70) : Dediler ki: Rabbine dua et bize açıkça bildirsin. Şüphe yok ki o sığır bize iştibahlı oldu. Ve şüphesiz ki Allah Tealâ dilerse biz elbette hidayete ermişler oluruz.

(71) : Dedi ki; O buyuruyor ki: O muhakkak bir sığırdır ki zillete uğramamıştır. Ne tarla sürmeğe, ne de ekin sulamağa alıştırılmamıştır. Bütün kusurlardan salimdir. Onda renk karışıklığı yoktur, tam sarıdır. Dediler ki: İşte şimdi hakikati getirdin. Hemen onu — o sığırı bulup — boğazladılar. Halbuki — bunu — yapmağa asla yaklaşmıyorlardı.

*
**

İ Z A H

(69) : Bu mübarek ayetler, bir cinayetin harikulade bir suretle meydana çıkarılması için İsrail oğullarının kendilerine teklif edilen bir husus hakkında tekrar tekrar istizahda bulunmuş olduklarını bildirmektedir. Ve bu teklif edilen hususun bir istihza için değil, bir hikmet, bir emri ilâhî muktezası olduğu kendilerince anlaşılınca tebdili lisan ettiklerini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: İsrail oğulları **(dediler ki:)** Ya Musa **(bizim için rabbine dua et)** istirhamda bulun. **(Onun)** o boğazlayacağımız sığırın **(rengi nedir)** onun ne renkte olduğunu **(bize beyan etsin)** onu tamamen anlayalım. Hazreti Musa da onlara cevaben: **(Dedi ki: Muhakkak o)** rabbim **(buyuruyor ki: O sarı renkte bir sığırdır.)** Onun rengine başka bir renk karışmamıştır. **(Onun rengi halis sarıdır.)** Öyle ki: O **(kendisine bakanları mesrur kılar.)** Şadeder, neşeler içinde bırakır.

(70) : İsrail oğulları aldıkları bu malûmat ile iktifa etmediler. **(Dediler ki:)** Ya .Musa **(Rabbine dua et bize açıkça bildirsin)'** o sığırın nasıl olduğunu anlayalım, biri birine benzeyen bir çok sığır hayvanı vardır. **(Şüphe yok ki o sığır bize iştibahlı oldu.)** Bunun inkişafını arzu etmekteyiz. **(Ve** şüphesiz **ki Allah Tealâ dilerse biz elbette hidayete ermişler oluruz.)** Yani bizler inşaallah bu sığırın nasıl olduğunu tamamen öğrenir, onu kese-;rek emri ilâhiye imtisal etmiş, hidayete ermiş oluruz.

§ İsrail oğullarının böyle «inşaallah» demeleri imdatlarına yetişmiş, matlup olan sığırı bulup mamur oldukları vazifeyi yerine getirmişlerdir.

Şöyle ki:

(71) : Musa aleyhisselâm onlara **(Dedi ki: O)** halikı azimüşşan **(buyuruyor ki: O muhakkak)** öyle **(bir sığırdır ki zillete uğramamıştır.) O** zelûl = hakarete, meşakkate maruz kalmış değildir. O **(ne tarla sürmeğe, ne de ekin sulamağa alıştırılmamıştır.)** Onda bir leke yoktur. **(Bütün kusurlardan salimdir.)** Böyle müstesna bir hayvandır. **(Onda renk karışıklığı yoktur,' tam sarıdır.)** Bunun üzerine İsrail oğulları tam malûmat sahibi oldular. Ve Hazreti Musa'ya hitaben **(dediler ki: İşte şimdi hakikati getirdin.)** hakkolanı, emrolunan şeyin tam mahiyetini getirip bize haber verdin ve (hemen **onu)** o emrolundukları sığırı bulup **(boğazladılar)** emre riayet etmiş oldular. **(Halbuki)** bu emroldukları şeyi evvelce **(yapmağa asla yaklaşmıyorlardı.)** Nihayet bunu ifaya muvaffak olmuşlardır.

§ Bu mübarek ayetlerde işaret vardır ki bir ilâhî emre hemen **imti-**

sal etmemek, lüzumsuz suallerde, istizahlarda bulunmak, külfeti artırır ve bazen nahoş neticelere sebebiyet verir, Eğer İsrail oğulları ilk emre tebaan her hangi bir sığırı = bakarayı kesecek olsalardı başka külfete maruz kalmazlardı.

§ Müfessirlerin beyanına göre bu sığır = bakara bir çok araştırmalar neticesinde bulunmuş, bir çok bedel mukabilinde de ancak temin edilebilmişti. Şöyle ki: Bu sığır, bir yetimin malı imiş, ihtiyar, salih pederi kendisinden sonra oğlu için bir medarı taayyüş olmak için bu sığırı bir ormana salmış, yarabbi! Bunu oğlum için sana emanet veriyorum, sen bunu muhafaza buyur diye dua etmiş, bu sığır ormanda mahfuz kalmış, çocuk da sinni kemale ermiş, bunu müteakip İsrail oğulları aradıkları vasıfları ancak bu hayvanda bulmuşlar, bunu o yetimden büyük bir baha ile alıp kesmişlerdir.

⁂

وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادَّارَأْتُمْ فِيهَا وَاللَّهُ مُخْرِجٌ مَا كُنْتُمْ
تَكْتُمُونَ ﴿٧٢﴾ فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا كَذَلِكَ يُحْيِي
اللَّهُ الْمَوْتَى وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٧٣﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(72) : Ve yine hatırlayınız ki: Siz bir şahsı öldürmüştünüz, sonra bunda münazaaya kalkıştınız. Allah Tealâ ise sizin gizlediğiniz şeyi — meydana — çıkarıcıdır.

(73) : İmdi dedik ki: Onun — Boğazlayacağınız sığırın — bazı parçasını o maktule vurunuz. İşte Allah Tealâ ölüleri böyle diriltir ve sizlere ayetlerini gösterir. Gerektir ki akılâne düşünesiniz.

*

İ Z A H

(72) : Bu mübarek ayetlerde İsrail oğullarına bir garîb tarihî vak'alarını hatırlatıyor. Kudreti ilâhiye ile ne harikaların vücude gelebileceğini bütün beşeriyete bildiriyor. Herkesi güzelce, akılâne düşünmeğe davet buyuruyor. Şöyle ki: Ey İsrail oğulları!.. **(Ve yine hatırlayınız ki)** ırkınıza aid tarihî mühim bir vakayı da düşünüp ibret alınız ki **(bir şahsı öldürmüş**

idiniz.) Yani sizin ırkınızdan bazı kimseler bir şahsi öldürmüşlerdi. O katiller ise meçhuldü. **(Sonra bunda)** bu katil hâdisesinde müdafaaya ve **(münazaaya kalkıştınız.)** Bu cinayeti meydana çıkarmak istemiyordunuz. **(Allah Tealâ** ise **sizin gizlediğiniz** şeyi) meydana **(çıkarıcıdır.)** Nitekim de çıkarmıştır.

§ Tefsirlerde beyan olunduğu üzere Beni İsrail zenginlerinden bir şahsın bir oğlu ile iki biraderzadesi varmış. Bu iki kardeş, amcalarının vefatında malı kendilerine kalsın diye onun o bir tek oğlunu gizlice öldürmüşler. Cesedini de götürüp halkın her gün toplanacakları bir yere atmışlar. Sonra da bir çok yapma vaveylalar kopararak katilin bulunup meydana çıkarılmasını istiyorlar, bu yüzden aralarında büyük münazaalar oluyor. Bir çok araştırmalar yapılıyorsa da katiller bulunamıyor. Nihayet telâkki edilen bir emri ilâhî sayesinde katiller anlaşılıyor.

§ . İddira: Lügatte; müdafaa, muhaseme, münazaa demektir. Bir cinayetin vukuunu bazı kimselerin biribirine isnat etmeleri bir iddira'dır.

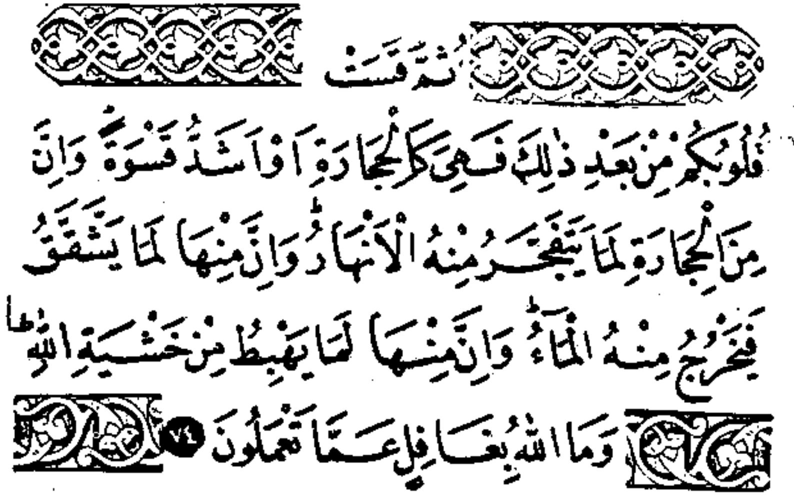
(73) : **(İmdi dedik ki:)** yani yapılan cinayetin meydana çıkarılması için Hazreti Musa'ya vahiy tarikiyle bildirdik ki **(onun)** boğazlayacağınız sığırın **(bazı parçasını o maktule vurunuz)** onlar da vurdular. Maktul, kudretullâh ile yeniden hayat buldu, kendisini öldürenlerin amcazadeleri olduğunu bildirdi. Bunu müteakip yine teslimi ruh ederek vefat etti. İşte bu, bir burhanı kudrettir. **(İşte Allah Tealâ)** sair ölüleri de **(böyle)** kudretiyle **(diriltir)** hayat sahasına çıkarır. (Ve **sizlere ayetlerini gösterir.)** Bütün beşeriyete vakit vakit böyle kudret ve azametine delâlet ve şahadet eden harikaları vücude getirir. Artık ey insanlar! **(Gerektir ki, akılâne düşünesiniz.)** Haşır ve neşri, âhiret hayatını inkâra cüret etmeyesiniz. Haliki kainat hazretleri bütün bunlara her veçhile kadirdir, amenna!

§ Bakar ve bakara: Erkek olsun, dişi olsun mutlaka sığır hayvanı demektir. Bunların erkeğine öküz, dişisine de inek denir. Kur'anı kerimde beyan olunan bakara hâdisesi bir takım işaretleri, hikmetleri muhtevidir. Yalnız zikredilen maktulün ihya edilerek katillerini haber vermesi için değildir. Belki bundan başka daha nice şeylere işareti camidir. Ezcümle, bu sığırın boğazlanması evvelâ: İsrail oğullarının haleti ruhiyesini, peygamberlerinin emirlerine karşı ne kadar mütereddidâne hareket etmiş olduklarını gösterir. Saniyen: Bu muamele, emri ilâhiye binaen bir kurban kesilmesi mahiyetinde bulunmuştur. Salisen: Hudaya emanet verilen evlâd ve ahfadın himayeyi ilâhîyede olacaklarına bir işareti havidir.

Rabien: ölmüş bir şahsın kudreti ilâhîye ile tekrar hayat bulacağına alenî bir alâmet ve şehadeti mütezammimdir. Hamisen: İnşallah deyip muvaffakiyeti Cenabı Haktan bilenlerin işlerinde muvaffak olacaklarına bir remzi haizdir. Sadisen: Şahsî, gayri meşru menfaatleri için başkalarının zararlarına hareket edenlerin er geç anlaşılıp meydana çıkacaklarına bir delildir.

§ Bakara kıssesi, işbu (73) üncü ayeti celileyle tamam olmuştur.

*
**

MEALİ ÂLİSİ

(74) : Sonra onu müteakip kalpleriniz katılaştı. O kalpler taşlar gibidir. Veya katılıkça daha şiddetlidir. Ve şüphesiz taşlardan öylesi vardır ki ondan ırmaklar kaynar. Ve yine şüphe yok taşlardan öylesi vardır ki yarılır, kendisinden su çıkar. Ve yine şüphe yok taşlardan öylesi vardır ki, Allah korkusundan aşağıya düşüverir. Allah Tealâ ise sizin yaptıklarınızdan asla gafil değildir.

**

İ Z A H

(74) : Bu ayeti kerimede İsrail oğullarının taşlardan daha katı olan kasveti ruhiyelerini müsevvirdir. Ve onlar için bir tehdid mahiyetinde bulunmaktadır. Şöyle ki: Ey İsrail oğulları!.. O maktulün kudreti ilâhiye ile nasıl dirildiğini gördükten **(sonra)** uyanmalı değil miydiniz? Halbuki **(onu)** o kudreti ilâhîyeye şehadet eden harikayi **(müteakip kalpleriniz katılaştı.)** Daha ziyade kasvet bağladı. Bu harikadan ibret alıp uyanmadınız. Çünkü **(o kalpler taşlar gibidir)** kolay kolay ibret alamazlar. **(Veya katılıkça daha şiddetlidir.)** daha ziyade katıdır, galizdir. **(Ve şüphe yok taşlardan öylesi vardır ki) yarılır (ondan ırmaklar kaynar.)** Nehirler vücude gelir. **(Ve yine şüphesiz taşlardan öylesi vardır ki yarılır, kendisinden su çıkar.)** Gözeler, sular meydana atılır. **(Ve yine şüphe yok taşlardan öylesi vardır ki Allah korkusundan aşağıya düşüverir.)** Halikı kâinatın emir ve iradesine göre dağların tepelerinden aşağıya iniverir. Sizler ise evamiri ilâhîyeye riayetkar bulunmuyorsunuz. **(Allah Tealâ ise sizin yaptıklarınız-**

dan, asla gafil değildir.) Elbette sizi bu hareketinizin cezasına er geç kavuşturacaktır.

§ Bu ayeti kerime, gösteriyor ki bütün kâinat hükmi ilâhîye tabidir. Bütün cemadat ve hayvanat da marifetullaha mazhar, iradeyi süphaniyeye münkattır. Onların da kendilerine göre ibadetleri, teşbihleri vardır. Nitekim bir ayeti kerimede (...«JU.4 «_»ỹ\ ^ ^ jlj) buyurulmuştur. Diğer bir ayeti celilede de «Allah Tealâya göklerde ve yerde bulunanların güneş ile kamerin ve sairenin secde ettikleri» mezkûrdur. Şu kadar var ki bu teşbihlerin, bu ibadetlerin ne veçhile olduğunu biz bilemeyiz. Biz bunu. ilmi ilâhiye havale ederiz.

*

&&&&«'«Sis^isîaH^

لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلَامَ

اللّٰهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ©

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(75) : Artık sizin için onların iman edip inanacaklarını ümit eder misiniz? Onlardan muhakkat bir güruh vardır ki Allahm kelâmını işitirler de onu akılları ile anladıktan sonra tağyire **kalkışırlar. Halbuki onlar bilirler.**

***

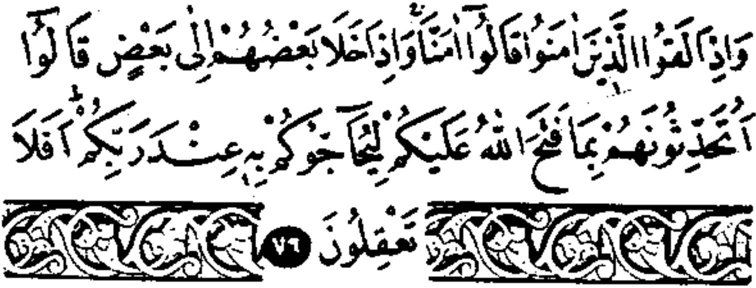
İ Z A H

(75) : Bu ayeti celile; İsrail oğullarının islâmiyete, kelâmı ilâhiye karşı olan cüretlerini bildirmektedir. Şöyle ki: Asrı saadette müslümanlar, bütün beşeriyetin hakikî bir dine, islâmiyete nail olup necate ermelerini bir dinî fazilet eseri olarak arzu ederlerdi, kendilerine dinî İslama girmelerini tavsiyede bulunurlardı. Halbuki Yahudilerden bir çokları müennidane veya münafikane bir vaziyet alır islâmiyeti kabule yanaşmazlardı. İşte bu ayeti kerime onların bu halini şöylece beyan buyuruyor: Ey müminler!.. (Artık sizin için onların) o Yahudilerin **(iman edip inanacak»** larıñı ümit eder misiniz?) onlar ne müennid kimselerdir. Hattâ **(onlardan** bir güruh vardır ki) bile bile dalâletlerinde İsrar eder dururlar. **(Allahm.**

kelâmını işitirler de onu) o kendilerine tebliğ edilen kelâmı ilâhînin ulviyetini, hakkıyetini **(akıllarıyle anladıktan sonra)** yine cüret ederek **(tağyire kalkışırlar.)** Yani Allah Tealânm kelâmı olan Tevratı işitir, dinlerler, mündericatmı anlarlar da sonra onu tağyire çalışırlar. Evet... Onlar Tevratta peygamber efendimizin evsafını görüp okurlar da bunu örtbas eder, tebdile cüret gösterirler. Taki başkaları buna vakıf olarak islâmiyeti kabul etmesinler. **(Halbuki onlar)** böyle bir cürette bulunanlar, bu kötü hareketlerini **(bilirler)** buna rağmen yine bundan vaz geçmezler. Artık bunların müslümanları tasdik ve tebcil etmeleri nasıl ümit edilebilir?

Diğer bir tevcihe göre Yahudilerden 70 kadar kimse Tun sinada Hazreti Musa'nın mazhar olduğu mükâlemei ilâhîyeyi işittikten sonra onun mealine muhalif iddealarda bulunmuşlar, Cenabı Hakkın: «Şu vazifeleri dilerseniz yapınız ve dilerseniz terk ediniz» dediğini hilafı hakikat olarak iddiaya cüret göstermişlerdi. İşte bu ayeti kerime, buna da işareti havidir.

***

MEALİ ÂLİSİ

(76) : Onlar, müminlere mülâki oldukları zaman biz de iman ettik derler. Ve bunların bazıları diğer bazıları ile tenha kalınca da derler ki: Allahm size açtığını o müslümanlara haber verir misiniz, ki onunla rabbiniz nezdinde size karşı hüccet ikame etsinler. Sizin buna aklınız ermiyor mu?

***

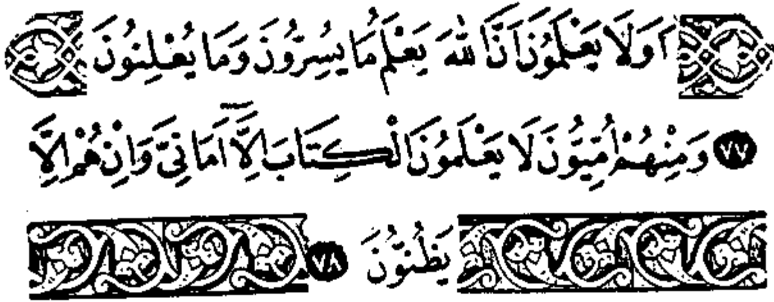
İ Z A H

(76) : Bu ayeti kerime müslümanlara karşı münafikâne hareket eden bir kısım Yahudiler ile kendi bilgilerini açıklayan diğer bir kısım Yahudilerin hallerini bildirmektedir. Şöyle ki: **(Onlar, müminlere mülaki oldukları zaman)** yani: Asrı saadetteki Yahudilerin münafıkları müslümanlar ile görüştükleri vakit **(biz de iman ettik derler.)** Yani: Biz de müslü-

manlığı kabul ettik, siz hak üzeresiniz, peygamberiniz de kudumî Tevratta tebşir edilmiş olan zaddır, diye itirafta bulunurlar. **(Bunlardan bazıları diğer bazıları ile tenha kalınca da)** bunlardan Kâb İbni Eşref gibi başta gelenleri o münafıklara hitaben **(derler ki Allahın size açtığını)** yani: Hazreti Muhammedin evsafına dair Tevratta haber verdiğini **(o müslümanlara haber verirmisiniz ki, onunla rabbiniz nezdinde size karşı hüccet ikame etsinler)** Sizinle muhasemede bulunsunlar, sizi kendi ifadelerinizle ilzam etsinler. Onlara tabi olmadığınızdan dolayı sizi itham eylesinler. **(Sizin buna aklınız ermiyor mu?)** Bu sözleriniz aleyhinizde bir hüccet olacağını neden düşünmüyorsunuz?

§ Diğer bir tevcihe göre (*jjJL*%*) müslümanlara hitaptır. Bu takdirde buyrulmuş oluyor ki: Ey müslümanlar!.. Onların imana gelmelerini nasıl ümit ediyorsunuz. Onların hallerini, edavetlerini, teannütlerini bilip taakkul edemiyormusunuz? Artık öyle bir ümide mahal yok.

* *

MEALİ ÂLİSİ

(77) : Bilmiyorlarmı ki Allah Tealâ şüphesiz onların sakladıklarını da, izhar eylediklerini de bilir.

(78) : Ve onlardan bazıları da ümmîdirler. Kitabi bilmezdirler. Ancak bîr takım batıl şeyleri bilirler. Ve onlar yalnız zanneder dururlar.

***

İ Z A H

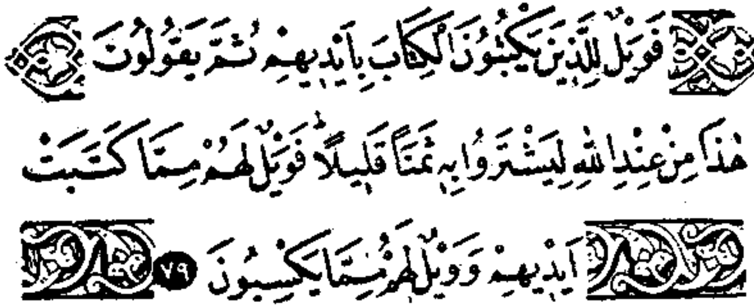
(77) : Bu ayeti celile münafıkların ne kadar cahilane hareket ettiklerini takbih etmektedir. Şöyle ki: O münafıklar ve onları levmeden kafirler **(bilmiyorlarmı ki Allah Tealâ şüphesiz onların sakladıklarını da \zhar eylediklerini de)** tamamen **(bilir.)** Evet... Allahu azimüşşan onların küfürlerini iman izhar ettiklerini bilir. Ve Tevrat kitabında onlara bildirilmiş olduğu şeyleri, ezcümle evsafı nebeviyeyi gizleyip hilafını iddaa eyledik-

lerini ve kendi kanaatlerini saklamayıp meydana koyduklarını da tamamen bilir. Artık bu çirkin hareketlerinin cezasını görmeyecekler mi sanıyorlar? Heyhat!.. Onlar, sakladıkları hakikatleri Kur'anı mübinin müslümanlara haber vereceğini de düşünmelidirler.

(78) : (Ve onlardan) İsrail oğullarından (bazıları da) bir takım şahıslar da vardır ki (ümmidirler) okuyup yazmak bilmezler. (Kitabı) de Tevrat kitabını da (bilmezler) onun mündericatma vakıf değildirler. Onlar (ancak bir takım batıl) faydasız, muhayyel şeyleri (bilirler.) Hakikatlerden bihaberdirler. (Ve onlar zanneder dururlar) uydurma, havalerine ait şeylere iktifa ederler. Artık bu gibi cahilane hallerden kaçınmalı değilmidirler?

§ Bu ayeti kerimede Tevratm bilâhare bir takım tahrifata uğradığına işaret vardır.

§ Ümmî; okuyup yazmak bilmeyen bir kimse demektir. Cemi: Ümmiyyundur. Bu, henüz anasından doğmuş, bir şey bilmez bir çocuk gibi sayıldığından «ana» mânasına olan ümme nisbet edilmiştir.

MEALİ ÂLİSİ

(79) : İmdi veyl, o kimselere ki, kitabı elleriyle yazarlar da sonra bununla az bir beha satın almak için «bu Allah tarafındandır» derler. Artık veyl onlara o ellerinin yazmış olduğu şeylerden dolayı. Ve veyl onlara o kazanmış oldukları şeylerden dolayı.

***

İ Z A H

(79) : Bu ayeti celile kendi uydurma yazılarına ilâhî bir kıymet vererek dünyevî bir menfaat teminine çalışanları takbih ve onların helake maruz kalacaklarını ihtar etmektedir. Şöyle ki: (imdi veyl) yani elim bir azap veya cehennemdeki bir vadi (o kimselere ki) onlar uydurma (kitabı elleriyle yazarlar da) kendi taraflarından hazırlar, bununla halkı aldatmak

isterler de (sonra **bununla)** bu yazdıkları asılsız şeyler ile **(az bir baha** satın almak) yani: mukabilinde âdi, fanî bir menfaat temin etmek **(için bu)** yazılan şey **(Allah tarafından)** bir kitabî semavîdir **(derler.)** Bu nekadar büyük cüret, hakikate muhalefet!.. Artık **(Veyl onlara)** öyle iddiada bulunanlara. (O ellerinin yazmış olduğu şeylerden dolayı.) Bu yüzden ne büyük azaba uğrayacaklardır. (Ve veyl onlara o kazanmış **oldukları** şeylerden dolayı.) Bu yüzden ne azim zarar ve ziyana maruz kalacaklardır. Evet... Vay bu gibi cahilane hareket edenlerin ve gayri meşru menfaatler peşinde koşanların hallerine.

§ Eski kavimlerden bazıları ezcümle Yahudiler, kendi kuruntularına göre bazı şeyler yazmışlar, bunlara bir kitabî ilâhî süsü vermek istemişlerdir. Ezcümle Tevratta peygamberimizin evsafını ve recm ayetini tebdil eylemişlerdir. Maksatlarını terviç için bu yazdıkları şeylerin indi ilâhîden nüzulünü iddiada bulunmuşlardır. Böyle bir hareket ise Cenabı Hakka karşı bir iftiradır. Böyle hakikate, diyanete muhalif, yazıları vasıtasiyle elde edecekleri kazançları ise ne kadar maddeten çok olsa da haddizatında onların hiç bir kıymeti yoktur, bilâkis felâketlerine sebeptir. Çünkü o cüretlerinden dolayı ebedî saadetten, uhrevî mükafatlardan ebediyyen mahrum, azaba duçar olacaklardır. Artık insan böyle bir denaete, cinayete nasıl cüret edebilir!.. İşte bu ayeti kerime onların helake, azaba ebediyyen giriftar olacaklarını ihtar buyurup durmaktadır. Yazıklar olsun o gibi cahilane cüretlere devam edenlere.

***

وَقَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا
أَيَّامًا مَعْدُودَةً قُلْ أَتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللّٰهِ عَهْدًا فَلَنْ يُخْلِفَ اللّٰهُ عَهْدَهُ
أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٠﴾ بَلٰى مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ
بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُولٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٨١﴾
وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا
خَالِدُونَ ﴿٨٢﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(80) : Ve dediler ki: Bizlere bir kaç sayılı günden başka cehennem ateşi temas etmeyecektir. De ki: Siz Allânın huzurunda bir ahid mi aldınız? Elbet de Allah Tealâ ahdinde hulf etmez. Yoksa bilmeyeceğiniz bir şeyi Cenabı Hakka isnad edip söylüyormusunuz.

(81) : Hayır, her kim bir yaramazlık işler, günahı da kendisini kuşatırsa işte onlar ateşe mülazımdırlar. Onlar o ateşde ebedî kalacak kimselerdir.

(82) : İman edenler ve salih amellerde bulunanlar ise işte onlar cennet eshabıdır. Onlar cennette muhallettirler.

*

İ Z A H

(80) : Bu mübarek ayetler; İsrail oğullarının hilafı hakikat iddialarını Teddetmektedir. Küfür içinde ölüp gidenlerin, ebediyyen muazzep olacaklarını ihtar etmektedir. İman ile selâhihal ile müttasıf zatlarında ebediyyen cennetlerde kalacaklarını tebşir buyurmaktadır. Şöyle ki: İsrail oğullarına islâmiyeti kabul etmeleri, aksi takdirde ebediyyen muazzep olacakları ihtar edilince bunu inkâr ettiler. **(Ve dediler ki: bizlere bir kaç sayılı günden başka cehennem ateşi temas etmeyecektir.)** Bizim cehennemde kalacağımız nihayet bir kaç güne münhasir bulunacaktır. Cenabı Hak ise onları tekzip için buyuruyor ki: Resulüm! onlara **(de ki: Siz Al-lahın huzurunda)** indi ilâhîsinde **(bir ahid mi aldınız?)** bir misak mı ittihaz ettiniz? **(elbette Allah Tealâ ahdinde hulf etmez)** amenna!.. Fakat böyle bir akid neyle sabit. **(Yoksa bilmeyeceğiniz bir şeyi Cenabı Hakka isnad edip söylüyormusunuz?)** Buna nasıl cesaret edilebilir?

§ İsrail oğulları kendilerini müdafaa için esassız bir iddiaya kalkışmışlardır. Şöyle ki: Vaktiyle içlerinden bazıları 40 gün buzağıya tapmış oldukları için cehennemde nihayet 40 gün kalacaklarını söylemişlerdir. Diğer bir kanaatlerine göre de dünyanın 7000 sene ömrü olduğundan her bin sene için bir gün cehenneme gireceklerini, bu cihetle cehennemde nihayet 7 gün kalacaklarını iddia etmişlerdir. İşte bunların bu pek yalnış, vahî iddialarını Cenabı Hak bu ayeti celilesi ile red ve tezyif buyurmaktadır.

(81) : **(Hayır)** öyle değil **(her kim bir yaramazlık işler)** bir günahı yapar durur **(günahı da kendisini kuşatırsa)** yaptığı o masiyet kendisini her taraftan istilâ ederse **(işte onlar ateşe mülazimdirler.)** Mütemadiyen cehennem ehlidirler. **(Onlar o ateşte)** cehennem içinde **(ebedî kalacak İdmselerdir)** oradan asla çıkamayacaklar. Aleddevam muazzeb olup dura-

caklardır. Artık onların öyle muvakkat cehennemde kalacaklarına ait iddiaları vahidir, kendilerinin uydurmasıdır. Böyle bir vaziyet, böyle cehennemde ebedî kalmak ehli küfre mahsustur. Çünkü bir şahsı her cihetten ihata eden, ruhuna, vicdanına musallat bulunan masıyet, küfürden başka değildir.

(82) : Kur'anı kerimde latif, bedî bir üslûp vardır. Bir azab ayeti zikredildi mi onu müteakip bir sevap, bir lütf ve inayet ayeti de zikredilir. Bu vech ile Cenabı Hakkın şedidül ikab olduğu gibi rauf ve rahim olduğuda tasrih edilmiş olur. İşte bu 82 inci ayeti kerimede bu cümlededir. Bunda buyrulmuş oluyor ki: **(İman edenler ve salih amellerde buulnanlar ise)** yani: iman edilmesi dinen icab eden şeyleri kalben tasdik ve lisanen ikrar eyleyen ve uhdelerine düşen güzel güzel amelleri, vazifeleri ifaya çalışan zatlar yokmu (işte **onlar eshabı cennettir.)** Cennet onlara mahsustur. **(Onlar cennette muhalettirler.)** Cennette ebedî olarak kalacaklardırlar. Ne büyük tebşir.

Evet... Allah Tealâ hem şedidül ikaptır. Hem de rauf ve rahimdir. Bu kutsî sıfatları elbette tecellî edip duracaktır. Onun gösterdiği yolu takip edenler onun ebedî rahmetine mazhar olacaklardır. Onun gösterdiği binlerce delillere, burhanlara rağmen onu inkâr ederek veya ona şerik ittihaz ederek dalâlet içinde kalmış olanlarda ebedî bir azaba tutulacaklardır. Hak Tealânm bütün beyanatı, ayni hakikattir. Artık beşeriyet ona göre hayatını tanzim etmelidir.

⁂

وَاِذْ اَخَذْنَا م۪يثَاقَ بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ لَا تَعْبُدُونَ
اِلَّا اللّٰهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى
وَالْمَسَاك۪ينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَاَق۪يمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ
ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ اِلَّا قَل۪يلًا مِنْكُمْ وَاَنْتُمْ مُعْرِضُونَ ٨٣

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(83) : Ve biz bir vakit İsrail oğullarının misakını almıştık ki siz Allah» tan başkasına ibadet etmezsiniz, ananıza babanıza da ihsan — da bulunursunuz — Karabet sahibine, yetimlere, yoksullara da — ihsan edersiniz —

Ve insanlara güzel söz söyleyin. Ve namazı doğruca kılın, zekatı da verin. Sonra siz, içinizden pek az müstesna olmak üzere yüz çevirdiniz ve siz halâ yüz çeviren kimselersiniz.

İ Z A H

(83) : Bu ayeti kerime İsrail oğullarının vaktiyle mükellef olup, deruhte etmiş oldukları dinî hükümlere, vazifelere ne kadar muhalefette bulunmuş olduklarını bildirmektedir. Şöyle ki Hak Tealâ hazretleri buyuruyor ki (ve biz) yani ben haliki azimüşşan (bir vakit) Musa aleyhisselâm zamanında Tevrat vasıtasıyla (İsrail oğullarının misakını) ahdini, teminatını (almıştık ki siz Altehtan başkasına ibadet etmezsiniz.) Yani yanlız ona ibadette bulunun, başkasına ibadet etmeyin. Ondan başka mabud yoktur. (Ananıza, babanıza da ihsan) da bulunursunuz. Yani bunlara da ihsan edin. (Garabet sahibine) hısımlardan olana da (yetimlere, yoksullara da) ihsanda bulunun. (Ve insanlara güzel söz söyleyin.) Yani halk ile güzelce konuşun, bir birinize marufi tavsiye ediniz, hayırhahane öğütler veriniz. Ve mükellef olduğunuz (namazı doğruca kılın.) Erkân ve şeraitine riayetle eda edin. Ve uhdenize düşen (zekâtı da verin.) Ne yazık ki bu emirlere riayet edilmedi. (Sonra siz, içinizden pek azı müstesna olmak üzere yüz çevirdiniz.) Ahd ve misaka riayet etmediniz, sizden Abdullah İbni Selâm, gibi az bir zümre müstesna olmak üzere hepiniz de sözünüzde durmadınız. İşte sizin tarihî hayatınız böyle geçmiştir. (Ve) maamafih (siz halâ yüz çeviren kimselersiniz.) Evet... Siz halâ haktan iraz eden bir kavimsiniz.

§ Bu ayeti kerime, semavî kitapların ne kadar faydalı, insaniyeti ilaya bais ahkâmı cami bulunmuş olduğunu göstermektedir. İşte Tevratta da insanlara şu ahlakî, içtimaî, dinî hükümler, vazifeler emir ve tavsiye buyrulmuştur:

(1) : Yalnız Allah Teâlâya ibadet edilmesi. Evet... Bütün mükevvenatın halikı, mabûdi birdir. Bütün asarı kudret, buna şahittir. Binaenaleyh Allah Tealadan başkasını mabud tanıyıp ona ibadette bulunmak en büyük bir dalâlettir. Artık böyle cahilane bir hareketten sakınılması emrolunmuştur.

(2) : Anaya, babaya ihsan edilmesi: Ana, baba insanın hayatına vesiledir. Onlar vücutlerine sebep oldukları çocukları hakkında ne kadar şefkatkâr, ne kadar fedakârdırlar. Artık onların kadirlerini bilmek, kendilerine hizmette, muavenette bulunmak, onların meşru emirlerine riayet eylemek mühim, insanî bir vazife değil midir? İşte ilâhî dinler insanları bu vazife ile mükellef tutmuştur.

(3) : Karabet sahiplerine iyilikte bulunmak: Evet... Akriba, ana ve baba cihetinden olan hısımlar, adeta bir aile teşkil etmiş olurlar, aralarında mühim bir münasebet, bir içtimaî alâka vardır. Artık bunlar ile güzel-

ce görüşüp konuşmak, kendilerine iyilikte bulunmak mühim bir vazife değil midir? İşte ilâhî dinler bu hususa riayet edilmesini de amir bulunmuştur.

(4) : Yetimlere yardım edilmesi: Vaktiyle babasını kaybetmiş, onun şefkatli nazarlarından, yardımlarından mahrum kalmış bir çocuğu düşünelim. Bunun bu vaziyeti, nezarı şefkat ve rikkati celbedecek bir halde değil midir? Artık bunlara da münasibi veçhile yardımda, güzel muamelede bulunmak ne kadar insanî bir görevdir. İşte mukaddes dinler bu hususa da riayet edilmesini insanlara emretmekte bulunmuştur.

(5) : Miskinlere, yani: maişetlerini temin edecek kuvvete ve hiç bir mala malik bulunmayan yoksul kimselere yardım edilmesi: Malûmdur ki her yerde, her zamanda bir takım aciz, perişan insanlar bulunur ki, kendi maişetlerini temin edecek birşeye sahip bulunmazlar. Artık bunlara hali, vakti yerinde olan hemcinslerinin yardım etmeleri lâzım değil midir? İşte ilâhi dinler insanlara bu hayırlı yardımı da tavsiye buyurmaktadır.

(6) : Bütün insanlar ile güzelce konuşulması: Malûmdur ki insanlar cinsen müttehiddirler, bir halikı zişanın kullarıdır, aralarında içtimai rabıtalar vardır. Artık biri biriyle güzelce, nazikâne konuşmaları ve aralarında bir tesanüdün, bir hayırhahlığm cereyanı iktiza etmez mi? Hakiki insaniyet ve medeniyet bu suretle tecelli eder. İşte edyanı semaviye insanlara bu mühim, bu mütekabil vazifeyi de tevcih buyurmuştur.

(7) : Kerim mabudumuza arzı ubudiyette bulunulması: Şüphe yok ki bizler bir haliki azimin kullarıyız. Bizler daima onun nimetlerine nail .bulunuyoruz. Artık daima o haliki zişanımızın lütuf ve ihsanını düşünmeli, ona vakit vakit arzı ubudiyette, arzı şükranda bulunmalı değil miyiz?. Bizler birer uyanık ruha, münevver kalbe sahip olmalı değil miyiz?. İşte mükellef olduğunuz namazlar, niyazlar bizlere bu ulvî faideleri temin etmektedir. Binaenaleyh doğru, hikmetkarin, esasen müttehit olan ilâhî dinler beşeriyete bu yüksek farizeyi de tevcih buyurmuştur.

(8) : Fakir dindaşlara zekât namiyle yardım edilmesi: Malûmdur ki aralarında din rabıtası bulunan insanlar bir uhuvveti diniyeyi haizdirler. Bir hikmet muktezası olarak bu insanlar, maişet itibariyle aynı vaziyette bulunamazlar. Bunlardan bir kısmı servete, refahi hale r>ail olduğu halde diğer bir kısmı da maddeten bir ihtiyaç içinde bulunabilir. İşte birinci zümrenin bu ikinci yoksul zümreye maddeten yardım etnesi pek muvafık olmaz mı?. İşte edyanı ilâhiye zekât vazifesiyle bu insanî hareketi de temin etmiş bulunmaktadır. Artık edyani ilâhiyenin ve bahusus hatemül edyan olan ve hükmi bütün beşeriyete müteveccih bulunan ve bütün bu yüksek vazifeleri en mükemmel bir surette bütün insaniyet âlemine teklif buyuran mukaddes islâm dininin ulviyetini teslim, emirlerini, nehilerini kemali şevk ve ihtiram ile kabul etmek bütün insanlara lâzım gelmez mi?. Hayfaki bir çok kütleler bu hakikatten gafil bulunuyorlar. Bu gibi nafi,

ulvî hükümlere riayetten kaçmıyorlar. İşte Beni İsrail hakkındaki teşrih ettiğimiz beyanatı Kur'aniye de buna şahittir. Cenabı Hak cümlemize intibahlar nasip buyursun amin!..

*
**

وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ وَلَا تُخْرِجُونَ
اَنْفُسَكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ ثُمَّ اَقْرَرْتُمْ وَاَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٨٤﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(84) : Ve bir vakitte biz: Kendi kanlarınızı dökmeyeceksiniz ve nefislerinizi yurdunuzdan çıkarmayacaksınız diye bir ahdinizi almıştık. Sonra ikrarda etmiştiniz. Ve siz — bu ikrarınıza — şahadet de edersiniz.

*
**

İ Z A H

(84) : Bu ayeti kerime İsrail oğullarının kabul etmiş ve itirafta bulunmuş oldukları bir ahd ve misakı beyan etmektedir. Bu ahd ve misakın hem Musa aleyhisselâm zamanındaki bir ahid ve misaka, hem de zamanı nebevideki bir kısım Yahudilerin arap kabileleri ile yapmış oldukları muahedeye şümulü vardır. Buyrulmuş oluyor ki: (Ve) ey İsrail oğulları! **(bir vakitte biz, kendi kanlarınızı dökmeyeceksiniz)** biribirinizi öldürmek suretiyle hayatınıza tecavüz etmeyeceksiniz, **(ve nefislerinizi yurdunuzdan çıkarmayacaksınız)** bir kısmınız, diğer bir kısmınızı vatanından çıkaTip harice atmayacaksınız (diye **bir ahdinizi almıştık)** sizinle bu hususlara dair ahd-ümisakta bulunmuştuk. **(Sonra)** siz **(ikrar** da **etmiştiniz)** yani: Bu ahdin hak olduğunu ikrar ederek kabul de eylediniz. (Ve siz) bu ikrarınıza **(şahadet** de **edersiniz).** Böyle bir ahd ve ikrarı muterif bulunursunuz. Artık bu ahde riayet etmeli değil miydiniz?.. Halbuki buna riayette bulunmadınız.

§ İşbu: (83) ve (84) üncü âyetler Beni İsrail hakkındaki «Evamiri aşereyi = Ön emri» muhtevi bulunmaktadır. Bunların sekizi 83 üncü âyeticelilenin izahında görülmektedir. Dokuzuncusu da haksız yere katli nefistir, intihardır. Onuncusu da bir kimseyi haksız yere vatanından çı-

karmak, nefyetmektir ki işba (84) üncü âyeti kerimede bunları tesbit buyurmuştur.

Velhasıl bu âyeti celilede işareti vardır ki: Bir millet efradı, bir vahdet teşkil ederler, her birinin kanı, nefsi, diyarı diğerinin de kanı, nefsi ve diyarı mesabesindedir. Bunlardan birinin haksız yere kanını döken, şahsını vatanından uzaklaştıran sanki kendi kanını dökmüş, kendi şahsını yurdundan nefyetmiş gibi olur. Artık insanlar böyle bir hale teşebbüs etmemelidirler. Halbuki İsrail Oğulları bilâhara böyle bir harekette bulunmuşlardır. İşte (85) inci âyeti celile bunu göstermektedir.

⁂

ثُمَّ اَنْتُمْ هٰؤُلَٓاءِ تَقْتُلُونَ اَنْفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا مِنْكُمْ
مِنْ دِيَارِهِمْ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِمْ بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاِنْ
يَأْتُوكُمْ اُسَارٰى تُفَادُوهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ اِخْرَاجُهُمْ
اَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَمَا جَزَٓاءُ
مَنْ يَفْعَلُ ذٰلِكَ مِنْكُمْ اِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ
الْقِيٰمَةِ يُرَدُّونَ اِلٰٓى اَشَدِّ الْعَذَابِ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا

• Sis

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(85) : Sonra siz o kimselersiniz ki, kendilerinizi öldürürsünüz ve siz» den olan bir fırkayı da yurtlarınızdan çıkarırsınız. Ve onların aleyhine mâsiyet **ile, zulmile yardımlaşıyorsunuz. Ve onlar size esir olarak gelince de onlar ile fidyeleşmekte bulunuyorsunuz. Halbuki onların öyle yurtlarından çıkarılması sizin üzerinize haram bulunmuştur. Artık siz kitabın bir kısmına inanır da bir kısmını inkâr mı eyliyorsunuz? İmdi sizden böy-**

le bir fiilde bulunanların cezası, bu dünya hayatında zilletten başka değildir. Kıyamet gününde ise onlar azabın en şiddetlisine sevkolunacaklardır. Allah Tealâ da sizin yaptıklarınızdan gafil değildir asla.

*

İ Z A H

(85) : Bu âyeti celile, asrı saadetteki bir kısım yahudi zümrelerinin biribirine düşman kesilmiş, / Tevratın da hükümlerine muhalefette bulunup durmuş olduklarını beyan ile bu hareketlerini takbih etmektedir. Şöyle ki: Ey İsrail Oğullan! **(Sonra siz o kimselersiniz ki kendinizi öldürürsünüz)** biribirinizin hayatına kast edersiniz. **(Ve sizden olan bir fırkayı da yurtlarından çıkarırsınız)** kendi milletinizden bulundukları halde onları vatanlarından uzaklaştırırsınız. **(Ve onların aleyhine mâsiyet ile, zulm ile yardımlaşıyorsunuz.)** O fırkanın aleyhine olarak müttefiki bulunduğunuz kabileler efradı ile yekdiğerinize yardımda bulunuyorsunuz. Zalimane hareketlere devam ediyorsunuz. **(Ve onlar)** o sizin ırkdaşınız olan fırka efradı **(Size esir olarak gelince de onlar ile fidyeleşmekte bulunuyorsunuz.)** Onların fidyelerini verip kendilerini esaretten kurtarmak istiyorsunuz. Diğer bir tevcihe göre: Onlardan fidye alıyorsunuz, haklarında esir muamelesi yapıyorsunuz. **(Halbuki onların öyle yurtlarından çıkarılması)** Tevratın ahkâmına nazaran **(sizin üzerinize haram bulunmuştur.)** Buna neden riayet etmiyorsunuz?. **(Artık siz kitabın bir kısmına inanır da bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz?.)** Halbuki iman edilecek şeyleri bir kısmını kabul, diğer bir kısmını inkâr etmek, imana münafi, küfrü müstelzimdir. **(İmdi sizden böyle bir fiilde bulunanların cezası)** pek büyüktür. **(Bu dünya hayatında zilletten başka değildir.)** Onlar daima zelilâne yaşayacaklardır. **(Kıyamet gününde ise onlar azabın)** cehennem ateşinin **(en şidetlisine sevk olunacaklardır.)** Ne ebedî felâket!.. **(Allah Tealâ de sizin yaptıklarınızdan)** hâşâ **(gafil)** bihaber **(değildir.)** Hepsine de tamamen âlimdir. Amenna. Artık istikbalinizi düşünün!..

§ Tarihen sabittir ki: Peygamberimizin asrı saadetindeki Yahudilerden Medinei Münevvere civarında bulunan «Beni Kayni Ka'» ile «Beni Kureyza» kabileleri biri birinin düşmanı kesilmişti. Bunlardan Beni Kayni Ka' araplardan «Evs» kabilesiyle, Beni Kureyza' da araplardan «Beni Nadîr» ve «Hazrec» kabileleriyle müttefik bulunuyorlardı. Evs ve Hazrec kabileleri arasında ise İslâmiyetten evvel bir adavet devam edip duruyordu. Bu suretle bu Yahudiler de diğer tarafta olan Yahudiler ile düşman kesilmiş, vakit vakit çarpışıp duruyorlardı. Sonra da Yahudilerden esir düşenlerin fidyelerini vererek onları esaretten kurtarmak isterlerdi. Ne için bunlar ile hem savaşta bulunuyorsunuz, hem de bunlardan esir düşenleri fidyelerini vererek esaretten kurtarmak istiyorsunuz?. Denilince de: «Tevratta böyle emrolunmuştur, ona binaen o dindaşlarımızı

esaretten kurtarmak istiyoruz» derlerdi. Halbuki onların kendi dindaşlarına karşı savaşta bulunmaları, onları yurtlarından uzaklaştırmaları men edilmişti. Binaenaleyh Tevratın bâzı emirlerini tutuyorlar, bâzı emirlerini de tutmuyor, inkâr etmiş bulunuyorlardı. İşte onların bu hallerini Kur'ânı mübin böylece haber veriyor. Ne kadar dalâlette kalmış olduklarına işaret buyuruyor.

***

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ فَلَا يُخَفَّفُ
عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ٨٦

MEALİ ÂLİSİ

(86) : İşte onlar öyle bir güruhtur ki, âhiret mukabilinde dünya hayatını satın almışlardır. Binaenaleyh onlardan azap hafiflendirilmeyecektir. Ve onlar yardımda olunmayacaklardır.

***

İ Z A H

(86) : Bu âyeti celile İsrail Oğullarının ne kadar dünyaya haris, ebedî azaba mâruz olduklarını göstermektedir. Şöyle ki: **(İşte onlar)** o ilâhî hükümlere muhalefet edip duran İsrail Oğulları **(öyle bir güruhtur ki)** öyle fânî menfaatlere düşkün, yalınız dünyayı düşünmekle meşkul bir cemaattır ki **(âhiret mukabilinde)** yâni ebedî hayat ve saadet mukabilinde, bunları feda ederek **(dünya hayatını satın almışlardır.)** Kendi elleriyle kendilerini ebedî azaba düşürmüşlerdir. **(Binaenaleyh onlardan azap hafiflendirilmeyecektir.)** Onlar bu mübadele yüzünden ilel ebed uğrayacakları azaplar asla azaltılmayacaktır. **(Ve onlar yardımda olunmayacaklardır.)** Onların haklarında bir şefaatçi, bir medetres bulunmayacaktır. Artık bu âkibeti düşünmelidirler.

§ *JS/Lalûm* olduğu üzere dünya, en yakın ve en aşağı manasınadır, içinde yaşadığımız bu fâni âleme verilmiş bir isimdir. Âhiret ise dünya hayatından sonra yüz gösterecek olan ebedî bir âlemdir ki, iman sahipleri orada bir ebedî saadet içinde yaşayacaklardır. İmandan mahrum olanlar da orada jlel ebed muazzeb olup duracaklardır. Artık aklı başında olan bir insan o âhiret hayatına kıymet vermez de bu dünya hayatına

harisane bir halde sarılabilir mi?.. Her gün bu fâni dünya hayatına veda edip gidenleri acaba görüyor muyuz? Bahtiyar ve hakikaten âkil o kimsedir ki dünya hayatından da meşru surette istifade eder, bu hayat sayesinde dünyasını da, âhiretini de makbul, mâkul, mesuliyetten ârî bir surette temine muvaffak olur.

⁂

وَلَقَدْ
آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَقَفَّيْنَا مِنْ بَعْدِهِ بِالرُّسُلِ وَآتَيْنَا
عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ أَفَكُلَّمَا
جَاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَى أَنْفُسُكُمُ اسْتَكْبَرْتُمْ فَفَرِيقًا
كَذَّبْتُمْ وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ ٨٧

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(87) : Zati akdesime yemin olsun ki muhakkak biz Musaya kitap verdik, ondan sonra da biri biri ardınca peygamberler gönderdik. Meryemin oğlu İsaya da beyyineler verdik. Ve onu ruhulkuds ile teyid ettik. Sizler ise her ne vakit nefislerinizin hoşlanmadığı bir emir ile peygamber gelince tekebbürde bulunarak bir kısmını tekzip etmiş olacak, bir kısmını da öldürecek misiniz?.

*
**

İ Z A H

(87) : Bu âyeti celile de İsrail Oğullarının vaktiyle kendilerini tenvir ve irşada vesile olacak peygamberlere, kitaplara ve sair burhanlara karşı ne fecî vaziyetler almış olduklarım bildirmektedir. Şöyle ki: Ey İsrail Oğulları! **(Zatı akdesime yemin olsun ki, muhakkak biz)** ben Mabudu Azimüşşan **(Musaya kitap verdik)** ona Tevratı Şerifi birden inzal ettik. **(Ondan sonra da biri biri ardınca peygamberler gönderdik.)** Bu zatların vasıtalariyle dinî, dünyevî hükümler sizlere tebliğ edilmiş oldu. Ezcümle **(Meryemin oğlu İsaya da beyyineler verdik.)** Ona vâzih deliller, açık

mucizeler, ölüleri diriltmek gibi, mugayyebatdan haber vermek gibi harikalar veya İncil gibi bir kitap ihsan ettik. (Ve **onu)** Hazreti İsayı **(ruhülkuds ile)** yani Cibrili Emin ile veya Allah Tealânm ismi âzami ile veya İncil kitabı ile **(teyid ettik)** onun bir peygamberi âlişan olduğunu gösterdik. **(Sizler ise)** o mübarek zatdan da istifadeye çalışmadınız, bilâkis onu inkâra cüret ettiniz. Artık sizlere **(her ne vakit nefislerinizin hoşlanmadığı)** gönüllerinizin hava ve hevesine münafi, **(bir emr ile)** bir dinî hükm ile **(peygamber gelince)** siz **(tekebbürde bulunarak)** mütekebbirâne, mağrurane bir vaziyet alarak o muhterem zatların **(bir kısmını tekzip etmiş olacak, bir kısmını da öldürecek misiniz?!.)** Nefisleriniz sizi daima böyle cinayetlere mi sevkedecek?. Bu ne alçakça hareket!. Nitekim onlar Hazreti İsa ile hatemül mürselin hazretlerini tekzip etmektedirler. Hazreti Zekeriya ile Hazreti Yahyayı de şehit etmişlerdir. Kendilerinde merhame, Hakka riayet eseri asla görülmemiştir.

***

وَقَالُوا قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَلْ
لَعَنَهُمُ اللّٰهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلًا مَا يُؤْمِنُونَ ٨٨
وَلَمَّا جَاءَهُمْ كِتَابٌ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ
وَكَانُوا مِنْ قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَمَّا جَاءَهُمْ
مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ فَلَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الْكَافِرِينَ ©

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(88) : Ve dediler ki: Bizim kalblerimiz perdelidir. Öyle değil, Allah Tealâ onlara küfürleri sebebiyle lânet etmiştir. Onun içindir ki az pek az iman ederler.

(89) : Vaktaki onlara tarafı ilâhîden yanlarmdakini müsaddık tolan bir kitap geldi, halbuki evvelce kâfirlere karşı fetih ve nusret isterlerdi. Fakat o bildikleri şey **kendilerine gelince onu inkâr ettiler. Artık Allahm lâneti kâfirler üzerinedir.**

***

İ Z A H

(88) : Bu mübarek âyetlerde bir takım Yahudilerin Hatemül' Enbiya Efendimize karşı olan münkirane vaziyetlerini bildirmektedir. Şöyle ki: Resulü Ekrem Efendimiz, zamanı saadetinde bulunan yahudi kabilelerini islâmiyete davet, onların yalnış âkidelerini tasrih ettikçe onlar buna karşı müstehziyane bir vaziyet aldılar. (Ve dediler ki, bizim kalblerimiz perdelidir) biz senin bu beyanatını, Kur'ânm emirlerini, nehiylerini işitip kabul edecek bir durumda değiliz. Bizim yüreklerimiz kaşarlıdır. Halbuki (öyle değil) onlar mükellef insanlar oldukları için fıtretleri itibariyle o gibi emirleri, nehiyleri işidip anlayabilecek bir yaradılışta bulunmuşlardır. Öyle olmasaydı • zaten mükellef olmazlardı. Nitekim mecnunlar mükellef değildir. Fakat onların bu alayımsı sözlerini söyleyip Hakkı kabulden kaçınmaları sebebiyle Cenabı Hak onları rahmetinden uzaklaştırmıştır. Evet... (Allah Tealâ onlara küfürleri sebebiyle lânet etmiştir.) Onları öyle yüksek bir istidattan mahrum bırakmıştır. (Onun içindir ki) onlar (az pek az iman ederler.) Bazı şeyleri tasdik etseler de birçoğunu inkârda bulunurlar.

(89) : (Vaktaki onlara) o yahudîlere (tarafı ilâhîden yanlarındakini) Tevrat Kitabını (musaddık olan bir kitap geldi) yani Kur'ânı Mübin nazil olarak hepsini daireyi imana davet etti, onu inkâra kalkıştılar. (Halbuki evvelce kâfirlere karşı) öyle gelecek ilâhî bir kitap ile, Kur'ânı Azîm ile veya mebus olacak âhirzaman peygamberi ile (fetih ve nüsret isterlerdi.) O sayede hürriyete kavuşup, başka milletlere galebe edeceklerini beklerlerdi. (Fakat o bildikleri) beşeriyet âlemine ergeç şeref vereceğine kânî oldukları (şey) o nebiyyi zişan veya o kitabı mübin (kendilerine gelince) kendilerini dinî İslâma davet edince (onu inkâr ettiler.) Mahza hasetlerinden ve mevkilerini kaybedecekleri endişesinden dolayı o peygamberi alişanı ve ona nâzil olan kitabı mübini inkâra cüret gösterdiler. (Artık Allahın laneti) bütün (kâfirler üzerinedir.) Artık o münkirler de bu lanetten kendilerini kurtaramayacaklarını düşünsünler.

***

بِئْسَمَا اشْتَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ أَنْ يَكْفُرُوا بِمَا أَنْزَلَ اللّٰهُ
بَغْيًا أَنْ يُنَزِّلَ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ
فَبَاؤُ بِغَضَبٍ عَلَى غَضَبٍ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُهِينٌ ٩٠

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(90) : Nefislerini mukabilinde sattıkları şey ne kötü bir şey!.. O şey, Allahın fazlından olarak kullarının dilediği zata inzal etmiş olmasına haset ederek Allah Tealânın inzal ettiğini inkâr etmeleridir. Artık gazepten gazebe uğradılar. Kâfirler için bir mühîn azap ta vardır.

(90) : Bu âyeti celilede İsrail Oğullarının ne kadar münkirâne, mü» ennidane hareketlerde bulunmuş, ne derecelerde ikâbe müstahik olmuş.' olduklarını bildirmektedir. Şöyle ki: O İsrail Oğullarının **(nefislerini mukabilinde sattıkları** şey **ne kötü bir** şey.) Onlar dünya hayatı için ebedî hayatlarını feda ettiler de farkında değillerdir. Evet... **(O** şey **Allahın fazlından)** lütf ve kereminden **(olarak kullarından dilediği zata)** Hatemül Enbiya Hazretlerine bitarikü' vahi kitap **(inzal etmiş olmasına haset ederek Allah Tealânın inzal ettiğini)** Kur'ânı Mübini, o vahyi ilâhîyi **(inkâr etmeleridir.)** İşte bu inkâr, ne kötü, ne felâket aver bir şeydir. Bu bir küfrü mehizdir. Evet... Onlar **(artık)** bu sebeple **(gazepten gazebe uğradılar.)** Bu küfrün bir cezasıdır. Böyle **(kâfirler için)** şüphe yok ki bir **(mühin)** zilletâver hakaret bahş, alçaltıcı **(bir azap ta vardır.)** Onlar dünyada da, ahirette de felâketten felâkete uğrayacaklardır. Evet.. Tarihen de sabittir ki: İsrail Oğulları, hem Tevrata iman ettiklerini iddia ederler, hem de Tevratta evsafı bildirilmiş olan âhir zaman peygambeKİni inkârda bulunurlar. Onlar vaktiyle firavnin ve sair kavimlerin bir çok hakaretlerine uğramış, nimetleri, vatanları, devletleri ellerinden çıkmıştı. Bunlar onların haklarında birer gazebi ilâhî eseri idi. Sonra da âhir zaman peygamberini ve ona nazil olan Kur'ânı Kerimi inkâr etmekle gazep üstüne gazaba müstahik olmuşlardır. Hayfaki onlar bu hasetlerinde, inkârlarında devam edip durmaktadırlar.

*
**

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا نُؤْمِنُ بِمَا أُنْزِلَ
عَلَيْنَا وَيَكْفُرُونَ بِمَا وَرَاءَهُ وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا
لِمَا مَعَهُمْ قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ أَنْبِيَاءَ اللَّهِ مِنْ قَبْلُ إِنْ
كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٩١﴾ وَلَقَدْ جَاءَكُمْ مُوسَى
بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ ﴿٩٢﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(91) : Onlara: «Allahın inzal ettiklerine iman ediniz» denilince: «Biz, bizim üzerimize indirilmiş olana iman ederiz.» derler. Onun ötesindekini inkâr ederler. Halbuki o da kendileriyle beraber olanı — Tevratı — müsaddık olan hak — bir kitaptır —. De ki: Eğer siz iman etmiş kimseler iseniz, bundan evvel Allahın peygamberlerini ne için öldürüyordunuz?.

(92) : Ve şüphe yok ki Musa sizlere beyyineler ile geldi. Sonra siz **onun arkasından buzağıyı tanrı ittihaz ettiniz. Siz zalim kimselersiniz.**

*
**

İ Z A H

(91) : Bu mübarek âyetler de İsrail Oğullarının ne kadar yalnış kanaatlerde bulunduklarını, içlerinden bir çokları bir nice mucizeler gördükleri halde yine kendilerini put perestlikten kurtaramamış olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Onlara: Allahın)** peygamberlerine **(inzal ettiklerine)** indirmiş olduğu kitaplara ve bahusus Hatemül Enbiyaya inzal etmiş olduğu Kur'ânı Mübine **(iman ediniz)** onların birer kitabı ilâhî olduğunu tasdik eyleyiniz. **(Denilince)** onlar **(biz)** vaktiyle **(bizim üzerimize)** bizim kavmimize **(indirilmiş olana)** Tevrat kitabına **(iman ederiz)** bu bize kâfidir **(derler.)** Onlar **(onun ötesindekini inkâr ederler.)** İncil gibi, Kur'ânı Azim gibi ilâhî kitapları tasdik etmezler. **(Halbuki o da)** O Kur'ânı Mübinde **(kendileriyle beraber olanı)** yani Tevrat kitabını, **(musaddık olan hak bir kitaptır.)** Böyle kutsi bir kitabı neden tasdik etmiyorsunuz? Maamafih onların Tevrata iman ettikleri hakkındaki iddeaları da doğru değildir. Tevratta peygamberlerin hayatlarına sui kasıtta bulunmanın memnuiyeti yazılıdır. Onlar ise bu hiyaneti irtikap etmişlerdir. Artık onlara **(de ki: Eğer siz)** hakikaten Tevrata **(iman etmiş kimseler iseniz bundan evvel)** ecdadınızın zamanında **(Allahın peygamberlerini ne için öldürüyordunuz?.)** Ecdadınızın bu cinayetini doğru bir hareket gördüğünüz için siz de onlar gibi cani hükmünde bulunmaktasınızdır. Binaenaleyh sizin fiilleriniz kavillerinize muhalif bulunmaktadır.

(92) : Ey İsrail Oğulları!.. Şunu da düşününüz ki: **(Şüphesiz Musa)** Aleyhisselâm **(sizlere)** bir takım **(beyyineler ile)** açık, kuvvetli deliller ile, meselâ: Asa gibi, yedi beyza gibi mucizeler ile **(geldi.)** Sizi vahdaniyeti ilâhiyeyi tasdika davet etti. **(Sonra siz onun arkasından)** onun Turi Sinaya muvakkaten gitmesini • müteakip **(buzağıyı tanrı ittihaz ettiniz.)** Sizin ırkınız bu kabiliyete kimseler bulunmuştur. Artık **(siz zalim kimselersiniz)** sizin âdetiniz, zalimane harekettir, emri ilâhîye muhalefettir.

**

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ
خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاسْمَعُوا قَالُوا سَمِعْنَا
وَعَصَيْنَا وَأُشْرِبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ
قُلْ بِئْسَمَا يَأْمُرُكُمْ بِهِ إِيمَانُكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ٩٣

———o———

MEALI ALISI

(93) : Ve o zamanı tahattur ediniz ki, sizin misakınızı almıştık. Size verdiğimiz şeyi kuvvetle alınız ve dinleyiniz diye üzerinize Tur dağını kaldırmıştık. Demişdiler ki: İşittik ve isyan ettik. Ve onların küfürleri sebebiyle kalblerinde buzağı — muhabbeti — yerleştirilmişti. De ki size imanınız ne kötü şey ile emrediyor, eğer müminlerseniz.

İ Z A H

(93) : Bu âyeti celile, İsrail Oğullarının putperestlikte bulunmuş olduklarını bildirmekte, onların Tevrata iman etmiş oldukları iddealarını Çürütmektedir. Şöyle ki: Ey İsrail Oğulları!.. **(Ve o zamanı tahattur ediniz ki)** kavminizin garip tarihî hayatını göz önüne alınız ki **(sizin)** yani •bir vahdet teşkil ettiğiniz ecdat ve eslâfımzm **(misakınızı almıştık.)** Fakat ahdinize riayetkâr olmadığınız için **(size verdiğimiz şeyi kuvvetle alınız ve dinleyiniz)** Tevrat kitabına kavice sarılınız, onun hükümlerine bihakkın riayet ediniz, **(diye üzerinize Tur dağını kaldırmıştık.)** Bu harikayı vücude getirmiştik. Bu veçhile muhatap olanlar ise **(demiştiler ki: İşittik)** dinledik **(ve isyan ettik)** bunların kabiliyetleri, tarzı hayatları lisanen olmasa bile kalben, hâlen böyle söylemiş olmalarını icap ediyordu. **(ve onların küfürleri sebebiyle kalblerinde buzağı)** muhabbeti aşılanmış, (yerleştirilmişti.) Bundan kaçınmak istemiyorlardı. Resulün, onlara **(de ki)** siz Tevrata iman ettiğinizi iddea ediyorsunuz, sonra da buzağıya tapıyorsunuz. O halde **(size imanınız)** buzağıya tapmanızı hoşgören inancınız, size **(ne kötü şey ile emrediyor?.)** Sizler eğer bu veçhile **(müminler iseniz)** böyle iman mı, böyle müminlik mi olur? Heyhat!..

قُلْ اِنْ كَانَتْ لَكُمُ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ عِنْدَ اللّٰهِ خَالِصَةً مِنْ دُونِ
النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ صَادِق۪ينَ ﴿٩٤﴾ وَلَنْ يَتَمَنَّوْهُ
اَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ اَيْد۪يهِمْ وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ بِالظَّالِم۪ينَ ﴿٩٥﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(94) : De ki: Eğer Allah Tealânın indinde ahiret yurdu başka insanların değil de hassatan sizin ise ölümünüzü temenni ediniz, eğer siz doğru sözlü kimselerseniz.

(95) : Halbuki onu evvelce ellerinin takdim etmiş olduğu şeyler sebebiyle asla temenni etmezler.

***

İ Z A H

(94) : Bu mübarek âyetler, İsrail Oğullarının hakikata muhalif bir iddialarını tekzip etmektedir. Ve onların ahiret hayatından ne kadar kaçındıklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Resulüm!.. İsrail Oğullarına (de ki: Eğer) öyle iddianıza göre (Allah Tealânın indinde) onun emr ve takdirine mebni (ahiret yurdu) cennet ve saadet (başka insanların değil de hassatan) müstakillen yalnız (sizin ise ölmenizi temenni ediniz.) Bir an evvel dünya sıkıntılarından kurtulup o ebedî saadete can atınız. (Eğer siz doğru sözlü kimseler iseniz.) Bu iddeanızda sadık bulunuyorsanız böyle bir temenniden geri durmayınız. Heyhat onlarda böyle bir temenni ne gezer?.

(95) : (Halbuki) onlar, İsrail Oğulları **(onu)** ölümü, o ahiret âlemine, o ebediyet diyarına çıkıp gitmeği (evvelce ellerinin takdim etmiş olduğu şeyler) zulümler, masiyetler (sebebiyle asla temenni etmezler.) Hiç bir zaman onu arzuda bulunmazlar. Evet... Onlar bu dünyada ne günahlar, ne cinayetler yapmışlardır. Artık ahirete, o mükâfat ve mücazat alemine çıkıp gitmeğe cesaret edebilirler mi?..

§ Halbuki onların iddeasma göre Cenabı Hak cenneti yalnız İsrail kavmi için yaratmıştır. Ahiret nimetleri, saadetleri yalnız kendilerine mahsustur. Onlardan bir kısmı cehennemlik olsa da orada nihayet 40 gün

kadar kalacaklar yine cennete gireceklerdir. Böyle dedikleri halde dünya hayatına dört elle harisane bir surette sarılmışlardır. Her biri binlerce sene yaşayacak olsa yine ölüp gitmek istemez. Bir kere düşünmeli, eğer iddiaları veçhile ebedî saadet âlemi kendilerine mahsus ise ona bir gün evvel kavuşmayı temenni etmeli değimlidirler? Hayır: Onlar dünyada binlerce âlâma duçar olsalar da yine muttasıl dünyada yaşamak isterler. İslâmiyetten feyz almış olan esfiyai ümmetin hali ise böyle midir? Bir kerre aşerei mübeşşerenin nezîh hayatlarını düşünelim. Onlar zamanı saadette pek güzel yaşarlarken yine ölümden çekinmezler, âhiret hayatına kavuşmayı büyük bir nimet bilirlerdi. Hazreti Ali, muharebelerde biperva saflar arasına atılır, cihata devam ederdi. Bir gün muhterem oğlu Hazreti Hasan demişti ki: Biz muhariplerin kendilerini böyle bi perva tehlikelere attıklarını göremeyiz. Siz neden bu kadar atılıyorsunuz? Hazreti Ali de demiş ki: Oğlum, ister baban ölüm üzerine düşsün ve ister ölüm baban üzerine düşsün, baban bunu kayırmaz. İşte ahirete mutekit olan salih mübarek zatların durumları. İsrail Oğullarına gelince onlar böyle midirler?. Ne gezer.

***

وَلَتَجِدَنَّهُمْ أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَى حَيَوٰةٍ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا
يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ أَلْفَ سَنَةٍ وَمَا هُوَ بِمُزَحْزِحِهِ
مِنَ الْعَذَابِ أَنْ يُعَمَّرَ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ٩٦

o

MEALİ ÂLİSİ

(96) : Ve and olsun ki onları insanların ve müşrik olanların hayata en harisi bulacaksın. Her biri arzu eder ki bin sene muammer olsun. Halbuki bu muammer olması onu azaptan uzaklaştırıcı değildir. Allah Teâlâ ise onların neler yaptıklarını hakkıyla görücüdür.

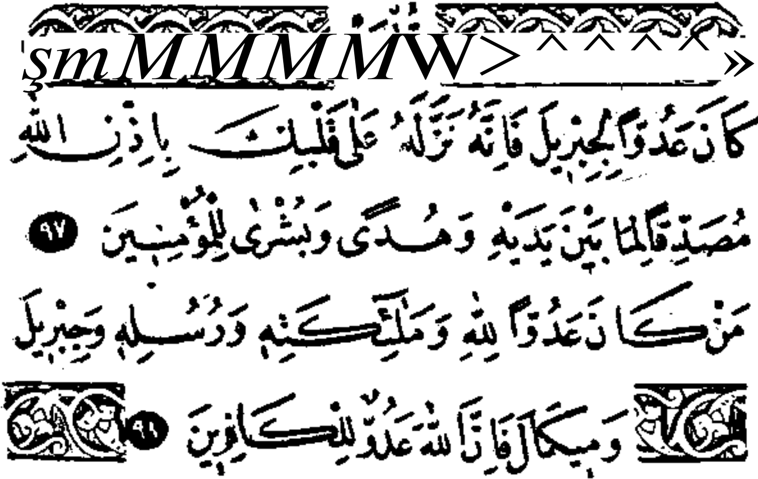
***

İ Z A H

(96) : Bu âyeti celile de İsrail Oğullarının dünya hayatına herkesten ziyade düşkün olduklarını şöylece beyan buyuruyor: **(Ve andolsun ki)** Resulüm!.. Sen **(onları)** o İsrail Oğullarının sair **(insanlarm ve)** hattâ ahi-

reti inkâr, Cenabı Hakka şerik ittihaz eden **(müşrik olanların)** dünyevî, muvakkat **(hayata en harisi bulacaksın.)** Bir takım müşrikler, mecusîler; öldükten sonra dirileceklerini inkâr ettikleri için ahirete gidip muazzep olacaklarından bir korkuları yoktur. Buna rağmen dünya hayatına yahu-diler kadar haris değildirler. Yahudiler ise ahirete mutekid, zalımlarm, günahkârların orada muazzep olacaklarına kanî oldukları için oraya gitmelerini hiç istemezler. Onlardan **(her biri arzu eder ki bin** sene) asırlarca **(muammer olsun.)** Yaşasın dursun. **(Halbuki)** ne kadar çok yaşarsa yaşasın **(bu muammer olması onu azaptan uzaklaştırıcı değildir.)** Onlar öyle çok yaşamakla azaptan mı kurtulacaklarını sanıyorlar?. Heyhat!.. **(Allah Tealâ ise onların neler yaptıklarını hakkıyla görücüdür.)** Elbette onları o yaptıkları münkirâne hareketlerinin cezasına ergeç kavuşturacaktır.

***

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(97) : De ki: Her kim Cibrile düşman olmuş ise — Kahrolsun —. Çünki Kur'ânı önündeki kitapları müsaddık ve müminler için bir hidayet ve bir fcaşaret olmak üzere Allah Tealânın izniyle senin kalbin üzerine indiren, şüphe yok ki odur.

(98) : Her kim Allah Tealâya ve onun meleklerine, peygamberlerine ve Cebrail ile Mikâile düşman olursa — kâfir olur — Allah Tealâ da şüphe yok ki, kâfirlerin düşmanıdır.

***

İ Z A H

(97) : Bu mübarek âyetler de Kur'âna adavetlerinden dolayı Cibrilî emine düşman olan ve Cenabı Hak ile sair muhterem zatlara düşman kimselerin küfre düşüp kahrı ilâhîye uğrayacaklarını ihtar etmektedir. Şöyle ki: Resulüm Ya Muhammedi.. Yahudilere **(de ki: Her kim Cibrile düşman olmuş ise)** kahrolsun, gazebinden gebersin, öyle bir meleğe adavet gösterebilir mi?.. **(Çünkü Kur'ânı)** o kitabı ilâhîyi, onun **(önündeki)** nazil olmuş **(kitapları)** Tevrat, Zebur, İncil gibi kütubi semaviyeyi,, **(musaddık ve müminler için bir hidayet ve bir beşaret)** yani onlara hidayet yolunu gösteren ve onların âtifeti ilâhiyeye mazhar olacaklarını müjdeleyen **(olmak üzere Allah Tealânın izniyle senin kalbin üzerine indiren)** o Kur'ânı mübini vahi tarikiyle inzal etmiş olan **(şüphe yok ki odur.)** O Cibrili emindir. Artık öyle kutsî bir meleke nasıl adavet edilebilir?. Böyle bir adavetin ne elîm neticesini düşünmeli değil midir?..

(98) : Evet... **(Her kim Allah Tealâya ve onun)** mübarek kulları olan meleklerine, peygamberlerine ve bilhassa meleklerin en büyüklerinden olan **(Cebrail ile Mikâile düşman olursa)** elbette kâfir olur. Dinî ilâhîle bir alâkası kalmamış bulunur. **(Allah Tealâ da şüphe yok ki kâfirlerin düşmanıdır.)** Artık o kâfirleri kahrı ilâhîden, azabı uhrevîden kim kurtarabilir?.

§ Yahudile Hazreti Cibrile düşman bulunuyorlardı. Onlara göre vaktiyle mâruz oldukları azaplar, kıtallar, zelzeleler, kaht ve galâler bütün Cibril vasıtasiyle meydana gelmiştir. Kendilerinin mezemmetini havî olan Kur'ânı mübini de Peygamber Efendimize o getirmiştir. İşte bunlardan dolayı düşman kesilmişlerdi. Yabut derlerdi ki: Allah Teâlâ nübüvveti bizlere getirmesini emrettiği halde Cibril, onu Hazreti Muhammede getirmiştir. Bu ne kadar cahilane bir itikad!.. Bir melek hiç Allah Tealânm emrine muhalif bir harekette bulunabilir mi? Allah Tealâ da kendi eirfr ve iradesine muhalif yapılacak bir hareketi islâh ve tebdile kadir değil midir?. Halbuki İsrail Oğulları böyle butlanı zahir bir kanaatte bulunmuşlardır. İşte Cenabı Hak da onların küfrü icap eden bu hallerini takbih ile lâik oldukları cezalara işaret buyurmuş oluyor.

§ Cibril: İbranî lisanında «Abdullah» demektir. Peygamberimize vahyi ilâhiyi tebliğa memur olan pek ulvî bir melektir. Buna «Cebrail» de denir. Mikâil de yine pek büyük bir melektir. Yağmurların yağmasına ve sair bir takım hâdisatm zuhuruna memur bulunmuştur. Bu iki büyük melek ile Ezrail ve İsrail nâmmdaki melekler, risalet vasfını hâizdir. Kendilerine «Rüsüli melâike» denilir.

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(99) : Şanı akdesim hakkı için sana çok açık âyetler indirdik. Onları fâsıklardan başka bir kimse inkâr etmez.

(100) : Ya her ne zaman bir ahd ile muahade yapacak olsalar onlardan bir güruh o ahdi bozup atacak mı?.. Belki onların ekserisi iman etmezler.

***

İ Z A H

(99) : Bu mübarek âyetler, Kur'ânı mübinin pek vâzih bir mucize olduğunu inkâr edenlerin pek sapık kimseler olacaklarını bildirmektedir. Ve İsrail Oğullarından bir kısmmm yapmış oldukları ahd-ü misakta sebat etmediklerini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Re'sulüm! **(Şanı akdesim hakkı için sana çok açık)** pek vâzih (âyetler **indirdik.)** Helâli, haramı, şer'i hadleri ve sair dinî hükümleri müfassalan bildiren Kur'ânı Kerimi inzal ettik. **(Onları)** o kutsî âyetleri **(fâsıklardan başka bir kimse inkâr etmez.)** Bu inkâra mütemerrid şahıslardan başkası cüret gösteremez. Öğle vazih, pürmaali, âyetler nasıl inkâr edilebilir?.

(100) : (Ya) onlar, o İsrail Oğulları **(her** ne **zaman bir ahd ile muahade yapacak olsalar)** bir mukaveleye bağlansalar **(onlardan bir güruh)** bir takımları cüret edip **(o ahdi bozup atacak mı?..)** Böyle bir hareket muvafık mıdır?. Evet... Onlar ahidlerine riayet etmezler. **(Belki onların ekserisi iman etmezler)** Tevratı da münkir bulunurlar. Taahhüd ettikleri şeyleri bozmaktan, inkârdan vazgeçmezler, çekinmezler. Onların haleti ruhiyesi bundan ibarettir.

§ Hak Tealâ Hazretleri Tevratta İsrail Oğullarından Peygamber

Efendimizin risaletini tasdik edeceklerine dair bir âhid almıştı. Bilâhara bu ahde riayet etmediler. Hattâ içlerinden «Mâlik İbni Seyf» nâmındaki şahıs «Bizim Tevratta Beni İsraildan âhir zaman peygamberine iman etmeleri için bir ahd-ü misak alınmamıştır» diye bu ahdi inkâr etmişti. Bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olmuş, onların bu istidatlarını teşhir eylemiştir.

***

وَلَمَّا جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ
مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ نَبَذَ فَرِيقٌ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ
كِتَابَ اللّٰهِ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ كَأَنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ١٠١

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(101) : Ve onlara Allah Tealâ tarafından yanlarındaki kitabı musaddık olan bir resul gelince o kendilerine kitap verilmiş olanlardan bir gürûh' sanki bilmiyorlarmış gibi Allahın kitabını arkalarına atıverdiler.

***

İ Z A H

(101) : Bu âyeti celile, yahudilerin risaleti muhammediyeyi tasdik etmemek için kitabı ilâhîye arka çevirmiş olduklarını bildirmektedir. Şöyle ki İsrail Oğulları ahidlerine riayet etmediler. **(Ve onlara Allah Tealâ tarafından)** kendi **(yanlarındaki kitabı)** Tevratı **(müsaddık olan)** onun bir kitabı ilâhî olduğunu tasdik eden **(bir resul)** yani: Hazreti Muhairimed Aleyhisselâm **(gelince)** peygamber gönderilmiş olunca **(o kendilerine hitap)** vaktiyle Tevrat **(verilmiş olanlardan)** yahudüerden **(bir güruh)** bir taife **(sanki bilmiyorlarmış gibi)** Hazreti Muhammedin peygamber gönderileceğini Tevratta okumamışlar gibi inkâra kalkıştılar. **(Allahın kitabını)** Tevratı veya Kur'ânı mübini **(arkalarına atıverdiler)** ondan yüz çevirdiler. Bâtıl fikirlerin te'siri altında kalarak dalâlete düştüler.

وَاتَّبَعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيَاطِينُ عَلَى مُلْكِ سُلَيْمٰنَ وَمَا كَفَرَ
سُلَيْمٰنُ وَلٰكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ
السِّحْرَ وَمَا اُنْزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ
وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ اَحَدٍ حَتّٰى يَقُولَا اِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ
فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ
وَمَا هُمْ بِضَارّٖينَ بِهِ مِنْ اَحَدٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ وَيَتَعَلَّمُونَ
مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرٰيهُ
مَا لَهُ فِي الْاٰخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهٖ
اَنْفُسَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿١٠٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(102) : Ve onlar Süleyman — Aleyhisselâm — mülkü aleyhine şeytanların uydurdukları şeylerin ardına düştüler. Halbuki Süleyman, aslâ İriifr etmedi, fakat o şeytanlar kâfir oldular. Onlar nasa sihir ve Babildeki iki meleke, Harut ile Maruta indirilmiş olan şeyleri öğretiyorlardı. Bu iki melek ise: «Biz ancak bir fitneyiz, sakın kâfir olma» demedikçe bir kimseye sihir nâmına bir şey öğretmezlerdi. İşte bir takım kimseler bu iki melekten zevç ile zevcenin arasını ayıracak şeyler öğreniyorlardı. Fakat bunlar Allah Tealânm izni olmadıkça bu sihir ile bir kimseye bir zarar "verebilir değildiler. Onlar kendilerine zarar verip fayda vermeyen şeyleri öğreniyorlaşfk. Yemin olsun ki onlar, o sihri satın alan kimse için ahirette hiç bir nasip olmayacağını muhakkak bilmişlerdir. Ne fena bit' şey, mukabilinde nefislerini satmış oldular. Eğer bilecek olsalardı.

***

İ Z A H

(102) : Bu âyeti celile, vaktiyle Kitabullahtan yüz çeviren bir kısım İsrail Oğullarının peygamberler hakkında ne kadar iftiralarda bulunmuş olduklarını bildirmektedir. Şöyle ki: **(ve onlar)** o kitabı ilâhiyi arkalarına atan bir kısîm yahudiler **(Süleyman)** Aleyhisselâmm **(mülkü aleyhine şeytanların uydurdukları)** okudukları, söyledikleri **(şeylerin ardına düştüler.)** Onlara tâbi oldular, Süleymanm saltanatı bütün sihir sayesindedir dediler. **(Halbuki Süleyman)** Aleyhisselâm **(asla küfretmedi.)** Onların öyle iftiraları gibi sihir yaparak küfre düşmedi. **(Fakat o şeytanlar)** dır ki, nasa sihri öğreterek **(kâfir oldular.)** Evet... **(Onlar nasa sihir)** öğretiyorlardı. **(Ve Babildeki iki meleğe)** yani **(Harut ile Maruta)** bu isimdeki iki meleğe **(indirilmiş olan şeyleri öğretiyorlardı.)** Naşı iğfal ve idlâl ediyorlardı. **(Bu. iki melek ise)** kendilerine müracaat edenlere hakika ti hali bildiriyor **(biz fitneyiz)** bir imtihanı ilâhî vasıtasıyız. **(Sakın kâfir olma, demedikçe bir kimseye sihir namına bir şey öğretmezlerdi.)** Bunların bu ihtarına rağmen **(işte bir takım kimseler, bu iki melekten zevç ile zevcenin arasını ayıracak)** bir ailenin inhizamına sebebiyet verecek (şeyler **öğreniyorlardı.)** Bunları tatbika cür'et ediyorlardı. **(Fakat bunlar)** bu sahirler **(Allah Tealânın izni)** takdiri suphanisi **(olmadıkça bu** sihir **ile bir kimseye bir zarar verebilir değildiler.)** O sihirler yüzünden zuhura gelen zararlar yine Allah Tealânm lihikmetin dilemesi ile, yaratması iledir. Bu imtehan âleminde böyle bir takım vukuat caridir. Bunların zuhuru için lihikmetin bir takım sebepler vardır. İşte sihir de böyle bir sebepten başka değildir. **(Onlar)** o sihir yapmağı öğrenenler **(kendilerine zarar verip)** mesuliyeti uhreviyeyi celbedip **(faide vermeyen** şeyleri **öğreniyorlardı.)** Bunu takdir edemiyorlardı. **(Yemin olsun ki onlar)** o yahud taifesi **(o sihri satın alan kimse için)** öyle Allahm kitabını şeytanların uydurma hikayeleriyle değişen her hangi şahs için **(ahirette hiç** bir **nasip olmayacağını muhakkak bilmişlerdir.)** Evet... Onlar öyle kimselerin ebediyyen cennetten mahrum kalacaklarını kitaplarında okumuş, bilmişlerdir. Artık ne cesaret ki, bu yahudiler bu bildiklerine muhalefet ederek şeytanların uydurdukları şeylerin ardına düştüler. Kitabı İlâhîyi bırakarak onu sihir kitapları ile istibdalda bulundular. **(Ne fena bir şey mukabilinde nefislerini satmış oldular, eğer bilecek olsalardı)** eğer bu irtikâp ettikleri terk ve istipdalin ne kadar fena, ne kadar mesuliyeti mucip şeyler olduğunu düşünselerdi öyle dünya varlığı için bunları irtikâpa cesaret edebilirler miydi? Elbette böyle mühlik bir harekette bulunmazlardı.

Ş Rivayete nazaran vaktiyle bir takım ins ve cin şeytanları Hazreti Süleymana iftirada bulunmuşlar «onun mülk ve saltanatı yaptığı sihirler sayesinde vücude gelmişti» demişler. Ve onun vefatından sonra tahtının altını kazıyıp oradaki sihre dair olan bjr takım kitapları meydana

çıkarmışlar, işte Süleyman bu kitaplardaki sihir vasıtasiyle o yüksek hâkimiyete nail olmuştu diye iddeaya kalkışmışlar. Halbuki Hazreti Süleyman, vahyi ilâhiye mazhar ve bir kısım mucizelere nail bulunmuştu. O öyle sihre tenezzül eder miydi?.. O sihir kitapları ise düşmanları tarafından bilâhara getirilerek onun tahtının altına gömülmüş, sonra da bunlar kendilerine bir hücced olmak üzere meydana çıkarılmıştır.

Maamafih Hazreti Süleyman zamanında sihirbazlar çoğalmıştı, sihre dair kitaplar yazılmıştı. Süleyman Aleyhisselâmın o kitapları toplatıp böyle topraklara gömdürmüş olması da melhuzdur. Fakat onun düşmanı olan şeytanlar bundan istifadeye kalkışmışlar, iftiraya cür'et etmişlerdir. İşte bu âyeti celile, onların bu denaatkârane iftiralarını reddetmektedir.

§ Sihir: Lügatte sebebi gizli olan ince, lâtif şey demektir. İstilâhta ise sebebi gizli olduğundan hakikatinin hilâfına tahayyül olunan yaldızlı, hud'akârane, iğfalkârane olan her hangi bir şeydir. Gözbağcılık, hokkabazlık bu kabildendir. Firavnin zamanındaki sahirlerin ellerindeki değnekleri birer ecderha suretinde gösterdikleri gibi. Bazı gizli sebeplere binaen ruhlar üzerinde tesir eden ve ekseri şerre müteveccih bulunan şeyler de birer sihir demektir. Bir aile efradı arasına ayrılıklar bırakan büyücülük gibi. Bâzı cinlerden isteane suretiyle yapılan gayri meşru, harika nev'inden madud bulunan bir takım muameleler de birer sihirdir. Buna cincilik denir.

Sihir, bir muayyen usule tâbi, bu usulü bilenlerin bunu yapmağa kadir olacakları tabiî ve âmmenin nef'ine gayri hadim bulunduğundan mucizeler, kerametler gibi hakikaten sabit, meşru bir faideyi haiz değildir.

Sihir, harama, mahsurlu şeylere alet olacağı cihetle bunun yapılması haram olduğu gibi nasıl yapıldığını öğrenmekte ekseri ulemaya göre haramdır.

Bazı meşru şeyler; pek lâtif, pek dakik olup güzelliği, letafeti kalblere tesir ettiği için onlara da mecazen sihir denir. Pek cüzi de manzumelere «sihri helâl» denilmesi bu kabildendir.

§ Harut ile Marut: İki melektir. Lihikmetin insan suretinde temessül ederek Babil şehrine indirilmişlerdir. Vaktiyle Babil şehrinde sahirler çoğalmış olduğundan bu melekler gelerek nasa sihrin fenalığını, sui neticesini bildirmişler, buna rağmen yine sihir öğrenmek isteyenlere bir hikmet muktezası olarak sihir nâmına bazı şeyler talim etmişler ise de sihrin zararlarını telkinden yine geri durmamışlardır. Nasıl ki Cenabı Hak, küfrün ebedî azaba sebep olacağını kullarına bildirmiştir. Maamafih küfre kendi ihtiyarları ile tehalük gösterenlerin hakkında da küfrü takdir buyurmuş, vücude getirmiş olur. Böyle bir muamele, bir iptilâ ve imtehan hikmetine müsteniddir, bu teklif, âleminin muktezasıdır,,

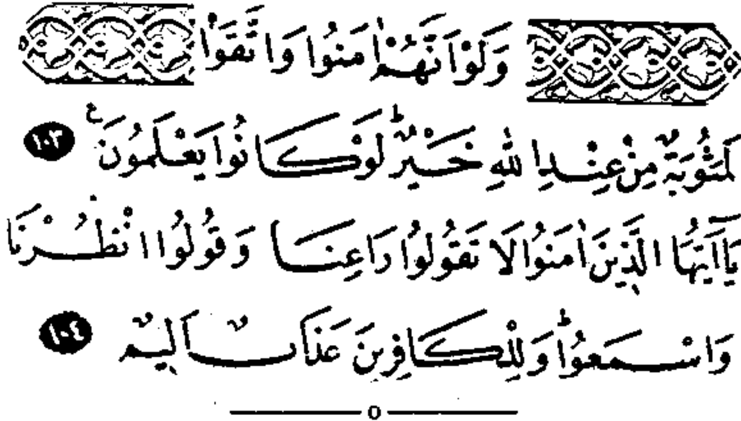
§ Bâzı zatlara göre bu iki melekten murat iki insandır. Salih, fâzıl iki zat oldukları için kendilerine melek denmiştir. Onlara nazil olandan

murad da mülhem oldukları ilim ve marifettir. Fakat bu, zahire muhalif bir tevil demektir.

§ Babil şehri: Geldanilerin merkezi hükümeti olan meşhur bir şehirdir. Bağdatın 93 Km. cenubunda ve «Hille» kasabası civarında imiş Nemrut tarafından bina edilmiş, bir buçuk milyon ahalisi varmış, o zaman dünyanın en mâmur, en müzeyyen bir şehri bulunuyormuş. Burası sahirler diyarı olmakla şöhret bulmuştu. Sonra bu şehir bir çok hükümdarların ellerine geçmiş, nihayet harap olup ahalisi dağılmış, kendisinden eser kalmamıştır.

§ Hille: Bağdat vilâyetinde bir liva merkezi olan bir kasabadır. Bu inşa edilirken Babil harabelerin tuğlalarından istifade edilmiştir. Maamafih son zamanlarda araştırmalar yapan Avrupalılar bu Hille civarında Babile ait bâzı harabeleri, yazıları vesaireyi keşfetmişlerdir.

***

MEALİ ÂLİSİ

(103) : Eğer onlar iman etseler ve ittikada bulunsalar idi elbette Allah Tealâ katından bir sevap çok hayırlı olacaktı. Eğer bilir olsalardı.

(104) : Ey iman etmiş **olanlar!.. Raina demeyin, ünzürna diyin ve dinleyin. Kâfirler için elim bir azap vardır.**

***

İ Z A H

(103) : Bu mübarek âyetler, hakikî müminlerin büyük mükâfatlara ereceklerini bildiriyor. Resulü Ekreme karşı nasıl ihtiramkârane bir vaziyet alınacağını tâyin ederek buna muhalefette bulunanların içtimaî terbiyeden mahrumiyetlerine işaret buyuruyor. ^Şöyle ki: **(Eğer onlar)** yahudiler ve sair gayri müslimler **(iman etseler)** vahdaniyeti ilâhiyeye,

Hazreti Muhammedin risaletine, Kur'ânı Kerime ve sair dinî esaslara inanıp itikatta bulunsalar **(ve ittikade bulunsalar)** Allah Tealâdan korkup haram olan şeyleri terk eyleseler **(idi)** bu sayede ebedî selâmet ve saadete ereceklerdi. **(Elbette Allah Tealâ katından)** nail olacakları **(bir sevap)** haklarında **(çok hayırlı olacaktı.)** Onları öyle ebedî bir saadete kavuşturacaktı. **(Eğer)** onlar bu hakikati, sevabi ilâhînin ihtiyar eyledikleri şeylerden hayırlı olduğunu **(bilir olsalardı)** Öyle cahilane hareketlerde bulunmaz, imana, tekvaya muhalefet edip durmazlardı.

(104) : **(Ey iman etmiş olanlar!)** Ey Risaleti Muhammediyeyi tasdik etmiş olan müslümanlar!.. O Resulü Kibriyaya karşı (Raina demeyin) O Peygamberi Zişana: Bize müraaatta bulun diye hitap etmeyin. (Ünzürna diyin) bizi gözet, bize nazar buyur diye hitap edip. (Ve) o Resuli Zişanm sözlerini kemali hürmetle **(dinleyin)** onları güzelce anlamağa dikkat eyleyin. Ona hürmet etmeyen hakaretâmiz lâkırdılarda bulunan, onu inkâr eyleyen **(kâfirler için elim)** pek acıklı (bir azap vardır.) Onlar o kötü hareketlerinin elbette pek dehşetli cezasına kavuşacaklardır.

§ Rivayete nazaran müslümanlardan bazıları vakit vakit huzuru nebevide bulunup beyanatı âliyelerine nail olunca: Ya Resulallah!. «Raina» derlerdi. Yani: Ey Allahm Peygamberi!.. Bize müraat buyur. Mübarek beyanatını güzelce anlayabilmemiz için bizi gözet, konuşurken teannide bulun diye istirhamda bulunurlardı. Halbuki, yahudiler «raina» tâbiri ile başka bir mâna kasdeder, «Raiyna» der. Bununla: «Sen bizim çobanımızsın» demiş olurlardı. Binaenaleyh huzuri nebeviye gelince bir hürmetsizlik maksadiyle böyle bir hitapta bulunurlardı. Bunun üzerine bu âyeti celile nazil olmuş, Resuli Ekreme nasıl hitap edileceği ehli imana emredilmişti.

Velhasıl: Bu mübarek âyet bütün beşeriyete pek mühim bir edep dersi veriyor. Muhaverelerde nezaketten ayrılmamayı, büyüklere karşı hürmete münafî, yanlış tefsire tâbi olacak lâkırdılarda bulunmamayı, bilhassa Resuli Ekrem Sallaİlalıü Aleyhi Vesellem hakkında daima edebe, hürmete münafi tâbirlerden kaçmılmavı emir ve tavsiye buyurmaktadır.

*
**

مَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ وَلَا الْمُشْرِكِينَ
اَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْكُمْ مِنْ خَيْرٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَاللّٰهُ يَخْتَصُّ
بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ١٠٥

o

MEALİ ÂLİSİ

(105) : Ehli kitaptan kâfir olanlar da ve müşrikler de sizin üzerinize Rabbiniz tarafından bir hayrın indirilmesini arzu etmezler. Allah Tealâ ise rahmetini dilediğine tahsis buyurur. Ve Allah Tealâ pek büyük ihsan sahibidir.

*

İ Z A H

(105) : Bu âyeti kerime, gayri müslimlerin müslümanlara karşı ne kadar bedhah olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Ehli kitaptan)** Museviler ile İsevilerden islâmiyeti inkâr ederek **(kâfir olanlar da)** Cenabı Hakka şerik ittihaz eden putperest **(müşrikler de)** ey müslümanlar!... **(Sizin üzerinize Rabbiniz tarafından bir hayrin indirilmesini arzu** etmezler.) Hazreti Muhammede nübüvvet ve **risalet** verilmesini, ona tâbi olanların devlet ve nimete nail olmalarını sevmezler, çekemezler, bundan müteessir olurlar. **(Allah Tealâ** ise) bir hâliki hekimdir, bir Mabudu Kerimdir. **(Rahmetini)** lütuf ve inayetini kullarından **(dilediğine tahsis buyurur.)** Onu seçerek âtifetine mazhar kılar. **(Ve Allah Tealâ pek** büyük ihsan) fazl ve inayet **(sahibidir.)** Amenna... Artık, bu ulvî ihsana nailiyet için liyakat kazanmağa çalışmalı değil midir?

*

مَا نَنْسَخْ مِنْ اٰيَةٍ اَوْ نُنْسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا اَوْ مِثْلِهَا اَلَمْ تَعْلَمْ
اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٠٦﴾ اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ لَهُ
مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ
مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١٠٧﴾

———— o ————

MEALİ ALİSİ:

(106) : Biz bir âyetten her neyi nesh eder veya unutturursak ondan daha hayırlısını veya onun mislini getiririz. Bilmez misin ki Allah Tealâ şüphe yok her-şeye kemaliyle kadirdir.

(107) : Bilmezmisin ki göklerin ve yerin mülkü muhakkak Allahın-«hr. Ve sizler için Allah Tealâdan başka ne bir velî ve ne de bir yardımcı vardır.

***

İ Z A H

(106) : Bu mübarek âyetler, ehli küfrün ahkâmı islâmiye hakkındaki yanlış telâkki ve telkinlerinin butlanını meydana koymaktadır. Ve Allah Tealânm bütün mükevvenata sahip ve hâkim olduğunu bildirerek gafilleri intibaha davet buyurmaktadır. Şöyle ki: Kur'ânı Kerim, nazil olarak beşeriyete yeni bir şeriat, bir kanuni ilâhî ihsan buyrulmuş, bunun icabatından olarak kütübü salifenin bir kısım ibadetlere, muamelelere ait meseleleri hükümsüz kalmıştır. Artık Tevrat ile, İncil ile değil, Kur'ânı Azim ile âmel edilmesi icap ediyordu. Bu, bir hikmet ve maslahat muktezası bulunmuştur. Ehli kitap denilen Museviler ile İseviler ise buna itiraza başlamışlar, «Allahın vaktiyle hakla tevcih etmiş olduğu hükümler, şimdi nasıl neshedilir?. Allah Tealâ beyanatını, emirlerini, nehiylerini tebdil eder mi?.. Dün yaptığını bugün bozar mı?..» diyerek müslümanlık aleyhinde bir cereyan uyandırmak istemişlerdi. İşte onların bu bâtıl düşüncelerini Cenabı Hak bu âyeti celilesiyle şöylece reddediyor. (Biz) Ben Mabudi Azimüşşan (bir âyetten her neyi) yani: Bir semavî kitabın âyetlerinden, hükümlerinden hangi birini veya bir âyetin bir kısmını (nesheder) artık onunla amel edilmemesini emreylersek (veya) o âyeti (uhuttururs ak) hafızalardan çıkarırsak veya vaktiyle bir peygambere verilip ondan sonra zamanın mürüruyla unutularak kendisinden eser kalmamış olan bir hükmü serîyi böyle nisyan tarihine karıştırırsak (ondan daha hayırlısını veya onun mislini getiririz.) Peygambere vahyeder bildiririz. Ey insan!.. (Bîlmez misin ki Allah Tealâ şüphe yok her şeye kemaliyle kadirdir.) Bir şeyi ne kadar mükemmel olursa olsun ondan daha mükemmelini vücude getirmeğe kudreti maziyadeten kâfidir. Artık bu neshi istibade mahal yoktur. Nasih olan âyet, mensuh olan ayetten hükmen daha mükemmel daha ziyade hikmet karin olabilir.

§ Nesh: Lügatte bir şeyi tebdil etmek, başkası ile değiştirmek demektir. İstilâhi serîde ise her hangi bir ibadete, bir muameleye ait bir serî hükmün yerine sonradan diğer bir hükmi serînin varit olmuş olmasıdır ki, artık evvelki hüküm mensuh olur, onunla âmel edilemez, nasih olan sonraki hükümle âmel edilir. Bu bir muktezai hikmettir. Cenabı Hak bunu zaten ilmi ezelîsiyle böyle bilip takdir buyurmuştur. Zamanı gelince de bunu peygamberleri vasıtasiyle kullarına bildirir. - Bu cihetle ilmi ilâhîde, takdiri suphanîde hâşâ bir tebeddül vâkî olmuş olamaz. Belki bu; idarî, içtimaî bir hikmet ve maslahata binaen böyle mukadder bulunmuş olur. Bu nesha Cenabı Haktan başkası selâhiyettar olamaz. Ve nesih akaidi asliyede, haberlerde câri değildir. Bir hükmü serînin men-

suh olduğu ise ya Kitabullah ile veya mütevatir veya meşhur olan ahadişi şerife ile malûm bulunur.

İsevîler neshe kail iseler de yahudiler kail değildirler. Neshe kail olmayıp itiraz edenler düşünmelidirler ki, kendi kitapları da daha evvelki kitapların bir çok hükümlerini nesh etmiş hükümsüz bırakmıştır. Tevrat ile İncilin hükümleri müttehit midir?.. Eğer müttehit ise bunların sahipleri ne. için bir birini tekfir ediyor? Artık o kitaplardaki bir çok ahkâmın, neshi ile yerine ahkâmı islâmiyenin kaim olmasını istibade, tenkide aslâ mahal yoktur. Kur'ânı Kerimin bâzı âyetleri arasında da bu nesih vâkidir. Bu icmaan sabit bir hakikattir. Bunun vukuunu müslümanlar, bir hikmeti ilâhîye muktezası bilir, tebcil ederler.

§ Evet... Cenabı Hak, serî hükümlerden bâzılarını nesh etmiştir- Bu da bir sünneti ilâhiyye ve hikmeti diniye icabıdır. Binaenaleyh neshin, ademi vukuu, bu sünneti ilâhiyeye ve hikmeti rabbaniyeye muhalif olacağından asla iddia edilemez. Böyle bir iddia, hem Kur'ânı mübinin, hem de bütün müştehidlerin icmama muhalif, cahilane bir iddiadan başka değildir. Hattâ bu hususa dair İbni Hazmin bir eseri de vardır.

(107) : Ey neshi münkir olan insan!. Bir kere düşün. **(Bilmez misin ki göklerin ve yerin mülkü)** bu binihaye âlemlerin memlûkiyeti, hâkimiyeti, tasarrufu **(muhakkak Allahındır.)** Bütün bunlar o Hâliki Azimüşşanm hükmüne, fermanına tâbidir. (Ve) ey insanlar! **(Sizler için Allah Tealâdan başka ne bir veli)** ne bir yar, bir muin **(ve ne de bir yardımcı)** bir naşir ve zahir **(vardır.)** Artık o Hâliki Azimin her şeye kâdiı olduğunu biliyorsunuz. Her zaman binlerce hâdiseler, tebeddüler, bedialar vücude getirdiğini görüyorsunuz. Hakkınızda o kerim rabbinizden başka kemali lütfile himaye ve siyanette bulunacak kim vardır?. Elbette o nesh ve tebdilde de sizlerin hakkında bir lütf, bir menfaat vardır. Cenabı Hak hâşâ abes yere bir şey yapmaz. Allah Tealânm resulü de hilâtı hakikat bir iddeada bulunmaz. Artık uyanın, bu gibi inkârlardan vazgeçiniz, öyle cehalet ve delâlet içinde terki hayat etmiş kavimleri taklit edip durmayınız.

⁂

أَمْ تُرِيدُونَ أَنْ تَسْـَٔلُوا رَسُولَكُمْ كَمَا سُئِلَ مُوسٰى مِنْ قَبْلُ وَمَنْ
يَتَبَدَّلِ الْكُفْرَ بِالْاِيمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَٓاءَ السَّبِيلِ ١٠٨

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(108) : Yoksa evvelce Musaya sorulduğu gibi siz de peygamberinizi sorguya mı çekmek istersiniz?. Her kim imanını küfr ile değiştirirse şüphe yok ki, yolun doğrusundan sapıtmış olur.

İ Z A H

(108) : Bu âyeti kerime, bu ümmeti merhumeyi vaktiyle İsrail Oğullarının peygamberlerini sorguya çekmek suretiyle yapmış oldukları bi edebane hareketlerden men etmektir. Şöyle ki: Ey Ümmeti Muhammediye!.. Veya ey Mekke ahalisi!.. **(Yoksa evvelce Musaya)** kavmi tarafından muafık olmayan bir takım sualler **(sorulduğu gibi)** şimdi **(siz de peygamberinizi)** Hazreti Muhammed Aleyhisselâmı o gibi gayri münasip bir surette **(sorguya mı çekmek istersiniz?.)** Öyle bir sual ve talep, imandan mahrumiyet nişanesidir. **(Her kim)** bilfiil veya fıtrat itibariyle bil kuvve haiz olduğu **(imanını küf üe değiştirirse)** öyle müstehziyane sualler ile peygambere ihanette bulunmak isterse **(şüphe yok ki, yolun doğrusundan sapıtmış olur.)** O peygamberin gösterdiği târiki müştekimi terk ederek dalâlet vadisine düşer gider. Artık öyle mühlik suallerden, hareketlerden kaçınmalıdır.

§ Vaktiyle yahudilerden bâzıları Hazreti Musaya müracaat ederek: «Bize Allahı ap açık göster, bize Allahı ve melekleri getir, bize ırmaklar akıt» diye bir çok şeyler istemişlerdi. Bilâhara Mekke ahalisinden bâzileri de Peygamber Efendimize gidip: «Bize Mekke sahasını genişlet, bize Safa dağını altın kütlesi kıl» gibi imtahankârane temennilerde bulunmuşlardı. İşte bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olmuştur.

***

وَدَّ كَثِيرٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ
لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ اِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِنْ عِنْدِ
اَنْفُسِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا حَتّٰى
يَأْتِيَ اللّٰهُ بِاَمْرِه۪ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿١٠٩﴾ وَاَق۪يمُوا
الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَمَا تُقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ
تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ ﴿١١٠﴾

o

MEALİ ÂLİSİ

(109) : Ehli kitaptan bir çokları kendilerine hak tebeyyün ettikten sonra nefişlerindeki hasetten dolayı sizi imanınızdan sonra kâfirler haline döndürmeği temenni etmiştir. İmdi siz Allahın emri gelinceye kadar affediniz, serzenişte bulunmayın. Şüphe yok ki, Allah Tealâ her şeye kemaliyle kâdirdir.

(110) : Ve namazı dosdoğru kılın, zekâtı da verin, nefisleriniz için «vvelce hayırdan her ne gönderirseniz onu Allah indinde bulursunuz. Şüphe yok ki, Allah Tealâ işlediğiniz şeyleri tamamiyle görücüdür.

***

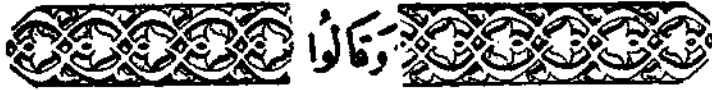
İ Z A H

(109) : Bu mübarek âyetler; ehli küfrün, bahusus yahudilerin müslümanlar hakkında ne kadar bedhah olduklarını gösteriyor. Ve din düşmanlarının kötü telkinatına bakmayıp ibadet ve taatlarına devam etmelerini ve bunun mükâfatını göreceklerini müslümanlara emir ve tavsiye buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey cemaati müslimin!.. **(Ehli Kitaptan)** yahudilerle İsevîlerden **(birçokları kendilerine hak tebeyyün ettikten sonra** islâmiyetin hakikî bir din olduğu bil beyyine zahir ve Tevrat ile İncilde muharrer olduğu halde mücerret **(nefislerindeki hasetten dolayı)** ey müslümanlar!.. **(Sizi imanınızdan sonra)** öyle islâmiyete nailiyetinizi, müteakip **(kâfirler haline döndürmeği)** sizi irtidada düşürmeği **(temenni etmiştir.)** Onlar öyle fena bir arzuda bulunurlar. Fakat Ey Müslümanlar!.. **(Siz Allahın emri gelinceye kadar)** onlar ile cihada memur, onlardan cizye almağa mezun oluncaya değin onları **(affediniz)** onlara tecavüz etmeyin ve **(serzenişte bulunmayın.)** Onların, o kötü hallerine karşı sabredin. Onlardan irazda bulunun, emri ilâhinin gelmesine intizar eyleyin. (Şüphe yok **ki, Allah Tealâ her şeye kemaliyle kadirdir.)** Elbette onlardan intikam alacaktır.

(110) : (Ve) Ey Müslümanlar!.. Siz düşmanlarınıza karşı afv ve sefh ile muamelede bulunacağınız gibi **(namazı)** da erkânı ve adabına riayet ederek (dosdoğru **kılın)** uhdenize düşen **(zekâtı da)** müstehik olanlara (verin.) Fakirlere merhamet gösterin. **(Nefisleriniz için)** kendi faydalarınız maksadıyla **(evvelce)** namaz, zekât gibi **(hayırdan her ne gönderirseniz)** hayatta iken bunları rizai ilâhi için yapmış bulunursanız **(onu)** böyle takdim ettiğiniz ibadetü taatm sevabını **(Allah indinde bulursunuz.)** Yarın ahiret âleminde bunun mükâfatına kavuşursunuz. Evet: **(Şüphe** yok ki **Allah Tealâ işlediğiniz şeyleri tamamiyle görücüdür.)** Onun **nezdi** ulûhiyetinde hiç bir âmel meçhul kalmaz, zayi olmaz. Binaenaleyh siz de düşmanlarınızın kâfirane tavsiyelerine bakmayın, güzel güzel amellerde bulununuz ki, mükâfatını göresiniz.

§ Filvaki bir takım dinsiz, yabancı unsurlar; İslâmiyetin sönmesi için bin türlü çarelere baş vururlar, bin türlü desiselere tevessül ederler, «fkârı islâmiyeyi bozmak için bir çok yanlış, tahripkâr tavsiyelerde bulunurlar, fazileti ahlâkiyeyi, metaneti dinîyeyi sarsacak şeyleri bir medeniyet icabı, bir terakki ve tenevvür vesilesi imiş gibi masum halka telkinden geri durmazlar. İbadetler ve taatler hakında zebandırazlıkta bulunmadan çekinmezler. Artık müslümanlar için lâzımdır ki, dost ile düşmanlarını tanısınlar, islâm dininin bütün kutsî, son derece fâideli emirlerine, nehiylerine bihakkın riayet ederek ebedî saadete, mükâfata nail olsunlar.

**

لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ اِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا اَوْ نَصَارٰى
تِلْكَ اَمَانِيُّهُمْ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ
١١١ بَلٰى مَنْ اَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ اَجْرُهُ
عِنْدَ رَبِّهِ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ١١٢

———o———

MEALI ALISI

(111) : Ve dediler ki cennete Yahudi veya Nesranî olanlardan başkası elbette giremeyecektir. Bu onların boş hülyalarıdır. De ki: Hüccetinizi getirin, eğer siz sadık kimseler iseniz.

(112) : Hayır... Kim muhsin olduğu halde yüzünü Allah için salim kılarsa işte onun için Rabbinin nezdinde mükâfatı vardır. Ve onların üzerine bir korku yoktur. Ve onlar mahsun da olmayacaklardır.

⁂

İ Z A H

(111) : Bu mübarek âyetler, ehli kitap denilen iki taifenin iddeasını reddediyor. Kimlerin havf ve kederden emin olarak cennete, mükâfatı ilâhiyeye nail olacaklarını bildiriyor. Şöyle ki: Medinei. Müneyveredeki Yahudiler ile Necran hıristiyanlarmdan bazileri huzuru nebevide bulun-

dular. **(Ve dediler ki: Cennete Yahudi veya Nesrani olanlardan başkası** elbette giremeyecektir!) Yani Yahudiler dediler ki: Cennete ancak Yahudiler girecektir. Nesaradan olanlar da dediler ki cennete yâlnız hıristiyanlar girecektir, başkaları değil. Bunlardan her biri kendi dinlerinin hak olduğunu iddeada bulundu. Halbuki (bu) iddeaları **(onların boş hülyalarıdır)** müçerret kendi ümitleridir, kendi kuruntularıdır. Resulüm!.. Onlara **(de ki: Hüccetinizi getirin)** bu hususta istinad eddiğiniz burhanınızı gösteriniz. **(Eğer siz)** bu iddeanızda **(sadık kimseler iseniz.)** Heyhat!.. Onlar bu iddealarını isbat edecek bir delile, bir hüccete sahip değildirler. Artık böyle bir burhana, bir istinatgaha mukarin olmayan bir iddeanın ne kıymeti olabilir.

(112) : **(Hayır) Yahudilerin,** nesaranın bu iddeaları boştur. Cennet öyle muayyen bir taifeye **mahsus** değildir. Oraya girebilmek için muayyen şerait vardır. Şöyle ki: **Her (kim muhsin)** yani: Dinî vazifelerini güzelce, lâikiyle ifa eder **(olduğu halde yüzünü)** yani zatını **(Allah için)** emri ilâhiye inkiyat, rizai ilâhiyi tahsil için küfür ve masiyetten **(salim kılarsa)** kendisini Hakak teslim ederse **(işte onun** için **Rabbinin nezdinde)** âlemi ahirette **(mükâfatı vardır.)** O cennete, cemali ilâhiyi müşahedeye nail olacaktir. **(Ve onların üzerine bir korku yoktur.)** O gibi itaat-» kâr kullar için dünyada bir havf ve haşyet âriz olmayacaktır. **(Ve onlar** mahsun **da olmayacaklardır.)** O muhterem zatlar, ahirette de bir hüzün ve kedere giriftar olmayacaklardır. İşte cennet bu gibi zatlara mahsustur.

Vaktiyle Hazreti Musaya hakkıyla iman edenler ve Hazreti İsaya da "bir peygamber olduğunu bilip ümmet olanlar da bu güzel itikadlarınm mükâfatını göreceklerdir, onlar da cennete gireceklerdir. Nasıl ki hatemül enbiyanın gösterdiği târiki takip edip islâm şerefine nail olanlar da cennete gireceklerdir. Fakat Allah Tealânın bir kısım peygamberlerini,, kitaplarını inkâr edenler, bir kısım insanlara ulûhiyet payesi verip tapanlar cennete ebediyen giremeyeceklerdir. Onların bu husustaki iddiaları vahidir, semavî kitapların beyanatına muhaliftir.

***

وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصَارَىٰ عَلَىٰ شَيْءٍ وَقَالَتِ النَّصَارَىٰ لَيْسَتِ
الْيَهُودُ عَلَىٰ شَيْءٍ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ كَذَٰلِكَ قَالَ الَّذِينَ
لَا يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا
كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ١١٣

MEALİ ÂLİSİ

(113) : Ve Yahudiler dedi ki: Nesranîler hiç **bir** şey üzere değildir. **Ve Nesranîler de dedi ki: Yahudiler** hiç **bir** şey üzere değildir. **Halbuki onlar kitabı okurlar. Bilmeyen** kimseler de **onların** sözleri gibi söylediler. **Allah Tealâ ise bu ihtilâf ettikleri** şeyler **hakkında** yarın kıyamet günü **aralarında hükmedecektir.**

***

İ Z A H

(113) : Bu âyeti kerime, müslüman olmayan milletlerin bir birine karşı olan kötü kanaatlerini göstermektedir. Şöyle ki, Necran Nesranîlerinden bir taife sefaretle huzuri nebeviye gelince Yahudi âlimleri de gelmişlerdi. Bu iki taife arasında münakaşalar oldu. Biri birinin dinini tezyif etti. **(Ve Yahudiler dedi ki:** Nesranîler hiç **bir** şey üzere değildir.) Onların dîn nâmına dayanacakları bir şey yoktur. (Ve Nesraniler de **dedi ki: Yahudiler hiç bir** şey **üzere değildir.)** Onların istinad edecekleri bir esas yoktur. O iki taife biri birinin kitabını, peygamberini inkâr eylediler. **(Halbuki onlar)** o iki taife **(kitabı okurlar).** Yahudilerin okudukları Tevratta, ahdi kadimde Hazreti İsayı, onun bir peygamber olarak dünyaya geleceğini tasdik vardır. Nesranîlerin okudukları İncilde de Hazreti Musa'yı tasdik vardır. Artık böyle alel itlâk inkâr lâik midir?.. İşte... **(Bilmeyen)** cahil putperest, edyanı ilâhîyeden bi haber **(kimseler de onların sizleri gibi söylerler.)** Yani onlar da öyle peygamberleri, kitapları inkâr ederler. **(Allah Tealâ ise)** o taifelerin **(bu ihtilâf ettikleri** şeyler **hakkında yarın kıyamet günü aralarında hükmedecektir.)** Bu ihtilâflarının butlanını kendilerine gösterecek, onları lâik oldukları azaba kavuşturacaktır.

§ Artık müslümanlar ile sair kavimler arasındaki farkı düşünmeli. Bir müslüman; bu mükevvenatm Hâliki Zişânmı tasdik eder, tevhid eder, -tebcilde bulunur. Bütün peygamberleri, bütün semavî kitapları tasdik €der, bu cümleden olarak Hazreti Musa ile asıl Tevratı ve Hazreti İsa ile asıl İncili bilip tasdikte bulunur. Ve bütün beşeriyet arasında bir din kardeşliğinin, bir muhabbet ve tesanüdün bulunmasını arzu eder.

Musevîler ise hem Hazreti İsa ile İncili, hem de Hatemül Enbiya Efendimizle Kur'ânı Kerimi inkâr ederler, kendi ırklarından başkası hakkında asla hayırhah bulunmazlar. Hıristiyanlar ise hem Peygamber Efendimizle Kur'ânı Azimi inkâr ederler, hem de Hazreti Musa ile Tevrata karşı hürmetsizlik gösterirler. Daha ileri giderek Hazreti İsa gibi muhterem bir mahlûku Allah Tealânın oğlu tanıyarak ona tapınmakta bulunurlar.

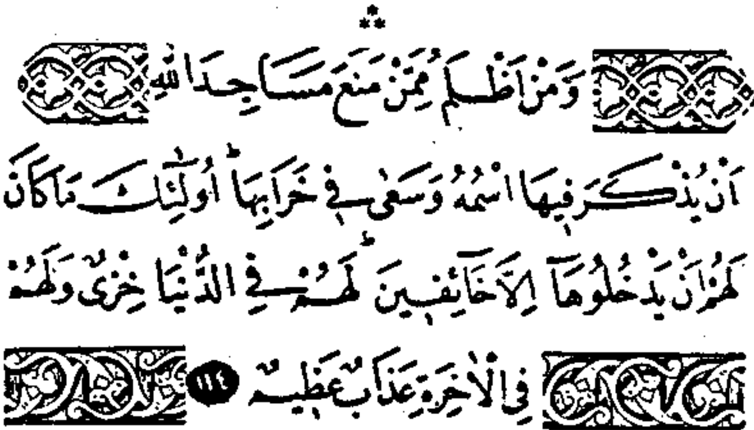
Bütün edyanı inkâr edenler ise pek cahilâne bir halde yaşamaktadırlar. Bunlar için de yaşadıkları bu kâinatın azametini, yaratılışmdaki

hikmeti, kendi hayatlarmdaki gayeyi idrakten âciz, nefislerine mağlûp birer şaşkın kimselerden başka değildirler.

Şimdi düşünelim: Bir musevî müslüman olsa ne kaybedecektir. Hem evvelce kendisine intisap iddeasmda bulunduğu Hazreti Musayı, hem de asıl Tevratı yine tasdik edecek, hem de Hazreti İsayı ve İncili inkâr etmeyecek, hem de Hatemül Enbiya Hazretleri ile ona nazil olmuş olan Kur'ânı Kerime iman etmiş olarak hidayete erecektir. Bir İsevî de müslüman olunca hem Hazreti İsanm büyük bir peygamber olduğunu ve ona. verilmiş olan asıl İncili ve Hazreti Musa ile asıl Tevratı yine tasdik edecek, hem de bunları müsaddık olan Hatemül Enbiya Hazretlerine ve onun bir mucizei ebediye olan kitabına iman ederek ebedî saadete nail olacaktır.

Bütün dinleri münkir olan bir şahsa gelince, bu da aklını başına toplayarak bu kâinattaki bedialaları güzelce düşünse, beşeriyete «n ulvî bir ahlâk ve fazilet, bir adalet ve müsavat dersi vermiş olsa İslâmiyeti nazari taammüle alsa, şüphe yok ki yeni bir hayat bulacak, ebedî ve nuranî bir istikbale namzet olacak, bir çok mehasîni ahlâkieyye sahibi bulunacaktır.

Artık düşünelim! Umum beşeriyet için İslâmiyeti kabulden başka bir selâmet ve saadet, bir ittifak ve ittihat tariki var mıdır? Elbette ki yoktur. Elgıbte bu hakikati idrak ederek islâmiyete iltica edenlere.

MEALİ ÂLİSİ

(114) : Allah Tealâının mescitlerinde onun isminin zikredilmesini men **eden** ve **o mescitlerin harap olmasına çalışan kimseden daha zalim** kim **vardır?. Onlar için o mescitlere korka korka girmelerinden başka** selâhiyet **yoktur. Onlar için dünyada risvalik vardır, onlar için ahirette** ise pek **büyük bir azap vardır.**

*

İ Z A H

(114) : Bu âyeti kerime; mabetlerin harabiyetine sebebiyet veren, onlarda ibadet ve taatin icrasına mâni olan kimselerin fecî akıbetlerini ihtar etmektedir. Şöyle ki: **(Allah Tealânın mescitlerinde)** muķaddes mabedlerinde **(onun)** o Mabudu Azimüşşanın mübarek **(isminin zikredilmesini)** ona tekbir ve tesbihde bulunulmasını **(men eden)** böyle ulvî bir ibadete engel olan **(ve o mescitlerin)** bakılmayarak, cemaatten mahrum bırakılarak **(harap olmasına)** içinde ibadet ve taat icra edilmeyerek muattal kalmasına **(çalışan kimseden daha zalim)** müslümânların hukukuna daha mütecaviz **(kim vardır?.)** Evet!.. Böyle bir şahıs, son derece zalimdir. Büyük cezalara müstahiktir. **(Onlar** için) öyle bir zulme cesaret, mabedlere karşı ne büyük bir hakarettir. Halbuki onların **(o mescitlere korka korka)** hörmetkârane bir vaziyet almış olarak **(girmelerinden başka selâhiyet yoktur.)** Onlar ne hak ile o mabetlerin harabiyetine öyle cüret edebiliyorlar?.. Artık **(onlar için)** bu meni ve tahribe cüretleri yüzünden **(dünyada risvalık vardır)** rezil ve risva olacaklardır. **(Onlar için ahirette ise pek büyük bir azap vardır.)** Onlar cehennemde muazzep olacaklardır. Binaenaleyh İslâm mabetlerinin muhafazasına, onlarda zikrullahm, selâtu selâmın devamına hizmet edilmesi bizim için mühim bir vazifedir.

§ Rivayet olunduğu üzere Resulü Ekrem Hazretleri Hicretin altıncı senesi Beytullahı ziyaret için eshabı kirammdan 500 zat ile Medinei Münevvereden çıkıp Mekkei Mükerreme tarafına azimet buyurmuşlardı. «Hudeybiye» denilen mevkide Mekke müşrikleri ile karşılaşmış, onlar bu ziyarete mâni olmuşlardı. Vaktiyle Romalılar da Beyti Makdisi yıkmış, orada ibadet ve taatte bulunulmasına imkân bırakmamışlarda. İşte Cenabı Hak bu gibi ibadet ve taate mâni, mescitleri yıkıp içlerinde teşbih ve tahlil yapılmasına engel olanlar hakkında bu âyeti celilesini inzal buyurmuştur.

***

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(115) : Maşrik te, Mağrip te Allanındır. Artık hangi bir yerde yüzünüzü — Kıbleye çevirirseniz vechi ilâhî oradadır. Şüphe yok ki Allah Tealâ vâsidir, elimdir.

***

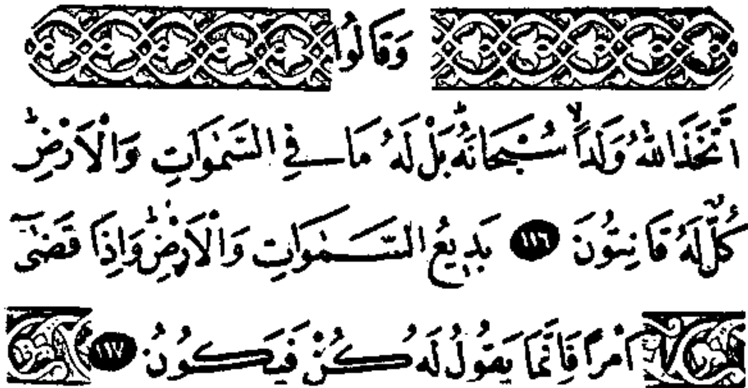
İ Z A H

(115) : Bu âyeti celile; her nerede olursa olsun yapılacak ibadetlerin makbul ve zâtı ülûhiyete müteveccih olacağını bildirmektedir. Beytullahı ve emsalini ziyaretten men edilen müslümanlara da tesliyet bahş olmaktadır. Şöyle ki: Ey Allah Tealânm kulları!.. Biliniz ki **(Maşrik te)** Doğu yeri de **(Mağrip te)** Batı yeri de, yani bütün küreyi arz **(Allahıntır.)** Onun mülküdür. **(Artık her hangi bir yerde)** namaz gibi bir ibadet için **(yüzünüzü Kıbleye)** Kıble cihetine **(çevirirseniz veçhi ilâhî oradadır.)** Allah Tealâya ibadet ve taat ciheti orasıdır. Onun mekân ve zamandan münezzeh olan zâtı ehadiyeti için namaz kılmış, ibadette bulunmuş olursunuz. **(Şüphe yok ki, Allah Tealâ vâsidir.)** Onun kullarına rahmeti, nimeti, mağfireti geniştir. Bunun içindir ki, ibadet hususunda da kullarına bir vüsat bir suhulet göstermiştir. Ve o Mabudu Kerim **(âlimdir.)** nerede yapılacak olursa olsun zâtı ülühiyeti için yapılacak zikirleri, ibadetleri bilir, herkese lâik olduğu mükâfatı verir.

§ Bidayeti islâmda Kutse müteveccihen namaz kılınırken bilâhara Kâbei Mükerremeye doğru namaz kılınması lihikmetin emredilince bir takım gayri müslimler itiraza başlamışlar, müslümanlar neden Kıblelerini değiştirdiler diye söylenmişler. Bu âyeti kerime ise Cenabı Hakkın mekân ve zamandan münezzeh olup her ne tarafa müteveccihen namaz kılınmasını emretse yine onun zatı ahadiyeti için kılınmış olacağına işarette bulunmuştur.

Bazı milletlerde Allah Tealâya ibadetin yalnız bazı mabedlerde yapılabilip, başka yerlerde yapılamıyacağmı iddea ederler. Bu âyeti celile ise onların bu âkidelerini reddetmektedir, Cenabı Hakkın kulları için pek geniş bir sahaî ibadet göstermektedir.

MEALİ ÂLİSİ

(116) : Ve dediler ki Allah veled iddihaz etti — Haşa — Allah Tealâ **münezzehtir. Doğrusu göklerde ve yerde ne varsa onundur. Hepsi** de **ona itaat edicilerdir.**

(117) : — Allah Tealâ — **göklerin** ve yerin **mübdiidir. Bir** şeyi **irade edince ona «older» o da hemen oluverir.**

***

İ Z A H

(116) : Bu mübarek âyetler; Yahudiler ile Hıristiyanların ve Arap müşriklerinin pek bâtrl âkidelerini reddetmektedir. Ve Hâliki Kâinat Hazretlerinin evlât edinmekten münezzeh ve müteali olduğunu beyan «eylemektedir. Şöyle ki: Bir takım cahiller, Kabe tarafına teveccüh edilmesine itiraz ettiler. (Ve **dediler ki: Allah** veled ittihaz etti) kendisine çocuk edindi. Yahudilere göre Üzeyr Aleyhisselâm Allahm oğludur. Hıristiyanlara göre de Hazreti İsa Allahm oğludur. Arap müşrikleri de melekleri Allah Tealânın kızları sanmışlardır. (— Hâşâ — Allah Tealâ) kendisine evlât edinmekten **(münezzehtir.)** O evlâde muhtaç değildir. Bu gibi şeylerden müberradır, mütealidir. (Doğrusu göklerde ve yerde ne varsa **•onundur.)** Hepsi de onun mahlûkudur, onun mülkiyet ve hâkimiyeti altındadırlar. **(Hepsi de ona itaat edicilerdir.)** Bütün bunlar, o Hâliki Azime münkad, muti, emrine tâbi bulunmaktadırlar.

Artık böyle bütün mükevvenatm Hâliki Azimüşşanı evlâda muhtaç olur mu? Bütün bu kâinat onun birer eseri hilkatidir, onun birer memlûJüidür. Artık mahlûk olan, memlûk bulunan şeyler; Halikının, mâlikinin, keyfe mayeşa mütesarrıfınm evlâdı olabilirler mi?..

(117) : Evet... Şüphe yok ki **(Allah** Tealâ göklerin ve yerin) bütün bu mükevvenatm **(mübdiidir.)** Bunları birer bedia olarak bi nezir bir surette vücude getirmiştir. (Bir şeyi irade edince) hangi bir şeyin vücude gelmesini takdir buyurmuş olunda da (ona «ol» der **o** da hemen oluverir). Yani: O Hâliki Hekim bir şeyin vücudunu muayyen bir zamanda yaratmak isteyincee o şey o zaman gelince bu iradei ezeliyye veçhile hemen vücut sahasına gelir, onun bu iradesine muhalefet mutasevver değildir. Artık bu Hâliki Kadim, evlâda muhtaç olur mu? Öyle sonradan yaradılan, bir çok ihtiyaçlar içinde yaşayıp ölüme mahkûm bulunan, birer zadei hilkat, birer bendei ilâhî olan şeyler hiç o Hâliki Bi Nezirin evlâdı olabilirler mi?.. Mahlûkat; hadistir, fanidir, bunlar bir birinden ayrılmıştır biri birine muhtaç bir vaziyette bulunurlar. Allah Tealâ ise bu gibi şey-

lerden münezzehtir. Onun zâtı ülûhiyetine hiç bir şey benzeyemez, onun kutsî varlığından hiç bir şey bir cüz olamaz. Ve o hiç bir mahlûkuna muhtaç bulunmaz. Artık hakkı ilâhîde übüvvet ve bünüvvet nasıl tasavvur olunabilir?.. Ey gafil insanlar!.. Artık uyanınız, böyle bâtıl iddealarda, selâhiyetiniz haricindeki temennilerde bulunmayınız.

⁂

MEALİ ÂLİSİ

(118) : Ve bilmeyen kimseler dedi ki: Allah bizimle konuşsa ya veya bize bir âyet gelse ya. Onlardan evvelkiler de onların dedikleri gibi demişti. Kalbleri bir birine benzemiştir. Biz âyetlerimizi ikan sahibi olan bir kavme ap açık bildirdik.

⁂

İ Z A H

(118) : Bu âyeti kerime, asrı saadetteki bir takım müşriklerin, kendilerinden evvelki kâfirlerin yaptıkları gibi münkirâne, müstehziyâne lâkırdılarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) bir takım **(bilmeyenler)** cahil veya inatlarından dolayı cahilane harekete müdavim olan Arap müşrikleri de **(dedi ki: Allah bizimle konuşsa** ya) madem ki Allah, Hazreti Muhammed ile konuşuyormuş, yâni ona vahy ve ilhamda bulunuyormuş, ona kitabını gönderiyormuş, o halde bizimle de konuşmalı değil mi?.. **(Veya bize)** de **(bir âyet gelse ya)** madem ki Muhammed Aleyhisselâma âyetler nazil oluyormuş, bizlere de bir âyet, bir hârika, onun nübüvvetini gösterecek bir elâmet gelse olmaz mı?.. **(Onlardan evvelkiler de)** İsrail Oğullarından ve sair kavimlerden bir takımları da **(onların dedikleri gibi demişti.)** Nitekim Beni İsrail, Hazreti Musaya hitaben:

Bize Rabbini ap açık göster demek cüretinde bulunmuşlardı. Bunların **(kalbleri biri birine benzemiştir.)** Hepsi de böyle cahilane bir hâleti ruhiyeye, bir şaibeyi kalbiyeye sahip bulunuyor. **(Biz âyetlerimizi ikan sahibi olan bir kavme)** hakikatleri anlayan şüphelerden azade bulunanlara **(ap açık bildirdik)** Hazreti Peygamberin elinde bir takım mucizeler zuhure geldi. Ona nâzil olan Kur'ân âyetlerinden her biri de bir bediayı hikmet, bir harikai belagat olarak tecelli edip duruyor. Artık başka âyetlere, alâmetlere ne hacet var?..

*
**

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(119) : Şüphe yok ki, biz seni hak ile mübeşşir ve münzir olarak gönderdik. Sen cehennem eshabından mesul olmazsın.

(120) : Sen onların milletine tâbi oluncaya deyin senden ne Yahudiler ne de Nesraniler aslâ hoşnut olmazlar. De ki: Asıl huda, 'Allahın hidayetidir. Eğer sen sana gelen ilimden sonra, onların havalarına uyacak olsan, yemin olsun ki senin için Allah tarafından ne bir yar bulunur ne **de bir yardımcı.**

*

İ Z A H

(119) : Bu mübarek âyetler Resûli Ekremin ne muazzam selâhiyeti haiz bir peygamberi zişan olduğunu beyan ile zâtı nebevilerine tesliyet bahş olmaktadır. Bir takım islâm düşmanlarının ise islâmiyeti imha için ne bâtıl arzularda bulunduklarını, islâmiyet sahasından ayrılacak olanların da ebedî hüsrana uğrayacaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki:

Resulüm!... **(Şüphe yok ki, biz)** yani ben Hâliki Azimüşşan **(seni hakkile)** Kur'ânı Mübin ile, şeriatı islâmiye ile **(mübeşşir ve münzir)** müjdeleyici ve korkutucu **(olarak gönderdik.)** Senin vazifen, mümin olanların cennete, ebedî saadete nail olacaklarını kendilerine tebşir etmektir, dinsiz olanların da cehennemde ebediyyen muazzep olacaklarını kendilerine ihtar eylemektir, yoksa onlara cebr ve tazyikte bulunmak değildir. Zaten cebre müsteniden kabul edilen bir iman muteber olmaz. **(Sen cehennem eshabından mesul olmazsın.)** Senin vazifen, dinî hükümleri tebliğ, kendilerini islâmiyete davettir. Artık mesul olanlar, bu tebligatı kabul etmeyenlerdir. Bu mühim mesuliyeti artık onlar düşünsünler.

(120) : Resulüm!.. **(Sen onların milletine)** yani: Dinine, bâtıl kanaatlerine, hava ve heveslerine **(tâbi oluncaya deyin senden ne Yahudiler, ne de Nesraniler aslâ hoşnut olmazlar.)** Ne cahilane arzu.. Habibim!.. Onlara **(de ki: Asıl hüda, Allahın hidayetidir.)** Yani Allah Tealânın hidayet yolu olan, İslâmiyet yok mu, işte hidayet yolu onun tam kendisidir, başka değildir. **(Eğer sen, sana gelen ilimden sonra)** Kur'ânı mübin ile, sair bir kısım mucizeler ile islâmiyetin hakkiyeti öyle tecelli etmiş olduktan sonra **(onların havalarına)** o bâtıl milliyetlerine, arzularına bil farz **(uyacak olsan yemin olsun ki, senin için Allah tarafından ne bir yar bulunur ne de bir yardımcı.)** O takdirde ebedî bir hüsran yüz göstermiş olur.

§ Peygamberanı İzam böyle bir hüsrana uğramaktan mâsundurlar. Onlar ebediyyen masum, siyaneti ilâhiyeye mashardırlar. Bu tarzdaki beyanatı kur'âniye, asıl efradı müslimîn için bir uyanıklık vesilesidir. Her asırda gayri müslimlerin müslümanları yoldan çıkarmak için ne çarelere başvurdukları, ne propagandalar yaptıkları malûmdur. Artık bütün müslümanlara düşen vazife uyanık bulunmaktır. Öyle yaldızlı, ihfalkâr sözlere kulak vermeyerek kendi yüksek dinlerinin, milliyetlerinin pür lemaan sahayı feyz ve irfanında muntazam bir surette yaşamağa devam etmektir. Tevfik Cenabı Haktan.

*

الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ أُولَٰئِكَ يُؤْ
مِنُونَ بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٢١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(121) : Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler ki, onu bihakkın tilâvetle tilâvette bulunurlar. İşte onlar ona iman ederler. Ve kimler ki onu inkâr ederlerse işte hüsrana uğramış olanlar da onlardır.

***

İ Z A H

(121) : Bu âyeti celile, **her** hangi bir kitabi ilâhiyeyi lâiki veçhile okuyup anlayanların **o** kitaba iman edeceklerini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler ki)** gerek ümemi salifeden olsunlar ve gerek ümemi hazireden bulunsunlar peygamberleri vasıtasiyle elde ettikleri bir kitabı ilâhiyi güzelce nazarı taammüle alır **(onu bi hakkın tilâvetle tilâvette bulunurlar)** ondaki beyanatı tebdil ve tağyir etmez, ondaki ulviyeti, ondaki fazilet ve hikmeti güzelce mülâhaza ederler **(İşte onlar ona)** o kitabı ilâhiye (iman ederler.) Onun hakkıyyetine, mündericatınm karini hakikat olduğuna kanî olurlar. (Ve)- bilâkis **(kimler** ki, **onu)** o kitabı ilâhiyi lâikıyla nazara almayarak hemen (inkâr ederlerse) bu yüzden küfre düşerlerse (işte hüsrana) ebedî zarar ve ziyana felâkete **(uğramış olanlar da onlardır.)** Onlar ebedî saadetten mahrum azabı cehenneme ebediyyen mâruz kalmış olacaklardır.

§ Bu âyeti kerime, Habeşeden Medinei Münevvereye gelip islâmiyeti kabul eden bir kısım ehli kitap hakkında nazil olmuştur. Yahudilerden, Hıristiyanlardan olup ta Tevrat ve İncil kitaplarını tebdil ve tağyir edilmeksizin okuyan, onlarda yazılı olan Hatemül Enbiya Hazretlerinin evsafını olduğu gibi mütalâa eden münsif, mütefekkir ehli kitabın dinî islâmı kabul edeceklerine de işaret buyurmaktadır. Nitekim vaktiyle Yahudilerden Abdullah İbni Selâm gibi âlim zatlar islâmiyeti kabul etmişlerdi. Bugün de Avrupada, Amerikada bulunan bir kısım mütefennin, münevver hıristiyanlar, Kuranı Mübini tilâvetinden müstefid oluyorlar, Kur'âmn ulviyetini tasdik ederek islâmiyeti kabul ile neşre çalışıyorlar.

Binaenaleyh hidayete, ebedî saadete nail olmak isteyenler için en **birinci vazife,** Kitabullahı güzelce muhafaza edip onun kutsî ahkâmına **iman ve riayet** etmektir. Bir şahıs, bir kavim için en ebedî felâkete **sebepte Kitabı** İlâhînin mukaddes ahkâmını tebdil ve tağyire cüret ile onu **inkâra, tezyife** cesaret denaatinde bulunmaktır.

***

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي
فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿١٢٢﴾ وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ
شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ وَلَا هُمْ
يُنْصَرُونَ ﴿١٢٣﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(122) : Ey İsrail Oğulları!. Size ihsan etmiş olduğum nimetimi ve sizi âlemler üzerine tef dil kılmış olduğumu yad ediniz.

(123) : Ve öyle bir günden sakının ki, hiç bir şahıs hiç bir şahıs için bir şey ödeyemez ve hiç bir şahıstan fidye de kabul edilmez. Ve ona şefaat te fayda vermez. Ve onlar yardım' da olunmazlar.

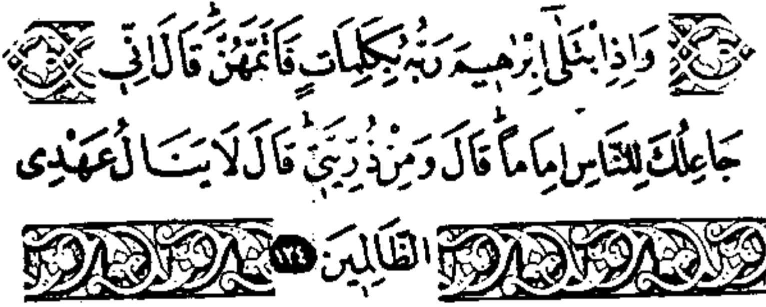
*
**

İ Z A H

(122) : Bu mübarek âyetler, İsrail Oğullarını uyandırmak için vaktiyle nail oldukları nimetleri düşünmeğe tekrar davet ediyor. Onların ahiret gününün felâketinden kurtulabilmeleri için islâmiyeti kabulden başka çare bulunmadığına işarette bulunuyor. Şöyle ki: **(Ey İsrail Oğulları!.. Size)** sizin aba ve ecdadınıza vaktiyle **(ihsan etmiş olduğum nimeti)** hatırlayınız. Sizin ırkınıza vaktiyle Hazreti Musa gibi bir peygamberi alişan göndermiştim, sizlere Hatemül Enbiyanın evsafına havî olan Tevrat kitabını vermiştim, sizleri firavnin pençei kahrından kurtararak bir hükümete nail kılmıştım. **(Ve sizi âlemler)** yani muasır milletler **(üzerine tefdil)** onlardan mümtaz **(kılmış olduğumu yad ediniz.) Artık bu** nimetleri düşünün de şimdi nankörlük etmeyin, islâmiyet gibi ulvî ve kitaplarınızda yüksek evsafı yazılı bir dinî âlem şümulü kabulden kaçınmayın, böyle hakikî bir dinden mahrumiyetin, uhrevî cezasını mülâhaza eyleyin.

(123) : Ey İsrail Oğulları!.. **(Ve öyle bir günden)** bir kıyamet ânından, bir ahiret hesabından **(sakının ki)** o günde **(hiç bir şahıs başka bir** şahıs için) onun hesabına olarak **(bir şey ödeyemez.)** Onu mesuliyetten kurtarmak için ona yardımda bulunamaz. **(Ve hiç bir şahıstan fidye de kabul edilmez.)** O şahıs öyle bir ivez mukabilinde azaptan kurtarılamaz. **(Ve ona şefaat de fayda vermez.)** Müsaadei ilâhiye olmadıkça kimsenin kimseye şefaati kabul edilmez. **(Ve onlar)** öyle dünyada diyanetten, Hakka itaatten mahrum olan şahıslar o ahiret âleminde **(yardım da olunmazlar.)** Onlar hiç bir kimsenin yardımına nail olamazlar. Binaenaleyh daha dünyada iken uyanınız, uhdenize düşen vazifeleri belleyiniz, dini hakkı kabul ederek ibadet ve taatte bulununuz ki o müthiş ahiret hayatının azabından emin, selâmet ve saadete nail olabilesiniz. Ne rahmetkârane bir mev'ize!. (47), (48) inci âyetlere de müracaat.

*
**

MEALİ ÂLİSİ

(124) : Şunu da yad et ki, bir vakit İbrahimi B&bbisi bir takım kelimeler ile imtehan etmişti. O da bunları tamamen yerine getirmişti. — Cenabı Hak — dedi ki: Ben seni nasa imam kılacağım. O da dedi ki: hürriyetimden de — Hak Tealâ da — buyurdu ki benim ahdime zalimler nail olamaz.

***

İ Z A H

(124) : Bu âyeti kerime, bütün beşeriyete tarihi edyandan, Siyeri Enbiyadan bir numune gösteriyor. Cenabı Hakkın ahdine, imamet ve riyaset makamına kimlerin lâik olup olmadığına işaret ediyor, mücerret büyük bir zata mensubiyetin ahlâksız, adaletsiz kimseler için fayda bahş olmayacağını bildiriyor. Şöyle ki: Ey mütefekkir insan!.. **(Şunu da** yad **et ki, bir vakit)** Hazret! **(İbrahimi rabbisi)** olan Allah Tealâ **(bir takım kelimeler ile)** yani: Emirler, nehiler ile, meselâ: Namaz ile, Kâbei Muazzamâyı tavaf ile, evlâdını kurban etmek ile **(imtehan etmişti.)** Mükellef kılmıştı. (O da) Hazreti İbrahim de **(bunları** tamamen yerine getirmişti.) Böyle memur olduğu şeyleri hakkıyla ifa eylemişti. Bunun mükâfatı olmak üzere Cenabı Hak **(dedi ki)** Ya İbrahim!. **(Ben seni nasa imam kılıcıyım.)** Seni risalete imameti kübraya nail kılacağım. (O da) Hazreti İbrahim de **(dedi ki: Zürriyetimden de)** bir kısmını bu şerefe, bu risalet ve imamete nail buyur. Hak Tealâ da **(buyurdu ki: Benim ahdime)** benim risalet ve imametime **(zalimler nail olamaz.)** Onlar o makama lâik değildirler. Zalim olmayan, yüksek bir fıtreti, ulvî bir kabiliyeti haiz olanlardan bir zümrei ber güzide o nimete nail olacaktır. Nitekim Hazreti İbrahimin zürriyyetinden İsmail, İshak, Yakup, Yusuf ve Hazreti Muhammet Mustafa — Aleyhimüsselâm — gibi âlî zatlar bu şerefe nail olmuşlardır. Hazreti İbrahimin o temennisi de bu suretle müstecap olmuştur.

Maamafih İsrail Oğulları, İbrahim Aleyhisselâma neseben mensup oldukları için risalet ve imamet makamına kendilerinin müstehik oldukları-

nı iddea ediyorlardı. Bu âyeti kerime ise bu iddeayı reddetmiş, mücerret öyle bir zata intisabın bu istihkaka sebep olamayacağını bildirmiş, dinî hükümlere muhalefet edenlere öyle bir intisabın fayda bahş olamayacağını ihtar buyurmuştur.

§ İmtehan: Sınamak, tecrübe etmek, meçhul bir şeyi meydana çıkarıp anlamak veya başkasına anlatmak demektir. Cenabı Hak her şeye kemaliyle âlim olduğundan onun yaptığı imtehan başkalarınca meçhul bir şeyi meydana çıkarmak, o şeyin mahiyetini halka anlatmak içindir. Hazreti İbrahim hakkındaki imtehan da onun teklifatı ilâhiyeye ne kadar riayetkar olduğunu ve önün o sayede ne yüksek mertebei kemalata nail bulunduğunu bütün beşeriyete ilân hikmetine mebnidir.

§ İbrahim Aleyhisselâm; Azer namındaki bir kimsenin mahtumudur.. Rivayete nazaran Hazreti Ademin yaratılışından (3337) sene sonra Babil şehrinde dünyaya gelmiş (175) veya (200) sene yaşamıştır. Babil ahalisi putlara, aya, güneşe, yıldızlara, Nemrut denilen hükümdarlarına taparlardı. Bu bir «Sabie» dini idi. İbrahim Aleyhisselâm, Nebrut İbni Kenan» zamanında Babil ahalisine peygamber gönderilmiş, kendisine 10 sayfa, kitap verilmiştir. Babil ahalisi bu mübarek peygamberin nasihatlerini dinlemediler. Nemrut, onu büyük bir ateş içine attırdı. Fakat bir mucize olmak üzere o ateş, ona asla tesir etmedi. Bu harikayı görenlerden bazileri Hazreti İbrahime iman ettiler. Mütebakisi yine küfürlerinde İsrar edip durdular. Hazreti İbrahim de kendisine iman edenler ile Babildert çıktı, Şam diyarına hicret etti. Bir aralık Mısıra gitti, sonra Kenan ilinde, yani: Kutsi Şerif havalisinde ikamet buyurdu. Kâbei Muazzamayı oğlu İsrail Aleyhisselâm ile beraber yeniden veya iadeten bina etmiştir.

İbrahim, Süryanice: Ebirahîm = Çok merhametli baba manasınadır^ Kendisine «Halilür rahman» da denir. Ülülazm denilen beş peygamberi zişandan birisidir. Diğerleri de Hazreti Nuh ile Hazreti Musa, Hazreti İsa ve Hatemül Enbiya Efendimiz Hazretleridir. Peygamber Efendimiz» Hazreti İbrahimin muhterem mahtumu İsmail Aleyhisselâmm neslinden dünyaya şeref bahş olmuştur. Hazreti İbrahim, Kutse tâbi bulunan «Halilürrahman» kasabasında bir mağara içinde meftundur.

***

وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِلنَّاسِ وَأَمْنًا وَاتَّخِذُوا
مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى وَعَهِدْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنْ طَهِّرَا
بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ١٢٥

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(125) : Ve o vakti de yad ediniz ki, **biz Beyti Şerifi nas için bir sevapgâh ve bir Darül Eman kıldık. Siz de makamı İbrahimden bir namazgâh ittihaz ediniz. Ve biz İbrahime ve İsmaile kat'î emir vermiştik ki: Benim beytimi tevaf edenler için ve orada mücavir bulunanlar için ve rükûa, sucuda varacaklar için tertemiz bulundurunuz.**

***

İ Z A H

(125) : Bu âyeti kerime, Hazreti İbrahim ile muhterem mahdumunun yüksek hıdmetlerini ve Kâbei Muazzamanm ulviyetini göstermektedir. Ve İbrahim Aleyhisselâmm zürriyetinden Hazreti Muhammed Aleyhisselâmın mebus olup onun ve ümmetinin namazlarında rükûa varacaklarını da işaret etmektedir. Çünkü rükû ile namaz kılmak bu mümtaz ümmete mahsustur. Velhasıl buyrulmuş oluyor ki: Ey müslümanlar!.. **(Ve o vakti de yad ediniz ki biz beyti şerifi)** BeytuUahı, Kâbei Muazzama denilen mukaddes mabedi **(nas için)** ehli iman için (bir sevapgâh ve bir **darül eman kıldık.)** Oraya gidip ibadette bulunanlar için büyük büyük sevaplar vardır. Ve oraya iltica edenler tecavüzden emin bulunurlar. (— **Siz** de —) Ey, müminler!. Kâbei Muazzamaya gidiniz **(makamı İbrahimden)** kendinize **(bir namazgah ittehaz ediniz.)** Sevaba ermek için orada namaz kılın, dua edin. **(Ve biz İbrahime ve İsmaile)** bir ahidde bulunmuş, yani onlara **(kat'î bir emir vermiştik ki, benim beytimi)** Kâbei Muazzamayı **(tavaf edenler için ve orada mücavir bulunanlar için)** müddeti medide kalacaklar için **(ve rükûa, sucuda varacaklar için)** orasını **(tertemiz bulundurunuz.)** Nezafetine dikkat ediniz.

§ Bu âyeti celile, bütün mabedlerin nezafetine riayet edilmesini de biz müslümanlara telkin etmiş bulunmaktadır.

§ «Makamı İbrahim»: Hazreti İbrahimin Kâbei bina ederken veya naşı Kâbei ziyarete davet ederken üstüne çıkmış olduğu taşın bulunduğu yerdir ki, hacılar tavaf namazını orada kılarlar. Hazreti İbrahim, ayağını basınca bu taş yumuşamış, mübarek ayağı topuğuna kadar taşa batmış, bunun eseri hâlâ görülmekte bulunmuştur, böyle bir taşa mübarek bir ayağın böyle tesir etmesi ise âdete muhalif olduğundan bir mucize mahiyetinde bulunmuştur.

***

إِبْرَٰهِيمُ رَبِّ ٱجْعَلْ هَٰذَا بَلَدًا ءَامِنًا وَٱرْزُقْ أَهْلَهُۥ مِنَ ٱلثَّمَرَٰتِ مَنْ ءَامَنَ
مِنْهُم بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ قَالَ وَمَن كَفَرَ فَأُمَتِّعُهُۥ قَلِيلًا
ثُمَّ أَضْطَرُّهُۥٓ إِلَىٰ عَذَابِ ٱلنَّارِ وَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ ﴿١٢٦﴾

—o—

MEALİ ÂLİSİ

(126) : Şunu da zikret ki: İbrahim, Yarabbiî. Burasını bir emin belde kıl, ahalisini Allaha ve ahiret gününe iman etmiş olanları da semereler» den merzuk buyur, demişti. Allah Tealâ da: **Kâfir olanı** da az bir müddet müstefid ederim, sonra da onu ateş azabına **muzdar kılarım.** Ne fena bir gidiş!., diye buyurmuştu.

***

İ Z À H

(126) : Bu âyeti kerime Hazreti İbrahimin Mekke ve ehli Mekke hakkındaki bir niyazını' Cenabı Hakkın da o niyazı ne surette kabul buyurduğunu beyan etmektedir. Şöyle ki: Ey müslüman zat!., (şunu da zikret) güzelce nazarı tebcile al (ki: İbrahim) Aleyhisselâm, muhterem refikasını ve mahtumu Hazreti İsmaili alıp Mekkei Mükerreme vadisine götürmüş, orada yerleştirmişti. Orası ise kuru, çıplak bir vadi idi. Binaenaleyh bunların ve sair ehli inianın burada kemali emniyet ile ve bol bir maişet ile yaşayabilmeleri için dua ederek: (YarabbÜ. Burasını bir emin belde kıl) burasını bir takım kabilelerin, yabancıların tecavüzlerinde siyanet buyur. Bunun (ahalisini) yani onlardan (Allaha ve ahiret gününe iman etmiş olanları de semerelerden) her türlü mahsulâtından (merzuk buyur, demişti.) Böyle bir niyaz ve temennide bulunmuştu. (Allah Tealâ da: Kâfir olanı dahi az bir müddet müstefid ederim.) Yani: Onu da dünyada bulundukça merzuk kılarım. Fakat (Sonrada onu ateş azabına) cehennem ateşine (müzdar kılarım) oraya atılmağa mecbur ederim. Bu (ne fena bir gidiş! diye buyurmuştu.)

Burada bir işaret vardır ki, bu dünyada müşrikler de maddî şeylerden merzuk, müstefid olacaklardır. Bu da onların haklarında azabı ilâhî-

nin daha ziyade zuhuruna sebep olacaktır. Çünki onlara denilecektir ki: Siz dünyada bulundukça o kadar nimetlere nail olduğunuz halde o nimetleri size ihsan buyuran Hâliki Zişanı, Rezakı Kerimi düşünüp ona niçin iman etmediniz?. Artık sizler o nankörlüğünüzün cezası olarak bu kıyamet gününde azabı cehenneme ebediyyen mâruz olacaksınızdır. Ne fena bir akıbet.

*
**

وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا
إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١٢٧﴾ رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ
وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا
إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١٢٨﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(127) : Yadet ki, İbrahim Beytullahın temellerini İsmail ile beraber yükseltiyor, Yarebbena!. Bizden kabul buyur, şüphe yok ki sen semî **ve alimsin, diyordu.**

(128) : Yarebbena! Bir de bizleri sana iki muhlis müslüman kıl. Ve zürriyetimizden de senin için bir müslüman ümmet — vücude getir —. Ve bizlere haccın usulünü göster, tövbelerimizi de kabul buyur. Şüphe yok ki sen tevvapsın, rahimsin — diye de duada bulunuyordu.

*
**

İ Z A H

(127) : Bu âyeti kerime; Hazreti İbrahimin Kâbei Muazzamayı inşa ettiğini ve bu hizmetinin kabulü ilâhiye mazhariyetini istirham eylediğini göstermektedir. Bir rivayete göre Kâbei Muazzamayı bidayeten Hazreti Adem bina etmiştir. Sonra da müruru zaman ile nabud bir hale gelmiş iken ikinci defa olarak Hazreti İbrahim mahdumu Hazreti İsmail ile beraber yeniden inşa etmişlerdir. İşte Hazret) İbrahim bu mübarek amellerinin kabulünü Cenabı Haktan, niyaz etmişti. Cenabı Hak ta bunu şu suretle beyan buyuruyor. **(Yadet ki)** bir zaman **(İbrahim)** Aleyhis-

selâm **(Beytullahın temellerini)** kaidelerini **(İsmail ile beraber)** atıyor **(yükseltiyor)** ve şöylece dua eyliyordu. **(Yarebbena!..)** Şu yaptığımız **hıd**meti **(bizden kabul buyur, şüphe yok ki sen semisin)** her şeyi işitirsin, bizim bu niyazımızı da işitmektesin **(ve)** sen **(âlimsin)** bütün efal ve harekâtımızı, bütün amal ve istirhamımızı tamamen bilirsin amenna!, **(diyordu.)**

(128) : Bu âyeti kerimede Hazreti İbrahim'in kendi zürriyeti, al ve evlâdı hakkındaki pek ulvî dualarını göstererek bizlere bir dua ve tazarru numunesi göstermektedir. Evet... O mübarek peygamberi âlişan şöyle dua buyurmuş: **(Yarebbena! Bir de bizleri)** benim ile oğlumu **(sana iki muhlis)** emir ve nehyine bihakkın münkat **(müslüman)** iki kul **(kıl).** Zürriyetimizden de senin için müslüman bir ümmet nezihül itikad bir zümre **(vücude getir ve bizlere menasikinizi göster.)** Yani hacca ve kurbana ait vazifelerimizi bize bildir. **(Ve tövbelerimizi de kabul** Ibuyur.) Hasbelbeşeriye zuhur edecek noksanlarımızdan dolayı vuku bulacak nedametlerimizi af ve mağfirete vesile buyur. **(Şüphe yok ki tevvab, rahim olan ancak Sensin.)** Binaenaleyh Senin af ve mağfiretine, lütuf ve ihsanına daima iltica ederiz.

***

MEALİ ÂLİSİ

(129) : Ey Rabbimiz! Onların arasında onlardan bir resul gönder ki, onlara âyetlerini okusun. Onlara kitap ve hikmet talim etsin. Ve onları nezih bir **hale getirsin. Şüphe yok ki sen evet sen azizsin, hâkimsin.**

***

İ Z A H

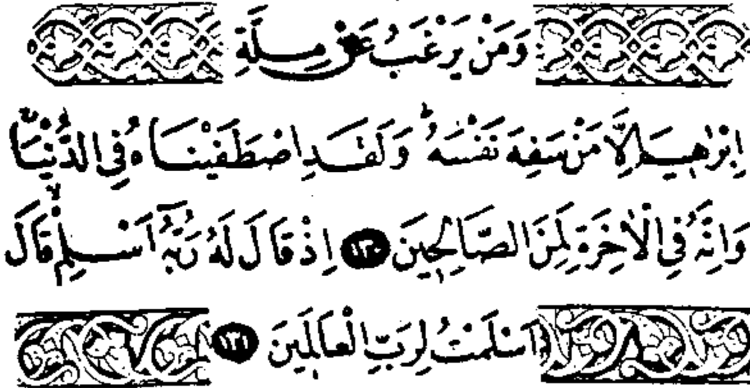
(129) : Bu âyeti kerime ile beyan buyrulan temennide Hazreti İbrahimin Kâbei Müazzamayı inşa sırasında zürriyeti hakkında yaptığı duanın bir tetümmesidir. Denilmiş oluyor ki: **(Ya Rebbena onların ara-**

sında) zürriyetimin bulunduğu muhitte **(onların kendilerinden** kendi sülâlelerinden **(bir peygamber gönder ki onlara)** senin **(âyetlerini okusun.)** Senin varlığına, birliğine, dinî hakkın ulvî mahiyetine dair delilleri, elâmetleri göstersin. **(Ve onlara kitabı hikmeti öğretsin.)** Onlara Kur'ânı Kerimi, hikmetkârın meseleleri talim eylesin. **(Ve onları tezkiyede bulunsun)** onların ahlâkını, etfarını temiz bir hale getirsin. Yarabbü. **(Şüphe yok ki sen evet sen azizsin)** her dilediğini yapmağa kadirsin ve **(hâkimsin.)**

Her dilediğin, her vücude getirdiğin şey, bir hikmet ve maslahat muktezasıdır. Artık öyle muhterem bir peygamberi, sahayı vücude getirmek için de senin kudret ve hikmetin her veçhile kâfidir.

İşte Hazreti İbrahim'in bu duası müstecab olmuş, onun muhterem mahtumu İsmail Aleyhisselâmın neslinden Hatemül Enbiya Efendimiz Mekkei Mükerremede dünyaya şeref bahş olarak ümmetine, bütün beşeriyete Cenabı Hakkın dinini telkin buyurmuş, bu hususta nice mucizeler ibrazına muaffak bulunmuştur.

***

MEALİ ÂLİSİ

(130) : Nefsine ihanet edenlerden başka kim İbrahimin milletinden kaçınır. Şüphe yok ki biz onu dünyada mümtaz kıldık ve şüphesiz ahirette de, o, muhakkak salihler zümresindendir.

(131) : Hani o vakitki İbrahime Rabbi Kerimi islâm ol dedi. O da âlemlerin rabbine teslim oldum — umurumu ona tefviz ettim — dedi.

*

İ Z A H

(130) : Bu âyeti kerime işaret ediyor ki; Hazreti İbrahim, gerek zürriyeti ve gerek bütün beşeriyet hakkında pek hayırhah bulunmuş, haki-

kî, kutsî bir dini neşre çalışmıştır. Artık böyle pek mübarek bir zata kim hürmette, mütabaatte bulunmaz, meğerki sefih, düşünceden mahrum olsun. Evet... Buyruluyor ki: **(Nefsine ihanet edenlerden)** nefsini tezlil edip sefahata sevk eyleyenlerden **(başka kim İbrahimin milletinden iraz eder?)** Kim onun dininden yüz çevirir?. İstinkâf eder?. **(Andolsun ki, biz onu)** İbrahim Aleyhisselâmı **(dünyada ihtiyar ettik)** onu mümtaz güzide bir peygamber kıldık. **(Ve şüphe yok ki o ahirette de muhakak salihindendir.)** Hayır ve selâh üzere sabit kadem zatlardandır. Artık böyle pek mübarek zattan süfahadan başka kim kaçınır.

(131) : Bu âyeti kerimede İbrahim Aleyhisselamm Cenabı Hakka ne kadar teslimiyette bulunduğunu, Hakka ibadet ve itaat hususunda bütün beşeriyete bir imtisal numunesi bulunmuş olduğunu göstermektedir. Evet... Onun bulunduğu muhit, bütün putperestlerle dolmuş, dinî ilâhiden eser kalmamıştı. Bu hale rağmen Hazreti İbrahim bir ulvî kabiliyete, bir fitrî nezahata mâlik olup Cenabı Hakkın hâliki kâinat olduğumu bilmiş, vahyi ilâhiye mazhar olarak beşeriyeti tenvire çalışmıştır. İşte buna işareten buyruluyor ki **(Hani o zamanki İbrahime Rabbisi islâm ol dedi)** yani bana münkad ol, umurunu Hâlikine bırak, tamamen Hakka teslimi nefset, ibadetlerini Allahma hasret diye emreyledi; **(O da âlemlerin Rabbine islâm oldum dedi.)** Rabbül Alemine nefsimi teslim ettim,, onun mübarek emirlerine, nehiylerine münkad oldum, nefsimi muhitimdeki şirk ve isyandan beri kıldım diye arzu ubudiyette bulundu. İşte Peygamberanı Zişana tâbi olan zevata teveccüh eden, vazife de bundan ibarettir.

*

**

وَوَصّٰى بِهَٓا اِبْرٰهٖيمُ بَنٖيهِ
وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰى لَكُمُ الدّٖينَ فَلَا تَمُوتُنَّ اِلَّا
وَاَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٢﴾ اَمْ كُنْتُمْ شُهَدَٓاءَ اِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ
الْمَوْتُ اِذْ قَالَ لِبَنٖيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدٖي قَالُوا نَعْبُدُ
اِلٰهَكَ وَاِلٰهَ اٰبَٓائِكَ اِبْرٰهٖيمَ وَاِسْمٰعٖيلَ وَاِسْحٰقَ اِلٰهًا وَاحِدًا
وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٣﴾

o

MEALİ ÂLİSİ

(132) : Ve bununla — diyaneti islâmiyye ile — İbrahim de oğullarına vasiyette bulundu, Yakup ta. — Her biri dedi ki — Oğullarım; şüphe yok ki Allah Tealâ sizin için dini islâmı ihtiyar buyurdu. Binaenaleyh siz ölmeyiniz, ancak müslüman olduğunuz halde ölünüz.

(133) : Yoksa Yakuba ölüm geldiği zaman siz hazırlar mı bulunuyordunuz. O vakit ki oğullarına dedi: Benden sonra neye ibadet edeceksiniz?. Dediler ki: Senin ilâhına ve babaların olan İbrahim, İsmail ve İshakm ilâhına ibadet edeceğiz ki bir tek ilâhtır. Ve biz ancak onun için müslüman kimseleriz.

⁂

İ Z A H

(132) : Bu âyeti kerime; Hazreti İbrahim ile Hazreti Yakubun oğullarına olan tavsiyelerini bütün beşeriyete bir düsturu hareket olmak üzere şöylece beyan ediyor: (Ve bununla) yani Cenabı Hakka inkıyat ve teslimiyet ile ve bir kavle göre kelimei tevhid olan lâilâhe illallah ile (İbrahim oğullarına vasiyet etti, Yakup ta) kendi oğullarına vasiyette bulundu. Ve her biri dedi ki: (Ey oğullarım!. Şüphe yok ki Allahü Azimüşşan sizin için dini islâmı) safvetül edyan olan islâmiyeti (istifa buyurdu) ihtiyar eyledi. Artık islâmiyete sarılın, onu asla terk etmeyiniz. (Ancak müslüman olduğunuz halde ölünüz.) Ölünceye kadar dini islâmda sebat edip durunuz.

(133) : Bu âyeti kerime de Yahudilerin iddeasını tekzip ediyor, Hazreti Yakubun dini islâm ıjizere yaşamış ve evlâdına onu tavsiye etmiş olduğunu gösteriyor.

Yahudiler Hazreti Peygamberimize demişlerdi ki: Sen bilmez misin ki, Yakup Aleyhisselâm vefat edeceği gün oğullarına Yahudiyeti tavsiye etmişti. İşte Cenabı Hak, bunları tekzip için bu âyeti kerimeyi inzal buyurmuştur. Deniliyor ki: Ey Yahudiler!.. (Yoksa Yakuba ölüm geleceği zaman) onun hali intizarında (siz hazır mı bulunuyordunuz?) da onun öyle vasiyetine muttali oldunuz!.. Halbuki o öyle vasiyet etmemişti. Belki (o vakit oğullarına dedi ki, Benden sonra ne şeye ibadet edeceksiniz? Onlar da dediler ki, senin ilâhına ve babalarının İbrahim, İsmail ve İshakın ilâhına ibadet edeceğiz ki bir tek ilâhtır.) Hepsinin mabudu bir Hâliki Azimüşşandır. (Ve bizler ona teslimiyette bulunmuş) inkiyad eylemiş (kimseleriz.)

Hazreti Yakup bu suali ile evlâdının dinî tevhid, dinî mübini islâm üzere olmalarını takrir etmek ve onlardan bu hususta bir ahd ve misak almak ist .mistir.

§ Hazreti İbrahimin bir rivayete göre 4 oğlu vardın Bunlar İsmail,

İshak, Medyen ve Medan namındaki zatlardır. Hazreti Yakubun da 12 mahtumu vardır. Hazreti Yusuf ile Bünyamin bunlardandır.

***

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(134) : Onlar bir ümmettir ki, gelip geçmişlerdir. Onların kazandıkları kendilerinedir. Sizin kazandığınız şeyler de size aittir. Ve siz onların yapmış oldukları âmellerden mesul olmayacaksınızdır.

***

İ Z A H

(134) : Bu âyeti kerime biz İsrail Oğullarıyız diye gelip geçmiş olan aba ve ecdatları ile iftehar edip duran Yahudilere şöyle hitap ediyor: **(Onlar)** yani İbrahim Aleyhisselam ile oğulları ve onlara tâbi olan zevat **(bir ümmet)** bir zümrei alîye **(dir ki gelip geçmişlerdir.)** Onlara mensup olanlar onların izinde gidenlerdir. Sizin ise onlar ile bir alâkanız ypktur. Onların yollarını takip etmiş bulunmuyorsunuz. Artık **(onların kazandıkları kendilerinedir.)** Onların kazançlarına, güzel amelilerine siz iştirak edemezsiniz. Nasıl ki **(sizin kazancınız da size mahsustur.)** Ondan ecdadınız müstefid veya mesul değildir. **(Ve siz)** de **(onların yapmış oldukları amellerden mesul olmayacaksınızdır.)** Binaenaleyh onlar ile iftehar kâfi değildir. Onların amellerinden siz mesul olmayacağınız gibi ondan müstefid de olamazsınız. Siz de güzel amellerde bulununuz ki mükâfata nail, o büyük zatlara lâhik olabilesiniz.

§ Ümmet; Büyük bir cemaat, bir heyeti hâkime, bir dine sâlik veya bir zata tâbi kimselerin heyeti mecmuası gibi mânaları mütezammımdır.

**

وَقَالُوا كُونُوا هُودًا اَوْ نَصَارٰى تَهْتَدُوا قُلْ بَلْ مِلَّةَ اِبْرٰهٖيمَ
حَنٖيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكٖينَ ﴿١٣٥﴾ قُولُوا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَا اُنْزِلَ
اِلَيْنَا وَمَا اُنْزِلَ اِلٰى اِبْرٰهٖيمَ وَاِسْمٰعٖيلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ
وَالْاَسْبَاطِ وَمَا اُوتِيَ مُوسٰى وَعٖيسٰى وَمَا اُوتِيَ النَّبِيُّونَ
مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٦﴾

o

MEALİ ÂLİSİ

(135) : Ve dediler ki: Yahudi veya Nesranî olunuz ki hidayete ermiş olasınız. De ki: Biz hanif olarak İbrahimin milletine tâbi bulunmaktayız*'O müşriklerden değildir.

(136) : Diyiniz ki, biz, Allaha ve bize inzal olunana ve İbrahime, İsmail'e, İshak'a, Yakup'a, Esbata inzal edilmiş olana ve Musa ile İsaya verilene ve peygamberlere rabbileri cânibinden verilmiş olan şeylere îman *ettik,* biz onlardan hiç birinin arasını ayırmayız ve biz ona — Allah Azimüşşana — hâlisane münkad kimseleriz.

**«

İ Z A H

(135) : Bu âyeti kerime Yahudi ve Nesara taifesinden her birinin **selâmet ve hidayeti kendi dininde** görüp başkalarını da kendileri gibi' **"bâtıl akideleri kabul** etmeğe **sarfı** gayret ettiklerini göstermektedir. **Buyrulmuş oluyor ki (Ve) Yahud** ve Nesara taifeleri müslümanlara **(dediler ki; Yahud veya Nesranî olunuz ki hidayete ermiş olasınız.)** Yani. **Yahudiler müslümanları** Yahudiliğe davet ettiler, Nesara da kendi **dinlerine davette bulundular. Resulüm! Onları** reddederek **(de ki)** öyle değil **(biz Hanif olarak milleti İbrahim üzere bulunmaktayız.)** Asıl ittiba **edilecek din, târikat; oriun dinidir, onun yoludur. (O müşriklerden değildir.) O müvehhid idi. Ey gafil taifeler!.. Sizin** gibi insanlara ulühiyet is-

nad eden, Üzeyr İfönullahtır veya İsa İbnullahtır diyen dinsizlerden değildi. Artık sizlere nasıl uyulabilir.

(136) : Bu âyeti kerime de Yahudilerin, Nesaranm iddi'alarını baderred müslümanların onları hakikî bir dine, bir selâmet ve saadet yoluna şu veçhile davet ve irşatta bulunmalarını âmirdir: Ey müminler!.. Sizi kendi dinlerine davet edenlere **(deyiniz ki biz Allaha)** onun varlığına, birliğine, evlâda ihtiyaçtan münezzeh olduğuna iman ederiz. **(Ve bize inzal olunana)** yani Kur'ânı Kerime de- iman ederiz. **(Ve İbrahime, İsmaile, İshaka, Yakuba, Esbata)** yani onların mümin olan ahfadına **(inzal edilmiş olana)** yani onlara ait indirilmiş olan sahifelere inanırız.. Hazreti (Musa **ile)** Hazreti **(İsa'ya verilene)** asıl Tevrat ile İncile ve bütün **(peygamberlere Rabbileri canibinden verilmiş olan şeylere)** yani âyetlere, mucizelere de **(iman ettik)** bunlara da mutekit bulunuruz, hepsini de tebcil ederiz. **(Biz onlardan)** o peygamberlerden **(hiç birinin arasını tefrik etmeyiz)** hepsine de hörmet ve muhabbette bulunuruz. (Ve **biz** ona) o peygamberler vasıtasiyle bizlere kitaplarını ihsan buyurmuş olan o şerik ve nezirden münezzeh mabudumuza **(müslim kimseleriz.)** Biz o Haliki Azimüşşana kemali ihlâs ile münkad, mutî kimseleriz. Artık başka milletlere lâzım olan bizim gibi güzel bir itikadda bulunarak İslâm camiasına can atmaktır.

***

فَإِنْ آمَنُوا بِمِثْلِ مَا آمَنْتُمْ بِهِ فَقَدِ اهْتَدَوْا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا هُمْ
فِي شِقَاقٍ فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١٣٧﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(137) : İmdi onlar sizin iman ettiğiniz gibi iman ederlerse muhakkak hidayete ermiş olurlar. Ve eğer iraz ederlerse şüphe yok ki onlar şikak — münazaa ve mücadele — içinde kalmış olurlar. O halde Cenabı Hak onlara karşı, sana kifayet edecektir ve o semidir, alimdir.

***

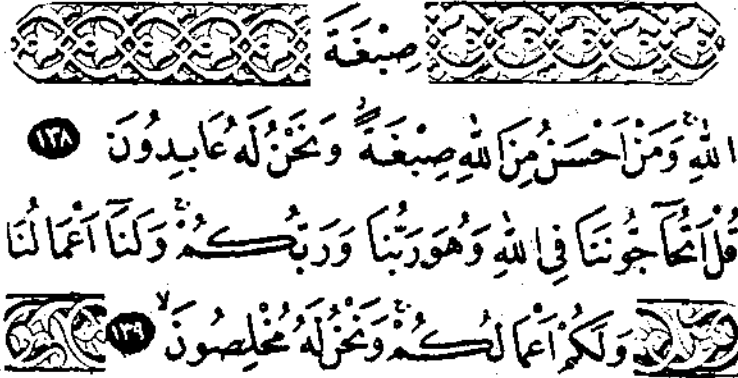
İ Z A H

(137) : Bu âyeti kerime müslümanlar için tesliyet bahş olmuştur. Müslümanların hıfzı ilâhîde olup nusrete nail olacaklarını tebşir etmiş, filhakika bu vadi ilâhîde tahakkuk eylemiştir. Buyrulmuş oluyor ki: Ey

müslümanlar!. Siz o milletlere islâmiyeti, hak ve hakikati beyan etmiş bulunuyorsunuz. **(İmdi onlar) da (sizin iman ettiğiniz gibi iman ederlerse)** bütün peygamberlere, bütün semavî kitaplara ve bilhassa Hatemül Enbiya ile Kur'ânı Kerime inanır, tâbi olurlarsa **(muhakkak hidayete ermiş olurlar.)** İhtida edip saadete kavuşmuş bulunurlar. (Ve eğer **yüz çevirirlerse)** böyle hakikî bir imandan kaçınırlarsa **(şüphe yok ki onlar şikak)** bir nifak, bir mücadele ve münazaa **(içinde kalmış olurlar.)** Habibim! Onlar öyle olunca şüphe yok ki **(o halde Cenabı Hak onlara karşı sana kifayet edecektir.)** Seni her veçhile hıfz ve siyanete, onlara karşı galip kılmağa onun kudret ve azameti her veçhile kâfidir. (Ve o) Halikı Zişan **(Semidir)** her şeyi bihakkın işitir ve **(alimdir)** her şeyi hakkiyle bilir. Binaenaleyh senin aleyhindeki sözleri, hareketleri de her veçhile bilir, işitir, intikamını alır. Nitekim de öyle olmuştur. Resuli Ekrem Hazretleri nusrati ilahiyyeye naiL olmuş, baş düşmanları olan Kureyze kabilesi katledilmiş, Beni Nadir kabilesi nefyolunmuş, sair Yahud, Nesara kabileleri de cizyeye tâbi tutulmuşlardı.

İşte Hakka tevessül edenler böyle muvaffakiyetlere, galibiyetlere nail olurlar.

*
*#

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(138): — Ey müminler! Diyiniz ki, bizim boyamız — Allahın boyasıdır. Allahın boyasından boyası daha güzel olan kim vardır?. Ve bizler ancak ona ibadet edenleriz.

(139) : — Resulüm! — de ki: Allah hakkında bizimje mücadele mi ediyorsunuz?. Halbuki o bizim de Rabbimizdir, sizin de Rabbinizdir. Ve bizim amellerimiz bize aittir, sizin amelleriniz de size aittir. Ve bizler ancak ona muhlis kullarız.

*
**

İ Z A H

(138) : Bu âyeti kerime, Nesaranm bir iddiasını reddetmektedir. Şöyle ki: Hıristiyanlar doğan çocuklarını yedinci gün Mamudiye = Vaftiz denilen sarı bir suya daldırılırlar. Bu onlarca sünnet makamına kaim bir tathir ve telvin muamelesidir. Çocukların bu daldırma ânında bihakkın Nesranî olduklarına kail olurlar. İşte bunların bu kanaatlerine, ayinlerine karşı buyruluyor ki: (Ey **müslümanlar!)** onlara (deyiniz **ki, bizim boyamız Allahın boyasıdır.)** Bizim manevî zinetimiz, bizim rengi faziletimiz, bizim taharet ve nezahatimiz diyaneti islâmiyedir, bizim f ıtreti islâmiye üzerine bulunmamızdır. Cenabı Hak biz müslümanları bu suretle telvin ve tezyin buyurmuştur. Bunlar bizim için bir ilâhî, manevî boyadır. Bunlara «Sibgatullah» denmiştir. **(Artık Allahın boyasından daha** güzel **boyası olan kim vardır?.)** Onun bütün beşeriyet için en mükemmel bir cilâi kudsiyet olan dininden daha mükemmel, daha güzel bir renk ve cila tasavvur olunabilir mi?. İşte böyle bir lütfi ilâhiye mazhar olduğumuzdan dolayı **(bizler ancak ona)** o Hâliki Kerime **(ibadet edenleriz.)** Bu veçhile şükran vazifemizi ifaya çalışırız.

(139) : Bu âyeti celile de ehli kitaba karşı bir reddiye mahiyetindedir. Şöyle ki: Onlar diyorlardı ki: Hazreti Muhammed Arap kavmine mensuptur. Eğer Allah bir kuluna nübüvvet ihsan, kitap inzal edecek olsaydı Arap ırkına değil, bizim ırkımıza mensup bir zata ihsan ve inzal ederdi. Halbuki bütün insanlar Cenabı Hakkın kullarıdır. Bütün zümreler onun birer zadei hilkatidir. Artık o Halikı Hekim; nübüvvet ve risaleti, kütübi ilâhiyyesini dilediği kuluna verir, dilediği zümreyi bu şerefe nail eder. Bunun hilafı nasıl iddia edilebilir? Bunun hilâfını isbat için kim hüccet ikame edebilir?.. İşte bu hakikati beyan için şöyle buyruluyor. Resulüm!.. Onlara **(de ki: Şanı ilâhide bizim ile mücadelede mi bulunuyorsunuz?.)** Eğer Hak Tealâ bir kimseye nübüvvet ihsan, kitap inzal edecek olsaydı bizim ırkımıza mensup bir zata ihsan ve inzal ederdi diyorsunuz. Buna dair bir hüccetiniz var mıdır?. **(Halbuki o)** Haliki' Zişan (bizim de Rabbimizdir, sizin de Rabbinizdir.) Hepimiz ubudiyette müşterekiz. O dilediği ırkı, dilediği kulunu rahmetine, risalet ve nübüvvetine mazhar kılar. **(Ve bizim amellerimiz bize aittir.)** ona göre mükâfat veya mücazat görürüz. **(Sizin amelleriniz de** size aittir.) Siz de bu amellerinizin muktezasma kavuşursunuz. (Ve) maamafih **(bizler ancak ona muhlis kullarız.)** Her hususta ona münkadız, onun vahdaniyetine, doğmadan, doğurmadan münezzeh olduğuna mutekidiz. Sizler ise insanlara bile tapıyorsunuz. Hadis, fanî insanlara İbnullah diyorsunuz, Allahın. bir nice muhterem peygamberlerini, kitaplarını inkâr ediyorsunuz. Artık bizim müvehhid, nezihül itikad olan peygamberimizin şerefi risalete nail buyrulmasmı neden istibad ediyorsunuz?

⁂

أَمْ تَقُولُونَ إِنَّ
إِبْرٰهِيمَ وَإِسْمٰعِيلَ وَإِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطَ
كَانُوا هُودًا أَوْ نَصَارٰى قُلْ ءَأَنْتُمْ أَعْلَمُ أَمِ اللّٰهُ وَمَنْ أَظْلَمُ
مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً عِنْدَهُ مِنَ اللّٰهِ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ
عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٤٠﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(140): Yoksa diyor musunuz ki şüphe yok İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve Esbat Yehud veya Nesara idiler. De ki: Sizler mi daha iyi bilirsiniz, yoksa Allah mı?. Daha zalim kim vardır? Allah tarafından nezdinde bulunan şahadeti gizleyenden? Allah Tealâ sizin yaptıklarından gafil değildir.

⁂

İ Z A H

(140) : Bu âyeti kerime de Yahudilerin, Nesaranın iddealarmı tekzip, kendilerini tehdit etmektedir. Şöyle buyruluyor ki: **(Yoksa diyor musunuz ki: Şüphe yok İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve Esbat Yehud veya Nesara idiler.) Bu ne kadar hilafı** hakikat bir iddea. Tevratm, **İncilin nüzulundan evvel peygamber bulunmuş** olan bu zevatı aliyenin **Yehud veya Nesara olduğu nasıl iddea** olunabilir? Resulüm! Onlara **(de ki: Sizler mi daha iyi bilirsiniz, yoksa Allah Tealâ mı.) Cenabı Hak İbrahim'in ve onun yolunda bulunan zatların Yahudi ve Nesranî olmadıklarını serahatan beyan buyurmuştur. Bu, o müddeilerce de malûmdur. Artık (daha zâlim kim vardır? Allah tarafından nezdinde bulunan bir şahadeti gizleyenden?.) Bu şahadet** ise Hazreti İbrahimin Yahudi ve **Nesranî olmayıp bir Hanifi Müslim olduğunu** Kitabullahm nâtık **bulunmasıdır ki, buna ehli kitap denilen Yahudiler** ile Nesara muttali **bulunmuşlardır. Artık bunu gizleyip te Hazreti İbrahim'in kendilerinden olr duğunu iddeaya nasıl cür'et ediyorlar? Bu hakikati tağyire çalışmak en**

büyük zulüm değil midir? Ey ehli kitap!. **(Allah Tealâ sizin yaptıklarınızdan gafil değildir.)** Sizin şu münkirâne iddeanızı bilmektedir. Ve ona göre cezanızı verecektir. Ne büyük bir tehdidi ilâhî.

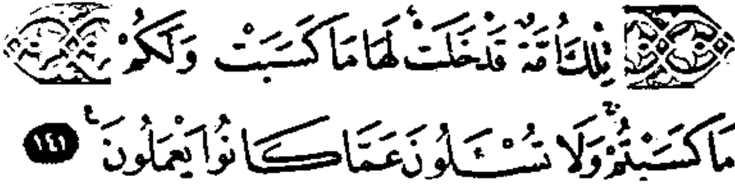
§ İsmail Aleyhisselâm: Hazreti İbrahim'in oğludur. Validesi Hacerdir. Hazreti İbrahim'in şeriatı ile amel etmek üzere Yemen kabilelerine ve Amalika denilen eski bir kavme peygamber» gönderilmiştir. Rivayete nazaran 137 sene yaşamış, vefatında valdesinin Hicr'deki kabri civarına defnedilmiştir. İşte Peygamber Efendimiz bu mübarek zatin zürriyetinden olarak dünyaya şeref bahş olmuştur.

§ İshak Aleyhisselâm: Hazreti İbrahim'in ikinci oğludur. Valdesi Sare'dır. Bu zat daha pederinin hayatında Şam ahalisine peygamber gönderilmişti. Rivayete nazaran 160 yaşında iken vefat etmiş Hazreti İbrahim'in meftun bulunduğu mağaraya defnedilmiştir. Zürriyetinden birçok peygamber gelmiştir.

§ Yakup Aleyhisselâm: İshak Aleyhisselâmın oğludur. Lekabı «İsrail» dir. Bu cihetle onun zürriyetinden olanlara Beni İsrail, denilmiştir. Pederinden sonra yerine peygamber olarak Kenan elinde kalmış, sonra da Mısır'a giderek orada vefat etmiş, mübarek na'şı Ceddi Hazreti İbrahim'in metfun olduğu mağaraya götürülüp defnedilmiştir.

§ Esbat: Bir kimsenin erkek ve kız evlâdının evlâdı, yani torunları demektir. Müfredi Sıbt'dır. Beni İsraile esbat denmiştir. Bu Kabail mesabesindedir.

**

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(141) : O bir ümmettir ki, gelip geçmiştir. Ona kendi kazandığı, size de sizin kazandığınız vardır. Ve siz onların yapmış olduklarından mesul olmayacaksınızdır.

**

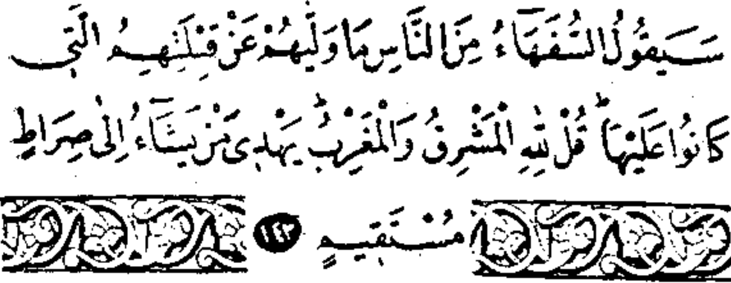
İ Z A H

(141) : Bu âyeti kerime aba ve ecdat ile iftihar, onlara itimad edilmesi tabiatı beşeriyede yerleşmiş bir haslet olduğundan bundan taMir için lihikmetin tekrar nazil olmuştur. Yahut (134) cü âyeti kerimedeki

hitap Beni İsraile, bu âyeti celiledeki hitap ta ümmeti Muhammediyeye müteveccihtir. Bu takdirde bu tekrar sayılmaz. Buyrulmuş oluyor ki: Ey Ümmeti Muhammediye!. (O) İbrahim ile Yakup ve onların muvahhid olan ahfat ve evlâdı **(bir ümmettir ki gelip geçmişlerdir.)** tarihe karışmışlardır. Sizinle alâkaları kalmamıştır. **(O ümmete kendi kazanmış olduğu şeyler aittir.)** O şeylerin mükâfatı, mesuliyeti ona mahsustur. **(Size de, sizin kesbetmiş olduğunuz şeyler vardır.)** Siz de bu amellerinize göre mükâfat veya mücazat göreceksiniz. Artık siz kendinizi düşününüz. **(Ve siz onların)** o eski ümmetlerin (yapmış **olduklarından mesul olmayacaksınızdır.)** O halde onların nail olacakları mükâfatlara da ortak olamazsınız. Onların amellerinin nef'i de, zararı da kendilerine aittir. Artık onların hasenatından hisseyab olacağınıza ümitvar olarak onlara iti--mat ve istinat etmeyiniz. Kendi uhdenize teveccüh eden vazifeleri ihmal eylemeyiniz.

Ey ümmeti Muhammediye!.. Siz müstakil bir ümmetsiniz. Sizin mükellef olduğunuz vazifeler de muktezayı hikmet olarak sizlere mahsustur. Binaenaleyh her hususta sabık milletlerin ahkâmına tâbi olmanız icap etmez.'Bununçündür ki, ibadetler, muameleler hususunda size mahsus bir teceddüt vardır. Buna o kavimlerin itiraza hakkı olamaz. İşte tebdili kıble meselesi de bu cümledendir.

*
**

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(142) : Nasdan bir takım sefihler yakında diyeceklerdir ki: Onları tarafına teveccüh ettikleri kıblelerinden hangi şey çevirdi? De ki: Maşrık ta, Mağrip te Allah içindir. Dilediği kimseyi doğru bir yola iletir.

*
**

İ Z A H

(142) : Bu âyeti kerime, Kâbei Muazzamaya müteveccihen namaz kılınmasına itiraz eden iz'ansız bir taifenin dalâleti fikriyesini göstermek

tedir. Şöyle ki: **(Nasdan sefih olanlar) Yahudiler, münafıklar veya sair** bir kısım cahiller **(yakında)** tahvili kıble keyfiyeti **malûmları olunca (diyecekler ki onları)** o müslümanları **(tarafına yöneldikleri kıblelerinden)** yani Beyti Mukaddes tarafına müteveccihen namaz kılmalarından **(hangi şey geri çevirdi?)** Habibim!. Onlara **(de ki: Maşrık ta, mağrip te Allahmdır)** hepsi de onun mülküdür. Halk ta onun kullandır. Hiç **bir** taraf, Kendi mahiyeti itibariyle kendisinden başka cihete ibadette teveccüh edilmesini men edecek bir mümtaziyette değildir. Asıl riayet edilecek şey, emri ilâhîdir. Cenabı Hak hangi tarafa müteveccihen ibadet edilmesini emrederse ona riayet lâzım gelir. O Halikı Zişan **(dilediği kulunu tariki müştekime hidayet eder.)** Binaenaleyh bir müddet Beyti Makdise sonra da Kâbei Muazzamaya müteveccihen namaz kılınması **da** o Mabûdi Hekîmin bir muktezai hikmetidir. Buna kim karışabilir. Bu gibi evamiri ilâhiyyeye riayet edilmelidir ki ona samimî surette itaat ve inkiyadımız tecelli etmiş olabilsin.

§ Kıble: Namazda tarafına yüz çevirecek mekân demektir. Peygamber Efendimiz Mekkei Mükerremede iken Beytullaha, Medinei -Münevvereye hicreti müteakip bir müddet Kudsi Şerife daha sonra da yine Kâbei Muazzamaya doğru namaz kılınmakla mükellef olmuştur.

***

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ اُمَّةً وَسَطًا
لِتَكُونُوا شُهَدَٓاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا
وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَٓا اِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ
الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلٰى عَقِبَيْهِ وَاِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً اِلَّا
عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللّٰهُ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِيعَ اِيمَانَكُمْ اِنَّ اللّٰهَ
بِالنَّاسِ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ ١٤٣

---o---

MEALÎ ÂLİSİ

(143) : Ve işte böylece sizleri de bir ümmeti vasat kıldık ki nas üzerine şahitler olasınız. Ve bu peygamber de sizlerin üzerinize tam bir şa-

hit olsun. Ve senin evvelce tarafına müteveccih bulunduğun Kâbeyi yine kıble yapmadık, ancak Resule kimlerin tâbi olacaklarını gerisi gerisine döneceklerden temyiz etmek için yaptık. Gerçi bu büyük bir hâdisedir. Ancak Allahın hidayet ettiği zatlar hakkında değil. Ve Allah sizin imanınızı elbette zayi edecek değildir. Şüphe yok ki Allah Tealâ nasa elbette reûftur, rahimdir.

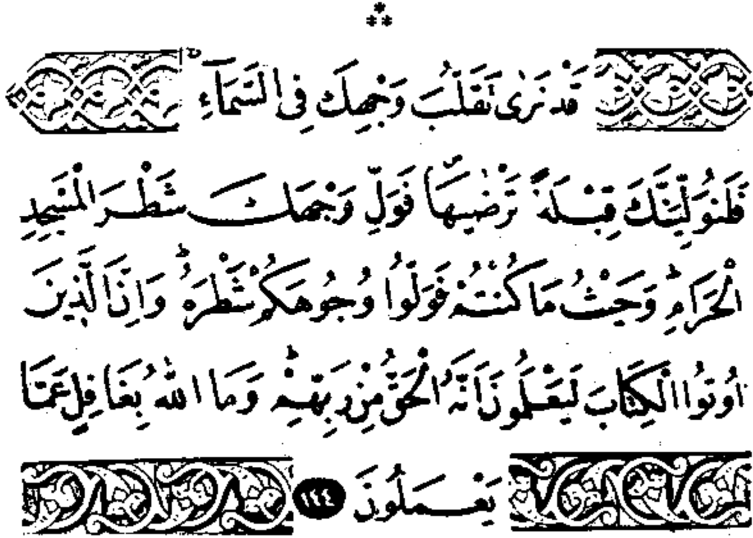
⁂

İ Z A H

(143) : Bu âyeti kerime, ümmeti Muhamm^diyenin pek mümtaz bir ümmet olduğunu, dinî ahkâma bihakkın itaatkâr bulunduğunu beyan etmektedir. Kıblenin tahavvülü meselesini serrişte ittihaz ederek islâmiyete itiraz etmek isteyenleri de reddeylemektedir. Ezcümle Yahudiler demişlerdi ki: Ey Müslümanlar!.. Eğer Kudse doğru namaz kılmanız bir hidayet muktezası ise şimdi Kâbeye doğru namaz kılınca o hidayetten mahrum kalmış olmazmısmız?.. Kudse doğru namaz, bir dalâlet eseri ise evvelki namazlarınız ne olacak?. Ve o tarafa namaz kılanlardan vefat edenler de delâlet üzere vefat etmiş olmayacaklar mı?. İşte bunların bu iddealarmı red için buyruluyor ki: (Ve işte böylece) İbrahim Aleyhisselâm ile onun müvehhid olan zürriyetini biz mümtaz kıldığımız gibi **(sizleri de bir ümmeti vasat kıldık).** Sizi de ey ümmeti Muhammediye!. Adil, mutedil, ifrat ve tefritten berî, güzide bir ümmet olarak sahayı vücude getirdik, **(ki nas üzerine şahitler olasınız.)** Onlara peygamberlerinin ahkâmı ilahiyeyi tebliğ etmiş olduklarına dair kıyamet gününde şahadette bulunasmız. Çünkü müslümanlar bu hakikate peygamberimizin beyanatı ve Kur'ânı Kerimin tebligatı vasıtasiyle katiyyen vâkıf bulunmuşlardır. **(Resulullah ta sizin üzerinize tam bir şahit olsun.)** Hatemül Enbiya sizi tezkiye etsin, adaletinize şahadette bulunsun. **(Ve senin evvelce tarafına müteveccih bulunduğun Kâbeyi yine Kıble yapmadık, ancak o Resule kimin tâbi olup kimin gerisin** geriye **döneceğini bilmemiz için yaptık.)** Yani hakikî müslümanlar ile münafıkları, murtatları tefrik ve temyiz için yaptık. Kâbenin böyle yeniden kıble ciheti olması bu hususta mutî olanlar ile asî olanların halleri herkesçe zahir olsun içindir. Yoksa her şey, bütün hadisatı kevniye vukuundan evvel de Cenabı Hakka malûmdur. Ancak sahayı zuhura gelmelidir ki, mükâfat ve mücazata vesile olsun. **(Gerçi bu)** Kıblenin yine Kabe cihetine tahvili **(bir büyük hâdisedir.)** Cenabı Hakkın emri nehyindeki maslahat ve hikmeti güzelce düşünmeyenler için ağır gelecektir. **(Ancak Allahın hidayete erdirdiği zatlar hakkında değil.)** Onlar böyle bir tahavvülü izam etmezler, elbette bir hikmete müsteniddir diye onu hemen kabul ve takdir ederler. **(Ve Allah sizin imanınızı elbette zayi'edecek değildir.)** Hak Tealâ sizin imanınızdaki sebatınızı, Kâbeye tahavvül sebebi ile imanınıza bir tezel-

zül arız olmadığını bilir, size mükâfatlar verir. Vaktiyle Beyti Makdise doğru kıldığınız namazın da zayi, sevaptan mahrum kılmayacaktır. **(Şüphe yok ki Allah Tealâ nasa elbette rauftur)** kullarına raf eti, inayeti pek çoktur ve **(rahimdir)** rahmet ve merhameti pek ziyadedir, onları esirger ve korur. Artık onların emri ilâhîye riayeten yapmış oldukları amelleri zâyi, mükâfattan mahrum olur mu?. Elbette ulmâz.

*
**

MEALİ ÂLİSİ

(144) : Biz yüzünün semaya doğru çevrilip durduğunu muhakkak görüyoruz. Artık seni hoşnud olacağın bir kıbleye muhakkak tevcih edeceğiz. Haydi yüzünü Mescidi Haram taraf ma döndür. Ve her nerede bulunursanız yüzlerinizi onun tarafına tevcih ediniz. Ve şüphe yok ki kendilerine kitap verilmiş olanlar da bunun Rabbileri tarafından hakkoldujþmu elbette bilirler. Ve Allah onların amellerinden gafil değildir.

*
**

İ Z A H

(144) : Bu âyeti kerime Kıblenin tahavvülü hakkındaki emri ilâhînin tecellisini bildirmektedir. Bu tahvil, Bedir gazvesinden evvel Recep ayında zeval vaktini müteakip varit olmuştur. Serî emirlerden ilk evvel nesh olan da bu kıblenin tahavvülü meselesidir. Bu âyeti celilede şöyle buyruluyor: Habibim! **(Biz yüzünün semaya doğru çevrilip durduğunu muhakkak görüyoruz.)** Kıblenin Kâbei Muazzama tarafına tahvili hak-

kında Cibrili eminin sema tarafından bir vahiy getirmesini kemali iştiyak ile bekliyordun. **(Artık seni hoşnud olacağın bir kıbleye muhakkak tev[1] cih edeceğiz.)** Yani arzu ve temenni ettiğin Beytullaha doğru namaz kılmana emir vereceğiz. **(Haydi yüzünü Mescidi Haram)** yani Kâbei Muazzama **(tarafına döndür.)** O tarafa müteveccihen namaz kıl. (Ve) Ey Ümmeti Muhammediye, sizler de **(her nerede bulunursanız)** karada, denizde, Şarkta, Garpte bulunup namaz kılacağınız zaman **(yüzlerinizi onun tarafına)** Mescidi Harama doğru **(tevcih ediniz.)** Şimdi siz bununla memursunüzdur. Bununla memur olacağınız kütübi salifede de muharrerdir. **(Ve şüphe yok ki kendilerine kitap verilmiş olanlar da)** Yahudiler de, Nesera, da **(bunun)** bu tahvili kıble meselesinin **(Rabbileri tarafından hak olduğunu elbette bilirler.)** Artık ona nasıl itiraz edebilirler. Nitekim onların âlimlerinden Abdullah İbni Selâm gibi, zatlar bunu itiraf etmiş, şerefi İslama nail olmuşlardır. **(Ve Allah onların emellerinden gafil değildir)** her birine ameline, ikrar ve inkârına göre mükâfat ve mücazat verecektir. **Bu** tahvili kıbleyi hikmete muafık görmeyenler de lâyik oldukları **cezaya** kavuşacaklardır. Ne büyük bir tenbih ve tehdit!.

*
**

وَلَئِنْ اَتَيْتَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ
بِكُلِّ اٰيَةٍ مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ وَمَا اَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ
وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَاۤءَهُمْ
مِنْ بَعْدِ مَا جَاۤءَكَ مِنَ الْعِلْمِ اِنَّكَ اِذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ١٤٥

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(145) : And olsun ki sen kendilerine vaktiyle kitap verilmiş olanlara her ne burhan getirsen yine senin Kıblene tâbi olmuş olmayacaklardır. Sen de onların Kıblesine tâbi olmazsın. Onların bazileri de bazılarının Kıblesine tâbi değildir. Ve kasem olsun ki sana gelen ilimden sonra onların havalarına tâbi olacak olsan şüphe yok sen de o zaman zalımlardan olmuş olursun.

*
**

İ Z A H

(145) : Bu âyeti kerime, Yahudiler ile Hıristiyanların — Heyeti umumiyeleri itibariyle — kendi dinlerinde **ne kadar** sabit kadem olup hakkı kabule temayül göstermediklerini, onlara«**bu** gibi hususlarda tâbi olacak olanların da kendi nefislerine, kendi varlıklarına **ne** kadar zulüm ve ihanette bulunmuş olacaklarını gösteriyor. Evet... Cenabı Hak şöyle buyuruyor: **(Zati akdesime kasem olsun ki, sen kendilerine vaktiyle kitap verilmiş olanlara)** Yahudiler ile Nesaraya **(her ne burhan getirsen)** Kabe cihetine teveccühün hak olduğuna ve sair hususlara dair her ne hüccet, ikame, her hangi bir mucize ibraz eylesen **(senin Kıblene tâbi olmayacaklardır.)** Onlar bir mükabere, bir inat eseri olarak bunu inkâra devamda bulunurlar. Maamafih **(sen onların Kıblesine tâbi olmazsın.)** Artık onlar buna ümitvar olmasınlar. Nitekim **(onların bazileri de bazılarının Kıblesine tâbi değildir).** Onlar müslümanlara karşı bu hususta müttefik olsalar da Kıble ittihazı hakkında yine biri birine muhalif bulunmaktadırlar. Yahudiler Sahreye, Nesara da Güneş'in doğduğu tarafa ibadette bulunurlar. Habibim!. **(Ve kasem olsun ki sana gelen ilimden)** Kıble ciheti sana gelen vahyile bildirildikten **(sonra)** bilfarz **(onların havalarına tâbi olacak olsan şüphe yok ki sen de o zaman zalımlardan olmuş olursun.)** Resuli Ekrem masum olduğundan ehli kitabın havalarına tâbi olmayacağı muhakkaktır. Bu gibi beyanatı ilâhîye, asıl bizleri ikaz ve irşat hikmetini mütezemmimdir. Bizleri gayri müslimlere uymaktan, onların âyini dinîlerine iştirak etmekten meni' ve tahzir buyurmaktadır.

***

الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ وَإِنَّ
فَرِيقًا مِنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٤٦﴾ الْحَقُّ
مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿١٤٧﴾

MEALİALİSİ

(146) : O kendilerine kitap verdiğimiz kimseler kendi oğullarını bildikleri gibi onu da bilirler. Fakat onlardan bir fırka, hiç şüphe yok ki, bilir oldukları halde hakkı ketmederler.

(147) : O hak, Rabbindendir. Artık şüphe edenlerden sakın olma.

İ Z A H

(146) : Bu âyeti kerime Peygamber Efendimizin bütün şemail ve evsafının kütübi salifede mezkûr olduğunu gösteriyor. Şöyle ki: **(O kendilerine kitap verdiğimiz kimseler)** yani Yahudilerin, Nesaranın âlimleri **(kendi oğullarını)** tanıyıp **(bildikleri** gibi **onu** da) Hazreti Muhammedi de tanıyıp **(bilirler.)** Çünkü onun mübarek varlığını kitaplarında açıkça görüp okumuşlardır. **(Fakat)** bü böyle iken **(onlardan bir fırka, hiç şüphe yok ki bilir oldukları halde hakkı ketmederler.)** Onun nübüvvet ve risaletini tasdik etmezler. Nefislerinin havasına tâbi, şahsî menfaatlerine düşkün oldukları için öyle parlak bir hakikati tasdik ederek şerefi imana nail olmazlar. .....

§ Hazreti Ömer, Yahudi âlimlerinden, olup şerefi İslama nail bulunmuş olan Abdullah İbni «Selâma demiş ki: Sen Hazreti Muhammedi nasıl tanıyıp bildin?. O da demiş «ki: Ben onu kendi oğlumu bildiğimden daha ziyade bilip tanıdım. Çünkü ben kendi evlâdımdan şüphe edebilirim. Onun validesi belki başkasından edinmiş olabilir. Fakat ben Hazreti Muhammedin zatında, nübüvvet ve risaletinde asla şüphe etmem. Bunun üzerine Hazreti Ömer: Allah seni ey İbni Selâm!. Muvaffak etsin, çok doğru söyledin demiştir.

(147) : Bu âyeti kerime de hakkiyeti sabit olan şeyleri hemen kabul edip bu hususta bir takım münkirlerin, yabancıların suî telkinatma kulak vermemelerini bütün bu ümmeti merhumeye emir ve tavsiye etmektedir. Şöyle **ki:** Habibim!. **(O hak, Rabbindendir.)** Yani: Senin nübüvvet ve risaletin, senin Kâbeye müteveccihen namaz kılacağın veya senin kütübü salifede yazılı evsafın tarafı ilâhîden takdir ve tesbit buyrulmuş birer **hak** ve hakikattir. **(Artık şüphe edenlerden sakın olma.)** Hemen öhdene düşen vazifeleri yap, Kıbleye müteveccihen namaz kıl, islâmiyet aleyhindeki **dedi** koduya kulak asma. Bu emri ilâhî, Hazreti Peygamber vasıtasiyle bütün ümmeti merhumeye aittir. Peygamber Efendimizin masum, her türlü şüphelerden beri olduğu ise katiyyen malûmdur.

***

وَلِكُلٍّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيهَا فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ أَيْنَ مَا
تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمُ اللّٰهُ جَمِيعًا إِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٤٨﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(148) : Her birinin bir kıblesi vardır, o yüzünü o kıbleye döndürür. Artık hayırlı işlere koşunuz. Siz her nerede olursanız olunuz Allah Te-

alâ hepinizi bir araya getirir. Şüphe yok ki Allah Tealâ herşeye kadirdir.

***

İ Z A H

(148) : Bu âyeti kerime müslümanlarm bir kıbleye müteveccihen ibadet ve taatte bulunmalarını, hayrat ve hasenata koşmalarını, bu cihetle bir vahdet teşkil edip fevz ve felaha nail olmalarını emir ve tavsiye buyuruyor. Şöyle ki: **(Her birinin bir kıblesi vardır, o yüzünü o kıbleye döndürür.)** Yani: Her ümmet için bir kıble, ibadette teveccüh edeceği bir makam vardır. Yahut müslümanlardan her zümre için bulundukları beldelere nazaran muayyen bir kıble ciheti vardır. **(Artık hayırlı işlere koşunuz.)** Kıble cihetine müteveccihen namaz kılınız, ibadet ve taate devam ediniz, kabulünü Hak Tealâdan dinleyiniz ki, dünyâ ve ahiret saadetine nail olasınız. **(Siz her nerede ikamet ederseniz ediniz)** ey müslümanlar!. Ey ehli kitap!. **(Allah Tealâ hepinizi toplayacak, bir araya getirecektir).** Sizi kıyamet sahasına erdirecek, size amellerinize göre mükâfat veya mücazat verecektir. **(Şüphe yok ki Allah Tealâ her** şeye **kadirdir.)** Binaenaleyh sizleri diriltip bir araya toplamağa da kudreti maaziyadetin kâfidir. Artık ona göre düşünüp **hareket** ediniz.

***

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ
فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاِنَّهُ لَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ
وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ١٤٩ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ
وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ
شَطْرَهُ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ اِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ
فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي وَلِاُتِمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ
تَهْتَدُونَ ١٥٠

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(143) : Ve her nereden — sefere — çıkarsan **hemen** yüzünü Mescidi **Haram tarafına döndür. Şüphe yok ki bu Rabbin Canibinden bir haktır. Ve Allah Tealâ sizin amellerinizden gafil değildir.**

(150) : Ve her nereden sefere çıkarsan hemen yüzünü **Mescidi Haram cihetine çevir ve her nerede bulunursanız yüzlerinizi, onun tarafına çeviriniz. Ta ki nas için sizin üzerinize bir hüccet bulunmasın. Ancak onlardan zalim olanlar müstesna. Artık onlardan korkmayınız. Ve benden korkunuz. Hem üzerinizdeki nimetimi itmam** edeyim, hem de **hidayete nailiyetinizi ümit edebilesiniz.**

İ Z A H

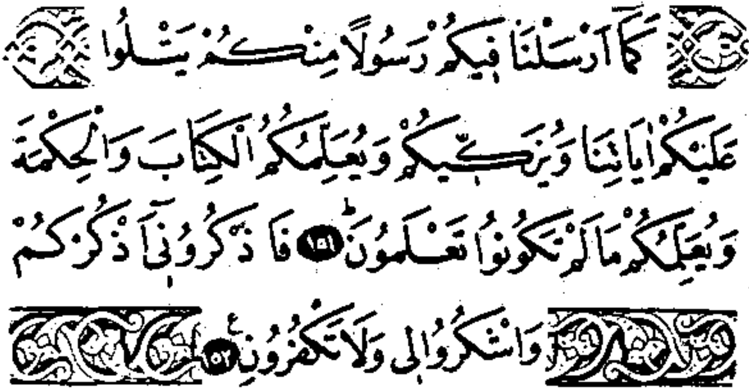
(149) : Bu âyeti kerime ümmeti merhumenin kendi kıblelerine müteveccihen ibadete devam etmelerini, bu cihetle bir vahdet teşkil edip fevzü felaha nail olmalarını şöylece emir ve tavsiye buyuruyor: Habibim!. **(Ve her nereden)** sefere **(çıkarsan hemen)** namazda **(yüzünü Mescidi Haram)** Kâbei Muazzama **(tarafına döndür. Şüphe yok ki bu)** husustaki emir **(rabbin tarafından bir haktır.)** Bir hikmete müstenid hakikattir. **(Ve Allah Tealâ sizin işlediklerinizden gafil değildir.)** Bu emre itaat edip etmeyenlerin hareketlerini bilir, ona göre mükâfat ve mücazat verir. Artık bunu düşünüp işinizi tanzim ediniz.

(150) : Bu ayeti kerime kıbleye teveccüh meselesini tekid ve takrir etmektedir. Çünkü bu husustaki nesh, kıblenin tebeddülü hakkındaki emir, bir imtihanı ilâhîdir, yanlış anlaşılması, yanlış telâkkıyate uğraması muhtemeldir. Binaenaleyh bu emir, kendisinde bir şüpheye, bir tereddüde mahal kalmaması için lihikmetin üç kere tekid buyru!muştur. Mahaza bu üç emrin ikisi bizzat Hazreti Peygambere üçüncüsü de bütün ümmeti Muhammediyeye müteveccih bulunmuştur. Şöyle buyruluyor ki: **(Ve *her* nereden)** sefere **(çıkarsan)** namazda **(yüzünü hemen Mescidi Haram tarafına çevir.)** O cihete doğru namaz kıl. (Ve) ey ümmeti merhume!. Sizler de **(her nerede bulunursanız)** gerek yurdunuzda ve gerek sefer halinde **(yüzlerinizi)** namaz kılarken **(onun)** o mescidi haramın **(tarafına döndürünüz.)** Bu bir muktezai hikmettir. **(Takî nas için aleyhinize bir hüccet bulunmasın)** Şöyle ki: Tevratta ahir zaman peygamberinin kuds tarafını bırakıp kâbe tarafına namaz kılacağı yazılıdır. Eğer şimdi müslümanlar kâbe tarafına namaz kılmayacak olsalar, bir kısım münkirler bununla ihticaca kalkışırlar, eğer bu zat, ahir zaman peygamberi olsa idi Tevratin beyanı veçhile kâbe tarafına dönüp namaz kılarlardı, derdiler. Arlık bu gibi bir hüccet ikamesine meydan kalmamak için hemen kâbe cihetine

müteveccihen namaza devam **ediniz. (Ancak o zalimlerden)** o hakkı inkâr eden güruhtan **(olanlar müstesna.)** Onlar da kendi kuruntularına göre aleyhinize hüccet ikame etmek isterler. Meselâ derler ki: Muhammed — aleyhisselâm — m kâbe cihetine teveccüh etmesi, kavminin dinîne meylinden ve beldesine muhabbetinden dolayıdır. Bu gibi sözlerin ise ne •ehemmiyeti vardır. Bunlar aleyhe bir hüccet olacak şeyler değildir. **(Artık)** Ey müslümanlar!. **(onlardan)** o zaleme, cehele güruhundan **(korkmayınız)** onların öyle tam ve teşnilerine bakmayınız. Onlar size bir zarar veremezler, benim emirlerime imtisal ediniz. **(Ve benden korkunuz)** ki **(hem üzerinizdeki nimetimi itmam edeyim hem de hidayete nailiyetinizi)** hidayet üzere berdevam olmanızı **(ümit edebilesiniz.)**

§ Bu ayeti kerimedeki nimetin tamamından murad, islâmiyet üzere ölmektir. Veya cennete duhul ile rüyeti ilâhiyeye naildyettir.

§ Bu ayeti kerimede şuna da işaret vardır ki hiç bir kimse hüsnü âkibete nail olacağını kat'î surette bilemez, nice kimseler senelerce hidayet yolunda iken bilâhara bundan çıkmış dalâlete düşmüşlerdir. Binaenaleyh hidayet üzere sabit kadem olmayı Cenabı Haktan niyaz etmeli, bu muvaffakiyeti ancak onun rafet ve merhametinden beklemelidir.

MEALİ ÂLİSİ

(151) : Nitekim sizin içinizde sizden bir resul gönderdik ki size bizim ayetlerimizi okuyor ve sizleri tezkiye ediyor ve sizlere hitap, hikmet talim eyliyor. Ve sizlere bilmedikleriniz şeyleri öğretiyor.

(152) : Artık beni zikrediniz ki ben de sizi zikredeyim. Ve bana şükrediniz, bana nankörlükte bulunmayınız.

İ Z A H

(151) : Bu âyeti kerime, Cenabı Hakkın bu ümmeti merhume için nimetlerini itmam buyuracağına dair olan vadini bizlere hatırlatıyor. Bu ümmet hakkında nice atifeti ilâhîyenin tecellî etmiş olduğunu gösteriyor ve ezcümle şöyle buyuruyor: Ey ümmeti muhammediye!. (Nitekim sizin içinizde) İbrahim aleyhisselâmm mübarek zürriyetinden olmak üzere (sizden) insanlar cinsinden (bir resul gönderdik ki) o hatemül enbiya hazretleridir. O öyle bir peygamberdir ki, ey insanlar!. (Size bizim ayetlerimizi) Kur'anı Kerimi (okuyor) tilâvette bulunuyor (ve sizleri tezkiye ^diyor) sizleri küfür ve masiyetten temizlemeğe çalışıyor. (Ve sizlere **kitabı)** Kur'anı kerimi (hikmeti) ahlâka, içtimaiyata, muamelâta ait intizamı hayatı müstelzim olan ahkâmı (talim eyliyor. Ve sizlere bilmedikleriniz şeyleri) tefekkür ile, nazar ile bilinemeyip vahyi ilâhî vasıtasıyle bilinen bir nice meseleleri (öğretiyor.) Ne büyük bir rehber, ne muazzam bir peygamber.

Evet... Risaletmeap efendimiz bütün beşeriyeti hak ve hakikatten ha"berdar etmek, insaniyet muhitini maddî ve manevî hasletlerle tezyin ve tenzir eylemek için tarafı ilâhîden beşeriyete en büyük bir nimettir, El gıbte bunu takdir ederek o kutsî siret peygamberi alîşanı rehberi necat ve saadet ittihaz edenlere.

(152) : Bu ayeti kerimede Cenabı Hakkın o muazzam nimetlerine nail olan insanlara tezekkür ve teşekkür vazifelerini telkin buyuruyor. Evet... Hak Tealâ hazretleri buyuruyor ki (artık beni zikrediniz.) kalbinizi, ruhunuzu, lisanınızı benim zikrimle tenvir ve tezyin ediniz. Namaza, niyaza, tevhid ve teşbihe müdavim olunuz, (ki ben de sizi zikredeyim.) Sizin ibadetlerinizi kabul, sizi şiddet ve belâ anlarında himaye ve siyanet eyleyeyim. (Ve) ey kullarım!. Nail olduğunuz nimetlerden dolayı (bana şükrediniz.) Bu nimetlere ibadet ve taatle mukabelede bulununuz. (Bana küf**•Tan nimette bulunmayınız).** Nimetlerimi inkâr, emrime isyan suretiyle nankörlükte bulunmaktan sakınınız, sizin ebedî selâmet ve saadetiniz bununla kaimdir.

§• Zikr: Lügatte anmak, yad etmek, hatıra getirmek, beyan ve ifade, mahfuzatı istihzar gibi mânalara gelir. İstılahta Cenabı Hakkın ismi celilini, kibriya ve uluhiyetini anmaktır ki üç surette olur. Şöyle ki: Ya lisanen olur. Bu, Hak Tealânın mübarek isimlerinden birini veya bir kaçını lisan ile söylemektir. Allah... Allah... denilmesi gibi. Ya bedenen olur. 3u da namaz, oruç gibi ibadetleri ifa etmektir. Veya kalben olur. Bu da: Allah-u azimüşşanın varlığını, kudret ve azametini düşünüp bir neş'eyi Tuhîyeye nail olmaktır.

Ya ilâhî! beni gafletten uyandır daim,
Zikr'ü fikrinle benim kalbimi tenvir eyle.

§ Şükür; iyiliğe karşı minnettarlık göstermektedir. İyiliğe karşı kavlen veya fiilen gösterilen kıymetşinaslıktır. Cenabı Hakka şükretmek ise üç suretle olur. Birincisi: Lisanen şükürdür. Bu, Cenabı Hakkın nimetlerine karşı zatı ahadiyetine lisanen arzı tazimatta bulunmaktır. İkincisi: Bedenen şükürdür. Bu da Hak Tealânın nimetlerini yadederek secdei şükrana kapanmak gibi bir surette olur. Üçüncüsü de: Kalben şükürdür ki bu da niami ilahiyyeyi düşünerek kalben tazimkarane hissiyat ile mütehassis olmaktır. Şükrün zıddı, küfr ve küfrandır ki nimeti setr ve inkâr eylemektir.

Nimete şükr etmek, nimeti artırır. Nimete karşı nankörlükte bulunmak da nimetin zevaline, elden çıkmasına sebep olur. Nitekim bir zat şöyle demiştir.

« شکر نعمت، نعمتت افزون کند »

« کفر، آن نعمت زدست بیرون کند »

*

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَوٰةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿١٥٣﴾

وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَٰكِنْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿١٥٤﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(153) : Ey müminler! Sabır ile selât ile yardım isteyiniz. Şüphe yok ki Allah Tealâ sabredenlerle beraberdir.

(154) : Ve Allah yolunda katledilenlere ölülerdir demeyiniz. Yok, onlar berhayattırlar, fakat siz bilmezsiniz.

*

**

İ Z A H

(153) : Bu âyeti kerime, Cenabı Hakkın bir çok nimetlerine nail olan müslümanlarm bir hikmet muktezası olarak bazı nahoş hallere maruz kalabileceklerini, bu takdirde sabır ile ve namaz ile istianede bulunup mükâfata ereceklerini gösteriyor. Evet... Buyruluyor ki: **(Ey iman edenler!.)** Masiyetlerden kaçınmak, bazı belâlara, musibetlere tahammül edebilmek, mücahedeye, ibadet ve taate devamda bulunabilmek gibi hususlarda **(sabır ile ve namaz ile)** Allah Tealâdan **(yardım isteyiniz.)** Yeis ve kedere kapılmayınız. **(Şüphe yok ki, Allah Tealâ sabredenlerle beraberdir.)** Yani onların sabrını bilir, kendilerine imdat eder, mükâfatlar ihsan buyurur.

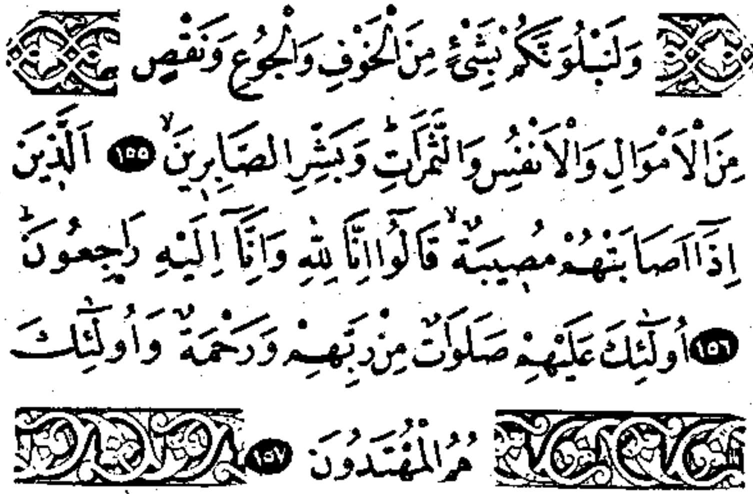
§ Sabır: Acıya katlanmak, tab'a mülayim olmayan hallere karşı telâş göstermeyip bilâ izdirar tahammül etmek demektir. Akıl ve sere muhalif şeylerden kaçınarak hasbi nefiste bulunmak ta sabırdır. Sabreden zafer bulur.

« صبر تلخست و لکن بر »

Evet... Sabır acıdır, müşküldür, fakat semeresi pek tatlıdır. Bir çok eziyetler sabır ve sebat, hakka tazarru ve niyaz sayesinde bertaraf olur. İşte, namazda insanın ruhuna, azmine kuvvet veren en ulvî tazarru ve niyazı muhtevi bulunan bir ibadet olduğundan buna güzelce devam edilmesi de insanın maddî ve manevî kederlerini, üzüntülerini gidermeğe en mükemmel, bir vesiledir.

(154) : Bu âyeti kerime de işaret ediyor ki, hak yolunda mücahedede bulunup şehid olmak ta nefse ağır gelirse de bu hakikati halde bir mesud, ebedî hayata nailiyetten başka değildir. Artık buna sabredilmez mi? Evet... Buyuruluyor ki (Ve) Ey müslümanlar!. **(Allah yolunda öldürülenlere de ölülerdir demeyiniz.)** Onlar hak yolunda fâni hayatı terk edip ebedî bir hayata ermişlerdir. Onlar kendilerine tahsis edilen yüksek makamlarda merzuk olmaktadırlar. Nice ruhanî, manevî nimetlere nail bulunmaktadırlar. Artık onlara nasıl «emvat» denilebilir? **(Yok onlar berhayattırlar.)** Onların bu hayatını **(fakat siz bilmezsiniz.)** Onların tarzı hayatı akl ile değil vahyi ilâhi ile malûmdur. Onların hayatı dünyadaki hayatın kat kat fevkindedir. Buna dair bir çok ahadisi şerife de vardır.

*
**

MEALİ ÂLİSİ

(155) : Vallahi biz sizleri elbette biraz korku ile, açlık ile mallardan, canlardan, mahsulâttan biraz eksiklik ile imtahan edeceğiz. Sabredenleri müjdele.

(156) : Onlar ki, kendilerine bir musibet isabet ettiği zaman: «Biz Allah içiniz ve biz nihayet ona döneceğiz» derler.

(157) : İşte onlar için Rabbileri tarafından mağfiretler ve rahmet vardır. Hidayete erenler de onlardır.

***

İ Z A H

(155) : Bu âyeti kerime hakikî müminlerin lihikmetin bâzı nahoş görecekleri hallere mâruz kalacaklarını ve o zaman Cenabı Hakkın takdirine teslimiyet gösterip müteselli ve mükâfata nail olacaklarını gösteriyor. Şöyle ki: Ey ümmeti Muhammediye!. **(Zâtı ahediyyetime andolsun ki, biz sizleri elbette biraz korku ile)** düşman endişesi ile **(biraz açlık ile)** kaht ve gâlâ ile **(mallardan, canlardan, mahsulâttan biraz eksiklik ile)** bunların helâkile, ölmesi, öldürülmesi, ihtiyar ve hasta olması ile, neşvi nema bulmayıp zayi bulunması ile **(imtehan edeceğiz.)** Bu takdiri ilâhiye hanginizin razı, sabir olup olmadığını meydana çıkaracağız. Resulüm!.. Sen de şu kendilerine teveccüh eden bu gibi musibetlere karşı **(sabredenleri tebşir et.)** Onlar bu yüzden ne büyük mükâfatlara nail olacaklardır.

(156) : Bu âyeti kerime de hakikaten, sabırlı olanların kimlerden ibaret olduklarını bildiriyor. Şöyle ki; **(Onlar)** o **sabredenler,** o **zatlardır (ki, kendilerine)** hak tarafından **(bir musibet)** kerih, nahoş görecekleri

bir hâdise **(isabet ettiği zaman)** büyük bir yes ve kedere kapılmazlar. Belki (J,«».lj çlUı'lj «JB/l = **Biz Allah içiniz, biz nihayet ona döneceğiz, derler.)** Yani: Biz Allah Tealânm kullarıyız, onun memlûkîyiz, ye nihayet onun huzuru mânevisine, âlemî âhirete dönüp gideceğiz. Bu muvakkat hayatın ne ehemmiyeti vardır, bu hayatta göreceğimiz şeyler muvakkattir. Bu nahoş hâller de zail olur, bunlardan dolayı sevaba nail oluruz diye müteselli olurlar.

(157) : Bu âyeti kerime de sabredenlerin nail olacakları mükâfatı açıklıyor. Şöyle ki: **(İşte onlar)** o istircada bulunan sabırlı zatlar **(için Rabbileri tarafından mağfiretler)** vardır (ve **rahmet vardır.)** Lütf ve ihsan mukadderdir. **(Ve hidayete erenler de)** doğru yolu takip etmiş olanlar da **(onlardır.)** Ne büyük muvaffakiyet.

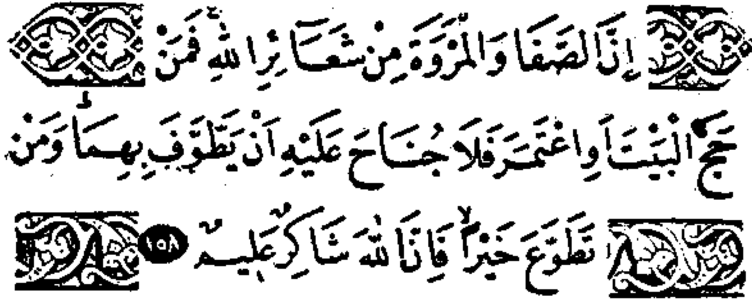
§ Selevat: Selâtin cemidir. Selâtta: Allahtan rahmet, günahları af ve setrdir. Meleklerden istiğfardır. Ve müminlerden de dua manasınadır. Namaz dediğimiz ibadetin de ismidir.

§ İstirca: Rücu etmek, geri dönmek ve musibet zamanında Ь*Ĵ <üU j^.ş.ljd! demektir. İstirca: Yalnız lisan ile değil kalb ile de olmalıdır. Şöyle ki: Bir mümin bâzı belâlara giriftar olabilir. Fakaf dtişünür, bunda da elbet bir hikmet vardır der. Ben şu kadar ilâhî nimetlere mazhar bulunuyorum, elhamdülillah müslümanım, Hazreti Muhammedin ümmetindenim, şimdi böyle bir musibete tutulmam da elbette bir hikmeti ilâhiye muktezasıdır. Cenabı Hakkın bana verdiği nimetler şimdi elimden aldığı nimetlerden kat kat ziyadedir. Veren de odur, alan da odur. Ben de nihayet onun manevî huzuruna gideceğim, ebedî hayata nail olacağım, artık bu muvakkat belânın ne ehemmiyeti vardır? diye güzel kanaatini ishar eder. Böyle bir kanaat ise insana tesliyet bahş olur. İnsanın güzel inancına delâlet eder, bu yüzden ecir ve mükâfata nail olur. Nitekim bir hadisi şerifte şöyle buyrulmuştur :«Bir müslümana bir dert, bir ağrı, bir düşünce, bir gam, bir hüzün, isabet etmez ki, hattâ bir uzvuna bir diken batmaz ki illâ onun sebebiyle Cenabı Hak o müslümanın hatalarını af ve setr eder.» Bu ârıza, o müslüman için keffareti zünûp olmuş olur. Ne büyük merhameti ilâhiye. Diğer bir hadisi şerifte de buyrulmuştur ki: «Mümine her eziyet veren şey bir musibettir.» İşte böyle bir musibete karşı: j^«>.\-JA/\ I,"ı <ül I diyen müminler mağfireti ilâhiyyeye. atıfeti subhaniyyeye nail olacaklardır.

§ İbrahim Hakkı merhumun şu kıtası ne kadar güzeldir.

«Haktan olacak işler»
«Boştur gamü teşvişler»
«Hak bildiğini işler»
«Mevlâ görelim neyler»
«Neylerse güzel eyler»

*
**

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(158) : Şüphe yok ki Sefa ile Merve Allah Tealânm şaairinden «merasimi diniyesinden» dir. Artık her kim haç veya umre niyetiyle Beytullahı ziyaret ederse tevafı bu ikisiyle beraber yapmasında kendisi için hiç bir günah yoktur. Ve her kim bir hayri tatavvüen yaparsa şüphe yok ki Allah Tealâ şakirdir, alimdir.

⁂

İ Z A H

(158) : Bu âyeti kerime; kavlen, filen zikrullahı muhtevi olan pek büyük dinî bir vazifemizi bizlere beyan buyuruyor. Şöyle ki: Ey müslümanlar!. **(Şüphe yok ki Sefa ile Merve)** denilen iki mevki arasında sizin gidip gelmeniz, Say denilen dinî merasimi ifa etmeniz **(Allah Tealânm şaîrindendir.)** Ona yapılan ibadetler, muhabbetler, elâmetlerindendir. **(Artık her kim Haç veya Umre niyetiyle Beytullahı ziyaret ederse tavafı bu ikisiyle beraber yapmasında)'** yani Kâbei Muazzamayı ziyaret eder de onu tevaf etmekle beraber Sefa ile Merve arasında da gider gelir ise bundan dolayı **(kendisi için hiç bir günah)** mahzur **(yoktur.)** Bu da bir vazifeyi ubudiyettir, bir nişaneyi itaattir. **(Ve her kim)** böyle **(bir hayri tatavveen)** kendisine vacip olmasa dahi mahsa **(rizai ilâhi için yaparsa)** pek çok sevaba, mükâfata nail olur. Zira, **(şüphe yok ki Allah Tealâ şâkirdir)** kullarını güzel amellerinden dolayı sevaba nail buyurur. **(Alimdir)** her şeyi bihakkın bilir. Herkes hakkında niyetine itilâsına göre mükâfat ve mücazat verir.

§ Sefa ve Merve: Kâbei Muazzamanm hemen bir tarafında bulunan iki tepeden ibarettir. Bunlar bir cadde ile biri birine bağlıdır. Sefa canibinden başlanıp 4 defa Merveye, **3 defa da Merve canibinden Sefaya** gidip gelmek biz Hanefilerce **bir** vaciptir. **Bunlar Beytullahı tavaftan** sonra yapılır. Bu, İmamı Ahmete göre sünnettir. **İmamı** Mâlik **ile** İmami Şâfiye göre **de** farzdır. **Haccın erkânından sayılmıştır.**

Vaktiyle Sefa ile Mervede birer put vardı. Müşrikler bunları ziyaret ederlerdi: İslâmiyet hâkim olunca o iki put kırılmış, atılmış, o iki mübarek makam bunlardan temizlenmişti. Mahaza bâzı müslümanlar, bu putların böyle vaktiyle bulunmuş olduğundan dolayı bu iki makam arasında gidip gelmeden çekinmişlerdi. Bu âyeti kerime ise böyle bir çekinmeye lüzum olmadığını beyan buyurmuştur.

§ Resuli Ekrem Hazretleri Hudeybiye müsalâhası mucibince hicretin 7 nci senesi Medinei Münevvereden Mekkei Mükerremeye gitmiş, iki bin kadar eshabı kiramı ile Beytullahı ziyaret etmiş ve Sefa ile Merve arasında eshabı kiramın kuvvet ve şehametini göstermek için süratle gidip gelmişlerdi. Buna «Say» denilir. Bu say, bu tarzı hareket, Halikı Azimüşşana tazimatı, ihtiyacatı arz için Beytullahın 'mübarek kapısı önünde bir şevk ve heyecan ile tekrar tekrar gidip gelerek âtifeti ilâhiyeye intizarın bir remzi mesabesinde bulunmuştur.

§ Haç: Lügatte.tazim edilecek makamları ve saireyi ziyaret kasdinde bulunmaktır. Seri Şerifte Arafat denilen mahalde muayyen vakitte bir miktar durmaktan, sonra da gidip Kâbei Muazzamayı tavaf suretiyle ziyaret etmekten ibarettir ki, Şeraitine haiz olanlar için bu ziyaret bir defaya mahsus olmak üzere farzdır. Sonra tekrar ziyaret etmek tatavvû, nafile kabilinden olup sevaba vesile olan bir ibadettir. Haç eden zata «Hâcı» denir.

Umre ise lügatte ziyaret manasınadır. İstilâhta Kâbei Muazzamayı tavaftan ve Sefa ile Merve arasında gidip gelmekten ibarettir. Bunun muayyen bir zamanı yoktur. Ve bunun için Arafatta bulunmak lâzım değildir. Bu bir sünneti müekkededir. Bunu yapan zata «mutemir» denilir.

***

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ
مَا أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَى مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ
فِي الْكِتَابِ أُولَئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ ﴿159﴾ إِلَّا
الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَبَيَّنُوا فَأُولَئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَأَنَا
التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١٦٠﴾

———o———

MEALİ ÂLİSt

(159) : O kimseler ki bizim inzal etmiş olduğumuz beyanatı ve hüdayı nasa açıkça beyan etmiş olduğumuzdan sonra saklarlar, muhakkak onlara Allah Tealâ lânet eder. Ve onlara lânet ediciler de lânette bulunurlar.

(160) : Ancak tövbe edenler, Islahta bulunanlar ve açıklayanlar müstesna. İşte ben onların tövbelerini kabul ederim. Ve tevvab, rahim olan ancak benim.

***

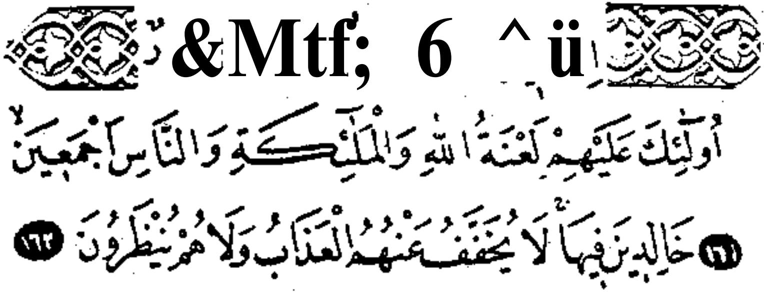
İ Z A H

(159) : Bu âyeti kerime, Peygamberimizin mübarek evsafını, islâmiyetin hakkıyetini, kitaplarında görüp okumuş olan bir takım Yahud âlimleri hakkında nazil olmuştur. Ensardan bâzıları, Resuli Ekrem Efendimizin Tevratta yazılı olan evsafını Yahud bilginlerinden sormuşlar. Onlar ise bunu bile bile saklayıp beyan etmemişlerdi. İşte bu gibi hareketlerin fezahatini beyan için şöyle buyruluyor: **(O kimseler ki, bizim indirmiş olduğumuz beyyineleri)** recm âyeti gibi, Hâtemül Enbiyanın evsafı gibi şeyleri **(ve hüdayı)** o peygambere imana, ona tâbi olmanın vücubuna dalâlet eden mucizeleri biz Tevratta ve sair kütübü semaviyede **(nasa açıkça beyan etmiş olduğumuzdan sonra)** bir kıskançlık, bir.küfrü inadî eseri olarak **(saklarlar)** halka bildirmezler. İşte **(muhakkak onlara Allah Tealâ lanet eder.)** Onları rahmetinden ebediyyen mahrum bırakır. **(Ve onlara lanet ediciler de lanette bulunurlar.)** Onlara lanet etmesini Cenabı Haktan dilerler. Bu lânethân olanlar, bütün ins ve cinnin müminleridir, veyahut kendilerine mahsus birer lisan ile bütün halaiktir.

§ Bu beyanı ilâhî: Mensus ve müştembet olan dinî ilimlerin saklanılmayıp lüzumuna göre ishar ve ilâm edilmesini icap etmektedir.

(160) : Bu âyeti kerime de, taif ve müstağfir olanlara rahmet ve mjağfiret kapılarının açık bulunduğunu tebşir etmektedir. ŞöyJe ki, küfr ve mâsiyetlerinden dolayı **(tövbe edenleri ve)** ifsad ettiklerini **(islâh eyleyenler** ve) kitaplarda gördükleri hakikatleri saklamaktan vaz, geçip **(beyanda bulunanlar müstesna işte)** onlar lanete hedef olmaktan kurtulurlar. **(Ben onların tövbelerini kabul ederim.)** kendilerini azaptan kurtarırım. **(Ve teyvab, rahim olan ancak benim;)** Bana teveccüh edenlere merhamet ve inayetim mabzuldür. Artık bütün insanlar İslahı hal ederek bu âtifeti ilâhîyeye naüiyet için koşmalı değil midirler?.

***

———o———

MEALİ ALİSİ

(161) : Muhakkak o kimseler ki kafir oldular ve onlar kafir oldukları hâlde öldüler. İşte Allah Tealanm laneti de, meleklerin ve bütün insanların lanetleri de onların üzerinedir.

(162) : Orada ebedi bir halde kalacaklardır. Onlardan azap hafifletilmez ve kendilerine asla mazar olunmaz.

* *

İZAH

(161) : Bu ayeti celile kimlerin ebedi bir surette lanete, azabı cehenneme maruz kalacaklarını şöylece gösteriyor. **(O kimseler ki kafir oldular)** Allah Tealayı, onun birliğini ve sair iman edilecek şeyleri ve bilhassa Hatemül Enbiyayı inkar ettiler, o büyük peygamberin evsafını sakladılar, itiraf etmediler **(Ve onlar)** böyle **(kafir oldukları halde, öldüler.)** Daha hayatta iken taib ve müstağfir olmadılar. **(İşte Allah Tealanm laneti de)** bunların üzerinedir, Cenabı Hak bunları ebediyyen muazzep edecektir. **(Meleklerin ve bütün insanların lanetleri de onların üzerinedir.)** Yarabbü. Bu kafirleri laik oldukları azaba kavuştur, Rahmetinden, ebediyyen mahrum bırak diye lanethan olurlar.

İnsanların müminleri o kafirler için böyle lanet edecekleri gibi kafirler de yarın ahirette biri birine lanette bulunacaklardır. Çünkü onlar dünyada biri birini iğfal ederek küfre sevkettikleri için ahirette bu hareketlerinin şeametini görünce biri birine lanet etmeğe başlayacaklardır.

(162) : Bu ayeti kerimede, lanete hedef olacakların ne fena felaketlere uğrayacaklarını gösteriyor. Şöyle ki: onlar, o lanete uğrayanlar **(Orada)** cehennemde veya lanet içinde **(ebedi olarak kalacaklardır.)** Haklarında hıç h**; şefaat ve saire kabul edilmeyecektir. **(Onlardan azap hafifleştir-ilmeyecektir.)** Daima aynı azaba maruz kalacaklardır. **(Ve kendile**

rine aslâ bakılmayacaktır.) Onların niyazlarına tezerruatma asla iltifat olunmayacaktır. Yarabbi ne elim bir akıbet!.. Artık böyle bir lanete, felâkete uğramamak için bir halâs çaresi aramalı değil midir?.

⁂

وَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَٰنُ الرَّحِيمُ ﴿١٦٣﴾
إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ
وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ
اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ
فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ
السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٦٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(163) : Ve sizin ilâhınız, bir tek ilâhtır. O rahman ve rahim olan Allahtan başka bir tanrı yoktur.

(164) : Şüphe yok ki göklerin ve yerin yaradılışında, gece ile gündüzün ihtilâfında, nasa faydalı olan şeyler ile denizde akıp giden gemiler de ve Allahın semadan indirip onunla yer yüzünü ölümünden sonra ihyâ eylediği su da ve yer yüzünde her nevî hayat sahibi mahlûkatı yaymasında, rüzgârların değiştirilmesinde ve gök ile yer arasında müsehhar olan bulutta teakkul eder bir kavm için elbette nice âyetler vardır.

⁂

İZAH

(163) : Bu âyeti kerime, bütün insanları bir daireyi vahdete dâvet ediyor. Onlara lanetten, azaptan kurtulmanın yolunu gösteriyor. Evet buyrulmuş oluyor ki: Ey insanlar!.. Uyanınız. Öyle fânî mahlûk şeylere tapmayınız. Onları mabut ittihaz etmeyiniz. (Ve) biliniz ki **(sizin ilâhı-**

•nız) halikınız, mabudunuz (bir tek ilâhtır.) Bir neziri, şeriki olmayan Allahü Azimüşşandır, hepiniz onun kullarısınız. (Ondan başka) hakikî (bir ilâh **yoktur.)** Bütün mükevvenatın haliki mabudu yalnız odur. O (rahmandır) kullarını esirgeyen, vukaye eden, rahmetine erdiren odur. Ve O (rahimdir.) Bütün mahlûkatına en rekik merhametlerde bulunan onlardan tövbekar onlara kusurlarını af edip bağışlayan ancak odur. Artık yalnız ona teveccüh etmeli, ondan afüvler, keremler niyaz etmeli değil midir?.

(164) •: Bu âyeti kerime de, Cenabı Hakkın varlığını, birliğini, kudret ve azametini gösteren hilkat bedialarını beşeriyetin nazarı intibaına takdim ediyor. Evet... buyruluyor ki: Ey insanlar!. Bir kere gözünüzü açın da güzelce bir düşününüz. (Şüphe yok ki göklerin ve yerin yaradılışında) büyük alâmetler, hakkın varlığına azim delâletler vardır. O muazzam sema kubbeleri, nedir?.. Şu üzerinde..yaşadığımız güzel, dilnişin kürei zemin ne kadar lâtiftir?.. (Gece ile gündüzün ihtilâfında) da ne kadar âyetler, elâmetler vardır. Bunlar ne kadar muntazam surette biri birini takip eder dururlar. Eğer böyle bir ittirad ve intizam bulunmasa yer yüzünde yaşamak kabil olabilir miydi?.. (Nasa faydalı olan şeyler **ile** denizde yürüyen gemilerde) de âtifeti ilâhiyeye ne büyük dalâletler vardır. Eğer Cenabı Hak havayı, suları ve sair kuvvetleri insanlara hadim kılmasa idi, deniz vasıtaları ile bir çok iktisadî, içtimaî faydaları elde edebilirler miydi?.. Tayyarelerin insanlara hizmeti de bu cümleden değil midir?.. (Ve **Allahın** gökten) hava tabakalarından (indirip onunla yer yüzünü ölümünden sonra tekrar ihya ettiği sularda) da ne kadar kudret ve rububiyet delilleri mevcuttur. Yer yüzü kış olunca nebatattan, güzel, •zengin çiçeklerden mahrum kalır. Adeta ölmüş, lâtif bir hayattan mahrum kalmış bulunur. Fakat, sonra bahar olur, havadan lâtif, leziz yağmurlar yağmağa başlar, yer yüzüne yeniden bir letafet, bir teravet bahşeder. Yine Allah Tealânın (yer yüzünde her türlü hayvanatı) hayat sahibi olan mahlûkatı (yaymasında) da nice âyetler vardır. Ne kadar muhtelif, zihayat insanlar., aslanlar, atlar, mandalar, kuşlar ve saire vardır. Bütün bunların varlığı hikmet sahibi bir hâlikın vücuduna birer kat'î burhan değil midir?. Kezalik (rüzgârların) vakit vakit (değiştirilmesinde) de halikımızın varlığına büyük şahadetler vardır. Bu rüzgârlar Saba, Debur, Cenup, Şimal kısımlarına ayrılmıştır. Bunlar nefislere rahat ve kuvvet verdikleri için «rih» nâmını almışlardır. Cemi «riyah» dır. (Ve yer ile gök arasında müsahhar olan bulutta) da hakkın varlığına, kudret ve hikmetine dalâlet eden nice alâmetler vardır. Bu bulutlar lâtif, rengârenk surette görülür. Leziz, şeffaf suları muhtevi bulunur. Vakit vakit yükselir, alçalır, yer yüzüne serinlik verir, faydalı yağmurlar yağdırırlar. Bütün bunlar Cenabı Hakkın emrine tâbi, onun birer eseri hilkatidir. Artık bunlarda şüphe yok ki (aklını güzel kullanan bir kavim için bir **çok âyetler vardır.)** Bütün bunlar öyle kendi kendine var olan, bir tesadüf eseri olarak bu kadar hikmet ve maslahatı haiz bulunan şeyler de-

ğildir. Buna hiç bir akıl sahibi kail olamaz. Artık bütün bu fitret bedialan bir hâlıkı hekimin varlığına, azemet ve kudretine birer parlak delil değil de nedir?.

Olanlar feyziyabı intibah asarı kudretten
Alırlar hissei ibret temaşai tabiattan.

§ Vaktiyle Kureyş müşrikleri, Peygamber Efendimize müracaat ederek: Ya Muhammedi. — Aleyhisselâm — Sen mabudunun vasfını bize anlat demişler. Bunun üzerine -^ı^ «)• ^^ âyeti kerimesi nazil olmuştur. Bu müşriklerin 360 putları vardı. Böyle bir mabut nasıl olur?, diye taaccüp etmişler, Hazreti Peygamberden bu vahdaniyeti ilâhiye iddeasmda sâdık olduğuna dair kendisinden bir âyet, bir elâmet istemişlerdi. Bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olmuş Cenabı Hakkın varlığına, birliğine delâlet ve şahadet eden bu mükevvenata anların nazarı dikkatleri davet edilmiştir. Artık şüphe yok ki aklını, fikrini, muhakemesini kaybetmeyen bir insan bu hilkat bedialarını güzelce temaşa edince Cenabı Hakkın varlığında, birliğinde asla şüphe edemez. Hayfa ki akıllarını, düşüncelerini suiistimal eden bir çok kimseler de bulunmaktadır. Cenabı Hak intibah versin.

***

MEALİ ÂLİSİ

(165) : Ve insanlardan öyleleri vardır ki Allahtan başkalarını Allaha emsal ittihaz ederler. Onları Allahı sever gibi severler. Müminlerin ise Allah Tealâya muhabbetleri daha ziyadedir. Eğer zulm edenler azabı görecekleri zaman bütün kuvvetin Allaha mahsus olduğunu ve hakikaten Allahın şedidül azap bulunduğunu görüp anlasalar — ne kadar nadim ve. pişman olacaklardır —.

**

İZAH

(165): Bu ayeti kerime Cenabı Hakka şerik ve nezir ittihaz edenlerin ne kadar muhakemei akliyeden mahrum olup bilahara ne kadar nedamet ve felakete maruz olacaklarını göstermektedir. Buyrulmuş oluyor ki: (Ve **insanlardan öyle)** müşrik **(kimseler vardır ki Allahtan başkalarını)** bir takım putları, Nemrut ve Firavn gibi bir takım şahısları **(Allaha emsal)** halikıyyette, mabudiyette Cenabı Hakan ortak, nezir **(ittihaz ederler.)** Onlara da tapınır dururlar. **(Onları Allahı sever gibi severler.)** Kendilerine muhabbet ve hürmet gösterirler. Fakat **(müminlerin ise Allah Tealaya muhabbetleri daha ziyadedir.)** Çünkü müminlerin muhabbetleri bir Haliki Zişana kemali samimiyet ve kanaatle müteveccihtir. Müminler hiç bir kimseyi hiç bir şeyi Cenabı Hakkı sevdikleri kadar sevmezler. Başkalarını sevmeleri de yine Cenabı Hakkın rızası ve müsaadesiyledir. Müşriklerin muhabbetleri ise putlara münkasimdir. Samimiyetten aridir. Seriuz zevaldir, vakit vakit taptıkları putları parçalayarak yerlerine başka putları getirip onlara muhabbet gösterirler. Hatta Nemrut, Firavn gibi bazı zelemeyi sırf dünyevi bir menfaat mülahazasiyle mabut derecesine yükselterek kendilerine tapınırlar. Bütün bu tapınışlar, kendileri için büyük felaketlere sebep olacaktır. Bu müşrikler; nefislerine zulmetmiş, kendilerini azabı ilahiye maruz bırakmışlardır da haberleri yok. (Eğer) bu **(zulmedenler, ahiret azabını görecekleri zaman)** akılları başlarına gelip te **(bütün kuvvetin)** ve galebenin **(Hak Tealaya mahsus Iduğunu ve hakikaten Cenabı Allahın azabı şiddetli bulunduğunu görüp anlasalar)** ne kadar nadim ve pişman olacaklardır. Hayfaki artık nedamet fayda vermez.

Bir faide bahşeder mi heyhat!

Vakfında yapılmayan nedamet.

* *

إِذْ

تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتُّبِعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا وَرَأَوُا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ

بِهِمُ الْأَسْبَابُ ﴿١٦٦﴾ وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً

فَنَتَبَرَّأَ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّؤُا مِنَّا كَذٰلِكَ يُرِيهِمُ اللّٰهُ أَعْمَالَهُمْ

حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ ﴿١٦٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(166) : O vakit o kendilerine uyulmuş kimseler o uyan şahıslardan teberri edecekler ve azabı görmüş olacaklar. Ve aralarındaki rabıtalar kesilmiş bulunacaktır.

(167) : Ve o uyanlar diyeceklerdir ki: Eğer bizim için bir kerre — dünyaya — dönüş olsa biz de onlardan teberri ederiz, onlar bizden teberri ettikleri gibi. İşte Allah Tealâ onlara emellerini üzerlerine nedametler halinde gösterecektir. Ve onlar ateşten çıkacak kimseler de değildir.

*

İ Z A H

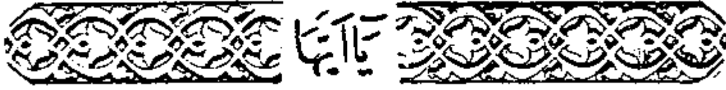
(166) : Bu âyeti kerime, müşriklerin mabut ittihaz ettikleri kimselerin ahirette alacakları vaziyeti beyan buyuruyor. Şöyle ki: **(O vakit)** o kıyamet günü, cehennem ateşine mâruz bulunacakları zaman **(o kendilerine uyulmuş)** mabut ittihaz olunmuş **(kimseler)** havf ve helecan içinde kalacak, mabut ittihaz edildiklerinden dolayı daha ziyade azaba giriftar olacaklarından korkarak (o) kendilerine **(uyan)** kendilerini mabud ittihaz ederek tapman **(şahıslardan beri olduklarını söyleyeceklerdir.)** Bizim bunlar ile bir alâkamız yoktur, biz bunlara böyle tapınmayı emretmedik diyeceklerdir. (Ve) bunların hepsi de **(azabı)** nâri cehimî (görmüş) içine düşmüş **(olacaklar ve aralarındaki münasebetler)** alâkalar, karabetler, muhabbetler, **(kesilmiş)** parçalanmış, darmadağın olmuş **(bulunacaktır.)** Her biri kendi amelinin cezasına kavuşmuş, biri birine fayda bahş: olacak bir durumda bulunmamış bulunacaktır. İşte Cenabı Hakkı bırakıp, mahlûkâta tapanların ebedî cezası.

(167) : Bu âyeti kerime de Cenabı Haktan başkasını mabud ittihaz edenlerin ahiretteki nedametlerini ve dünyadaki amellerinin kendilerine fayda bahş olmayacağını bildirmektedir. Şöyle ki: (Ve) o kıyamet günü **(o uyanlar);** dünyada Cenabı Hakka şerik ittihaz etmiş olanlar, o putlara tapmanlar **(diyeceklerdir ki eğer bizim için)** dünyada **(bir kere)** daha **(dönüş olsa biz de onlardan)** o mabut ittihaz ettiğimiz halde bizden kaçınan putlardan, şahıslardan **(teberri ederiz).** Onlar ile alâkamız yoktur der, kendilerini reddeyleriz. **(Onlar bizden teberri ettikleri gibi.)** Fakat artık bu teberrinin ne faydası vardır?. Teklif âlemi olan dünyada bunu düşünüp bilmeli değilmiydiler. **(İşte Allah Tealâ)** ahiret âleminde **(onlara)** o müşriklere dünyadaki o mahlûkâta perestiş **(amellerini üzerlerine yıkılmış hasretler)** nedametler, pişmanlıklar **(halinde gösterecektir. Ve)** onlar Cenabı Hakka şerik ittihaz edip bâtıl şeylere muhabbet **ve** merbudiyette bulunmuş oldukları için **(cehennem ateşinden çıkacak kimseler de değildirler.)** Bütün bunlar, Allahtan başkasına tapmanın, meşru surette **mu-**

habbetten, ibadet ve taatten mahrum bulunmanın bir cezasıdır. Artık, uyanmalı, yalnız Cenabı Hakka tapmalı, onun rızasına muvafık muhabhetlerde bulunmalıdır.

«Ya ölür, ya ayrılır, ya terkeder»
«Herki haktan gayri yar oldu sana»

***

النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا
خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿١٦٨﴾ إِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ
بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاءِ وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٦٩﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(168) : Ey insanlar!. Yer yüzündeki şeylerden helâl, tertemiz olanlarını yiyiniz. Ve şeytanın adımlarına tâbi olmayınız. Şüphe yok ki o sizin için pek açık bir düşmandır.

(169) : O sizlere ancak çirkin, pek murdar şeyleri emreder. Ve Allaha karşı bilmedikleriniz şeyleri söylemenizi — emreder —.

*

İ Z A H

(168) : Bu âyeti kerime, bütün beşeriyete takip edecekleri selâmet yolunu gösteriyor. Şöyle ki: Müşrikler bir takım cahil kimseler hiç bir şer'î delile dayanmaksızın bir takım şeylerin helâl, bir takım şeylerin de haram olduğunu söylerler. Bunların bu sözlerine iltifat edilmesi asla caiz değildir. Dinimiz bize helâl olan şeyleri de, haram olan şeyleri de bildirmiştir. Bizim rehberi harekâtımız, ancak ahkâmı islâmiyedir. İşte buna işareten buyruluyor ki: **(Ey insanlar! Yer** yüzündeki **şeylerden)** şer'**en (helâl, tertemiz olanlarını yiyiniz.)** O nimetlerden istifade edip bunları size veren Halikınıza teşekkürde, ubudiyette bulununuz. (Ve **şeytanın)**

sizi iğfale çalışan dinsiz, imansız, ahlâksız kimselerin **(adımlarına tâbi »olmayınız.)** Onlara uyup arkalarından gitmeyiniz. **(Muhakkak ki o)** şeytan ve emsali **(sizin için apaçık bir düşmandır,)** Sizin hakkınızda asla hayırhah bulunmaz. Size doğru bir yolu göstermez. Artık âkil olan bir insan, kutsî dininin emirlerini, nehiylerini bırakır da böyle din düşmanlarının sözlerine tavsiyelerine iltifat eder mi?

(169) : Bu âyeti kerime de şeytanların, insanları ne kadar iğfale çalıştıklarını bildiriyor. Şöyle ki: Ey insanlar!.. (O) şeytanı lein **(sizlere)** doğru, hayırhahane bir şey söylemez. **(Ancak çirkin, fuhşiyattan ibaret şeyler ile emreder.)** Bunları yaldızlayarak sizlere kabul ettirmek ister. **(Allah Tealâ hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi)** emreder. Helâl olan şeyleri haram, haram olan şeyleri helâl görmenizi, putlara, insanlara tapmanızı ister, dinen malûm, sabit olmayan şeyleri size kabul ettirmek arzu eyler. Artık ey insanlar! Dostunuzu, düşmanınızı iyice bilip tanıyınız, sizin kutsî dininize, mübarek vazifelerinize mâni olacak şeytan tabiatli kimselerin, igfalâtma asla kapılmayınız. Onların yanlış yollarına asla gitmeyin. Sizler için bundan başka selâmet ve saadet çaresi yoktur.

***

وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَآ اَلْفَيْنَا
عَلَيْهِ اٰبَآءَنَا اَوَلَوْ كَانَ اٰبَآؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْـًٔا وَلَا
يَهْتَدُونَ ﴿١٧٠﴾ وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ
بِمَا لَا يَسْمَعُ اِلَّا دُعَآءً وَنِدَآءً صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ
لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٧١﴾

—o—

MEALİ ÂLİSİ

(170) : Ve onlara Allahın indirdiğine uyan denildiği zaman, dediler İri: Hayır biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeye uyarız. Ataları bir şeye **akıl erdirememiş, doğru bir yola gitmemiş oldukları halde de mi?.. — onlara uyacaklar —.**

(171) : Ve kâfirlerin meseli, o hayvanların meseli gibidir ki, çağırmadan, bağırmadan başka bir şey işitmeksizin haykırır durur. Sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler. Artık onlar düşünemezler.

*
* *

İ Z A H

(170) : Bu âyeti kerime, bir takım insanların hurafelere tâbi, akılâne düşünmek hassasından beri olduklarını bildiriyor. Şöyle ki: **(Ve onlara)** o Allahtan başkasını Allaha emsal tutan müşriklere **(Allanın inzal buyurmuş olduğu Kur'âna uyun)** onun bildirdiği veçhile Cenabı Hakkı tevhid ve takdiste bulunun **(denildiği vakit)** onlar **(dediler ki: Öyle değil, biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeye tâbi oluruz)** onlar gibi esnama taparız. Behair, Sevaip denilen hayvanların hürmetine kail olup etlerinden yemeyiz. Aba ve ecdadımız böyle yaparlardı. Onlar bizden daha hayırlı, daha malûmatlı idiler. Heyhat!.. Bu bir kuru iddia. Küfr ve şirk içinde yaşamış olanlar, hiç insan için bir nümunel imtisal olabilir mi?. Tarihi şeyler, mâkul, müfid, meşru olursa o zaman onlara kıymet ve ehemmiyet verilir. Yoksa muzir, gayri mâkul şeyleri taklit nasıl muvafık olabilir?. **(Artık)** o müşrikler **(ataları bir şeye akıl erdirememiş)** dini umuru anlayamamış **(doğru bir yola gitmemiş)** peygamberlerin göstermiş oldukları hidayet yolunu takip etmemiş **(oldukları haldede mi?.)** Onlara tâbi olacaklar ve onları nümunei imtisal addedecekler. Bu ne kadar cahilane bir hareket!.

"Mizana vur görüştüğün ahbabı el hazar"

"Rehber tasavvur eylediğin rehzen olmasın"

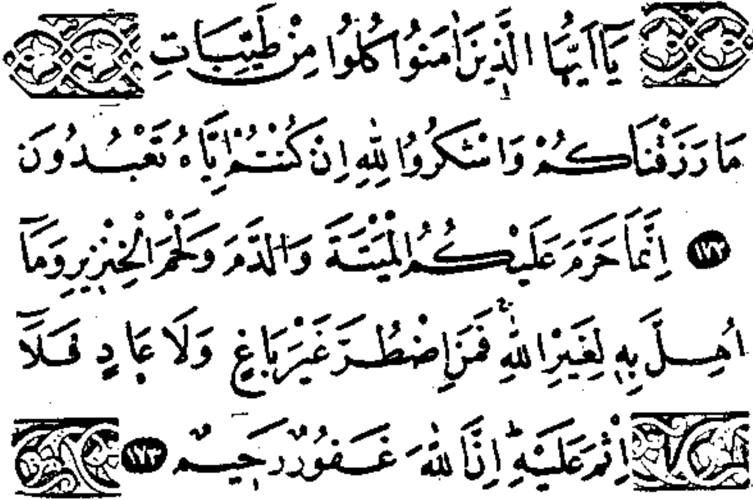
(171) : Bu âyeti kerime de bir kısım insanların hayvanî bir hayat yaşayıp hak ve hakikati anlamak kabiliyetinden mahrum olduklarını şöylece gösteriyor: (O kâfir) putlara ibadete müdavim (olanların meseli) sıfatları (o hayvanın meseli gibidir ki; çağırmadan, bağırmadan başka bir şey işitmeksizin) anlamaksızın mânâsız, beyhude şeyler ile (haykırır durur.) işte bu kâfirlerin o bâtıl putperestane sözleri de böyle beyhude bi mâna bir dâvadan, bir gürültüden başka değildir. Velhasıl bunların hepsi de (sağırdırlar) hak sözü işitmezler (dilsizdirler) hayırlı bir şey, dini hakka muvafık bir söz söylemezler. (Kördürler) hidayet yolunu görüp takim etmezler. Artık bunların sözlerinin manen ve kıymeti vardır?

Bu âyeti celile, şöyle de tevcih edilebilir: O münkirlerin meseli, o hayvanın meseli gibidir ki, ona çıbanı bağırır, o hayvan ise kuru bir sesten, bir çağırmadan başka bir şey duyup anlamaz. O münkirler de kendilerini hidayete davet edenlerin seslerini işitir dururlar. Fakat on-

iarm manasını düşünmezler, anlamazlar, kabule yanaşmazlar.

Yahut: O müşriklerin bir takım fehm ve idrakten mahrum putlara tapınıp durmalarının meseli, bir çobanm hayvanlara karşı bağırıp çağırması gibidir ki, o hayvanlar bu kuru sesten, bu çağırmadan başka bir şey işitip anlamazlar. İşte o putlar da böyle bir şey anlayıp idrak etmekten büsbütün mahrumdurlar. Artık onlara yalvarmanm, onlara tapınmanın ne faydası olabilir. Onlar namına bazı şeylerin helal, bazı şeylerin haram, yiyilmesi memnu olduğuna nasıl hükmedilebilir?.

*
* *

———·——o————

MEALİ ALİSİ

(172): Ey iman edenler!.. Size rızk olarak verdiğimiz şeylerin tertemiz olanlarından yiyiniz ve Allaha şükr ediniz. Eğer siz ancak ona ibadette bulunuyorsanız.

(173): O sizlere ancak meyte olanları, akar kanı, hınzır etini ve Allahtan başkası namına boğazlananı haram kılmıştır. Sonra kim muzdar bir halde kalır da bağı ve mütecaviz olmamak üzere - bunlardan istifade ederse - kendisine bir günah tereddüp etmez. Şüphe yok ki Allah; gafurdur, rahimdir.

*
* *

İZAH

(172) : Bu ayeti kerime, helal olan şeylerden istifade ederek bunları ihsan buyuran Rezzakı Kerim Hazretlerine şükretmemizi amir bulun-

maktadır. Şöyle ki: **(Ey müminler!..)** Ey islâmiyete nail olmuş müvehhid kullar. **(Sizlere rızk olarak verdiğimiz şeylerin tıb olanlarından)** her veçhile helâl, tertemiz bulunanlarından (yiyiniz.) Ve bu nimetlerin kadrini biliniz. (Ve) bunlardan dolayı **(Allah Tealâya** şükrediniz.) Onun ne kerim, bir mün'im olduğunu düşününüz. (Eğer siz hakikaten ona ibadette) arzu ubudiyette **(bulunuyorsanız.)** Bunun hilâfına hareket, meselâ helâl ve haram nedir bilmemek, Cenabı Hakkın nimetlerine şükretmemek ise ubudiyete muhaliftir. Maddî ve manevî mesuliyeti müstelzimdir. Artık uyanık bulunmalı.

(173) : Bu âyeti kerime de haram olan şeyleri icmalen beyan etmektedir. Şöyle buyruluyor ki: (O) Hâliki Zişan, ey insanlar!. (Sizlere ancak meyte **olanları)** yani: Boğazlanması lâzım gelirken boğazlanmayıp kendi kendine ölen hayvan etlerini ve **(akan Hanı)** hayvanlardan akıp dışarıya dökülen kanları ve **(hınzır etini)** o hayvanın boğazlanmış olsun ve olmasın bütün eczasını **(ve-Allahtan başkası namına boğazlanaını)** her hangi bir mahlûka ıtâafim için onun nâmına kesilip Cenabı Hakkın rızası talep, namı akdesi yad olunmaksızın boğazlanan kurbanları (haram **kılmıştır).** Bunlar yiyilemez, bunlardan istifade caiz olmaz, bunların insanlara maddî ve /nânevî surette zararları vardır. Ancak bazı haller müstesna. Şöyle ki: **(Her kim muzdar bir halde kalır da)** hayatını kurtarmak için bunlardan başka bir şey bulamazsa **(bağı)** başkasının üzerine saldırıcı veya helâl olan miktarı tecavüz edici olmaksızın (ve müteaddi) yol kesicilik gibi bir surette tecavüzde bulunmaksızın veya hayatını kurtaracak miktardan fazlasını almaksızın o memnu olan hınzır eti ve saireden bir miktar alırsa **(üzerine bir günah teveccüh** etmiş **olmaz.)** Mazur görülür.

(Şüphe yok **ki Allah Tealâ gafurdur)** böyle muzdar bir kulunu mes'ul tutmaz. **(Rahimdir)** rahmeti ilâhiyesi bî payandır. Bunun içindir ki bu hususta kullarına ruhsat ihsan buyurmuştur.

Bu âveti celileden anlaşılan bir kaç mesele

(1) : Bir insan, son derece aç kalıp başka helâl bir şey bulamadığı takdirde hınzır eti gibi haram. olan bir şeyden yalnız hayatını kurtara^ cak bir miktar yemesi helâl olur ve lâzım gelir. Eğer bunu yemek de açlıktan ölürse bir nevi intahar etmiş olacağından indallah mesul feulunur. Bilâkis bu halde ihtiyacından fazla yediği takdirde de İmamı Azama göre yine mesul olur. İmamı *dişilik* ile İmamı Şâfiye göre bundan doyuncaya kadar da yiyebilir.

(2) : Boğazlanma meselesinden balıklar müstesnadır. Şöyle ki: Deniz içinde tutulan balıklar daha kesilmeden bî ruh kalırlar. Bunların etleri yiyilebilir. Ancak kendi kendine ölüp te su üstüne çıkmış bulunan balıklar yiyilemez. Bunlar meyte hükmündedirler.

(3) : Aç kalan bir kimse, kendi canını kurtarmak için yol kesiciliğe çıkıp ona buna saldıramaz ve kendisi gibi muhtaç olan bir şahsın haya-

tını kurtaracak kadar elinde bulunan bir gıdasına tecavüz edemez. Ancak böyle bir tecavüz bulunmaksızın başkasına ait bir malden bilâhara imkân vukuunda tazmin etmek üzere hayatını kurtaracak kadar bir şey alabilir.

(4) : Eti yiyilecek bir hayvan, Allah rızası için ismi ilâhî zikredilerek kurban edilince eti helâl olur. Velevki sevabı bir zata bağışlanmak veya bir zatın kudumundân dolayı Cenabı Hakka şükretmek için olsun. Fakat... Başkasının nâmına mahza ona tazim için kesilen bir hayvanın eti helâl olmaz. Müşriklerin putları nâmına kestikleri kurbanlar gibi.

***

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ
مَا أَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتَرُونَ بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا
أُولٰئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ إِلَّا النَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٧٤﴾
أُولٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدٰى وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِ
فَمَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ ﴿١٧٥﴾ ذٰلِكَ بِأَنَّ اللّٰهَ نَزَّلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ
وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِي الْكِتَابِ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿١٧٦﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(174) : (174) : Muhakkak o kimseler ki, Allahın kitaptan inzal etmiş olduğunu gizlerler ve bunun mukabilinde az bir bedel alırlar. İşte onlar karınlarında ateşten başka bir şey yemezler. Ve Allah onlar ile kıyamet gününde konuşmaz ve onları temize çıkarmaz ve onlar için elim bir azap vardır.

(175) : Onlar o kimselerdir ki, hidayet mukabilinde dalâleti, mağfi-

ret mukabilinde azabı satın almışlardır. Onları ateşe karşı bu kadar sabırlı kılan nedir?

(176) : Bu azap onun içindir ki: Allah Tealâ şüphesiz kitabını hak olarak inzal etmiştir. — Artık bunu ketm ve tekzip edenler azaba müstahik olmazlar mı? — Ve şüphe yok ki kitabı ilâhîde ihtilâfa düşenler pek uzak bir ayrılık içindedirler.

***

İ Z A H

•(174) : **Bu** âyeti kerime hakkı gizleyenlerin korkunç akıbetine şöylece işaret **ediyor: (Şüphesiz o kimseler)** o müşrikler, o münkirler **(ki Allah Tealanın)** peygamberlerine **(inzal ettiği kitaptan)** bâzılarını veya **bâzı hükümleri (gizlerler)** ezcümle Hâtemül Enbiya Hazretlerinin Tev**ratta ve sairede yazılı evsafını** soranlara söylemeyip saklarlar **(ve bunun) bu saklamanın (mukabilinde az bir bedel)** bir rüşvet, bir yenilecek şey **(alırlar bunlar kendi mânevi hayatlarını mahvetmiş olurlar da haberleri bile olmaz.) Evet... (İşte onlar karınları doluşunca ateşten başka bir şey yemiş olmazlar.)** Kendilerini ebediyyen cehennem ateşine atmış olurlar. **(Ve Allah Tealâ onlar ile kıyamet gününde)** rahmet ve mağfiret ile **(konuşmaz.)** Onların hakkında yalnız itabı ilâhî, azabı rabbanî tecelli **eder, daima gazabı ilâhîj'e** mâruz bulunurlar. **(Ve)** Allah Tealâ **(onları temize de çıkarmaz.) Küfür** ve mâsiyet pisliğinden onları asla temizlemez. **(Ve onlar için pek elim bir azap vardır.)** Bundan artık kurtulamı**yacaklardır.**

(175) : Bu âyeti kerime de münkirlerin şeameti halini bildiriyor. Şöyle **ki: (onlar) o** hakkı gizleyen ve onu âdi, fânî, şeyler mukabilinde satan beyinsiz kimseler **yok** mu? **(Öyle kimselerdir ki, hidayet mukabilinde dalâleti, mağfiret mukabilinde azabı satın almışlar)** böyle ebedî zararlarına, felâketlerine sebeb olan bir değişiklikte bulunmuşlar **(dır.) Bu** ne cahilane, zalimane **bir** hareket' **(Onlar ateşe karşı ne kadar sabırlı?)** Heyhat!. Ateşi **bir** kere gördüler mi, artık sabretmeleri tasavvur **olunabilir mi? Ne taaccüp edilecek bir hal!.**

(176) : **Bu** âyeti **celile** de münkirlerin azaba istihkaklarının başlıca sebebini şöylece gösteriyor: (Şu) münkirlerin ateşe atılmaları **(şunun içindir ki, Allah Tealâ kitabını şüphesiz hak üzere inzal etmiştir.) O münkirler** ise **bunu** saklamış, **inkâr** etmişlerdir. **Artık** ebedî azaba müs**tahik olmuş değil midirler? (Ve şüphe yok ki kitabı ilâhîde ihtilâf edenler) bazılarını kabul, bazılarını inkâr** eyleyenler, bâzı hükümlerini kabul, bâzılarını da **red** ve ketm eyleyenler **(haktan pek uzak bir ihtilâf) bir nifak ve şikak (içindedirler.)** Binaenaleyh bunlar ateşte ebedî **kalıcılardır. Bunlar için kurtuluş ümidi yoktur. Meğer ki daha dünyada iken**

fikirlerini tebdil itikatlarını tashih ederek hakkın kitaplarını tasdik, kutsî hükümlerini kabul ve tebcil etsinler.

***

لَيْسَ الْبِرَّ اَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ
وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالْكِتَابِ
وَالنَّبِيِّنَ وَاٰتَى الْمَالَ عَلٰى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى
وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّٓائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ
وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ اِذَا عَاهَدُوا
وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَٓاءِ وَالضَّرَّٓاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ اُولٰٓئِكَ
الَّذِينَ صَدَقُوا وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾

— o —

MEALİ ÂLİSİ

(177) : Bir — tekva — yüzlerinizi Maşrik ve Mağrip tarafına çevirmeniz değildir. Fakat, bir, o kimsenin birridir -ki: Allaha, ahiret gününe, meleklere, kitaplara, peygamberlere iman etmiş olur. Ve malını seve seve karabet sahiplerine, yetimlere, yoksullara, yolculara, dilenenlere verir. Ve esirleri azat etmek hususuna sarfeder. Ve namazını kılar, zekâtını verir. Bir de muahede yaptıkları zaman ahidlerini yerine getirirler ve ihtiyaç, hastalık, ve şiddetli savaş hallerinde de sabırlı bulunurlar. İşte sadık olanlar onlardır. Muttaki olanlar da onlardan ibarettir.

***

İ Z A H

(177) : Bu âyeti celile, itikade, ibadetlere, ahlâka dair başlıca vazifelerimizi cami, bütün kemalâtı insaniyeyi serahaten ve delâleten muhtevidir. Kabe cihetine teveccüh edilmesine itiraz edenlere de en güzel

«evabı vermektedir. Şöyle duyuruluyor ki: **(Bir)** iyilik, hayır, ibadet, takva **(yüzlerinizi)** ibadet esnasında **(Maşrik ve)** ya **(Mağrip cihetine çevirmeniz değildir.)** Bütün cihetler haddi zatında birdir, Cenabı Hak ise cihetlerden münezzehtir. **(Lâkin bir)** takva **(o mümin zatın birrü takvasıdır. ki: Aliaha)** onun birliğine, şerik ve nezirden münezzeh olduğuna, bütün mükevvenatm yegâne Hâliki Zişanı olduğuna iman eder. **(Ahiret gününe)** de iman eder, onun ebedî bir âlem olduğuna, cennet ve cehennemi havi bulunduğuna mutekit bulunur. **(Meleklere)** de inanır, onların erkeklikten, dişilikten berî, daima ibadet ve taatle meşgul, günahlardan mahfuz bulunduklarını bilir, tasdik eder. **(Kitaplara)** da **(iman)** eder, semavî kitapların tarafı ilâhiden peygamberlere indirilmiş olduğuna kani bulunur. **(Peygamberlere) de (iman etmiş olur.)** Onların beşeriyeti dinî haktan haberdar etmek üzere gönderilmiş birer mübarek, masum zatlar olduğunu bilir, tasdik eyler. **(Ve malını seve seve)** veya inalına kalben muhabbeti olmakla beraber rizai ilâhî için fedakârlıkta bulunarak **(karabet sahiplerine)** akrabasından fakir olanlara verir. Babaları ölmüş, bakıma muhtaç **(yetim çocuklara)** da verir. Şiddetli bir fakre tutulup elinde hiç bir şeyi bulunmayan **(yoksullara)** da verir. Yurdundan ayrılmış, yanında bir şeyi bulunmamış olan **(yolculara)** da verir. Malı olmayıp, kazanmadan âciz bulunan **(dilenenlere)** de verir. (Ve) hürriyetlerini kaybedip köle'veya câriye bulunan **(esirleri azat etmek hususuna)** da **(sarfeder ve)** böyle sadakalarda bulunduğu gibi **(namazını kılar)** foeş vakit namazına devam eder, üzerine farz olan **(zekâtını verir, bir de)** bu gibi zatlar **(muahade yaptıkları)** biriyle ahd ve peymanda, bir muahade ve mukavelede bulundukları **(zaman ahdlerini yerine getirirler.)** Sözlerinde durarlar. (Ve) bu zatlar hasbelbeşeriye **(ihtiyaç)** içinde kalsalar 'da **(hastalık)** gibi bir arızaya uğrasalar da (ve) yurtlarını, varlıklarını düşmanlarına karşı müdafaa için **(şiddetli** savaş hallerinde de) takdire razı olarak bir metaneti ruh ile **(sabırlı bulunurlar.)** Ne büyük kemalât. **(İşte)** asıl **(sadık olan onlardır.)** Bu kemalâtı haiz bulunan zatlardır. Asıl **(muttaki)** bir ve ihsan sahibi **(olanlar da onlardan ibarettir).**

Filhakika bu evsafı haiz zatlar bi hakkın tebcile, numune ittihaz edilmeğe lâiktirler. Çünkü bu âyeti kerime ile beyan olunan ibadetleri ve taatleri, vezaifi insaniyeyi bihakkın ifaya muvaffak olan zatlar, en yüksek fezail ve kemalât ile müttesif bulunmuş olurlar. Nitekim Peygamberi Âlişan Efendimiz: (j\ç.VI jJc-1Jifi VVI^JV* *JA*) buyurmuştur. Ya'ni: Her kim bu âyeti kerime ile amel ederse imanını derecei kemale erdirmiş olur. Ne büyük bahtiyarlık.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلَى الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ
وَالْأُنْثَى بِالْأُنْثَى فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ
وَأَدَاءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ فَمَنِ اعْتَدَى
بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٧٨﴾

MEALÎ ÂLİSİ

(178) : Ey müminler!. Maktuller hakkında sizin üzerinize kısas farz; olmuştur. Hür ile hür, köle ile köle, kadın ile kadın kısas edilir. Fakat hangi bir katil için kardeşi tarafından bir şey affedilirse mâruf olan emre ittiba etmeli Ve ona da — diyeti — güzellikle edada bulunmalıdır. Bu Rabbiniz tarafından bir tahfif ve bir rahmettir. Artık bundan sonra tecavüzde bulunursa onun için elim bir azap vardır.

*
**

İ Z A H

(178) : Bu âyeti kerime islâm hukukunun ceza hususunda ne kadar mutedil, adaletperver, müsavata riayetkar olduğunu göstermektedir. Hıristiyanlarca katillerin affedilmeleri bir vecibe gibidir. Yahudilerce katillerin affi caiz olmayıp her halde katledilmeleri lâzımdır. Vaktiyle bir kısım müşrik kabileler de çok kere bir şahıs mukabilinde mütaaddit şahısları öldürürlerdi. Bahusus eşraftan saydıkları bir maktul mukabilinde katilin mensup olduğu bir kabilenin hayatına kasteder, hepsini öldürmek isterlerdi. Bütün bunlar ifrat ve tefrittir, adalete, müsavata muhalifdir. Binaenaleyh şeriatı isîâmiye bu hususta hikmet ve maslahata riayet etmiş büyük bir adalet göstermiş, cemiyet hayatına pek güzel bir intizam; ve itidal vermiştir. Evet buyruluyor ki, (ey iman edenler!.) ey islâmiyeti kabul edip ahkâmına mutî olanlar!. (Maktuller hakkında üzerinize kısas yazılmıştır) yani başkalarını haksız yere kasden öldürdüğünüz takdirde

sizin de öldürülmeniz farz kılınmıştır. Buna hükmi ilâhî lâik olmuştur. Şöyle ki: (Hür kimse mukabilinde, hür, köle mukabilinde köle ve kadın mukabilinde de) onu katleden (kadın) kısasen öldürülür. (Fakat hangi bir katil için kardeşi) insaniyet, diyanet veya vatandaşlık gibi bir suretle aralarında bir kardeşlik bulunan ve kısas yaptırmağa selâhiyettar bulunan[1] kimse (tarafından bir şey) meselâ kısasen katil veya diyet alınması (affedilirse) bu hususta (mâruf) ahlâkan müstahsen (olan emre ittiba etmeli) dir. Artık bundan dolayı başa kakmamalı, katilden başka tazminat vesaire istememelidir. (Ve ona) da o affeden kısas yaptırmak hakkını haiz olana da katil tarafından verilecek diyet vesaire (güzellikle eda edilmelidir.) Bu hususta müşkilât gösterilmemelddir. İyiliğe karşı iyilikte bulunmalıdır. (Bu) af ile muamelenin, diyet vesaire ile kısastan kurtulmanın şer'en tecviz buyrulması (Rabbiniz tarafından bir suhulettir, bir rahmettir.) Bunu takdir ediniz, böyle insanî, afuvkârane bir hareketi ahlâkiyede sebat eyleyiniz. (Artık bundan sonra) böyle afüvden ve diyet aldıktan sonra (her kim tecavüzde bulunursa) tekrar kısas talep eder veya katili öldürürse (onun için bir elim azab vardır.) Dünyada muatap olur, cezaya uğrar, ahirette de cehennem azabına müstahik bulunur. Artık bu gibi gayri ahlâhî hareketlerden sakınmalıdır.

§ Kısas; esasen müsavat manasınadır. Bir şeyin mislini meydana getirmek demektir. Şer'en kıssa şeraiti mevcut olunca katili maktul mukabilinde öldürmektir ki buna: «Kısas finnefs» denir. Veyahut yaralanan veya kesilen bir uzuv mukabilinde bunu yapanın da o uzvunu yaralamak veya kesmekdir ki buna da kısas: «Fil uzuv» denir.

§ Kısas icrası için bir takım şerait vardır. Ezcümle:

(1) : Katil; akıl, baliğ yaptığı cinayeti kasten bilihtiyar mürtekip olmalıdır. Maktul da masumüdden olmalıdır. Harbî gibi katle müstahik bulunmamalıdır*.

(2) : Katil; kablel kısas cinnet getirmemiş veya ölmemiş veya füruundan biri maktule varis bulunmamış olmalıdır.

(3) : Menlehül kısas olanlardan hiç biri katili affetmiş veya katil ilebir bedel üzere sulh olmuş olmamalıdır. Aksi takdirde kısas sakıt olur, diğerlerine diyet verilmesi iktiza eder.

(4) : Katil; maktulun usulundan olmamalıdır. Meselâ babası veya dedesi bulunmamalıdır.

(5) ; Katil; müslüman veya zımmi olduğu halde maktul harbî veya murtad bulunmamalıdır. Veya katil hür olduğu halde maktul onun kölesi bulunmuş olmamalıdır. Bu halde hapis ve darp gibi taz-iren ceza lâzım gelir.

(6) : Katiller mütaaddit oldukları takdirde her biri kısasa mahal bulunmalıdır. Meselâ onların içinde bir mecnun veya bir çocuk bulunmuş olursa üzerlerine seviyyen diyet lâzım gelir. Kısas icra edilemez.

(7) : Maktulun varisleri kısas talebinde bulunmalıdırlar. Çünkü bu hak, varislerine aittir.

y (8)i-;: Maktulun varisi malûm olmalıdır. Meçhul olursa kısas icra edilemez. Çünkü öyle meçhul bir şâhsın kısas talep edecek bir varisi bulunmamış olur.

§ Kısasın sureti icrası: Bu yalnız kılıç gibi keskin bir âleti cariha ile, bir silâh ile katilin boynunu kesmek suretiyle istifa edilir. Velevki katil maktulu suya veya ateşe atmak suretiyle veya gözlerini çıkarmak veya parça parça etmek gibi bir suretle öldürmüş olsun.

§ Diyet: Kati veya kat'ı uzuv gibi bir cinayet sebebiyle o cinayeti yapandan veya onunla beraber âkılesi denilen aşiretinden vesaireden alınıp hakkında cinayet yapılan şahsa veya onun vârislerine verilen maldır ki, bu bir nevî tazminat demektir.

§ Hür bir erkeğin diyeti bin dinar veya on bin dirhemi serî gümüş veya yüzdeye veya iki yüz sığır veya iki bin koyun veya her biri iki parçadan ibaret olmak üzere iki yüz kat elbisedir. Hür bir kadının diyeti ise bunların yarısıdır.

Erkekler ile kadınlar arasında nüfus, insaniyet, hayat itibariyle bir müsavat olduğundan hür bir kadın mukabilinde hür bir erkek te kısasen kati edilebilir. Fakat mal, kazanç itibariyle aralarında müsavat olamaz. Erkekler daha ziyade müstahsildirler. Bu cihetle kadınların diyeti erkeklerin diyetinden noksandır.

Kölelerin, cariyelerin diyetleri de kendi kıymetleri miktarında bulunmaktadır. Şu kadar var ki: Kölelerinden birinin kıymeti bir hürrün diyeti miktarına müsavi veya ondan ziyade olursa hürrün diyetinden on dirhem miktarı noksan verilir. Kezalik bir cariyenin kıymeti de bir hürrenin kıymetine müsavi veya ondan ziyade bulunursa hürrenin diyetinden on dirhem miktarı eksik verilir. Bu hürriyetin şerefine bir alâmettir.

§ Cerh ve katî olunan uzuvların diyetine gelince insanlarda eller, ayaklar, gözler, kulaklar gibi çift olan uzuvların diyeti, bir nefsin tam diyetine müsavidir. Bunlardan her birinin diyeti de bir nefse mahsus diyetin yarısı kadardır. Meselâ bir kadının gözü cebren çıkarılacak olsa o kadına mahsus diyetin yarısı bu cinayeti yapan şahıs üzerine lâzım gelir.

Kirpiklerin, göz kapakları gibi adetleri dört olan uzuvlardan her birinin diyeti de bir diyeti kâmilenin dörtte biri nispetindedir. Dişlerden her birinin erşi = diyeti de sahibinin diyeti kâmilesinin yirmide birine müsavidir. Ellerdeki, ayaklardaki parmaklardan her birinin diyeti de bir diyeti kâmilenin onda biri miktarıdır. Lisanın ve akim diyetleri ise birer diyeti kâmiledir. Binaenaleyh bir kimse bir hata neticesi olarak bir kimsenin dilini kesse-üzerine tam bir diyet lâzım gelir. Bu meseleler hakkında **(Hukuku İslâmiye ve İstilâhatı Fıkhiye)** unvanlı eserde tafsilât vardır.

*
**

وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيٰوةٌ يَٓا اُو۬لِي الْاَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ١٧٩

---o---

MEALİ ÂLİŞİ

(179) : Ve ey akıl sahiylerü. Sizin için kısasta büyük bir hayat vardır. Umulur ki siz - katilden - sakınırsınız.

*
* *

İ Z A H

(179): Bu âyeti kerime kısasın pek büyükbir maslahat ve hikmet icabı olduğuna işaret ediyor. Çünkü haksız yere olan katiller en büyük cinayetlerdir. Bunların şeammetinden Allaha sığınmak lâzımdır. Masum bir şahsın hayatına kastetmek, birheyeti içtimaiyenin hayatına saldırmak kadar mazmumdur. Binaenaleyp böyle bir cinayetin en muvafık cezası kısastır. Bu sayede adalet temin edilmiş, cemiyet hayatının nizam ve intizamı korunulmuş olur. Bu bir şahsî cezadır. Bunun yapılması ile büyük gailelerin, çarpışmaların önüne geçilmiş olur. Cahiliye devrinde olduğu gibi bir şahıs mukabilinde mütaaddit kimselerin hayatlarına kastedilmiş olmaz. Bununla kâfi derecede teşeffiyi sadr hâsıl olur. Heyecanlar giderilmiş bulunur. Bu bir ilâhi ceza olduğundan ruhlar üzerinde güzel bir tesir bırakır. Bir çok kimselerin katil cinayetine cüret etmelerine mâni olmuş bulunur. Bunun neticesinde de umumî hayat kurtulur. Yurtların asayişi, yaşayışı müemmen bir hale gelir. İşte bunun için buyruluyor ki: (Sizler içinkasasta) bu cezanın tatbik edilmesinde büyük bir (hayat vardır.) Medeni, içtimaî hayatın bir intizam ve sükûn dairesinde cereyanı bu cezanın tatbiki sayesinde kabildir. (Ey akıl sahipleri!) artık düşününüz, bunun faydalarını güzelce mülâhaza ediniz. (Umulur ki) kısasın bu mahiyetini düşünür, öyle bir cezaya uğramaktan korkar da katle cüretten (sakınırsınız.) Ne büyük bir irşadı ilâhî!. Ne müessir bir cezai süphanü.

كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ
الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ
بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ﴿١٨٠﴾ فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ مَا سَمِعَهُ
فَإِنَّمَا إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٨١﴾
فَمَنْ خَافَ مِنْ مُوصٍ جَنَفًا أَوْ إِثْمًا فَأَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلَا إِثْمَ
عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٨٢﴾

———— o ————

MEALİ ALİŞİ

(180): Birinize ölüm yaklaştığı zaman eğer fazla bir mal terk edecekse anasına, babasına ve en kariplerine maruf veçhile vasiyette bulunması farz kılınmıştır. Bu müttakiler üzerine tereddüp eden bir vecibedir.

(181) : Artık her kim bunu işitip bildikten sonra tebdil ederse şüphe yok ki bunun günahı o tebdil edenlerin üzerinedir. Allah Teala muhakkak semidir, alimdir.

(182) : İmdi her kim vasiyette bulunan kimsenin bir hatasından veya bir günaha girmiş olmasından korkar da aralarını İslah ederse onun üzerine bir günah yoktur. Şüphesiz Allah Teala gafurdur, rahimdir.

*

* *

İZAH

(180) : Bu ayeti kerime, müslümanlara ebedi hayatlarına yardım edecek olan bir hayri, bir vasiyet vazifesini telkin buyuruyor. Şöyle ki: Ey müslümanlar!. Sizden **(birinize ölüm yaklaştığı)** ihtiyarlık gibi, hastalık gibi ölüm sebepleri, arızaları yüz gösterdiği **(zaman eğer fazla)** sayılacak bir miktarda **(bir mal terk edecekse anasına, babasına ve yakın kariplerine maruf veçhile)** adilane bir surette zenginini fakirine tercih

etmeksizin ve sülüs miktarını tecavüz eylemeksizin **(vasiyette bulunması farz kılınmıştır.)** Bu emri ilâhî bir zamana kadar müminlere müteveccih bulunmuştur. Bilâhare diğer bir âyeti kerime ile kimlere vasiyetin muteber olacağı beyan buyurulmuş, ana baba gibi vârislere vasiyetin cevazı takyid buyrulmuştur. Şöyle ki, vârisler terekeden zaten birer hisse alacakları cihetle onlara yapılacak vasiyetlerin muteber olabilmesi için diğer varislerin rizaları şarttır. Onlar razı olmadıkça bu vasiyet muteber olmaz. Fakat başka varis bulunmadığı, yahut bulunup ta bu vasiyete icazet verdikleri takdirde yine muteber olur. Binaenaleyh bu âyeti kerime miraslara ait âyetler ile kısmennesh ve takyid buyrulmuştur. (Bu) vasiyetin tenfiz ve icrası **(müttakiler üzerine teveccüh eden bir vecibedir)** artık buna riayet etmelidir.

(81) : Bu âyeti kerime de, vasiyetlere güzelce riayet edilmesini âmirdir. Şöyle ki: **(Her kim)** vasilerden veya şahitlerden hangi bir şahıs **(bunu)** bu vasiyeti **(işittikten)** buna muttali olduktan **(sonra tebdil** ederse) hilafını iddeaya kalkışırsa **(şüphe yok ki bunun)** bu tebdil edgilen vasiyetin **(günahı o tebdil edenlerin üzerinedir.)** Ölü bundan beridir. Ona bu yüzden bir günah teveccüh etmez. **(Allah Tealâ muhakkak samîdir)** vasiyet edenin nasıl ve ne vasiyet ettiğini bihakkın işitmiştir. **(Alimdir)** her şeyi bihakkın bilir, vasiyeti tebdil ve tağyire cüret edenlerin bu hallerini de tamamen bilir. Ona göre cezasını verir.

(182) : Bu âyeti celile de müslümanlara hayırhah olmalarını, içtimai hayatlarında görülecek noksanları İslaha çalışmalarını emir ve tavsiye buyuruyor. Şöyle ki: Velilerden, vasilerden (her kim musînin) vasiyette bulunmuş olan şahsın (bir hatasından veya) amden (bir günaha girmiş olmasından) meselâ varislerden mal kaçırmak gibi bir maksada binaen vasiyette bulunmuş olduğundan (korkar da) vasiyet yapan ile kendilerine vasiyet yapılanların ve sair alâkadarların (aralarını islâh ederse) bundan dolayı (onun) o müslih kimsenin (üzerine bir günah yoktur.) Çünkü o ifsada değil, islâha çalışmıştır. (Şüphe yok ki Allah Tealâ gafurdur.) Kusurunu bilin İslâhı tarafına gidenin günahını af ve setr eder. Ve Allah Tealâ (ralimdir) o gibi müslih kulları hakkında rahmet ve inayeti pek çoktur. Bu, islâhı âleme çalışanlar için bir vadi ilâhîyi, bir atıfeti rabbaniyyeye nailiyeti tebşir etmektir.

§ Vasiyet: Lügatte emir, bir işi birine ısmarlamak demektir. İstilâhta bir malı veya bir menfaati ölümden sonraya izafetle bir şahsa veya bir hayır cihetine meccanen bağışlamaktır. Böylece bağışlanan mala "Müşabih" denilir. Bunu böylece teberrüen bağışlayan kimseye de "Musinâmı verilir. Bir kimsenin mallarında, çocuklarının işlerinde tasarruf etmek üzere nesbedilen kimseye de "vasi", "musailevh" denilir. Bunun haiz olduğu sıfata da "vesayet" denilmektedir.

§ Şeraiti dairesinde olan bir vasiyet pek faydalıdır. Çok kerre in-

sanın öldükten sonra da defteri amalinin kapanmayıp ona sevap yazılmasma bir vesiledir, insanlık namına yapılan güzel, hayırhahane, şefkatkarane bir muameledir. Bu bir sadakai cariyedir. Bahusus dini vazifelerinden bazılarını her nasılsa vaktiyle yapamamış olan bir müslümanın telafıı mafat için kefaret kabilinden yapacağı bir vasiyet, bir vecibedir ki kendisinin sebebi necatı olabilir. Bu yüzden bir nice fakirlerin, zayıfları imdadıma koşulmuş, duaları alınmış olur. Binaenaleyh vasiyetlerin hikmeti meşruiyeti bedihidir.

Şu kadar var ki bir kimsenin vasiyette bulunması için fazlaca malı bulunmalıdır. Kendisine varis olanları irsden mahrum bırakmamalıdır. Rivayet olunuyor ki; Hazreti Ali ona sormuş: Ne kadar malın var?.. O da demiş ki: Yedi yüz dirhem malım var. Bunun üzerine Hazreti Ali onu men ederek demiş ki: Cenabı Hak **(intereke hayren)** buyuruyor. Bu çok bir mal demektir. Senin bu malın ise çok değildir.

Bir kimsenin terekesinin muhtaç olan kariplerine kalması, bunu başkalarına bağışlamasından daha ziyade sevaba vesiledir. Fakat, akrabasını mahrum bırakmadığı halde oldukça fazla olan malının üçte birini vasiyet ederse bu muteberdir. Ve yerine sarf edilince büyük sevaba vesile olur. Buna varisler de riayete mecburdur. Ebeveyne veya sair varislere yapılan vasiyetlere ve sülüs miktarında fazla olan vasiyete diğer varisler razı olurlarsa bu da muteber olur.

§ Vasiyetler bir itibar ile de beş kısma ayrılır: Birincisi: Vacip olan vasiyetlerdir. Emanetleri, borçları sahiplerine vermeğe dair ve vaktiyle yapılmayan haç, zekat ve kefaretlere ait vasiyetler bu kabildendir. İkincisi: Müstehep vasiyetlerdir. Borcu ve varisi olmayan bir müslümanın bütün mallarmı vasiyet etmesi gibi. Üçüncüsü; mendup olan vasiyetlerdir. Zengin bulunan ilim ve selahi hal sahiplerine iane için yapılan vasiyetler gibi. Dördüncüsü, mubah olan vasiyetlerdir. Gariplerden veya yabancılardan zengin kimselere vasiyet gibi. Beşincisi de mekruh olan vasiyetlerdir. Fasık, günahkar kimselere yapılan vasiyet gibi.

*

* *

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ
عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ
لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٨٣﴾ أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ
مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ
يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ
خَيْرٌ لَهُ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٨٤﴾

MEALİALIŞI

(183) : Ey iman edenler!. Oruç sizden evvelkilerin üzerine farz olduğu gibi sizin üzerinize de farz olmuştur. Ta ki sakınabilesiniz.

(184): Sayılı günler. İmdi sizden her kim hasta olur veya sefer üzere bulunursa tutamadığı günler adedince sair günler de - tutar -. Orucu pek zor dayanabilecek kimse üzerine de fidye bir miskin taamı - farzdır -. İmdi her kim tatavvüen bir hayır yaparsa bu kendisi için daha hayırlıdır. Ve eğer oruç tutarsanız sizin için hayırlıdır. Eğer bilirseniz.

*

İZAH

(183): Bu ayeti kerime, orucun pek kadim, mübarek bir fariza olduğunu bildiriyor. Şöyle ki: **(Ey müslümanlar!. Oruç sizin üzerinize farz olmuştur.)** Bu mübarek ibadet **(sizden evvelki)** ümmetlerin, Hazreti Adem'den itibaren bütün peygamberlerin ve onlara tabi olan **(zatların üzerlerine farz olduğu gibi, sizin üzerinize de farz olmuştur.)** Evet... Bu öyle kutsi bir ibadettir ki, bununla bütün ümmetler mükellef bulunmuşlardır. Mahaza bu hususta bir külfet hissedilirse bu külfete bütün muttaki ümmetler rizayı ilahiyi tahsil için seve seve katlanmışlardır. Sizler de bu pek feyizli ibadeti bir sevk ve muhabbetle ifa ediniz. (Ta **ki)** emri ilahiye muhalefetten **(sakınabilesiniz).** Nefsinizi koruyabilip müttakiler zümresinden olmuş olasınız.

(184) : Bu ayeti kerime de oruç hususundaki bir müsaadeyi ilahiyeyi

bizlere bildirmektedir. Şöyle ki: Bu farz olan oruç günleri öyle pek **uzun** bir müddet değildir. Belki **(sayılı günler)** dir, bir aydan ibarettir. Başkaca da kolaylık gösterilmiştir. **(İmdi sizden her kim)** bu oruç günlerinde **(hasta olur** veya) müddeti muayyen **(bir sefer üzere bulunursa)** oruç tutmayabilir. Bilâhara iyi olunca ve sefere nihayet verip ikamete başlayınca **(tutmadığı günler adedince sair günlerde)** oruç **(tutar.)** Bir **de (oruca pek zor dayanabilecek bir kimse üzerine de)** meselâ: Pek ihtiyar olduğundan veya müzmin bir hastalığın daimî tesiri altında bulunduğundan dolayı eda ve kaza suretiyle oruç tutması kendisi için takat fersa bir hal sayılan bir müslüman uhdesine de her halde oruç tutmak lâzım gelmez. Onun üzerine **(bir fidye = bir miskin taamı)** farz olmuş olur. Yani her günün orucu için bir fakire bir gününe kifayet edecek kadar sabah ve akşam taam verir veya onun bedelini ita eder. **(İmdi her kim tatavvuan)** rizai ilâhî için gönül hoşluğu ile nafile olarak **(bir hayır yaparsa)** meselâ fidye miktarını artırırsa" veya pek ihtiyar olduğu veya meriz bulunduğu halde fazla metanet ve mukavemet göstererek orucu tutar, hem de fidye verirse **(bu kendisi için daha hayırlıdır.)** Bu yüzden daha çok sevaba nail olur. (Ve **eğer)** ey müslümanlar öyle hastalık halinde veya sefer esnasında tahammül eder de **(oruç tutarsanız)** bunu tehire bırakmazsanız bu **(sizin için hayırlıdır)** vaktiyle vazifenizi yapmış, borcunuzdan kurtulmuş, fazla sevaba nail olmuş olursunuz. Şüphe yok ki, nimet külfete göredir. Binaenaleyh sizler **(eğer)** bu hakikati **(bilirseniz)** orucunuzu bir an evvel tutarsanız, orucun faydalarına nail olursunuz.

§ Sevm, Siyam = Oruç; lûgatta nefsi meylettiği şeylerden imsak etmek, yani o şeyi yapmaktan kendini tutmaktır. Şer'en ise mükellef bir insanın bütün bir gün, yani: Sabahın iptidasından gurup zamanına kadar nefsini yemekten, içmekten ve mücameetten oruç niyetiyle men eylemesidir.

§ Resuli Ekrem Efendimiz, hicretin bidayetinde her aydan üç gün bir de aşure gününde nafile olarak oruç tutulmasını eshabı kiramına tavsiye buyurmuştu. Hicretten bir buçuk sene sonra ise Şaban ayının onuncu gününde ramazanı şerif orucunun farziyyeti beyan olunmuştur.

§ Oruç Hazreti Ademden itibaren bütün ümmetlere tevcih edilmiş bir mübarek ibadettir. Fakat bilâhara Yahudiler ve Hıristiyanlar, mükellef bulunmuş oldukları oruçların günlerini, adetlerini tebdil, şeraitini tağyir etmişler, perhiz ve saire nâmiyle uydurma törenler vücude getirmişlerdir.

§ Orucun hikmeti meşruiyeti pek bedihîdir. Oruç bir emri ilâhîdir. Her emri ilâhî ise bir nice hikmetleri, faydaları cemidir. Binaenaleyh oruç ta dinî, ahlâkî, içtimaî, sıhhî bir çok faydaları, ve meziyetleri muhtevidir. Ezcümle oruç tutan bir zat Mabûdi Keriminin emrine imtisal etmiş olacağından bu sebeple bir nice âtifeti ilâhîyeye mazhar olur. Bundan başka nefsine hâkim olmuş, muvakkat bir mahrumiyete katlanmış, hayatın muhtelif cereyanlarına karşı mukavemet edebilecek bir vaziyet almış bulunur.

Oruç tutan bir zatta rikkat ve merhamet duygulan tecelli eder. Bir takım fakirlerin, yoksulların hallerini düşünür, kendisinde bir rikkati kalb bir hissi insaniyet zuhura gelir. Mahaza oruç tutan bir zat, muvakkat bir mahrumiyete katlanır, bunun neticesinde nail bulunmuş olduğu nimetlerin kadrini daha iyi anlar, kalbinde daha ziyade hissi şükran parlamağa başlar, sair dini vazifelerini de bir şevk ile ifaya çalışır durur. Velhasıl orucun daha bir nice faydaları vardır. Elgıpte bu güzel vazifeyi bir şevk ve neşe ile bihakkın ifa eden müslümanlara.

§ Sefer ve müddeti sefer: Sefer, lügatte: Her hangi bir mesafeye gitmektir. Buna müsaferet te denir. Mukabili ikamettir. İstilahta sefer: Mutedil bir yürüyüş ile üç günlük, yani: On sekiz saatlik bir mesafeye gitmek. Mutedil yürüyüş ise yaya yürüyüştür ve kafile arasındaki deve yürüyüşüdür. Denizlerde de yelken gemileri ile havanın itidali muteberdir. İşte bu veçhile on sekiz saat sürecek mesafe, müddeti sefer sayılır.

Fukahadan bazı zatlara göre sefer müddeti on sekiz fersahlık bir mesafeden ibarettir. Bir fersah ise üç mil, her mil ise yirmi dakika sürecek olsa on sekiz fersah 18 saat sürmüş olur.

Sefer müddeti İmamı Malik ile İmamı Ahmet'e göre de (16) fersah, yani (48) mildir. Velhasıl sefer müddetinin böyle muayyen olması, bir lütfi ilahidir. Yolcular için bir kolaylıktır. Yolcular bu müsaadeyi şer'iyyeden istifade edebilirler. Velevki bu kadar mesafeyi süratli nakil vasıtasivle bir iki saat içinde kat edecek olsunlar

**

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذٖٓي اُنْزِلَ فٖيهِ الْقُرْاٰنُ هُدًى
لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدٰى وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ
مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَنْ كَانَ مَرٖيضًا اَوْ عَلٰى
سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ اَيَّامٍ اُخَرَ يُرٖيدُ اللّٰهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا
يُرٖيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى

١٨٥ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ J^^WM

F: 12

MEALİ ÂLÎSİ

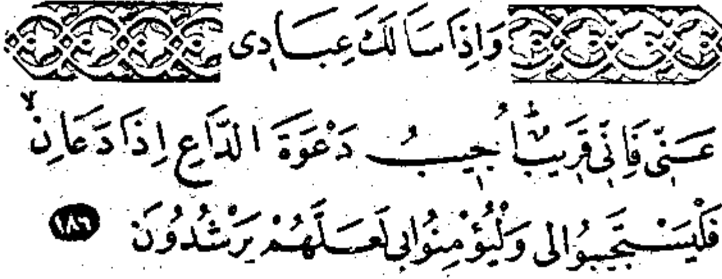
(185) : Ramazan ayı, o, öyle bir aydır ki, o ayda insanlara doğru yolu gösteren ve açık âyetleri camî olup hak ile bâtılın arasını ayıran Kur'ânı Azim nâzil olmuştur. İmdi sizden ramazan aynıda hazır bulunan» o ayın orucunu tutsun. Ve kim hasta veya sefer halinde bulunursa, diğer günlerde o miktar oruç tutsun. Allah Tealâ sizin için kolaylık ister, sizin için güçlük istemez. Mamuldür ki oruç adedini ikmal edersiniz. Ve size hidayet buyurmuş olduğundan dolayı Allaha tekbirde bulunursunuz ve şükredersiniz.

⁂

İ Z A H

(185) : Bu âyeti kerime Ramazan ayının şerefini ve orucun ehemmiyetini şöylece göstermektedir: **(Ramazan ayı öyle bir aydır ki)** yahut **o** sayılı günler Raman ayıdır ki **(a ayda nasa hidayet olan)** onlara dinî vazifelerini bildirip kendilerini selâmet sahasına sevk eden **(ve vâzih beyyineleri cami olup hak ile bâtılın arasını tefrik eyleyen Kur'ânı Azim)** levhi mahfuzdan semayı dünyaya Leylei Kadirde cümleten **(nazil olmuştur.)** Sonra âyet âyet, sûre be sûre hikmet ve maslahata göre 23 sene zarfında Peygamberi Zişanımıza Cibrilâ Emin vasıtasiyle indirilmiştir. Diğer bir tefsire göre de Ramazanı Şerif öyle bir mübarek a /dır ki onun şan ve şerefi hakkında Kur'ânı Azim nazil olmuştur. **(İmdi sizden)** mükellef ve arızalardan berî olarak **(Ramazanı şerife kavuşan o ayın orucunu tutsun.)** Bu kendisi için bir farizadır. (Ve) sizden **(kim hasta veya sefer halinde bulunur)** da oruç tutmaz (ise **diğer)** oruç tutulmasında bir mahzur bulunmayan **(günlerde o miktar)** o oruç tutmamış olduğu genler adedince (oruç **tutsun).** Bu oruç borcunu kaza etsin. **(Allah Tealâ sizin için kolaylık ister.)** Bunun içindir ki bu iki mazeretten dolayı orucu tehire bırakmanızı tecviz buyurmuştu. **(Sizin için güçlük istemez.)** Size takatinizin fevkinde bir şey ile emretmez. Artık Cenabı Hakkın bu lütuf ve keremini düşününüz. **(Mamuldür ki)** ö kazaya kalan **(oruç adedini ikmal** edersiniz.) İlk fırsatta gününe gün oruç tutarsınız **(Ve size hidayet buyurmuş olduğundan dolayı Allaha tekbirde bulunursunuz.)** Nail olduğunuz islâmiyetten, hak ve hakikati idrake kudretten dolayı bunları size ihsan buyurmuş olan Halikı Azimüşşana tazimde, teşbih ve tahlilde bulunmaya devam edersiniz. (Ve) o kerim mün'ime (şükredersiniz.) Uhdenize düşen ubudiyet vazifelerini yerine getirmeğe çalışırsınız. Artık böyle güzel bir hareket sayesinde manen ne kadar kurbiyyeti ilâhiyyeye nail olacağınızı düşününüz.

⁂

MEALİ ÂLİSİ

(186): Ve kullarım, sana benden sual ettikleri zaman şüphe yok ki, ben pek yakınım. Bana dua ettiği vakit dua edenin dâvetine icabet ederim. Artık onlar da benim için icabet etsinler. Ve bana iman eylesinler. Ta ki hakka isabet etmiş olalar.

***

Î Z A H

(186) : Bu âyeti kerime ibadetlerde bulunan kullarına Cenabı Hakkın manen karib olduğunu bildirerek onları dua ve niyaza, ibadet ve taate teşvik etmektedir.

Rivayete nazaran bir arabî, Resuli Ekreme müracaat ederek: Yaresulallah!. Rabbimiz bize yakın mıdır ki ona münacaatta bulunalım, yoksa uzak mıdır ki ona nida edelim diye sormuş, onun üzerine bu âyeti celile nâzil olarak Cenabı Hakkin dualar#olan icabeti şöyle beyan buyrulmuştur. Habibimt **(Kullarım sana benden sual ettikleri zaman)** yani Rabbimiz bizim dualarımızı işiterek kabul eder mi? Ona ne suretle yalvaralım?: diye sorduklarında onlara de ki: Rabbim şöyle buyuruyor: (Şüphe yok **ki ben)** kullarına **(çok yakınım)** yani onlara zaman ve mekândan münezzeh olarak manevî, bir kurbiyet ile pek yakınım, onların bütün hallerine, dualarına alîm bulunmaktayım. **(Bana dua ettiği vakit dua edenin temennisine)** hikmet ve maslahata muvafık takdiri ezeliye gayri münafi ise **(icabet ederim)** onu vücude getiririm. **(Artık onlar da)** o dua ve tazarmda bulunan kullar da **(benim için)** imana davetime, ibadet ve taate müdavemet etmeleri hususundaki emirlerime **(icabet etsinler)** muhalefette bulunmasınlar. **(Ve bana iman eylesinler)** imanlarında sebat üzere bulunsunlar. **(Ta fci raşidinden)** hakka isbat etmiş, hidayete ermiş kullarımdan **(olabilsinler.)** Binaenaleyh Cenabı Hakkm manevî kurbiyetine, onun merhamet ve âtıfetine nailiyet için halisane dualarda, tezerrularda bulunmalıyız, imanımızda, dinî vazifelerimizde sebat ve metanet göstermeğe çalışmalıyız. Hattâ bâzı müfessirlere göre bu âyeti celiledeki duadan murat ibadet ve taattir. **icabetten** murat ta sevaptır. O halde buyrulmuş oluyor

ki: Kullarım bana ibadet ve taatte bulunsunlar ki ben de onlara sevap ihsan edeyim.

§ Dua: Lügatte çağırmak demektir. İstilâhta: küçükten büyüğe, aşağıdan yukarıya karşı yapılan niyaz ve temenni manasınadır. İcabette istenilen şeyi vermek, yerine getirmektir.

§ Duaların lüzumu ve faidesi: Cenabı Hakka yapılan dualar; ondan keremler, lütuflar, afivler, istemek demektir. Böyle bir talep, böyle bir niyaz bir Hâliki Azimüşşanın varlığına itikadın güzel bir delilidir. Cenabı Hakka merbutiyetin, ondan başka hakikî bir surette bir mutî ve mâniin bulunmadığına ait sahih bir kanaatin mükemmel, bir nişanesidir. Maamafih dua ile ubudiyet izhar edilmiş Mabûdi Zişanımıza karşı zillet ve, inkisarımız, ihtiyacımız gösterilmiş bulunur. (-UI-JU^IT^J Iyol) âyeti kerimesi de gösteriyor ki, biz kullar Cenabı Hakka kemali tezarru ve niyaz ile tenhaca gizli olarak, dua etmekle mükellefiz. Artık duadan kim müstağni olabilir? İnsana teveccüh eden bir zararın, bir felâketin açılıp bertaraf olması için Hâliki Kâinat Hazretlerine dua ve niyazda bulunmamak şeriat ve tarikat ehli indinde mezmumdur. Çünkü böyle bir hareket, Allaha karşı bir mukavemet, belâya karşı bir tahammül iddeasmı işrap eder ki, bu sânı ubudiyete lâik değildir. Halbuki bütün mâhlûkat her hususta Cenabı Haka muhtaçtırlar. Dua ise bu ihtiyacı itiraftır. Cenabı Hakka ilticadır. «Allah Tealâ benim halime benim duamdan evvel kâfidir» diyen-, zevat, bununla duanın ademi lüzumuna kail olmuş değildirler. Belki Cenabı Hakkın muktezai hikmeti ne ise onun zuhur edeceğine mutekid bulunduklarını ifade etmek istemişlerdir. Bir de kendilerinin nail oldukları binlerce nimete rağmen mâruz kaldıkları bedenî, muvakkat bir haileden dolayı hemen duada bulunmayı, bir sabırsızlık ve haklça ademi teslimiyet nişanesi gibi olacağından derhal muvafık görmemişlerdir. Yoksa Hazreti İbrahim gibi en büyük peygamberler de bir çok dualarda bulunmuşlardır. Kur'ânı Kerim bunu nâtıktır. Bahusus Fatihai Şerifeyi okuyan her müslüman, her gün defaat ile Cenabı Hakka dua ve niyazda bulunmuş olmuyor mu? Binaenaleyh dua, bizim için bir vazifeyi ubudiyettir. Bunu terk etmek kulluk şiarına münafidir. Biz dua ile Cenabı Hakka manen kurbiyet şerefine nail olmak, maddî ve manevî marazlardan kurtulmak niyaz ederiz.

« حافظ وصال میطلبد
« یارب!. دعای خسته دلان

§ Duaların kabulü meselesine gelince: Bunların adabı ve şeraiti vardır, dua: Meşru, haddizatında mümkün bir şey hakkında yapılmalıdır. Gafilâne, lâhiyane değil bir huzuri kalbe mukarin olmalıdır. Maamafih kabulünü istical etmemelidir. Olabilir ki lihikmetin bir zaman sonra,müstecap olur. Bâzı dualar da takdiri ezeliye muhalif olacağından istenildiği gibi kabul edilmezse de bundan dolayı dua eden sevaba nail olur, daha mühim dünyevî veya uhrevî bir nimete kavuşur. Bu suretle de yine duası müstecap olmuş sayılır.

Filhakika yapılan dualara Cenabı Hakkın icabet buyurması; bu duaları Hak Tealânın işitip o hususta muktezai hikmeti ne ise onun tecelli etmesi demektir. Hak Tealâ yapılan dualardan haşa gafil değildir. Bunların takdiri ilâhîye, muktezai hikmete muhalif olmayan kısmını kabul buyurur. Sünneti ilâhiye böyle carîdir.

§ Kurbiyyeti ilâhiyye meselesine gelince: Bu da bir manevî kurbiyettir, bir kurbiyeti mekâniye değildir. Malûm olduğu üzere Cefiabı Hak zaman ve mekândan münezzehtir. O mahlûkat gibi hangi bir mekâna muhtaç, bir mekânda mukim değildir. Bu mahlûkata mahsus bir ihtiyaçtır. Cenabı Hak bir mekânda olsa o mekâna uzak bulunan bir yerdeki mahlûkatma uzak bulunmuş olur. Meselâ: bemada olsa yer yüzünde bulunanlara, yer yüzünde bulunsa semada olanlara uzak düşmüş rvlur. Böyle bir hal ise sânı ulûhiyete mânafîdir. O halde. Hak Tealânın kullarına karib olması, onun ilminin kemalini temsil içindir. Yani: Kullarının bütün işlerine, sözlerine son derece muttali olduğunu beyan içindir. Nitekim bi~ âyeti kerimede (•AOJ'IJ-».^ ^Jl^yl y£$_3$) = biz ona boynumdaki şah iamarmdan daha yakınız. Buyrulmuştur. Yani: Kullarımın her haline son derece alîm bulunmaktayım. Binaenaleyh biz kullara düşen vazife, Cenabı Hakkın bizleri her veçhile görüp bildiğini düşünerek kendi hayatımıza, terbiyei zâtiyemize, adabı islâmiyemize bihakkın riayette bulunmamızdır. O kerim ve rahim «lan mabudumuzun bizlere verdiği nimetlere, müsaadelere karşı da secdei şükrana kapanıp arzi ubudiyette bulunmaktır.

***

أحل لكم ليلة الصيام الرفث إلى نسائكم هن لباس لكم وأنتم لباس
لهن علم الله أنكم كنتم تختانون أنفسكم فتاب عليكم وعفا عنكم
فالآن باشروهن وابتغوا ما كتب الله لكم وكلوا واشربوا حتى
يتبين لكم الخيط الأبيض من الخيط الأسود من الفجر ثم أتموا
الصيام إلى الليل ولا تباشروهن وأنتم عاكفون في المساجد
تلك حدود الله فلا تقربوها كذلك يبين الله آياته للناس
لعلهم يتقون ١٨٧

MEALİ ÂLİSİ

(187) : Sizin için oruç gecesi **kadınlarınızla mücameette bulunmak helâl** kılındı. Onlar sizin için **libastır. Siz de onlar için libassınızdır. Muhakkak** sizin nefislerinize hiyaneı **edeceğinizi Allah Tealâ bildi ve tövbenizi kabul etti ve sizden — günahlarınızı — af buyurdu. Şimdi onlara mübaşerette bulununuz. Ve Allah Tealânm sizler için yazdığı şeyi isteyiniz. Ve sizler için fecrin beyaz ipliği siyah ipliğinden tebeyyün edinceye kadar yiyiniz ve içiniz. Sonra orucu ertesi geceye kadar tam tutunuz. Ve siz mescitlerde mutekif bulundukça kadınlarınıza mübaşerette bulunmayınız. Bu Allahm hudududur. Sakm onlara yaklaşmayınız. İşte Allah Tealâ** âyetlerini nasa böyle açıkça **beyan buyurur. Ta ki onlar sâkınalar.**

İ Z A H

(187) : Bu âyeti kerime, bu ümmeti merhume hakkında bir mühim müsaadeyi havidir, aile hayatının ehemmiyetine, işaret etmektedir, itikâfmda bir kudsî ibadet olduğunu göstermektedir. Şöyle ki: Vaktiyle müslümanlar oruç tutacakları zaman yatsı lıamazmı kılmcaya, veya uyuyuncaya kadar yiyip içer, refikalarına mukarenette bulunabilirlerdi, **ondan** sonra böyle yapamazlardı. Her nasılsa ashabı kiramdan bâzıları yatsıdan sonra refikalarına mübaşerette bulunmuşlar, sonra da bunun hürmetini düşünerek pek müteessir olmuşlar, huzuru nebeviye gelip itizarda bulunuvermişlerdi. Bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olmuş, bu ümmeti merhume için bir lûtfu ilâhî olarak fecri sadıkm tulûuna kadar yiyip, içmek ve zevcelerine mukarenette bulunmak oruç tutacak zatlar için helâl kılınmıştır. Sonra bir erkek ile refikası, biri birinin libası sayılmış, aralarında pek ziyade bir merbutiyet olduğu gösterilmiştir. Bir libas sahibini nasıl soğuktan, sıcaktan, en zarı nastan muhafaza ederse bir zevç ile bir zevcenin de biri birini böyle korumasına, bir iffet ve nezahat dairesinde yaşamalarına işaret buyrulmuştur.

Bir de itikâf halinde nefsanî şeylerden mümkün mertebe alâkayı keserek bir huzuri kalb ile ibadet ve taatte bulunulmasına tenbih buyrulmuştur. Şöyle ki: Ey müslümanlar!.. **(Sizin için)** ramazanı şerifteki veya sair günlerdeki **(oruç gecesinde kadınlarınızla mücameette bulunmak helâl kılındı.)** Artık bunun hilâfına olan hüküm, mensuhtur. **(Onlar)** refikalarınız **(sizin için bir libastır.)** Sizinle bir vücut gibidir. Bir yatakta yatar, bir birinizte temasta bulunursunuz. Ey erkekler!.. **(Siz de onlar için)** o refikalarınıza mahsus **(bir libassınızdır.)** Aranızda büyük bir alâka, mühim bir merbutiyet vardır. **(Muhakkak sizin nefislerinize hıyanet edeceğinizi)** oruç tutacağınız günlerin gecelerinde nefislerinizi refikalarınıza temastan men edemeyip zulme, günaha mâruz bırakacağınızı **(Allah Tealâ)** ilmi

ezelîsiyle (bildi de tevbenizi) vâki olup, olacak nedametlerinizi (kabul buyurdu ve) tövbelerinizden dolayı (sizden) günahlarınızı (af buyurdu.) Onların eserini imha etti. Ve size artık müsaade buyurmuştur, (şimdi onlara) zevcelerinize (mübaşerette bulununuz ve) maamafih bu muameleniz yanlız huzuzatı nefsaniyyenizi tatmin için olmamalıdır. (Allah Tealânın sizin için yazdığı) mukadder buyurduğu (şeyi isteyiniz) zürriyet sahibi olmanızı, nefsinizi menahiden, gayri meşru temayüllerden muhafaza buyurmasını o Hâliki Kerimden niyaz eyleyiniz. (ve sizler için fecrin beyaz ipliği) gecenin (siyah ipliğinden tebeyyün edinceye kadar) sabahleyin şafak söküp tan yeri iplik gibi ağarmcaya kadar = Sabahın bir beyaz hattı ziyaîsi zuhur edip imsak vakti oluncaya değin (yiyiniz ve içiniz) mübaşerette bulununuz, bunlar size helâldir. (Sonra) bu fecri sadıktan itibaren (orucu ertesi geceye kadar tam tutunuz.) Bu müddet zarfında yemekten, içmekten, mukarenetten sakınınız. (Ve siz mescitlerde mutekif bulundukça refikalarınızla ınücameette bulunmayınız.) Bu halde bu mukarenet caiz değildir, itikâfa mânidir. (Bu) hükümler (Allah Tealânın hudududur.) Bunlara tecavüz etmek caiz değildir. (Sakın onlara yaklaşmayınız) onlara tecavüz sayılacak, tecavüze sebebiyet verecek şeylere temayül göstermeyiniz. (İşte Allah Tealâ âyetlerini) dini delilleri, (böylece açıkça nasa beyan buyurur.) Onları ikaz ve tenvir eder. (Ta ki onlar sakınalar) Cenabı Hakkın emirlerine, nehiylerine muhalefeten ihtiraz edeler.

§ İtikâf: Lügatte bir şeye devam etmektir. Böyle bir şeye müdavim olan kimseye de «mütekif» denilir. Lisanı şeriatta ise itikâf bir mescidi şerifte veya o hükümde bulunan bir yerde itikâf niyetiyle bir müddet ikamet etmektir.

İtikâflar üç kısımdır: Birincisi; kifayet tarikiyle bir sünneti müekkededir. Bu müslümanlardan bir veya bir kaç zatın ramazanı şerifte itikâfta bulunmasıdır. Bu halde başkaları artık bu sünnetle mükellef bulunmuş olmazlar. İkincisi; müsteheb olan itikâf tır. Bu ramazandan başka bir zamanda ibadet niyetiyle bir mescitte bir müddet velev bir saat olsun yapılan bir itikâf tır. Üçüncüsü de; vacip olan itikâf tır. Bu da nezrim olsun şu kadar gün itikâfta bulunayım diye yapılan itikâftır. Bu itikâf için her halde oruçlu bulunmak şarttır.

§ İtikâf'm diğer şartlarına gelince: Mutekif; müslüman, akıllı, temiz bulunmalıdır. Velevki henüz baliğ olmamış olsun. İtikâf, mescitte veya o hükümde olan bir yerde yapılmalıdır. Kadınlara nazaran hanelerinde mescit ittihaz ettikleri bir oda mescit hükmündedir. Onlar bu odalarında itikâfa niyet edebilirler.

§ İtikâfm hikmeti şeriyyesi: îhlâs ile yapılan bir itikâf pek güzel bir ameldir. İnsan bu sayede muvakkatan olsun dünya işlerinden ayrılarak hakka teveccüh etmiş, dergâhı ilâhîye iltica eylemiş sayılır. Bu müddet 2arfmda mümkün mertebe nefsanî şeylerden alâkasını keserek bir huzuru kalb ile ibadet ve taatte bulunmuş olur. Maneviyatı, tefekküratı

yükselir. Ve bir mabette itikâfta bulunmadıkça daima namaz vakitlerine» müntazır bulunmuş olacağı cihetle mütemadiyen namaz kılıyormuş gibif sevaba nail olur. Bu sayede mâneviyatı yükselir, hayatinin en kıymetli,. faydalı günlerini yaşamış olur. Resuli Ekrem Efendimiz Medinei Münevverede bulundukça her ramazanı şerifin son on gününde itikâfa devam. buyurmuşlardır.

Velhasıl: İtikâf, bir güzel ameldir, bir tekvâ, bir fazilet nişanesidhv Rizai hak için mutekif olan bir zat, güzel bir itikade, güzel bir tarzı hayata sahip demektir. Artık o Mabudu Keriminin bütün emirlerine, nehiylerine riayet etmek ister, kimsenin malına, canına fena bir nazarla bâkrmaz. Ne güzel bir hayat.

⁂

وَلَا تَأْكُلُوٓا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَٓا اِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا
مِنْ اَمْوَالِ النَّاسِ بِالْاِثْمِ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٨٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(188) : Ve mallarınızı aranızda hatıl sebeple yemeyiniz. Ve nasın, mallarından bir kısmını siz bildiğiniz halde günah ile yemek için **o mallarn** hakimlere düşürmeyiniz.

⁂

İ Z A H

(188): Bu âyeti kerime insaniyet alemine en mühim hukukî, içtimaî bir ders vermektedir. Rivayet olunuyor ki: Abdaml Harzemî nâmındaki bir zat, İmrü Ülkaysil' Kindî aleyhine bir arazi hakkında huzuru nebeviye gelereK dâvada bululmuş, bu hususa dair bey/yinesi. olmadığı içi» İmrül' Kayse yemin teveccüh etmiş, Resulullah ta 4İJ4J j>Âiit>d)ljl) (>C5 L- j>4>I'I^ âyeti celilesini okumuş, bunun üzerine: İmrül' Kâys titremiş, yemine cesaret edemeyip o araziyi müddeiye vermiş; bunun üzerinede bu âyeti kerime nâziL olmuştur.

Bu âyeti kerime, bilhassa müslümaniara şöyle bir tenbihte bulunmuş oluyor: Ey müslümaniar!. Siz oıuçlu olduğunuz zaman kendi helâl malınızdan, ailenizden bile muvakkat bir zaman için olsun istifadeden memnu. bulunuyorsunuz. O halde kendi mallarınızdan ve başkaiarıhm malların-dan haram yere istifadeye çalışmanız nasıl caiz olabilir?' Bir kerre. insafr

kendi helâl malını bile lüzumsuz yere sarf etmemeli, işret gibi, kumar gibi şeylere harç ederek günahkâr olmamalıdır. O halde başkasının mallarına da her hangi esassız bir sebeple tecavüze kalkmamalıdır. Yalan yere yemin etmek, yalan şahit ikame eylemek, bu hususta ona buna rüşvet vermek gibi en büyük günahları irtikâp etmemelidir. Her müslüman böyle bir hareketin caiz olmadığını bilir. Artık buna nasıl cesaret edebilir?.. Ve yine bu âyeti celilede işaret vardır ki: Bir aile efradı da biri birine karşı haksız yere muhasemede bulunmamalıdır. Meselâ talâk veya cevr ve eza veya sui hareket iddiasiyle hasmane bir vaziyet alarak mahkemelere düşmemelidir. Böyle lüzumsuz, hilâfı hakikat iddialarla mallarını beyhude yere elden çıkarmamalıdır. Bunun manevî mesuliyetini de düşünmelidirler. Evet... Buyruluyor ki, ey insanlar!. **(Mallarınızı** da aranızda) gasp gibi, sirkat gibi bir **(bâtıl sebeple yemeyiniz.)** Ondan her hangi haram suretle istifadeye kalkışmayınız. (Ve **nasın mallarından bir** kısmını) size haram olduğunu (siz **bildiğiniz halde günah ile)** günahı icap eden yalan şahadet ile, yalan yere yemin ile veya rüşvet ile elde edip (yemek için **o malları hakimlere düşür** mey **iniz.)** O hususta muhakemelere sebebiyet verip bir kısım malların beyhude yere elden çıkmasına meydan vermeyiniz. Bunun manevî, uhrevî mesuliyetini düşününüz.

Hâkim olan zat ta mütebessir bulunmalıdır. İcap ederse davacıları irşada, ikaza çalışmalıdır. Maamafih hâkim şahitlerin şahadetine veya müddei veya müddeaaleyhin yeminine binaen hüküm verir. Fakat eğer şahitler yalan yere şahadette bulunmuşlar ise veya yalan yere yemin yapılmış ise bu hükmün indallah bir kıymeti yoktur. Bunun bütün mesuliyeti yalan yere dâvada bulunanlara, yalan yere şahadet edenlere, yalan yere yemine cüret edenlere aittir. Artık buna bir mümin nasıl cesaret edebilir?..

«Gam değildir gide dünya kala din»
«Gam odur kim kâta dünya, gide din»

*

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْاَهِلَّةِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ وَلَيْسَ
الْبِرُّ بِاَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقٰى وَأْتُوا الْبُيُوتَ
مِنْ اَبْوَابِهَا وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ١٨٩

MEALİ ÂLİSİ

(1S9) : Sana hilâllardan soruyorlar. De ki: Onlar insanlar için ve haç için birer alâmettir. İyilik, evlere arka taraflarından gelmeniz değildir. Fakat iyilik, muttaki olanın iyiliğidir. Ve evlere kapılarından geliniz. Ve Allahtan korkunuz ki felâha eresiniz.

***

İ Z A H

(189) : Bu âyeti kerime, Kamer'in sâfahatındaki hikmet ve maslahata ve mâküs hareketlerden sakınmanın lüzumuna işaret etmektedir.

Malûm olduğu üzere: Ehille, hilâlin cemidir. Hilâl ise ayın birinci, ikinci ve üçüncü gecedeki halidir. Ondan sonra ayın nihayetine kadar «kamer» denir. Bâzı kimseler Resuli Ekreme müracaat edip, bu hilâllerin böyle zuhur edip durmalanndaki sebebi veya hikmeti sual etmişlerdi. Bir de muayyen aylarda haç veya umre yapan cahiliye akvamı, ihrama girdikleri zaman evlerine veya çadırlarına girmek zaruretinde kalırlarsa bunlara kapılarından girmezlerdi. Belki bunlara arka taraflarından birer menfez yaparak oralardan girerlerdi. Bunu da bir birr-ü takva elâmeti sayarlardı. İşte bunun da doğru bir hareket olup olmadığı sual olunmuştur. Bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olmuştur. Buyrulmuş oluyor ki: Resulüm!.. (Sana hilâllerden soruyorlar.) Bunun ne hikmete mebni böyle zuhur ettiğini anlamak istiyorlar. Kendilerine (de ki **onlar)** o hilâller (insanlar için ve haç için birer alâmetlerdir.) Bunların vasıtasiyle ziraat, ticaret, tediyei düyun gibi dünyevî işlere ait zamanlar anlaşılır. Oruç, iftar, bayram gibi dinî vazifelere ait zamanlar taayyün eder. Kadınlara ait âdet, gebelik, iddeti talâk gibi müddetler de bilinmiş olur. Eda veya kaza edilecek haç ve umre vakitleri de bu sayede anlaşılır, ona göre hareket edilir.

İkametgâhlara girmek hususuna gelince (iyilik) birr-ü takva **(evlere** arka taraflarından girmeniz değildir.) Bunun ne faydası var?. **(Fakat...** İyilik, mütteki olanın) haktan korkarak namaz, haç gibi dinî vazifelerini ifa eden ehli imanın (iyiliğidir.) Birr-ü takva bunların bu gibi hareketleridir. İşte siz de böyle, hareket ediniz. (Ve evlerinize **kapılarından)** gelip (giriniz) dinî hükümleri tağyir veya yanlış telâkki etmeyin. **(Ve Allah** Tealâdan korkunuz ki felaha eresiniz.) Fevz ve necata nail olasınız.

Velhasıl bu beyanatı ilâhîyeden pek güzel anlaşılıyor ki, Cenabı Hakkın her yarattığı şeyde bir büyük hikmet vardır. Ezcümle ayın, mahtelif safhaları birer bediayı kudrettir. Beşeriyet için bir mükemmel rehberi harekettir. Güneş ile Kamer arasında büyük bir münasebet ve yine büyük bir muhalefet vardır. Kamer ziyasını muntazam güneşten almakta, onunla hc-r ay muhtelif ve muttarit bir tarzda karşılaşmaktadır. Fakat... Kamer

daima güneş gibi bir halde görülmemektedir. Hilâl halinde görülmekte, safhasının ziyası vakit vakit azalıp çoğalmaktadır. Bu sayede ise medenî, bebevî, bütün insanlar için muayyen vakitleri kolaylıkla tâyin ve tefehhüm kabil olmuştur. Ne güzel bir hikmet numunesi...

Diğer bir tefsir ve tevcihe göre de bu âyeti kerime bir mühim tenbihi havidir. Şöyle ki: Bâzı kimseler Resuli Ekreme müracaat edip kamerin safhalarındaki ihtilâfın hikmetini, faydasını değil, ilmi nucum bakımından sebebini sormuşlar. Bu ihtilâfın neden ileri geldiğini bildirmesini istemişler, halbuki Peygamberi Zişandan bunu sormak değil, bunun hikmeti şer'iyyesini, fâidei umumiyyesini sormak muvafık olurdu. Binaenaleyh bu sualleri ile makûs bir harekette bulunmuşlar, âdeta ikametgâhlarına kapılarını bırakıp ta arka taraflarından girmek isteyenlere benzemişlerdi. Artık bunları irşat için bir darbı mesel kabilinden olarak: Evlerinize kapılarınızdan giriniz, aksine harekette bulunmayınız diye tenbih buyrulmuştur.

***

MEALİ ÂLİSİ

(190) : Ve sizinle mukatelede bulunanlar ile siz de fisebilillah mukatelede bulununuz. Fakat haddi tecavüz etmeyiniz. Şüphe yok ki Allah Tealâ öyle mütecaviz olanları sevmez.

***

İ Z A H

(190) : Bu âyeti kerime, hayatı islâmiyeyi müdafaa ve muhafaza için cihadın meşruiyetini nâtıktır. Müslümanlar bidayeten müşriklerin eza ve cefalarına karşı sabretmekle mükelleftiler. Bilâhara bu âyeti celile ile cihada mâmur olmuşlardır. Şöyle buyrulmuş oluyor ki: Ey müslümanlar!.. Felaha nailiyet için Allahtan korkunuz. **(Ve sizinle mukatelede)** muharebede **(bulunan)** kâfir **(ler ile siz de Allah yolunda)** Cenabı Hakkın dinini ilâ ve izaz için **(mukatelede)** cihatta **(bulununuz.)** Güzel niyetten ayrılmayınız. **(Ve haddi tecavüz etmeyiniz.)** Bu hususta islâmiyetin tâyin ettiği hududu aşmayınız. Meselâ: Sizinle harb etmeyen kadınlara,

çocuklara, rahiplere, aceze güruhuna saldırmayınız. (Şüphe yok ki Allah Tealâ öyle mütecaviz olanları sevmez.) Yani onlar hâkkmda hayır dilemez.

§ Muhabbet: Nefsin bir şeye meyletmesidir. Cenabı Hakta ise böyle bir meyelânı nefs mutasavver değildir, bu mahaldir. Binaenaleyh Allahın muhabbetinden murat, onun dilediği kulu hakkında lütf ve ihsanıdır.-

***

وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ وَالْفِتْنَةُ
أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّى يُقَاتِلُوكُمْ
فِيهِ فَإِنْ قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ كَذَلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ

MEALİ ÂLİSİ

(191): Ve onları Jıer nerede bulursanız öldürünüz. Ve sizi çıkarmış oldukları yerden siz de onları çıkarın. Fitne ise katilden daha şedittir. Ve onlar sizinle savaşta bulunmadıkça siz de Mekke hareminde onlar ile savaşta bulunmayınız. Fakat onlar sizinle sevaşta bulunurlarsa onları öldürünüz. Kâfirlerin cezası böyledir.

*

İ Z A H

(191) : Bu âyeti celile müdafaa bil mislin müşruiyetini ve lüzumunu göstermektedir. Şöyle buyrulmuş oluyor ki: Ey müslümanlar!. Siz hayatınıza, mukadderatınıza saldıran din düşmanlarına karşı koyunuz. (Ve onları her nerede) gerek hilde ve gerek haremde (bulursanız öldürünüz.) Hayatı milliyenizi korumağa çalışınız. (Ve sizi çıkarmış oldukları yerden) Mekkei Mükerremeden (siz de onları çıkarın). Onlar fitnede bulunmuş, şirke düşmüş, sizleri vatanınızdan çıkarmış kimselerdir. Böyle bir (fitne ise katilden daha şiddetlidir.) Onları harem sahasında öldürmenizden daha büyüktür. Onlar böyle bir katle maaziyadetin müstahik. olmuşlardır..(Ve onlar sizinle savaşta bulunmadıkça siz de) haremi Mekkede (onlar ile) iptidaeh savaşta bulunmayınız. Haremin hürmetine riayet ediniz. (Fakat. . Onlar sizinle savaşa kalkışırlarsa) Haremi Şerifin hürmetini ihlâl

«den onlar olmuş olurlar. O halde **(onları öldürünüz)** öyle mukaddesata ihanet eden **(kâfirlerin cezası böyle)** katil ve tenkil **(dir.)**

§ Fitne: İmtehan, tecrübe, tefrika mânasına geldiği gibi çok kere de insanı günaha sokan, insanı vatanından haksız yere çıkaran, insanı belâya, mihnete uğratan, insanı iğfal eyleyen şey mânasına gelir. Böyle bir fitne ölümden daha ağırdır. Çünkü bunun zararı Ölümden sonra da devam edecektir.

***

MEALİ ÂLİSİ

(192) : Artık şirke nihayet verirlerse şüphe yok ki Allah Tealâ gafurdur, rahimdir.

***

İ Z A H

(192) : Bu âyeti kerime, cihadın adî bir menfaat için olmayıp ilâhi din gayesine matuf olduğunu göstermektedir. Şöyle ki: **(Artık)** size karşı savaşta bulunanlar, küfrü şirke **(nihayet verirlerse)** size karşı muharebeden sakınırlarsa, siz de onları bırakınız, dünyevî bir maksat için onları tenkile çalışmayınız. **(Şüphe yok ki Allah Tealâ gafurdur)** onların evvelce yaptıkları şeyleri af ve mağfiret buyurur. Ve Hak Tealâ **(rahimdir)** onları muaheze etmez. Bu halde onlara tecavüz etmenize merhameti ilâhiye müsair bulunmaz.

Bunun içindir ki Resuli Ekrem Hazretleri vaktiyle zâtı nebevilerine karşı büyük adavette, tecavüzde bulunup o kutsî vücudu Mekkei Mükerremeden, o mübarek yurdundan çıkarmış olanları da bilâhara taib ve müstağfir olup islâmiyeti kabul ettikleri için affetmiş, haklarında islâm kardeşliği düsturunu tatbik eylemiş, hepsine karşı pek âlicenabane muamelede bulunmuştur.

**

MEALİ ÂLİSİ

(193) : Ve bir fitne kalmayıp din yalnız Allah için oluncaya **kadar** onlar ile savaşa devanı ediniz. Eğer onlar nihayet verirlerse artık husumet ancak zalimlere karşı — olur —.

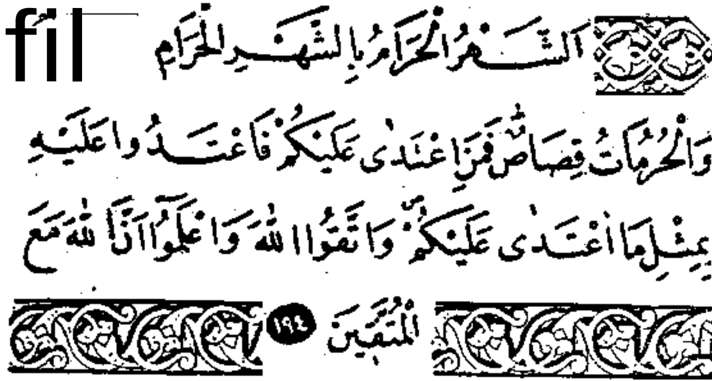

İ Z A H

(193) : Bu âyeti kerime Cihadın ne zamana kadar ve kimlere karşı yapılıp yapılamıyacağmı göstermektedir. Şöyle buyrulmuş oluyor ki: Ey müslümanlar!. Düşmanlarınız size saldırmaymcaya (ve bir fitne) bir küfür, bir zulüm ve isyan (kalmayıp din) ibadet ve taat (yalnız Allah içi» oluncaya) ondan başkasına tapılmayıncaya (kadar onlar ile) o müşrikler ile (cihada devam ediniz.) Dini islâmı neşr ve ilâya çalışınız. (Ve eğer onlar) şirk ve isyana (nihayet verir) taib ve müstağfir olur (larsa) artık onlara tecavüz etmeyin. Çünkü (husumet) Allah yolunda savaş (ancak zalimlere) kütr ve isyan erbabına (karşı olur.) Binaenaleyh İslahı hal edip küfrü zulme nihayet verenlere karşi savaşta bulunmak caiz olmaz. Nitekim bir hadisi şerifte. (4.^ jV ^fvJJJi *j** Lfbll) buyruknuştur. Evet.. Günahından tövbe eden hiç günah işlememiş gibi olur.

«Fışkı ne ziyan eyler hayrölsa serencamı»

MEALİ ÂLİSİ

(194) : Şehri heranı, şehri harama mukabildir. Ve bütün hörmetler bir birine kısastır. O halde her kim size tecavüz ederse siz de ona size olan tecavüzünün misliyle tecavüz ediniz. Ve Allahtan korkunuz. Ve biliniz ki Allah Tealâ şüphesiz müttakiler ile beraberdir.

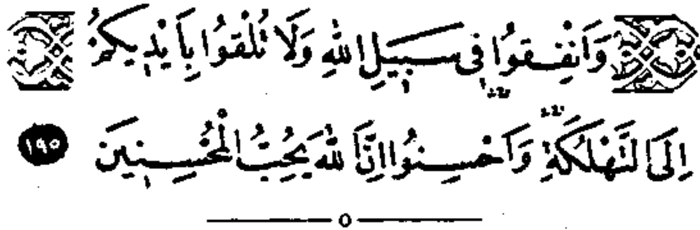
*

İ Z A H

(194) : Bu âyeti kerime, **bir** mühim nazariyyei cezaiyenin aslını teşkil etmektedir. Cürm ile ceza arasında bir tekabül bulunmasını, cezanın cürümden fazla olmamasını âmirdir.

Malûm olduğu üzere bu şehri haramdan murad, Zilkade ayıdır. Bu ay'a öteden beri hörmet edilirdi. Bu ay'da muharebeye kıyam edilmezdi. Resuli Ekrem hazretleri bir umre yapmak için bu ay'da Mekkei Mükerremeye azimet etmişti. Fakat Mekke müşrikleri bu umreye mâni olmuşlardı. Yapılan-bir muahedeye nazaran Resuli Ekrem hazretleri' ertesi sene gidip bu umreyi yapmıştı. Şayet müşrikler yine mâni olacak olsalardı nebiyyizişan hazretleri harben Mekkeye girip bu umreyi ifa edecekti. Bazı kimseler şayet harp edilirse bu ayın hörmeti ihlâl edilmiş olmaz mı?, demişlerdi. Bunun, üzerine bu ayeti celile nazil oldu. Buyrulmuş oluyor ki: **(Şehri haram)** zilkade ayı **(Şehri haram iledir.)** Buna iki tarafta mütekabilen riayet etmelidir. Madem ki müşrikler bu ayın hürmetine riayet etmeyip müslümanlara karşı vaziyet aldılar, harbi göze almış bulundular, müslümanlarda bu ayda onlara karşı bilmukabele harb edebilirler. **Çünkü** bu bir mukabele bilmisildir. **(Ve bütün hörmetler birbirine kısastır.) Gayrimüslimler, şehri harama, beldei** haram olan Mekkei Mükerre-

meye ve hürmeti ihrama riayet etmeyip de bunlarda müslümanlara saldırırlarsa müslümanlar da bir kısas, bir mukabele olmak üzere onlara saldırabilirler. Buna sebebiyet o düşmanlar vermişlerdir. **(O halde)** ey müslümanlar!. **(Her kim size tecavüz ederse)** dairei haremde, hali ihramda veya şehri haramda sizi katle cüret gösterirse **(siz de ona size olan tecavüzünün misli ile tecavüz ediniz.)** Çünkü bir seyyienin cezası onun misli olan bir seyyiedir. (Ve) ey müslümanlar **(Allahtan korkunuz.)** size ruhsat verilmemiş olan şeyi ihtiyar ve cezayı tezyid etmeyiniz. **(Ve biliniz ki Allah Teala)** kendilerine yardım etmek, şan ve şereflerini İslah ve ila buyurmak itibariyle **(şüphesiz müttakiler ile beraberdir.)** Artık Cenabı Hakkın bu harp derp hususundaki emirlerine de bihakkın riayet ediniz ki nusrati ilahiyyeye, atifeti subhaniyyeye nail olasınız.

---o---

MEALİ ALİŞİ

(195) : Ve Allah yolunda infak ediniz. Ve kendi nefislerinizi tehlikeye düşürmeyiniz. Ve ihsanda bulununuz. Şüphe yok ki Allah Teala muhsin olanları sever.

*
* *

İZAH

(195) : Bu ayeti kerime, hak yolunda fedakarlığın lüzumunu şöylece anlatmaktadır. Ey müslümanlar!.. Muttaki olunuz **(Ve Allah yolunda)** cihat uğrunda, fukaraya yardım hususunda, hayrat ve hasenat babında mallarınızı **(infak ediniz ve kendinizi)** harpten kaçınmak, o uğurda mal sarfetmemek, düşmanın maksadını anlamaya çalışmamak gibi sebeplerle veya malınızı beyhude yere çokça sarf edip de fakr ve zaruret içinde kalmak suretiyle **(tehlikeye düşürmeyiniz. Ve)** Allah yolunda malen ve bedenen **(ihsanda)** fedakarlıkta **(bulununuz)** elbette iyiliklerinizzayi olmaz. **(Şüphe yok ki Allah Teala muhsin)** efal ve ahlakı güzel **(olanları sever.)** Onları sevaba, mükafata nail buyurur.

§ Bu ayeti celiledeki, ihsan ile emr, cihada da şamildir. Çünkü cihad, müslümanlıkta bir ihsan vazifesidir. Cihattan maksat; mal kazanmak, başkalarının yurdunu elde etmek, başkalarını esirane yaşatmak değildir. Belki

bütiiı insaniyet âlemini hak ve hakikatten haberdar etmek, bütün insanları hakiki bir diyanete, bir hürriyet ve hidayete kavuşturmaktır. Cıhad, zahiren bir tecavüz gibi görünse de, haddi zatında bir sıyanettir, bir hima* yedir, beşeriyeti ebedî mes'uliyetten, felâketten bir kurtarmak vesilesidir, bir nice âkil kimseleri uyandırıp hak yoluna şevke sebeptir. Binaenaleyh böyle güzel .bir niyete mukarin olan bir cihat, haddizatında bütün beşeriyete karşı bir ihsandan başka değildir.

Maamafih müslürmanlara karşı sırf dünyevî menfaatlar saikasile «düşman bulunan bir çok kavimler bulunmaktadır. Artık bunlara karşı anüslümanlann uyanık bulunmaları, malen, bedenen fedakâr olarak cihade hazır bir halde bulunmaları lâzımdır. Bu da bir ihsandır. Buna muhalif ıiareket ise cemiyyeti islâmiyye hakkında bir tehlike teşkil edeceğinden asla caiz değildir.

îstanbulda metfun bulunan eshabı kiramdan Ebu Eyyübil Ensarî demiştir ki: Bu âyeti kerime bizim hakkımızda nazil olmuştur. Biz bidayeti islâmda Resulullaha yardım .ettik. Onunla muharebelere iştirak ettik, onu cvlâd-ü ıyalimize, emvalimize tercih eyledik. Vaktaki islâmiyet etrafa intişar etti, müslümanlann adedi arttı, muharebelere nihayet verilir gibi oldu, bizler de ailemize, evlâdımıza, mallarımıza döndük, onlar ile meşgul olmağa başladık. Bu hal ise bir tehlikeye sebebiyet verebilirdi. Binaenaleyh bu âyeti kerime nazil oldu. Bu gibi tehlikelere kendi elimizle sebebiyet vermekten bizi men buyurdu, ikaz etti.

Filhakika müşarün'ileyh bundan sonra bütün cihatlara iştirak etmiş «ve Hazreti Muaviye zamanında islâm ordusu ile gelip tstanbulun muhasarasında bulunmuş ve bu esnada vefat edip muayyen türbesine nefn olunmuştur. Radıyallahü Tealâ anh.

.*.

وَاَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِ فَاِنْ اُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ
مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَحْلِقُوا رُؤُسَكُمْ حَتّٰى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ
فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا اَوْ بِهٖ اَذًى مِنْ رَاْسِهٖ فَفِدْيَةٌ
مِنْ صِيَامٍ اَوْ صَدَقَةٍ اَوْ نُسُكٍ فَاِذَا اَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ
بِالْعُمْرَةِ اِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ
ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ اِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشَرَةٌ
كَامِلَةٌ ذٰلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ اَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ١٩٦

MEALİ ÂLİSİ

(196) : Ve Allah için haccı da umreyi de tamam yapınız. Fakat men olunursanız kurbandan kolaya geleni — Minâya gönderirsiniz —. Ve bu kurban mahalline varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyiniz. Ancak sizden her kim hasta olur veya başında bir eziyet bulunursa ona da oruçtan veya sadakatan veya kurbandan bir fidye — vacip olur —. Sonr«* emin. olduğunuzda kim hac zamanına kadar umre ile istifade etmiş olursa kolayına gelen bir kurban kesmek — icap eder —. Fakat her kim bulamazsa üç gün hac esnasında yedi günde döndüğünüz vakit oruç vâcip oJur ki »unlar tam on gündür. Bu ailesi Mescidi Haramda bulunmayan kimseler hakkındadır. Ve Jahtan korkunuz ve biliniz ki Allah Tealânm azabı pek şiddetlidir.

***

İ Z A H

(196) : Bu âyeti kerime, hac ve umre vazifesini yapacak zatlara hattı hareketlerini gösteriyor. Şöyle ki: Ey müslümanlar!. İttikada, ihsan-

da bulununuz. **(Ve Allah için)** mahza rizai ilâhî için **(haccı ve umreyi itmam ediniz.)** Bunlardan hangi birine veya her ikisine başlanılmış olunca bunları lâiki veçhile tamamlamaya gayret ediniz. **(Fakat men olunursanız)** yani ihramdan, sonra her hangi bir mecburiyet sebebiyle hacdan, umreden alıkonulursanız size **(kurbandan kolaya geleni)** vâcip olur. Yani deve, sığır, davar nev'inden hangisini kurban etmeniz size kolay gelirse onu kurban olarak Minâya gönderirsiniz. **(Ve bu kurban mahalline varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyiniz.)** Yani: Bu kurbanın Minâya gidip kesilmiş olduğuna kanaat gelinceye kadar siz tıraş olup ihramdan çıkmaymız. **(Ancak sizden her kim)** ihramda iken **(hasta olursa veya başında)** yara gibi, kehle gibi bir şey sebebiyle **(eziyet bulunur)** da bundan kurtulmak için tıraş olur **(sa ona da oruçtan veya sadakadan veya kurbandan bir fidye)** vacip olur. **(Sonra emin olduğunuz zaman)** yani ihsardan veya hastalıktan, eziyetten kurtulduğunuz zaman sizden **(her kim haç zamanına kadar umre ile istifade etmek isterse)** haccı temettüde bulunmak arzu eylerse veya hac zamanına kadar umresine nihayet verir ihramdan çıkar, hac yapacağı zamana kadar serbest bulunursa **(kolayına gelen bir kurban kesmek icab eder.)**

Hedy nevilerinden kolayına geleni ihtiyar eyler. **(Fakat^her kim)** böyle bir kurban **(bulamazsa üç gün hac esnasında, yedi gün de)** hacdan **(avdetinizden. sonra oruç)** tutması yâcip olur ki **(bunlar tam on gündür. Bu)** umre ile haccı cem ederek temettüde bulunmak ve kurbanın vücubu veya temettüde bulunan için orucun lüzumu **(ailesi)** ikametgâhı **(Mescidi Haramda bulunmayan kimseler hakkındadır.)** Mekkede ve Mikad denilen saha dahilinde bulunanlar ise Mekkei Mükerremeye ihramsız olarak girebilirler. Hariçten gelip Mekkede muvakkaten bulunanlar da Mikad mahallinden harice çıkmadıkça Mekkei Mükerremeye ihramsız olarak dönebilirler. Hâsılı ey müslümanlar-. Hac ve umre vazifesini lâikiyle yapmağa çalışınız. **(Ve Allahtan korkunuz.)** Günahkâr olmayınız. **(Ve biliniz ki Allah Tealâ şüphesiz şedidül ikabdır.)** Artık bu mukaddes vazifenizi de rizai ilâhiyye muvafık bir surette ifa ediniz. Aranızdaki din kardeşliğini de güzelce göstererek biribirinize karşı muhabbette, biribirinizin hukukuna riayette bulununuz ki felâl ve saadete nail olasınız.

§ Bir kimseye hac farz olmak için şöyle sekiz şart vardır :

1 — Müslüman olmak. 2 — Baliğ olmak. 3 — Akıl olmak. 4 — Hür. olmak. 5 — Haccın farziyetine vâkıf olmak. 6 — Hac vazifesini meşakkatsiz bir surette ifaya kâfi bir vakit bulunmak. 7 — Hacca gidip gelinceye kadar kendisi ve ailesi için kâfi miktar nafakaya mâlik bulunmak. 8 — Kendi haline münasip nakil vasıtası ve yol masrafına kâfi parası bulunmak. Bu şartlar bulunmayınca hac farz olmaz.

§ Maahaza haccın farziyyeti edası için şöyle 5 şart ta lâzımdır :

1 —. Bizzat hac edebilecek derecede bir vücut sıhhati bulunmalıdır. 2 — Hacca gitmeğe hapis gibi, cebren men gibi bir mania bulunmama-

lıdır. 3 — Yolda emniyet bulunmalıdır. 4 — En az mutedil yürüyüşle 18 saatlik bir yolculukta bulunacak bir kadının yanında kocası veya müebbeden mahremi bulunan bir erkek bulunmalıdır. Bu erkek akıl baliğ veya mürahik = Sinni bulûğa karib bulunmalıdır. 5 — Boşanmış veya kocası ölmüş bir kadının iddeti bitmiş olmalıdır.

' § Haccın şöyle altı nevi vardır :

1 — Farz olan hacdır. Bu şeraitini cami olan bir müslümana ömründe bir kere fa*rz olan hacdır. 2 — Vacip olan hacdır. Bu da nezr edilen veya 'nafile olarak başlanılmış iken bozulan hac için kazaen yapılan hacdır. 3 — Nafile olan hacdır. Bu kendisine farz olan haccı ifa etmiş olan'bir baliğin veya henüz baliğ olmayan bir müraMkın yaptığı hacdır. 4 — Haccı ifraddır. Bu umreye mukarin olmaksızın yalnız farz veya vacip veya nafile olarak yapılan haçtır. Bunu yapana «müfrid» denir. .5 — Haccı temettüdür. Bu hac mevsiminde evvelâ umre için ihrama girip umre yapıldıktan sonra aynı mevsimde daha yurda dönmeden tekrar ihrama girilerek, yapılan haçtır. Bunu yapana «mutemetti» denilir. 6 — Haccı kırandır. Bu da hac aylarından evvel veya nac ayları içinde mikaddan evvel veya mikaddan itibaren umre ile arası bir niyet ile bir ihram ile cem edilmiş olan hacdır ki, umre yapıldıktan sonra usulü dairesinde ifa edilir,.

§ Haccın rükünlerine gelince bu da ikidir. Birincisi: Araf atta bir müddet durmaktır. Şöyle ki: Zilhiccenin 9 una müsadif arafe gününün zeval vaktinden, ilk kurban* bayramının tultu fecrine kadar olan müddet zarfında Araf atta velev bir dakika olsun durmak farzdır. İkincisi de: Araf a t-l& vukuftan sonra gidip Kâbei Muazzamayı tavafı ziyarettir. Velev ki bu ziyaret bir müddet sonra olsun. Şöyle ki: Bu Aratatta vukuftan sonra Kâbei Muazzamanm etraiında 7 defa {dolaşmakla yapılır ki, bunun 4 defası bir rükündür, bir farzdır. Diğer 3'ü tatavvû kabilindendir. Kâbei Muazzamayı vakit vakit tavafta bulunmak ta bir sünnettir, bir ibadettir, bir nevi, namazdan maduttur.

§ Mikad: Hac için af aktan gelen, zatlar için ihrama girmelerine mansus 5 mevki vardır ki bunlardan her birine «Mikad» denir. Bu mevkilere daha gelmeden de ihrama girilebilir.

§ İhramın yapılması: Şöyle ki hac için yolculukta bulunan bir erkek zat Mikad denilen bir mahalle gelince yıkanır, apdes alır, giderilmesi lâzım gelen tüylerini bedeninden giderir, tırnaklarını keser »elbisesini çıkarır, beyaz, te,miz bir peştimal ile dikişsiz ^ir örtüye, meselâ bir iki havluya sarılır. Güzel kokulu şeyler sürünür, başını açık, ayaklarını çorapsız bulundurur. Üstü açık* topukları kısa ayakkabı giyinir. İki rekât ihram namazı kılar, ihrama niyet eder «Yarabbi! Ben hac etmek istiyorum, onu bana kolay kıl ve onu benden kabul et.» diye dua eaer. Soma (diJ ^ t d J) diye telbıyede bulunur. Artık zevcesiyle mücameette bulunamaz, onu öpüp okşayamaz, dikişli libas giyemez, kokulu peyler sürünemez, saçlarrnı, tırnaklarını kesemez, av hayvanlarını avlayamaz, **yegil ağaçları, ot-**

lan kesemez, kötü sözler söyleyemez. Fakat yıkanabilir, para kesesini de beline bağlayabilir ve usulü dairesinde gidip Arafatta bulunur. Sonra da Beytullahi ziyaret ederek ihrama nihayet verir. (158.) âyeti kerimeye de müracaat.

§ Haccın farziyyetindeki hikmete gelince: O da şüphe yok ki çok mühimdir. Malûmdur ki hac islâmiyetin beş esasından biridir. Hem malî hem de bedenî bir ibadettir. Hak yolunda fedakârlığın bir nişânesidir. Bir lütfi ilâhî olan sıhhatimizin, servetimizin bir şükran vazifesidir. Hac fârizesi Cenabı Hakkın manevî dergâhına iltica edilerek kemali tâzim ve tazarru ile lütuflar, aflar niyaz edilmesinin bir nümunesidir.

Pek ulvî bir mabedin içinde binlerce ihvanı dîn ile birlikte yapılan bir ibadetin, bir niyaz ve tazarruun uyanık ruhlar üzerinde yapacağı lâtif tesirler, ruhperver neşeler ise her türlü maddî zevklerin binlerce kat fevkindedir. Umum müslümanların kıblegâhı olan, Hazreti İbrahim gibi muazzam bir peygamberin makamını ihtiva eden Beytullahta yapılan bir ibadet ve taatin indi ilâhîde ne kadar makbul, ne kadar sevaba vesile olacağı da pek zahirdir.

Resuli Ekrem Efendimizin içinde doğup cihana nurlar neşretmiş olduğu mübarek beldeyi ve bu vesile ile o nebiyyi zişanın darül hicreti olup kabri saadetini sineyi ifteharında saklayan Medine-i Münevvereyi gidip bir şevk ve heyecan ile ziyaret etmek de islâmiyete merbutiyetin, o peygamberi alişana hörmet ve muhabbetin en güzide bir elâmetidir.

Hele Şark ve Garpten muhtelif ırklara mensup müslümanların böyle kutsî bir mabette toplanarak hep birden aynı suretle dinî vazifelerini ifa etmeleri de aralarında din kardeşliğini ne kadar canlandırır, aralarında ne kadar samimî bir muhabbet ve tesanüdün tecellisine vesile olur. Ve islâm âlemine dair bir çok malûmat edinebilmelerine yardır", eder.

Seyahatin sıhhî, medenî, içtimaî menfaatleri herkesçe malûmdur. Bir çok ecnebiler kendileri için bir dinî vazife olmadığı halde seyahati iltizam ediyor, dünyanın muhtelif yerlerini gidip görüyorlar. Dini islâm ise bizlere en güzel şerait dairesinde en tarihî, en kutsî bir muhite seyahat etmemizi emretmiş bulunuyor. Artık bu ilâhî enirin ne kadar faideleri, hikmetleri muhtevi olduğunu hangi münevver, mütefekkir bir insan takdir etmez. Böyle kutsal bir vazife ile mükellef olduğumuzdan dolayı Mabûdi Zişanımızın atebei ulûhiyetine teşekküratımızı takdim eyleriz.

«Her kime Kâbe nasip olsa fiüda dâvet eder»
«Her kişi sevdiğini hanesine davet eder».

اَلْحَجُّ اَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ
وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ
يَعْلَمْهُ اللّٰهُ وَتَزَوَّدُوا فَاِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوٰى
وَاتَّقُونِ يَا اُولِي الْاَلْبَابِ ١٩٧

MEALİ ÂLİSİ

(197) : Haccm vakti malûm aylardır. Her kim o aylarda haccı kendisine farz kılarsa artık hacda mücamaat, fusuk, cidal yoktur. Ve hayırdan her ne yaparsa Allah Tealâ onu bilir. Ve azık edininiz, azığın en hayırlısı ise takvadır. Ve benden ittikada bulununuz. Ey tam akıl sahipleri!.

*

İ Z A H

(197) : Bu âyeti kerime haccınmevsimini ve hacıların riayet edecekleri şeyleri bildirmektedir. Şöyle ki **(haccm vakti malûm aylardır.)** Yani hacca başlanacak aylar: Şevval, zilkade ayları ile zilhiccenin tam on günüdür. Bu Halef ilere göredir. Safîlere göre şevval, zilkade ayları ile zilhiccenin dokuz günü ve onuncu gününün yalnız gecesidir. İmamı Mâlike göre: Zilhiccenin de tamamıdır. Binaenaleyh **(her kim o aylarda haccı kendisine farz kılarsa)** yani; hacca niyet eder de veya ihrama girer de veya telbiyede bulunur da veya kurban gönderir de hacca başlamış, bu fârizeyi deruhte eylemiş olursa artık hacda mücamaat) yoktur. Bu müddet içinde zevcesiyle cimada bulunamaz. (Füsuk) da yoktur. Şer'i şerifin hukudu haricine çıkmak veya ona buna söğüp, saymak asla caiz olamaz. **(Cidal)** da yoktur. Hizmetçiler ile, yol arkadaşları ile vesaire ile husumette, münazaada bulunmak asla muvafık görülmez. **(Ve hayırdan her ne isterseniz)** meselâ sadaka verirseniz, nifaka ile güzelce yaşayarak onlara lüzumuna göre yardımda bulunursunuz. **(Allah Tealâ onu)** o yaptığınız hayrı ilmi ezeliyle **(bilir)** mükâfatını verir. (Ve) yolunuza rahatça, huzuru kalb ile devam edebilmeniz için de **(azık edininiz.)** Maddi, mânevi muhtaç olduğunuz gıda maddeleri tedarik ederek onunla hac yolculuğuna başlayın. **(Azığın en hayırlısı ise takvadır.)** Yâni Al-

lahtan korkup onun bunun malına, canına saldırmamaktır. Helâlmdan yiyip, haramdan sakınmaktır. **(Ve benden ittikada bulununuz.)** Korkunuz Allah için olsun. Sırf dünyevî bir maksat için başkalarından korkmak, bir meziyet değildir. **(Ey tam akıl sahipleri!.)** Ey hakikî münevverler!. Ey islâmiyetin bu uivî tavsiyelerini güzelce idrake kabiliyetli olan .zevat.

§ Rivayete nazaran vaktiyle Yemen ahalisi, Hicaza giderken yanlarına azık nâmına bir şey almazlar, biz mütevekkil kimseleriz, biz Bey"tullahı ziyarete gidiyoruz, elbette Cenabı Hak bizleri yolda aç bırakmaz derlermiş. Bununla beraber bazan yolda başkalarının mallarına musallat olmaya da mecbur kalırlarmış. Bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olmuş, hacca gidecek zatlara zad denilen nafakalarını, muhtaç olaçakları peyleri daha yola çıkmadan hazırlamaları emrolunmuştur. Maişeti temin hususunda câri olan usule, âdete riayet lâzımdır. Meselâ, hac mevsiminde de,temini maişet için meşru surette alış verişte bulunulması caizdir. Nitekim şu âyeti kerime bunu nâtıktır.

*
**

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ
أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ فَإِذَا أَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ
فَاذْكُرُوا اللّٰهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدٰيكُمْ
وَإِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الضَّالِّينَ ١٩٨ ثُمَّ أَفِيضُوا
مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ إِنَّ اللّٰهَ
غَفُورٌ رَحِيمٌ ١٩٩

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(198): Babbinizden bir rızık talep etmeniz sizin üzerinize bir günah leğildir. Arafattan geri döndüğünüz zaman Allah Tealâyı Meş'ari Haram anında hemen zikrediniz. Ve onu size hidayet ettiği gibi zikreyleyiniz, Şüphe yok ki, siz bundan evvel dalâlette kalmış kimselerden idiniz.

- (199) : Sonra nasın geri döndüğü yerden siz de dönüveriniz. Ve Allah Tealâdan mağfiret isteyiniz. Şüphe yok ki Hak Tealâ gafurdur, rahimdir.

***

İ Z A H

(198) :«Bu âyeti kerime hac mevsiminde de ticaretin meşru olduğunu ve Cenabı Hakkın gösterdiği tarika gitmenin lüzumunu bildirmektedir. Şöyle ki: Ey müslümanlar!.. Hac mevsiminde de ticaret yoluyla (Rabbinizden bir rızık talep etmeniz) caizdir. Bundan dolayı (sizin üzerinize bir günah) teveccüh edecek (değildir.) Sonra (Arafattan) cemaat halinde (geri döndüğünüz zaman Allah Tealâyı Meş'ari Haram yanında) tekbir ve tahlil ile, dua ve niyaz ile veya akşam ve yatsı namazlarını kılmak suretiyle. (zikrediniz ve onu) o Mabudu Zişanı (size hidayet ettiği) size dinî vazifelerini, menasiki haccı, tariki zikr-ü, fikri ihsan ve ilham buyurduğu (gibi zikreyleyiniz) bu hidayeti ilâhiye sayesinde dinî vazifelerinizi bilmiş bulunuyorsunuz. (Şüphe yok ki siz Jbundan evvel) bu hidayete, bu şerefi islâmiyete nailiyetten mukaddem (dalâlette kalmış: kimselerden idiniz.) İmana, taate menasiki hacca cahil, yolunu şaşırmış; takımlardan idiniz. Şimdi ise hidayete ermiş bulunuyorsunuz. Artık Cenabı Hakkın emri veçhile hareket ediniz, nail olduğunuz hidayet ve saadetin kadrini tebcile, şükrünü ifaya çalışınız.

§ Zamanı cahiliyede bir çok pazar yerleri vardı. Araplar hac mevsiminde buralarda ticaretle meşgul olurlardı. İslâmiyet intişara başladığı zaman bazı müslümanlar böyle hac mevsiminde ticarette bulunmadan, çekinmişlerdi. Halbuki buna lüzum yoktu. Ticaretle iştigal vazifei diniyeye mâni olmamak üzere her zaman caizdir. Bahusus hac mevsiminde afaktan bir çok zatlar Hicazda toplanıyorlar, bunlar kendi ihtiyaçlarını bertaraf etmek için ticarethanelere müracaata mecbur kalmaktadırlar. Eğer o mevsimde ticaret memnu olursa bu gibi zatlarm ihtiyaçları nasıl tatmin edilebilir?. Binaenaleyh hikmet karin olan dini islâm bu ticareti men etmemiştir. Elverir ki meşru surette yapılsın.

§ Arafat: Mekkei Mükerreme şehrine on iki mil mesafede bulunan bir dağın ismidir. Hacılar arefe günü, yani; zilhiccenin 9 uncu günü burada vakfeye dururlar. Zilhiccenin 8 inci gününe de «yevmi tervîye» denilir.

Rivayete nazaran Hazreti Adem Hinde, Hazreti Havva da Ciddeye indirilmişlerdi. Birbirini ararken Arafat sahasında karşılaşmış, yekdiğerini tanımışlardı. Bu cihetle o güne arefe o mülakat sahasına da Arafat Senilmiştir. Diğer bir rivayete göre de İbrahim Aleyhisselâma haccın menasiki burada vahyolunmuş olduğu için buraya Arafat nâmı verilmiştir.

Müzdelife: Mekkede menasiki haç mevkilerinden biridir. Hacılar Arafattan sonra Müzdelifeve vararak orada akşam, yatsı ve sabah namazlarını kılarlar.

§ Meş'ari Haram, Muzdelifenin nihayetinde bir tepedir. Buna €Cebel; Kuzah> da denir. Arafattan Müzdelifeye dönüp gelen hacılar, yolculara engel olmamak için bu Meş'ari Haram tepesi civarında gecelerler.

(199) : Bu âyeti kerime de bütün müslümanlarm aynı surette ibadet» lerie mükellef olduklarını gösteriyor. Şöyle ki: Zamanı cahiliyette Kureyş kabilesi gibi bazı mümtaz kabileler, halk Arafatta toplandıkları vakit kendileri Meşari Haramda dururlar, onlara karışmazlar, biz ehlullahız* derler, bu durumu bir imtiyaz elâmeti sayaılardı. Sonra bunlar şerefi islâmiyete nail olunca kendilerine hitaben buyruldu ki: Ey Kureyş! Ey bütün müslümanlar!.. (Sonra nastn koşup döndüğü yerden) yani Arafattan (Siz de hemen dönünüz.) Menasiki hacca tamamen iştirak ediniz. Bu husus? uair olan kusurlarınızdan, günahlarınızdan dolayı (Allah Teâlâdan mağfiret isteyiniz.) Daima onun af ve keremine iltica ediniz. (Şüphe yok Allah-ü Azimü^şan gafurdur) müstağfir olanların günahlarını mağfiret buyurur. (Rahimdir) kulları hakkında rahmet ve inayetini ibzal buji tu ur. Flverir ki o Halikı Kerimin dergâhı ülûhiyetine, onu zikr ve tesþih ile iltica edilsin.

*

فَاِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ
فَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَذِكْرِكُمْ اٰبَٓاءَكُمْ
اَوْ اَشَدَّ ذِكْرًا فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَٓا اٰتِنَا
فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْاٰخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ ٢٠٠ وَمِنْهُمْ
مَنْ يَقُولُ رَبَّنَٓا اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْاٰخِرَةِ
حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ٢٠١ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ
نَصِيبٌ مِمَّا كَسَبُوا وَاللّٰهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ٢٠٢

o

MEALİ ÂLİSİ

(200) : Sonra hacca ait ibadetlerinizi ifa ettiğiniz zaman babalarınızı zikrettiğiniz gibi veya daha ziyade olarak Allah Tealâyı zikrediniz. İmdi nastan öylesi vardır ki: Ey Rabbimiz bize — nasibimizi — dünyada ver der. Bunun için âhirette bir nasip yoktur.

(201) : Ve nastan öylesi vardır ki: Yarebbena! Bize dünyada hasene ver âhirette de hasene ver ve bizi ateş azabından vikaye buyur der.

(202) : İşte bu iki kısım insanlar yok mu, bunlar için kazandıkları şeyden bir nasip vardır. Ve Allah Tealâ hesabı pek süratle görücüdür.

İ Z A H

(200) : Bu âyeti kerime zikrullahm ehemmiyetini gösteriyor. İslâmiyetten evvel araplar hacca ait ibadetlerini bitirdikten sonra Mina'da mescit ile dağ arasındaki bir mevkide toplanır, babalarının mefahirini yad ederlerdi. Bunlar islâmiyetle müşerref olunca babalarını yad ettikleri gibi ve hattâ ondan daha ziyade Cenabı Hakkı yad etmeleri, Hak Tealânm zikri ile lisanlarını tezyin, kalblerini tenvir eylemeleri kendilerine şöylece ihtar buyrulmuştur: **(İmdi sizler hacca ait ibadetlerinizi ifa ettiğiniz zaman)** yani cemreleri attıktan, tavafta bulunduktan Mina'da istikrar ettikten sonra **(babalarınızı zikrettiğiniz gibi veya daha ziyade)** daha kuvvetli, daha şevk ve heyecan ile **(olarak Allah Tealâyı zikrediniz)** asıl onun ulviyetini, kudret ve azametini, sizlere verdiği nimetleri bir lisanı ubudiyet ile yad eyleyiniz. Ondan dünyevî ve uhrevî hayırlar isteyiniz. Halbuki **(nastan öylesi vardır ki, ey Rabbimiz! Bize nasibimizi dünyada ver der.)** Bunlar bir takım müşriklerdir ki, vaktiyle hac esnasında yalnız dünyevî şeyleri ister, Yarabbi bize koyun ver, deve ver. Babalarımıza verdiğin gibi bizlere de bağlar, bahçeler ver diye duada bulunurlar, ahiret fikrinden mahrum bir halde yaşarlardı. Artık **(bunun için)** böyle yalnız dünyaya düşkün bir şahıs için **(âhirette bir nasip yoktur.)** Çünkü onun bütün gayei emeli dünyadadır.

Menasik: Hac esnasında yapılması icap eden merasimin hey'eti mecmuası demektir. Müfredi mensekdir. Bu kelime; ibadet edilecek, kurban kesilecek yere de denir.

(201) : Bu âyeti kerime, ehli imanın ne kadar güzel bir tarzda dua ve niyazda bulunduklarını şöylece bildiriyor: **(Ve nastan öylesi vardır ki)** Cenabı Hakka mutekid, onun uhrevî nimetlerine pek ziyade muhtaç bulunduğuna kanî olduğundan **(Yarebbena! Bize dünyada da hasene ver, âhirette de hasene ver)** diye dua eder **(ve bizi azabı nardan vikaye buyur)** diye niyazda bulunur. Ahiret hayatına kanî olduğunu bu veçhile de göstermiş olur.

§ Bu mübarek dua âyetindeki haseneden murat nedir: Malûm olduğu üzere hasene lügat itibariyle güzellik demektir. İnsanın nefsine, bede-

nine, servetine ait olup nailiyeti ile mesrur olacağı her nimet bir hasenedir. İbadet ve taat te birer basenedir.

Bu âyeti kerimedeki haserieden murat ise bazı zevata göre dünyada ilimdir, ibadettir. Ahirette cennettir veya dünyada helâl rızıktır, ahirette de mağfirettir, sevaptır. İmamı Aliden bir rivayete göre de hasene dünyada salih kadındır, ahirette de cennettir. Nitekim bir hadisi şerifte :

(الدنيا متاع وخير متاعها المرآة الصالحة)

buyrulmuştur. Yani: Dünya metadan ibarettir Dünya metamın en hayırlısı ise salâhihal sahibesi olan kadındır.

(202) : Bu âyeti kerime de, mükâfat ve mücazatın amellere göre olduğunu şöylece göstermektedir: **(İşte bu iki kısım insanlar yok** mu) yalnız dünyayı isteyenler ile hem dünyayı hem de âhireti isteyen zümreler, **(bunlar için kazandıkları şeyden bir nasip vardır.)** Hayatını yalnız dünyaya hasredenler dünya varlığından hissedar olurlar, ahireti hiç nazara almadıkları için saadeti uhreviyeden nasibedar olamazlar. Fakat hayatını güzel tanzim edip te hem dünyaya meşru surette çalışanlar, hem de ahirete ait vazifelerini yapıp uhrevî nimetlere nailiyetlerini niyaz edenler de, hem dünyada hem ahirette nimetlere mazhar olurlar, uhrevî azaplardan emin bulunurlar. (Ve) şüphe yok ki **(Allah Tealâ)** kullarının bu hallerini bilmektedir, yarın ahirette bunlara ait **(hesabı)** bunların haklarındaki muhakemeleri **(pek süratle** görürüdür.) Artık insanlar daha hayatta iken istikballerini düşünmeli, uhderelerine düşen ubudiyet vazifelerini güzelce yapmalıdırlar ki, ebediyet aleminde selâmet ve saadete nail olabilsin.

*

وَاذْكُرُوا اللّٰهَ فِي أَيَّامٍ مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ وَمَنْ تَأَخَّرَ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ لِمَنِ اتَّقٰى وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ٢٠٣

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(203) : Ve Allah Tealâyı sayılı günlerde zikrediniz. İmdi her kim iki gün içinde acele ederse onun üzerine bir günah yoktur. Ve her kim geri kalırsa onun üzerine de günah yoktur. — Bu — muttaki olan içindir. Ve Allahtan korkunuz ve biliniz ki, sizler şüphesiz ona haşr olunacaksınızdır.

***

İ Z A H

(203) : Bu ayeti kerime, teşrik günlerinde yapılacak tekbirlere işaret etmektedir. Şöyle ki: Ey hac vazifesini ifa eden zatlar! Menasiki hacca güzelce riayet ediniz. **(Ve Allah Tealayı sayılı günlerde)** yani eyyamı teşrikte **(zıkr ediniz.)** Tekbir ve tahlilde bulununuz. Namazları müteakip ve kurbanları keserken ve taşları atarken tekbir alınız. **(İmdi her kim iki gün içinde)** işini bitirip vatanına dönmek hususunda **(acele ederse)** bu iki gün Mina'da bulunması kafidir. Bundan bir gün evvel ayrıldığından dolayı **(onun üzerine bir günah yoktur.)** Bundan dolayı mesul olmaz, muhayyerdir. **(Ve her kim geri kalırsa)** acele etmeyip üçüncü gün de Mina'da kalırsa **(onun üzerine de bir güneş yoktur.)** Bunlar muhayyerdir. Bu tecil ve tehirden dolayı mesul değildirler. Bu ademi mesuliyet **(mütteki olan)** haccını rızai ilahi için yapıp ondan korkan hacılar **(içindir.)** Artık bunu düşününüz. **(Ve Allahtan korkunuz.)** Bütün işlerinizde takvadan ayrılmayınız. **(Ve biliniz ki sizler muhakkak ona)** o Halikı Zişana **(haşr olunacaksınızdır.)** Onun huzuru manevisine toplanıp, varacaksınızdır. Amellerinize göre mükafat veya mücazat göreceksinizdir.

§ Teşrik: Yüksek sesle tekbir almaktır. Eyyamı teşrik ise zilhiccenin 11 inci, 12 inci, 13 üncü günlerine denilir ki, bunlar kurban bayramının ikinci, üçüncü, dördüncü günleridir. İşte eyyamı madudat = Sayılı günlerden murat, bu günlerdir. Hacılar bu günlerde Mina'da bulunur, tekbir alır, şeytanı taşlarlar. Şeytani şeylere edavetlerini bu suretle de göstermiş olurlar. İşte bu Mina'de kurban bayramının ikinci, üçüncü, dördüncü günlerinde bulunmak meşru olduğu gibi yalnız ikinci, üçüncü gününde durmak ta caizdir. Elverir ki takvaya, hüsnüniyete muka'rim olsun.

*

* *

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ
فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيُشْهِدُ اللّٰهَ عَلٰى مَا فِي قَلْبِهِ وَهُوَ اَلَدُّ الْخِصَامِ
٢٠٤ وَاِذَا تَوَلّٰى سَعٰى فِي الْاَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ
وَالنَّسْلَ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْفَسَادَ ٢٠٥ وَاِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللّٰهَ
اَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْاِثْمِ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ ٢٠٦

———— o ————

MEALI ALISI

(204) : Ve nastan bazıları vardır ki, dünya hayatı hakkındaki sözü şenin hoşuna gider. Ve kalbinde olana Allahı şahit tutar..Halbuki o pek katı husumet sahibidir.

(205) : Ve yanından ayrılınca yer yüzünde fesat çıkarmağa, ekinleri, zürriyetleri helak etmeğe çalışır. Allah Tealâ ise fesadı sevmez.

(206): Ve ona Allahtan kork denildiği zaman kendisini günah ile bir İzzeti nefs yakalar.-Artık ona cehennem kâfidir. Ve ne fena bir yataktır.

t Z A H

(204) : Bu âyeti kerime sözleri özlerine uymayan münafık kimselerin mezmum hareketlerini bildirmektedir. Şöyle ki: Habibim!.. (Nastan bazıları da vardır ki) sureti haktan görünür. .(Dünya hayatı hakkındaki sözü) dünya umurunun idaresi, maişet sebeplerinin beyanı ve sana karşı muhabbet ve merbutiyet iddiası hususundaki ifadesi (senin hoşuna gider) taaccübünü celp.eder. (Ve kalbinde olana Allahı şahit tutar). Sözüm özüme mutabıktır, der. Hüsnüniyet sahibi olduğuna yemin eder. Fına Cenabı Hakkı işhat eyler. (Halbuki onun) sana (husumeti pek şedittir.) Veya o sözünde yalancıdır. Veya onun kasveti kalbiyesi pek ziyadedir. Sözleri hekimane olsa da işleri pür hatadır.

(205) : (Ve) o münafık senin (yanından ayrılınca) veya bir işe tevelli edince (yer yüzünde fesat çıkarmağa) müslümanlarm kanlarını akıtmağa, kafi rahimde bulunmağa koşar. (Ekinleri ve zürriyetleri helâk etmeğe) cemiyyeti islâmiyyeyi dağıtmağa (çalışır.) Fakat (Allah Tealâ fesadı sevmez.) Yani fesada razı olmaz. Elbette öyle müfsitlerin cezalarını bir gün verecektir.

(206) : (Ve ona) o münafıka (Allahtan kork) yalan söyleme, azabı ilâhiyi düşün (denildiği zaman) bu söz onun gururuna dokunur. (Kendisini) o terk etmesi istenilen (günah ile beraber bir izzeti nefs yakalar.) Daha ziyade günaha girer, cahilâne bir hamiyyetin zebunu olur. (Artık ona) ceza ve azap ohnak üzere (cehennem kâfidir.) O cehennemde ebediyyen kalacaktır. Cehennem bir darı azaptır. (Ve ne fena bir yataktır.) Artık bir insan, kendisini böyle ateşin bir mahalle seykedecek olan kötü hareketlere nasıl cür'et edebilir.

§ Rivayete nazaran bu âyetler beni Sekıf'den «Ahnes İbni Şerik» hakkında nazil 'olmuştur, pu bir münafıktır. Güzel yüzlü, tatlı sözlü bulunuyordu. Huzuru nebeviye girmiş, müslüman olduğunu söylemiş, Haz-

reti Peygambere muhabbet iddiasında bulunmuş, bu sözlerinde doğru olduğuna yemin etmiş, Cenabı Hak şahidimdir demişti. Halbuki hakikaten müslümanlığı kabul etmiş değildi. Müslüman düşmanı bulunuyordu. Huzuru nebeviden ayrıldıktan sonra müslümanlardan birinin tarlasına uğramış, ekinlerini yakmış, hayvanlarını telef etmişti.

Bu âyetlerin sebebi nüzulü, böyle has olsa da hükmü umumîdir. Binaenaleyh bizlere işaret buyrulmuş oluyor ki: İnsanların yalnız sözlerine bakıp ta aldanmamalı, nice münafıklar vardır ki, islâmiyet iddeasında bulunurlar. Yaldızlı sözler söylerler, onu bunu aldatırlar, fakat fırsat bulunca bütün mukaddesata saldırırlar.

Maamafih samimî surette müslüman olup ta bu uğurda pek çok fedakârlıkta bulunan muhterem zatlar da vardır. İşte şu âyeti kerime de bunu nâtıktır.

***

MEALİ ÂLİSİ

(207) : İnsanlardan bazıları da vardır ki, Allah Tealânın rızasına nailiyet için nefsini satar. Allahü Azimüşşan ise kullarına çok re'fetlidir.

*

İ Z A H

(207) : Bu âyeti celile, hakikî müminlerin yüksek fedakârlıklarını gösteriyor. Şöyle ki: **(İnsanlardan bazıları da vardır ki Allah Tealânın rızasını talep için nefsini feda eder.)** Cihada atılır, veya ölünceye kadar emri bil mâruf, nehy anilmünkerde bulunur. Diğer bir tevcihe nazaran da Allahın rızası için her fedakârlıkta bulunarak nefsini, hayatı ebediyyesini din düşmanlarının tecavüzlerinden kurtarmağa çalışır. Artık şüphe yok ki bu gibi zevat, Cenabı Hakkın rizasını kazanmış olurlar. **(Ve Allah Tealâ)** böyle **(kulları hakkında çok refetlidir.)** Bu re'feti ilâhiyyeden dolayıdır ki, kullarını kendi rizai ilâhîsine kavuşturacak bir tariki hidayete irşat buyurmuştur.

§ Bir rivayete göre: Bu âyeti kerime Suheyb İbni Sinani Rûmî hakkında nazil olmuştur. Bu zat islâmiyeti kabul etmiştir. Müşrikler bunu

yakalamışlar, dövmüşler, islâmiyetten döndürmek istemişlerdi. Bu zat da "Ben ihtiyar bir kimseyim, benim islâmiyetimden size bir zarar gelmez" demiş ve büyük bir servetini o müşriklere vererek ellerinden kurtulmuş. Medinei Münevvereye gelmiştir.

Diğer bir rivayete göre de bu âyeti celile, Hazreti Ali hakkında nazil olmuştur. Çünkü Peygamber Efendimiz, Medinei Münevvereye hicret ederken Hazreti Ali, onun mübarek yatağında yatmış, Resulullahın hicretini gizlemek istemiş, düşmanların hücumuna kendisini mâruz bulundurmuştu. İşte bu gibi din kahramanları hakkında elbette refeti ilâhiye, âtifeti süphaniye pek mükemmel surette tecelli edecektir.

*
* *

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَافَّةً وَلَا
تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ٢٠٨ فَإِنْ
زَلَلْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْكُمُ الْبَيِّنَاتُ فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ٢٠٩

o

MEALİ ÂLİSİ

(208) : Ey **iman edenler!. Kâffeten müsalemete giriniz. Ve şeytanın adımlarına uymayınız. Şüphe yok ki o sizin için bir ap açık düşmandır.**

(209) : İşte size bunca beyyineler geldikten sonra yine kayarsanız, artık biliniz ki, Allah Tealâ şüphesiz azizdir, hakimdir.

İ Z A H

(208) : Bu âyeti kerime, bütün müslümanların ahkâmı dinîyyelerine lâikıyle sarılmalarını emretmektedir. Şöyle ki: (Ey **müminler!. Hepiniz müsalemete giriniz.)** Hepiniz tam müslüman olunuz. Sulh ve selâh dairesinde yaşayın. Niza' ve cidalden sakınınız, dininizin emirleri veçhile hareket ediniz. **(Ve şeytanın adımlarına uymayınız.)** Onun izinden yürümeyiniz. İnsanları dinden çıkarmak isteyen dalâlet sahiplerinin hareketlerini taklit eylemeyiniz. **(Şüphe yok ki o)** şeytan **(sizin için)** ey müslümanlar **(bir ap açık düşmandır.)** Aranızı açmaya, aranıza nifak sokmaya çalışan bir düşmandan başka değildir. Artık uyanık bulununuz.

(209) : Bu âyeti kerime de bu gibi tenbihatı ilâhîyeye muhalif harekette bulunanlar için büyük bir tehdidi havidir. Şöyle ki: Ey müslümanlar!, (tmdi size bunca beyyineler) vâzıh deliller, emirler aklî ve nakli zahir hüccetler (geldikten sonra yine kayarsanız) yine kusur eder, gösterilen doğru yoldan çıkarsanız, şeytanların iğfalâtına kapılırsanız (artık biliniz ki, Allah Tealâ şüphesiz azizdir) onun intikam almasına bir şey mâni olamaz. O izzet ve galibiyet sahibidir. Sizlere lâik olduğunuz cezayı verir. Ve o Hâliki Zişan (hakimdir) her emri, her yaptığı şey bir hikmet ve maslahata müsteniddir.

§ Bir rivayete nazaran bidayeti islâmda bazı zatlar müslüman olmakla beraber eski âdetleri veçhile cumartesi gününe tazim eder, develerin etlerini, sütlerini kerih görürlerdi. Bunun üzerine bu iki âyeti kerime nazil olmuş, o gibi yanlış kanaatlerden, yabancılara ait âyinlerden vaz geçilmesi, bütün müslümanların bir selâmet ve kardeşlik dairesinde yaşamaları emir ve tavsiye buyrulmuştur.

هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّٓا اَنْ يَأْتِيَهُمُ اللّٰهُ ف۪ي ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ
وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَقُضِيَ الْاَمْرُ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ (٢١٠) سَلْ بَن۪ٓي
اِسْرَٓائ۪يلَ كَمْ اٰتَيْنَاهُمْ مِنْ اٰيَةٍ بَيِّنَةٍ وَمَنْ يُبَدِّلْ نِعْمَةَ
اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَتْهُ فَاِنَّ اللّٰهَ شَد۪يدُ الْعِقَابِ (٢١١)

MEALİ ÂLİSİ

(210) : Onlar ancak beyaz buluttan gölgeler içinde Allahın ve meleklerin kendilerine gelmelerine intizarda bulunurlar. Halbuki, emir tamam olmuştur. Ve bütün işler Allah Tealâya döndürülecektir.

(211) : Beni Israile sor, biz onlara ne kadar açık âyetler vermiştik. Ve her kim Allahın nimetini kendisine geldikten sonra tebdil ederse artık şüphe yok ki Allah şedidül'ikabtır.

İ Z A H

(210) : Bu âyeti kerime Beni İsrailin islâmiyeti kabul hususundaki inatlarını göstermektedir. Onlar vaktiyle Hazreti Musa'dan istedikleri gibi Asrı Saadette de Resulü Ekreme iman etmeleri için Cenabı Hakkın meleklerle beraber gelip kendilerine görünmelerini istemişler. Zaman ve mekândan, gelip gitmeden münezzeh olan Allah Tealânın sânı uluhiyetini takdirden gafil bulunmuşlardı. Halbuki gelip gitmek hali; hüdusu, mahkûmiyeti, huzur ve gaybubeti, cismiyet itibariyle muhtes şeylere ortaklığı icap eder ki bütün bunlardan Cenabı Hak münezzehtir, mütealidir. Böyle olduğu halde (onlar) o İsrail Oğulları (ancak beyaz buluttan gölgeler içinde Allahın ve meleklerin kendilerine gelmelerine) kendilerine lâzım gelen hükümleri tebliğ ve telkin etmelerine (intizarda bulunurlar.) İman etmeleri için sıkılmadan böyle gayri muvafık bir talebe cür'et gösterirler. (Halbuki emir tamam olmuştur.) Onların haklarındaki hükmü ilâhî tekarrür eylemiştir, onların helaki mukarrerdir. (Ve bütün işler Allah Tealâya) ahirette (döndürülecektir.) Orada herkese amellerine, itikatlarına göre mükâfat ve mücazat verilecektir. Artık Allaha imandan kaçınanlar da o günü düşünsünler.

(211) : Bu âyeti kerime de Beni İsrail hakkında bir tevbihi mütezemmimdir. Çünki onlar vaktiyle Hazreti Musa vasıtaşiyle bir çok mucizeleri görmüş oldukları halde yine yanlış yola gitmekten geri durmamışlardı. İşte bunun için buyruluyor ki; (İsrail Oğullarına sor, biz onlara ne **kadar açık âyetler)** mucizeler (vermiştik.) Ezcümle âsanın yılana inkilâbı, bir çok müzmin hastalıkların bertaraf olması, denizin yarılması, **men** ve selvanın semadan yere nüzulü gibi hârikalar onlara gösterilmişti. Halbuki onlar bunları gördükleri halde yine inkâr ve isyana devam etmişlerdi. Artık bu gibi hareketlerde bulunanlar elbette cezalara uğrayacaklardır. (Ve her kim Allahın nimetini) âyetlerini (kendisine geldikten sonra tebdil ederse) onları tağyire, inkâra cür'et gösterirse böyle cezalara müstahık olmuş olurlar. (Artık şüphe yok ki Allahın azabı pek şiddetlidir.) Onu düşünmeli, onu celbedecek gayri meşru hareketlerden çekinmelidir.

***

زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَيَسْخَرُونَ مِنَ الَّذِينَ
اٰمَنُوا وَالَّذِينَ اتَّقَوْا فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَاللّٰهُ يَرْزُقُ

MEALİ ÂLİSİ

(212) : Kâfir olanlar için dünya hayatı bezetilmiştir. Ve onlar iman edenler ile eylenirler. Hâlbuki bu müttekiler kıyamet gününde onların fevkındedirler. Ve Allah Tealâ dilediğini hesapsız olarak mezruk kılar.

İ Z A H

(212) : Bu ayeti Kerime dünya varlığına mağrur olan sefihlerin hallerini bildirmektedir. Ezcümle Ebu Cehl gibi bir takım kâfirler, ellerinde bulunan muvakkat dünya varlığına güvenerek Abdullah İbni Mes'ûd, BilaM Habeşi, Ebu Übeyde gibi — Radiyallahu tealâ anhüm — eshabı kiramın fukarası ile alay ediyor, bunlar ile mi müslümanlık intişar edecek diyorlardı. İşte bunların bu> halini beyan için buyruluyor ki: **(Kâfir olanlar için dünya hayatı)** dünyanın fanî olan servet ve samanı **(bezedilmiştir.)** Onlar bunun fevkinde bir şey tasavvur edemezler. Bu pek süslü gördükleri varlıklarına mağrur olurlar. **(Ve onlar müminler ile)** müslümanların fakirleri ile **(istihzada bulunurlar.)** Bakınız şunlara, bunlar ile mi galibiyet yüz gösterecek derler. **(Halbuki)** fakir görülüp kendileriyle eylenilen **(bu muttaki)** mümin **(ler kıyamet gününde onların)** o müstehzi kâfirlerin **(fevkindedirler.)** Bu müminler alayi illiyyinde, cennetlerde bulunacaklardır. O kâfirler ise Esfeli safilinde, cehennemlerin içinde muazzep olacaklardır. Artık onlar öyle muakkat, dünyevî varlıklarının ne kıymeti vardır ki, ona mağrur oluyorlar.

Bütün elvahi rengarengi dünya çeşmi ibrette
Hayali mahzdır, bir tayfı zailden ibarettir.

(Ve Allah Tealâ) bir halikı hakimdir **(dilediğini)** bu dünyada ve ahkette (hesapsız **olarak)** binihaye **(merzuk kılar.)** Dünyada bir istidraç olarak kâfirlere bir çok servetler verir, onlar bu nimetleri kendilerine veren halikı zişana ubudiyette, arzı şükranda bulunmadıklarından dolayı, bilâhare azaba, felâkete uğrayacaklardır. Cenabı Hak müminlerin bir kısmına da bir imtihanı ilâhî olarak bu dünyada büyük bir servet verir. Bunun şükrünü ifa ettikleri takdirde sevaba nail olurlar. Yarın ahirette de binihaye nimetlere nailiyetle merzuk bulunurlar. İşte asıl iftihara şayan olan varlık, bundan ibarettir.

*
**

<«%%&%
%&££,

كَانَ النَّاسُ اُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ
اللّٰهُ النَّبِيّٖنَ مُبَشِّرٖينَ وَمُنْذِرٖينَ وَاَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ
بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فٖيمَا اخْتَلَفُوا فٖيهِ وَمَا اخْتَلَفَ
فٖيهِ اِلَّا الَّذٖينَ اُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ
بَغْيًا بَيْنَهُمْ فَهَدَى اللّٰهُ الَّذٖينَ اٰمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا فٖيهِ
مِنَ الْحَقِّ بِاِذْنِهٖ وَاللّٰهُ يَهْدٖي مَنْ يَشَٓاءُ اِلٰى صِرَاطٍ
مُسْتَقٖيمٍ ٢١٣

MEALİ ÂLİSİ

(213) : Nas bir tek ümmet idi. Allah tealâ müjdeleyici ve korkutucu olan peygamberler gönderdi. Ve onlar ile beraber hakka müteallik kitap indirdi ki nas arasında ihtilâf ettikleri hususa hükmetsin. Halbuki, kendilerine apaçık deliller geldikten sonra aralarında olan ihtirastan dolayı dinde ihtilâfa düşenler o kendilerine kitap vcrüenlerden başkası değildir. İmdi Allah tealâ iman edenleri ihtilâfa düştükleri hakka kendi iradei ilâhiyyesiyle ulaştırır. Ve Allah tealâ dilediğini doğru yola hidayet eder.

***

İ Z A H

(213) : Bu ayeti kerime, cemiyeti beşeriye arasında ihtilâfların yegâne seoebini gösteriyor ki o da: «Begy» dır. Yâni dünya hırsı ile vücude gelen haset ve zulmdür, ihtirastır, haktan dönerek serkeşlik etmektir. Şöyle ki: (İnsanlar) vaktiyle (bir tek ümmet idi.) Aralarında ihtilâf yoktu. Hak üzere müttefik bulunuyorlardı. Sonra ihtilâfa düştüler, haktan ayrıldılar. (Allah tealâ) da bunları irşat için (müjdeleyici) yani: İman ve itaat sahip-

lerini cennet ile tebşir edici **(ve korkutucu)** yâni: Küfr ve isyan sahiplerini de narı cehennem ile tahvif eyleyici **(olan peygamberler gönderdi.)** İnsanları o peygamberler vasıtasıyla hak ve" hakikatten **haberdar** etti. **(Ve enlar ile beraber) .o** peygamberler vasıtasıyle **o** insanlara **(hakka müteallik)** hak ve hakikati mübeyyin olarak **(kitap indirdi ki) o** kitap **(nâs arasında ihtilâf ettikleri)** dinî **(hususa hükmetsin.)** Onun hükmi şer'îsini kendilerine bildirsin. **(Halbuki)** o insanlar **(kendilerine apaçık deliller)** tevhidi bari hususunda zahir, parlak hüccetler **(geldikten sonra)** aralarındaki birliği daha güzel muhafaza etmeleri lâzım gelirken onlar bilâkis **(aralarında olan beğyden)** hasetten, ihtirastan **(dolayı dinde ihtilâfa düşenler, o kendilerine)** peygamberler vasıtasiyle **(kitap verilenlerden)** semavî kitapların hükümleri, o kendilerine tebliğ edilenlerden **(başkası değildir.)** Artık onlar hakikati anlayıp vahdeti diniyeyi muhafaza etmeli değil iniydiler? Onlar ise bilâkis dünyevî ihtiraslarından kurtulamamış hak ve hakikate, selâmet ve hidayete nail olamamışlardır, **(tmdi Allah Tealâ)** öyle muhterisleri değil **(iman edenleri)** o bir takım kimselerin kendisinde **(ihtilâfa düştükleri hakka)** hakikati diniyyeye, mesaili şer'iyyeye **(kendi iradei ilâhiyesiyle ulaştırır.)** Onları bu husustaki hatâlardan siyanet eder, rızai süphanisine muvafık olan cihete tevcih buyurur. **(Ve Allah Tealâ)** kullarından **(dilediğini)** hidayete ermesini takdir buyurmuş olduğunu **(doğru** yola hidayet **eder)** binaenaleyh Cenabı Hakka iltica etmeli, ondan hidayet ve saadet niyaz eylemelidir.

§ Bu âyeti celîlede: Ümmeti vahîdeden murat nedir? Bu hususta deniliyor ki: Bundan murat, ya Hazreti Ademin arkasından çıkarılan zürriyetidir. Bunlar vahdaniyeti ilâhîyeyi ikrar etmişlerdi. Veya sefinei nuhta bulunan müminlerdir. Bunlar Hazreti Nuhtan sonra ihtilâfa düşmüşlerdi. Diğer bir kavle göre de bütün insanlar Hazreti Ademin vefatından, Nuh aleyhisselâmm mebus olduğu zamana kadar bir şeriat üzere idiler. Sonra Hazreti Nuh'un zamanında ihtilâfa düşmüşlerdir.

Diğer bir kavle göre de ümmeti vahideden murat, Hazreti Adem'dir. Çünkü o ebül beşerdir. Bütün insanların aslıdır. Sonra da Havva yaratılmış, bunların evlâdı dünyaya gelmiş, hepsi de müslüman olarak yaşamışlardı. Kabil ile habil arasındaki kati hâdisesinden sonra ise ihtilâf yüz göstermiştir.

Başka bir kavle nazaran da Hazreti İbrahim'in zamanında nasın hepsi de kâfirdi. Bu itibar ile bir tek ümmet bulunuyorlardı. Cenabı Hak bunlara İbrahim aleyhisselâmı ve sair zevatı peygamber göndermiştir. Bu zevata uyanlar hidayete ermiş, ihtilâftan kurtulmuşlardır Bunlara uymayanlar da ihtilâflar içinde kalarak hidayet ve selâmetten ebediyyen mahrum kalmışlardır.

⁂

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا
يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ
وَالضَّرَّاءُ وَزُلْزِلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا
مَعَهُ مَتَى نَصْرُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ ﴿٢١٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(214) : Yoksa Cennete gireceğinizi mi zannettiniz?. Sizden evvelki geçmiş ümmetlerin hali sizlere gelmedikçe. Onları nice şiddetli ihtiyaçlar, hastalıklar kapladı ve sarsıntılara uğradılar. Hattâ peygamberleri ve onunla beraber iman edenler, Allahın nusrati ne zaman? diyecek bir halde geldiler. Haberiniz olsun Allahın nüsrati şüphe yok ki pek yakındır.

İ Z A H

(214) • Bu âyetf kerime, hak yolunda bazı sıkıntılara mâruz olan zevata metaneti kalbiye vermekte, teselli bahş olmaktadır. Bu âyeti celilenin, sebebi nüzulü olarak deniliyor ki: Resuli Ekrem Hazretleri eshabı kirammın bir kısmıyla Medinei Münevvereye hicret edince mallarını, yurtlarım bırakmış, bâzı sıkıntılara uğramışlardı. Binaenaleyh onların kalblerini tatyip için bu âyeti kerime nazil olmuş, rızai ilâhîye nailiyet için ümemi salife arasında da böyle nice mihnetlere uğramış zatların bulunduğu bildirilmiş, hak yolunda çekilen böyle sıkıntıların nusrati ilâhiyyenin bir an evvel tecellisine vesile olacağı tebşir edilmiştir.

Diğer bir rivayete nazaran da bu âyeti celilenin, sebebi nüzulü Hendek gazvesidir. Bu gazvede Medinei Münevvere düşman tarafından muhasara edilmiş, esbabı kiram bir çok sıkıntılara mâruz kalmışlardı. Bu gibi üzücü haller geçmiş ümmetlerin başına da gelmiş, bunun mükâfatı olarak cennete namzet bulunmuşlardı. Binaenaleyh şimdi müslümanların da bu gibi muvakkat beliyyelere tahammül etmeleri âtiyyen büyük mükâfatlara, nusratlere nailiyetlerine bir vesile olacaktır, diy» buyrulmuş oluyor. Filhakika öyle de olmuştur. İslâmiyet 82 bir zamanda Şark ve Garbe intişar etmiş, nusrati üâhiyye kemaliyle m^^e^l olmuş-

tur. İşte bu hakikati beyân için buyruluyor ki: Ey ümmeti merhume!.. **(Yoksa cennete gireceğinizi mi zannettiniz?.)** Hak yolunda bir takım musibetlere katlanmadıkça. **(Sizden evvelki geçmiş ümmetlerin hali)** onların çekmiş oldukları mihnetlerin emsali **(sizlere)** sizlerin başınıza **(gelmedikçe)** tarihen sabittir ki **(onları nice şiddetli ihtiyaçlar, hastalıklar kapladı)** nice zaruretler içinde kaldılar. **(Ve sarsıntılara uğradılar)** cemiyetleri darma dağın olmak tehlikesine mâruz kaldı. **(Hatta peygamberleri ve onun maiyetindeki müminler)** fevkalâde bir izdirap içinde bulunduklarından **(AUahın nusrati ne zaman)** tecelli edecek, bizleri bu badireden ne vakit kurtaracaktır? **(diyecek bir hale geldiler.)** Bunun üzerine kendilerine şöyle bir tebşiri ilâhî vâki oldu: Ey hak yolunda sabr eden ehli iman!.. **(Haberiniz olsun AUahın nusrati şüphe yok ki pek yakındır.)** Dini ve mukaddesatı uğrunda mezahime katlananlar elbette ki, nusrati ilâhiyyeye nail olacaklardır. Artık bu muvakkat sıkıntıların ne ehemmiyeti vardır? Sabreden zafere erer.

⁂

يَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلْ مَآ اَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ
وَالْاَقْرَبِينَ وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ
وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِهٖ عَلِيمٌ ٢١٥

MEALİ ÂLİSİ

(215): Ne infak edelim diye senden soruyorlar. De ki: **Maldan ne infak ederseniz ana baba ile en yakınlar, yetimler, yoksullar, yolcular içindir. Ve hayırdan her ne yaparsanız şüphe yok ki, Allah Tealâ onu hakkıyla bilir.**

⁂

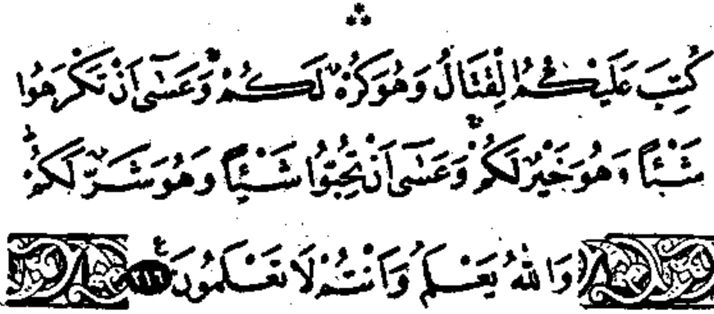
İ Z A H

(215) : Bu âyeti kerime, 'sadakaların en münasip olan sarf mahallerini bildiriyor. Rivayete nazaran ensarı kiramdan Emr İbnil Cütnuh, zengin bir ihtiyardı. Resuli Ekreme müracaat ederek nelerin infak edileceğini sormuş, bunun üzerine bu âyeti celile nazil olarak her hangi helâl bir malın infak edileseğine işaret buyrulmuş ve sadakaların asıl

verileceği mahaller ehemmiyetine binaen tasrih buyrulmuştur. Şöyle ki: Habibim!. (Ne **infak edelim)** ne gibi şeyleri sadaka olarak verelim (diye senden sual ediyorlar.) Onlara (de ki: Hayırdan) yani helâl mallardan az çok (ne infak ederseniz) onun münasip mahalli sarfı (ana ve baba ile en yakın akraba) nızdır. Ve muhtâç olan (yetimler) dir. Ve hiç bir şeyi olmayan (yoksullar) dır. Bir de nafakasız kalmış (yolcular içindir ve) mahaza (hayırdan) gerek infak suretiyle olsun ve gerek başka bir suretle olsun (her ne yaparsanız) asla zayi olmaz, mükâfatsız kalmaz. (Şüphe yok ki Allah Tealâ onu) o yaptığınız hayrı (hakkıle bilir) onun mükâfatını ihsan buyurur.

Bu âyeti kerime, nafile sadaka kabilinden olan infak hakkında olduğundan zekât ahkâmına münafî değildir.

⁂

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(216) : Cihat, hoşunuza gitmediği halde üzerinize farz kılındı. Bazan bir şeyi kerih görürsünüz. Halbuki o şey sizin için. bir hayırdir. Ve bazan da bir şeyi seversiniz halbuki o şey sizin için bir serdir. Ve Allah Tealâ bilir, sizler ise bilmezsiniz.

⁂

İ Z A H

(216) : Bu âyeti kerime islâm varlığını muhafaza için yapılacak cihadın büyük bir hayr olduğuna işaret ediyor. Şöyle ki: Ey müslümanlar!.. (cihat) badii nazarda meşakkati, mâlen ve bedenen fedakârlığı iktiza ettiği için (hoşunuza gitmediği halde üzerinize farz kılındı.) Halbuki cihatta zafer vardır, ganimet vardır, milletin varlığını muhafaza ve müdafaa vardır. Şahadet ile ecr ve mükâfat vardır. Artık bu hoş görülmeli değil midir?. Fakat beşeriyet, garip bir fıtrette yaratılmışcır. Her şeyin mahiyetini, hayır mı, şer mi olduğunu güzelce takdir ve tâyin edemez. Bilâkis **(bazen bir** şeyi **kerih görürsünüz.)** Hoşunuza gitmez, ondan ka-

çinmak istersiniz. **(Halbuki, o sizin için bir hayırdır.)** İşte cihat ta bu kabildendir. **(Bazen de bir şeyi seversiniz.)** Onu yapmağa koşarsınız. **(Halbuki o şey sizin için bir serdir.)** İşte cihattan kaçınmak ta böyledir. (Ve) şüphe yok ki **(Allah Teala)** insanların haklarında nelerin hayr ve nelerin şer olduğunu tamamen **(bilir.)** Ey insanlar **(sizler ise)** öyle her şeyi **(bilmezsiniz)** öyle ise Cenabı Hakkın emir ve nehyine bihakkın riayet ediniz. Onun her emri bir hayrı mehizdir, onun her nehyettiği şey de bir şerri mehizdir. artık ona göre hareketinizi tanzim etmelisiniz.

***

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ
الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ وَصَدٌّ عَنْ سَبِيلِ
اللّٰهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاِخْرَاجُ اَهْلِهِ مِنْهُ
اَكْبَرُ عِنْدَ اللّٰهِ وَالْفِتْنَةُ اَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا يَزَالُونَ
يُقَاتِلُونَكُمْ حَتّٰى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ اِنِ اسْتَطَاعُوا وَمَنْ
يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَاُولٰٓئِكَ حَبِطَتْ
اَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَاُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ
فِيهَا خَالِدُونَ ٢١٧

—— o ——

MEALİ ALİSİ

(217) : Sana şehri haramı, o ayda yapılan kıtali soruyorlar. De ki, o ayda kıtal büyük bir günahtır. Fakat naşı Allahın yolundan men etmek ve onu inkar eylemek, Mescidi Haramdan mende bulunmak ve onun ehlini oradan çıkarmak Allah yanında daha büyük - bir cinayettir - Ve fitne ise katilden daha büyüktür. Onlar muktedir olabilseler sizi di-

ninizden döndürünceye kadar sizinle savaştan geri durmazlar. Sizden ise her kim dininden dönüp te kâfir olarak ölürse artık onlarm bütün amelleri: dünyada da, ahirette de sükut etmiş olur. Ve onlar artık cehennem ehlidirler. Onlar orada ebediyyen kalacaklardır.

⁂

İ Z A H

(217) : Bu âyeti kerime, dinsizliğin ve mukaddesata tecavüzün en büyük bir fezahat olduğunu gösteriyor. Şöyle ki: Resuli Ekrem Efendimiz eshabı kiramdan Abdullah Bini Gehs'i bir Seriyye reisi olarak Cumadeluhra ayı içinde MekKei Mükerreme tarafına göndermişti. Müşriklerin müslümanlarâ karşı ne vâziyet aldıklarını öğrenmek isteniyordu. Bunlar Kureyşten bir. kafile ile çarpıştılar. Onıardan Amr İbni Ebdillahil' Hazremî katledildi. İki şahıs ta esir alındı. Bu mukatele ise Recep ayının ilk gününe tesadüf etmişti. Halbuki öteden beri zilkade, zilhicce, muharrem ve recep ayları-birer şehri haram idi. Bunlarda muharebe caiz görülmemişti. Fakat islâm fırkası, henüz Cumadelahire'nin son gününde bulunduklarını sanmış, bu savaşta bulunmuşlardı. Her ne ise Kureyş müşrikleri ve yahudiler bu hâdiseyi itiraza vesile ittihaz etmişler, bak müslümanlar haram olan aylarda da harb ederek bizden bir şahsı katleylediler. Bu olur mu?. Bu günah değil mi?, demeğe başladılar. Bunun üzerine Seriyyede bulunan eshabı kiram da: Acaba günaha mı girdik? diye üzülmeğe başlamışlardı, işte bu hâdiseden dolayı bu âyeti kerime nazil oldu. Ve zaten bilâhara bu haram aylarda da lüzum görülünce cihadın cevazına dair başka bir âyeti celile de nazil olmuştur.

Bu âyeti kerimede buyruluyor ki: Habibim!.. **(Sana şehri haramı)** yani: **(o ayda yapılan kıtali sual ediyorlar).** Bu «yda savaş caiz midir diye soruyorlar. **(De ki: O ayda kıtal büyüktür.)** Vebali azimdir. **(Fakat naşı Allahın yolundan)** dininden **(men etmek ve Allaha küfr eylemek>** onu inkâr edip kâfir olmak **(Mescidi Haramdan)** yani Mekkeden **(menide bulanmak ve onun ehlini oradan çıkarmak)** Resuli Ekrem ile bir kısım eshabı kiramı hicrete mecbur etmeleri **(Allah indinde daha büyüktür.),** Seriyyenin yaptığından daha azim bir günahtır. Seriyyenin hareketi bir hata eseridir, bir zanna müsteniddir. Düşmanların yaptıklariyle kabili kıyas değildir. **(Ve fitne** ise) yani düşmanların küfr ve şirki **(katilden daha büyüktür.)** Daha azim bir cinayettir **(Onlar)** o kafirler **(muktedir olabilseler)** bilfarz **ellerinden geıse (sizi dininizden döndürünceye kadar).** Ey müslümanlar!. **(Sizinle savaştan geri durmazlar.)** Fakat buna kadir olamayacaklaıdır. Lâkm **(sizden)** bilfarz **(her kim dininden)** islâmiyetten **(dönüp te kâfir olara* ölürse)** irtidadmdan rü'cu etmezse **(artık)** öyle kimseler ebediyyen hüsrana uğramış olurlar. **(Onların bütün amelleri>** vaktiyle yapmış **oldukları** ibadetleri, sâlih işleri **(dünyada da, ahirette de?**

•sükut etmiş) ehemmiyetten, sevaptan mahrum kalmış (olur.) Kendileri pek büyük bir hüsrana uğramış bulunuyorlar. **(Ve onlar artık cehennem** ehlidirler.) Orada muazzep olacaklardır ve **(onlar orada)** nârı cehennemde (ebediyyen kalacaklardır.) Artık onlar için kurtuluş yoktur.

§ Bir murtad bilâhara islâmiyete rücu etse İmamı Azama göre vaktiyle yapmış olduğu amellerinin sevabı tekrar kendisine verilmez. O ameller zâyi olup gitmiştir. Fakat İmamı Şafiye göre murtad islâmiyete rücu edince vaktiyle irtidadmdan evvel yapmış oldukları amelleri bâtıl olmaz. Binaenaleyh vaktiyle yapmış olduğu haccı iade etmesi icap etmez. Şu kadar var ki sevabı bâtıl olmuş olur.

***

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ
أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢١٨﴾

MEALI ALISI

(218) : Şüphe yok ki iman edenler ve hicret'edip te Allah yolunda mücahedede bulunanlar Allahın rahmetini umarlar. Allah Taâlâ da gafurdur, rahimdir.

(218) : Bu âyeti kerime, killilerin rahmeti ilâhiyyeye lâik olduğunu şöylece göstermektedir: (Şüphe yok ki) muhakkak (iman edenler) isiâmiyeti kabul, vahdaniyeti iJâhiyyeyi tasdik edenler (Ve) mallarını, j'urtlarını, aşiretlerini bırakarak rizai ilâhî için (hicret edip te Allah yolunda) dini İsların ilâ i^in müdrikler ile (mücahedede bulunanlar), .nefislerinin havasına uymayıp emri ilâhiyt riayeten dinî vazifelerini ilaya <a-Jjşan, zâhiren faydalı görülse bile haddizaıında bir nice fenalıkları tevlid. edecek menhiyyatlan kaçınan zatlar yok mu ya? İşte onlar (Allah Taâlântıı rahmetini uünuvlar-) Rahmeti ilâhiyyeye nail olacak c.lanlar işte bu gibi muttaki zatlardır. Şüphe yok ki (Allah Taâlâ da gafurdur.) Bu gibi sâlih kullarından hasbel beşeriye bir kusur zuhur etse oau af ve setr eder. Ve Hak Taâlâ (rahimdir.) Mümin kuiları hakkında rahmeti ilâhiyesini ibzal buyurur.

Bu âyeti kerimede şuna-da işaret vardır ki, bir kimse ne kabar abit ve zahit olsa da kendi akıbetinin ne olacağına katî surette hüknıedemez. 11Jbar hatımıeyeüir. Binaenaleyh ibadet ve laaia ına^ııa' ...»Iniüvıp ıııisnü hatimeyi Cenabı Haktan rica etmelidir.

*

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ
قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ
نَفْعِهِمَا وَيَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ كَذٰلِكَ
يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ٢١٩

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(219) : Sana şaraptan ve kumardan soruyorlar. De ki: ikisinde de büyük günah vardır. Ve nas için menfaatler de vardır. Bunların günahı ise menfaatlerinden çok büyüktür. Sana ne infak edeceklerini de sual ediyorlar. De ki: İhtiyacınızdan artanı. Allah Tealâ âyetlerini sizlere işte böyle beyan ediyor, ta ki tefekkür edesiniz.

İ Z A H

(219) : Bu âyeti kerime, müskiratın ve kumarın memnuniyetlerindeki hikmete işaret buyuruyor. Rivayete nazaran Hazreti Ömer ile sahabei kiramdan bazıları Resuli Ekrem Efendimizden şarap ile kumarın muzir şeyler olduğundan hükmü serîsini sormuşlar. Bunun üzerine bu âyeti celiTe nazil olmuştur. Şöyle ki: Habibim! **(Sana şaraptan ve kumardan soruyorlar.)** Bunların hakkında bir fetva almak istiyorlar. Onlara **(de ki: İkisinde de)** hem şarapta hem de kumarda **(büyük günah vardır.)** Bunlar insanlar arasında düşmanlığa, söğüp saymaya sebep olur, dinî vazifelerin ifasına engel bulunurlar. (Ve **nas** için) zahiren bazi **(menfaatleri de vardır.)** Muvakkat bir neş'eye, bir kahramanlığa, bir müsahebet ve mukarenete sebep olabilirler. **(Bunların günahı ise)** bunlardan neş'et edecek kötülükler, zararlar, mâsiyetler ise bunların **(menfaatlerinden çok büyüktür.)** Artık öyle cüzî, muvakkat bir menfaat uğrunda bu kadar büyük günahlar iltizam edilebilir mi?. Resulüm!. **(Sana ne infak edeceklerini de sual ediyorlar.)** Hazreti Peygamber onlara sadaka vermelerini tavsiye buyurmuştu. Onlarda ne suretle sadaka vereceklerini sorup öğrenmek istemişlerdi. Binaenaleyh buyruluyor ki: Habibim!. Onlara: **(de ki, ihti-**

yacınızdan artanı) infak ediniz. Kendi ihtiyacınızı evvelâ görünüz, sonra bir malınız kalırsa ondan münasip olan fakirlere tesaddukta bulununuz. (Allah Tealâ âyetlerim sizlere) ey ümmeti Muhammedi. (İşte böyle beyan? ediyor.) Faydalı olup olmayan şeyleri haber veriyor. (Ta ki tefekkür edesiniz.) Halinizi, istikbalinizi nazarı tefekküre alıp ona göre hattı harekeтinizi tâyin edesiniz.

§ Hamr nedir? Çiğ üzüm şırasından katılaşmış ve köpüğünü atmış/- olan şarap demektir. İmamı Mâlik ile İmamı Şâfî gibi bir çok muctehidlere göre bu âyeti kerimedeki Hamr'den murad, alel itlâk müskir olan her hangi bir şeydir. Binaenaleyh bütün müskirat, nassi Kur'an ile haramdır. Ve her hangi birinin bir katresini bile içmek caiz değildir. Ve bunların a)anıp satılması da haramdır. Çünkü: Müskiratın hepsi de rics = necis = napak olmak üzere Kur'ânı Kerimde mezkûrdur.

İmamı Azama göre: Hamr, şarabi mahsustan ibaret olup hürmeti bu- âyeti kerimeyle sabittir. Diğer müskiratın hürmetleri de bu âyeti kerimenin delaletiyle ve (^I^.^^L. J ^ = her sorhoşluk veren şey haramdır gibi müteaddit hadisler ile sabittir. Ve bunların katrelerinin bile içilmesinin haram olduğu da: p1^ «USj oJdT^L\ LJS" '= Çoğu sarhoşluk veren bir şeyin azı da haramdır.) İçilemez gibi hadisler ile sabit bulunmuştur. Çünkü bunların azı da git gide fazla içilmesine sebep olur. Memnu bir mıntakanın içine düşmemek için onun civarına bile gitmemelidir. İhtiyat bunu: icap eder.

§ Müskiratın memnuiyetindeki hikmet: Malûm olduğu üzere Cenabı Hak, bir hâliki hekimdir, kulları hakkında rahmet ve inayeti bipayandır. Binaenaleyh kulları hakkında neleri emretmişse onlar aynı rahmettir, birer sebebi selâmet ve saadettir. Neleri nehy ve men buyurmuşsa şüphe yok ki onlar da insanlar hakkında hem dünya hayatında, hem de ahiret hayatı itibariyle muzirdir. Büyük tehlikeleri havidir. Biz bunlarr kendi aklımızla da güzelce düşündüğümüz, tefekküre daldığımız takdirde kısmen olsun hemen anlarız. İşte müskiratın men'i de bu cümledendir. Cenabı Hak, bizleri bu hususta tefekküre davet ediyor.

Evet... Müskirat nedir?. Bir zehri katildir. Bu, muvakkat bir neş'e verebilir. Bazı kimseler bu yüzden biraz para kazanabilir. Bazı kimseler de bir araya toplanarak iş ve nuş ile bir müddet zevkiyab olabilirler. İşte bunun faidesi. Fakat böyle cüz'î, muvakkat, ehemmiyetsiz bir fayda karşısında bunun bir kere de zararlarını düşünelim: İnsan, işret yüzünden Halikına âsi olmuş olur, kendisini azabı ilâhiye mâruz bırakır. Bunun ne feci bir akıbet olduğunu elbette her mutekit insan takdir eder. Biz bunun biraz da dünyevî zararlarını düşünelim. İşret yüzünden nice servetler, kıymetli vakitler mahvölup gider. Nice aileler arasında facialar yüz gösterir. Cemiyet arasında nice müsademeler, nahoş hareketler zuhura gelir.

İşaretin hıfzussihha bakımından zararları ise sayılamayacak derecede ziyadedir. Evet. Hıfzussihhaya dair eserler gösteriyor ki: Şarap, rakı, bira, arpa suyu gibi alkollü içkiler pek ziyade muzırdır. Bunların ezcümle şu gibi zararları vardır: Alkollü içkiler hazım yolunda bozukluklar yapar, vücude titreme verir, ihtirak vücude getirir, elleri, ayakları tutmaz bir hale getirmiş olur, sinirlere tesir ederek sarhoşluğa sebebiyet verir, midenin ve bacakların ince zarlarını haşlanmış gibi bir hale koyar. Bu yüzden içki müptelaları yiyecekleri hazmedemeyip kusarlar ve günden güne zayıf düşerler. Bu içkiler insanda alışıklık husule getirir. Artık bunları terk etmek pek zor olur. Maamafih bu müskirat yüzünden bir çok insan zehirlenir, kuvvei hafızası zafa uğrar, aklını kaybederek dimaği bir buhran içinde kalır, sefalete uğrar, insanların hakaretine maruz kalır. Bunun manevi zararları ise hepsinin fevkindedir. Artık insan güzelce düşünürse böyle muzır bir şeye temayül eder mi?

§ Meysire gelince: Bu kumar oyunu demektir. Kumar oynayanlar, biribirinin malını kolaylıkla alıp verdikleri için kumara bu at verilmiştir. Bu da zararları faydalarından pek ziyade olduğu için dini islamda memnu bulunmuştur.

Vaktiyle cahiliye devrinde Araplar; tavla, satranç, piyango tarzındaki oyunlar ile kumar oynarlar, biribirlerinin mallarını böyle bir oyun neticesinde kolaylıkla elde ederlerdi. Bunun neticesindeki zararları hiç düşünmezlerdi. İslamiyet ise kumarı ferdi, içtimai, dini bir çok zararları olduğundan dolayı haram kılmıştır.

Evet... Bazı kimseler kumar yüzünden kolaylıkla zengin olabilir. Fakat bu zenginlik kendi hemcinsinin bir şey mukabilinde olmaksızın sıfruliyet kalması suretiyle olmuş olur. Buna ise temiz vicdan sahipleri tahammül edemez. Maamafih kumar yüzünden bir şeyler kazanmış olanlar sonra yine kumar yüzünden daha bir çok şeyler kaybederler ki, bu daima görülmektedir.

Kumar ile iştigal; insanı amme hakkında nafi işlerden alı koyar, insanı ihtiraslara kurban eder. Bir çok kimseler kumar yüzünden servetlerini kayb, haysiyetlerini paimal etmiş olurlar, günleri hüzün ve kederle geçmiş olur. Bu yüzden aile hayatında da nahoş haller zuhura gelir, faaliyeti hayatiye felce uğrar. Bu yüzden arkadaşlar arasında müsademeler, mukateleler bile yüz gösterir. Servetlerinin bu yüzden kolaylıkla ellerinden çıkıp gitmesi bir çok kimseleri yese düşürür, intihara bile sevk eder. Nitekim bu gibi elim hadiseler daima görülmektedir.

Binaenaleyh mütefekkir bir insan kumardan, işretten ve bu gibi sair menhiyattan kaçınır, meşru kazanç yollarından birine salik olur, muvaffakiyeti Cenabı Haktan niyaz eder. İşte selamet ve saadet bundadır.

*

* *

فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَى قُلْ إِصْلَاحٌ

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(220): Dünya ve ahiret hakkında. Ve sana yetimlerden soruyorlar.. De ki: Onlar için İslahta bulunmak hayırlıdır. Onlar ile ihtilât ederseniz onlar sizin kardeşlerinizdir. Allah Tealâ ise müfsid ile muslih olanı bilir. Ve Allah Tealâ dilese idi sizleri elbette meşakkate uğratırdı. Şüphe" yok ki Allah Tealâ azizdir, hakimdir.

•**

İ Z A H

(220) : Bu^âyeti kerime tefekkürün mahâllini ve yetimlerin hukukuna nasıl riayet edileceğini göstermektedir. Rivayete nazaran eshabı kiramdan bazıları yetimlerin mallarına tecavüzün büyük bir zulm, bir günah olduğuna dair olan bazı beyanatı kur'aniyeye muttali olduktan sonra büyük bir endişeye düşmüşler, Resuli Ekreme müracaat ederek bu hususta nasıl hareket edeceklerine dair malûmat almak istemişler. Bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olmuştur. **Bundan** evvelki âyeti celile ile alâkası, vardır. Buyrulmuş oluyor ki: Habibim!. **(Dünya ve ahiret hakkında)** tefekkür edersiniz; Yani: Dünyanın zevalini, ahiretin bekasını düşünür de ona göre Allah yolunda fukara ve züafaya infakta bulunursunuz. **(Ve sana yetimlerden de soruyorlar)** onların idaresine, muhafazasına, mallarının tasarrufuna dair senden malûmat almak istiyorlar. Onlara **(de ki: Yetimler için İslahta bulunmak)** onları himayenize almak, mallarını tenmiye etmek, onlardan kaçınmanızdan **(hayırlıdır.)** Binaenaleyh **(onlar ile ihtilât ederseniz)** onlar ile birlikte yaşar, mallarını mallarınıza katar, aranızda bir müzaheret vücude getirirseniz bu **da** muvafıktır. Çünkü **(onlar)** bigâne değil-**(sizin)** din **(kardeşlerinizdir). öyle** ihtilât ve irtibat ta bulunmak.ise kardeşlik sarımdandır. Maamafih **(Allah Tealâ, müfsit ile müslih olanı bilir.)** Yetimler hakkında kimin muslihane çalışıp, çalışmayacağını da bilir, ona göre mükâfat ve mücazat verir. **(Ve Allah Tealâ)** böyle müsaade buyurmayıp müşkilât **(dileseydi sizleri elbette meşakkate uğratırdı.) Ye-**

bette meşakkate uğratırdı,) Yetimler ile muhaletede bulunmanızı, onların mallarında hiç bir veçhile tasarruf etmenizi tecviz buyurmazdı. (Şüphe yok ki Allah Taâlâ azizdir) her şeye kadirdir, sizleri meşakkate duçar etmeğe de, sizlere suhulet bahş olmağa da maziyadetin muktedirdir. Ve (hekimdir) muklezai hikmet ve maslahat ne ise ona göre hükmeder. Amenna!.

**
*

وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتّٰى يُؤْمِنَّ وَلَاَمَةٌ مُؤْمِنَةٌ خَيْرٌ
مِنْ مُشْرِكَةٍ وَلَوْ اَعْجَبَتْكُمْ وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتّٰى يُؤْمِنُوا
وَلَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكٍ وَلَوْ اَعْجَبَكُمْ اُولٰٓئِكَ
يَدْعُونَ اِلَى النَّارِ وَاللّٰهُ يَدْعُٓوا اِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ
بِاِذْنِهِ وَيُبَيِّنُ اٰيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٢١﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(221) : Müşrikeleri iman edinceye kadar nikâh etmeyiniz. Elbette mümin olan bir câriye, bir müşrikeden hayırlıdır. Velevki müşrike sîzin hoşunuza gitsin. Ve müşrik erkeklere de iman etmedikçe —müslüman kadınları— nikâh ettirmeyiniz. Elbette bir mümin köle, bir müşrikten hayırlıdır. Velevki o müşrik hoşunuza gidecek olsun. Onlar —o müşrik ve müşrikeler, insanı— ateşe davet ederler. Allah Taâlâ ise kendi izniyle cennete ve mağfirete davet buyurur. Ve insanlara Ayetlerini açıkça bildirir, ta ki tezekkür etsinler.

*

İ Z A H

(221). Bu âyeti kerime, ehli isiâmin kimler ile aile teşkil edip edemiyeceklerini göstermektedirler. Rivayete nazaran bidayeti islâmda müslümanlar, müslüman olmayanlar ile de evlenebilmekteydiler. Hür ve iiürre olanlar köle ve câriye olanlardan mümtaz bulunuyorlardı. Eshabikiramdan Abdullah İbni Revaha -radiyallahü anh- müslüman bulunan bir

cariyesini azat etmiş, sonra da onunla evlenmişti. Bazı kimseler bunu garip görmüşler, birçok hüsn ve cemal, veya servet sahibesi gayri müslim hür kadınlar bulunurken neden bu azatlısı kadınla evlendi demişlerdi. Bunun üzerine bu ayeti kerime nazil olmuştur. Buyruluyor ki: Ey müslümanlar!.. **(Müşrikeleri)** yani kafir olan kadınları onlar **(iman edinceye)** islamiyeti kabul eyleyinceye **(kadar nikah etmeyiniz.)** Onlar ile evlenmeyiniz. **(Elbette mümin olan bir cariye)** bir islam kadını **(bir müşrikeden hayırlıdır, velevki, müşrike)** güzelliği, serveti, dünyevi bilgisi sebebiyle **(sizin hoşunuza gitsin ve)** güzelliği, serveti, dünyevi bilgisi sebebiyle **(sizin hoşunuza gitsin ve)** alel itlak **(müşrik)** gayri müslim **(erkekler de iman etmedikçe)** islamiyeti kabul eylemedikçe müslüman kadınlarını onlara **(nikah ettirmeyiniz.)** Bunlar gerek ehli kitaptan olsun ve gerek olmasın müsavidir. Bunlar ile müslüman kadınlarının evlenmesi katiyyen ve bil icma caiz değildir. **(Elbette bir mümin köle, bir müşrikten hayırlıdır.)** Bir mümin kadının, bir mümin köle ile olsun evlenmesi her halde bir gyari müslim ile evlenmesinden son derece faydalıdır. **(Velev ki o müşrik)** malı, cemali, mevkii itibariyle sizi kendisine meftun etsin, sizin **(hoşunuza gidecek olsun.)** Bu fani, muvakkat bir varlığın ne kıymeti vardır?.. Asıl istikbali düşünmeli. **(Onlar)** o müşrik ve müşrikeler insanı **(ateşe)** cehenneme **(davet ederler.)** Onlar kendi musahiplerini iğfale çılışır, kendi kötü akidelerini onlara da aşılamak ister, binnetice onları imanlarından mahrum bırakarak ebedi hüsrana felakete sevketmiş olurlar. Artık onlar ile aile teşkili muvafık mıdır? **(Allah Teala ise)** kulları hakkında pek merhametlidir. Onlara selamet ve saadetlerine vesile olacak yolları gösterir. Bütün kullarını **(kendi izniyle)** kendi iradei ilahiyesiyle, kendi emri süphanisiyle **(cennete ve mağfirete davet buyurur.)** Salih amellerde bulunmalarını, meşru surette aile teşkil etmelerini emr ve ferman buyurur ki bu sayede cennete laik, mağfirete namzet olabilsinler. **(Ve insanlara ayetlerini)** dini hükümleri, yüksek hikmetleri havi bulunan Ayatı Kur'aniyyeyi **(açıkça bildirir, ta ki tezekkür etsinler)** onları hatırlasınlar, muktezasıyle amel ederek, cennete, mağfirete nail olsunlar.

§ Bu ayeti kerimenin hükmü, bütün gayri müslimlere şamildir. Şöyle ki; İslamiyete göre müşrik, dini islamı kabul etmeyip Cenabı Hakka serahaten veya iltizamen şerik ittihaz eden kimsedir. Bu itibarla müşrikler iki kısımdır. Bir kısmı zahiren ve hakikaten müşrik olanlardır. Bunlar allah Tealaya serahaten şerik ittihaz eden, putlara, insanlara tapan mecusiler, veseniler gibi kimselerdir. Diğer bir kısmı da zahiren olmasa da hakikaten müşrik olan kimselerdir. Bunlar da dini islamı kabul etmeyip bir takım mucizatı nebeviyyeyi ve bahusus Kur'anı Azimi inkar eden, bunları aşarı beşeriyeden sayan, bu itibar ile insanları da bu harikalar hususunda Allaha şerik ittihaz etmiş olan kimselerdir. İşte yahudiler ile nesara taifesi bu kabildendirler. Bahusus bunlar Allaha oğul isnat etmiş, teslise kail olmuşlardır.

Binaenaleyh bir müslüman kadının bunlardan biri ile evlenmesi de

katiyyen haramdır. Bu hürmet, bu âyeti kerime ile ve sair âyetler ve hadisler ile ümmeti muhammediyenin icmai.ile sabittir. Şu kadar var ki: Kendilerine ehli k*tap denilen ve zahiren müşrik olanlardan farklı gö-rülen yahudi ve hıristiyan kadınlarının iffetli olanları ile müslüman er-keklerin evlenmeleri: (^O.LJ^ v1:Ol 1/^lj-j)!^ ^L^lj) âyeti kerimesi ile tecviz buyrulmuştur. Aile hayatında asıl hakimiyet erkek tarafında olduğundan böyle bir kitabiyenin fazla tesiri olamıyacağı cihetle bu izdivaç caiz görülmüştür. Nitekim (/LJIje j^iy-JLJı) âyeti kerimesi de buna işaret buyurmaktadır. Mahaza bir fazla lüzum görülmedikçe bir müslLi-manın bir gayri müslim kitabiye ile evlenmesi pek muvafık değildir. Onun aile hayatında, bahusus çocukları üzerinde nahoş telkinatı görülebilir. Fakat böyle bir nikâh, onun muahharen islâmiyeti kabul etmesine bir vesile olursa o zaman takdire şayan bulunur. Artık bu hususta mütebes-sirane hareket etmek lâzımdır.

***

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَاعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ
وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهُرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ
أَمَرَكُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ ﴿٢٢٢﴾
نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ وَقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ
وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ مُلَاقُوهُ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٢٣﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(222) : Ve sana hayz halinden soruyorlar. De ki: O bir kerih şeydir. **Artık hayz zamanında kadınlarınızdan** çekiliniz. Ve onlara temizleninceye **kadar yaklaşmayınız. Fakat iyice temizlendikleri vakit onlara Allahın** size **emrettiği yerden varın. Şüphe yok ki Allah** Tealâ çok tövbe edenleri sever **ve çok temizlenenleri de sever.**

(223): Kadınlarınız sizin için bir ekin mahallidir. Binaenaleyh bu **«kin** yerinize **nasıl isterseniz varın** ve **kendiniz** için — güzel ameller —

takdim **edin. Ve Allah Tealâdan korkunuz. Ve biliniz ki sizler şüphesiz: onun huzuruna varacaksınızdır. Ve müminleri müjdele.**

***

İ Z A H

(222) : Bu âyeti kerime, hayz halindeki zevciyet vazifesini bildirmektedir. Rivayete nazaran cahiliye Arapları hayz halindeki zevceleri ile beraber bir yerde durmaz, onlar ile beraber yemek yemezlerdi. Yahudiler ile mecusilerin âdetleri de böyle imiş. Hıristiyanlar ise bu halde de refikalariyle mücamaatta bulunurlarmış. Bunların bu halleri* ise ifrat ve tefritten ibarettir. Bu âyeti kerime ise müslümanlara mâkul, mutedil bir yol gösteriyor. Şöyle ki; Resulüm **(Sana hayzden** de **soruyorlar.)** Bu âdet halinde kadınlar ile ne yapılabilir diye senden malûmat almak istiyorlar. Onlara (de ki: O) hayz veya onun mahalli **(bir kerih)** napak, nefreti calip, kötü rayihalı (şeydir.) Bu taban böyledir. **(Artık hayz zamanında kadınlarınızdan çekiliniz.)** Yani onlar ile mücamaatte bulunmayınız. Bu itizal, bu çekilme mücamatten kinayedir. Bu muameleyi böyle kinaye tarzı ile beyan, Nezahati Kur'âniye muktezasıdır. Yoksa bu halde başka yerlerde bulunmak lâzım değildir. Bunu Resuli Ekrem Hazretleri bir sorana karşı tasrih buyurmuştur. **(Ve onlara temizleninceye kadar yaklaşmayınız.)** Yani onlar ile mücameatı bu müddet içinde terk ediniz. Bu da bir tekit makamında bulunmuştur. **(Fakat** iyice **temizlendikleri vakit)** yani âdet hali tamam olup iğtisal yapılınca **(onlara)** zevcelerinize **(Allahın** size **emrettiği** yerden) yani size helâl kılmış olduğu cihazı tenasülden **(varın).** Başka tarafa meyi etmeyin. Hasbel beşeriye' günahkâr olmuş bulunur iseniz hemen tövbe ederek Cenabı Haktan aflar niyaz ediniz. **(Şüphe yok ki Allah** Tealâ çok **tövbe edenleri sever.)** Onlara af ve keremde bulunur. (Ve çok temizlenenleri de sever) Fahiş şeylerden kerih nesnelerden mütenezzih, müctenip olan kullarını eltafına mazhar buyurur. İşte âdet içinde mukarenet veya makûs taraftan mücamaat de bu fahiş şeylerden murad olduğundan bunlardan kaçınmanın muhabbeti ilâhiyeye nailiyete bir vesile olacağına işaret buyrulmuş oluyor.

(223) : Bu âyeti kerime de, mücamaatın tarzi meşruuna işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey müslümanlar!. **(Kadınlarınız)** zevceleriniz **(sizin** için bir ekin mahalidir.) Evlât yetiştirmek için bir mezrea mesabesindedir. (Binaenaleyh **bu ekin** yerinize) bu çocuk yetiştirecek mahalle, yani tenasül cihazına **(nasıl isterseniz varın)** yatarken, otururken, ayakta dururken ve bacakları arasından varabilirsiniz. Elverir ki ekin mahalli olan uzva tekarrüp etmiş olasınız, makus bir harekette bulunmayasınız. **(Ve kendiniz** için) güzel ameller **(takdim edin)** meselâ takarrüpten evvel besmelei şerifeyi hatırlayınız, salih evlâda nailiyetinizi Cenabı Haktan dileyin. Oyla

yalnız huzuzatı nefsaniyenizi tatmin, gayei hareketiniz olmasın. (Ve Allah Tealâdan korkunuz.) Masiyetlerden kaçınınız. Bahusus haram olan takarrüblerden müctenıp olunuz. (Ve biliniz ki sizler şüphesiz onun huzuruna varacaksınızdır.) öldükten sonra tekrar hayat bularak mahşer yerine gideceksiniz. Dünyadaki amellerinizden mesul olacaksınız. Dünyada iken meşru surette hareket eden, salih amellerde bulunanlar ise nice, ebedî nimetlere nail olacaklardır. Artık Habibim!. O gibi muttaki, selâhi hal sahibi olan (müminleri) lütfi ilâhiye ebedî nimetlere nailiyetle (müjdele) onlara tebşir et. Ne ulvî bir mazhariyet.

§ Hayz: Bir kadının döl yatağı denilen rahminden muayyen müddetler içinde gelen kandır. Buna «âdet hali» denir.

§ Kadınlar en az 9 yaşında baliğ olup âdet görmeğe başlarlar, elli veya elli beş yaşlarmda da «sinni iyas» denilen bir çağa kavuşup âdetten Kesilirler. Bu müddetten daha evvel âdetten kesilen kadınlar da vardır.

§ Âdet, müddetinin en azı 3 gündür. En çoğu da on gündür. Bu müddet arasında görülen kanlar âdet kanı sayılır. Bu arada kan gelmediği günler de olabilir.

§ Âdet gören bir müslüman kadını namaz kılamaz, oruç tutamaz, Kur'ânı Kerimden velev bir âyet olsun okuyamaz. Yalnız dua âyetlerini dua maksadiyle okuyabilir. Ve tevhid ve teşbihte de bulunabilir. Kur'ânı Kerime ve Kur'ân yazılı bir levhaya el dokunduramaz. Mescitlere giremez, Kâbei Muazzamayı tavaf edemez, kocası ile zevciyet muamelesinde bulunamaz. Ve kocası kendisinin göbeği altından diz kapakları altına kadar olan uzuvlarından hailsiz olarak — velev şehvetsiz olsun — istimtada bulunamaz. Bunlar haramdır. Hail bulunduğu takdirde ise mücamaattan başka bir suretle istifade edebilir. Ve beraber yatıp kalkmaları, beraber yemek yemeleri de helâldir.

§ Âdet gören veya loğusa olan bir kadın kılamadığı farz namazları bilâhare kaza etmez. Fakat tutamadığı ramazan oruçlarını kaza eder. Çünkü oruçlar namazlar kadar tekerrür etmez.

§ Hayz ile nifaz hallerinin âzami müddetleri geçince daha yıkanmadan da zevciyet muamelesi helâl olur. Bu müddetten evvel kesilmiş olursa hemen helâl olmaz. Bu takdirde kadın ya yıkanmış olmalı, veya üzerinden bir namaz vakti geçmelidir veya bir özre mebni teyemmüm edip onunla velev nafile olsun bir namaz kılmış bulunmalıdır ki kendisiyle kocasının mücamaatı helâl olsun .

**

وَلَا تَجْعَلُوا اللّٰهَ عُرْضَةً لِاَيْمَانِكُمْ اَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا
وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٢٤﴾
لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِي اَيْمَانِكُمْ وَلٰكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا كَسَبَتْ
قُلُوبُكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿٢٢٥﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(224) : Ve Allah Tealâyı yeminlerinize mâruz kılmayınız ki günahtan beri olasınız. Ve mütteki bulunasınız. Ve nas arasını islâh edebilesiniz. Ve Allah Tealâ semidir, alimdir.

(225) : Allah Tealâ sizleri yeminlerinizdeki lâğivden dolayı muaheze etmez. Fakat sizleri kalblerinizin kesbettiği şey ile muahaza buyurur. Ve Allah Tealâ gafurdur, halimdir.

*

İ Z A H

(224) : Bu âyeti kerime, lüzumsuz yere yapılacak yeminlerin zararlarını gösteriyor. Rivayet olunuyor ki: Eshabı kiramdan bazıları bazı kimselere yardım etmeyeceklerine veya aralarını islâha çalışmayacaklarına dair yemin etmişlerdi. Böyle bir yemin ise bir hayırlı harekete bir mania teşkil etmiş oluyordu. Bunun üzerine bu âyeti kerime nâzil oldu .Buyrulmuş oluyor ki: Ey müslümanlar!. **(Ve)** bir de **(Allah Tealâyı yeminlerinize mâruz kılmayınız.)** Vallahi şunu yapacağız veya yapmayacağız diye yemin edip durmayınız. **(Ki günahtan beri olasınız.)** Çünkü bu yemine riayet etmediğiniz takdirde sözünüzde durmamış olursunuz, bundan mesul olursunuz. Halbuki yemin etmemiş olunca bövle bir mahzur bulunmamış olur. Ve yemin etmeyiniz ki **(muttaki bulunasınız).** Meselâ yemin edip te bilâhara ona muhalif harekette bulunursanız ittikadan mahrum kalırsınız. Halbuki öyle bir yemin bulunmayınca ittikamz haleldar olmuş olmaz. Kezalik yemin etmeyiniz ki, **(nas arasını islâh edebilesiniz.)** Meselâ bir hâdiseden münfeil olup ta bir aile arasını islâha kıyam etmeyeceğine yemin

eden kimse böyle pek insanî bir vazifeden mahrum kahr. Fakat yemin etmemiş bulunur da bu vazifeyi yapar&a elbette sevaba nail olur. (Ve Allah Tealâ semidir) sizin bütün sözlerinizi, yeminlerinizi işitir. Ve (alimdir) bütün ehvalinizi bilir. Artık ona göre mütebessirade hareket ediniz. Lüzumsuz yeminlerden sakınınız.

(225) : Bu âyeti kerime de, yeminlerin envaına işaret etmektedir. Buyrulmuş oluyor ki: Ey müslümanlar!. (Allah Tealâ sizleri yeminlerinizdeki lâğiv) kabilinden olan bir yemin (den dolayı muahaza etmez.) Bunun için sizi mesul tutmaz (Fakat sizleri kalblerinizin kesbettiği şey ile) kasden yapıp ta hanis olduğunuz yani yerine getirmediğiniz yeminden dolayı (muahaza buyurur ve) biliniz ki (Allah Tealâ gafurdur.) Yemini lâğuv'den dolayı sizi muahaza buyurmayıp af eder ve (halimdir), cidden yaptığınız yeminlerden dolayı hemen sizi muahaza buyurmuyor, tövbe etmenize zaman veriyor .Artık ona göre hareketinizi tanzim ediniz.

§ Yeminin mahiyeti: Yemin lügatte kuvvet manasınadır. Şer'en: «Bir ışı yapmak veya yapmamak hususunda azme veya iddiaya kuvvet vermek için Allah Tealâ nâmına yapılan ^asem. veya telâk, itak gibi bir şeye talik suretiyle yapılan and demektir. «Vallahi şöyle yapacağım, şu işim olursa kölem azat olsun» denilmesi gibi.

§ Nâmı ilâhîye olan yeminler, üç kısımdır: Birincisi «yemini lâğuv»-dır. Bu, yanlışlıkla veya doğru olduğu zanniyle yalan veya yapılan yemindir. Bir kimsenin başka bir şey söylemek isterken kaste m'ukarin olmaksızın «Vallahi» diye yemin etmesi gibi. Kezalik bir şahsın borcunu ödememiş olduğu halde ödemiş olduğunu sanarak «Vallahi borcumu ödedim» demesi gibi. İşte bu kabil yeminler mafûrdûr. İkincisi: Yemini «Münakide» dir. Bu mümkün ve âtiye ait bir şey hakkında yapılan yemindir. Meselâ: «Bir kimse; ben Vallahi yarın geleceğim» veya «Vallahi ben filân kimse ile kanuşmayacağım» dese bu kabil bir yeminde bulunmuş olur. Binaenaleyh bu sözünde durursa kendisine keffaret lâzım gelmez. Fakat durmazsa, meselâ: O gün gitmezse veya o kimse ile konuşursa yemininde hanis olduğundan üzerine keffareti yemin lâzım gelir. Üçüncüsü de: «Yemini Gamus» dur. Bu da yalan yere kasden yapılan yemindir. Meselâ bir kimse borcunu vermediğini bildiği halde «Vallahi borcumu verdim» dese böyle bir yeminde bulunmuş olur. Bunun günahı pek çoktur. Buna keffaret kifayet etmez. Bundan dolayı taib ve müstağfir olmalıdır. Ve bir kimsenin hakkına dokunmuş ise onu da telâfiye çalışmalıdır. Böyle bir yemin, sahibinin her türlü felâketine sebep olabilir. Bundan çok sakınmalıdır.

§ Yemini münakideden dolayı lâzım gelen keffarete gelince bu yemine riayet etmiyen kimse eğer mümkün ise müslim veya gayrimüslim bir köle veya câriye azat eder. Veya 10 fakiri akşamlı sabahlı doyurur veya 10 fakira orta halde birer parça libas veya sadakai fitr miktarı birer şey verir. Bunlardan birine kadir olmayınca da 3 gün muttasıl oruç tutar.

لِلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ فَإِنْ فَاؤُ فَإِنَّ اللّٰهَ
غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٢٦﴾ وَإِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَإِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٢٧﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(226) : Zevcelerine yaklaşmamağa **yemin edenler için dört ay** beklemek vardır. Eğer bu **yeminlerinden rücu ederlerse şüphe yok ki Allah** Tealâ gafurdur, rahimdir.

(227) : Ve eğer telâka **azmederlerse muhakkak Allahü Azimüşşan** Somîdir, alimdir.

***

İ Z A H

(226) : Bu âyeti kerime, ilâ suretiyle yapılan bir yeminden dönmenin mağfiret ve rahmete vesile olduğuna ve aile hayatını idamenin makbuliyetine işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Zevceleriyle mücamaatte** bulunmayacaklarına yemin **edenler)** meselâ: «Ben Vallahi refikam ile mücamaatte bulunmayacağım» veya «Allaha kasem ederim ki zevceme 4 ay tekarrüp etmeyeceğim» veyahut «Refikam ile mücamaatta bulunursam kölem azat olsun» diye and içenler **(için dört** ay beklemek) müddeti (vardır). Bu müddet içinde takarrüb etmezlerse yeminleri bozulmuş olmaz. Kendilerine keffaret ve saire lâzım gelme? (Eğer bu **yeminlerinden rücu** ederlerse) yani daha 4 ay tamam olmadan refikalariyle mücamaatte bulunurlarsa artık aralarında telâk vâki olmaz. **(Şüphe yok ki Allah** Tealâ gafurdur) bu yemini bozduklarından dolayı onları muahaza buyurmaz. Ve Cenabı Hak (rahimdir) onların bu hususta verecekleri bir keffaret ki, ileride beyan olunacaktır. Onların mesuliyetten kurtulmalarına bir rahmeti ilâhiyye eseri olarak kifayet edecektir.

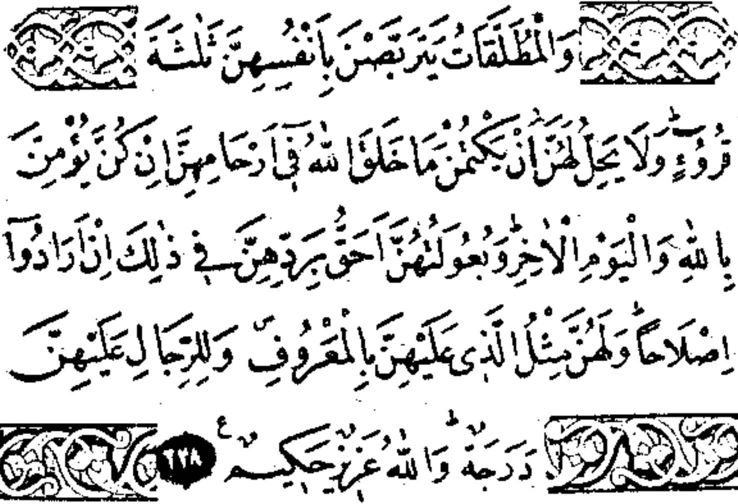
(227) : Bu âyeti kerime ilâdan rücu edilmediği takdirde telâk vâki olacağını göstermektedir. Şöyle ki: Mücamaatta bulunmamağa yemin edenler eğer bunda sebat gösterir (ve eğer telâka azmederlerse **muhakkak** Allah Tealâ semidir) onların bu husustaki sözlerini işitir ve **(alimdir)** onların maksatlarını bilir. Artık telâk da, zevciyeti ibkada güzel bir maksada müstenid olmalıdır ki manevî mesuliyeti calip olmasın.

§ İlâ'nın mahiyeti: İlâ lügatte yemin etmektir. Istılahta: Zevceye tekarrüp etmemek üzere yapılan yemindir. Üç kısma ayrılır. Biri ilây?, muvakkattir. Bu dört ay, 8 ay gibi bir müddetle mukayyet olan ilâdır. Diğeri: Ilâyı müebbettir. Bu, ebediyyen takarrüb etmemek üzere yapı* lan ilâdır. Üçüncüsü de: İlâyı meçhuldür. Bu da bir müddet zikredilmeksizin, meselâ «Yemin olsun ki ben sana takarrüb etmeyeceğim» diye yapılan ilâ'dır.

§ İlâ'nın hükmüne gelince, eğer bunda sebat edilir de dört ay bilâ takarrüb geçerse bir telâki bain vâki olur. Cenabı Hakka kasem suretiyle olduğu halde daha 4 ay geçmeden zevceye takarrüb vuku bulursa Iceffareti yemin lâzım gelir. Ve eğer bir şeye talik suretiyle yapılıp ta 4 ay geçmeden takarrüb yapılırsa o telik edilen şey lâzım gelir. Meselâ: Takarrüb edersem fıkaraya 1000 lira tasadduk edeyim denilmiş ise bunu sadaka olarak vermek lâzım gelir.

§ Zevceye ademi takarrüb hakkında yapılan yeminden rücû etmeğe de (Fey') denilmiştir.

*

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(228) : Boşanmış kadınlar kendi nefisleri için üç hayz müddeti beklerler. Onların rahimlerinde Cenabı Hakkın yaratmış olduğu şeyleri gizlemeleri, onlara helâl olmaz. *Cğer onlar Allah Taâlâya, ahiret gününe îman etmişler iseler. Ve onların kocaları eğer islâh kaselimle buhmur-Jnrsa o bekleme zamanında o zevcelerini geri almağa çok haklıdırlar.

Kadınların lehinde de onların aleyhlerindeki meşru **hakka mümasil bir** hak vardır. Fakat erkekler için kadınlar üzerine bir derece ziyade **hak** vardır. Ve Allah Tealâ azizdir, hakimdir.

İ Z A H

(228) : Bu âyeti kerime, telâk hâdiseleri hakkındaki bazı hükümleri muhtevi bulunmaktadır. Buyrulmuş oluyor ki: (Boşanmış kadınlar) yani; âdet gören ve kendileriyle kocaları mücamaatte bulunmuş ve hürre bulunan kadınlar, kocaları tarafından tatUk edilince (kendi nefisleri için üç hayz müddeti beklerler.) Bu müddet bitmedikçe başkalariyle evlenemezler. (Onların rahimlerinde Cenabı Hakkın yaratmış olduğu) hayz gibi, çocuk gibi (şeyleri gizlemeleri) bu suretle bir an evvel iddetten kurtulmak veya ricat hakkını iptal etmek istemeleri (helâl olmaz.) Meselâ: Henüz âdet hali devam ederken bunun nihayet bulduğunu söylemek doğru olmaz. Çünkü bu halde zevcin ricate selâhiyeti kalmamış olur. Bilâkis âdet hali nihayet bulduğu halde henüz devam ediyor denilirse zevç ricat ederek gayri meşru bir zevciyet hayatı vücude gelmiş olabilir. Binaenaleyh (eğer onlar) o boşanmış kadınlar (Allah Tealâya ve ahiret gününe iman etmişler ise) öyle hakikati gizlemeğe, hilafını iddiaya cür'et edemezler. Azabı ilâhîden korkarlar. (Ve onların kocaları eğer islâh kasdinde bulunurlarsa) yani barışmak ister, iyilikte bulunmak arzusunda bulunurlarsa (o bekleme zamanında) henüz hayz hali devam ediyorken (o zevcelerini) ricat suretiyle (geri almağa) nikâhlarında ibka etmeğe (çok haklıdırlar.) Bu onların selâhiyetleri cümlesindendir. Bu suretle aile hayatı dağılmaktan kurtulmuş olur. Maahaza (kadınların lehinde de onların aleyhlerindeki meşru hakka mümasil bir hak vardır.) Kocalarından nafakalarını, ikametgâhlarını isteyebilirler. Kocaları onları zarara sokamaz, haklarında güzelce muamelede bulunurlar. Bu, terbiyei islâmiye icabıdır. Nitekim bir hadisi

şerifte : * ı+v^*-^ çî^n ç ^s ^** <+i~~* •' b\«l üç* >il J* Ijl)

Yani: Müminlerin iman itibariyle en mükemmel olanı, onların ahlâkça en güzel olanıdır. Ve sizin en hayırlınız, kadınları için en hayırlı olanınızdır.» buyrulmuştur. (Maamafih erkekler için kadınlar üzerine bir derece ziyade hak vardır.) Çünkü erkekler daha ziyade mezahime katlanmaktadırlar. Refikalarının mehirlerini, nafakalarını vermekle mükellef bulunmaktadırlar. Yurtlarını, varlıklarını korumak, müdafaa etmek vazifesiyle muvazzaftırlar. Ve binnisbe nefislerine daha ziyade hakimdirler. (Ve Allah Tealâ azizdir) ahkâmı ilâhiyesine muhalefet edenlerden intikama kadirdir. (Hekimdir) bütün serî hükümleri hikmet ve maslahat muktezasıdır. Binaenaleyh her halde bunlara tatbiki harekette bulunmak icap eder.

***

fü^ ^Ü^IIIII

بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٌ بِإِحْسَانٍ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَأْخُذُوا مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ
شَيْئًا إِلَّا أَنْ يَخَافَا أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا
حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ
فَلَا تَعْتَدُوهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ٢٢٩

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(229) : Telâk iki kerredir. 'Artık ya iyilik ile tutmaktır veya güzel» likle salıvermektir. Ve onlara verdiklerinizden bir şey almanız sizlere helâl olmaz, meğer ki zevç ve zevce hududi ilâhîyyeyi ikame edemiyeceklerinden korksunlar. Eğer siz de onların hududi ilâhiyyeyi ikame edemiyeceklerinden korkarsanız o halde zevcenin fidye olarak vereceği şeyde onların üzerine bir vebal yoktur. Bunlar Allahın hudududur. Bunlara tecavüz etmeyiniz. Ve her kim hududi ilâhiyyeye tecavüz ederse işte zalim olan onlardır.

**

İ Z A H

(229) : Bu âyeti kerime, telâkin adedini ve zevciyet haklarına riayetin lüzumunu göstermektedir. Rivayete nazaran vaktiyle bir kimse zevcesini müteaddit defa boşayabilir ve iddeti bitmeğe yaklaştı mı müracaat ederek onu tekrar tekrar nikâhı altına alırdı. Muayyen bir âdet yoktu. Bu âyeti kerime ise, telâkin adedini tahdit etmiştir. Şöyle ki: **(Telâk iki keredir.)** Yani: Telâki ricî suretiyle olan boşama nihayet iki kere yapılabilir. **(Artık ya iyilik ile tutmaktır.)** Yani: İkinci telâktan sonra henüz iddet bitmeden müracaat edip zevciyeti hüsnü surette, güzel bir muaşeretle idame etmektir. **(Veya güzellikle salıvermektir.)** Yani: Zevceyi mütallaka hakkında gayri insanî muamelede bulunmayıp yâ iddetini bitirerek veya üçüncü bir telâk ile tatUk edilerek kaydı nikâhtan kurtulmasına müsaade edilmelidir. **(Ve onlara)** o boşadığınız zevcelerinize mehir ve saire olarak **(verdiğinizden bir** şeyi) telâka bedel olarak **(alma-4ii" sizlere helâl olmaz.)** Bu mürüvvete münafîdir. **(Meğer ki, onlar)** zevç

ile zevce **(hududi ilâhiyyeyi)** zevciyyet hukukunu, bu baptaki serî hükümleri **(ikame edemeyeceklerinden)** bunlara riayette bulunmayacaklarından **(korksunlar.)** Ey hakimler!. **(Eğer siz de onların hududi ilâhiyyeyi ikame edemeyeceklerinden)** zevciyet haklarına riayette bulunamayacaklarından bazı emarelere, karinelere mebni **(korkarsanız o halde zevcenin fidye olarak vereceği)** yani boşanmasına bedel olarak mihrinden veya başka bir malından vereceği hangi bir (şeyde **onların üzerine)** zevç ile zevce hakkında **(bir vebal yoktur.)** Bundan dolayı günahkâr olmazlar. Bu bir (خلع) meselesidir. **(Bunlar)** bu hükümler **(Allanın hudududur.)** Onun tâyin ettiği sınırlardır. **(Bunlara)** muhalefet suretiyle **(tecavüz etmeyiniz.)** Lüzumsuz yere telâka, muhaleaye kalkışmayınız, zevciyet hukukuna riayet ediniz. **(Ve her kim hududi ilâhiyyeye tecavüz eder)** serî şerifin müsaadesi haricindeki şeyleri iltizam eyler **(se işte zalim olan, onlardır.)** Zulmün uhrevî cezası ise pek büyüktür. Artık her hususta ve ezcümle aile hayatı hakkında seri şerifin, mübarek hükümlerine riayet etmelidir.

***

فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّىٰ تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ
فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا إِنْ ظَنَّا أَنْ يُقِيمَا
حُدُودَ اللَّهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٢٣٠﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(230) :Eğer onu bir daha boşarsa artık bundan sonra ona helâl olmaz. Ta ki ondan başka bir kocaya varsın. Bu da onu boşarsa hüdudullaha riayet edeceklerini zannettikleri takdirde onunla evvelki kocasının yeniden akdi izdivaçta bulunmalarından dolayı kendileri için bir günah yoktur. İşte bunlar Allahın hudududur. Bunları bilir bir kavm için beyan buyurur.

*

İ Z A H

(230) : Bu âyeti kerime, üç telâk hakkındaki hükmi seriyi beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Eğer)** bir erkek **(zevcesini)** iki telâktan sonra (bir **daha boşarsa)** veya üç telâki birden yaparsa **(artık bundan)** bu tam olan üç telâktan **(sonra) bu kadın (ona helâl olmaz.)** Tecdidi nikâhda

bulunamazlar. **(Ta ki)** o kadın **(ondan)** o kendisini böyle boşamış olan kocasından **(başka bir kocaya varsın)** ve aralarında velev bir defa olmak üzere mücamaat bulunsun. **(Bu** da) bu ikinci kocada **(onu)** o kadını **(boşarsa)** veya bu ikinci koca vefat ederse ve bu iki takdire göre iddeti telâk ve iddeti vefat nihayet bulursa bakılır. **(Hüdudullaha)** Cenabı Hakkjn tâyin buyurmuş olduğu hukuku zevciyete **(riayet edeceklerini zannettikleri takdirde onunla)** o üç telâk ile boşanmış olan kadınla **(evvelki kocasının)** o üç telâki yapan sabık zevcinin **(yeniden** akdi **izdivaçta bulunmalarından dolayı kendileri için bir günah yoktur.)** Bu bir müsaadei ilâhiyedir. Elverir ki zevciyet hukukuna artık riayet etsinler. **(İşte bunlar)** bu mezkûr hükümler **(Allah Tealânın hudududur.)** Taarruz ve muhalefetten beri olan ahkâmı şer'iyyesidir. Hak Tealâ **(bunları bilir bir kavm için beyan buyurur.)** Zira Cenabı Hakkın bu gibi hikmet karin ahkâmını ancak mütefekkir, mütekid, malûmatlı zatlar bihakkın anlar, muktezasma göre hareket etmeği bir ulvî vazife telâkki eder.

***

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ
أَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِتَعْتَدُوا وَمَنْ يَفْعَلْ
ذَٰلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ وَلَا تَتَّخِذُوا آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ
اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَمَا أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ بِهِ وَاتَّقُوا
اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٣١﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(231) : Ve kadınları boşadı&ınızda, onlar da âdetlerinin sonuna yaklaşınca artık onları ya iyilikle tutumuz veya **iyilikle salıveriniz. Onları haklarına tecavüz için zararlarına olarak tutuvermeyiniz. Bunu her kim yaparsa muhakkak nefsine zulüm etmiş olur. Ve Allah Tealâ'nın âyetlerini eğlence yerine tutmayınız. Ve Allah Tealâ'nın üzerinize olan nimetlerini**

ve sizlere indirip kendisiyle Öğüt verdiği kitabı ve hikmeti yâdediniz. Ve Hak Tealâ'dan korkunuz. Ve biliniz ki Allah Tealâ şüphesiz her şeyi bihakkın bilicidir.

İ Z A H

(231) : Bu âyeti kerime boşanmış kadınlar hakkında yapılacak güzel muameleyi göstermektedir. Ve talâkta şaka caiz olmadığına da işaret etmektedir. Şöyle ki: Ey müminler!. (Ve) bir de (kadınları) bir veya iki talakı ric'î ile (boşadığınızda, onlar da iddetlerinin sonuna yaklaşınca artık onları) ya ric'at ederek nikâhınızda (iyilik ile) haklarında güzelce muamele yaparak (tutuveriniz) tekrar boşamaya kalkmayınız (veya iyilikle salıveriniz) iddetleri bitip sizinle zevciyet alâkaları kalmasın ve müstehik oldukları mihirlerini ve iddet nafakalarını güzelce verip haklarını ketmetmeyiniz. (Onları haklarına tecavüz için) meselâ: Onlardan bir bedel almak, onları muhaleaya mecbur etmek için (zararlarına olarak) muvakkat ric'at gibi bir sebeple nikâhınızda tutuvermeyiniz. Bunu) bu zarargârane muameleyi (her kim yaparsa muhakkak) kendi nefsine (zulmetmiş olur.) Kendisini azabi ilahîye maruz bırakmış olur. (Ve Allah Tealâ'nm âyetlerini) serî hükümlerini (eğlence yerine tutmayınız) meselâ: Refikalarınızı boşadığmız halde bir lâtife yaptık, şaka yaptık demeyiniz. Çünkü talâkta şaka carî değildir. Nitekim bir hadisi şerifte buyrulmuştur ki, üç şey vardır ki onların gerçeği de gerçektir, şakası da gerçektir: Onlar ise talâk ile nikâh ve ric'attır. (Ve Allah Tealâ'nm üzerinize olan nimetlerini) ezcümle islâmiyete, ümmeti Muhammediyeden olmaya nailiyetinizi (ve sizlere indirip kendisiyle öğüt verdiği) bütün vazifelerinizi, selâmetinize vesile olacak şeyleri sizlere hayırhahâne bildiren (kitabı) Kur'ânı Azinii (ve hikmeti) sünneti nebeviyyeyi (yâdediniz.) Bunlar ne kadar büyük birer nimet, birer mürşit olduğunu düşününüz. (Ve Hak Tealâ'dan korkunuz) onun buyurduklarına muhalefetten sakınınız. (Ve biliniz ki, Allahu Tealâ şüphesiz herşeyi bilir) onun bilmesinden hiç bir şey hariç kalmaz. Binaenaleyh sizlerin aile hayatı hakkındaki bütün yaptıklarınızı, düşündüklerinizi de bihakkın bilir. Artık ona göre hareket ediniz.

Rivayete nazaran bu âyeti kerime, ensardan Sabit İbni Yesar nâmmdaki bir zatın bir talak muamelesinden dolayı nazil olmuştur. Bu zat ailesini riciyen boşamış, kadın iddetini bitmeğe yaklaşınca onu tekrar boşamış, bununla kadını mutazarrır etmek, iddetini uzatıp onu üzüntüde bırakmak istemiş. Halbuki, bu mürüvvete merhameti insaniyeye muhaliftir. Binaenaleyh bu gibi hareketlerden müslümanlar nehy olunmuşlardır.

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ

فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَنْ يَنْكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ إِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُمْ

بِالْمَعْرُوفِ ذَٰلِكَ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ

الْآخِرِ ذَٰلِكُمْ أَزْكَىٰ لَكُمْ وَأَطْهَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٣٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(232) : Ve kadınları boşadığınızda, onlar da iddetlerini sonuna erdirince onların kendi aralarında mâruf veçhile bittarazı kocaları ile tekrar evlenmelerine mâni olmayınız. Sizden Allah'a ve ahıret gününe inanmış **olanlara** işte bununla öğüt verilir. Bu husus sizin için daha faydalı ve daha **temizdir** ve Allah Tealâ bilir, sizler bilmezsiniz.

*

İ Z A H

(232)-: Bu âyeti kerime, zevciyeti iadenin meşruiyeti, buna engel olmanın memnuiyeti hakkındadır. Rivayete nazaran Makıl İbni Yesar, kızkardeşini bir şahsa tezvic etmiş, sonra bunların arasında nasılsa bir telâk vâki olmuş, fakat pişman olup yeniden birbiriyle evlenmek istemişler. Makıl ise buna mâni olmuş, eğer onunla yeniden evlenirsen yüzüm yüzüne haram olsun diye kızkardeşine darılmış. İşte böyle bir hâdise üzerine bu âyeti kerime nazil olmuş, Makıl bundan haberdar edilince hemen nikâha razı olmuş, emri İlâhîye munkat olduğunu söylemiştir. Bu âyeti celilede buyuruluyor ki: Ey müminler!. (Ve kadınları boşadığınızda, onlar da) talâka mahsus (iddetlerini sonuna erdirince) aranızda ayrılık vücude gelir, fakat bilâhare pişman olurlarsa (onların kendi aralarında mâruf veçhile) şer'i şerifin müstahsen göreceği bir tarzda, bir akdi helâl ile (bitterazi) iki tarafın rızalariyle kadınların (kocaları ile tekrar evlenmelerine mâni olmayınız.) Böyle bir men, onları zarara, inkisarı, hâtıra uğratabilir. Şu kadar var ki, bir veli, mihri mislinden nokran ile veya küfvi olmayan bir kimse ile evleneceği takdirde kadının nikâhına mâni olabilir. Bu bir gayri meşru mania sayılmaz. (Sizden) Ey

insanlar!. **(Allah'a** ve ahıret gününe **iman edenlere işte bununla)** bu beyan edilen ademi meni hükmü ile **(öğüt verilir. Bu husus)** bır^y&'zı kabul ve muktezasiyle amel (sizin için daha nafi) dit. Daha faidebahştır. (Ve daha temizdir), günah şaibesinden daha beridir, daha hezihtii:. {**Ve Allah** Tealâ) nelerde faide ve nezahat olduğunu **(bilir,** sizler **bilemezsiniz.)** Velhasıl Cenabı Hak neleri emrederse sizin selâh. ve necatınız onlarla kaimdir. Artık bütün ahkâmı ilâhiyyeye riayetkar olmağa çalışınız.

§ «Talâk», lügatte boşamak, hissi veya manevî bir kayıttan kurtulmak demektir. Şer'an akdi nikâhı lâfzı mahsus ile filhal veya fil'meal ref ye izale etmektir.

§ «Tatlik de» zevceyi boşamaktan, aradaki zevciyet rabıtasını usulü dairesinde izale eylemektir.

§ «Talâklar üç kısımdır». Birincisi: Talâkı ric'îdir ki, bu zevceye takarrüpten sonra yapılan ve sarahaten veya işareten üç adedine veya bir ivaze mukarrin olmayan ve beynunete delâlet eder, bir vasıf ile mevsuf ve bir şeye teşbih edilmiş bulunmayan talâktır. Gerek sarih lâfızlardan ve gerek talâki ric'îyi müstelzim kinevî lâfızlardan biriyle olsun. Meselâ: Sen talâksın, sen mutallâksın. Seni tatlik ettim, boş ol, seni boşadım denilse bunlarla niyete muhtaç olanaksızın birer talâkı ric'î vâki olur. Şart olsun sözü ile de talâkta istimali mütearef olan yerlerde yalnız bir talâkı ric'î tahakkuk eder. Velevki üç talâka niyet edilsin. İkincisi: Talâkı baindir ki, zevceye takarrüpten evvel vâki olan, veya takarrüpten sonra beynuneti ifade eder, kinaî bir lâfız ile yapılan veya sarili bir lâfız ile yapılıp da sarahaten veya dalâleten üç âdedine veya bir iveze mukarin bulunan veya beynunete delâlet eder. Bir vesfile tavsif veya bir şeye teşbih olunan talâktır. Meselâ: Bir kimse zevcesine hitaben talâk: niyetiyle: Sen bainsin, sen mübanesin, senden müfarekat ettim, seni terkettim, benden uzak ol, aramızda nikâh yoktur, seni bıraktım, çık, git, cehenneme git, sen azatsın sözlerinden birini söylese bir talâkı bain vücude gelmiş olur. Kezalik bir kimse zevcesine: Seni üç talâk ile boşadım, veya benden talâkı selâse ile boş ol dese üç talâkı bain vâki olur. İddet içinde veya müteferrik zamanlarda üç defa yapılan birer talâk ile de üç talâk tahakkuk etmiş .olur. Meğei ki, arada usulü dairesinde başka bir nikâhı meşru bulunsun.

§ «Ric'at» = rücu: Lügatte geri dönmek ve döndürmek manasınadır. Şer'an: talâkı ric'îden sonra iddet içinde nenüz baki olan nikâhı kavlen veya fi'len devam ettirmekten ibarettir. Meselâ zevç, rıc'îyyen boşamış olduğu kadına: İddeti içinde sana müracaat ettim, veya sen benim zevcemsin dese veya onunla mücamaatta veya şehvetle muanekada bulunsa ona rücu etmiş, yani onu tahtı nikâhında ipka eylemiş olur.

§ «Tehlil»: Hürmeti galizeyi, yani üç talâk ile husule gelen hürmeti izale ederek evvelki zevç için nikâhın tecdidini helâl kılan bir muameledir ki, ikinci bir nikâh ile takarrüpten ibarettir. Buna (hülle) de denir. Bu ikinci nikâh ve takarrüpten sonra zevci sâni vefat eder veya

tetlikte bulunursa bu kadın badel'idde zevcievveli ile yeniden evlenebilir. Bu ikinci zevce (muhallil), birinci zevce de (muhallelün leh) denilir.

§ «Malûm olduğu üzere nikâhın meşruiyeti, beşeriyetin bir selâmet ve nezahat dairesinde yaşamasını temin hikmetine müstenittir. Beşeriyet âlemi ancak nikâh sayesinde bir ahenk ve intizama- sahip olmuştur. Silsilei ademiyet, ancak nikâh sayesinde mukadder zamana kaaar devam eder. Dünyaya gelen çocuklar, birer meşru pederin sayei şefkatinde yetişirler. Bu sayede nesebleri taayyün eder, içtimaî rabıta kuvvet bulur, bir çok felâketlere, ihtiraslara sebebiyet verecek olan gayri meşru mukarinetlerden kaçınılmış olur. Kadınlar da şereflerini, kıymetlerini muhafaza etmiş, kendilerini iptizalden, behaim derecesine düşmekten kurtarmış bulunurlar. Bahusus islâm ailelerinin, cemiyetlerinin vücude gelmesi, islâmiyete hizmet etmeleri birer meşru nikâh sayesinde kabil olmaktadır. Bunun içindir ki: Bir hadisi şerifte: Evleniniz, çoğalınız, çünkü ben kıyamet günü sizinle ümmetlere karşı iftiharda bulunurum buyrulmuştur..

Binaenaleyh nikanın kadrini bilmelidir, kat'î bir lüzum görülmedikçe talâk hâdiselerine meydan vermemelidir.. Mâhaza içtimaî hayatta bazan garip hareketler, duygular, nahoş muaşeretler yüz gösterir, bu gibi hallerin hüsnü suretle izalesine çalışmak bir ahlâkî vazifedir. Fakat bazan bu kabil olmayabilir. O halde daha büyük bir hâdiseden kurtulmak için talâka tevessül edilmesi lâzım gelir. Şu kadar var ki talâk, korkunç ve çok kere nedameti mucip bir harekettir. Bu hususta mümkün mertebe nefse hakim olmak, itidalden ayrılmamak lâzımdır. Böyle bir kabiliyet ise kadınlara nispetle erkeklerde daha ziyadedir. Bir de erkekler, zevcelerinin mihirlerini, nafakalarını vermekle mükelleftirler. Bu bakımdan da kadınlara terçihan talâk hakkına erkekler sahip bulunmuşlardır. Şu kadar var ki, erkekler de bu babdaki müsaade'i şer'iyeyi suiistimal etmemelidirler. İndelicap bir veya iki talâkı ric'î ile iktifa etmelidirler ki, pişmanlık yüz gösterince telâfi'i mafate imkân bulunsun. Fakat bir erkek, fazla husumet ve münaferet gösterir de refikasını talâkı bain ile, yani müfarikati derhel katiyen icabeden bir tâbir ile bir veya iki defa boşarsa artık müracaata hakkı kalmaz bilâhara pişman olur, mutellâkası da iade'i zevciyeti arzu ederse aralarında iade'i zevciyet caiz bulunur. Bu halde kadına da böyle kabul ve ademi kabul selâhiyeti verilmiştir.

Şayet böyle ihtiyatlı bir surette hareket edilmez de bir erkek, zevcesini üç talâk ile boşarsa artık ona ne rücu edebilir, ne de onun rızası ile tecdidi nikâhta bulunabilir. Çünkü bu takdirde nikâh nimetine karşı küfranda bulunmuş, âtiyyen nedamet husule geleceğini düşünmemiş, kadına karşı da son derece nefret ve adavet göstermiş olur. Binaenaleyh bunların hemen iadei zevciyette bulunmaları artık muvafık olamaz. Böyle kolaylıkla iadei zevciyet selâhiyetini elinden çıkaran bir er-

keğin bir küfranı nimet cezası olmak üzere müşkül bir durumda bulundurulması, bir hikmet ve maslahat muktezasıdır. Maahaza bu rabıtayı artık madamel'hayat tecdit imkânının büsbütün selbedilmesi de içtimaî hayatın ihtiyaçlarına, temayüllerine tamamen tevafuk etmiyeceği cihetle bu rabıtanın tecdit edilmesi, zevci mutallika bir ruhanî ceza, bir vicdanî azap olmak üzere bir tehlil usulüne raptedilmiştir. Bu usul başkaları için de bir intibah vesilesidir. Buna meydan vermemelidir.

Maamafih bir kadının bidayetten bir erkekle meşru surette evlenmesi nasıl gayri muvafık görülmediği gibi, o erkekten ayrıldıktan sonra diğer bir erkek ile de yine meşru surette evlenmesi gayri muvafık görülemez. Elverir ki, bu ikinci nikâh da muvakkat değil, mutlak surette vuku bulsun, bir şartı faside mukarin bulunmasın. Bilâhare bu ikinci zevç Ölürse veya kendi arzusu ile boşarsa o kadın iddetini bitirdikten sonra isterse ilk kocası ile yeniden birriza akdi nikâhta bulunabilir. Bunu tayibe mahal yoktur. Böyle bir cevazı şer'î de beşeriyet hakkında merhameti ilâhiye'nin bir tecellisi eseridir.

*
**

وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ
الرَّضَاعَةَ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ
لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا لَا تُضَارَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلَا
مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَٰلِكَ فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا
عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَإِنْ أَرَدْتُمْ
أَنْ تَسْتَرْضِعُوا أَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ مَا آتَيْتُمْ
بِالْمَعْرُوفِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

——— o ———

MEALİ ÂLİSİ

(213) : Valideler çocuklarını tam iki sene **emzirirler, emzirmeyi** tamam yaptjrmak isteyen **için. Bu validelerin nafakaları ve elbiseleri kadri**

mâruf üzere mevlûdünleh üzerinedir. Hiçbir şahıs kendi takatinden ziyaaesiyle mükellef olmaz. Ne bir ana çocuğu sebebiyle, ne de bir baba «vlâdı sebebiyle zarara sokulmasın. Vâris üzerine de onun mislidir. İmdi ana ile baba kendi rızaları ile ve bir müşavere ile çocuğu memeden kesmek isterlerse ikisinin üzerine de bir günah yoktur. Ve siz evlâdınızı başkasına emzirtmek isterseniz vereceğiniz emzirme ücretini mâruf veçhile teslim ettiğiniz takdirde yine size bir günah yoktur. Ve Allah Tealâ'-.dan korkunuz ve biliniz ki, Allah Tealâ yaptığınız şeyleri şüphe yok hakliyle görücüdür..

*

İ Z A H

(233) : Bu âyeti kerime, yeni doğan çocuklar hakkında analarının, batmalarının ve onlara vâris olabilecek kimselerin vazifelerini, selâhiyefleTİni bildirmektedir. Şöyle ki: (Valideler) boşanmış olsunlar olmasınlar (çocuklarını tam iki sene emzirirler) süt müddetinin en çoğu böyle iki senedir. Analar yavrularını böyle iki sene emzirmelidirler. Bu onlar için dstihsan tarikiyle bir vazifedir. Maamafih böyle (emzirmeyi tamam) iki sene (yaptırmak isteyen) babalar (içindir) bunlar istemezlerse iki seneden evvel de emzirmeye nihayet verilebilir. (Bu validelerin nafakaları ve «lbiseleri kadri mâruf üzere) halleriyle mütenasip ve indelicap hakimin takdiriyle birer (mevlûdünleh) olan babalar (üzerinedir.) Ve (hiç bir kim-*se kendi takatinden ziyadesiyle mükellef olmaz.) Binaenaleyh bir baba vüs'unden, kudretinden fazla nafaka vermekle mükellef olmayacağı gibi f)ir valide de takati bulunmadığı takdirde çocuğunu emzirmekle mükellef bulunmaz. Binaenaleyh (ne bir ana çocuğu sebebiyle, ne de bir baba evlâdı isebebiyle zarara sokulmasın) bunlardan kudretleri fevkinde bir şey istenilmemelidir. Meselâ: Bir valide çocuğunu emzirmeğe icbar edilmemelidir. Emzirmek isteyince de çocuk ondan alınmamalıdır. (Vâris üzerine) teveccüh eden vazife de baba üzerine düşen vazife gibidir, vâris (de) bu hususta <onun gibidir), baba gibi çocuğun emzirilmesini temin edecektir. Bu vâTİsten murat, çocuğun zi rahmi mahremi olan kimsedir. Bir çocuğun babası vefat etmiş, kendisine bir mal kalmamış ise onun süt annesine verilecek nafakayı, ücreti bu vârisin vermesi lâzım gelir. (İmdi ana ile baba) çocuklarının halini nazara alırlar, daha iki sene tamam olmadan onları sütten Icesmeyi (kendi rızalariyle) düşünür (ve) bu husustaki (bir müşavere ile) t>unda bir zarar olmadığmi anlarlarsa o halde selâhiyetleri vardır. (Çocuğu memeden kesmek isterlerse) kesebilirler. Bundan dolayı (ikisinin üzerine de bir günah yoktur ve) maamafih çocuk için başka süt ana tedariki de caizdir. Şöyle ki: (Siz evlâdınızı başkasına emzirtmek isterseniz) o başkasına tarafeynin rızasiyle (vereceğiniz emzirme ücretini mâruf veçhile)

şer'an müstahsen, mütearref bir surette süt anaya **(teslim ettiğiniz takdirde yine size bir günah yoktur.)** Elverir ki, süt verene, süt emene bir zarar verilmiş olmasın (ve) bu gibi ahkâma riayet hususunda **(Allah Tealâ'dan korkunuz)** gayri meşru bir harekette bulunmayınız. **(Ve biliniz ki, Hak Tealâ Hazretleri yaptığınız şeyleri şüphesiz tamamiyle görmektedir.)** Ona göre mükâfat ve mücazat verecektir. Artık evlâtlarınız hakkında da ona göre muamelede bulununuz.

**

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ
أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ
فِيمَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ ±£Jj& وَا j& تَعْمَلُونَ

خَبِيرٌ

—————o—————

MEALİ ÂLİSİ

(234) : Ve sizlerden vefat edip de geriye zevceler bırakanların zevceleri nefisleri hakkında dört ay on gün intizarda bulunurlar. Sonra iddetlerinin sonuna erince artık nefisleri hakkında mâruf veçhile yapacakları şeyden dolayı sizin üzerinize bir günah yoktur. Ve Allah Tealâ yapacağınız şeylerden haberdardır.

*
* *

İZAH

(234) : Bu âyeti kerime, kocaları vefat eden kadınların müddeti iddetlerini beyan etmektedir, şöyle ki: Ey müslümanlar!. Sizlerin boşayacağınız kadınların iddetleri bildirilmişti **(ve sizlerden vefat edip te geriye zevceler bırakanların zevceleri)** ise kendi **(nefisleri hakkında dört ay on gün intizarda bulunurlar.)** Bu bir iddeti vefattır. Bu müddet zarfında kimse ile evlenemezler. Bu bilicap sabittir. Ve bir zaruret bulunmadıkça zevcin vefat ettiği evden çıkmazlar, bu bir vecibedir. Ziynetlerini de bırakırlar, zevcelerinin hâtıralarına riayet, vefatlarından dolayı teessür-

göstermiş olurlar. Buna lisanı şeriatta: hidad veya ihdad denilir. **(Sonra iddetlerinin nihayetine erince)** yani iddeti vefat munkazi olunca **(artık nefisleri hakkında mâruf veçhile)** şer'i şerifin inkâr etmiyeceği bir suretle **(yapacakları şeyden dolayı)** meselâ meşru surette süslenmelerinden veya başkasiyle evlenmeğe namzet olmalarından dolayı ey onların velileri ve ey müslümanlar **(sizin üzerinize bir günah yoktur.)** Artık bundan mes'ul olmazsınız. Elverir ki, müddeti vefat tamam olsun. Bu müddete riayet, bir hikmet ve maslahat muktezasıdır. Bu müddetten hem hayız müddeti geçmiş hem de rahimde çocuk bulunmadığı anlaşılmış olur. Şayet çocuk bulunduğu anlaşılırsa o doğuncaya kadar yine başkasiyle evlenmek caiz olmaz. Maahaza bu müddet, nikâhın zevalinden dolayı bir teessür nişanesidir ve vefat eden zevcin hâtırasına bir riayet alâmetidir. Binaenaleyh buna riayet lâzımdır. **(Ve Allah Tealâ yapacağınız şeylerden haberdardır.)** Artık onun böyle yüksek, hikmet karin emirlerine muhalefette bulunmayınız, sonra mes'uliyeten kurtulamazsınız-

***

وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَةِ
النِّسَاءِ أَوْ أَكْنَنْتُمْ فِي أَنْفُسِكُمْ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ
وَلَٰكِنْ لَا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا إِلَّا أَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفًا
وَلَا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتَّىٰ يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ وَاعْلَمُوا أَنَّ
اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ
حَلِيمٌ ﴿٢٣٥﴾

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(235) : Kadınlar ile evleneceğinize dair tariz tarikiyle rağbetinizi göstermenizden veya bu rağbeti gönlünüzde gizlediğinizden dolayı üzerinize bıı günah yoktur. Allah Tealâ bilmiştir ki, siz onları elbette anacaksınızdır. Ancak kendileriyle gizlice vâitleşmeyiniz. Ancak mâruf veçhile Mr söz söylemeniz müstesna. Ve iddeti vefat nihayet bulmadıkça da akdi

nikâha azmetmeyiniz ve biliniz ki, Allah Tealâ gönüllerinizde olanı şüphe yok ki bilir. Artık ondan sakınınız ve biliniz ki Hak Tealâ şüphesiz gafurdur, halimdir.

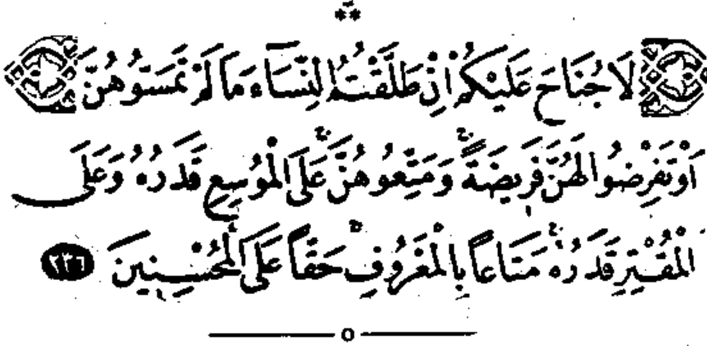
⁂

İ Z A H

(235) : Bu âyeti kerime, kocalarının vefatından dolayı iddet bekleyen kadınlar nakkında bazı ahkâmı şeriyeyi havidir. Şöyle ki: Ey müslümanlar! Vefat iddeti bekleyen (kadınlar ile evleneceğinize dair tariz tarikiyle rağbetinizi göstermenizden) dolayı günahkâr olmazsınız. Tariz, sözü örtülü söylemek, işidenlerin bir teemmül neticesinde anlayacakları lâkırdı demektir. Mukabili tasrihtir. Meselâ: Bir dul kadına karşı «sen güzelsin», «sen salihasın», «ben evlenmek istiyorum», «ben sana rağbet ediyorum» denilmesi birer tarizdir. İşte oöyle bir tariz, güzel bir niyete, hakikaten evlenmek niyetine mukarin olursa bir vebale sebeb olmaz. (Veya bu rağbeti) böyle tariz suretiyle de göstermeyip de (gönlünüzde gizlediğinizden dolayı) da (üzerinize bir günah yoktur) yani: Evlenmeyi sarahaten ve tarizen söylemeyip de yalnız buna kalben niyette bulunmakla, veya yalnız selâm vermekle veya hediye göndermekle bir günah işlenmiş olmaz. Bunlar, hörmeti şer'i ihlâl etmez. Bu gibi temayülâttan sakınmak müşküldür. (Allah Tealâ bilmiştir ki, siz onları elbette anacaksınızdır.) Yâni: İddetleri bitince nikâhlarına sarahaten taiip olacaksınızdır. Binaenaleyh bunu tariz tarikiyle iddet içinde bildirmenizden veya bunu kalben tasmim etmenizden dolayı mes'ul olmazsınız. (Ancak) bu hususta (kendileriyle gizlice vaitleşmeyiniz) yâni: Onlar ile mukarinette bulunacağınızı aralarınızda gizlice konuşmayınız veya biribirinizle evleneceğinize dair aranızda gizlice and içmeyiniz. Veya başkasıyla evlenmemeyi teahhüt etmeyin veya iddei içinde nikâh vadinde bulunarak mukarinete cür'et etmeyiniz. (Ancak mâruf veçhile bir söz söylemeniz müstesna) yâni meşru surette olarak tarizde veya iyilik pıdinde bulunmanız veya sanma ihtimam, mesalihini tekeffül edeceğinize dair münasip bir lâkırdı söylemeniz vebali mucip değildir. (Ve iddeti vefat nihayet bulmadıkça da akdi nikâha azmetmeyiniz.) Öyle bir nikâh, münakıd olmaz. Buna cür'et edenler mes'uliyetten kurtulamazlar. (Ve biliniz ki Allah Tealâ gönüllerinizde olanı şüphe yok bilir.) Binaenaleyh tarizden maksadınızı ve nikâha azmedip, etmediğinizi, ve menhiyata riayet edip etmiyeceğinizi bihakkın bilir, ona göre hareket ediniz ve. (artık ohdan korkunuz) emirlerine muhalefet etmeyiniz. (Ve biliniz ki, Hak Tealâ şüphesiz gafurdur.) İrtikâb etmiş olduğunuz bir günâhtan dolayı yeise düşmeyin, taib ve müstağfir olunuz, o Halikı kerim bu halde sizi af ve mağfiret buyurur ve o Halikı kerim (halimdir) kulları hakkında müstehık oldukları azabı acele etmez, telâfi'i mâfat edilebilmesi için müsait bir vakit bırakır, bu suretle kulları hakkında rafet ve merhametini göstermiş olur. Artık insan, daha hayatta iken kusurlarını

bilip bunlardan kurtulmanın yolunu takib etmeli, o gafur ve halim olan Halikı Zişanın af ve mağfiretine iltica eylemelidir.

**

MEALİ ÂLİSİ

(236) : Kadınları daha kendilerine temas etmediğiniz halde veya onlara bir mihr tesmiye eylememiş olduğunuz halde boşamış olursanız üzerinize bir vebal yoktur. Şu kadar ki; onları müstefit ediniz. Zengin üzerine kadarince, dar halli olan da kadarince ve maruf veçhile bir mut'a vermek icabeder. Bu mut'a muhsinler üzerine tereddüb eden bir haktır.

**

İ Z A H

(236) : Bu âyeti kerime[1], daha duhul bulmadan tatlik edilen kadınlar hakkında ifası lâzım gelen güzel muameleyi göstermektedir. Şöyle ki: Ey müslümanlar!. Bir lüzum ve maslahata binaen (kadınları daha kendilerine temas etmediğiniz) aranızda mücamaat bulunmadığı (halde) boşamanızda bir vebal yoktur, Hasbelbeşeriye buna lüzum görülebilir. (Veya onlara bir mihr tesmiye eylememiş olduğunuz halde • boşamış olursanız) yine (üzerinize bir vebal yoktur.) Bu da caizdir. (Şu kadar var ki) bu gibi hâdiseler vuku bulunca (onları) o boşadığımz kadınları mahrum bırakmayın (müstefit ediniz) telâktan ileri gelen hüzün ve kederlerini, nefretlerini izaleye, azaltmaya çalışınız. Şöyle ki: Eğer mihr tesmiye edilmişse kabled duhul telâktan dolayı bu mihrin yarısını vermek lâzım gelir. Ve eğer mihir tesmiye edilmediği halde duhul vuku bulmuş ise kadına mihri misli ne ise onu vermek icabeder. Fakat hem duhul bulunmamış, hem de mihir tesmiye edilmemiş ise bir mut'a lâzım gelir. Bu da (zengin olan) zevci mütallık (üzerine kadarince) servetine göre (dar halli olana da kadarince) kendi iktidarma göre (ve mâruf veçhile) seri şerifin istihsan ettiği üzere (bir mut'a vermek icabeder.) Mut'a ise bir kat elbisedir. Bunun en az

miktarı ise bir başörtüsü ile bir entari ve bir çarşaftır. (Bu muf a muhsinler) nefislerine güzel muamele yapanlar, başkalarının hukukuna riayet edip iyilikte bulunmak isteyenler (üzerine tereddüb eden bir haktır.) Bir vecibe'i lâzımedir. Bunu güzelce ifa etmelidir. İslâmiyet, insaniyet bunu âmirdir. Her aile, kendi servetine, kendi içtimâi vaziyetine göre bu gibi uhdesine düşen vazifeleri hüsnisuretle ifa etmelidir.

*

وَإِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمَسُّوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ
فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ إِلَّا أَنْ يَعْفُونَ أَوْ يَعْفُوَ الَّذِي
بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ وَأَنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى وَلَا
تَنْسَوُا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٣٧﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(237) : Ve eğer onları daha kendilerine temasta bulunmadan boşar da onlar için mihir tesmiye etmiş bulunursanız o zaman bu tesmiye ettiğiniz mihrin yarısı lâzım gelir. Meğer ki o kadınlar affetsinler veya nikâhın düğümü elinde bulunan affeylesin ve sizin affetmeniz tekvaya daha yakındır ve aranızdaki fadlı unutmayınız. Şüphe yok ki, Allah Teâlâ yaptığınız şeyleri bihakkın görücüdür.

*

İ Z A H

(237) : Bu âyeti kerime, boşanmış kadınların haklarına dair bazı hükümleri bildirmektedir. Şöyle ki: Ey müslümanlar!.. (Ve eğer onları) zevcelerinizi (daha kendilerine temasta bulunmadan) onlarla bir kere olsun mücamaatta bulunmadan (boşar da onlar için) muayyen bir miktar (mihir tesmiye etmiş bulunursanız o zaman) üzerinize (bu tesmiye ettiğiniz mihrin yarısı lâzım gelir.) Bunu onlara vermeniz icabeder. (Meğer ki o kadınlar affetsinler) bu nısıf mihirden vaz geçsinler, bunu istemesinler, bunu

bağışlasınlar. (Veya **nikahın düğümü elinde bulunan)** akdi nikahı çözmek selahiyetini haiz olan erkek **(affetsin)** bu mihrin yarısını değil, tamamını vermek istesin. **(Ve sizin affetmeniz tekvaya daha yakındır.)** Ey refikalarını boşayan erkekler!. Siz bu hususta daha alicenap olmalısınız, madem ki refikalarınızı nimeti nikahtan mahrum bırakmış oluyorsunuz, artık onlara mihirlerinin tamamını vermek suretiyle yardımda, fazlaca ihsanda bulunmanız, onlara mümkün mertebe telafi'i mafatte bulunmalarına yardım eylemeniz daha ziyade tekva şiarıdır. Maamafih kadınların da kocalarını affetmeleri, mihirlerini onlara bağışlamaları bir **ittika** nişanesidir. (Ve) elhasıl **(aranızdaki fazlı unutmayınız)** her iki taraf da biribirine karşı hayırhah bulunmalıdır. Talak hadisesinden dolayı hasmane bir vaziyet almamalıdır, yine elinden gelen iyilikten kaçınmamalıdır. **(Şüphe yok ki, Allah Teala yaptığınız şeyleri bihakkın görücüdür.)** Yapacağınız fazl-ü ihsandan haberdardır. Artık daima hayırhah olunuz, rızayı ilahiyi tahsile çalışınız, Hak Teala'nın kutsal emirlerine riayet ediniz ki, dünyanızda, ahiretiniz de temin edilmiş olsun.

*

* *

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوٰتِ وَالصَّلَوٰةِ الْوُسْطٰى وَقُومُوا لِلّٰهِ
قَانِتِينَ ﴿٢٣٨﴾ فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا فَإِذَا أَمِنْتُمْ
فَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَمَا عَلَّمَكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ ﴿٢٣٩﴾

———— o ————

MEALİ ALİSİ

(238): Namazlara ve orta namaza devam ediniz. Ve Allah için onu zakirler olarak kıyamda bulununuz.

(239) : Fakat korkarsanız yayan veya süvari olarak - namazınızı kılın - emin olduğunuz zaman ise Allah Teala'yı sizlere bilmediğiniz şeyleri nasıl öğretti ise öylece zikrediniz.

*

İZAH

(238) : Bu ayeti kerime, müslümanların aile hayatına ve saireye ait vazifelerini güzelce yapabilmeleri için uhdelerine düşen namaz gibi dini

vazifelerini lâikiyle ifaya çalışmaları lüzumuna işaret buyurmaktadır» Çünkü bu dini vazifelere ihtimam eden bir kul, hâlikinin diğer emirlerine? de riayet eder durur. Binaenaleyh buyuruluyor ki: Ey müslümanlar!. Sizlere farz olan (namazlara ve orta namaza devam ediıiiz.) Bunları güzelce muhafazaya çalışınız. (Ve) namazda. (Allah için) ona arzı tazimat için (onu zâkirler olarak) tekbir alarak, kıraati kur'anda bulunarak (kıyamda bulununuz) ki, bu namazın mühim bir rüknüdür. «Salâvat» salâtın cem'idir. Salât ise malûm olduğu üzere namaz demektir. Salâtı vusta ise mürec-cah olan kavle nazaran ikindi namazıdır. Nitekim bir hadisi şerif ter (,^Jli>U J*~>J\ ö^LalI = orta namaz, ikindi namazıdır» diye buyrulmuştur» İkindi namazının böyle ayrıca zikredilmesi, bunun zamanında iş güç, daha ziyade olduğundan buna itina edilip gaflette bulunulmamasma tenbih içindir. Bu âyeti kerimede namazların beş vakit olduğuna da işaret vardır^ Salâvat tâbiri cem'i olduğu için bunun akalli üçtür. Halbuki, ikindi namazı, salâtı vüsta olmak için ondan başka lâakâl dört vakit namaz- daha bulunmak lâzımdır ki, ikindi namazı onların ortasında bulunmuş olabilsin.

Maamafih salâtı vusta, beş vakit namazdan her hangisi olmak üzere kabul edilse yine vasatta bulunabilmesi için diğer namazların dört vakit olması icabeder. Mesela: Sabah namazı, salâtı vusta olsa akşam ile yatsı ve öğle ile ikindi namazları arasında bulunmuş olur, diğer namazlar da böyledir. Diğer bir noktai nazardan da salâtı vusta olması ihtimaline mebni hepsine karşı uyanık, muntazır bulunması lüzumuna bir işareti mutazam^ mın bulunmuştur.

(239) : Bu âyeti kerime de namaza aît bazı serî müsaadeleri beyan* etmektedir. Şöyle ki: Ey müslümanlar!. Namazlarınızı malûm veçhile kılarsınız. (Fakat korkarsanız) yâni bir düşmandan veya yırtıcı bir hayvandan veya saireden dolayı bir korkuya düşerseniz, namazınızı mümkün olacağı veçhile kılarsınız. Meselâ: Mümkün ise (yayan) olarak kılarsınız, bu mümkün değilse (veya) pek tehlikeli ise (süvari olarak) kılarsınız. Bu? takdirde hem rakiben gider, hem de namazınızı kılmaya devam edersiniz,. velevki yüzünüz kıble tarafına müteveccih olmasın, velevki yalnız ima suretiyle mümkün olup başka suretle kılmamasın. (Emin olduğunuz zaman ise) bu korkudan kurtulup saha'i selâmete erdiğiniz zaman ise (Allah Tealâ'yı sizlere bilmediğiniz şeyleri) meselâ: namaz, niyaz gibi ibadetleri- ve sair vazifelerinizi (nasıl öğretti ise) Peygamberi Alişan. vasıtasıyle,, Kur'anı mübin vasıtasıyle nasın talim ve telkin buyurdu ise (öylece zikredin) öylece edaya çalışın, sizin selâmetiniz, dünyevî ve uhreyî saadetiniz, bütün evamirı ilâhîyeye riayetinizle kaimdir. İşte onlardan biri de şudur:

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً
لِأَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا إِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ إِخْرَاجٍ فَإِنْ خَرَجْنَ
فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَعْرُوفٍ
وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٤٠﴾

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(240) : Sizden vefat edip de zevcelerini terkedenler, zevceleri için bir seneye kadar hanelerinden çıkmamak üzere bir meta vasiyet etmiş bulunmalıdırlar. Şayet zevceler çıkarlarsa onların kendi nefisleri hakkında mâ* ruf veçhile yapacakları şeyden dolayı sizin üzerinize bir vebal teveccüh* etmez. Ve Allah Tealâ azizdir, hakimdir.

İ Z A H

(240) : Bu âyeti kerime Bidayeti islâmda kocaları vefat eden kadınlar hakkında yapılacak muameleyi beyan etmektedir. Şöyle ki: Evvelce bir erkek vefat edince zevcesi mirasa nail olamazdı. Ancak kocasının vefatında hanesinden çıkmayıp orada bir sene kalmak isterse bu müddete ait nafakasını vasiyet etmekle kocası mükellef idi. Kadın böyle beklerse bu nafakaya müstehik olurdu. Beklemez de daha evvel çıkarsa bu nafakaya müstehik olamazdı. Bilâhara zevcelerin de mirasa nailiyetleri hakkındaki âyeti kerime nazil olunca bu vasiyet hükmü nesh edilmiş, kadınların lehine olarak miras hükmü cereyana başlamıştır. Bu âyeti kerimede buyuruluyor ki: Ey müslümanlar!. (İçinizden vefat edip de zevcelerini terkeden) erkek (ler, zevceleri için bir sene kadar hanelerinden çıkmayacakları takdirde bir meta) bir nafaka ve kisve (vasiyet etmiş bulunmalıdırlar.) Maamafih zevceler muhayyerdirler. (Şayet zevceler) böyle bir sene durmaz da (çıkarlarsa onların kendi nefislerinde yapacakları bir mâruftan) meselâ tezeyyün etmelerinden, bir sene iddet beklememelerinden ve bu suretle bir senelik nafakalarını alamayacaklarından (dolayı) ey mütevef-

fanın velileri, varisleri!, **(sizin üzerinize bir vebal teveccüh etmez.)** Onlar kendi haklarını istimal etmiş olurlar. (Ve **Allah Teala azizdir)** mülkünde dilediği gibi tasarrufta bulunur, Kudreti ilahiyesi herşeye kafidir. Ve o Halikı Zişan **(hakimdir)** her fi'li, her emri bir hikmete mukarindir ve o efalinden dolayı layüsaldir. Binaenaleyh onun bütün evamir ve nevahisine riayete çalışmalıyız.

*
* *

وَلِلْمُطَلَّقَاتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ﴿٢٤١﴾

كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢٤٢﴾

———— o ————

MEALİ ALİŞİ

(241): Boşanmış kadınlar için mâruf veçhile bir meta vardır ki, bu muttekiler üzerine bir haktır.

(242) : İşte Allah Tealâ âyetlerini böyle beyan buyuruyor, tâki aklınızla düşünüp anlayasınız.

*
* *

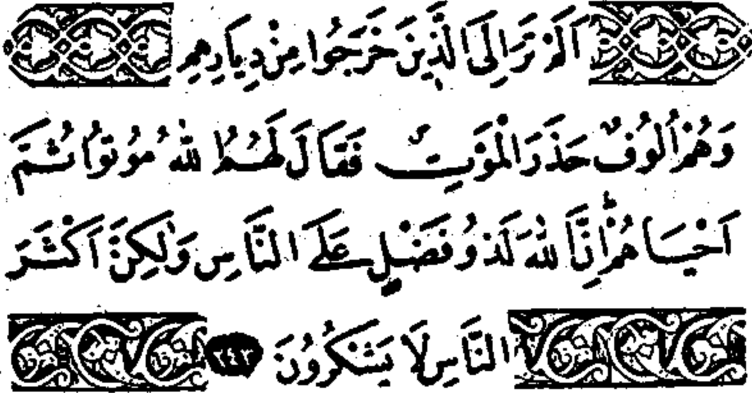
İZAH

(241) : Bu âyeti kerime, şer'i şerifin kadınları rie kadar himaye buyurduğunu göstermektedir. Şöyle ki: Gerek duhulden evvel ve gerek sonra **(boşanmış kadınlar için)** kendilerini boşamış olan kocaları üzerine **(mâruf veçhile)** bikaderü'imkân, halleriyle mütenasip adeta muvafık surette **(bir meta)** bir nafaka veya mut'a **(vardır ki, bu)** metai temin ve ita **(muttekiler)** mümin kullar **(üzerine bir haktır)** bunun kendileri vermezlerse mahkeme vasıtasıyle istihsal cihetine gidilebilir. (236) inci âyeti kerimeye de müracaat!.

(242): Bu âyeti kerime bizleri tefekkür ve teemmüle, ahkâmı, diniyemizi güzelce düşünmeye sevketmektedir. Çünkü bütün dinî hükümler, birer hikmet ve maslahata müstenittir.. Bunların bu yüksek mahiyetlerini ancak akıl ve irfanını güzelce istimal edenler bilhakkın anlayabilir. Evet... buyuruluyor ki: **(İşte Allah Tealâ âyetlerini)** maaş ve maade, dünya ve ahirete, ve aile hayatına ait hükümler, delilleri **(böyle beyan buyuruyor. Tâki aklınızla düşünüp anlayasınız)** aklınızı güzelce istimal ederek tedebb.ür ve tefekkürde bulunasınız. Cenabı Hakkın kutsî hükümlerine riayette

kusur etmeyesiniz. Bütün bu gibi içtimaî meselelerdeki şer'i hikmetleri de **güzelce anlayarak muktezasına göre hareket** edesiniz. Çünkü cemiyeti be* **şeriyyenin asıl selâmet ve saadeti bu sayede** kabil olur.

*

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(243) : Görmedin mi o kimseleri ki, onlar binlerce kişi oldukları halde ölümden sakınarak yurtlarından çıktılar. Allah Tealâ ise onlara ölünüz diye emretti. Sonra da onları diriltti. Şüphe yok ki, Allah Tealâ nâs hakkında fazl sahihidir. Fakat Nâsm pek çokları şükretmezler.

*

İ Z A H

(243) : Bu âyeti kerime, insanları metanete sevketmektedir, mukadderata muhalif hareketlerin sahiplerine faide vermeyeceğine işarette bulunmaktadır. Rivayete nazaran Beni İsrailden bir taife ki, adetleri on bin veya otuz bin veya daha ziyade idi, taun hastalığından korkarak yurtlarını terketmişlerdi veyahut bunları hükümdarları cihada davet etmişti, bunlar ise öleceklerinden korkarak *tiran* etmişlerdi. Cenabı Hak ise bunları öldürdü, seksen gün veya daha ziyade ölü olarak kaldılar, sonra peygamberleri, Hızkıl aleyhisselâm'ın duasıyle bunlar yeniden hayat buldular. İşte Cenabı **Hak** buyuruyor ki: **(Görmedin mi)** yani görmüş gibi şu garip hâdiseden haberdar olmadın **mı (o kimseleri ki, onlar binlerce kişi oldukları halde ölümden kaçınarak)** sâri bir hastalıktan veya savaşa iştirakten korkup

(yurtlarından çıktılar) başka bir yere can attılar. (Allah Taâlâ ise onlara ölünüz diye emretti) onların ölmelerini irade buyurdu, onlar da derhal öldüler. Firarları kendilerine faidebahş olmadı. Fakat Cenabı hak, kudret ve hikmetini bütün beşeriyete göstermek için (sonra da unları diriltti) onlara kudreti ilahiyesinin azametini anlattı, onlara bir dersi ibret verdi, kazayı ilâhîden kaçınmaya imkân bulunmadığını tefhim buyurdu. (Şüphe yok ki, Allah tealâ nâs hakında fazl) ve kerem (sahibidir). Bütün emirleri ve nehiyleri onların hakkında mahza hayırdır. Artık onlar bunun şükrünü ifaya çalışmalı değil midirler?. (Fakat ıiâsın pek çokları şükretmezler.) Bu vazifei şükranı ifaya koşmazlar. Böyle bir durum ise bir nankörlük nişanesidir. Velhasıl: Bu hâdise, basbadelmevtin vukuuna dair bir hücceti ilâhîyedir, insanları intibaha davete bir vesiledir. İfası icabeden bir cihada iştiraktan kaçınmanın muvafık olamıyacağına dair bir delildir.

***

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَاعْلَمُوا
أَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٤٤﴾ مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ
اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةً
وَاللَّهُ يَقْبِضُ وَيَبْسُطُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٤٥﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİŞİ

(244) : Ve Allah yolunda muharebede bulunun ve biliniz ki, Allah tealâ semidir, âlimdir.

(1*45) : Kimdir o kimse ki, Allah için güzel bir ödünç ile ödünçte bulunur, Allah tealâ da ona kat kat emsalini ihsan buyurur. Ve Allah tealâ sıkar ve açar ve ona döııdürülecekstnizdir.

*

İ Z A II

(244) : Bu âyeti kerime, hak yolundaki mücahedenin lüzumunu, ehem* miyetini bildirmektedir. Buyrulmuş oluyor ki: Ey müslümanlar!. Hak'ka

tevekkül ediniz. **(Ve Allah yolunda muharebede bulunun)** tâki, dine hiztnet etmiş, kelimetullahi ilâya çalışmış olasınız. **(Ve biliniz ki Allah Tealâ semidir)** cihada koşanların da, ondan kaçanların da sözlerini işitir ve Hak Tealâ **(alimdir.)** Hepinizin hallerini, mafiz zamirlerini bilir, ona göre mükâfat ve mücazat verir.

(245) : Bu âyeti celile de hak yolundaki fedakârlığın ne kadar fazla mükâfata vesile olduğunu şöylece gösteriyor: **(Kimdir o kimse ki)** o hakikî müslüman ki **(Allah için)** hak yolunda, **(güzel bir** ödünç **ile)** cihada malını sarfetmek, fukara ve zuafaya rızayı ilâhî için infakta bulunmak .gibi bir suretle **(ödünç de bulunur)** fisebilillâh malını, nefsini bezleder **(Allah Tealâ da ona)** o salih, fedâkâr kuluna (kat kat emsalini ihsan buyurur) yâni böyle bir güzel amele birçok sevaplar verir ki, bunun miktarını ancak Cenabı Hak bilir. Bir kavle göre bire yedi yüz misli mükâfat ihsan «der. Elverir ki, amel hüsniniyete mukarin ,rızayı ilâhiye muvafık olsun. **(Ve Allah Tealâ sıkar ve açar)** yâni dilediği kulunu dar bir rızka müptelâ «der ve dilediği kulunu bol bir rızka nail buyurur. Bu hikmeti ilâhiyenin muktezası olan bir imtihandır. Bunu güzelce telâkki etmek lâzımdır. (Ve **<ona döndürüleceksinizdir)** dünya hayatına nihayet verilecek, bütün beşeriyet âlemi ahirete sevk olunacaktır, herkes o âlemde lâyık olduğu mükâfat ve mucazata uğrayacaktır. Artık bunu düşünmeli, ona göre daha elde fırsat **varken** cihat gibi,, fukaraya yardım gibi güzel amellerde bulunmalıdır.

***

أَلَمْ تَرَ إِلَى الْمَلَإِ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى
إِذْ قَالُوا لِنَبِيٍّ لَهُمُ ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ أَلَّا
تُقَاتِلُوا قَالُوا وَمَا لَنَا أَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَدْ
أُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَأَبْنَائِنَا فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ ٢٤٦
الْقِتَالُ تَوَلَّوْا إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ

——o——

MEALİ ÂLİSİ

(246) : Görmedin mi Musa'dan sonra Beni İsrailden olan bir cemaati, ki onlar kendi peygamberlerine: Bize bir hükümdar gönder de Allah yolunda muharebe edelim dediler. Peygamberleri de dedi ki: Üzerinizde muharebe farz kılınsa muharebe etmiyecek olmayasınız? Dediler ki: Biz ne için Allah yolunda muharebe etmeyelim, biz yurtlarımızdan, evlâdımızdan çıkarıldık — uzaklaştırıldık. Fakat vaktaki, onların üzerlerine muharebe farz kılındı, onlar içlerinden birazı müstesna, geri dönüverdiler.. Allah Tealâ ise o zalimleri bihakkın bilicidir.

***

İ Z A H

(246) : Bu âyeti kerime, bir tarihî vak'ayı bizlere bir ibret ve intibah vesilesi olmak üzere şöylece beyan buyurmaktadır. Ey mümin kulum!. **(Görmedin mi?)** görmüş gibi kıssalarına vakıf olmadın mı? **(Musa'dan sonra Beni İsrailden olan bir cemaati)** onların ileri gelen bir zümresi **(ki, onlar kendi peygamberlerine)** müracaat ederek **(bize bir hükümdar)** bir kumandan **(gönder de)** intihap buyur da **(Allah yolunda muharebe edelim dediler. Peygamberleri de)** meşhur olan kavle nazaran İşmuil aleyhisselâm da onlara **(dedi ki: Üzerinize muharebe farz kılınırsa muharebe etmeyecek olmayasınız?)** Bilâhara bu sözünüzde acaba duracak mısınız? Onlar da **(dediler ki: Biz ne için fisebilillâh muharebe etmeyelim?)** Ne için böyle bir vazifeyi ifa etmeyelim? Bahusus bizler düşmanlarımız tarafından **(yurtlarımızdan, evlâtlarımızdan çıkarıldık)** onlardan uzaklaştırıldık, birçok mahrumiyetlere uğradık **(fakat)** bunlar bu sözlerinde durmadılar **(vaktaki, onların üzerlerine muharebe farz kılındı)** korkmaya, canlarını düşünmeye başladılar **(onlar, içlerinden birazı müstesna)** olmak üzere harpten **(geri dönüverdiler)** savaştan yüz çevirdiler. Artık bunlar böyle sözlerinde durmadıkları kendi varlıklarını müdafadan kaçındıkları. Peygamberlerinin emrine muhalefet eyledikleri cihetle zulûmkâr bulunmuş oldular. **(Allah Tealâ ise o zalimleri bihakkın bilicidir.)** Onların bu hareketleri indallâh malûmdur, ona göre ceza göreceklerdir. Tarihen sabit olduğu üzere Musa aleyhisselâmdan sonra Beni İsrailin şiraze'i hayatı bozulmuş, birçok hatâlarda bulunmuşlar, doğru yoldan çıkmışlardı. Allah Tealâ da onlara «câlut» kavmini musallat etmişti. Bu kavim Mısır ile Filistin arasındaki sahillerde otururlardı. Bunlara «amalika» denilmektedir. Bunlar, Beni İsrail'e galebe etmişler, ve birçok yerleri istilâ eylemişler, birçok esir almışlar, Beni İsrail üzerine ağır vergiler tarhedip durmuş-

lardı. O zaman Beni İsrail arasında bir peygamber yokdu. Bilâhara kendilerine tarafı ilâhîden İşmuil veya Şem'un aleyhimesselâm, peygamber gönderildi. Bu zata karşı da cephe aldılar, eğer sen peygamber isen bize bir hükümdar tayin etde cihada atılarak kendimizi kurtaralım dediler. Bunun üzerine «Talût» ismindeki bir zat Beni İsrail'e hükümdar tayin edilmiş, bu sayede birçok fütuhata nail olmuşlar, amalikanın «calut» denilen kumandanını tepelemişler, onların tecavüzlerinden kurtulmuşlardı. Nitekim (251) inci âyeti kerime bu hususu bildirmektedir.

***

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ اِنَّ اللّٰهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ
مَلِكًا قَالُوٓا اَنّٰى يَكُونُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ اَحَقُّ
بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِنَ الْمَالِ قَالَ اِنَّ اللّٰهَ
اصْطَفٰيهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ
وَاللّٰهُ يُؤْتٖي مُلْكَهُ مَنْ يَشَٓاءُ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلٖيمٌ ٢٤٧

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(247) : Ve onlara Peygamberleri dedi ki: İşte Allah Tealâ size hükümdar olmak üzere Talûtu gönderdi. Dediler ki: Bizim üzerimize olan hükümdar olması nasıl olabilir? Halbuki, biz. mülke ondan daha haklıyız. Kendisine malca da bir genişlik verilmiş değildir. Peygamberleri de dedi ki: Şüphesiz Allah Tealâ onu sizin üzerinize intihap etmiştir ve ona ilim ve cisim itibariyle de bir ziyade vüs'at vermiştir. Ve Hak Tealâ mülkünü dilediğine verir. Ve Allah-ü azimüşşan vasidir ve alimdir.

***

İ Z A H

(247) : Bu âyeti kerime, Malikiyet ve hâkimiyete kimlerin lâyık olup olmadıklarına işaret etmektedir. Şöyle ki: (Ve onlara) o Beni İsrailden

olan cemaate (Peygamberleri) olan İşmuil aleyhisselâm veya diğer bir Peygamber (dedi ki) siz düşman ile cenk etmek için bir kumandan istiyorsunuz (işte Allah Tealâ size hükümdar) reis, kumandan (olmak üzere Talûtu gönderdi) onun maiyetinde olarak savaşta bulununuz. (Dediler ki: Bizim) nesebce, servetçe, ailece mevkiimiz yüksektir. Artık bizim (üze* rimize onun) bir fakir, nesebce düşkün olan Talûtun (hükümdar olması nasıl olabilir?) Mülkün idaresi ona nasıl tevdi edilebilir? (Halbuki, biz) haiz olduğumuz evsaf itibariyle (mülke ondan daha haklıyız) o bizim gibi bir peygamber veya bir hükümdar sülâlesinden değildir. (Kendisine malca da bir genişlik verilmiş değildir.) Bu hodbin olan cemaate hitaben (peygamberleri de dedi ki: Şüphesiz Allah Tealâ onu sizin üzerinize intihab etmiştir.) Elbette bu intihabı bir hikmet ve maslahat icabıdır. Buna kim itiraz edebilir? (Ve) maamafih (ona) Talûta (ilim ve cisimce de bir ziyade vüsat vermiştir.) Mülkün nizamını tanzim, siyaseti güzelce idare içûı ilim lâzımdır. Düşmana karşı mukavemec için kuvveti beden, şehameti ruh lâzımdır. Bu hasletler ise Talûtda mevcuttur. Bu hususta mücerret bir neseb, maddî bir servet kâfi değildir. (Ve) maamafih bütün bu kâinat Allahmdır, artık (Allah Tealâ mülkünü dilediğine verir) buna kimse mâni olamaz. Buna İtiraza kimse salâhiyettar bulunamaz» (Ve Allah Tealâ vasidir) onun lutfu ihsanı pek geniştir, dilediğine fazla nimet, fazla selâhiyet verir. (Ve) o Halikı kerîm (alimdir) herşeyin mahiyetini, liyakatini, mülke lâik olup olmadığını bilir ve ona göre irade'i ilâhîyesi tecelli eder. Bizler her hâdisenin ledünniyatına, hikmeti vukuuna vakıf olamayız, bizim için takdiri ilâhîye teslimiyetten çare'i halâs yoktur.

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ اِنَّ اٰيَةَ مُلْكِهٖٓ اَنْ يَاْتِيَكُمُ
التَّابُوتُ فِيهِ سَكِينَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِمَّا
تَرَكَ اٰلُ مُوسٰى وَاٰلُ هٰرُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلٰٓئِكَةُ
اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنٖينَ ﴿٢٤٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(248) : Ve onlara peygamberleri dedi ki: Şübhesiz Talûtun hükümdarlığına açık alâmet, size tabutun gelmesidir ki, onda Rabbiniz tarafından

bir sekinet vardır ve Musa ile Harun hanedanının metrukâtından bir ba-Myye vardır. Onu melekler yükleneceklerdir. Eğer siz müminler iseniz şüphe yok ki, onda sizin için bir delili kat'î vardır.

**

İ Z A H

(248) : Bu âyeti kerime, vaktiyle Beni İsraili ikaz için gösterilmiş olan bir hârikayı bildirmektedir. Şöyle ki: Beni İsrail'e Talût, hükümdar tayin edildi **(ve onlara peygamberleri)** olan zat **(dedi ki: Şüphesiz Talûtun hükümdarlığına)** o makama liyakatine **(açık alâmet,** size **tabutun)** harikulade bir surette yeniden **(gelmesidir ki)** o tabutta veya onun bu gelmesinde **(rabbiniz tarafından bir sekinet)** bir emniyet ve itimat, o makama liyakatine çlair sizde husule gelecek bir kanaat **(vardır** ve) onda **(Musa ile Harun ailesinin)** veya bizzat kendilerinin (metrukâtından **bir** bakiye vardır.) Bunlar Hazreti Musa'nın asası ve Tevratm bazı levhaları gibi şeylerdir. **(Onu)** o tabutu **(melekler hamil olacaklardır)** onu getirip Talûta teslim edeceklerdir. **(Eğer siz müminler iseniz şüphe yok ki, onda)** o tabutun böyle gelişinde **(sizin için bir delili kat'î)** Talûtun hükümdarlığa lâik, bu hususta hükmi ilâhî lâhik olduğuna dair vazih bir delâlet ve alâmet **(vardır.)** Artık bundan hisseyâbi intibah olunuz. Din yolunda sebat ve metanet gösteriniz, Cenabı Hakkın yardımına, nusretine muntazır bulununuz. Dindar olan zatlara lâik olan hareket de bundan ibarettir.

§ Tabuttan maksat, Tevratın sandukudur. Bu tabutun Hazreti Âdem'den intikalen Hazreti Musa'ya-vasıl olduğu rivayet olunuyor. Bunun içindeki metrukâttan maksat da bir rivayete nazaran Hazreti Musa'nın asası ile bazı tevrat levhaları ve Hazreti Harun'un asası ile sarığı ve bir ölçek kudret helvası idi. .Hazreti Musa: Bu tabutu muharebelerde ordusunun örtünde bulundururmuş, bu ordu için bir kuvve'i mâneviye, bir itminan temin edermiş. Bilâhara Beni İsrail Calûta mağlûb olunca bu mübarek tabut ellerinden çıkmış, bunu Calût alıp kendi ülkesine götürmüş, bunu nâpâk yerlere atmışlar, bu yüzden bazı belâlara uğradıklarını görmüşler, fou sebeble teşeüm ederek tabutu şehir haricine atmışlar, Cenabı Hak da bu tabutu dört melek vasıtasiyle yine Beni İsrail diyarına göndermiş. Talûtun hükümdarlığına bir nişane olmak için onun hanesine bıraktırmıştır.

*
**

فلما فصل طالوت بالجنود قال ان الله مبتليكم
بنهر فمن شرب منه فليس مني ومن لم يطعمه
فانه مني الا من اغترف غرفة بيده فشربوا
منه الا قليلا منهم فلما جاوزه هو والذين
امنوا معه قالوا لا طاقة لنا اليوم بجالوت
وجنوده قال الذين يظنون انهم ملاقوا الله
كم من فئة قليلة غلبت فئة كثيرة
باذن الله والله مع الصابرين ﴿٢٤٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(249) : Vaktaki Talût, ordusu ile hareket etti. Dedi ki: Allah Tealâ sizi bir ırmak ile imtihan edecektir. İmdi her kim ondan içerse benden değildir ve her kim ondan tatmazsa o şüphesiz bendendir. Ancak eliyle bir avuç Man müstesna. Fakat onlardan bir azı müstesna olmak üzere hepsi de ondan içiverdiler. Vaktaki Talût, ve maiyetindeki imân edenler ırmağı geçtiler. Dediler ki: Bizim bugün Calût ile trduşuna karşı takatimiz yok. Allah Tealâ'ya mülâki olacaklarına kani olanlar ise dediler KI: Nice az bir fırka, nice çok fırkalara Allahın izniyle galip gelmiştir. Ve Allah T^ala sabredenler ile beraberdir.

**

İ Z A H

(249) : Bu âyeti kerime, selâbeti kalbe, metaneti diniyyeye bihakkın sahip olanlarla olmayanlar arasındaki farkı şöylece gösteriyor. (Vaktaki, Talût) harb için yurdandan çıkıp (ordusu ile beraber harekeı etti) askerlerine hitaben (dedi ki: Allah Tealâ sizi bir ırmak ile imtihlan edecektir)?

sizden itaatkâr olanlar ile âsî olanları izhar buyuracaktır. (İmdi her kim ondan) o ırmağın suyundan (içerse benden değildir), bana tâbi olanlardan **bulunmamıştır, (Ve her kim ondan tatmazsa o şüphesiz bendendir)» bana tâbi olanlardandır. (Ancak eliyle bir avuç alan)** onunla iktifa eden **(müstesna.) O bununla bu emre** muhalefet etmiş olmayacaktır. **(Fakat onlardan) o ordü efradından (bir azı müstesna olmak üzere hepsi de ondan içiverdiler.) Derken hararetleri** arttı, takatleri kesildi, korkuları ziyadeleşti, ırmağın kenarında kalıverdiler. Rivayete nazaran bunların adedi dört bin idi. Irmağı geçenler de mücahidini Uhud kadar, yani üç yüz on zattan ibaretti. **(Vaktaki Talût ve maiyetindeki müminler ırmağı geçtiler)** düşmanın çokluğuna muttali olunca, **(dediler ki, bizim bugün Calût ile ordusuna karşı takatimiz yok),** birçok arkadaşlarımız geride kaldılar, artık onlarla savaşta muvaffak olabilir miyiz?.. Fakat içlerinden **(Allah Teâlâ'ya mülâki olacaklarına kanî olanlar** ise) daha ziyade metaneti ruhiyeye mâlik olan mücahitler ise **(dediler ki: Nice az bir fırka, nice çok fırkalara Allahın izniyle)** yardımıyle **(galip gelmiştir.)** Bir de az olduğumuz halde o efradı, çok düşmana inayeti ilâhiyye sayesinae galip olabiliriz. Korkmaya mahal yok. **(Ve Allah Tealâ sabredenler ile beraberdir)** onlara yardım eder, nusret verir. Bizler de hak yolunda sebat etmeliyiz ki, âtifeti ilâhiyyeye nail olabilelim.

*

وَلَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ
وَجُنُودِهِ قَالُوا رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ
أَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٢٥٠﴾ فَهَزَمُوهُمْ
بِإِذْنِ اللَّهِ وَقَتَلَ دَاوُدُ جَالُوتَ وَآتَاهُ اللَّهُ
الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ وَلَوْلَا دَفْعُ
اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ
وَلَٰكِنَّ اللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٢٥١﴾

o

MEALİ ÂLİSİ

(250) : Vaktaki Calût ile askerlerine karşı meydana çıktılar, dediler ki: Ey Rabbimiz!. Üzerimize sabır yağdır ve ayaklarımızı sabit kıl ve bizlere o kâfirler güruhi üzerine nusret ver.

(251): Hemen onları Allah Tealânın izniyle hezimete uğrattılar ve Davut, Calûtu öldürdü ve Allah Tealâ ona mülk ve hikmet verdi ve dilediğinden ona talim buyurdu. Ve eğer Hak Tealâ'nın insanları birbiriyle defetmesi olmasaydı yer yüzü mutlaka fesada uğramış olurdu. Fakat AK lah Tealâ âlemler üzerine fazl-ü kerem sahibidir...

İ Z A H

(250) : Bu âyeti kerime, tehlikeli hâdiselerden dolayı Cenabı Hak'ka nasıl tazarru ve niyazda bulunulacağını göstermektedir. Şöyle ki: Talût ile maiyetindeki müminler **(vaktaki Calût ile askerlerine karşı meydâna çıktılar)** düşman **ordusunun çokluğunu** görünce Cenabı Hak'ka yalvarmaya başladılar, niyazda bulunarak **(dediler ki: Ey Rabbimiz!. Üzerimize sabır yağdır)** kalblerimize **metanet ver, bizlere tahammül** nasip **et (ve ayaklarımızı sabit kıl) meydanı harbde bizlere azm ve** metanet ver. **(Ve bizlere o kâfirler güruhu üzerine nusret ihsan buyur.)** Ne mübarek bir dua. Demek ki, insan, bir mühim **hâdise karşısında kaldı mı,** evvelâ sabretmeli, sonra sebatta **bulunmalı, neticesinde de nusreti** ilâhiyyeye naiüyetini niyaz eylemelidir.

(251) : Bu âyeti celile de duaların müstecab olacağını ve cihadın Jıikmeti meşruiyetini göstermektedir. Şöyle ki: **Talût ile ordusu** dua ve niyazda bulunup **(hemen onları) Calût ile ordusunu (Allah Tealâ'nın izniyle)** irade ve takdiriyle **(hezimete uğrattılar) o** koca ordu bu az kuvvetin mağlûbu oldu **(ve Davut)** Aleyhisselâm **da (Calûtu öldürdü. Ve Allah Tealâ ona)** Davut Aleyhisselâm'a **(mülk ve hikmet verdi)** ona nübüvvet ve saltanat nasip etti. Bu ikisini cem' eden ilk peygamber, Hazreti Davut'dur. (ve) Cenabı Hak **(dilediğinden ona talim buyurdu)** Hazreti Davud'a Zebur kitabını verdi. Ona memleketini idare için lâzım gelen bilgileri öğretti, ona pek güzel bir ses verdi, demirleri yumuşatıp zırh yapmak san'atını öğretti. O da zırh yapar, satar, maişetini onunla temin eder. Hazine'i devlete yük olmazdı. Ve cihat sahalarına atılarak temini adalete çalışır, dini ilâhîyi ilâya koşar dururdu. **(Ve eğer Allah Tealânın insanları birbiriyle defetmesi olmasaydı)** aralarında vakit vakit mücadeleler olup İslahı âleme çalışan zümreler bulunmasaydı **(yer yüzü mutlaka fesada, uğramış olurdu.)** Yer yüzünde adalet ve intizamdan, nezahat ve diyanetten eser kalmazdı. Bütün ehli fesat, umuma karşı tahakküme devam eder durur-

du. **(Fakat Allah Tealâ)** bütün **(âlemler üzerine)** bahusus akıl sahipleri olan insanlar hakkında **(fa.zl-ü kerem sahibidir)** vakit vakit sâlih kullarına nusret ihsan eder, onların vasıtasiyle yer yüzünde birçok fesatların zuhuruna meydan vermez, beşeriyete hak ve hakikati, bildirecek zatları yaratır, insanları uyanmaya, hak ve hakikati müdafaaya davet buyurur. İşte cihadın meşruiyeti de bu gibi hikmetlere müstenittir. Bütün bunlar Cenabı Hak'km beşeriyet için birer fazl-ü kereminden başka değildir. Elgıpta bunlardan istifadeye müstait olanlara.

§ Davut Aleyhisselâm, Yakup Aleyhisselâm'm oğlu Yehuda'nm neslindendir. Babasının adı İyşadır. Bu zat on üç oğlu ile beraber Talût'un ordusunda bulunmuştu. Hazreti Davut, bunun en küçük oğlu idi. Calût kendisiyle mübareze için Talât'tan er istemişti.. Bu karşılıklı *ingi* Hazreti Davut, deruhte etmiş ve meydanı harbe atılıp Calût'u kati muvaffak olmuştur. Bunun üzerine Talût da kızını Hazreti Davut'a vermiş ve Tahît'un vefatında yerine Hazreti Davut geçerek kırk sene hükümdarlıkta bulunmuş, bütün Benî İsrail, onun idaresi altında toplanmıştı. İşmuil Aleyhisselâmın irtihalinden sonra da Hazreti Davuta peygamberlik verilmiştir. Hazreti Davut, Kudusi Şerifi, Haleb'i, Nusaybin'i, Umman beldelerini, Ermenistan'ı zaptetmiş, Kudusi Şerifi payitaht ittihaz eylemiştir. Yetmiş yaşında olarak vefat etmiştir.ı İrtihali, Hazreti Musa'nın vefatından beş yüz otuz beş sene sonraya müsadiftir.

Hazreti Davut'a verilen Zebur kitabı, hep mev'izeleri, ilahiyatı, münacâtı muhtevi idi. Şer'î hükümleri ihtiva etmiyordu; Hasreti Davut da Musa Aleyhisselâmm şeriatiyle amel etmiştir.

*

تِلْكَ آيَاتُ اللّٰهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢٥٢﴾

——— o ———

MEALİ ÂLİSİ

(252) : İşte bunlar Allah Tealâ'nm âyetleridir. Bunları sana hak olarak tilâvet ediyoruz. Sen de şüphe yok ki gönderilmiş olan peygamberlerdensin.

***

İ Z A H

(252) : Bu âyeti kerime, beyanatı Kur'âniyenin aynı hakikat olduğunu ve Resuli Ekremin risaletini beyan etmektedir. Şöyle ki: **(İşte bunlar)** Kur'ânı Kerimde mezkûr olan bu kıssalar, eski ümmetlere ait tarihî vakalar, bahusus Talût; Calût hâdisesi **(Allah Tealâ'nm âyetleridir)** bunlar-

dan ibret alınması icap eder. (Bunları sana hak olarak), aynı hakikat olarak, kimsenin inkârına imkân bulunmayacak bir surette (tilâvet ediyoruz) bunları Cibrili Emin vasıtasiyle sana mütevaliyen inzal eyliyoruz. Bunlarda ne ehli kitap, ne de tarih erbabı şek edemez. Bunlar, kütübi salifede de mezkûrdur. (Sen de) Habibim Ya Muhammet! (Şüphe yok ki) tarafı izzetimden (gönderilmiş olan peygamberlerdensin.) Evet... Yâ Resulallah! Sen efdalül mürselinsin, hâtemülenbiyasın. Sana nazil olan ve bir mucize'i ebediye bulunan Kur'ânı Kerim, buna en parlak bir delildir. Artık bütün beşeriyetin sana tâbi olmaları lâzımdır. Bütün insaniyet âleminin ebedî saadeti ancak sana tâbi olmakla kaimdir.

*
*

تلك الرسل فضلنا بعضهم على بعض منهم من كلم الله ورفع
بعضهم درجات وآتينا عيسى ابن مريم البينات وأيدناه
بروح القدس ولو شاء الله ما اقتتل الذين من بعدهم من بعد
ما جاءتهم البينات ولكن اختلفوا فمنهم من آمن ومنهم
من كفر ولو شاء الله ما اقتتلوا ولكن الله يفعل ما يريد

———o———

MEALI ALISI

(253) : **O resuller yok mu, biz onların bazılarını bazıları** üzerine tafdil ettik. **Onlardan kimi vardır** ki, Allah Tealâ **onunla** mükâlemede bulunmuştur. **Bazılarına** da yüksek dereceler vermiştir. Meryem'in oğlu İsa'ya da beyyineler verdik ve onu ruhulkuds ile teyid eyledik. Eğer Allah Tealâ dileseydi onlardan sonrakiler, kendilerine o beyyineler geldikten sonra birbirini öldürüp durmazlardı. Fakat ihtilâfa düştüler, artık onlardan kimi imân etti ve onlardan kimi de kâfir oldu ve eğer Allah Tealâ dilemiş olsaydı mukatelede bulunmazlardı, ve lâkin Hak Tealâ neyi irade ederse onu yapar.

*

İ Z A H

(253) : Bu âyeti kerime, Peygamberanı Zişanın aralarındaki farka ve ümmetler arasındaki ihtilâfların hikmetine işaret etmektedir. Şöyle ki: (O) kıssaları zikrolunan (resuller yok mu, biz onların bazılarını bazıları üzerine tafdil ettik.) Her ne kadar onlar nübüvvet ve risalet itibariyle müttehit iseler de bazı hasaisi zatiyeden dolayı, bir kısım taltifati ilâhiyyeye mazhariyetten nâşi aralarında fark vardır. (Onlardan kimi vardır ki, Allah Tealâ onunla) bilâvasıta (mükâlemede bulunmuştur) mekândan, harf ve sevtden münezzeh olarak emirlerini bizzat tebliğ buyurmuştur. Nitekim Hazreti Musa'ya Turisinada, bizim peygamberimize de Leyle'i Miraçta bizzat hitap buyurmuştur. (Bazılarına da yüksek dereceler vermiştir.) Bu yüksek dereceleri haiz olan en büyük peygamber ise Hazreti Muhammettir. Aleyhisselâtü vesselam. .0 hatemülenbiyadır, onun şeriatı şerayi'i sabıkayı nasihtir. O sidretülmüntehaye kaldırılmıştır. O makamı mahmudu haizdir, onun ümmeti, bütün ümmetlerden ziyadedir. Binaenaleyh Resuli Ekrem Efendimizin dereceleri bütün enbiyanın derecelerinden âlidir. Cenabı Hak buyuruyor ki: (Meryem'in oğlu İsa'ya da beyyineler verdik.) Ona İncili Şerif verilmiştir. O mevtayı ihya, bir takım hastalıkları izale ve bir takım mugayyebattan haber verme gibi mucizelere nail olmuştur. (Ve onu ruhulkudüs ile) nezih bir ruh ile veya İncil gibi bir semavî kitap ile veya Cibril Emin ile (teyit eyledik) takviye buyurduk. (Eğer Allah Tealâ dileseydi onlardan) o peygamberlerden (sonrakiler) muhtelif ümmetler (kendilerine o beyyineler) o vâzih mucizeler, o zahir âyetler (geldikten sonra) uyanır, aralarında güzel bir din rabıtası bulunur, mütesanit bir halde yaşarlardı. (Biribirini öldürüp durmazlardı) aralarında ayrılıklar, mücadeleler görülmezdi. (Fakat ihtilâfa düştüler) hepsi de akıllarını, iradelerini güzelce istimal, ederek bir dairei vahdette toplanmadılar. (Artık onlardan kimi) akilâne hareket edip Cenabı Hak'ka (imân etti) peygamberine tâbi oldu. (Ve onlardan kimi de kâfir oldu) nefsinin kötü düşüncelerine mağlûp olarak şerefi imândan mahrum kaldı. (Ve eğer Cenabı Hak dilemiş olsaydı mukatelede bulunmazlardı.) Fakat Hak Tealâ Hazretleri lihikmetin insanlara bir iradei cüz'iye, bir ihtiyar vermiştir. Bir kul bu iradesini, ihtiyarını ne tarafa sarfederse Cenabı Hak bunu ilmi ezelisi ile bildiği için onu bu suretle halkeder. Bu imtihan âlem, onu muktezidir. Binaenaleyh eğer Cenabı Hak, insanların aralarında mukatele olmamasını dilemiş olsaydı bundan cebir lâzım gelirdi. İnsanlarda bir irade bulunmamış olurdu. Bu halde mut'i ile âsi taayyün etmiş olmazdı. Böyle bir hal ise mükellefiyet esasına mugayyirdir, artık insanlar kendi iradelerini hayra, ittifak ve ittihada tevcih ederlerse Cenabı Hak da onu vücude getirir, bilâkis şerre, nifak ve şikaka sarf eylerler ise Hak Tealâ da onu o veçhile irade buyurmuş olur. Maamafih Cenabı Hak iradesinde muhtardır. Herhalde bir şeyi irade edip onu yapmağa mecbur

değildir. **(Velâkin Hak Tealâ neyi irade ederse onu yapar)** vücudî ve ademî olan umurdan hangisini irade buyurursa onu vücude getirir. İşte ademi mukateleyi irade buyurmaması da bu cümledendir. Bu muktezayı hikmettir. Ve bu teklif âleminin levazımındandır..

*

o

MEALİ ÂLİSİ

(254) : Ey iman etmiş olanlar!. Size rızk olarak verdiğimiz şeylerden infak ediniz. Bir günün gelmesinden evvelki, onda ne alım satım, ne dostluk, ne de şefaat vardır. O kâfirler ise işte zalim olanlar, onlardır.

*

İ Z A H

(254) : Bu âyeti kerime, cihat ile mükellef olan ehli imânın hak yolunda infak ile de muvazzaf olduklarını göstermektedir. Şöyle ki: **(Ey müminler)** Ey Allah Tealâya ve onun peygamberlerine ve dini islâmın bütün hükümlerine imân etmiş olan müslümanlar!. **(Size rızık olarak verdiğimiz şeylerden)** servetinizden, mekûlât ve meşrubata ait, ihtiyacınızdan zait mallarınızdan fisebilillâh **(infakta bulununuz.)** Zekâtınızı veriniz, fukaraya, zuafaya tasaddukta bulununuz, icap ettikçe müdafaayi vatan uğrunda mallarınızdan fedakârlıkta bulunmayı bir vazife biliniz. Bunları ifaya çalışınız **(bir günün)** bir kıyamet vaktinin **(gelmesinden evvelki, onda)** o kıyamet gününde **(ne alım satım)** vardır. Bir kimse başkasını bir fidye vererek azaptan kurtaramaz. **(Ne dostluk)** vardır. Herkes nefsî, nefsî diyerek kendisinden başkasını düşünemez. **(Ne de şefaat vardır.)** Cenabı Hak müsaade etmedikçe bir kimse başkasına şefaat edemez, onun halâsını temenniye cür'et gösteremez. Bu gibi hakikatleri, kutsal emirleri, vazifeleri inkâr edenler ise, imândan mahrum kimselerdir. Artık (o) gibi **(kâfirler ise)** öyle zekâtı ve sair dinî ahkâmı münkir olanlar ise **(işte)** asıl **(zalim olanlar, onlardır.)** Binaenaleyh öyle zalimlere bakmayınız, onlar gibi hareket etmeyiniz. Uhdenize düşen vazifeleri ifaye çalışınız, size bunları emreden Halikı Azimüşşanın kudret ve azametini,.

mükâfat ve mücazatmı düşününüz de onun kutsal emirlerine muhalefetten hazer ediniz ki, siz de o gibi zalimlere iltihak etmiş olmayasınız.

*
**

اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ
سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ
مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا
خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ
كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ
الْعَظِيمُ ٢٥٥

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(255) : Allah Tealâ ki, ondan başka bir mâbut yoktur. Hayyü kayyüm olan odur. Onu ne uyuklama ne de uyku tutmaz. Göklerde ne varsa yerde ne varsa hep onundur. Onun izni olmaksızın onun yanında şefaat edecek olan kimdir?. O mahlûkatının geçmişleri ve gelecekleri ne varsa hepsini bilir. Ve onun mahlûkatı onun dilediğinden başka onun malûmatından bir şeyi ihata edemezler. Onun kürsüsü göklerden ve yerden daha geniştir. Göklerin ve yerin hıfzı ona ağır gelmez. Ve en yüce ve en ulu olan da ancak odur...

*
**

İ Z A H

(255) : Bu âyeti kerime, âyetülkürsi unvanını haiz, evsafı ilâhiyeyi nâtık, âyatı Kur'âniyenin en âzimi olmakla muttasiftir. Şöyle buyuruluyor ki: **(Allah Tealâ)** o zatı akdes, o Halikı Zişan **(ki ondan başka)** bir halik ve ondan başka **(bir mâbut yoktur)** ulûhiyet ve mâbudiyet yalnız ona mahsustur. **(Hayyu kayyum olan odur)** ezelî ve ebedî olan hayat onun

hayatıdır. Ona adem, zeval asla tarî olamaz. Ve o bizatihi kaimdir, vacibilcücuttur. Varlığında hiçbir kimseye muhtaç değildir. Bütün mükevvenatın halk ve tedbiri, muhafazası ona aittir. **(Onu ne uyuklama ne de uyku tutmaz.)** Ona hâşâ gaflet âriz olmaz, o daima mükevvenatın ahvaline âlimdir. **(Göklerde ne varsa, yerde ne varsa hep onundur.)** Cümlesi onun mülküdür, onun mahlûkudur. Onun tahtı tasarruf undadır. **(Onun izni olmaksızın onun yanında)** onun huzuru mânevisinde **(şefaat edecek olan kimdir?.)** Buna kim cesaret edebilir?. Buna kimin selâhiyeti olabilir?. Ancak Cenabı Hak'km müsaadesine mazhar olan enbiyayı izam ile bir kısım sülehayı ümmet bu şefaat imtiyazını haiz olacaklardır. (O) Halikı Zişan **(mahlûkatının geçmişleri ve gelecekleri ne varsa hepsini bilir)** herkesin bütün işlediklerini ve âtiyan işleyeceklerini ilmi ezelisiyle bilmektedir. Her kulunun düşüncelerini, düşünecekleri şeyleri, dünyaya ve âhirete ait işlerini ilmi ezelîsi muhittir. **(Ve onun)** o mabudı azimin **(mahlûkatı onun dilediğinden)** takdir buyurmuş olduğu şeylerden **(başka onun malûmatından)** onun ilminin muhit bulunduğu şeylerden **(bir şeyi ihata edemezler)** kavrayamazlar. Mahlûkatm malûmatı mahduttur. Ancak Cenabı Hak'km dilediği miktarı kavrayabilirler. Artık insanlar, zatı kibriya hakkında, onun bir nice hikemi hafiyesi hakkında kendi kendilerine nasıl hüküm verebilirler?. **(Onun kürsüsü göklerden ve yerlerden daha vâsidir)** yani onun arşı kibriyası, onun azameti sânı, onun ihatai ilmiyesi bütün mükevvenatın fevkindedir. Hepsini muhit bulunmuştur. Hiç bir şey onun ilminden, kudretinden, hakimiyetinden hariç kalamaz. **(Göklerin** ve yerin hifzı) bunları muhafaza buyurması, **(ona)** o Hâliki Zikudrete asla (ağır da gelmez) onun zatı ahadiyeti teessürden, bir meşakkate mâruziyetten münezzehtir. **(Ve en yüce ve en ulu olan da ancak odur)** o mâbudi azimdir, o halikı hakimdir. Binaenaleyh onu bilip tasdik etmek, onun gösterdiği yolu takip eylemek, ona ibadet ve taatle tenviri vicdana çalışmak bütün beşeriyet için en birinci vazifedir.

§ Bu âyeti kerimede beyan buyrulan **(hay ve kayyum)** sıfatları, rivâyete nazaran esmai ilâhiyyenin en büyüğüdür. Bunlara ismi âzam denilmiştir.

§ Kürsü; lügatte üzerine bir zatın çıkıp oturacağı malûm makamdır. Cenabı Hak ise mekâna, oturacak bir yere ihtiyaçtan münezzehtir. Onun kürsüden muradı ilâhîsi ne ise biz onu ilmi ilâhîye havale eder mevcudiyetine mutekıd bulunuruz. Maamafih bu hususta ulemayi dinin bazı kavilleri vardır. Şöyle ki: Kürsüden murat, arştır veya arşın altında ve göklerin üstünde bir âlî makamdır. Veyahut kürsüden murat, saltanatı ilâhiyyedir, kudret ve hakimiyyeti subhaniyyedir, bütün mükevvenatı muhit olan ilmi ilâhiden kinayedir, azameti ilâhiyyesini bir tasvirden ibarettir.

§ Bu âyeti kerimeye «Âyetülkürsü» denilmiştir. Bu Kur'ânı Kerimdeki âyetlerin âzamidir. Bu âyeti kerime, Cenabı Hak'km sıfatı ilâhiyyesini, hakimiyeti subhaniyesini, azamet ve kibriyasmı en baliğ bir surette

bizlere telkin etmektedir. Bizleri hidayet tarikine sevk için en mükemmel, ilâhi bir rehber mesabesinde bulunmaktadır. İlâhiyyat ilminin bir zübdesini havidir. Binaenaleyh bunu okumakta birçok faideler vardır. Bunu yatarken, kalkarken bir huzuru kalb ile okumak, bir mümini bir nice felâketlerden siyanet eder. Bu hususa dair mütaaddit ehadisi şerife vardır.

*
**

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ
فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ
الْوُثْقَى لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥٦﴾

o

MEALÎ ÂLİSİ

(256) : Dinde ikrah yoktur. Doğruluk, sapıklıktan iyice ayrılmıştır. Artık her kim şeytana küfreder, Allah Tealâ'ya imânda bulunursa kopması bulunmayan bir kulpa yapışmış olur ve Allah Tealâ semidir, alimdir...

*
**

İ Z A H

(256) : Bu âyeti kerime, islâmiyeti kabul için onun parlak, yüksek mahiyetini mülâhaza kâfi olup bu hususta ikraha ihtiyaç bulunmadığını bildirmektedir. Şöyle ki: (Dinde ikrah yoktur) islâmiyeti kabul etmesi için kimseye cebredilemez ve dini islâm, hiç bir şey, hic bir muamele hakkında ikrahı tecviz etmemiştir. Gerek din hususunda ve gerek başka hususlarda ikrah cihetine gidilemez. Malûm olduğu üzere ikrah bir şahsa, hoşlanmadığı, rızası ile kabul etmediği bir şeyi tehdit ile ilzam etmektir. Binaenaleyh ikraha mukarin olup birriza kabul edilmeyen islâmiyet, kabul edilmiş, sahibini mes'uliyetten kurtarmış olamaz. Nitekim ikraha mebni yapılan ibadetler de indallab makbul değildir. İkraha binaen islâmiyeti kabul eden bir kimse — bilâhare tashihi itikat ederek bu kutsî dini sami^ miyetle benimsemedikçe — bir münafık olmuş olur. Maamafih böyle bir kimseye bir kâfir de diyemeyiz; Olabilir ki, mukallibülkulub olan Allah Tealâ onun kalbini imân cihetine tevcih etmiş, ikrah buna bir vesile olmuştur. Biz zahiren gösterilen ikrara göre hükmederiz. Kimsenin kalbini teftişe kalkışamayız. (Doğruluk) rüşt, yani: jslâmiyetin hak bir dîn oldu-

ğu, imânın insanı ebedî saadete kavuşturacağı, Cenabı Hak'km yarlığını gösteren bütün âyetler, deliller ile zahir, ve bahir bulunmuştur. Binaenaleyh bu cihetle doğruluk (sapıklıktan) gayden yani: Küfürden, ebedî şekavete, azaba saik olan dinsizlikten (iyice ayrılmıştır.) Evet!. Peygamberlerin beyanatından, kütübi ilâhiyyenin mündericatıhdan dolayı ve Cenabı Hak'km varlığına bütün kâinatın şehadet edip durduğundan nâşi hakikat tebeyyün etmiştir. Her âkil insan, bunu düşünüp tasdik edebilir. Artık ikraha lüzum yoktur. Herkes istikbalini düşünmeli, dinsizlik yüzünden uğrayacağı uhrevî cezayı nazara almalı, ikraha hacet kalmaksızın kendi rizasiyle, temiz kanaatiyle diyaneti islâmiyeyi kabul eylemelidir. Aksi takdirde akıbetini kendisi düşünsün. (Artık her kim Taguta küfreder, Allah Tealâ'ya imânda bulunursa kopması bulunmayan bir kulpa yapışmış olur.) Yani bu halde hakikî bir dine sarılmış, ezelî ve ebedî olan bir Hâlikı Zişanm ulûhiyetini tasdik ederek kendi âtisini temin eylemiş, tehlikelerden kendisini kurtarmış olur..

Tagut, azgın tugyankâr, müfsit kimse demektir. Şeytan bir Tagut olduğu gibi Cenabı Hak'kı inkâr eden, insanları dinden, ahlâktan mahrum bırakmaya çalışan her şahıs da bir taguttur. Mâbudiyet iddiasında bulunan Firâvunlar, Nemrutlar ve onların peşine düşmüş olan müfsit, tabiatperest kimseler de birer taguttur. Sahirler, kâhinler de bu kabildendirler İşte bunların bu mahiyetlerini bilip de kendilerinden kaçınmak, taguta küfretmek demektir. Onu inkâr edip hakka teveccüh etmektir. (Ve Allah Tealâ semidir) söylenilen sözleri, irşatkârane sözler ile izlâlkârane lâkırdıları duyar ve Hak Tealâ (alimdir) herkesin mâfizzamirini bilir, herkesin niyetine, ef'aline âlimdir, sözlerinde, inançlarında samimî olanlar ile. olmayanlar Hak Tealâ'ya tamamiyle malûmdur. «Müslümanlıkta cihadın meşruiyeti, islâmiyeti düşmanlarına karşı müdafaa içindir, fitnelerin zuhuruna meydan vermemek içindir. İslâmiyetin ulviyetini cihana neşir ve tebliğ içindir, düşmanların hücumundan diyarı islâmı korumak içindir. Yoksa başka milletleri zoru zoruna islâmiyeti kabule sevk için değildir.

Müslümanlıkta ikrah bulunmadığı içindir ki, müslümanlâra mağlûp olan milletler, yine kendi dinlerini muhafaza edegelmişlerdir. Hiç biri cebren islâmiyete sokulmamıştır. Hiç birinin hürriyeti vicdaniyesine aslâ müdahale edilmemiştir. Elverir ki, yaptıkları muahedelere, verdikleri sözlere riayet etsinler, bir karışıklığa cür'et göstermesinler. Fakat bir gayrimüslim, ahdini bozarsa veya bir müslüman bilâhara irtidat eder, başka bir dine girerse bittabi cezaya müstehik olurlar. Meselâ: Bir müslüman irtidat edince taib ve müstağfir olması kendisine teklif edilir. Buna rağmen yine irtidadmda İsrar ederse îdam cezasına müstehik olur. Bu ikrah meselesi değildir. Belki mensup olduğu islâm, cemiyetinin dinini tezyif ederek ona karşı muhalif bir cephe almış olacağından ve kötü bir numune teşkil etmiş ve islâmiyet aleyhinde propaganda yapacağı melhuz bulunmuş olacağından dolayı tatbiki icap eden bir cezadır. İntizami umu-

miyi ihlâle meydan vermemek için bunun tatbik edilmesi siyaseti içtimaiye icaplarındandır. Nitekim-: Bir millet efradından olan her hangi bir şahıs da o milletin kanunlarına muhalif hareketinden dolayı cezaya uğrar, bu ceza, bir cebir ve ikrah sayılmaz, onun kanaati vicdaniyesine bir müdahale addedilemez. Böyle bir ceza; selâmeti âmme namına bir hikmet ve maslahat muktezasıdır.

*
**

اَللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِينَ اٰمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ
وَالَّذِينَ كَفَرُوا اَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ
مِنَ النُّورِ اِلَى الظُّلُمَاتِ اُولٰئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ
فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٥٧﴾

——o——

MEALİ ÂLİSİ

(257) : Allah Tealâ imân edenlerin velisidir. Onları zulmetlerden nu-*ra* çıkarır. Kâfir olanların velileri ise taguttur. Onları nurdan zulmetlere çıkarırlar. İşte onlar cehennem ehlidirler. Onlar o ateşte ebedî olarak kalan kimselerdir..

*
**

İ Z A H

(257) : Bu âyeti kerime, ehli imân ile ehli küfrün hallerini göstermekte, bu suretle beşeriyeti tenvir ve ikaz lütfunda bulunmaktadır. Şöyle ki: **(Allah Tealâ)** zatı akdesine **(imân edenlerin velisidir)** onların yardımcısıdır, onların muhafızıdır. **(Onları zulmetlerden)** cehaletten, sü'i itikattan, kötü temayüllerden siyanet ederek **(nura)** hidayete, pertevi îkane, sahai saadete **(çıkarır.)** Onları manevî karanlıklardan kurtararak ebedî aydınlığa iletir. **(Kâfir olanların)** küfürleri ilmi ilâhîde sabit bulunanların **(velileri ise tagut'tur)** şeytandır, sair mudil kimselerdir, Kâb İbni Eşref gibi dinsiz rüesadır. **(Onları)** o küfrü kabul edip fitreti asliyelerine muhalefet eyleyenleri **(nurdan)** hidayetten, ziyayı fitrîden veya müşahede edip durdukları pertevi beyyinattan mahrum bırakarak **(zulmetlere)**

küfür ve isyan karanlıklarına, cehalet ve dalâlet vadilerine **(çıkarırlar.)** Onları ebedî bir felâkete mâruz bırakırlar. Evet!». Şeytanlara, şeytan tabiatlı kimselere aldanıp tâbi olanlar kendi selim fıtretlerini kaybederler, nuri diyanetle tenevvüre müstait oldukları halde o muğfil kimseler yüzünden bu kabiliyetlerini elden çıkararak küfür ve mâsiyet zulmetlerine düşmüş olurlar. Her türjü menhiyatı irtikâb ederler, nihayet bir ebedî azaba giriftar olurlar. Evet!.. (İşte onlar) o şeytanlar ve onların idlâl edip zulümatı küfre düşürdükleri kimseler yok mu? İşte onlar (cehennem ehlidirler.) İrtikâb ettikleri ceraimden dolayı cehennem ateşine mâruz kimselerdir. Ve (onlar o ateşte ebedî olarak kalan kimselerdir.) Bu da onların su'i itikatlarının, kötü amellerinin bir cezasıdır. Onlar binlerce sene yaşayacak olsalar, aynı itikatta bulunmaya cezmetmiş, nuru diyanetten ebediyyen ayrılmak azminde bulunmuş oldukları için böyle ebedî bir azaba müstehik bulunmuşlardır. Bu husustaki beyanatı ilâhiyyeyi, tehdidatı diniyeyi hiçe sayan dinsizlerin lâyık oldukları ceza, bundan başka olamaz. Elbette şeytanlara tâbi olanlar, böyle bir âkibete uğrayacaklardır. Nitekim Kur'ânı Kerim, bizlere bu gibi dinsizlerin tarihî hayatına dair malûmat vererek bizleri ikâz ve tenvir buyurmaktadır.

*
**

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ
أَنْ آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي
وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللَّهَ
يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ
الَّذِي كَفَرَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ٢٥٨

———— o ————

MEALİ ALİSİ

(258) : Sen görmedin mi Allah Tealâ kendisine mülk Verdiği için İbrahim ile Rabbi hakkında mücadelede bulunanı?.. O zaman İbrahim; **Rabbim**, o zatı zikudrettir ki, diriltir ve öldürür deyince «ben de diriltir ve öldürürüm» demişti. İbrahim: Şüphe yok ki, **Allah** Tealâ güneşi maşrıktan

getirir imdi sen **onu** mağrıp tarafmdan getir deyince de o kâfir mebhut **olup** kalmıştı. Ve **Allah** Tealâ zalimler güruhuna hidayet etmez.

*
**

İ Z A H

(258) : Bu âyeti kerime, tagut güruhundan olan Nemrudun kâfirâne iddiasını ve onun nasıl mebhut olduğunu bir ibret numunesi olmak üzere göstermektedir.. Rivayete nazaran Hazreti İbrahim, rübubiyyet iddiasında bulunan Nemrudu, dini hakka davet etmiş, bir takım putları kırmış olduğu için hapsedilmişti. Sonra Nemrut, o muhterem Peygamberi yanma celbederek onunla münazarada, muhasemede bulunmuş, Ya İbrahim!. Senin rabbin kimdir?, diye sormuştu. İşte bu âyeti celile, bu mücadeleyi şöylece beyan buyuruyor. (Sen görmedin mi?) Habibim!. Elbette sen bilirsin, Kur'ânı Kerim sana haber vermiş bulunmaktadır ki, (Allah Tealâ kendisine mülk) dünyevî bir saltanat, bir hâkimiyet (verdiği için) buna mağrur olarak Hazreti (İbrahim ile Rabbi hakkında mücadelede bulunanı) Nemrut nâmmdaki habis ruhlu şahsı (o zaman) o Nemrudun suali üzerine Hazreti (İbrahim, benim rabbim **o** zat) Ecellüâlâ (dır ki, diriltir ve öldürür) dilediğine hayat verir, dilediğini hayattan mahrum bırakır (deyince) o rübubiyyet iddiasında bulunan cahil Nemrut, kendisinde hâlikiyet sıfatı olduğunu iddiaya cür'et ederek (ben de diriltirim ve öldürürüm demişti.) Rivayete göre hapishaneden iki şahıs celbederek birini salıvermiş, birini de öldürmüş, bu cahilane hareketiyle güya iddiasını isbat etmek istemişti. Hazreti İbrahim, bu herifin ihya ve imate mahiyetini idrakten âciz olduğunu veya onun aczini göstermemek için böyle şarlatanlığa saptığını görünce daha vâzih bir hüccete intikal ederek: (İbrahim, şübhesiz **Allah** Tealâ güneşi maşrıktan getirir) şark tarafından doğmaya sevkeder. (imdi sen) de hâşâ rübubiyyet, hâlikiyyet iddiasında sadık isen **(onu)** o güneşi (mağrıp tarafmdan getir deyince de o kâfir) Nemrut (mebhut olup kalmıştı.) Tehayyür ve dehşet içinde kalmış, hücceti kesilmiş bir hale düşmüştü. İşte Allah Tealâ böyle münkirleri, yalancıları haip ve hasır kılar (ve Allah Tealâ) böyle (zalimler güruhuna hidayet etmez.) Onlar hidayete olan kabiliyetlerini zâyetmiş, nurdan çıkarak zulmetlere düşmüş bir halde bulunurlar.. Velhasıl: Elde ettikleri muvakkat bir hâkimiyete, bir varlığa güvenerek tanrılık iddiasına cür'et edenler, hakikî bir dinden yüz çevirenler nihayet mebh,ut ve makhur olurlar, rezilâne bir duruma düşerler, denaet ve cehaletleri bütün âleme karşı teşhir edilmiş bulunur. O gibi vicdansızlara karşı hakkı müdafaa eden, rebubiyeti îlâhîyeyi tasdik ve tebcil eyleyen her hangi bir zat ise muvaffakiyetlere nail olur, ebedî bir saadete, bütün ehli imânın muhabbet ve tazimine mazhar bulunur, d24» üncü âyeti kerimeye de müracaat!..

§ «Nemrut», Bâbil şehrinin müessisidir. Orada hükümdar bulunmuş-

tur. Başına ilk taç koyan ve yer yüzünde mağrurâne saltanat süren ve rübubiyyet iddiasında cür'et eden bir şahıstır. Kendisine musallat olan sivrisinekler tarafından öldürülmüştür. İsa Aleyhisselâm'ın milâdından 2640 sene mukaddem olduğu zannediliyor...

*
**

أَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلَى قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّى
يُحْيِي هَٰذِهِ اللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا فَأَمَاتَهُ اللَّهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ
بَعَثَهُ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ
قَالَ بَلْ لَبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ فَانْظُرْ إِلَى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ
لَمْ يَتَسَنَّهْ وَانْظُرْ إِلَى حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ آيَةً لِلنَّاسِ
وَانْظُرْ إِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنْشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا فَلَمَّا
تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ٢٥٩

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(259) : Yahut o kimse gibisini görmedin mi ki, bir karyeye uğramıştı O karyenin tavanları çökmüş, onların üzerine duvarları yıkılmıştı. Allah Tealâ bu karyeyi bu ölümünden sonra nasıl ihya edecek diyordu. Bunun üzerine Allah Tealâ o kimseyi yüz sene ölü İhraktı. Sonra da onu ihya buyurdu. Dedi ki: Ne kadar kaldın?. Dedi ki: Bir gün veya bir günün bazısı kadar kaldım. Dedi ki: Hayır yüz sene kaldın. İmdi yiyeceğine ve içeceğine bak ki, hiç biri bozulmamış, merkebine de bak. Ve seni nâsa bir âyet kılmak için — bu yapacağımızı yaptık —. Ve kemiklere bak onları nasıl biribirine birleştiriyoruz. Sonra da onlara et giydiriyoruz. Vaktaki — bu hakikat — kendisine tebeyyün etti. Dedi ki: Ben bilirim, Allah Tealâ şüphe yok her şeye kadirdir.

*
**

İ Z A H

(259) : Bu âyeti kerime, kudreti ilâhiyye ile ne kadar hârikaların vücude gelebileceğini ve ölümden sonra dirilmenin bir numunesini gösteriyor... Bir rivayete nazaran bu âyeti kerimede yeniden ihya edildiği bildirilen zat, Uzeyr Aleyhisselâmdır. Bu zatın nübüvvetinde ihtilâf vardır.-Bu Benî İsrail arasında bulunuyordu. «Buhtu Nasr» Kudüs havalisini zaptedip hârabezâra döndürmüş, ahalisinin bir kısmım öldürmüş, bir kısmım da esir almıştı. Bunların içinde daha genç olan Hazreti Uzeyr de bulunuyordu. Bâbilde bir zindana atılmıştı. Buradan bir yolunu bularak kaçmış, Kudüs havalisine gelmiş, fakat oraları büsbütün harap, ahaliden hâli görünce müteessir olmuş, buranın eski haline nasıl geleceğini teessürle düşünmüştü. İşte bu hâdise şu veçhile beyan buyuruluyor: (Yahut o kimse gibisini görmedin mi?) Yani: Onun hâli gibi garip, harikulâde, kudreti îlâhîyeye delil olan şu vakalardan haberdar bulunmadın mı ki: O kimse (bir karyeye uğramıştı) kendi eski vatanı olan Beyti Maktise veya Mutefike'ye avdet etmişti. (O karyenin) ise (tavanları çökmüş, onların üzerine duvarları yıkılmıştı.) Yani: Büsbütün harab olup ahalisinden kimse kalmamıştı. O zat, bu hali görünce pek müteessir olmuş (Allah Tealâ bu karyeyi bu ölümünden sonra nasıl) ne vakit (ihya edecek) acaba *bunu yeniden eski haline getirmeğe iradeci ilahiyye teallûk eyleyecek mi?. (diyordu), âdeti cariyeye nazaran böyle büsbütün mahvolup tarihe karışan bir varlığın eski haline gelmesi müstebet görüldüğünü, bu cihetle bunun nasıl» ihya edileceğini söylüyordu. Yoksa Cenabı Hak'km bunu yeniden ihyaya kadir olduğunu o zat da biliyordu. Fakat Cenabı Hak, bunun ve emsalinin vukuunu birer hârikai kudret olmak için o zat vasıtasiyle bütün beşeriyete göstermek, beyan etmek hikmetine mebni (bunun) bu temenninin (üzerine Allah Tealâ o kimseyi yüz sene ölü bıraktı), bayattan mahrum kıldı. (Sonra da onu) yeniden (ihya buyurdu) ve Cenabı Hak veya bununla alâkadar melek (dedi ki: Ne kadar kaldın?.) başından geçen hâli biliyor musun?. Ne miktar ölmüş bir halde bulundun?. Faikında mısın?. O da kendisini uykuda imiş gibi zannederek (dedi ki: Bir gün veya bir günün bazısı kadar kaldım.) Cenabı Hak ise kendisine vahy ederek veya melek vasıtasiyle (dedi \i: Hayır, yüz sene kaldın), bu müddet içinde ölmüş bulunuyordun (imdi yiyeceğine ve içeceğine bak ki) vaktiyle yanında bulunmuş olan taam 1« meşrubata dikkat et ki, -onlardan (hiç biri bozulmamış) bunlar bu yüz sene içinde oldukları gibi kalmışlardır. Bunların incir *ile* şıra olduğu-mervidir. (Merkebine de bak) o da ne hâle gelmiş, parça parça olan kemikleri kendisinden nasıl ayrılmış, (ve seni nâşa bir âyet kılmak için) böyle öldürüp dirilttik, seni badelmevt basin vücuduna bir delil kıldık (ve kemiklere bak onları nasıl biribirine birleştiriyoruz) hepsini tekrar yerlerine nasıl iade ediyoruz. (Sonra da

onlara et giydiriyoruz) onları yeniden eski haline getiriyoruz, hayata erdiriyoruz. Bu kemikler ya öldükten sonra ihya edilen zatın veya onun merkebinin veya alelumum orada bulunan bir takım hayvanatın kemikleri idi ki, kendilerinden ayrılmış, parça parça olmuş, kuruyarak etten soyulmuş iken kudreti ilâhîye ile yeniden eski hallerini almış, bu da ap açık görülmüştü. (Vaktaki) bu hakikat, bu ihyai emvat hususu veya Allah Tealâ'nm kemâli kudreti (kendisine) o kimseye (tebeyyün etti) bunları gözleriyle görüp müşahede eyledi. (Dedi ki: Ben bilirim, Allah Tealâ şüphe yok ki her şeye kadirdir.) Binaenaleyh bütün ölüleri yeniden diriltmeğe de âmennâ muktedirdir. Ölülerin nasıl ihya edileceğini benim, düşünüşüm, buna kudreti îlâhîyenin maziyadetin kâfi olduğunu bilmediğimden değildir. Belki bu ihya acaba mukadder midir? Mukadder olunca acaba nasıl bir suretle vücude geleceğini endişe ettiğimden dolayıdır. Yoksa Cenabı Hakkın buna ve sair nice hârikaları, bedialari yaratmaya ne kadar kadir olduğu şüphesizdir. Velhasıl bu zatın bu vefatından yetmiş sene sonra Kudsi Şerif havalisi bir İran hükümdarı tarafından fethedilerek tekrar imar edilmiş, Beni İsrail'in bakayası da yine burada toplanmış; bu havali âdeta yeniden hayat bulmuştu. O zat da yeniden hayat bulunca iki üç hârika karşısında kalmış, hem kendisinin, hem kemiklerin yeniden hayat bulduğunu görmüş, hem de yurdunun yeniden canlandığını müşahede eylemişti. Cenabı Hak'km daha böylece nice hârikaları vücude getirmiş ve getirmekte olduğu şüphesizdir. İşte onlardan yine birini de Kur'ânı Kerim bizlere bildirmektedir.

*
**

وَإِذْ قَالَ إِبْرٰهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِ الْمَوْتٰى قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِنْ
قَالَ بَلٰى وَلٰكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ
فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلٰى كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ
ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا وَاعْلَمْ أَنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٦٠﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(260) : Ve o vakti de yâdet ki, İbrahim, Yarabbü. Ölüleri nasıl ihya edeceğini bana göster demiş, — Cenabı Hak da — inanmadın mı?, diye buyurmuştu. O da evet... İnandım, fakat kalbim mutmain olsun için demiş,.

Allah Tealâ da: Kuşlardan dört tanesini tut da onları kendine çevir, sonra her dağ üzerine onlardan birer parça at, sonra da onları çağır, sana koşarak gelirler ve bil ki Allah Tealâ şüphe yok azizdir, hakimdir diye buyurmuştur.

İ Z A H

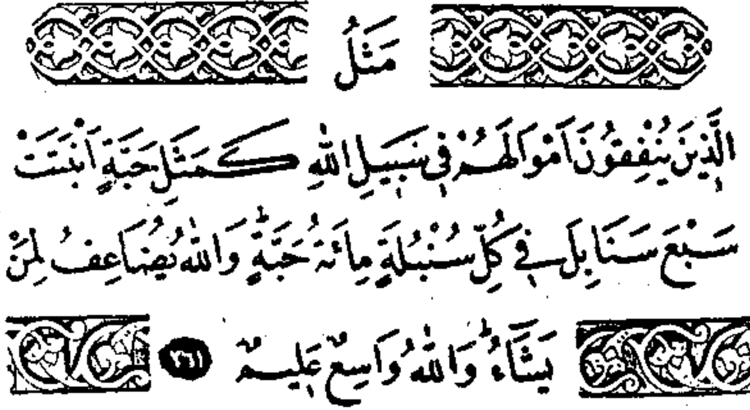
(260) : Bu âyeti kerime de Cenabı Hak'km kudretine, ahiret âlemine dair bir başka delildir. Şöyle ki: Habibim!. (Ve o vakti de yâd et ki, İbrahim) Aleyhisselâm niyaz ederek (Yarabbi!.. Ölüleri nasıl ihya edeceğini bana göster demişti) Hazreti İbrahim, Cenabı Hak'kın muhyi ve mümit olduğunu Firavuna karşı söylemişti. Onun bu hususta asla şüphesi olamaz. Ancak ihyanın ne suretle, ne gibi bir keyfiyetle vuku bulacağını bir an evvel gözleriyle görmesini niyaz etmiş oluyordu. Cenabı Hak da bitarikılVahy hitap ederek Hazreti İbrahim'e (inanmadın mı? diye buyurmuştu) yâni: Sen kudreti ilâhîye ile ölülerin yeniden ihya edileceğine vâkıfsın, mutekıdsin, bu kifayet eder, her halde görmene lüzum yok, maamafih senin kadrini îlâ için ve görüp işitenlere bir lütuf ve bir vesile'i intibah ol*r>ak için san.a bir ihya numunesi göstereyim diye vahy olunmuştu. Böyle bir hitabı ilâhîye nail olan (Hazreti İbrahim de evet... İnandım) Yarabbi!. Sen ölmüşleri diriltmeğe kadirsin âmennâ (fakat kalbim mutmain olsun için) böyle bir niyazda bulundum, tâ ki bu hususta ben yakini ilmîden başka yakini aynîye de nail olayım, bu hususta kudreti ilâhîyenin tecellisini daha dünyada iken görmüş bulunayım (demiş.) Bunun üzerine (Allah Tealâ da: Kuşlardan dört tanesini tat da onları kendine çevir) onları güzelce görüp tanı, ve onları parça parça et de (her dağ başına onlardan birer parça at.) Bu kuşlar bir rivayete göre tavus, horoz, karga ile güvercin imiş. (Sonra da onları çağır, sana koşarak gelirler) mevtanın nasıl yeniden hayat bulacağını böyle bir numune ile görmüş olursun. (Ve bil ki, Allah Tealâ şüphe yok ki azizdir) her dilediğini yapmaya kadirdir (hakimdir) her fiili bir nizam ve intizamı haizdir, bir hikmet ve maslahata müstenittir. Bir çok şeyleri birer sebebe rabtetmîş olması da birer nikmet muktezasıdır. (diye buyurmuştur.) Hazreti İbrahim de bu emri ilâhiye imtisal etmiş, parçalayıp atmış olduğu kuşların bir hârika olman: üzere tekrar hayata kavuştuklarını görmüştür.

Velhasıl: Bu vak'a, beşeriyet için bir dersi ibrettir. Bu kuşları ve emsalini bidayeten böyle zınayet, mütenevvi sınıflara, muhtelif hassalara mâlik bir halde yaratmış olan bir Hâliki Zîşanın bunları öldürdükten sonra tekrar ihyaya kadir olacağı da bedihidir. Herhalde iade ibda'dan daha kolaydır.

Halikı Kâinatın varlığına mutekit olan bir insan böyle hârikulade görülen bir hâdisenin vukuunu inkâr edemez. Artık öyle bir Halikı Zişanm bütün emirlerine, nehiylerine göre harekette bulunmak, onun din} uğrunda

her türlü fedakârlığı bir nimet telâkki etmek, onun yolunda mâlen ve bedenen hizmette bulunmayı bir vesile'i selâmet ve saadet bilmek lâzım gelir. İnsan o sayede zulmetlerden kurtulup nura çıkar. İşte bunun içindir ki, Cenabı Allah, bizlere hak yolunda infakta, fedakârlıkta bulunmayı emrediyor.

*
**

MEALİ ÂLİSİ

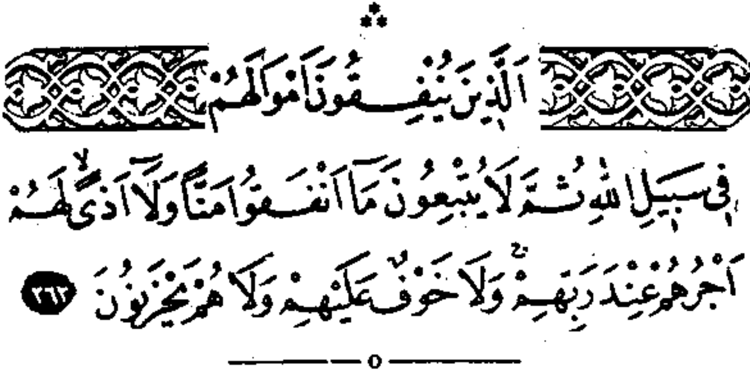
(261) : Allah yolunda mallarını infak edenlerin meseli, o bir tanenin **meseli gibidir ki,** yedi başak bitirmiş ve her başakta yüz tane bulunmuş **olur. Ve Allah** Tealâ dilediğine kat kat artırır. Ve Allah Tealâ vasidir, **alimdir...**

*

İ Z A H

(261) : Bu âyeti kerime, Allah yolunda b^zledilecek malların birçok sevaba vesile olacağının beyan ile müslümanlan buna tergib etmektedir. Şöyle ki: (Allah Tealâ'mn yolunda) yani din uğrunda, cihat için (mallarını infak edenlerin meseli) hâli, nail olacaklar; mükâfatların miktarı (o bir) ekilmiş (danenin misli gibidir ki. yedi başak bitirmiş ve heı başakta yüz dane bulunmuş olur.) *İştejhâ}^* yolunda yapılan bir havrm, verilen bir zekâtın ve sadakanın da böyle kat kat sevabı vardır. (Ve Allah Tealâ dilediğine) güzel amelinin sevabını (kat kat artırır) bir güzel amele lâakal on misli sevap verir, ve sahibinin hüsnüniyetine göre yetmiş, seksen sevap da verir ve hesapsız mükâfatlar ia ihsan buyurur. (Ve Allah Tealâ vasidir) lütuf ve ihsanı pek boldur, pek geniştir ve (alimdir) kullarının yaptıklarijf^apacakları jeyleri tamamiyle- bilir, ona göre mü-

kâfat ve mücazat v*rir. Binaenaleyh yapılan hayrat ve hasenatı da bilip ona göre sahiplerini kai kat mükâfata nail buyurur.

MEALİ ÂLİSİ

(262) : O kimseler ki, mallarını Allah yolunda infak ederler. Sonra da o infak ettiklerine bir minnet, bir eza tahmil eylemezler. İşte onlar için Rabbilerî nezdinde mükâfat vardır. Ve onların üzerine bir korku yoktur ve onlar mahzun da olmayacaklardır..

***

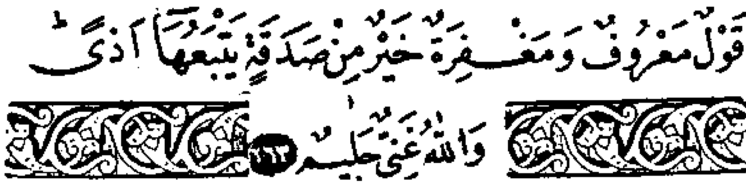
İ Z A H

(262) : Bu âyeti kerime, kabuli ilâhîye iktiran edecek infakların nasıl olacağını bildirmektedir. -Şöyle ki: (o **kimseler ki)** o mümin muhlis kullar ki **(Allah yolunda)** cihat uğrunda, islâm ordusunun teçhizi hususunda ve fukaraya yardım maksaJiyle **(infak ederler")** mallarını harcetmiş bulunurlar **(sonra da o infak ettiklerine) o** bezleyledikleri mallara (bir minnet) de bir başa kakışta da buıunmazlar (ve **bir** eza) bir gönül incitecek muamele **(tahmil eylemezler)** bu iyiliği kemâli saffet ve nezaketle yapmış olurlar **(işte onlar için Rabbi)** kerimleri **(nezdinde mükâfat vardır.)** Onlar, bu yaptıklarının ecrine, sevabına Kavuşacaklardır. **(Ve onların üzerine Jbir korîm yoktur)** dünyada ve ahırette nahoş hallerden mahfuz bulunacaklardır. **(Ve onlar mahzun da olmayacaklardır.)** Onlar matlupları olan güzel şey].erin fevtinden dolayı hüzün ve kedere mâruz kalmayacaklardır. Cenabı Hak onları naili âmâl buyuracaktır..

§ Rivayete göre bu âyet Hazreti Osman ile Hazreti Abdurrahman İbni Avf hakkında nazil olmuştur. Tebük gazvesinde müslümanlar ordusu darlık içinde kalmıştı. Buna «ceyşülusre» denilmiştir. Hazreti Osman, bin deve semeriyle, palasiyle beraber getirip Hazreti Peygambere *vermiş, ayrıca da bin dinar bezletmişu. Resuli Ekrem de, Yarabbü. Ben Os-

mandan razı oldum, sen de razı ol diye duada bulunmuştu. Abdurrahman İbni Avf da dört bin dirhem vermiş ve Ya Resulellah! Sekiz bin dirhemim vardı, bundan dört bin dirhemini kendi nefsim ile ailemin nafakası için sakladım, dört bin dirhemini de Rabbime ikraz ettim demişti. Nebiyyi Zişan Hazretleri de: Allah Tealâ sakfadığını da, itâ ettiğini de sana mübarek kılsın diye dua buyurmuştu, işte bu zatlar bir minnete, bir ezaya mukarin olmaksızın mahza dini İslama hizmet için bu âlicenabane tesadduklarda bulunmuşlardı İşte böyle halisane yapılacak fedakârlıkların pek büyük mükâfatlara vesile olacağını bu âyeti kerime, cebşir etmiş bulunmaktadır. Elgıpte böyle hak yolunda mallarını bezledenlere..

***

MEALİ ÂLİSİ

(263) : Bir iyi söz, bir af, kendisini bir eziyet takip eden bir sadakadan hayırlıdır. Ve Allah Tealâ ganidir, halimdir..

***

İ Z A H

(263) : Bu âyeti kerime, bizlere en güzel bir muaşeret, bir terbiye'i içtimaiye dersi vermektedir. Şöyle ki: **(Bir iyi** söz) bir tatlı lâkırdı, bir gönül alan konuşma, bir faideli kelâm **(bir** af) bir kusuru setretmek, bir nahoş görülen hâli teşhir etmemek **(kendisini bir eziyet takip eden)** arkasından bir minnet, bir zebandirazlık gelen (sadakadan) bir mal intak etmekten **(hayırlıdır),** binaenaleyh bir fakire ve emsaline bir malı minnetle, bir taazzüm ve tekebbürle vermekten ise onu nazikâne bir suretle savmak bir içtimaî terbiye icabıdır. Ve binnetice daha iyidir. **(Ve Allah Tealâ ganidir)** kullarının sadakalarından müstağnidir, rızayı ilâhî için yapılacak iyilikleri mükâfatsız bırakmaz **(Halimdir;** kullarının lâyık oldukları cezaları hemen vermez, taib ve müstağfir olabilmeleri için mühlet verir. Artık bu lütfi sübhanîden müstefit olmalıdır, hasbelbeşeriye işlenmiş olan günahlardan bir an evvel taib ve müstağfir olup Cenabı Hak'kın deryayı merhametine can atmalıdır..

***

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ
بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا
يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ
تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ
مِمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٢٦٤﴾

———o———

MEALİ ALİSİ

(264) : Ey iman etmiş olanlar!. Sadakalarınızı minnetle, incitmekle iptal etmeyiniz. O kimse gibi ki, malını nasa gösteriş için infak eder de Allah Tealaya ve ahiret gününe inanmış bulunmaz. Artık o kimsenin meseli, üzerinde biraz toprak bulunan bir kaypak taşın hali gibidir ki, ona şiddetli bir yağmur isabet ederek onu dümdüz bir halde bırakmış olur. Onlar kazanmış olduklarından bir şeye kadir olamazlar. Ve Allah Teala kafirler giruhuna hidayet etmez..

*

* *

İ Z A H

(264) : Bu ayeti kerime, minnete mukarin, diyanete muhalif olan iyiliklerin sahiplerine faide bahş olmayacaklarını bildirmektedir. Şöyle ki: **(Ey müminler! Sadakalarınızı)** fukara ve zuafaya yapacağınız yardımları onlara **(minnetle)** onları sözlerinizle, hareketlerinizle **(incitmek suretiyle ibtal etmeyiniz)** sevaptan mahrum bırakmayınız. **(O kimse gibi ki, malını nasa göstermek için infak eder)** riyakarlıkta bulunur **(da Allah Tealaya ve ahret gününe iman etmiş bulunmaz)** münafıkane hareket eder durur. **(Artık o kimsenin meseli, üzerinde biraz toprak bulunan birkaypak taşın hali gibidir ki,)** o toprağı muhafaza edemez. Ondan bir faide göremez. **(Ona şiddetli bir yağmur isabet ederek onu dümdüz bir halde bırakmış olur.)** Üzerinde topraktan eser görülemez. İşte minnete, ezaya mukarin olan bir iyilik de böyledir, onu yapan pençe'i mevte tutuldu mu, o iyilikten bir eser kalmaz, ondan müstefit olamaz, beyhude yere

mahvolup gitmiş **bulunur. İşte bu gibi münafık kimseler ebediyyen mahrumiyete mahkûmdurlar. (Onlar) öyle minnetle nâsa eziyet vermekle** yapmış oldukları sadakalardan ve **sair (kazanmış olduklarından bir şeye kadir)** bir sevaba nail **(olamazlar), onların bu amelleri beyhudedir. (Ve Allah Tealâ kâfirler giruhuna hidayet etmez)** öyle gösteriş **için iyilik** yapan münafıkları târiki **müstakime sevk eylemez. Binaenaleyh yapılacak** bir iyilik, verilecek bir sadaka; hüsn-iniyyete, güzel bir itikada mukarin olmalıdır. Minnetten, kalb kıracak sözlerden, kibir ve **gururdan beri** bulun*-malıdır. Yoksa onların yapacakları **bu** iyiliklerin ne kıymeti vardır..

«Lâzım değil inayeti ehli tekebbürün»
«Bahşeyledim atasını vechi abusuna»

*

وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَتَثْبِيتًا
مِنْ أَنْفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَآتَتْ أُكُلَهَا
ضِعْفَيْنِ فَإِنْ لَمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

MEALİ ÂLİSİ

(265) : **Ve mallarını rızayı ilâhîyi taleb ve nefislerini tesbit için infakta bulunanların meseli ise bir bahçenin meseli gibidir ki, ona çokça yağmur yağar da meyvelerini iki kat olarak 3 etiştirir. Ona çokça, yağmur değil de çiy isabet etse — yine kifayet eder —. Ve Allah Tealâ yapacağınız şeyleri görücüdür..**

*
* *

İ Z A H

(265) : Bu âyeti **kerime, rızayı ilâhîye, hüsnü diyanete mukarii? olan** sadakaların sahiplerine **ne kadar faidebahş olacağını bildirmektedir.** Şöyle ki: Minnetten berî, halis **mümin** olan **(ve mallarını rızası ilâhîyi talep)** için (ve **nefislerini tesbit için) yanî: İmânda sebat, ve keremle ittisaf;** ibadet ve taat melekesine nailiyet **için (infakta bulunanların) bu infaka**

ait (meseli ise) lâtif, güzide (bir bahçenin meseli gibidir ki) herhalde müsmir olur, sahibine faide temin eder. (Ona çokça yağmur yağar da meyvelerini iki kat olarak yetiştirir.) Maamafih o öyle bir kuvve'i inbatiyeye mâliktir ki, (ona çokça yağmur değil de) yalnı* (çiğ, bir rutubet, en zayif bir yağmur (isabet etse) yine kifayet eder, yine onun meyveleri, kat kat yetişir. Artık ona göre hareket ediniz, ihlâstan, hüsnüniyetten ayrılmayınız (ve) biliniz ki, (Allah Tealâ yapacağınız şeyleri görücüdür) onun zatı kibriyasına hiç bir şey gizli kalamaz. Binaenaleyh muhlis olanların da, riyakâr bulunanların da hallerine vâkıftır. Ona göre mükâfat ve mücazat verecektir. Ne güzel bir teşvik ve ne güzel sakındırma.

***

أَيَوَدُّ أَحَدُكُمْ أَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَأَصَابَهُ
الْكِبَرُ وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَاءُ فَأَصَابَهَا إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ
فَاحْتَرَقَتْ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ
تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٦٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(266) : Biriniz arzu eder mi ki, onun hurma ve üzüm ağaçlarını havi ve bunların altından ırmakları câri olan bir bahçesi bulunsun ve onun için o bahçede her türlü meyveleri olsun, fakat kendisine ihtiyarlık çöksün, kendisinin zayıf zayıf yavrucakları da bulunuversin de o bahçeyi içinde ateş bulunan bir kasırga isabet ederek yakıversin?. İşte Allah Tealâ âyetlerini sîzlere böylece beyan Duyuruyor. Tâ ki tefekkür edesiniz..

***

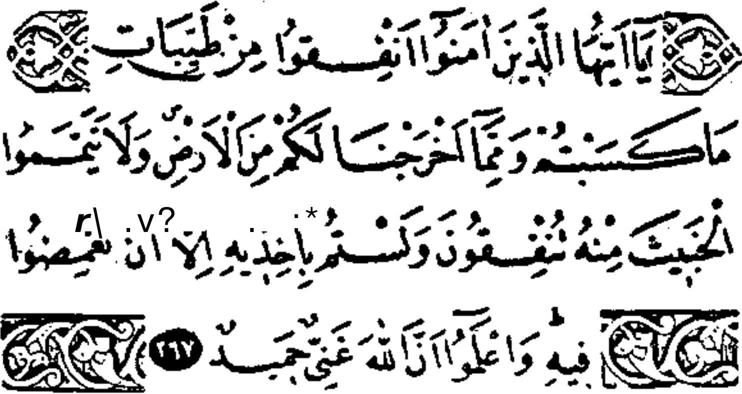
İ Z A H

(266)': Bu âyeti kerime, daha dünyada iken ebedî hayatını temine vesile olacak şeyleri bir nifak ve riya saikasiyle elden çıkaran gafillerin hallerini temsil etmektedir. Şöyle ki: Ey insanlar! Bir kere düşününüz,.

hiç **(biriniz arzu eder mi ki)** severek ister mi ki **(onun hurma ve üzüm ağaçlarını)** ve saireyi **(havi ve bunların)** bu ağaçların **(altından ırmakları câri olan bir bahçesi)** bir bostanı **(bulunsun ve onun)** o sizden biriniz **(için o bahçede her türlü meyvaları)** yetiştirir bir halde **(olsun. Fakat kendisine ihtiyarlık çöksün)** başka bir şey kazanmaya iktidarı kalmasın, bununla beraber **(kendisinin zayıf zayıf yavrucakları da bulunuversin.)** hepsi de himayeye muhtaç bulunsun (da) böyle bir halde **(o bahçeyi içinde ateş bulunan bir kasırga isabet ederek yakıversin)** o da, onun o çoluk çocuğu da âciz, medarı maişetten mahrum, mütehayyir bir halde kalsınlar. Artık bunu kim arzu eder?. **(İşte Alah Tealâ)** bu gibi ibretbahş **(âyetlerini sizlere böylece beyan buyuruyor, tâ ki tefekkür edesiniz)** düşünüp mütenebbih olasınız, onun mucebiyle âmel edesiniz..

Velhasıl: Beyan buyrulmuş oluyor ki: Bazı kimseler dünyada iken bir takım hasenatta, fukara **ve** zuafaya yardımda bulunurlar, bunların sayesinde uhrevî hayatlarını temin edebilirler ve hasbelbeşeriye zade'i amelleri olan bir nice günahların yükünden de kurtulabilirler. Bu böyle iken onlar o yaptıkları hayrat ve hasenatın kıymetlerini, uhrevî faidelerini riya saikasiyle, minnet ve eza sebebiyle iskat etmiş olurlar. Ahrete boş elle giderler, telâfi mâfata imkân bulamazlar, felâketler ihtiyaçlar içinde kalırlar. Artık böyle bir durumda kalmayı kim arzu eder?.. Elbette ki kimse arzu 'etmez. Öyle ise böyle güzel amelleri elden çıkaracak olan çirkin hareketlerden pek kaçınmalıdır...

*

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(267) : Ey imân edenler!. Kazandığınız şeylerin, ve yerden sizin için çıkarmış olduğumuz şeylerin temizlerinden infak ediniz. Ve öyle kötüsünü vermek kastinde bulunmayınız ki, siz ondan infak edersiniz de kendiniz ise onun hakkında göz yummadıkça alıcısı olmazsınız. Ve biliniz ki, şüphe yok Allah Tealâ ganidir, hamîttir.

**

İ Z A H

(267) : Bu âyeti kerime, kazanç yollarını ve yapılacak malî yardımların ne gibi mallardan yapılacağını bildirmektedir. Şöyle ki: (Ey imân «denler); Ey Allah Tealâyı tasdik, onun ahkâmı diniyyesini kabul eden müslümanlar!. Ticaret- «»n'at gibi bir vasıtai servetle (kazandığınız şeylerin) paraların ve sairenin (ve yerden sizin için çıkarılmış olduğumuz) ekinlerin, meyvelerin, madenlerin ve emsali (şeylerin temizlerinden) iyilerinden, helâllarından Allah yolunda infak ediniz. İcap eden zekâtını veriniz, fakirlere tesaddukta bulununuz. (Ve öyle kötüsünü) aşağısını, haram oıanını zekât veya sadaka için (vermek kastinde bulunmayınız ki) bu husustaki vazife'i diniyyenizi lâikiyle yapmış olasınız. Öyle habis bir mal nasıl infak edilebilir ki, "siz ondan infak edersiniz de kendiniz ise) size alacağınıza mukabil verilecek olsa (onun hakkında göz yummadıkça) müsamaha etmedikçe, sıkılmadıkça veya hakkinizin büsbütün zayi olacağından korKmadıkça onun (alıcısı olmazsmız.) Artık nefsiniz hakkında muvafık görmediğiniz böyle bir şeyi başkası hakkında nasıl reva görebilirsiniz?. (Ve biliniz ki şüphe yok Allah Tealâ ganidir) sizin infakınızdan müstağnidir, bununla emretmesi sizin faideniz içindir. Ve Hak Tealâ {hamittir) mahlûkatı için pek büyük nimetler ihsan buyurmuştur. Her veçhile hamd ve şükre müstehiktir. Artık o Halikı Kerimin rızasına muvafık surette infaktan ayrılmayınız.

§ Malûmdur Ki, bir milletin iktisat sahasında yükselebilmesi için hem yurdunun arazisinden, madenlerinden ve sair tabiî menbalarmdan istifade etmesi, hem de ticaret, san'at gibi bir şey ile iştigal eylemesi lâzımdır. İşte bu âyeti celile, bizlere bu iki yolun lüzumuna, meşruiyetine işarette bulunmaktadır..

*

الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ
الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاءِ وَاللّٰهُ يَعِدُكُمْ
مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًا وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٦٨﴾
يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ
خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُوا الْأَلْبَابِ ﴿٢٦٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(268): Şeytan, sizi fakirlik ile korkutur ve sizlere çirkin şeyler ile emreder. Allah Tealâ ise size tarafı ilâhîsinden bir mağfiret, bir fazl vaat buyurur. Ve Allah Tealâ vasidir, alimdir..

(269) : Dilediğine hikmet verir. Kendisine hikmet verilmiş olan, bir kimse ise muhakkak ona bir çok hayır verilmiş olur. Ve bunu ancak halis akıl sahipleri tefekkür eder.

***

İ Z A H

(268) : Bu âyeti kerime, dinî vazifelerin ifasına mâni olacak şeytan tabiatli kimselerin igfalâtına bakılmamasma işaret etmektedir. Şöyle ki: (Şeytan) iblis veya her hangi müfsit bir şahıs veya nefsi emmare **(sizi fakirlikle korkutur)** malınızı infak ederseniz züğürt kalırsınız diye sizi hayırdan men'e çalışır. **(Ve sizlere çirkin)** ahlâka muhalif, fuhşiyatcan madut **(şeyler ile emreder)** o fena şeylere teşvikte bulunur. **(Allah Tealâ** isel Ey rızayi hak için infakta bulunacak müminler!. **(Size tarafı ilâhîsinden bir mağfiret, bir fazl)** ve kerem **(vaad buyurur)** yapacağınız infaktan dolayı Cenabı Hak'kın af ve mağfiretine, fazl ve keremine nail olacaksmızdır. O bezledeceğiniz mal, mükâfatsız kalmıyacaktır, ve ondan dolayı fakir düşmeyeceksinizdir.. **(Ve Allah Tealâ vasidir)** onun faz! ve keremi boldur ve **(alimdir)** yaptığınız infak ve saire ona tamamen malûmdur. Artık şeytanın vesvesesine kapılmayın, uhdenize düşen malî, bedenî vazifeleri ifaya çalışınız ki, Mâbudu keriminizin affina ve lütfü ihsanına mazhar olasınız.

(269) : Bu âyeti kerime, hikmetin kadrini ve onu hangi zatların takdir edebileceğini göstermektedir. Şöyle ki: Alah Tealâ, kullarından **(dilediğine hikmet verir)** güzel amele müaddî olan ilim verir, hakayiki eşyaya vukuf verir. Evamiri ilâhiyyenin faidelerını, gayelerini anlayabilmek istidadını verir, fekahat ve fazilet ihsan buyurur. Böyle **(kendisine hikmet verilmiş olan bir kimse ise)** pek mes'uttur^ Pek büyük bir lütfi ilâhîye naildir. Çünkü **(muhakkak ona)** o kendisine hikmet ihsan buyrulmuş olan zata **(birçok hayır verilmiş olur.)** Bu .sayede ebedî selâmet ve saadete namzet bulunmuş olur. **(Ve bunu ancak hâlis akıl sahipleri)** temiz düşünüşe, münevver bir ruha mâlik bulunan zatlar **(tefekkür eder)** anlarlar. Bunun bir muazzam mevhibe'i ilâhîye olduğunu takdir ederek vazife'i ubudiyetlerini kemâli şevk ile, bir lâtif hissi şükran ile ifaya çalışır dururlar. Ne büyük muvaffakiyet!..

§ Hikmet kelimesi, müteaddit, muhtelif surette tarif edilmiştir. Ezcümle Cenabı Hakka isnat olunan hikmetten murad, bütün cüziyat ve külliyatı bilmesi ve bunları son derece ihkâm ve itkan üzere icat etmesi de-

inektir. **Bu cihetle Cenabı Hakkın bir** mukaddes ismi de **(hakimdir). İnsanlara nazaran hikmet** ise eşyanın hakayıkını bikaderilimkân bilmek ve hayrata çalışmaktır. Hikmetle muttasif olan zata ve hikmeti mutezammın olan şeye de **(hakim)** denir. Lokman hekim, Kur'ânı Hâkim gibi. Maamafih hikmet tâbiri şu gibi mânalarda da müstameldir: (1) Kur'ânı Kerim, (2) İlm ve fekahat, (3) İlmi tedünnî, (4) Nübüvvet, (5) Şüpheden beri olan ruhanî işaret, (6) Din ve dünyanın salâhı, (7) Hakayiki eşyaya vukuf, (8) Mükevvenatın faide'i hilkatma, gaye'i mevcudiyetine vukuf. (9) üvamiri ilâhîyenin faidesini, gayesini teakkul, (10) Güzel fi'illeri vücude getirmek melekesi, (11) Siyaset sahasında takati beşeriye miktarınca ahkâmı ilâhiyyeye riayet, (12) Ahlâkı ilâhiyye ile tehalluk, fezaili ahlâk ile ittisaf, (13) Her şeyi lâik olduğu mevzie, mertebeye vazı'etmek, mukte-^ayı adalete göre harekette bulunmak, (14) İcat, faideli bir şey vücude getirmek, (15) Ruhların sükûnete kavuşarak mutmain olması. (16) Bir nujdur ki, hakikat ile vesvesenin, hak ile bâtılın arasını ayırır, (17) Nâfî ilimdir ki, güzel amellere saik olur..

İsterim her yerde bir hurşidi hikmet parlasın.
Her cihetten pertevi ilmü fazilet parlasın..

***

وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ فَإِنَّ اللّٰهَ
يَعْلَمُهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ ﴿٢٧٠﴾ إِنْ تُبْدُوا
الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا
الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ
وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٧١﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(270): Ve nafakadan her ne sartederseniz veya adaktan her ne adar iseniz şüphe yok ki, Allah Tealâ onu bilir. Ve zalimler için yardımcılardan *hir* fert yoktur.

(271) : Eğer sadakaları açıkça yaparsanız o ne iyidir. Ve eğer onları gizlerseniz, ve fakirlere — öylece — verirseniz o sizin için daha hayırlıdıı ve sizin günahlarınızdan bir kısmını örter. Ve Allah Tealâ yaptıklarınızdan haberdardır.

**

1 Z A H

(270) : Bu âyeti kerime, yapılacak sadakalara ve nezirlere dikkat ve riayet edilmesinin lüzumuna işaret etmektedir. Şöyle ki: Ey müslümanlar!. Hak Tealâ size yapacağmız iyiliklerden dolayı mağfiret ve fazilet ihsan buyurur. **(Ve nafakadan)** fakirlere, münasip yerlere vereceğiniz, sadakalardan az olsun çok olsun, gizlice olsun aşikâre olsun ve zekât tarikiyle olsun, veya nafile yolu ile olsun **(her ne sarfederseniz veya) bir** şarta mukarin olsun veya olmasın **(adaktan her ne adarsanız şüphe yok ki, Allah Tealâ onu)** o yaptığınız infakı veya nezri **(bilir.)** Yani: Yapacağınız infak veya adak, Allah yolunda mıdır, nefis ve hava uğrunda mıdır, hüsnüniyete mukarin midir, yoksa gösteriş için midir, gayrimeşnı gir gayeden dolayı mıdır, bütün bunlara Cenabı Hak alimdir. Artık ona göre hareket etmelidir. Bu yaptıklarınız Allah rızası için olmayıp da sırf hava ve hevesinizin bir eseri ise nefsinize zulmetmiş, kendinizi mükâfattan mahrum bırakmış olursunuz. **(Ve zalimler için)** ise **(yardımcılardan)"** ahrette kendilerine imdadres olacak **(bir fert yoktur.)** Onlar âtiyyen bil muine, bir yardımcıya nail olamayacaklardır. O hsMe kendileri için dünyada dost zannettikleri şeytan tabiat, muğfil eşnas, yarın ahrette yardım» edecek bir durumda bulunamıyacaklardır. Artık ne için böyle kimselere güvenerek gayrimeşru harekâtta, sarfiyatta bulunmalıdır..

§ «Nezr» Cenabı Hak'k? tazim için mubah olan bir fi'li deruhte etmek, onun yapılmasını kendi üzerine vacip kılmaktır. Bunun türkçesi adaktnvBu ya bir şarta mukarm olur veya olmaz. Meselâ: Nezrim olsun,, rızayı hak için bir kurban Keseyim, denilse bu bir mutlak nezir ölür. Fakata filân işim görülürse hak rızası, için IDh kurban kesevim dem ise DU şarta muallâk bir nezij olui o iş görülmedikçe bu kurban lâzım gelmez. Bir de nezredilen şeyin cinsinden bizzat maksudulifa bir farz veya vacip bulunmalıdır. Binaenaleyh nezrim olsun bir gün oruç tutayım denilse bu sahih: bir nezir olur, buna riyaet lâzıin gelir. Fakat, «nezrim olsun filân hastayı iyadet edeyim» denilse bu sahih bir nezir olmaz çünkü hastaları ziyaret memduh bir şey ise de herhalde farz ve vacip değildir.

Maamatih nezirler, dünyevî bir maksadın husulü için yapılmamalıdır.. Meselâ: Filân işini yoluna girerse bir kurban keseyim gibi nezirlerde bulunmamalıdır. Çünki yapılacak bir ibadet, verilecek bir sadaka mahza rızayı âlihi için olmalıdır. Alelâlede dünyevî bir menfaat için böyle bir nezirde bulunmamalıdır. Fakat bulunulmuş olursa onu da ifa etmelidir..

Fakat nezredilen şey haddizatında bir mâsiyet olursa bu muteber olmaz. Buna riayet edilemez. Meselâ: Nezredilen bir intihar sahih değildir. Binaenaleyh: «Şu işim olursa nefsimi hak yolunda kurban edeyim» denilse buna riayet edilemez. Çünki bu bir intihardır, bir ma'siyettir, nefse zulümdür.

(271) : Bu âyeti kerime de, sadakaların ne suretle, verilmesini ve faidelerini göstermektedir. Şöyle ki: Ey müslümanlar!. **(Eğer sadakaları)** zekât kabilinden olmayan yardımları **(açıkça)** başkalarının görecekleri surette **(yaparsanız o ne iyidir)** başkalarına da bir nümune'i imtisal olmuş olursunuz. Elverir ki bir gösteriş için olmasın. **(Ve eğer onları)** o vereceğiniz sadakaları **(gizlerseniz)** başkalarına gösterip söylemezseniz **(ve fakirlere)** öylece, başkalarına göstermeksizin **(verirseniz o)** suretle vermek **(sizin için daha hayırlıdır.)** Daha çok sevaba vesiledir. Çünkü bunda riya şaibesi yoktur ve bu fakirlerin bir mahcubiyet hissetmelerine, görenlere karşı çekinir bir hal almalarına sebebiyet vermiş olamaz. (Ve) böyle verilen bir sadaka **(sizin günahlarınızdan bir kısmını, örter)** sizin ahirette bir kısım; kusurlarınızı af ve setre vesile olur. (Ve) şüphe yok ki, **(Allah Tealâ yaptıklarınızdan haberdardır.)** Gizlice yapacağınız sadakaları bilir, görür, mükâfatını verir. Bu nazmışerifte sadakaların gizlice verilmesine tergib vardır. Nitekim bir hadisi şerifte de: « < ^,) \^J^. • .jbâ ^VJKÂ»JU»= gizlice yapılan sadaka Cenabı Hak'km gazabını söndürür» buyrulmuştur. Yani böyle bir sadaka onu verenin affi ilâhîye mazhariyetine sebep olur. Bunun içindir ki: Bazı zevat sadakalarını verecekleri fakirlere de alenen vermez, kendilerini bildirmeden onlara gönderir. Kendilerine karşı fakirleri medyuni şükran bırakmak istemezler. Ancak farz olan zekâtın alenî olarak verilmesi efdaldir. Çünkü bu bir farzdır, bir borçtur. Namaz gibi, ramazan orucu gibi şeraitini haiz olan her müslümana bir vazifedir. Bunda riya olamaz. Zekâtın böyle alenen verilmesi, uhdesine teveccüh eden bir müslümanı, zekâtını vermemiş olmak töhmetinden kurtarır. Onun emri ilâhîye imtisalini gösterir ve bu başkalarına da bir nümune'i imtisal teşkil etmiş olur. İbni Abbas Hazretlerinden rivayet olunduğuna nazaran gizlice verilen nafile kabilinden sadakaların sevabı alenen verilen böyle sadakalardan yetmiş kat fazladır. Farz olan ve alenen verilen sadakaların, yani zekâtların sevabı ise bunların gizlice verilenlerine nazaran yirmi beş kat ziyadedir.

Velhasıl: Fukara ve zuafaya yapılan yardımların, iyiliklerin sevabı pek çoktur, kıymeti pek ziyadedir. En güzel, medenî; insanî bir hizmettir.

«Dersen olayım naili ihsanı ilâhi»
«İhsanını kat eyleme mihnetzedelerden»

*
**

لَيْسَ عَلَيْكَ هُدٰيهُمْ
وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدٖي مَنْ يَشَٓاءُ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ
فَلِاَنْفُسِكُمْ وَمَا تُنْفِقُونَ اِلَّا ابْتِغَٓاءَ وَجْهِ اللّٰهِ
وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُوَفَّ اِلَيْكُمْ وَاَنْتُمْ
لَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٧٢﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(272) : Onları hidayete erdirmek senin üzerine — bir vecibe — değildir. Velâkin Allah Tealâ dilediğine hidayet nasip buyurur. Ve hayırdan her neyi infak ederseniz kendi nefsiniz için etmiş olursunuz. Ye siz ancak Allah Tealânın rızası için infakta bulunursunuz. Ve hayırdan her ne infak ederseniz size karşılığı ödenir ve siz zulme uğratılmıyacaksınız.

*
**

İ Z A H

(272) : Bu âyeti kerime, vazife'i risalete ve gayrimüslimlere de zekât kabilinden olmayan sadakaların verilebileceğine işaret etmektedir. Rivayete nazaran Resuli Ekrem Efendimiz, bidayeti islâmda gayrimüslimlere sadaka verilmesini istememişti. Tâ ki onlar, ihtiyaçları saikasiyle islâmiyeti kabul etsinler. Maamafih onlar, müslümanlara karşı cephe almış bulunuyorlar, onlara sadaka vermek, düşmana yardım etmek gibi olabilir. Fakat islâmiyet, bir şefkat ve âtifet dini olduğundan kendine mensup olmayanlara da yardım edilmesini tecviz etmiş, onun bu uluvvicenaplığı birçok muhaliflerini de mahcup ederek kendi saha'i ulviyetine celbeylemiştir. Bir rivayete nazaran da Hazreti Ebu Bekri'in muhterem kerimesi Esma, hac için Mekke'i Mükerreme'ye gitmişti. Müşrike* olan validesi gelip kendisinden yardım istemiş; o da validesine gayrimüslime olduğundan dolayı yardımdan kaçınmıştı. Bunun üzerine bu âyeti eelile nazil olarak onlara da yardımın cevazı bildirilmiştir. Velhasıl buyurulüyor ki: Habibim!. **(Onları)** o gayrimüslimleri **(hidayete erdirmek)** bilfiil târiki müstakime sevketmek **(senin üzerine bir vecibe değildir.) Bu se-**

nin salâhiyetin haricindedir, senin vazifen irşaddır, hak ve hakikati teblitdir. **(Velâkin Allah Tealâ dilediğine)** müstait olan, irade'i cüziyesini güzelce istimal eden her hangi bir kuluna (hidayet nasip Duyurur) böyle hidayet buyurmak, Cenabı Hak'ka mahsustur. (Ve hayırdan her neyi inîak **ederseniz kendi nefsiniz)** in faidesi **(için)** infak (etmiş olursunuz.) Onun menfaati, uhrevî mükâfatı size aittir. Velevki kendilerine nafaka verdiğiniz kimseler gayrimüslim bulunsunlar. \Te) Ey hakikî müslümanlar!.. **(Siz ancak Allah Tealâ'mn** rızası için infakta bulunursunuz.) Artık infak edeceğiniz şeylerden dolayı kimseye minnette, gösterişte bulunmayınız, ve gayrimüslimdir diye böyle bir iyilikten çekinmeyiniz, (Ve hayırdan) maldan, faideli şeylerden (her ne infak ederseniz size) tarafı ilâhiden **(karşılığı** ödenir.) Sevaplara nail olursunuz. Yani ey müminler!. Siz mahza rızayı ilâhi için infakta bulundukça onun kat kat Karşılığına erersiniz, velevki bu infak, gayrimüslimler hakkında olsun, çünkü onlar da Allahm kullarıdır, onları da Cenabı Hak merzuk ediyor. Siz onlara hayırhahlığını göstermiş olursunuz. (Ve siz zulme uğratılmayacaksınız.) Her halde bu intakınızın faidesini göreceksiniz, bunun semeresinden mahrum ve binaenaleyh zulme mâruz kalmış olmayacaksınızdır. Artık böyle bir iyilikten çekinmeyiniz.

Maamafih gayrimüslimlere de nafile kabilinden olan sadakaları vermek caiz ise de hallerini kimseye arzetmeyen, daima cihada, ibadet ve taate müdavim bulunan ve hak'ka tevekkül edip duran bir kısım fukarayı müslimine infakta bulunulması daha çok sevaba vesile olur. Nitekim o gibi zevatın halleri şöylece beyan buyuruluyor..

*
**

لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ اُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ
لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الْاَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ
اَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمٰيهُمْ لَا يَسْـَٔلُونَ
النَّاسَ اِلْحَافًا وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِهِ
عَلِيمٌ ٢٧٣

MEALİ ÂLİSİ

(273) : O fakirlere ki, Allah yolunda kapanmış kalmışlardır. Yer yüzünde dolaşmaya kadir olamazlar. Onları bilmeyen, istemekten çekindikleri için onları zengin kimseler sânarlar. Sen onları yüzlerinden tanırsın. Onlar nâstan ilhah ile bir şey istemezler ve siz hayırdan her ne infak ederseniz, şüphe yok ki Allah Tealâ onu tamamen bilir..

***

İ Z A H

(273) : Bu âyeti kerime, eshabı Suffe denilen zevatın evsafı ve o gibi zatlara verilecek sadakaların memduhiyeti hakkındadır.. Şöyle ki: Zamanı nebevide Medine'i Münevvere'ye hicret etmiş olan dört yüz zat vardı. Bunların meskenleri, servetleri, aşiretleri yok idî. Bu mübarek zatlar,. Mescidi nebevide Suffe denilen muayyen bir mahalde eyleşiyorlardı. Bu: cihetle bunlara «Eshabı Suffe». denilmiştir;, Bu zatlar nefislerini cihat için hapsetmiş, bütün seriyyelerde bulunmuşlardı. Vakitlerini ibadete, dinî ahkâmı öğrenmeye hasreylemiş bulunuyorlardı. İşte bu zatların evsafı şöylece beyan buyuruluyor: Ey müminler!. Vereceğiniz sadakaları asıl **(o fakirlere)** o eshabı suffeye veriniz (ki)[1] onlar **(Allah yolunda)** cihat uğrunda, ibadet ve taat hususunda nefislerini hapsetmiş' **(kapanmış kalmışlardır).** Ticaret için, nafakalarını tedarik için **(yer yüzünde dolaşmaya kadir olamazlar.)** Onların oraya buraya koşmalarına dinî meşguliyetleri veya aczi halleri müsait değildir. **(Onları bilmeyen)** onların hallerine vâkıf olmayan bir şahıs (istemekten) arzı hacette bulunarak ondan bundan bir şey dilenmekten **(çekindikleri)** böyle bir şeye tenezzül etmeyip hallerine* kâni\bulundukları **(için onları zengin kimseler sânarlar.)** Fakat ey muhatab!. (Sen) dikkat edince **(onları yüzlerinden)** ne kadar afif, kanaatkâr, müstağni zatlar olduğunu **(tanırsın.)** Bir takım alâmetlerden dolayı onların o yüksek hallerini anlarsınız. **(Onlar)** ne kadar ihtiyaç içinde bulunsalar da yine nâstan ilhah ile bir şey istemezler. Onlar asla teseülde bulunmazlar. (Ve) Ey müslümanlar!. **(Siz hayırdan)** maldan ne sarfeylerseniz, insaniyet âlemine maddî ve manevî ne gibi yardımlarda bulunursanız **(her ne infak ederseniz, şüphe yok ki, Allah Tealâ onu tamamen bilir.)** Onun mükâfatını ihsan buyurur. Artık böyle neticesi hayrı mahr olan fedakârlıklardan çekinmeyiniz, elden gelen hayrat ve hasenata çalışmiz. Ahval ve esrara alîm olan mâbudi zişanımızın eltafı bi pâyanına namzet olunuz.

**

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٧٤﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(27*) : Onlar ki, mallarını gece ve gündüz, gizli ve aşikâre olarak infak ederler, artık onlar için Rableri nezdinde mükâfatları vardır. Ve onlara bir korku yoktur ve onlar mehzun da olmayacaklardır.

***

Î Z A H

(274) : Bu âyeti kerime, infakın en mükemmel suretini göstermekte, böyle bir infaktâ bulunacakların nail olacakları mükâfatları beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Onlar ki)** Cenabı Hak'km o mümin, fedakâr kulları ki **(mallarını)** meşru surette mâlik oldukları, servetlerini **(gece** ve **gündüz, gizli** ve **aşikâre)** yani her vakit, her lüzum görüldükçe rizayı hak için **(olarak infak ederler.)** Pek büyük sevap kazanmış olurlar. **(Artık onlar için Rableri yanında mükâfatları vardır)** onlar bu mükâfatları dünyada da, ahrette de görürler. **(Ve onlara bir korku yoktur)** Atiye ait bir mekruh mukadder değildir. **(Ve onlar mahzun da olmayacaklardır.)** Kendilerine ait bir mahbubun, bir arzu edilen nimetin fevti ile nükedder bulunmayacaklardır. Ne büyük bir mükâfat!.

§ Bu âyeti kerimenin sebebi nüzuli hakkında mütaaddit rivayetler vardır. Ezcümle deniliyor ki: Hazreti Ebu Bekir Radiallahü anhın kırk bin dirhemi varmış, bunun on bin dirhemini gece, on bin dirhemini gündüz, on binini gizli, on binini de alenî olarak tasadduk etmiş, bunun üzerine bu âyeti celile nazil olmuştur.

Diğer bir rivayete göre de Hazreti Ali Radiallahü tealâ anhın dört dirhemi varmış, bunun bir dirhemini gece, bir dirhemini gündüz, bir dirhemini sırren, bir dirhemini de alenen infakta bulunmuş. Resuli Ekrem Sallallahutealâ Aleyhi Vesellem Efendimiz, Ya Ali!. Seni bu infaka ııe sevk etti diye sormuş. O da: Rabbimin vadettiğine lâik olmak için infak ettim demiş. Peygamber Efendimiz de: Lekezalik = **o** vadedilen mükâ-

fat, senin içindir, buyrulmuş.. Bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olmuştur.

Üçüncü bir rivayete göre de bu âyeti kerime, cihat için atlar besleyen zatlar hakkında nazil olmuştur. Çünkü onlar bu atlara gece ve gündüz, gizli ve alenî olarak alef verir ve onları besler dururlar. Binaenaleyh islâm yurdunun müdafaası için tedarik edilecek vesaiti harbiye için, meselâ, toplar, tüfekler, tayyareler için yapılan yardımlar da böyle pek makbul birer sadaka mahiyetinde bulunmaktadır. Velhasıl rızayı hak için yapılacak bu gibi yardımların sahipleri himayeyi ilâhîyeye, nail, hüzün ve kederden, havf ve haşyetten emin olacaklardır. Bu âyeti kerime bunu tebşir etmektedir. Şunu da ilâve edelim ki: Böyle bir infakta bulunmuş olmak için bütün malları verip te idame'i hayat için elzem olan miktarından da mahrum kalmak lâzım gelmez. Çünkü bütün bütün sıfrul'yet kalıp da başkalarına muhtaç bir hale düşmek caiz değildir. Nitekim: '•-'("..-1*-J1 jTl,k-,"V, djL*. Jl «Uu iÜ J-f"-Vj) âyeti kerimesi de bunu göstermektedir. Zaten bir insanın kendi nefsine ve kendi ailesi efradına meşru surette kazanıp sarfedeceği bir mal da bu infak cümlesindendir. O halde bir zat bu gibi mübrem ihtiyaçlarına tekabül edecek malından ziyadesini sair fukara ve zuafaya ve cihat levazımına sarf etti mi, bütün servetini rızayı hak için sarfetmiş sayılır, ona göre mükâfata namzet olur.

«Bu âyeti celile, milleti islâmiyeye lâik olan içtimaî bir muavenetin indallâh ne kadar makbul olduğunu pek açık bir surette gösteriyor. Evet!. Güzel bir terbiye'i diniyeye sahip olan bir zat, bütün insaniyete karşı, bahusus kendi muhitine, kendi dindaşlarına karşı pek fedakâr bulunur, kendi servetinden mahza rızây-i hak için başkalarını da müstefit etmeğe çalışır, onlara gece ve gündüz demiyerek her lüzum görüldükçe gizli ve alenî surette yardım eder, bunu bir dinî vazife bilir. Bunu bir minnete, bir şöhret hevesine mukarin olmaksızın kemâli nezaketle yapar. Artık böyle ahlâkî bir terbiye, böyle ulvî bir his, bir milletin efradı arasında tevessü ederse, her fert elinden geldiği kadar başkalarının imdadına koşarsa artık o millet arasında sefaletten, birbirinin hukukuna tecavüzden bir eser görülebilir mi?. Aralarında en güzel bir tesanüt, en takdire lâik bir vahdeti milliye tecelli etmez mi?

Maamafih böyle bir infakm büyük mükâfatını düşünüp tasdik eden bir zat kendisinin de böyle bir mükâfata nail olabilmesi için mesai sahasına daha ziyade atılır, daha ziyade servet sahibi olmasını ister ki, kendisi de fukara ve zuafaya yardım ederek böyle muazzam bir nimete, bir ebedî, uhrevî saadete nail olsun. Bunun neticesinde de milletin hayatı iktisadiyesi daha ziyade inkişafa mazhar olmuş olur.

Fakat böyle yüksek bir duygudan^ böyle nezih bir inançtau mahrum olan kimseler ise yalnız kendi maddî menfaatlerini düşünürler, fırsat buldukça başkalarının mallarını da birer suretle ellerinden kapıp almak isterler, kendi servetleri ne kadar ziyade olursa olsun yine doymazlar, ha-

risâne bir halde hareket ederler: Başkalarının sefaletlerine acımaz, onların ihtiyaçlarını rızayı hak için gidermek istemezler. Belki onların ihtiyaçlarından bil istifade kendileri için daimî bir varidat menbaı temin etmek ister dururlar. Böyle bir hal ise hikmete, fazilete, insaniyete muhalif değil midir?. İşte riba âyetleri, biz?*ri bu gibi süfli ihtiraslardan men ve tahzir etmektedir.

*
*#

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبٰوا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ
الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبٰوا
وَأَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰوا فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ
فَانْتَهٰى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللّٰهِ وَمَنْ عَادَ فَأُولٰئِكَ
أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ٢٧٥

o

MEALİ ÂLİSİ

(275) : O kimseler ki, ribayı yerler, onlar kalkamazlar, ancak şeytanın çarpmış olduğu, delirmiş bir şahıs gibi kalkarlar. Bu ise onların alış veriş muamelesi tıpkı riba gibidir, demeleri sebebiyledir. **Halbuki, Allah** Tealâ alım satımı helâl, ribayı ise haram kılmıştır. İmdi her kim ki, kendisine Rabbinden bir mevize gelir de ribaya nihayet verirse, evvelce aldığı kendisinedir ve onun hükmü Allah Tealâ'yadır. Ve her kim tekrar ribaya dönerse işte onlar cehennem ehlidirler, onlar orada ebedî **kalacaklardır.**

**

İ Z A H

(275) : Bu âyeti kerime, bu ümmeti merhumeyi ribadan, faizden men için nazil olmuş, bunun ne elim felâketlere sebep olacağını en açık bir surette göstermiştir. Şöyle ki: Ey müslümanlar!. (O kimseler ki riba yerler) yani riba denilen muameleyi yapar, faiz alır, ondan istifade etmek isterler **(onlar)** mezarlarından **(kalkamazlar.)** Mahşere muvazene'i akliyelerini muhafaza etmiş bir surette varamazlar. **(Ancak şeytanın çarp-**

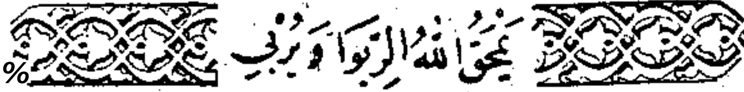
mış) cinlerin tesallütuna uğramış **(olduğu delirmiş)** cinnet haline düşmüş **(bir şahıs gibi kalkarlar.)** Böyle bir felâkete mâruz bulunurlar. (Bu **ise)** böyle bir kötü âkibet ise **(onların)** bey'i **(alış veriş muamelesi tıpkı riba)** faiz gibidir, **(demeleri sebebiyledir.)** Böyle bir iddia nasıl doğru olabilir?. **(Halbuki, Allah Tealâ alım satımı)** şeraiti dairesinde **(helâl)** kılmıştır. **(Ribayı ise)** ribanın en mühim kısmı olan faizi ise **(haram kılmıştır.)** Artık bunlar nasıl biribirinin misli olabilir?. **(İmdi her kim ki, kendisine Rabbinden bir mevize gelir)** yâni ribanın, faizin haram kılındığınâ dair bir emri seri, bir hükmü **ilâhî,** bir nasihati diniye tebliğ ve tebyin buyrulmuş olur **(da ribaya)** faiz almaya **(nihayet verirse evvelce)** bu nehyi ilâhîden mukaddem **(aldığı)** faiz **(kendisinedir.)** Bunu iade etmesi icap etmez. **(Ve onun hükmü Hak Tealâ'ya aittir.)** Bu emri ilâhîye imtisalen o faizin alınmasına nihayet verirse afvi ilâhîye lütf-i sübhanîye mazhar olur, onun vazifesi Allah Tealâ'nın emir ve nehyine imtisal etmektir. (Ve **her kim)** bu emri ilâhîye muhalefet ederek **(tekrar ribaya döner)** faiz alar (sa) onun akıbeti pek vahimdir. Böyle ribayı helâl görenler yok mu **(işte onlar cehennem ehlidirler.)** Böyle haramı? helâl addedenler, bir hakikati sabiteyi inkâra cür'et gösterenler yok mu **(onlar orada)** o azab ateşi içinde **(ebedî)** olarak **(kalacaklardır.)** Aman Yarabbü. Ne büyük felâket!.

§ Ribanın mahiyeti: Riba luga'tte ziyadelenmek, fazlalanmak demektir. Faiz denilen muamelenin ismi olmuştur. Maamafih riba tâbiri lisanı şeriatte faizden eamdir, şöyle ki, alış verişte akdi yapanlardan birine verilmesi şart olup karşılıktan hâli bulunan fazla miktardır."On miskal altını on bir miskal altın mukabilinde satmak gibi. Riba, altın ve gümüş gibi mevzunatta, buğday, arpa, hurma, tuz, kuru üzüm gibi mekilâtta cereyan eder. Riba, iki nevidir. Birisi ribayı fazıldır ki, tartılan veya ölçülen bir cins eşyanın kendî cinsleri mukabilinde peşin olarak ziyadesiyle satılması halinde vücude gelir. Meselâ: Bir altın veya gümüş veyahut bir miktar buğday kendi cinsiyle derhal mübadele edilecek olsa bakılır: Eğer miktarları müsavi ise bu caizdir. Fakat birinin miktarı biraz fazla ise bu mübadele caiz olmaz. Meselâ, on kile buğday on bir kile buğday ile değiştirilecek olsa bu helâl olmaz. Velevki, bunların bir kısmı âlâ, bir kısmı da edna olsun. Çünkü asıl itibar cinsiyete ve miktaradır. Ribanın ikinci nevi ise ribayı nesiedir. Bu dâ tartılan veya ölçülen şeyleri biribiri mukabilinde veresiye olarak mübadele etmektir. Velev ki miktarları müsavi olsun, buda haramdır. Meselâ: On dirhem gümüş, yine oh dirhem gümüş mukabilinde veya bir kile buğday yine bilâharâ verilecek bir kile buğday mukabilinde veresiye olarak satılamaz. Bu riba, yalnız altın ye gümüş gibi misliyatta, buğday ve arpa gibi mekilâtta ve yumurta, ceviz gibi taneleri arasında kıymetlerini değiştirecek bir fark bulunmayan adedİyatta câri olur. Bunların cinsleri, miktarları müsavi ise de veresiye olanı peşin olanına muadil olamaz. Bu bir riba muamelesidir. Bunlar kendi cinslerinin gayriyle alınıp satılabilirler.

§ İstikraz meselesine gelince: Bu da borç alıp vermek muamelesidir ki: Yalnız altın ve gümüş gibi misliyatta, buğday arpa gibi mekilaita v«/ yumurta, ceviz gibi taneleri arasında kıymetlerini değiştirecek develİ&fe tefavet bulunmayan adediyatta cereyan eder. Hayvanatta ve mensüeal gibi kıyemiyatta câri olmaz.

Öyle borç alınıp verilmesi caiz olan şeyler: Bir fazlalığa tâbi olmaksızın, bilâhara yalnız misilleri alınmak üzere borç verilir ve alınır. Buna «karzı haseri* denir. Bir sene müddetle on lira borç verilip sonra yine on lira alınmak gibi, fakat fazla bir şey şart edilmiş olursa meselâ: On lira yerine bilâhara on bir lira verilmek meşrut bulunursa bu bir faiz meselesi olur ki, bu da riba hükmündedir. Bunun hürmeti hakkında da ittifak cardır. Bunun zararlarına nazaran melhuz olan faideleri hiç hükmündedir.

*
**

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(276) : Allah Tealâ ribayı mahveder, sadakaları ise nemalandırır ve Allah Tealâ, çok küfram nimette bulunup günahkâr olanları sevmez..

*
**

İ Z A H

(276) : Bu âyeti kerime alelitlak robaların faidesiz kalacağını, sadakaların ise bir çok faidelere sebep olacağını gösteriyor, bunun hilâfına kail olmanın büyük bir mâsiyet olacağına işaret buyuruyor. Şöyle ki: (Allah Tealâ ribayı) faizi (mahveder) bereketini Jtderir. (Sadakaları ise nemalandırırO Onların sevabını kat kat kılar, sahiplerine nice^ nimetler ihsan buyurur. (Ve Allah Tealâ, çok küfram nimette bulunup) ribayı helâl görmek gibi bir takım muharrematı tahlile musir olarak (günahkâr olanları) menhiyatı irtikâba devam edip duranları (sevmez.) Öyle- kimseler, muhabbeti ilâhîyeye nail, selâmet ve saadete mazhar olamazlar. TBöyle ulvî gayelere nailiyet için öyle menhiyattan kaçınmak, namaz gibi, zekât gibi evamiri ilâhîyeye inkiyad etmek lâzımdır.

*

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُوا الصَّلَوٰةَ وَآتَوُا الزَّكَوٰةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٧٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(277) : O kimseler ki, imân ettiler ye iyi amellerde bulundular ve namazlarını doğruca kıldılar, zekâtlarını da verdiler, işte onlar için Rableri nezdinde mükâfatları vardır ve onlar için hiç bir korku yoktur Ve onlar mahzun da olmayacaklardır.

*

İ Z A H

(277) : Bu âyeti kerime, yukardaki vaidi müteakip büyük bir vadi ilâhîyi mutezammındır. Ve böyle muazzam bir tebşiri hâvi olduğun» dan mükerrer olaraK nâzil olmuştur. Evet... Şöyle buyruluyor: (O kimse- !er ki,) Allah Tealâ (ya onun resulüne) ve onun bütün dinî hükümlerine (imân ettiler) bununla beraber (iyi amellerde) ibadet ve taatte (bulundular ve) bâhusus kendilerine farz olan (namazlarını doğruca) şeriat ve âdabına riayet ederek (kıldılar.) Mükellef oldukları (zekâtlarını da) müstehik o^an fakirlere (verdiler.) Onun bunun malını birer bahane ile. meselâ faiz suretiyle almak değil, kendi öz mallarının bir kısmını bile fakir dindaşlarına vermek fedakârlığında bulundular (İşte onlar için) böyle rızayı hak için güzel âmenerde bulunanlar için kerim ve rahîm olan» (rableri nezdinde) dünyevî ve uhrevî (mükâfatları vardır.) Bu yüzden* ne büyük nimetlere, âtifetlere mazhar olacaklardır. (Ve onlar için) dünyada ve ahrette (hiç bir korku yoktur.) Atiyyen kerih görecekleri bir şey ile karşılaşmayacaklardır. (Ve onlar mahzun da olmayacaklardır.) Her sevdikleri güzel, meşru şeyıere kavuşacaklardır, onların fevti ile mahsun ve mükeddeı olup durmayacaklardır. Ne muazzam bir tebşiri subhanî!.

*

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا
مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٢٧٨﴾ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا
فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ
أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٧٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(278) : Ey imân edenler! Allah Tealâdan korkunuz, ribadan bâkı kalanı terkediniz, eğer siz müniin kimseler iseniz.

(279) : Eğer böyle yapmazsanız Allah Tealâ ile Resuli tarafından bir harb malûmunuz olsun, ve eğer töbve ederseniz sizin için resûlmaliniz vardır. Ne zulüm edersiniz ne de zulme uğrarsınız.

*
**

İ Z A H

(278) : Bu âyeti kerime, hakikî müminleri Allah Teala'dan korkup onun emirlerine, nehiylerine itaat ve inkiyat edeceklerini gösteriyor. Şöyle ki: **(Ey iman edenler)** ey şerefi islâmiyeti haiz olanlar! **(Allah Tealâ'dan korkunuz)** onun kudret ve azametine halikıyyet ve mabudiyyetini düşünerek kalben titreyiniz, onun emirlerine muhalefetin ne kadar cezaları calip olacağını tefekküre dalarak ruhunuzu uyandırınız. Bu cümleden olmak üzere **(ribadan baki kalanı terkediniz.)** Vaktiyle borç vermiş olduğunuz şeylerden dolayı faiz nâmına ve alacağınız kalmış ise artık bu emri ilâhînin vücudundan sonra medyunlardan almayınız, jnları bırakınız. (Eğer siz) hakikaten **(.mümin)** emri ilâhîye mutî (kimseler iseniz.). Allah Teala'dan korkan, ciddî surette mümin bulunan bir kula lâzım olan böyle yapmaktır.

(279) : Bu âyeti kerime de ribadan kaçınmayanlar haKkında en büyük tehdidi havidir. Şöyle ki: Ey müminler!. (Eğer boyîe yapmazsanız) yani Allah Teala'dan korkup faizden alacağınızın mütebakisini medyunlara terketmezseniz **(Allah Tealâ ile Resuli tarafından bir harb malûmunuz olsun.)** Siz Cenahı Hak'ka ve onun Resulüne isyan etmiş, onların

• emirlerine muhalefette bulunmuş, bu cihetle mahv ve tenkile müstahik • olmuş olursunuz. Hakkınızda taziratı şer'iye icrası icabeder. (Ve eğer) Tibanm hörmetini bilip onu terkeder ve evvelce yapmış olduğunuz bir ödüncün mütebaki faizini borçluya bırakıp almaz da bundan dolayı (tövi>e ederseniz) kendinizi cezadan kurtarmış olursunuz. Bu halde (sizin İçin resülmalınız yardır.) Medyundan ancak bunu alabilirsiniz. Artık siz (ne zulm edersiniz) ne başkasının malını tam bir karşılığı olmadığı halde almış bulunursunuz. (Ne de zulme uğrarsınız) resûlmalmızı alacağınız cihetle zulme de uğramış olmazsınız. Adalet ve müsavata bu suretle riayet edilmiş olur.

§ İbni Abbas Hazretlerinden rivâyet olunduğuna göre en son nazil olan, ribâ âyetidir. Evvelce âlıımran süresindeki (<itLk* l»U»l I^JliyT'l'V) âyeti kerimesi nazil olmuş ve badehu alelitlak ribanm haram olduğunu bildiren âyeti celile nazil olmuştur ki, Mekke'i Mükerremenin fethi sırasına müsadiftir. Bu sıralarda idi'ki (JşL> ^OcJ^T l>JI ,.) âye^i kerimesi de nâzil olmuş, dini.islâmın evci ekmeliyete vâsıl olduğu bildirilmişti. İşte ribanın büsbütünjmen'i de böyle bir ekmeliyetin neticesi bulunmuştur.

§ Bütün tefsirlerde tasrih edildiği üzere: (l^JHjlf t'Y) âyetindeki (<lÜ Lk* l»L^I) kaydı, — ilmî tâbiri veçhile — bir kaydi ihtirazî değil, bir kaydi vukûîdir. Zamanı cahiliyette alelekser carî olan dibanın tarzı cereyanını nâtıktır. Şöyle ki: Bir kimse bir şahsa meselâ bir sene müddetle yüz lira borç verir, on lira da faiz kordu, müddeti hitamında bu para verilmedi mi, tekrar bir sene daha müddet verir ve o faiz ile yüz liraya tekrar o nispette bir faiz tâyin ederdi. Böyle seneler geçtikçe borcun ve faizin miktarı kat kat olurdu. İşte böyle bir hale müaddi olan bir ribadan müslümanlar men edilmiş, bunun şeairi insaniyete muhalif olduğuna - işaret edilmiştir. Sonra alelitlak ribanm hörmeti: ((• Ol>«l"Jo f£k^-"jl.j) (\>J\ff*-3 .JUllij^ı) misullu âyeti kerime ile kat'î surette tasrih edilmiştir. Maamafih az görülen bir takım faizlerde müddetlerinin imtidat ve tevalisi neticesinde kat kat artacağından onlar da «z'afi müzâafa mahiyetini almaktadır. Binaenaleyh böyle bir muamele bir nice hikem ve mesaliha binaen kat'î surette memnu bulunmuştur.

§ Ribanm memnuiyetindeki hikmetler :

1 _ Evvelâ: Şunu arzedelim ki, şer'an memnu olan bir şeyin faideden büsbütün hâlî olması lâzım gelmez. Fakat mazarratı faidesinden ziyade olduğu için riien edilmiş olur. Nitekim, şarabın, kumarın memnuiyeti hakkındaki âyeti kerime bunu nâtıktır. İşte riba da böyledir. Bir miktar para, faiz sebebiyle artar, sahibi için bir varidat menbaı olabilir. Ondan başkaları da istifade ederek iktisat sahasında bir inkişaf vücude gelebilir. Fakat böyle az çok bir ribanm tecvizi takdirinde ahlâkî, içtimaî,

iktisadi mahzurlar daha mühim olduğundan onun melhuz olan o cüz'i menfaatleri bu uğurda feda edilmiştir.

2 - Riba muamelesi, bir çok kimselerin iktisadi faaliyetlerini azaltır. Faiz ile temini maişet etmek isterler. Mesai sahasına atılmazlar. Böyle riba yolu ile elde edecekleri bir paraya itimat ederek ticaretle ve sair faideli işlerle uğraşmaya nihayet vermiş olurlar. Böyle bir hareket ise ferdi ve içtimai bir zarardır.

3 - Mba muamelesi, bir nicekimseleri de ağır bir yük altına bırakır. Borç aldıkları paraları lüzumsuz yere sarfederler, tekrar ihtiyaçlar içinde kalırlar, mukabilinde bir şey kazanamadıkları halde bu yüzden bir çok şeyleri, mesela: Rehin bıraktıkları haneleri de ellerinden çıkar. Onların telafisi kabil olamaz.

4 - Riba muamelesi, içtimai yardım vazifesine muhaliftir. Milleti islamiye arasında bir muhabbetin, bir teavün ve tenasur muamelesinin cereyanı büyük bir vazifedir. Faiz meselesi ise çok kere bu vazifenin ortadan kalkmasına sebebiyet verir. Bu noktai nazardan da alelitlak ribanın tehrimi, içtimai faziletleri kafil bulunan hikmeti diniye icabatından bulunmuştur. Borç alan bir kimse, her halde ihtiyaç içinde bulunmaktadır, artık böyle muhtaç bir kimseden bilahara fazla bir şey almak mürüvvvete münafi görülmez mi?.

5 - Riba muamelesi, çok kere medyunun huzurunu ihlal eder, faiz vermek endişesiyle üzülür durur. Bazan da daine karşı iğbirarını mucip olur, aralarında eski itimat ve muhabbet sekteye uğrar. Binaenaleyh kat'i lüzum görülmedikçe karzi hasen suretiyle de olsa borç bir şey almamalıdır. Fakat muhtaç olanlara garzı hasen suretiyle yardımda bulunmak, vakti ve hali yerinde olanlar için güzel bir vazifedir. Bu yardım fakirlere sadaka vermekten daha ziyade sevaba vesile olabilir. Çünki borç alan kimsenin her halde bir ihtiyacı vardır. Halbuki bazan fakir zannedilerek kendisine sadaka verilen bir şahıs, haddizatında muhtaç olmayıp sadakadan müstağni bulunabilir. Böyle bir kimsenin kendisini fakir gösterip sadaka alması ise mürüvvete münafi; küfranı nimeti mucip, uhrevi mesuliyeti müstelzimdir.

6 - Riba muamelesinin tecviz edilmesi, fakirlerin aleyhine olarak zenginlere büyük bir selahiyet vermektir ki, bu da adalete, fukara ve zuafaya yardım vazifesine muhalif bulunur. Halbuki, dini islam, bir merhamet ve mürüvvet dinidir, fakirlerin yardımına koşulmasını emretmektedir. İşte zekat meselesi ve borcun medyuna bağışlanması da bu merhameti islamiyenin güzel bir tecellisidir.

Burada varidi hatır olan bir mesele vardır. Şöyle ki: Bir zat, elindeki malları faiz almak suretiyle tenmiye edemediği halde bunların her sene zekatını verirse bunları büsbütün elinden çıkarmış olmaz mı? Evet!. Bu bir iktisadi görüşle doğru görülebilir. Fakat daha iyi düşünülürse bir miktar servetin senede kırkta birini vermek, o servetin hali üzere kıldığı takdirde ancak kırk sene nihayetinde elden çıkmış olacaktır. Halbuki bu

müddet içinde o servetin meşru surette tenmiyesi için bir çok iktisadî yollar bulunabilir. Bir ticaret şirketine iştirak gibi.

7 — Riba meselesi, şer'an memnu olduğu gibi emniyeti, itimadı, meşru ticâret muamelelerini ihlâl edecek gayri ahlâkî hallerde şer'an haram bulunmuştur. Dini islâmın fiyuzatından müstefit olan bir millet için yalnız riba hususunda değil bütün içtimaî, iktisadî, ahlâkî hususlar da islâmiyetin tenbihat ve irşadatına riayet etmek iktiza eder. Bu cihetlere riayet edecek bir içtimaî heyet arasında ise paranın meşru surette tenmiyesi için bir çok çareler bulunabilir. Meselâ: Elde bulunan bir miktar para meşru bir ticaret şirketinde sermaye olarak kullanılabilir. Bundan alınacak nema, hissedarlar arasında muayyen bir nispet dahilinde tevzi edilebilir. Böyle bir nema ise riba yolu ile alınacak bir nemadan elbette daha ziyade ve daha bereketlidir. Vakıa bugün; bir içtimaî heyet, bir iktisadî müessese, bu cihetlere riayeetkâr bulunmayabilir. Fakat böyle bir heyetin, bir müessesenin bu esaslara riayet etmemesi mülâhazasiyle ulvî gayelere müteveccih olan kutsî hükümler, hikmet dairesinden çıkarılmış bulunamaz. Diğer bir tâbir ile kutsî hükümler, bir içtimaî heyetin, bir müessesenin keyfî temayüllerine ve muamelelerine değil, belki o heyet, o müessese, o ulvî hükümlere, tâbi olmak, ona göre hayatını tanzim etmek icabeder. Aksi takdirde zuhur edecek gayrinafi neticelerin mesuliyeti o kutsal hükümlere değil, o heyete, o müesseseye râci olur.

8 — Riba muamelesi hususunda şunu da düşünmelidir ki,, dinimizin kutsî hükümleri tam bir adalet, ihsan ve müsavat üzerine müessestir. Binaenaleyh istikraz edilecek paradan istifade çok kere mevhum ve hele ihtimal dairesinden gayri hariç bulunduğu halde mukabilinde verilecek nema, muhakkak olduğundan böyle mevhum ve muhtemel bir şey mukabilinde muhakkak bir şeyin verilmesi mecburiyeti takdirinde islâmiyetin her veçhile istihdaf ettiği adalet, ihsan, müsavat usulüne muhalefet edilmiş olur.

9 — Riba muamelesinin haram olmasında yine bir çok hikmetler olabilir. Biz bunların hepsini idrak edemeyiz. Fakat biliriz ki, Cenabı Hak, alîm ve hakimdir. Her neyi emir ve nehiy etmiş ise onun mutlaka bir. hikmeti vardır, velevki, biz o hikmeti idrâk etmiyelim. Bizim vazifemiz, o ilâhî emir ve nehye riayet etmektir. Bizim itaatkâr birer kul olduğumuz bu suretle tecelli eder, biz bu sayede ecir,ve mesubata nail oluruz. Artık, öyle bir hikmetin bizce meçhul olması da bir hikmet bulunmuş olmuyor -mu?

§ «Şu da malûmdur ki, bir çok kimseler, maneviyatı, dinî hükümleri hikmetleri lâjkiyle takdir edemezler. Gözleri her işin zahirî safhasına mün'atif bulunur, maddî servetlerin zahirî tenmiyesini temin etmek isterler. Bir kısım kimseler de hasbelbeşeriye ihtiyaç içinde kalmış olurlar, karzr hasen suretiyle birşey tedarik edemiyecekleri için faiz ile istikraza mecburiyet hissederler.

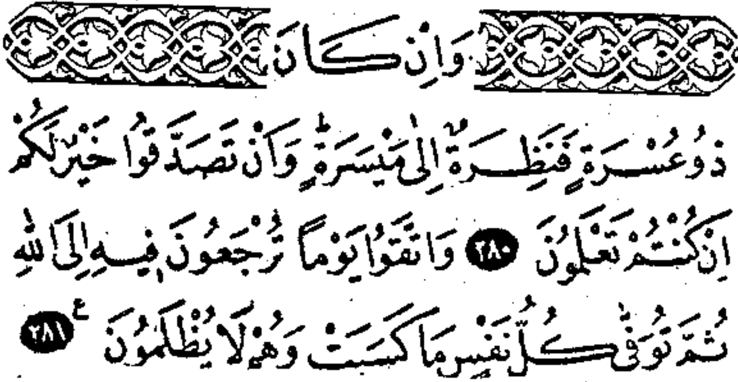
Binaenaleyh böyle bir vaziyet karşısında bir mahlesi şer'î olmak üzere

«bey'i ayne» denilen bir muamele, muhterem, müctehit imamı Yusuf tarafından gösterilmiştir. Şöyle ki: Bir kimse, bir şahsa meselâ: Yüz lira karzı hasen, yani faizsiz olarak borç verip on liralık bir malını da o şahsa yirmi liraya satsa o şahıs da bu yüz lirayı karzen o malı da beyi' tarikiyle almış olur. Borç vermiş olan o kimse de bu muamele neticesinde bey'i tarikiyle kazanmış bulunur. Artık bu sayede iki taraf da dinî ahkâma riayet ederek faiz usûlünden kaçınmış, faizden mütevellit, gayrimeşru bir nema yerine meşru olan bir satış suretiyle bir faide temin edilmiş olur. Buna: Hile'i şer'iye denilmiştir ki, bir çare'i şer'î, bir vesile'i halâs demektir.

Malûmdur ki, bir nevi akit ile caiz olmayan bir muamele, diğer bir suretiyle yapılacak bir akit vesilesiyle caiz olabilir. Bunun emsali mevcuttur. Hattâ bu suretle muamele yapanlar ribadan kaçınmış olacakları için iman Yusuf'a göre mecur da olurlar. Evet! Bunlar karzı hasene muktarin olmak üzere usulü dairesinde meşru bir satış muamelesi yapıyorlar. Acada borç mes'elesi bulunmadığı halde de bir kimse başkasının bir malını kendi rızasıyle kıymeti hakikiyyesinden fazla bir bedel ile satın alabilir. Bu suretle o malın sahibine bir iyilikte bulunmak isteyebilir. Bu, meşru, insanî bir muameledir. Velhasıl: Bunlar, karzı hasene mukterin olmak üzere usulü dairesinde meşru bir bey'i akdediyorlar, bu sayede nefislerini ribadan siyanet ederek muamelelerine[1] bir şekli meşruiyet veriyorlar ve bu tarik ile ribadan kurtulup mazharı gufran olacaklarına ümitvar bulunuyorlar. Maamafih bu tarzdaki bir satış muamelesi, imami Muhammede göre şayan istihsan değildir. Bundan da kaçınmak, ihtiyata daha muvafıktır. Allahü âlem bissavab...

Şunu da ilâve edelim ki: Riba muamelesi, pek ziyade mes'uliyeti caliptir. Binaenaleyh riba olduğu sarahaten malûm olan şeylerden kaçınmak bir vecibe olduğu gibi, kendisinde riba şaibesi bulunan şeylerden kaçınmak da lâzımdır, bir ihtiyat icabıdır. Nitekim bu hususta bir çok ehadisi şerife vardır. Memnu bir mıntakaya dahil olmak değil, onun civarına da yaklaşmamalıdır ki, içine düşmek ihtimali bulunmasın. Asude bir hatıra malik olmak kabil bulunsun. Fâni bir varlık için ebedî hayatı tehlikeye düşürmek, kârı akil midir? Artık pek ihtiyatkârane hareket etmek, iktiza eder...

**

MEALİ ÂLİSİ

(280) : Ve eğer yoksul ise o halde genişlik zamanına kadar intizar etmelidir..' Ve eğer bağışlar iseniz sizin için hayırlıdır. Eğer bilirseniz.

(281) : Ve o günden korkunuz ki, o günde Allah Tealâ'ya döndürüleceksinizdir. Sonra herkese kazanmış olduğu tamamen verilecektir. Ve onlara zulmedilmeyecektir.

***

İ Z A H

(280) : Bu âyeti kerime borçlular hakkında gösterilecek en insanî bir vazifeyi bizlere beyan buyuruyor. Şöyle ki: Medyun olan kimse, borcunu muayyen olan müddette ödemelidir. Yapılan mukavelelere riâyet lâzımdır. (Ve eğer) borcunu böyle vaktinde ödemeye hali müsait olmayıp **(yoksul)** bir durumda bulunur **(ise o halde)** onun **(genişlik zamanına)** borcunu verebilecek bir şeye malik olduğu vakta **(kadar)** mühlet vermeli **(intizar etmelidir.)** Bu bir içtimaî yardımdır, sevaba vesiledir. (Ve **eğer)** o alacağınızı o zavallı borçluya **(bağışlarsanız)** bu bağışlama **(sizin için hayırlıdır)** ona mühlet vermekten daha iyidir, daha çok sevaba vesiledir. O biçare medyunu üzüntüden kurtarmış olursunuz. **(Eğer bilir iseniz)** böyle bir bağışlamanın mühlet vermekten daha hayırlı olduğunu bilir, takdir ederseniz öyle yapınız, büyük bir insaniyet gösteriniz, sevaba, uhrevî mükâfata maaziyadetin nail olunuz.

(281) : Bu âyeti celilede beşeriyeti intibaha ve ahjret hayatını temine davet etmektedir. Şöyle ki: Ey insanlar! dünyevî işlerinizi, alış verişlerinizi meş'ru bir surette yapınız. (Ve o) ahiret **(gününden)** yavmü kıyametten, **(korkunuz ki, o günde Allah Tealâ'ya)** onun mahkeme'i kübrasına, onun huzuri manevîsine **(döndürüleceksinizdir.)** Orada muhasebeniz **ya-**

pılacaktır. **(Sonra herkese)** dünyada iken **(kazanmış olduğu)** iyi veya kötü. amellerinin mükâfat ve müçazatı **(tamamen verilecektir.)** Haklarında adaleti ilâhîye tecelli edecektir. **(Ve onlara zulm edilmeyecektir.)** Güzel amelleri tenkis, çirkin amelleri de tezyid olunmayacaktır Ebedî azaba uğrayacaklar da kendilerinin dünyadaki kötü amellerinin, devamına azimkar oldukları çirkin itikatlarının cezasına uğramış olacaklardır. Fakat Cenabi-Hak mümin okullarına güzel amellerinin kat kat fevkinde sevaplar ihsan buyuracaktır ki, bu da mahza bir atifeti ilâhîyedir. Artık insanlar daha dünyada iken güzel itikatta, güzel amelde bulunmalı, ahiret hayatını daima gözü önünde tutmalı, orası için hazırlıklı bulunmaya çalışmalıdır.

§ İbrii Abbas radiyallahü tealâ anhdan rivayet olunduğuna göre bu âyeti kerime, en son nazil plan bir âyeti celiledir. Haccetül'vedâ esnasında Resuli Ekrem hazretleri Araf atta vakfede iken p&.j (X)4JûfI(.^Jl âyeti kerimesi nazil ölmüş; Hazreti Peygamberin vazifeyi risaletinin kemâle erip ahirete teşrif edeceklerine işaret olunmuştu. Sonra da işbu (... 'Uyl^ilj) âyeti celilesi nazil olmuş, bundan sonra hatamülenbiya efendimiz yirmi bir gün veya seksenbir gün, veya yedi gün ve' diğer bir rivayete göre de? üç saat kadar muammer olmuş, badehu âlemi ahirete teşrif etmiştir. Sallallahü tealâ aleyhi vesellem..

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُ
وَلْيَكْتُبْ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ اَنْ يَكْتُبَ
كَمَا عَلَّمَهُ اللّٰهُ فَلْيَكْتُبْ وَلْيُمْلِلِ الَّذ۪ي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ
اللّٰهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْـًٔا فَاِنْ كَانَ الَّذ۪ي عَلَيْهِ الْحَقُّ
سَف۪يهًا اَوْ ضَع۪يفًا اَوْ لَا يَسْتَط۪يعُ اَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ
وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ وَاسْتَشْهِدُوا شَه۪يدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَاِنْ
لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَاَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ
مِنَ الشُّهَدَٓاءِ اَنْ تَضِلَّ اِحْدٰيهُمَا فَتُذَكِّرَ اِحْدٰيهُمَا الْاُخْرٰى
وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَٓاءُ اِذَا مَا دُعُوا وَلَا تَسْـَٔمُٓوا اَنْ تَكْتُبُوهُ
صَغ۪يرًا اَوْ كَب۪يرًا اِلٰٓى اَجَلِه۪ ذٰلِكُمْ اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ وَاَقْوَمُ
لِلشَّهَادَةِ وَاَدْنٰٓى اَلَّا تَرْتَابُٓوا اِلَّٓا اَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً
تُد۪يرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَلَّا تَكْتُبُوهَا
وَاَشْهِدُٓوا اِذَا تَبَايَعْتُمْ وَلَا يُضَٓارَّ كَاتِبٌ وَلَا
شَه۪يدٌ وَاِنْ تَفْعَلُوا فَاِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ وَاتَّقُوا
اللّٰهَ وَيُعَلِّمُكُمُ اللّٰهُ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمٌ ٢٨٢

MEALİ ÂLİSİ

(282) : Ey müminler!. Muayyen bir vakte kadar bir borç ile borçlandığınız zaman onu yazınız ve bir kâtip, onu aranızda adilâne bir surette **yaııversin.** Ve Kâtip, Cenabıhak'km ona öğretmiş olduğu gibi yazmaktan kaçınmasın, yazsın. Ve hak kent' üzerinde bulunan kimse, yazdırsın. Ve rabbi olan Allah Tealâ'dan korkusunda ondan bir şey eksiltmesin. Ve şayet borçlu şahıs, sefih veya zayıf veya doğruca yazdırmaya gayrı muktedir bulunursa onun velisi adalet üzere yazdırıversin. Ve sizin erkeklerinizden iki kişiyi de şahit tutunuz. Ve o iki şahit erkek olmazsa şahadetlerine razı olacağınız kimselerden bir erkek ile iki kadını — şahit tutunuz —. Bu iki kadından biri unutacak olursa ona diğeri hatırlatsın. Şahitler de davet edildikleri zaman kaçınmasınlar. Siz de az olsun, çok olsun onu vadesine kadar yazmaktan üşenmeyiniz. Böyle yapmanız, irdi ilâhîde adalete daha muvafık, şahadet için daha kuvvetlidir. Ve şüpheye düşmemeniz için daha yakın bir sebebtir. Meğer ki aranızda hemen devredeceğiniz hazır bir ticarret muamelesi olsun. O halde bunu yazdırmadığınızdan dolayı sizlere bir vebal» yoktur. Ve alım satım yaptığınız vakitde de şahit tutunuz. Kâtip de, şahit de zararlandırılmasın. Ve eğer yaparsanız, şüphe yok ki bu sizin için bir fısktır. Ve Allah Tealâ'dan **korkunuz.** Ve Allahü Azimüşşan. sizlere •talim buyuruyor. Ve Allahüzülcelâl herşeye bihakkın alimdir.

İ Z A H

(282) . Bu âyeti kerime, meş'ru surette yapılr.cak borçlar ve ticarî muameleler hakkında riayet edilecek usuli ve Katibi adi ile şahitler hakkındaki lâzım gelen vecibeleri bildirmektedir. Şöyle ki: (Ey müminler) aranızda (muayyen bir vakte kadar bir borç ile borçlandığınız) meselâ: Ödünç alıp verdiğiniz, veya selem tafikıvle yani peşin para iie.veıesiye mal sattığınız (zaman onu) o borcu müddetiyle beraber ıyazınız.) Çünkü bu bir vesikadır. İlerde f tilâf ve hiza vukuuna mânidir. Maamafih bunu yazmak, bir müstehap meselesidir, yoksa her halde vacip değildir. (Ve bir kâtip, onu aranızda âdilâne bir surette yazıversin.) Eksik veya noksan olarak yazmasın, açık, nizaa mani bir tarzda kaleme alsın. Bir tarafı iltizam etmesin. (Ve kâtip, Cenabı Hak'kın ona öğretmiş) lutûf ve fazliyle ona kitabet kabiliyetini vermiş (olduğu gibi yazmaktan kaçınmasın.) Cenabı Hak'km kendisine verdiği bu kabiliyetin bir şükranesi olmak üzere bunu -yazmaktan imtina etmesin de öylece (yazsın.) Eğer başka yazacak kimse hulunmazsa bunu yazmak o kâtip için bir vecibe olmuş olur. Birçok borç

muamelelerini yazdırmaya ihtiyaç görülmektedir. Bunun içindir ki, birçok yerlerde birer kâtibiadil daireleri mevcuttur. (Ve) bu hususta ki vesikayı, senedi (hak) borç (kendi üzerinde bulunan kimse yazdırsın) çünkü borçlu olan odur. Onun ikrarı lâzımdır. İnkârı takdirinde meşhudunaleyh olacak da odur. (Ve Rabbi olan Allah- Tealâ'dan korksun da ondan> o haktan,-o aleyhine yazılacak borçtan (bir şey eksiltmesin) noksan ikrar ve itirafta bulunmasın. (Ve şayet borçlu şahıs: sefih) nâkısülakıl, mübzir = malını beyhude yere sarfeder bir kimse ise (veya zaif) çocuk: veya piri fâni, muhtellüşşuuar ise (veya doğruca yazdırmaya gayri muktedir bulunursa) meselâ, dilsiz veya ifadeye gayrı kaadir bir halde ise* (onun velisi) babası, vasisi veya umuruna usulen tâyin edilmiş olan vekili veya mütercimi (adalet üzere yazdırıversin.) Yazılacak vesikada bir noksan, bir ziyade bulunmasın. (Ve) ey müslümanlar!. (Sizin erkeklerinizden iki kişiyi de şahit tutunuz) bu şahitlerin akilbaliğ, hür, muslini ve* töhmetten berî olmaları lâzımdır. Medyun, gayri müslim ise şahitlerin de gayrimüslim olması caizdir. (Ve o iki şahit erkek olmazsa şahadetlerine razı olacağınız) şahadetlerini hoş göreceğiniz, şahadetlerine itimat edeceğiniz (kimselerden bir erkek ile iki kadını şahit tutunuz). Bunların şahadetleri mal, hususunda ve hanefiyyeye göre ukubattan başka sair hususlarda da caizdir. Fukahadan bazılarına göre de maldan maadası iki erkeğin şahadeti olmadıkça sabit olmz. İmam Safiye göre ise kadınların daha zi^ yade muttali olacakları hususlar meselâ: Velâdet, rida, süyubet, bekâret gibi şeyler bir erkek ile iki kadının şahadetiyle sâbir olacağı gibi dört kadının şahadetiyle de sabit olur. (Bu iki kadından biri unutacak olursa* ona) hâdiseyi (diğeri hatırlatsın) yani; Bu iki kadından biri şahidi olduğu bir muamele'i mâliyyeyi muvakkaten unutmuş olursa diğeri ona hatırlatır. Yoksa yalnız diğerinin haber vermesine binaen şahadette bulunamaz, bunu şahadetten evvel olduğu gibi kendisinin de hatırlaması lâzımdır. (Şahitler de davet edildikleri zaman) gelip şahadette bulunmadan (kaçınmasınlar) şahadetlerini saklayarak bir hakkın ziyama sebebiyet vermesinler. Şayet şahitler, mahdut olup şahadette bulunmadıkları takdirde bir hak zayi olacak ise onlar için şahadette bulunmak bir farz olmuş olur. (Siz de) Ey kâtibler!. (Az olsun çok olsun onu) o borcu, ona ait vesikayı (vâdesine kadar) ne müddetle borç verilmiş olduğunu, onun sair şeraitini (yazmaktan üşenmeyiniz.) Hattâ bunları defterlere kaydetmek de pek muvafıktır. (Böyle yapmanız) borçları öyle mufassalca yazmanız (İndiîlâhîde adalete daha muvafık, şahadet için daha kuvvetlidir.) Daha sağlamdır, daha faidelidir. (Ve şüpheye düşmemeniz için daha yakın birsebeptir.) Artık o borcun miktarı, müddeti hususunda tereddüde mahal kalmamış olur. (Meğer ki, aranızda heman) elden ele (devredeceğinizhazır bir ticaret muamelesi olsun) satılan şey ile bedeli, hazır ve teslimleri peşin olsun (O halde bunu yazdırmadığınızdan dolayı sizlere bir vebal yoktur) fakat mümkünse yazılması evlâdır. (Ve alım satım yaptığıfıız vakitde de şahit tutunuz) bu muameleyi gizlice değil, alenî yapınız,.

tâ ki ilerde bir inkâra meydan kalmış olmasın. (Kâtip de; şahit de zarariandırılmasın) kitabet ücreti var ise verilsin, şahitler uzak yerlerden ^elbedilecek ise onların da yol masrafları ödensin, onlar ikide bir işlerinden, güçlerinden alıkonulmasın. (Ve eğer) bunu (yaparsanız) kâtibi de, şahitleri de zarara sokarsanız (şüphe yok ki, bu sizin için bir fısktır) bir günahtır, emriilâhîye muhalefettir. Bunun manevî zararı size aittir. (Ve Allah Tealâ'dan korkunuz) onun emirlerine, nehiylerine muhalefetten sakınınız. (Ve Allah Azimüşşan sizlere tâlim buyuruyor) bu gibi içtimaî, iktisadî meseleleri sizlere bildiriyor. Bunların bir adalet, bir intizam dairesinde cereyanını temin edecek şeyleri sizlere bu kitabı mübin vasıtasiyle tefhim ve telkin buyuruyor. (Ve Allahüziücelâl herşeye bihakkın âlimdir.) Bu emrettiği, nehy eylediği şeylerin lüzumunu, hikmetini bildiği içindir ki, sizlere tebliğ ve telkin buyuruyor. Artık sizin vazifeniz de bunlara riayet etmektir. Evet!. Cenabı Hak, bir alîm ve hakimdir, kulları hakkında reuf ve rahimdir. Bizlere peygamoeri zişanı ve Kür'ânı Azim vasıtasiyle en doğru yolları göstermiştir. Meşru surette mal kazanmayı ve bu malları meşru surette muhafaza ve tenmiye etmeyi bizlere emir ve tavsiye buyurmuştur. Tâ ki: İktisadiyatımıza meşru surette bir inkişaf verelim, hayatımızı tanzim edip rahatça yaşayabilelim, bu mallarımızdan fukara ve zuafaya yardım ederek dua ve sevap kazanalım. Riba gibi zararları faidesinden çok olan şeylerden kaçınalım, züht ve takvadan ayrılmayıp dünyamızı da ahretimizi de temine muvaffak olalım.

§ Şahadetin mahiyeti: Şahadet, bir kimsenin bir şahısta olan hakkını isbat için şahadet lafzıyla hâkimin huzurunda ve müddea aleyhin muvacehesinde vâki olan doğru ihbardır.

«Bu davacının bu müddea aleyhte borç cihetinden şu kadar alacağı olduğuna şahadet ederim» denilmesi gibi. Böyle[1] bir ihbarda bulunana şahit denir. Lehine şahadet edilen kimseye «meşhudünleh» ve aleyhine şahadet edilene «meşhudunaleyh> şahadet edilen hususa da «meşhudunbih» denilir.

§ Şahadetlerin ehemmiyeti: Şahadet sebebiyle birçok haklar siyanet edilmiş, cemiyet hayatında adalet ve intjzam temin edilmiş bulunur. Bunun içindir ki, şahitlerin evsafına da çok dikkat etmek icap eder. Tâ ki: Hilafı hakikat şahadetlere meydan verilmemiş olsun. Binaenaleyh müslümanlar arasında vâki olacak şahadetlerde şahitlerin baliğ, âkil, müslim, töhmetten beri olmaları şarttır. Müslüman kadınların şahadetlerine gelince, şeriatı islâmiye, mahzi hikmet ve maslahat olduğundan bu hususta onların saha'i şahadetlerini muktezayı hikmete göre tâyin buyurmuştur. Malûmdur ki, kadınlar, heyeti mecmuaları itibariyle erkekler kadar muamelât ile meşgul değildirler. Onlar gördükleri muameleleri erkekler kadar hatırlarında tutacak bir durumda bulunmazlar. İçlerinde hafızaları daha kuvvetli olanlar bulunabilir. Fakat hüküm ekseriyete göredir. Kadınların zihinleri o gibi şeyler ile fazla alâkadar" olmaz. Binaen-

aleyh kadınların kısas, hadi zina gibi hususlarda şahadetleri asla makbul olmadığı gibi sair birçok muamelelerde yalnız kadınların veya bir erkek ile bir kadının şahadeti de muteber değildir. Kadınlar, alelekser kendi hanelerinde yaşayıp haricî işler ile iştigâlleri bulunmadığı ve çok kere hissiyata mağlûp olup bir hâdiseyi olduğu gibi' görebilemiyecekleri cihetle onların müstakillen şahit[1] olmaları muvafık bulunmamıştır. Binaenaleyh malî işlerde de yalnız kadınların şahadetleri caiz olmadığı gibi bir kadının bir erkekle beraber şahadeti de kâfi değildir. Belki bir erkekle beraber lâakal iki kadın şahadette bulunmalıdır. Bu hususta iki kadın bir erkeğe muadil bulunur ve bu iki kadından biri hâdiseyi muvakkaten unutmuş olursa diğeri ona hatırlatır. Şu kadar var ki, yalnız kadınların muttali olacakları bazı hâdiselerde, onların da müstakillen şahadetleri kabul edilir. Veleyki bir kadın olsun. Meselâ;* Bir çocuğun hangi bir kadından doğmuş olması, bir kabilenin şahadeti ile de sabit olabilir. Çünki buna en ziyade kadınlar muttali olabilirler. Kezalik: Kadınlar hamamında bir kadın öldürülecek olsa yalnız diyeti alınmak için buna kadınların şahadetleri kabul edilir. Şu kadar var ki, bununla kısas icra edilemez. Ukubat hususunda kadınların şahadetleri bütün müctehitlere göre caiz değildir.

Velhasıl: Hikmeti mahz olan şerıati islâmıye, şahadet hususuna çok ehemmiyet Vermiş, hukuki âmmenin siyaneti için en muvafık hükümleri ihtiva etmiştir.

*

وَاِنْ كُنْتُمْ عَلٰى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَقْبُوضَةٌ فَاِنْ
اَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتُمِنَ اَمَانَتَهُ
وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَاِنَّهُ
اٰثِمٌ قَلْبُهُ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ٢٨٣

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(283) : Ve eğer siz bir sefer üzerinde iseniz ve bir yazıcı da bulama/ iseniz makbuz, rehinler kifayet eder. Fakat bazınız bazınıza emin olursa kendisine emniyet olunan, emaneti ödesin. Ve Rabbi olan Allah Tealâ'dan korksun. Şahadeti de gizlemeyiniz. Onu kim gizlerse şüphe yok ki,

onun kalbi günahkârdır. Ve Allah Tealâ sizin yapacağınız şeylere alimdir..

***

İ Z A H

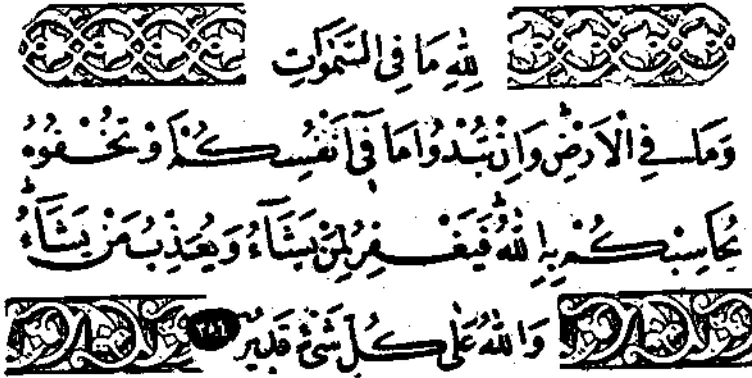
(283) : Bu âyeti kerime, borçların rehinler ile de emniyet altına alınacağını ve şahadete itina lüzumunu göstermektedir. Şöyle ki: Ey borç alıp vermek isteyenler!. **(Ve eğer siz bir sefer üzerinde iseniz)** yani misafir bulunuyorsanız veya sefere müteveccih iseniz **(ve bir yazıeı da bulamaz iseniz)** bir borç senedi yazacak bir kâtibiniz de yok ise **(makbuz rehinler — kifayet eder—)** bununla iktifa edebilirsiniz. Bu rehin alınması, menduptur, malların vikayesi için faidelidir. Bahusus birçok kimseler, sözlerinde durmuyorlar, borçlarını vaktinde vermiyorlar, bu gibi kimselerin yüzünden bazı-zatlar, garzi hasen suretiyle iyilikte bulunmaktan çekiniyorlar. Rehin verilmesi ise bu gibi ödünçlerin verilmesine, saik olur. Bu hususta bir tevsik vesilesi bulunur. Binaenaleyh sefer halinde bulunulmasa da yine rehin alınması caizdir. **(Fakat bazınız bazınıza emin olursa)** borç verecek kimse, borçlanacak kimse hakkında hüsnü zan eder, borcunu ödeyeceğine kani bulunursa artık rehin almayabilir. Bu halde o **(kendisine emniyet olunan)** medyun **(emaneti)** uhdesindeki borcunu daine **(ödesin)** gördüğü iyiliğe karşı, hiyanette, mümatalede bulunmasın, bu insaniyet şiarlna menafidir. **(Ve rabbi olan Allah Tealâdan korksun)** hakkı inkâr etmesin, hukukî emanete riayetsizlik göstermesin, bunun büyük bir mâsiyet olacağını düşünerek azabı ilâhîye uğramaktan kendisini korusun. Ey şahitler!. Ey medyunlar!. **(Şahadeti de gizlemeyiniz)** şahadetten kaçmayınız, şahitler şahadette bulunacakları gibi medyunlar da kendi aleyhlerinde şahadette bulunarak borçlarını itiraf etmelidirler. **(Onu kim gizlerse)** şahadeti ve borcu kim ketm ve inkâr eylerse **(şüphe yok ki, onun kalbi günahkârdır)** bu haksız muamelesi, bir kasde mukarin, bir kötü düşünce mahsulü olacağından günahı da o derece büyüktür! **(Ve Allah Tealâ sizin yapacağınız şeylere alimdir)** sizlerin borcu inkâr veya şahadeti ketmetmenizi ve bütün ef'al ve harekâtınızı tamamen bilir ona göre mükâfat ve mücazat verir. Artık bunu düşünüp de işlerinizi buna göre tanzim ediniz.

§ Deyin•• = Borç: İstikraz, istihlâk, iştira, kefalet gibi bir, sebeple zimmette, yani: Bir şâhsın uhdesinde sabit olan şeydir. Meselâ: Borç alınan on lira, bir deyindir. Bin liraya veresiye olarak alınan bir hanenin bu bedeli de bir deyindir. Başkasının mevzunattan veya mekilâttan. olan bir malını istihlâk neticesinde müstehlikin zimmetine tereddüp eden o kadar vezni veya keyli bir mal da bir deyindir. Meselâ: Birisinin on kile buğdayı itlaf edilse mütlifin on kile buğday vermesi kendisine bir borç olmu§ olur. Borç verene «dain» borç alana da «medyun» denilir.

§ Rehin: Lügatte sabit, daim demektir ve bir şeyi her hangi bir se-

bebden dolayı mahbus, mevkuf kılmaktır. İstilâhta: Bir malı ondan tamamen veya kısmen istifası mümkün olan bir hakkı malî mukabilinde o hak sahibinin veya başkasının elinde birriza mahbus ve mevkuf kılmaktır. Böyle hapsedilen mala «merhum da denilir. Rehin veren medyuna «rahin» ve hak sahibi sıfatiyle rehin alan kimseye de «mürtehin» denilir. Bir hakkın istifasını temin için rehin almaya da «irtihan» denilmektedir.

MEALİ ÂLİSİ

(284) : Göklerde olanlar da, yerde bulunanlar da bütün Allahındır. Ve siz nefsinizde onları açıklasanız da veya gizleseniz **de Allah Tealâ sizi onunla muhasebe edecektir. Artık dilediği için mağfiret eder, dilediğini de muazzeb kılar ve Allah Tealâ her** şeye **pek** ziyade **kadirdir.**

İ Z A H

(284) : Bu âyeti kerime, Melekûti ilâhîyenin vüs'atini gösteriyor. Cenabı, Hakkın bütün şuuriatı âleme, âlâm, kadîr olduğunu bildirerek beşeriyeti intibaha davet buyuruyor. Şöyle ki: **(Göklerde olanlar da, yerde bulunanlar da bütün Allahındır.)** *fani:* Göklerde, yerlerde, bunların içinde ve dışındaki bütün mükevvenat da tamamen AUah Teala'nm mahlûkudurlar, onun mülkünde ve tasarrufundadırlar. Bunlarda başkasının ortaklığı yoktur. **(Ve siz nefsinizde olanları** açıklasanız **da,** veya gizleseniz de **Allah Tealâ sizi onunla muhasebe edecektir.)** Sizi hesaba çekecektir. Güzel düşünenler bunun mükâfatını görecekleri gibi çirkin düşünenlerde bunun cezasını göreceklerdir. Fakat bir insan, kasdî, arzusu, tasdiki olmaksızın kalbine gelen şeytanî vesveselerden, kuruntulardan dolayı

mes'ul olmaz. Çünkü bunlardan kalbi kurtarmak insanın kudreti haricindedir. Teklif isç insanın vüsuna, kudretine, azim ve tasdikine göredir. (Artık) Cenabı Hak, (dilediği için) fazla kereim ile (mağfiret eder) onun günahlarını af ve setir buyurur (dilediğini de) adaleti ilâhîyesi ve maslahat ve hikmet muktezası olarak (muazzab kılar) cürmüne göre cezalandırır. (Ve Allah Tealâ her şeye pek ziyade kadirdir.) Binaenaleyh kullarının bütün gizli ve aşikâr, ef'al ve harekâtını bilir, ona göre mükâfat ve mücazat verir, onun ilminden, kudretinde^' bir şey hariç olamaz. Artık ona göre herkes hareketini tanzime çalışmalıdır.

آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ
مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ
وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا
وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴿٢٨٥﴾ لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ
نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ
رَبَّنَا [illegible] نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا
إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا
مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا
أَنْتَ مَوْلٰينَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٢٨٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(285) : Peygamber, kendisine Rabbinden indirilene imân etti, müminler de hepsi de Allah Tealâ'ya ve onun meleklerine, kitablarma ve

peygamberlerine imân etti. Biz Allah Tealâ'nın peygamberlerinden hiç birinin arasını ayırmayız — dediler. Ve biz dinledik, itaat da ettik, mağfiretini dileriz, Ey Rabbimiz — diye niyaz ettiler —.

(286) : Allah Tealâ bir kimseye vüsundan başkasını teklif buyurmaz. Herkesin kesbettiği kendi lehinedir. Ve iktisab eylediği de kendi aleyhinedir. Ey Rabbimiz!.. Eğer unuttuk ise veya hatâ ettik ise bizi muahaze buyurma. Ey Rabbimiz!. Ve bize bizden evvelkilere yüklemiş olduğun gibi ağır yük yükleme. Ey Rabbimiz!. Bizim için kendisine takat bulunmayan bir şey de yükleme. Ve bizden af buyur ve bizim için mağfiret buyur ve bizlere merhamet kıl, sen bizim mevlâmızsın. Artık kâfirler olan kavim üzerine bizlere nusret ver.

İ Z A H

(285) : Bu âyeti kerime, esasatı diniyyeyi olduğu gibi telâkki edip kendisine imân ve itaat edilmesinin bir vazife'i ubudiyet olduğunu gösterir. Şöyle ki: o **(peygamber)** yani: Hâtemülenbiya'i velmürselin olan Muhammet Aleyhisselâm **(kendisine Rabbinden indirilene)** Kur'ânı Mübine onun bütün beyanatına **(imân etti.)** Tarafı ilâhîden nazil bir kitabı mukaddes olduğunu bilip tasdik eyledi. **(Müminler de)** o mukaddes kitabı, Kur'ânı Azimüşşanı inanıp tasdik eylediler. Evet! **(Hepsi de)** Peygamberi Âlişan da, onun ümmeti olan müminler de **(Allah Tealâ'ya)** onun birliğine, hâlikiyetine, azamet ve kudretine imân etti **(Ve onun meleklerine)** de imân edip onlar birer mükerrem kul olup ilâhî kitapları; peygamberlere getirmeğe vasıta olduklarını ve sair ulvî hizmetlerini bilip tasdik eylediler ve Hak Tealâ'nın **(kitaplarına)** da imân ettiler. Bunların halkı irşat, beşeriyete vazifelerini tâlim ve tebliğ için tarafı ilâhîden nazil olduğunu bilip itirafta bulundular. (Ve peygamberlerine) imân ettiler, bunların halkı tenvir, onlara ahkâmı diniyyelerini tebliğ ve tâlim için tarafı ilâhîden gönderilmiş bulunduklarını bilip tasdikte bulundular. Velhasıl, Hazreti Peygamber de, müminlerden her biri de bu gibi esasatı diniyyeyi bilip bunlara **(imân etti)** ve bu güzel inançlarını **(biz Allah Tealâ'nın peygamberlerinden hiç birisinin arasını ayırmayız)** diye göstermiş oldular. Evet. Bütün peygamberler, nübüvvet bakımından hepsi de aynı ulviyeti haizdir. Hepsi de Hak tarafından dini ilâhîyi tebliğe memur bulunmuştur. Bu cihetle aralarında fark yoktur. Ancak bir kısmına risalet verilmiş, yani ayrıca bir kitap, bir şeriat ihsan buyrulmuştur. Bunların bazısı bazısına mintarafillâh tafdil olunmuştur. Nitekim bizim peygamberimiz hâtemülenbiyadır, efdalil mürselindir. Fakat böyle bir efdaliyet ciheti, onların esasen mintarafillâh mebus birer peygamberi âlişan olmak hususundaki vahdetlerine mâni, aralarında tefriki müstelzim değildir. İşte müminler, bunların bu nübüvvet itibariyle aralarında bir fark

olmadığım bilip tasdik ederler **(ve biz dinledik)** tarafı ilâhîden gelen evamir ve nevahiyi anladık, **(itaat da ettik.)** Onlardaki emirlere, nehiylere inkiyat ve acabet eyledik. **(Mağfiretini dileriz ey Rabbimiz!.)** Hasbelbeşeriye kusurlardan hâli olamayız. Vezaifi ubudiyetimizi ifada kusur edebiliriz. **(Diye niyaz ettiler.)** Evet... Şani ubudiyete yakışan, acz ve kusuru itiraf ile mağfireti ilâhîyeyi niyaz etmektir.

(286) : Bu âyeti celile de Cenabı Hakkın kullarına lütfen gösterdiği teshilâtı, kulların da o kerim ve rahîm olan mabudi zişana ne veçhile duada, tezarru ve niyazda bulunacaklarını telkin buyuruyor. Şöyle ki: **(Allah Tealâ bir kimseye)** kullarından mükellef bir şahsa **(vüs'undan)** kudret ve takatinin müsait olacağı şeylerden (başkasını teklif buyurmaz.) Bir âtifeti ilâhîye olmak üzere hakkınızda böyle meşakkatli şeyleri emretmez. Nitekim hasta bir kimse, bu halde oruç tutmakla veya fakir bir kimse, zekât vermekle mükellef bulunmaz. Ve (herkesin kesbettiği **kendi lehinedir)** ibadet ve taatinden dolayı kendisi müstefit olur. (Ve iktibas **eylediği de kendi aleyhinedir.)** Evet!.. Nefsi emmaresinin ilcaatina binaen irtikâb eylediği ağır, gayri meşru kazancı da kendi aleyhine, kendi zararmadır. Artık her insan bunları düşünüp ona göre hareketlerini tanzim etmeli değil midir. Ve daima siyaneti ilâhîyeye iltica ederek şöyle dua ve niyazda bulunmalıdır: **(Ey Rabbimiz!.** Eğer **unuttuk** ise veya **hata ettik ise bizi muahaza buyurma).** Ya Rabbena!. İfrat ve tefrit sebebiyle veya dikkatsizlik ve emsali sebebiyle bizden sadır olup nisyana, hataya müeddi olacak umurdan dolayı bizi muhasebeye tâbi,. azaba giriftar kılma. (Ey **Rabbimiz ve bize bizden evvelkilere yüklemiş olduğun** gibi ağır yük **yükleme.)** Bize meşakkatli şeyleri teklif buyurma. Nitekim Beni İsrail böyle şeylerle lihikmetin mükellef bulunmuşlardı. Meselâ: Onların mallarının dörtte birini vergi vermeleri lâzımdı, elbiselerine dokunan bir necasetin dokunduğu yeri kesmek icabediyordu, bazı günahlardan dolayı intihar etmekle mükellef idiler, başka suretle tövbeleri kabul edilmezdi. **(Ey Rabbimiz!. Bizim için kendisine takat bulunmayan,bir** şey **de yükleme.)** Bizleri bir takım be,lâlara, taketfersa düşman hücumlarına, takat beşeriyenin fevkinde tekliflere mâruz bırakma. Evet Cenabı Hak, mülkünde keyfemâyeşa tasarrufta bulunabilir, aczf beşeriyi göstermek için ve sair hikmetlerden dolayı kullarına kudretlerinin fevkinde teklifte de bulunabilir. Bize düşen vazife ise onun affına, lütfi keremine iltica etmek, bunları o kerim ve rahim mabudumuzdan şöyle niyaz eylemektir. Ey mukaddes Rabbimiz!. **(Ve bizden)** .günahlarımızı da **(af buyur)** mahvüizale kıl **(ve bizim için mağfiret buyur.)** Günahlarımızı setret, bizi muahaza ederek nâs arasında fezahate giriftar eyleme. (Ve **bizlere** merhamet **kıl.)** Atifette bulun, muvaffakiyetler ihsan et, çünkü senin rahmetin olmadıkça ne güzel amellerde bulunabiliriz, ne de çirkin amelleri terkedebiliriz. **(Sen bizim mevlâmızsm)** sen bizim seyyidimizsin. Bizler ise senin kullarınız bulunuyoruz, **sen** bizim yardımcımızsm, mütevelli'i umurumuzsun. Biz her veçhile sana bendeyiz, sana muhtacız. Bütün muvaf-

îakıyetler sendendir. **(Artık kâfir olan kavim üzerine)** senin dini mübinini münkir olan müfsitler üzerine **(bizlere** nusret **ver.)** Bizleri onlara galip kıl, bizleri kelimetullahi ilâye muvaffak buyur. İslâm diyarını, İslâm; milletini himaye buyur, onları maddî ve manevî sahalarda düşmanlarına zaferyab^buyur. Ey ulu mevlâmız!. Ey nâsir ve muinimiz olan mukaddes, muazzam mabudumuz!.

§ Kendisine bakare hâdisesinden bahsolunan sure'i celile, bu âyeti celile ile nihayete ermiştir. Mücahit İbni Şirin gibi bazı zatların rivayetlerine göre bu son iki âyet,. Cibrili emin vasıtasiyle nazil olmamıştır. Resuli Ekrem Efendimiz bu mübarek iki âyeti.,Miraç gecesi bilâvasıta işitip telâkki buyurmuştur.

«Bu son âyeti celilenin sebebi nüzuli hakkında şöyle bir rivayet vardır: Yaktaki: Nefsinizde olanı izhar etseniz de ihfâ eyleseniz de Allah Tealâ onlar ile sizi muhasebeye tâbi tutacaktır. Mealindeki âyeti kerime, nazil oldu; eshabı kiram büyük bir endişeye düştüler, biz bir takım şeytanî hâtıralardan, vesveselerden kendimizi nasıl koruyabiliriz?.. Bunlar bizim ihtiyarımız olmaksızın ansızın kalblerimize doğuyor, bunlardan dolayı mes'ul olursak vay halimize!, demek istediler. Bununla beraber de yine hakkın her hükmüne muti olduklarını göstererek: «Biz işittik, itaat da ettik» dediler. Bunun üzerine bu son âyeti kerime nazil olmuş, kendilerinin vus'u takatinde olmayan ^şeylerden dolayı insanların uhrevî mesuliyete giriftar olmayacakları kendilerine tebşir buyrulmuştur. Ne muazzam bir âtifeti ilâhîye!.

§ Nisyan, malûm olan bir şey hakkında bilâhara, gaflette bulunmak, onu unutmak demektir. Böyle bir nisyan, bir mesuliyeti uhreviyeyi müstelzim olmazsa da nefsi vücube ve vicubi eçlaya menafide bulunmaz. Meselâ: Bir namaz, bir borç unutulmuş olsa da yine edası, kazası icabeder. Hatıra gelince veya başkası haber verince namaz kaza edilir, borç da Ödenir. Böyle bir nisyan, bir lâubalilik, bir ihtiyatsızlık yüzünden vücude gelirse, bu, manevî mesuliyeti de mucip olabilir.

§ Hata ise: Kendisinde insanın kasdi mahsusu bulunmayan bir kusurdur. Bu da bir ihtiyatsızlık, bir alâkasızlık neticesi olmamak şartiyle Hakki ilâhînin, mes'uliyeti uhreviyyenin sükutu hususunda bir özür olmaya bağlıdır. Hattâ meşru bir içtihat neticesinde, müctehitlerin birer hüsnüniyetle ve ilmî usuller dairesinde yaptıkları içtihatlar neticesinde vukua gelen hatalarda ma'füvdür. Hattâ bir kat sevaba da vesiledir. Fakat bir dikkatsizlik neticesi olarak nâsm hukukuna ait hatalar, her veçhile, mafüv değildir. Bu hakların mümkün mertebe tazminini icabeder. Tam bir özür sayılmaz. Meselâ: Kuşlara atılan bir merminin isabetiyle bir insanın ölmesine sebebiyet verilse bundan dolayı kısas lâzım gelmezse de diyet nâmiyle tazminat verilmesi icabeder. Binaenaleyh haddizatında nisyana, hataya sebebiyet verecek hallerden kaçınmak lâzımdır, ihtiyat İcabıdır. Bununla beraber bu gibi hususlarda siyaneti ilâhiyyeyi rica et-

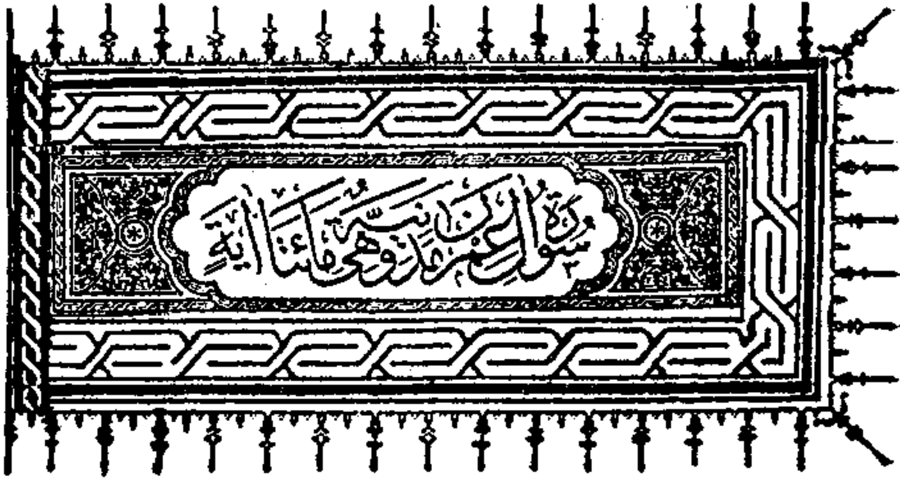
mek, afvı ilâhîyi temennide bulunmak da bir itirafi kusurdur, bir vazife'i ubudiyettir.

§ Bu surei celilenin ve bilhassa bu son iki âyeti kerimenin fezaili hakkında müteaddit ahadisi şerif vardır. Ezcümle kütübi sidde de İbni Mesut radiallahü anhtan şu hadisi şerif mervidir: SyUUj^^-T *JA*jb VI) .obif^J*j*\^\J*j** = Bakara sûresinin âhirindeki iki âyeti kerimeyi her kim geceleyin okursa ona kifayet eder. Yani onu muzir hayvanattan ve şeytandan korur veya o geceyi ibadetle ihya etmiş gibi olur.

Velhasıl: Bu gibi mübarek âyetlerin tilâvetiyle daima lisanı ubudiyetimizi tezyine, kalblerimizi tenvire çalışmalıyız. Allahü Azimüşşan hazretleri cümlemizi füyuzati ilâhîyyesine nail buyursun. Amin!.

(برحمة سيد المرسلين. صلى الله تعالى عليه وعلى سائر الانبياء والمرسلين وعلى آلهم واصحابهم اجمعين.)

⁂

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ ﴿٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(1) : **Elif,** lâm, mim (2) **Allah** Tealâ ki, ondan başka mâbut yoktur, hayy ve kayyum olan odur.

***

İ Z A H

(1) : Bu mübarek, kelime için bakare sûresinin birinci âyeti olarak izahat verilmiştir. Âli İmran sûrei celilesi Medinei Münevverede nazil olmuştur. İki yüz âyeti kerimeyi havidir. Bu **(Elif,** lâm, **mim)** de bunun birinci âyeti bulunmaktadır.

«İmran, Musa Aleyhisselâm ile Harun Aleyhisselâmm ve hemşirelerinin pederidir. Bu muhterem zatlara ve onlara evlât ve ahfadına **(Âli' İmran),** bu mübarek sûreye de âli imran sûresi denilmiştir. Çünkü bu sûrei celilede onların ahvaline dair malûmat verilmiştir. Kendilerini âli imrandan sayan, fakat onların tarikini bırakıp küfr-ti şirke sapan kimseleri ikaz ve irşat için bunların nazarı dikkatleri celbedilmiştir.

Evet.. Bu sûrei celile, Cenabı Hakkın vahdaniyetini, evsafı kutsiyesi-

ni bildirmektedir. Bütün beşeriyeti ve bilhassa İmran ailesine mensup olduklarını iddia ettikleri halde muaheren birbirine karşı pek münkirane, husumetkârane vaziyet almış olan kavimleri bir dairei vahdete davet •etmektedir. Bütün Peygamberanı Zışanın tasdik edilmesini emir eylemektedir. Onların da birer abdi ilâhî olup vahdaniyeti ilâhîyyeyi ümmetleTİne tebliğ eylemiş olduklarını beyan buyurmaktadır. Onlardan bazılarını inkâr veya bazılarını mabut ittihaz etmenin asla caiz olamıyacağını da açık bir surette ihtar eylemektedir. Milleti islâmiye hakkında tecelli eden âtifeti ilâhîyyeyi ve onların nail oldukları maddî ve manevî fütuhatı da hatırlatarak din yolunda sebat etmelerini, lihikmetin vakit vakit mâruz olacakları bazı zahmetlere, musibetlere karşı da kemâli metanetle sabıı ve mukavemet göstermelerini kendilerine emir ve tavsiye buyurmaktadır

Sebebi nüzul: Müfessirlerin rivayetlerine göre bu Âli İmran sûresinin «vvelindeki seksenden ziyade âyetlerin sebebi nüzûli şu hâdise olmuştur. Tfecran diyarmdaki Nasara taifesinin eşrafından, rahiplerinden altmış sü-vari; Medinei Münevvereye gelip birkaç gün ikamet etmişler ve Mescid'i Saadette huzuri nebeviye kabul edilmişlerdi. Namazları vakti gelmişti, müsaade'i nebevîyyeye binaen Mescid'i Saadet'te Maşrık tarafına mütevec-cihen namazlarını kıldılar. Seyyid ve Akıp namındaki reisleri, Resuli Ekrem Efendimizle müsahebede bulundular. Peygamber Efendimiz: İslâmiyeti kabul ediniz, diye buyurdu. Onlar da biz zaten senden evvel müslüman bulunmaktayız deyince Resuli Âlişan Hazretleri, yok siz yalan •söylediniz, sizi islâmiyetten men eden üç şey vardır: Birincisi. Allah Teâlâ'ya oğul isnat etmenizdir. İkincisi: Salibe ibadet etmenizdir. Üçüncüsü *de hınzır eti yemenizdir.

Onlar da dediler ki: Ya İsa, ibnullâh değilse onun babası kimdir? Bunun üzerine hepsi de İsa Aleyhisselâm hakkında söz söylemeğe başladı. Bunlardan bazıları, İsa Allahtır, diyordu, bazıları da İsa ibnullahtır diyordu, bazıları da salisü selâse diyerek teslise kail oluyordu. Bunun üzerine bu âyati celile nazil olmuştur. Resuli Ekrem, Sallallahü aleyhi vesellem efendimiz onlara dedi ki: Siz bilmez misiniz ki, her hangi bir ço-cuk babasına benzer. Onar da evet., dediler.

Hazreti Peygamber buyurdu ki: Siz bilmez misiniz ki, bizim Rabbimiz şüphe yok hayyı lâyemuttur. İsa'ya fena ârız olacaktır. Onlar da: Evet., dediler.

Resuli Ekrem buyurdu ki: Siz bilmez misiniz ki, bizim Rabbimiz şüphe yok her şey üzerine kayyumdur, her şeyi hıfzeder, merzuk kılar.. Onlar da evet dediler. Nebiyyi zişanımız buyurdu ki: İsa bunlardan bir şeye mâlik midir? Onlar da dediler ki: Hayır..

Yine Resuli Zişanımız buyurdu ki: Siz bilmez misiniz ki, Allah Te-•alâ'ya şüphe yok yerde ve gökte hiç bir şey gizli kalmaz. Onlar da evet «dediler. Aleyhisselâtı Vesselâm Hazretleri buyurdu ki: Cenabı Hak bildir-

medikçe İsa bunlardan bir şey bilebilir mi?... Onlar da dediler ki: Hayır bilemez.

Yine Resuli Ekrem Hazretleri buyurdu ki: Siz bilmez misiniz ki, İsa'nın anası ona yüklü kaldı, sonra onu sair analar gibi doğurdu, sonra da ona sair çocuklar gibi süt verdi, yiyecek ve içecek verdi, İsa'da sair çocuklar gibi, yer, içer, dışarıya çıkar oldu. Onlar da: Evet., dediler. Artık Resuli Hikmet Beyan Efendimiz buyurdu ki: O halde İsa öyle sizin zuum ettiğiniz gibi nasıl olur da Allah'ın oğlu olabilir?.. Bunun üzerine o hey'et sükûta mecbur olmuştur.

Maamafih içlerinden bir zat, müslümanlığı kabul etmiş ise de, diğerleri yine inatlarında ısrar etmişlerdi. Hattâ demişlerdi ki: Ya Muhammed Aleyhisselâtı Vesselam: Siz zuum etmiyor musunuz ki, İsa kelimetullahtır ve Allah'tan bir ruhtur? Resulullah Efendimiz de: Evet öyledir... deyince dediler ki: İşte bu bize kifayet eder. Bunun üzerine (£-3 (n-.^*J<j-i)lUl^) ayeti celilesi de nazil olmuştur ki: Onların böyle müteşabihattan olan âyetlere tâbi olup da sarih olan, muhkemattan bulunan âyelerden yüz çevirdiklerini bir tevbih olarak bildirmektedir.

Bunlar bu irşadı nebeviyi kabul etmeyip küfürlerinde sebat edince bunlar ile mülâanede bulunması için Resulullah vahiy nazil olmuştu. Peygamber Efendimiz de bunları mülâaneye davet etti, fakat düşünüp taşındılar, mülâane neticesinde mahvü perişan olacaklarını anladıkları cihetle gelip mülâanede bulunmaktan vaz geçtiklerini söylediler ve bize bir zâtı hakim tâyin et, emvale dair aramızda zuhur edecek ihtilâflardan dolayı aramızı hal ve fasl etsin dediler. Resuli Zişan Efendimiz de eshabı kiramdan **(Ebu Übeyde Binil Cerrahi)** hakem tâyin buyurdu...

"Necran" nâmında üç kasaba vardır. Biri Yemen'de, diğerleri de Havran ile Kûfede'dir.. Bu Nesara taifesi, Yemen'deki Necran ahalisinden idi. Bunla böyle islâmiyeti kabul etmemişlerdi. Fakat müsaleha aktederek islâm tabiiyetini kabul etmiş, Ebü Übeyde Hazretlerini de bir hakim olarak yurtlarına alıp götürmüşlerdi. Sonra bu Necran havalisi, hicreti nebeviyyenin onuncu senesinde sulhen feth edilmiştir.

Resuli Ekremin Necran taifesiyle olan mükâlemesi, bir münazara mahiyetinde bulunmuştur. Bu delâlet ediyor ki: Dini takrir, şüpheleri izale için münazarada bulunmak, enbiyayı izamın sanatıdır, mesleğidir, haşeviye taifesi böyle bir bahis ve nazarı inkâr ederler ki, bu inkâr katiyyen bâtıldır.

(2) : Bu âyeti kerime: Dinin esası olan tevhidi ilâhi akidesini beyan ve Cenabı Haktan başka Halik ve Mabut bulunmadığını iş'ar etmektedir. Şöyle ki: **(Allah Tealâ ki)** bir hâliki azimüşşandır, şebih ve nazirden münezzentir. **(Ondan başka Mabut yoktur)** hiç bir şey, bihakkın mabut, hâlikiyet sıfatiyle müttesif olamaz. Bütün mükevvenatın hâliki, mürebbisi, mutasarrıfı odur ve **(hayy ve kayyum olan odur.)** O Halikı Zişan daimül hayıttır. Onun evveli ve âhırı olamaz. Ezelîdir, ebedîdir. Ve bütün mahlûkatı üzerinde kayyum, müdebbir, ve mutasarrıf olan ancak odur. Bü-

tün gökler, yerler onun kudreti ile sonradan vücude gelmiştir. İşte bu *bc*dialarıvücude getirmiş olan o Halikı Hâkim, Hazreti İsa gibi nice muhterem zatları da vücude getirmiştir. Artık onun hâlikiyet ve mâbuduyetine, mahlûk olan, sonradan vücude getirilmiş bulunan şeyler nasıl iştirak edebilir?..

Hallâkı müküvvenat birdir. Eltafına halkı müftekirdir.
Etmiş şu bedia zari dehri. Hurşidi kemalinin sipehri
Olmakta bu lâvha'i tabiat. Mir'atı hikem nümayı vahdet
Her hâdisenin lisanı hali, tevhid ediyor o Zülcelâli
Tezyin ediyor cihanı kudret. Yarabî. Bu ne cilvei meşiyet»

***

MEALİ ÂLİSİ

(3) : O Mâbudi Kerîm, senin üzerine kitabı, kendisinden evvelki — kitapları — musaddık olarak bihakkın tenzil etti," Tevrat ile İncili de inzal buyurmuştu.

(4) : Daha evvel, nâsa hidayet olarak ve fürkanı da inzal buyurdu. O kimseler ki, Allah Tealânın âyetlerini inkâr ettiler, onlar için şüphe yok ki, şedit bir azap vardır. Ve Allah Tealâ azizdir, intikam sahibidir..

***

İ Z A H

(3) : Bu mübarek âyetler, nâsa hidayet yolunu gösteren semavî kitapların varlığını, bunları inkâr ile vadiî küfre saplanmanın hiç bir veçhile doğru olamıyacağını, bilâkis azabi ilâhîyi celbedeceğini bildirmektedir. Şöyle ki: Ya Muhammet!. Aleyhisselâm, senin Rabbi Kerimin (senin üze-

rine kitabı) Kur'ânı Mübini **(kendisinden evvelki)** semavî **(kitapları muşaddık olarak bihakkın)** hak ve hakikate tercüman olarak, kat'î hüccetler ile **(tenzil etti.)** Peyderpey, âyet âyet, sûre besûre indirdi, sana Cibriliemin vasıtasiyle vahiy buyurdu, bu kitaplar cümlesinden olmak üzere, **(Tevrat ile İncil'i de inzal buyurdu.)** Tevrat'ı Hazreti Musa'ya, İncil'i de Hazreti İsa'ya birden indirdi. Bütün bu kutsî kitaplar Allah Tealânın birliğini, hâlikiyetini ve sair sıfatı kutsiyesini beyan, etmekte bulunmuştur. Artık bunlara muhalif harekette bulunmak, bunları tebdil ve tağyire çalışmak, ve bir kısmını tasdik edip, diğer bir kısmını inkâr eylemek nasıl doğru olur...

(4) : Evet.. Tevrat ile İncil **(daha evvel)** Kur'ânı Mübinin nüzulünden evvel inzal buyrulmuştur. Bu kitapların hepsi de **(nâsa hidayet olarak)** bütün insanlara doğru yolu, dinî hükümleri bildirmek üzere tarafı ilâhîden beşeriyet için bir lûtfi azim olarak indirilmiş bulunmaktadır. (Ve) bahusus **(fürkanı da)** o pek müstesna bir kitabi ilâhî olan Kur'ânı da veya Zeburu da veya alelitlak her hangi bir semavî kitabı da veya hak ile bâtılın arasını ayıran mucizeleri de o Mâbudi Kerim **(inzal buyurdu)** sahai zuhure getirdi ki, o sayede uhdenize düşen ubudiyet vazifelerini bilerek cehâlet ve delâletten kurullasınız. Buna rağmen **(o kimseler ki)** o nefislerinin şeytanların iğfalâtma kapılıp imana muhalif harekette bulunanlar ki **(Allah Tealânın âyetlerini)** onun mukaddes kitaplarını, onun vücûde getirmiş olduğu pür lemen mucizeleri, hârikaları **(inkâr ettiler.)** Bunların ilâhî mahiyetini kabul etmiyerek küfre düştüler. **(Onlar için şüphe yok ki şedit bir azap vardır.)** O küfürleri sebebiyle müebbeden cehennemde muazzep o^up duracaklardır. **(Ve Allah Tealâ azizdir)** her iradesini tenfize kadirdir. Bütün umura galiptir. Hiç bir şey onun vad ve vaidinin incazına mâni olamaz. Ve Halikı Zülcelâl **(intikam sahibidir.)** Zâtı akdesini inkâr, emirlerine karşı isyan eden kimseleri en şiddetli cezalara, ukubetlere giriftar edecektir. O Halikı Azimüşşanm varlığına, birliğine, azamet ve kudretine şahadet eden bu kadar âyetler, durup dururken bunun hilafını iltizam edenler elbette böyle muazzam azaplara müstehiktirler. Artık daha fırsat elde iken uyanmalı, dini hakkı kabul edip hidayet ve selâmet yolunu takip etmeli değil midir?..

***

إِنَّ اللّٰهَ لَا يَخْفٰى عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ ٥ هُوَ الَّذ۪ي يُصَوِّرُكُمْ
فِي الْاَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ٦

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(5) : Şüphe yok ki, Allah Tealâya ne yerde ve ne de gökte hiç **bir** ***Şey*** **gizli kalmaz.**

(6) : O, O Halikı Zişandır ki, sizleri döl yataklarında dilediği gibi tasvir eder. O aziz, hakim olan Allah Tealâ'dan başka mabudun bilhak yoktur.

***

İ Z A H

(5) : Bu âyeti kerime; Cenabı Hakkın allâmül'guyûb olduğunu bildirerek insanları nifaktan, edep ve terbiyeye muhalif hareketlerden men etmek hikmetini havidir. Şöyle ki: Ey insanlar!. **(Şüphe yok ki)** Allah Tealâ sizlerin bütün ahval ve harekâtınızı bilir. Çünkü: **(Allah Tealâ'ya ne yerde ve ne de gökte)** bütün mükevvenat âleminde **(hiç bir** şey **gizli kalmaz.)** Artık azabi ilâhîden kurtulmak, inayeti ilâhîyyeye mazhar olmak için ona göre hareketinizi, âkidenizi tanzim ve tashih ediniz. Böyle her şeye kemaliyle alîm olmak, Allah Tealâya mahsustur. Böyle bir ihatai ilmiyeyi haiz olmayanlar haşâ hâlikiyyet ve mabûdiyyet sıfatını haiz olamazlar.

Evet... İnsanlardan bir kısmı, bazı şeylere vâkıf olsalar da bu, ilmi ilâhîye nazaran pek cüz'îdir. Maamafih bu da Cenabı Hakkın onlara vermiş olduğu bir istidad sayesindedir. Cenabı Hak dilerse o istidadı kendilerinden derhal alabilir. İşte Hazreti İsa gibi pek muhterem zatların bazı farikalar göstermiş, bazı mugayyebata muttali' bulunmuş olmaları da yine Cenabı Hakkın onl'ara lihikmetin bahşetmiş olduğu bir izin ve istidat sayesindedir. Binaenaleyh onlarm ilimleri, kudretleri de mahduttur. Bütün mükevvenatı muhit değildir. Artık onlara hâlikiyyet, mabûdiyyet sıfatı nasıl isnat edilebilir?..

(6) : Bu âyeti celile de Cenabı Hakkın izzet ve hikmetini beyan, silsile'i beşeriyyeyi dilediği veçhile yaratmağa kadir olduğunu iş'ar etmektedir. Şöyle ki: Ey insanlar!. Uyanınız, güzelce biliniz ki: (O) Allah-ü Azimüşşan bir **(Halikı Zişandır ki)** bütün **(sizleri)** bütün beşeriyyeti ve nice ziyahat şeyleri **(döl yataklarında)** analarının rahminde (dilediği gibi), erkek, dişi, beyaz, siyah; güzel, çirkin, tammülhılka, nâkısül'aza ve saire olarak **(tasvir eder)** vücut sahasma çıkarır. Artık (o aziz) mülkünde tasarrufa her veçhile kadir ve **(hakim)** her eseri hilkati bir hikmete, bir maslahata karin olan **(Allah Tealâdan başka** mabudun bilhak yoktur.) Böyle muazzam bir kudret ve hikmeti haiz olmayan bir kimse, nasıl ulûhiyyetle müttesif olabilir?..

§ Nesara taifesi, Hazreti İsa'nın, bazı ölüleri ihya ve hastaları şifayap etmesine bakarak, onun ulûhiyetıne kail olmuşlardır. Halbuki Hazreti İsa'nın böyle bir kudrete nailiyeti mücerret bir mucize olmak üzere

kendisine tarafı ilâhîden verilmişti. Maamafih onun bu kudreti mahdut bulunmuştur. Halik olan zat ise bütün mahlûkatı vücude getirmeğe kadirdir. Bütün insan yavrularını analarının rahminde dilediği veçhile tasvire kadirdir. Çocukların analar, babalar vasıtasiyle dünyaya gelmeleri bir âdeti ilâhîyye icabıdır. Yoksa Cenabı Hak, dilediği kimseleri anasız,, babasız olarak da yaratabilir. Nitekim Hazreti Âdem'i bu suretle yaratmıştır. Artık Hazreti İsa'yı anası olduğu halde babasız yaratmış olması, onun ulûhiyeti haiz, ibnullâh olmakla müttesif olmalarını asla icabetmez. Artık, Nasaranm bu hilkat mes'elesini de bir senet ittihaz etmeleri aslâ doğru olamaz.

***

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ
الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ
فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ
الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ
فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ
إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ ٧

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(7) : O mâbudi kadimdir ki, senin üzerine Kur'ânı indirdi. **Ondan bir** kısmı muhkem âyetlerdir ki, onlar o kitabın aslıdır. Diğer bir kısmı da müteşabih âyetlerdir. Artık kalbleriride eğrilik **bulunan kimseler fitne** aramak ve onu tevil arzusunda bulunmak için o kitaptan müteşabih olanına ittiba ederler. Halbuki, onun tevilini Allah Tealâdan başkası bilemez» İlimde rüsuh sahibi **olanlar** ise «Biz ona iman ettik, hepsi **de Rabbimizin** cânibindendir» **derler. — Bunları — tam akıllı zatlardan başkası tezekkür** edemez...

***

İ Z A H

(7) : Bu âyeti celile, Kur'ânı Kerimden hakkiyle istifade eden zâtlar ile onu kendi yanlış itikatlarına bir senet ittihaz ederek bâtıl telâkkilerde, tevillerde bulunan kimselerin tavırlarını, ahvali ruhiyelerini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ya Muhammet!. — Aleyhisselâm — O Mâl?udi Kerimdir kî: (Senin üzerine kitabı) Kur'ânı Azimüşşanı âyet âyet, sûre be sûre (indirdi, ondan) o kitabı ilâhîden (bir kısmı muhkem âyetlerdir.) Mânalarına delâletleri vazih, ibareleri ihtimal ve iştibahtan beridir (ki, onlar ümmülkitaptır) yani: Kur'ân âyetlerinin aslıdır.* Ahkâmı diniyye hakkında bunlara itimat ve istinat olunur. (Diğer bir kısmı da müteşabih âyetlerdir.) Bunlar ile Muradı ilâhînin ne olduğu vazihen bildirilmemiştri.. Müteaddit mânalara ihtimalleri vardır. Mühkemat ile sabit olanlara muhalif gibi görülür. (Artık kalblerinde iğrilik bulunan kimseler) bir takım bid'at sahipleri gibi ve bir takım haktan inhirafta bulunan gayri müslimler gibi şahıslar (fitne aramak) nâsı şek ve şüpheye düşürüp dinlerinden ayırmak için (ve onu tevil arzusunda bulunmak) onu kendi iştehalarına göre tevil ve tevcih etmek (için o kitaptan) Kur'ani hikmet beyandan (müteşabih olanına ittiba ederler), onların zahirlerine takılırlar. Veya onları bâtıl surette tevil ederler (halbuki, onun) o müteşabihattan oLan her hangi bir âyetin (tevilini) ondan muradın ne olduğunu, onun ne gibi bir mânaya hâmlini icabettiğini . (Allah Tealâdan başkası bilmez). Onu bilmek, zatı hakka mahsustur. * Onu lihikmetin o suretle inzal buyurmuştur. Bizim vazifemiz ise onun bir kelâmı ilâhî olduğunu tasdik iîe mânasını ilmi ilâhîye havale" etmektir. (İlimde rüsuh) hakkiyle vukuf temekkün ve hüsniitikat"(sahibi olanlar ise) müteşabihatın da birer kelâmı ilâhî olduğunu bilir, takdis eder ve (biz ona iman ettik, hepsi de) muhkematda, müteşabihatta (Rabbimizin canibindendir derler.) Öyle güzel bir itikat sahibi olduklarını gösterirler. (Bunları) Kur'ânı Kerimdeki ahkâmı (tam akıllı zatlardan başkası tezekkür edemez.) Bunları güzelce takdir ve tevcih ederek bunlardan müstefit, nasihatyab olabilmek için hâlis akıl sahibi olmak lâzımdır. Yoksa hava ve heveslerine tâbi, yanlış-telâkkilere kail, güzelce nazar ve tefekkürden mahrum olanlar, bu gibi beyanatı Kur'âniyeden müstefit ve mütenebbih olamazlar.

§ «Mühkemat»; muhkemin cem'idir. Bundan murat, lâfzı ve mânası kat'î Surette malûm, nesih ihtimalinden hâiî olan âyetlerdir. Bunlar başlıca iki nevidir. Biri (Liaynihi muhkemdir) ki onun nesha ihtimali olmadığı ilk nüzulü tarihinden itibaren teayyün etmiştir. Meselâ: Cenabı lîakkm vahdaniyyetine her şeye alîm olduğuna ve kıyametin vuku bulacağına dair olan âyetler bu/nevi muhkemattandırlar. Diğeri de ügayrihi muhkemattır ki, vahyi ilâhînin inkitaına, Resuli Ekrem Efendimizin ahirete irtihaline binaen kendilerinde nesih ihtimali kalmayan âyetlerdir. Namaza, oruca, zekâta, verasete ait âyetler gibi.

§ Müteşabihata gelince, bu da kendilerinden muradi ilâhî ne olduğunu bilmek ümidi, ümmet hakkında munkati olmuş olan âyetlerdir. Bunlar ile ne irade buyurulmuş olduğu bizim için müphem bulunmuş olur.

Müteşabihat ta iki nevidir. Biri, kendisinden lügat itibariyle hiç bir şey anlaşılmayan lâfızlardır. Bazı sûrelerin evvelindeki harfler gibi. Diğeri de lüğavî mânasını iradeye aklın veya sair muhkem nüsusun müsait olmadığı bazı tâbirlerdir. (,»-*.l 3* «^*») âyeti kerimesindeki «Yed = el» tâbiri gibi ki, bunun lügat itibariyle mânası malûm ise de Cenabı Hak, azadan münezzeh olduğundan ona bu mâna itibariyle isnadı caiz değildir. O halde bu da müteşabihtir. İşte Hazreti İsa hakkındaki (<* * •))) fj*Ğ>\ Uli'lcJS^) âyeti kerimesi, böyle müteşabihattandır. Artık bunlara istinaden kat'î bir hüküm vermek, caiz olamaz.

§ «Müteşabihatm hükmü»; Bunların hakıyyetine, birer kelâmı ilâhî olduğuna itikat etmekle beraber bunların mânalarının kat'î surette tâyinini ilmi ilâhîye havale etmektir. Selefi salihin, bu gibi mütcşabihatı tevilden kaçınmışlardır. Eshabı kiramdan Malik İbni Enes, rıdiallahütâ â anhden _$:-»j^_,,)ij& &*-)\ âyeti kerimesi sorulmuş, o [n]a şöyle cevap vermiştir: İstiva malûmdur, keyfiyeti ise bizce meçhuldür. Buna iman vaciptir. Bundan sual ise bid'attır. Maamafih bazı zatlar, bu gibi müteşabihleri şer'i şerife muhalif olmayacak bir tarzda tevile kail olmuşlardır. Meselâ: Cenabı Hakka isnat edilen yedden murat, kudreti ilâhîyyedir, kâinatta tasarruf buyurmasıdır, denilmektedir. Böyle bir tevıA) yalnış telâkkilere meydan verilmemesi maslahatına mebni kabul edilmiştir. Zaten bazı lâfızlar vardır ki, onların lüğavî mânaları kasdcdilmez, onlar lisan bakımından bir takım kinayelerden ibaret bulunur. Nitekim: «Filân zat, bir milleti veya bir orduyu bir eliyle idare ediyor» denilir ki, bununla onun iktidarı hüsnüidaresi kastedilir.

§ «Müteşabihattan olan âyetlerin nüzûli, birer hikmete müstenittir. Ve bunlar, beşeriyet için birer iptilâ ve imtihan vesilesidir. Tâ ki, onların mânalarını kat'î surette anlamadıkları halde, onların hakkıyyetine iman ederek sevaba nail olsunlar. Bunlar şer'i şerife muhalif, cahilane bir surette tevile cüret edenler de azaba uğrasmlar. Maamafi'. istikbale ait bir çok hâdiselerin de zamanı nâsa lihikmetin bildiri[1]memiştir. Nitekim kıyametin ne zaman kopacağını, güneşin ne zaman mağrıptan doğacağını, deccalm ne zaman çıkacağını, Hazreti İsa'nın da ne zaman yere ineceğini Cenabı Hak, kullarına bildirmemiştir.. Bu suretle insanların daima müteyakkız bulunmaları, kendi bilgilerine güvenip hod füruşluktan sakınma!arı ve daha nice şeylere ademi vukuflarını anlayarak âcizlerini itiraf etmeleri gayesi de melhuz bulunmuştur.

§ «Diğer bir bakımdan kur'am mübinin bütün âyeteri mahkemattır. Şöyle ki: Bütün âyetler fesadî mânadan, rekâketi lâfızdan mahfuzdur.

Hepsi de tevatüren sabittir. Hepsi de kelâmi ilâhîdir. Hepsinin de hakkiyetine itikat lâzımdır. Diğer bir bakımdan da hepsi müteşabihattır. Yâni: bütün âyetler, mânalarının sıhnati, lâfızlarının cezaleti, fesahat ve belâgatin birer mükemmel numunesi olmaları ve hepsi de birer kelâmı ilâhî bulunması cihetiyle birbirine benzemektedir, hepsi de aynı ulviyeti haiz bulunmaktadır^

§ Tefsir ile tevilin mahiyetleri: Tefsir — lügatte keşif, izhar ve beyan demektir. Nitekim bir şeyin beyan ve izah edilmesini istemeye de «istifsar» denir. Istılahta ise tefsir, Kur'anı azimdeki kelimelerin mânalarını âyetlerin mazmunlarını, hükümlerini, kıssalarını muhkem ve müteşabih olanlarını nasih ve mensuh bulunanlarını ve nüzullerini sebeblerini kendilerine açıkça delâlet eden lâfızlar ile, tâbirler ile izah etmektir. Tevil ise lügatte rucu mânasına olan (evi) kelimesinden müştaktır. Nitekim bir şeyin hülâsasına, zübdesine, neticesine «meal» denilmektedir. Istılahta ise tevil, Kur'anı kerimin âyetlerini muhtemel olduğu müteaddit mânalardan birine sarf ve irca etmekdir ki, iki nevidir. Birisi, tevili sahihtir ki, bu bir müphem lâfzı muhik bir sebebe müstenit, bir sebeb ve delile mukarin olup mühkemata münafi bulunmayan bir mânaya hamletmektir. Bu halde bazan hafi olan bir mâna, zahir görülen bir mânaya ve mecaz, hakikata tercih olunur. Nitekim: (Yed) tâbiri, Cenabı Hakka isnat ediJince bu mânayı lûğavisine değil, mânayı mecazisi olan kudret ve tasarrufa hamlolunmaktadır. İkincisi: Tevili fasittir ki: Bir lâfzı hiç ihtimali olmayan bir mânaya hamletmektir veya ihtimali olan mânalar içinde racihi varken mercuh olan mânaya hamleylemektir.

«Rüsuhda» sebat, metanet, sağlamlık, bir fen ve sanatın künhüne vakıf olmak demekdir. Böyle bir vasfı haiz olana «rasih» denir. Gem'i «rasihundur» (^Ij j^i-Jj) den murat ise ilimleri, imanları rüsuh bulmuş, hafızaları ilmî mes'elelerle tezeyyün etmiş olan zatlardır. Bazı zevata göre rasihundan olan zat, o kimsedir ki, onun ilmi, kendisinde şu dört hasletin bulunmasına vesile olur. Kendisiyle Allah Tealâ beyninde tekva, kendisiyle halk beyninde tevazu, kendisiyle dünya arasında züht ve kendisiyle nefsi arasında mücahede.

* * *

رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ اِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً
اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ ﴿٨﴾ رَبَّنَا اِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ
 لَا رَيْبَ فِيهِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿٩﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(8) : Ey Rabbimiz!. Bizlere hidayet buyurduktan sonra kalplerimizi — haktan — saptırma ve kendi canibi izzetinden bizlere bir rahmet bağışla. Şüphe yok ki vehhab olan ancak sensin.

(9) : Ey Rabbimiz!. Şüphe yok ki, Nâsı kendisinde şüphe olmayan bir gün için toplayan ancak sensin, şüphe yok ki, Allah Tealâ vadinde hulf etmez.

***

İ Z A H

(8) : Bu mübarek âyetler rasihundan olan zatların Cenabı Haktan hidayet ve ihsan talebinde bulunup ne suretle tezarru ve niyaza' devam ettiklerini, göstermektedir. Şöyle ki: **(Ey Rabbimiz! Bizlere hidayet buyurduktan)** bizleri dinî islâmı kabule, ve muhkem ve müteşabih olan âyetlere imana muvaffak kıldıktan **(sonra kalplerimizi saptırma.)** Bizleri tariki haktan ayırma, rızana muhalif teviller ile müteşabihata uymaktan siyanet buyur. **(Ve kendi canibi izzetinden bizlere bir rahmet bağışla)** bizlere lütfet, bizleri imanımızda, nail olduğumuz hidayette sabit kıl veya kusurlarımızdan dolayı bizlere mağfiret buyur. **(Şüphe yok ki vehhab olan)** istirham ettiğimiz şeyleri, lütfen, tafaddülen ihsan buyuran **(ancak sensin.)** Ya ilâhî!. Bu dualarımızı kabul buyur, bizleri hidayetten, rahmetinden mahrum bırakma.

Bu âyeti kerime göstermiş oluyor ki: İnsanlar daima havf ile recadan ayrılmamalıdırlar. Hiç bir kimse kendi ibadet ve taatma güvenmemelidir. Ve yine hiç bir kimse, yese düşüp hidayetten, merhameti ilâhîyeden ümidini kesmemelidir. Nice kimseler vaktiyle âlim, fadıl, âbit, zahit iken bilâhara nefislerinin havasına tabi olmuşlar, dünyevi menfaatlar arkasında koşmuşlar, bir takım müfsitlere mukarin olarak caddei hidayetten ayrılmışlardır. Bilâkis nice kimselerde vaktiyle nefsi emmarelerine tabi günahkâr bir halde yaşarken, bilâhara bir rahmeti ilâhîye eseri olarak kendilerine bir intibah vücuda gelmiş, yaptıkları kötülüklerden teib ve müstağfir olmuş, dini ve dünyevî vazifelerini güzelce ifaya başlamış, hüsnü hatimeye mazhar bulunmuşlardır. Nitekim Resuli Ekrem Efendimiz: (dL j j* Ljl» c-oL^Vij ^jUül^Jüul^Jül) diye dua buyururdu.

Yâni: Ey kalbleri, gözleri tebdil ve tağyir eden Mabudum!. Bizim kalplerimizi senin dinin üzerinde sabit kıl. Ne mühim bir dua!. İşte bu, bizim için bir dersi intibahtır. Varlığımıza güvenmiyelim, daima Cenabı Hakka iltica edelim. Hidayette, diyanette sabit kadem olmamızı onun merhametinden, bipâyan olan lütfü ihsanından niyazda bulunalım.

§ Hidayet =£ Hûda: Hak yolu, tariki hakkı beyan, doğru yola gitmek, matluba kavuşturacak olan şeye delâlette bulunmak, tariki hakka

bilfiil isal etmek, böyle bir yola sülük eylemek manasınadır. Mübarek Peygamberler lisaniyle ve kitaplar inzaliyle nâsı tariki Hakka davet ve teşvik de bir hidayet demektir.

§ Rahmet: Acımak, esirgemek, tab'ın meyi ve rikkati, isali hayrı irade, Cenabı hakkın kullarına badelmevt lutu ve ihsanı demektir.

"Bu kadar cürmü seyyiatımla" "Rahmet ümmidimin budur sebebi"
"Ki buyurmuş hüdayi azze vecel" "Sebekat rahmeti alâ gazabi"

(9) : Cenabı Haktan hidayet ve rahmet niyayzmda bulunan rasihun, dualarına şöylece devam etmektedirler: **(Ey Rabbimiz! Şüphe yok ki nâsı)** bütün insanları **(kendisinde şüphe olmayan)** meydana çıkacağı kat'î bulunan **(bir gün için toplayan)** onları o günde muhasebeye tabi tutan, mükâfat ve mücazata uğratan **(ancak sensin)** bizleri o günde rahmet ve inayetine mazhar buyur. **(Şüphe yok ki, Allah Tealâ vadinde hülf etmez)** ehli iman hakkındaki vadi ilâhi o günde kemâliyle tecelli edecektir. Artık Ya Rabbena! Bizleri iman ile yaşat, iman ile öldür. O vadi celiline nail buyur. Fasitler hakkındaki vaidi ilâhiye ilâhi, tahvifi süphani ise onların hakkında af edilmedikleri takdirde tatbik edilecektir. Küfür üzere ölenler ise asla affi ilâhiye nail olamayacakları cihetle onların hakkındaki vaidi ilâhi, azabi uhrevî ise herhalde devam edip duracaktır. Artık böyle bir felâkete düşmekten bizleri cenabı hak muhafaza buyursun diye dua edip durmalıyız.

*
**

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ
مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَأُولَٰئِكَ هُمْ وَقُودُ النَّارِ ﴿١٠﴾ كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ
وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ
وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١١﴾

0

MEALİÂLİSİ

(10) : O kimseler ki kâfir oldular, onların malları ve evlâtları onlar için Allah Tealânın nezdinde hiç bir fayda vermez ve onlar işte ateşin çırasıdırlar.

(11) : Onların bu gidişi, tıpkı âli firavunun ve ondan evvelki kimselerin gidişi gibidir ki bizim âyetlerimizi tekzib ettiler. Allah Tealâ da onları günahları sebebiyle yakaladı. Ve Allah Tealâ şedidülikaptır.

*
**

t Z A H

(10) : Bu mübarek âyetler, dinsizlere ellerinde bulunan dünyevî varlıkların faide bahş olamıyacağını, bilâkis onların ebedî felâketlere **maruz** kabacaklarını bu hususa dair tarihî bir vakayı misal göstererek, şöylece* beyan buyurmaktadır. **(O kimseler ki, kâfir oldular)** vahdaniyeti ilâhîyyeyi, rüsülü kiramı, kütübi semaviyeyi tamamen veya kısmen inkâr ederek küfür ve şirke düştüler. **(Onların)** güvendikleri **(malları ve evlâtları onlar-**için) yarın ahiret günü **(Allah Tealânın nezdinde)** onun mahkemei kübrasmda (bir faide vermez.) Onları azabi ilâhîden kurtaramaz. **(Ve onlar)** böyle küfür ve masiyette devam ettiler mi **(işte ateşin çırasıdır)** cehennemin müebbeden yakacağı nesnelerdir. Nitekim nice 'servet ve ihtişama' sahip olan dinsiz kavimler, bilâhara mahvı perişan olup lâyık oldukları cezalara kavuşmuşlardır.

(11) : **(Onların bu gidişi)** o necran sefirlerinin, veya yahudilerin, veya: arap müşriklerinin hâl ve şanı **(ali firavunun ve ondan evvelki kimselerin)** Ad ve Semud gibi daha eski kavimlerin **(gidişi gibidir ki)** onların da malları, evlât ve îyâUeri pek çok olmakla beraber, kendilerine faide bahş/ olmamış, onları azaptan kurtaramamıştır. Onlar da **(bizim âyetlerimizi tekzibettiler.)** Küfür ve masiyete devam edip nimeti imandan mahrum kaldılar. **(Allah Tealâ da onları)** bu **(günahları)** bu küfür ve isyanlarr **(sebebiyle yakaladı)** hepsini de helak etti, hepsini de muazzap kıldı. **(vey.** Şüphe yok ki **(Allah Tealâ)** böyle kâfir kimseler hakkında **(şedidülikaptır.)** Bunları cehennemde ebediyyen muazzap kılacaktır. Artık daha hayatta iken biraz düşünüp küfür ve isyana nihayet vermeli değil midir? Cenabu Hakkın azabı münkirler hakkında daha dünyada iken de yüz gösterir.

***

قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا سَتُغْلَبُونَ
وَتُحْشَرُونَ إِلَى جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٢﴾ قَدْ كَانَ لَكُمْ آيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ
الْتَقَتَا فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأُخْرَى كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُمْ
مِثْلَيْهِمْ رَأْيَ الْعَيْنِ وَاللَّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِ مَنْ يَشَاءُ إِنَّ فِي ذَلِكَ
لَعِبْرَةً لِأُولِي الْأَبْصَارِ ﴿١٣﴾

———o———

MEALİ ALİSİ

(12) : Kafir olanlara de ki: Yakında mağlup olacaksınız ve cehenneme sevk olunacaksınızdır. - O - ne fena bir yataktır?

(13): Şüphe yok ki sizin için iki fırkada bir elamet vardır. Bir fırka Allah yolunda savaşıyordu, diğeri ise kafir idi. Onları göz göre kendilerinin iki misli görüyorlardı... Allah Teala ise dilediğini nusretiyle teyit buyurur. Şüphe yok ki bunda basiret sahipleri için bir ibret vardır.

*

* *

İZAH

(12): Bu ayeti kerime, müslümanların düşmanlarına galebe edeceklerini bildirmiş ve bu galebe tahakkuk etmiştir. Binaenaleyh bu bir mucize'i Kur'aniyyedir. Müslümanlar hakkında tebşiri, düşmanları hakkında da tehdidi havidir. Şöyle ki: Resuli Ekrem sallellahu aleyhi vesellem Bedir gazvesinde Kuriyş müşriklerini mağlup ettikten sonra yehud taifesini celbetmiş, Kureyşe isabet eden mağlubiyet ve inhizamın Yahudilere de isabet edeceğini ihtar ederek onları islamiyete, itaate davet buyurmuştu. Onlar ise hodbinlikte bulunmuş, sen bizi Kureyş gibi harp etmesini bilmez, batacak bir kavim mi sanıyorsun? Eğer bizimle savaşta bulunur isen karşında asıl kahraman insanları görürsün, demişlerdi. Bunun üzerine bu ayeti kerime nazil olmuştur.

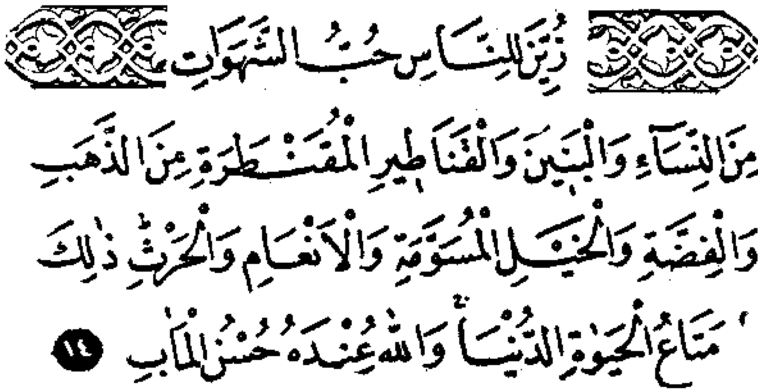
Meali alisi şöyledir: Habibim: **(kafir olanlara) O** Yahudilere **(de ki)** Siz de **(yakında mağlup olacaksınızdır.)** Kuvvetinize, çokluğunuza güvenmeyiniz, dünyada mağlubiyetiniz kariben tahakkuk edecektir. (Ve) bununla kalmayacaksınızdır. **(Cehenneme)** de **(sevk olunacaksınızdır.)** Artık ona göre hareket ediniz. Filhakika bu tehdidi ilahi Yahudiler hakkında tahakkuk etmiştir. Şöyle ki: Yahudilerden Beni Kureyza katledilmiştir, Beni Nadir nefyolunmuştur. Hayber fethedilip başkaları üzerine de cizye = vergi konulmuştur.

(13) : Bu ayeti kerimede kendi kuvvetlmerine güvenen düşmanlara bir tarihi numune göstererek onları dairei intibaha şöylece davet etmektedir. Ey müminler! Veya ey Yahudiler! **(Şüphe yok ki, sizin için)** Bedir savaşını yapmış olan **(iki fırkada)** iki cemiyete ait tarihi bir vak'ada **(bir alamet vardır.)** Resuli Ekremin beyanatının doğruluğuna açık bir dalalet vardır. Onlardan **(bir fırka)** İslam cemaati **(Allah yolunda savaşıyordu)** şahsi bir menfaat, bir iğbirar için değil, kelımetullahi ila için cihatta bulunuyordu. **(Diğeri ise kafir idi)** Arap müşriklerinden bulunuyor, şeytan yolunda cenk ediyorlardı. **(Onları göz göre)** badii nazarda **(kendilerinin iki misli görüyorlardı)** Şöyle ki: Bu Bedir gazvesinde müslümanlar fırkasının adedi üçyüz on üç idi, müşriklerin adedi de bine karip idi. Cenabı

hak, o müşriklerin kalplerine havf ve hasiyet düşürmek için İslâm ordusunu o,müşriklere kendi ordularının iki misli imiş gibi göstermiştir. Diğer "bir tevcihe göre de müslümanlar, o düşmanlarını kendi kuvvetlerinin nihayet iki misli kadar görüyorlardı, daha ziyade görüp endişeye düşmüyorlardı. Halbuki o düşmanlar, kendilerinden üç misli fazla idi. Diğer bir tevcihe göre de müslümanlar, kendi kuvvetlerini düşman kuvvetlerinin iki misli görüyorlardı. Cenabı hak onlara düşmanlarını böyle az gösteriyordu. Taki müslümanlar, mutmain, metaneti kalbe mazhar olarak düşman üzerine kemâli cesaretle atılıversinler. Başka bir tevcihe göre de Yahudiler, o muharip olan müşrikleri, müslümanlarm iki misli görmüşler, o müşriklerin galibiyetine kani olmuşlardı. Halbuki, galibiyet o çoklukta değil, o bir iradei ilâhîye neticesidir.

Evet. **(Allah Tealâ ise dilediğini nusretiyle teyit buyurur.)** Bu sayede nice az kuvvetler, çok kuvvetlere galebe çalar. **(Şüphe yok ki bunda)** bu vak'ai tarihiyede, böyle az bir fırkanın, büyük bir fırkaya galip olmasında **(basiret sahipleri için)** kalp gözleri açık, hakikatları görüp düşünmeğe muktedir zatlar için **(bir ibret vardır)** artık bunu düşünüp uyanmalıdır. Kendi kuvvetine güvenip hakkı kabulden kaçınmamalıdır. Yoksa, ey Yahudiler! Sizler de öyle mağlûp olursunuz. Nitekim de olmuşlardır. İşte Kur'anı muciz beyanının vukua geleceğini haber verdiği şeyler bütün böyle zuhura gelmiş ve gelecektir. Âmenna:..

*
**

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(14) : İnsanlara, kadınlardan, oğullardan, kantarlarca altın ve gümüşten, alâmetli atlardan, hayvanlardan, ekinlerden — ileri gelen — şehvetler sevgisi tezyin **edilmiştir. Bu dünya hayatının menfaatidir. Halbuki** güzel dönüp **gidilecek** yer, **Allah Tealânın nezdindedir.**

*
**

İ Z A H

(14) : Bu âyeti kerime, insanların fâni varlıklara bağlanarak saadeti •uhreviyyeyi temin edecek şeylere karşı lâkayıt kalmamalarına işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: **(İnsanlara)** bir imtihan olmak üzere dünyevî şeylerden bir çokları pek cazip bir halde bulunmuştur. Ezcümle onlara **(kadınlardan, oğullardan, kantarlarca altın ve gümüşten alâmetli)** güzel, nişanlı **(atlardan)** ve deve, sığır köyün gibi **(hayvanlardan)** tarlalarda, bahçelerde, yetişen buğday, arpa, sebze, meyve gibi mütenevvi **(ekinlerden — ileri gelen — şehvetler sevgisi)** bu gibi müşteheyattan olan şeylerin muhabbeti, tarafı ilâhîden lihikmetin **(tezyin edilmiştir.)** İnsanlar bunlara karşı pek müncez^p bulunurlar. Maamâfih (bu) zikredilen şeyler **(dünya hayatının menfaatidir)** bunlar birer dünyevi metadır, bunların faideleri muvakkattir, bunlara fazla inhimak göstermek muvafık değildir. Asıl aranacak gaye bunlar değildir. Birçok insanlar ise bütün bütün bunlara düşkündürler. **(Halbuki,)** asıl **(dönüp gidilecek^** fazlaca muhabbet edilecek **{yer Allah Tealâ'nın nezdindedir)** ki, o da cennettir. Orada tecelliyatı ilâhiyyçye mazhariyyettir. İşte ebedî saadet buradadır. Evet! Dünyevi olar •evlât ve iyâl, servet ve saman da meşri[1] surette elde edildiği takdirde mezmum değildir. Bunlar da birer atiyye'i ilâhiyyedir. İnsanlar için dünyada yaşadıkça lâzım, faideli şeylerdir. Bunların haklarına riayet edilirse, bunlar ile dinî, vatanî vazifeler ifa olunursa, bunlar da şayani şükran birer nimettir. Maamâfih bunlar ne de olsa fanidir, faideleri mahduttur, muvakkattir. İnsan bunlar ile iktifa etmemelidir, ebedî hayatını temin edecek şeyleri elde etmeğe daha ziyade çalışmalıdır. Yoksa dünyevî nimetler -çok kere insanı gaflete, • masiyete sevkeder. Hele bunlar gayrı meşru surette elde edilirse veya şerre sarfolunursa sahibi için birer sebebi felâket olur. Binaenaleyh insan mütenebbih olmalıdır. Fanî bir varlık uğrunda "ebedi hayatını feda etmemelidir. Sonra nedamet fayda vermez.

Bütün elvahi rengarengi dünya çeşmi ibrette.
Hayâlı mahzdır, bir tayfi zailden ibarettir.

§. Kanatir, kıntarın cemidir. Kmtar ise yüz yirmi rıtldır. Her rıtl ise yüz otuz dirhemdir. Bir kavle göre de bir kmtar bin iki yüz kıyyedir. Diğer bir kavle göre de yüz bin dinardır veya seksen bin miskaldır. Mukantarada muhkem, birbiri üzerine yığılmış, cem edilerek define haline getirilmiş mal demektir. Ayeti kerimedeki **(elkanatiruP mukantara)** dan murat, cem edilmiş olan çokcâ emvaldir. İnsanlar da böyle cem'i emval için tab'an bir tehalük vardır/Nitekim: Bir hadisi şerifte: (jlolj ıoîı)VjW *Jj$l yi,ol^ . *J>*- MCVJJJ'U ^1 jjÇj^P ^AJ^) buyurulmuştur. Yânî: Adem oğlu için **iki** dere dolusu altın olsa bunlar için bir üçüncüsünü de temenni eder. Adem oğlunun içerisini topraktan başkası dolduramaz.

Artık insan güzel bit terbiye'i diniyyeye, bir nezahati ruhiyyeye mâlik

olmalıdır ki, böyle bir ihtirastan kurtulabilsin, elindeki meşru serveti de takdir ederek suiistimalden kaçınsın. Bunun şükrünü ifa için muhtaç olanlara yardımdan da geri kalmasın, ve bu servetini ebedî selâmet ve saadeti temine bir vesile kılsın. Tevfik Cenabı haktan. (,<Błj:r-jjii U JUlj^)

**

قُلْ

اَؤُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرٍ مِنْ ذٰلِكُمْ لِلَّذ۪ينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ

جَنَّاتٌ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِد۪ينَ ف۪يهَا وَاَزْوَاجٌ

مُطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ بَص۪يرٌ بِالْعِبَادِ ﴿١٥﴾

اَلَّذ۪ينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اِنَّنَا اٰمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا

عَذَابَ النَّارِ ﴿١٦﴾ اَلصَّابِر۪ينَ وَالصَّادِق۪ينَ وَالْقَانِت۪ينَ

وَالْمُنْفِق۪ينَ وَالْمُسْتَغْفِر۪ينَ بِالْاَسْحَارِ ﴿١٧﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(15) : De ki: Size onlardan daha hayırlısını haber vereyim mi? Mut» taki olanlar için rablerinin yanında altlarından ırmaklar akar cennetler vardır. Orada müebbet olarak kalacaklardır. Ve kusurlardan tertemiz zevceler vardır. Ve Allah Tealâ'nın büyük bir rızası vardır. Ve **Allah** Tealâ kullarım hakkiyle görücüdür.

(16) : Onlar ki, Ey Rabbimiz! Biz muhakkak iman ettik, artık bizim için günahlarımızı mağfiret buyur ve bizleri o ateş **azabından koru, der*** ler.

(17): Onlar, sabır edicilerdir, sadıktırlar, ibadetlere **müdavimdirler** infak edenlerdir, seher vakitlerinde de istiğfarda **bulunanlardır.**

* *

İ Z A H

(15) : Bu mübarek âyetler, dünyevi varlıkların fevkinde olan ebedi varlıkları, nimetleri göstermekte ve bu ebedi varlıklara, nimetlere nail olacak zatların evsafını bildirmektedir. Bu veçhilede umum beşeriyeti intihaba ve o zevata ittibaa tergib buyurmaktadır. Şöyle ki: Ya Muhammet! Aleyhissalâtü vesselam, kavmine **(de ki, onlardan)** o dünyevi müşteheyattan, emval ve iyâlden **(daha hayırlısını haber vereyim mi?)** o daha, hayırlı ve ebedi olan şeyler **(muttaki olanlar için)** Allah Tealâdan korkup dinin vazifelerini güzelce yerine getirenler için **(Rablerinin yanında)** âlemi ahirette ağaçlarının **(altlarından ırmaklar akar cennetlere)** bağlar, bahçeler, dilnişin ebedi ikametgahlar **(vardır.)** O müttekiler **(orada)** o cennetlerde **(müebbed olarak)** aleddevam **(kalacaklardır. Ve)** o müttakiler için orada **(kusurlardan)** hayz gibi ve sair napâk görülen şeylerden, arızalardan **(tertemiz nevceler vardır ve)** mâhaza hepsinin fevkinde olarak **(Allah Tealânın büyük bir rızası vardır)** işte en büyük saadet, bu rızayı ilâhiye nailiyettir. **(Ve Allah Tealâ kullarını hakkıyle görücüdür.)** Bütün kullarının yaptıklarını bilir, görür, ona göre mükâfat veya mücazat verir. İşte muttaki kullarının o güzel hallerine de âlim olduğu için onlar için cennetlerini ihzar etmiş ve onları en mukaddes bir gaye olan kendi rızayı ilâhisine mazhar buyurmuştur. Elgıpte bu saadete nail olanlara.

Bir hadisi şerif şu mealdedir. Allah Tealâ, ahirette ehli cennete hitaben buyuracaktır ki: Ey ehli cennet! Benden razı oldunuz mu? Onlar da diyecekler ki: Ey Rabbimiz! Biz senin taatinde mukimiz, saadet, yardım sendendir, hayır senin yedi kudretindedir. Biz nasıl razı olmayız, halkından kimseye vermediğin nimetleri bizlere itâ buyurdun, Cenabı hak da buyuracak ki: Ondan daha efdalini sizlere vereyim mi? Onlar da diyecekler ki: Ya rabbena! Ondan daha efdal hangi şey vardır? Hak Tealâ hazretleri de tekrar buyuracak, yani kendilerine canibi akdesinden ilham kılacaktır ki: Ben size rıdvanımı ihlâl ve ihsan kıldım ki, artık bundan sonra sizlere ebediyen hışım ve gazapta bulunmayacağım. Ne muazzam bir tebşir, ne gayrimütenahi bir nimet ve saadet. Cenabıhak cümlemizi böyle bir iltifatı ilâhiyyeye mazhar buyursun. Amin.....(....)

(16) : **(Onlardır ki)** o muttaki zatlar veya Allahın muhterem kulları o kimselerdir ki (Ey **Rabbimiz!)** Sen âlimsin, bilirsin ki, **(biz muhakkak iman ettik)** senin birliğini, hâlikiyyetin, bütün ahkâmı ilahiyyeni tasdik ve tebcilde bulunduk. **(Artık bizim için)** lütfet, hasbelbeşeriye sudur eden **(günahlarımız mağfiret buyur)** onları af ve setreyle **(ve bizleri o ateş azabından)** cehennemin o takatfersa nârından **(koru)** derler. Böyle tezarru ve niyazrda bulunurlar.

İşte müminlere lâyık olan da böyle ibadet ve taatlarına güvenmeyip daima Cenabıhakkın af ve keremine iltica etmektir.

(17) : **(Onlar)** yani o muttaki zatlar **(sabır edicilerdir.)** Kendilerine

teveccüh edensıkıntılara mütehammildirler ve **(sadıktırlar.)** Sözleri, özleri doğrudur, sırren ve alenen sadakati haizdirler.**(İbadetlere müdavimdirler)** Kanit, yani: Evamini ilahiyyeye karşı itaatkardırlar. **(İnfak edenlerdir)** mallardan fukara ve zuafaya tasadukta ve yardımda bulunurlar. **(Seher vakitlerinde de istiğfarda)** namazda, niyazda, affı ilâhiyi istirhamda **(bulunanlardır.)** İşte mutteki olan zatlar, bu güzide evsafı haiz bulunurlar, ne güzel bir tarzı hayat!

§ Sabır : Acıya katlanmak, tab'a gayrimülâyim olan hallerde telâş göstermeyip bilâizdırar tahammül etmektir. Akıl ve şer'in iktiza etmediği hususlarda nefsi hapis ve men ederek onları irtikâptan kaçınmaktır, maasiyetlerden kaçınarak nefsin bu babdaki temayüllerine mukavemet etmeğe **(sabır anil maasi)** denir. Teveccüh eden musibetlere, kederlere tahammül etmeğe de **(sabr alel[1] mesaib)** denilir ki mukabili ce'zadır. maamafih sabır bir lefsi amdır. Yerine göre şecaat, kanaat, kitmanı sır, vüsati sadr mânasında da kullanılır. Sabrın sonu zaferdir. Müdafaası mümkün, diyanet ve ahlâka menafi olan şeylere karşı tahammül etmek ise sabır değil, bir meskenettir.

"Sensin eden imdat ile memnun zuefayı"

"Dil katre'i simab şüd ey sabr gücai"

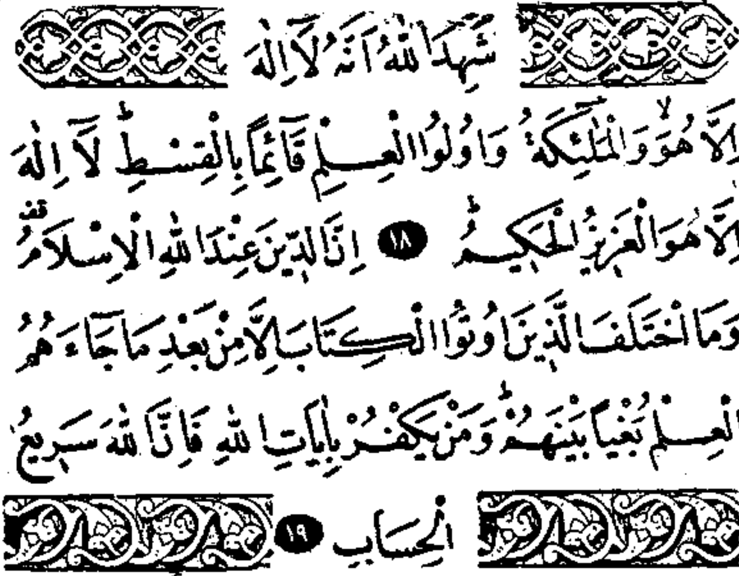
§ Seher : Fecrin tulûundan biraz evvelki vakittir ki, güneş tekrar doğmaya, beşeriyet âlemine yeni bir faaliyeti hayatiye gelmeğe yüz tutmuş olur. Bu, bir teyizli andır, nezih ruhların neş'eyab olacakları bir zamandır. Kalplere bir ilâhi zevk ve inşirahın tesir edeceği ruhanî bir demdir. Binaenaleyh böyle bir zamanda gaflet uykusundan uyanarak namaz kılmak, zikir ve teşbihte bulunmak, Cenabıhakka arzı ubudiyette bulunarak tazarru ve niyaza devam etmek ne güzide bir harekettir. Nasıl, güzide olmasın ki, bu andayapılan ibadetlerek, istiğfarlara lisanı Kur'an ile büyük bir kıymet veriliyor. Artık bu pek kıymetli bir zamanın fiyuzatından nasibedar olmaya çalışmalı değil miyiz?

"Refeder didâr veçhinden nikabın vakti sübh"

"Anı seyreyler o kim bidâr olur vakti seher"

*

* *

---o---

MEALİ ÂLİŞİ

(18) : Allah Tealâ, kendisinden başka bir ilâh bulunmadığına adaletle kaim olarak şehadet etmiştir. Melekler de, ilim sahipleri de — şehadette bulunmuşlardır. — O aziz, hakimden başka asla bir ilâh yoktur.

(19) : Şüphe yok ki: Allah indinde din, islâmdan ibarettir. O kendilerine kitap verilmiş olanların ihtilâtta bulunmaları ise kendilerine ilin geldikten sonra aralarindaki mücerret hasetten dolayıdır. İmdi her kim Allahm âyetlerine küfür ederse, şüphe yok ki Allah Tealâ seriülhisaptır.

*
**

İ Z A H

(18) : Bu âyeti kerime, Hazreti İsa gibi bazı zatlara ulûhiyet'tsnat edenleri reddetmekte, vahdaniyyeti ilâhîyyenin en kuvvetli delillerle **sabit ve musaddak olduğunu bildirmektedir.** Şöyle ki: **(Allah Tealâ kendisinden başka bir ilâh)'bir** mabut, bir halikı kâinat **(bulunmadığına adaletle kaim olarak) bütün** mükevvenatı bir adalet, bir intizam üzere yaratmış, her iradesi ve takdiri birer hikmet ve maslahata müstenit bulunmuş olarak **(şehadet etmiştir)** yâni vahdaniyeti ilâhiyyesini âfâk ve enfüsdaki gayrı **mütenahî tekvin delilleriyle** ve **inzal** buyurmuş olduğu muciz beyan âyetleriyle **beyan ve ısbat buyurmuştur. (Meleklerde)** ikrar ve **iman suretiyle**

bu şahadette bulunmuşlardır. **(İlim sahipleri de)** Cenabı hakkın varlığmı, birliğini, halikiyyetini bilip bunu isbat için bir nice tekvini, teşriî deliller irad etmişlerdir. Bu ilim sahiplerinden murat, ya bütün peygamberanı zişandır, veya bütün müminlerin âlimleridir, veyahut muhacirin ile ensarı kiramdır. Evet! Bütün bu zevatı âliye, vahdaniyeti ilâhiyyeyi bilip itirafta, şahadette bulunmuşlardır. Çünkü, bedinidir ki: **(O aziz, hakimden)** o haliki zi kudret ve hikmetten **(başka)** ibadet ve taate lâyık, halikiyet ve mâbudiyet sıfatını haiz **(asla bir ilâh yoktur.)** Artık bu bedahat meydanda iken bunun hilafı nasıl iltizam edilebilir. Bir Kısım mahlûkata ulûhiyet isnat edilerek Cenabı hakkın beşeriyete ihsan buyurmuş olduğu dini islâmın beyanatı âliyesine nasıl muhalefet edilebilir?

(19) : Bu âyeti celilede Cenabı Allanın vahdaniyetini natık ve hak ve hakkaniyet üzere müesses olan dinin, yalnız dini islâmdan ibaret olduğu şöylece bildirilmektedir. **(Şüphe yok ki, All*n indinde)** makbul, rızayı ilâhisine mukterin olan **(din, islâmdan ibarettir.)** Peygamberler vasıtasiyle bütün beşeriyete tebliğ buyurulmuş olan tariki diyanetten ve şer'i şeriften başka değildir. **(O kendilerine kitap verilmiş olanların)** Yahudilerin, nasaranm ve kendilerine kitap verilmiş olan daha evvelki kavimlerin (ihtilâfta bulunmaları) bunlardan bazıları, dini islâmm hakkıyyetine kail oldukları halde bazılarının bunu bilkulliye inkâr etmeleri, ve bazılarının vahdaniyyeti ilâhiyye hususunda ihtilâfa düşüp teslise zahip veya Hazreti İsa'ya, Hazreti Uzeyre ibnullah demeleri, bazıları risaleti Muhammediyyeyi kabul ettikleri halde bir kısmının da onu inkâra cüret göstermeleri (ise kendilerine ilim geldikten sonra) Allah Tealânm birliğine, halikiyyetine dair âyetler, mucizeler zuhura geldiği halde, ve hatemülenbiyanın nübüvvet ve risaleti izharına muvaffak olduğu harikalar vasıtasıyla tezahür eylediği halde o ihtilâf o kavimlerin **(aralarındaki mücerret hasetten)** kıskançlıktan, riyaset hırsından **(dolayıdır.)** Bu ne kadar cahilane, ihtiraskârane bir hareket! **(imdi her kim Allanın âyetlerine küfrederse)** onun vahdaniyetini, peygamberlerinin nübüvvet ve risaletini isbat eden âyetleri mucizeleri inkâr eylerse mutlaka lâyık olduğu cezalara kariben kavuşacaktır. Evet. (Şüphe yok ki, **Allah Tealâ seriüPhisaptır.)** Onların muhasebelerini pek çabuk görerek kendilerine lâyık oldukları cezalara kavuşturacaktır. Artık kendileri düşünsünler!

§ İman: Lügatte bir şeye inanmaktır, bir kimseyi veya bir haberi tasdik etmektir, onun doğru olduğunu itirafta bulunmaktır. Lisanı şeriatte ise peygamberlerin tarafı ilâhîden tebliğ buyurmuş oldukları şeyleri cezmen tasdik eylemektir. Bu gibi hakikatlara kalben, vicdanen kat'i surette inanmak bir imandır. Bunları lisanen söyleyip itiraf etmek de ikrardır. Bir kimsenin imânı başkalarınca ikrariyle anlaşılmış olur. İmân sahibine «Mümin» imân edilen şeye de «mü'menün bih» denir. İmânın zıddı «küfür» dür ki, bu da inkârdan ibarettir. İmân edilmesi lâzım gelen şeylerden her hangi birini inkâr etmek bir küfürdür. Meselâ: Cenabı Allahm varlığını inkâr, küfür olduğu gibi onun peygamberlerinden, kitaplarından

herhangi birini inkâr etmek de bir küfürdür. Küfür lügatte setretmek: gizlemek demektir. Mukaddesattan herhangi birini inkâr eden de onu setir ve ihfa etmiş olacağından dolayı küfrile ettisaf etmiş olur. Nitekim bir nimetin kadrini bilmeyip ortoas etmeğe de «küfranı nimet» denir. Küfür sahibine «kâfir» denilir. Birisini küfre nisbet etmeğe de «tekfir» denir.

§ İslâm: Lügatte ihlâs, ınkiyat, mutavaat mânalarına gelir. Lisanı şeriatta Peygamberanı Zişanın tebligatını her veçhile kabul ve tahsin ile Cenabı Hakka itaat ve inkiyat etmektir, imân ile İslâm, manayı lüğavileri itibariyle birbirinden ayrılırsa da hükmü şer'i itibariyle müttehittirler. Her mümin, müslimdir, ve her müslim, mümindir. Maamafih islâm lâfzı, din mânasına da gelir. Nitekim şeriat, millet lâfızları da din mânasında müstameldir.

İslâm lâfzı, imânın alâmeti, semeresi olan namaz, oruç, hac gibi salih amellere de itlak olunur.

İslâm lâfzı, bir de kalben tasdike mukarin olmayan kabuli zahiriye itlâk olunur. Kalben münkir olduğu halde lisanen «ben müslümanım» deyen bir şahsın islâmiyeti gibi ki, bu münafıkane oır hareket olacağından indallâh makbul, islâmı şer'iden madut değildir

§ Din: Allah Tealâ tarafından vazolunmuş bir kanuni mübindir ki, ihsanlara Cenabı hakkın varlığını, birliğini, azamet-ve ulûhiyyetini bildirir, insanları ya: adılışlarındaki gayeden haberdar eder. İnsanlara vazifelerini, hidayet ve saadet yollarını gösterir. Akıl sahiplerine kendi güzel ihtiyariariyle bizatihi hayır olan umura sevk eyler. Bu kanunu ilâhiyyi enbiyayı izam hazaratı canibi ilâhiden vahiy tarikiyle telâkki ederek ümmetlerine tebliğ buyurmuşlardır.

İnsanlar tarafından din namına tertip ve tanzim edilmiş veya iîkhi bir dinin namına bir takım uydurma hükümleri muhtevi bulunmuş olan şeylere din denilmesi, kendi mutekitlerine nazarandır. Yoksa bunlar asla dîni ilâhî mahiyetini haiz, insanlar için birer rehberi necat olmak meziyetini havi değildirler. Din tâbiri lügat itibariyle adet, siret, tata, siyaset, rey, hüküm, ceza mânalarında da müstameldir.

Cenabı hakkın bizlere ihsan buyurmuş olduğu ilâhî, hakîkî dîne, dini tevhit, denildiği gibi, dini islâm da denir ve yalnız din, yalnız islâm da denilir. Bu dini mübin, beşeriyetin ilk ve son dinidir. Şöyle ki: Ebulbeşer olan Hazreti Âdem aleyhisselâm nail olduğu vahyi ilâhî sayesinde kendi evlât ve ahfadına bu dîni tevhidi tebliğ etmişdi. Ancak bir müddet sonra insanlar arasında cehalet asarı yüz göstermiş, gitgide bir takım batıl akideler türemişti. Fakat vakit vakit peygamberler gönderilmiş, onlara semavî kitaplar verilmiş, onlar da ümmetlerini dini tevhide, dini islâma davet etmiş, o peygamberlere bir takım zevat tabii olarak hidayete ermiş, bir takım kimseler de şeytanlara uyarak fikri diyanetten mahrum kalmış, delâlet içinde yaşayıp gitmişlerdir. Nihayet kevkibei diyanet ve islâmiyet

sönmüş iken Cenabı hak beşeriyete en muazzam bir lütuf, en nuranî bir rehber olmak üzere Muhammed aleyhisselâtı vesselam efendimizi hatemülenbiya, olmak üzere bütün beşeriyet âlemine peygamber tayin buyurmuştur.

O Peygamber; binazir ise teyidatı süphanıyeye mazhar olarak dîni tevhidi fevkalâde bir azim ve gayretle neşre başlamış, evvelâ kendi muhitini tenvire çalışmış, muhitinin etrafında bulunan ve Kendilerine ehli kitap denilen Yahudiler ile Hıristiyanları da bu dîni mübine davet ederek bu hususta nice harikalar, mucizeler göstermiştir.

İşte bu peygamberi zişanımızm bütün beşeriyete tebliğ ettiği; bir dîni ilâhîdir, bir dîni tevhittir, bir dîni islâmdır. İndi ilâhîde makbul olan dinde bu dîni islâmdan başka değildir. İşte bu âyeti kerime de bunu natıktır.

Bu dini mübini islâmdır ki: Bütün beşeriyete hitao edip onlara hidayet, saadet yollarını göstermektedir. Bütün insanlar âlemi bu dîni mübine muhtaçtırlar. İnsanların hakikatlarHan haberdar olabilmesi için, Cenabı hakkın rızasına muvafık efal ve harekâtta bulunabilmesi için bu dîni mübinden daha kutsî bir rehber bulunamaz.

Bu kutsî din, haddizatında bütün beşeriyet için en mühim bir ihtiyacı ruhi ve manevîdir ki, bu ihtiyaç tatmin edilmedikçe insan için safayı kalbe, inşirahi vicdana, itilâyı ruha nailiyet imkânı bulunamaz. Güzel ahlâkın esası, tesanüt ve munabbet üzerine müesses bir medeniyetin en birinci istinatgahı bu dîni mübindir. Dinsiz bir milletin maddi varlığı muvakkattir. Nazarı hakikatta hiç bir kıymeti yoktur, sönmeğe mahkûmdur.

Binaenaleyh insanlar yalnız dünya varlığını, dünya zevkini bir gaye bilmemelidirler. Yanlış, uydurma düşüncelere tabi olmamalıdırlar. Kutsiyeti güneşlerden daha parlak olan dinî islâmın ulvî sayesine iltica etmeiidirLer ki o sayede birer nezih ruha, güzel içtimaî birer terbiyeye, umura beşeriyet hakkında pek hayırhahane bir vicdana nail olabilsinler.

İtisam eylemeyen habli metini şer'e
Evci bâlâyı kemelâtâ suut eyleyemez.

***

فَإِنْ حَاجُّوكَ فَقُلْ أَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلّٰهِ وَمَنِ
اتَّبَعَنِ وَقُلْ لِلَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْأُمِّيِّينَ ءَأَسْلَمْتُمْ
فَإِنْ أَسْلَمُوا فَقَدِ اهْتَدَوْا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ
الْبَلَاغُ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ٢٠

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(20) : Artık seninle mücadelede bulunurlarsa de ki: Ben nefsimi Allah Tealâya teslim ettim, bana tabi olanlar da. Ve kendilerine kitap verilmiş olanlar ile ümmîlerede deki: İslâmiyeti kabul ettiniz mi? Eğer islâmiyeti kabul etmişler ise şüphesiz hidayete «rmişlerdir. Ve eğer kaçınırlarsa senin üzerine lâzım gelen ancak tebliğdir. Allah Tealâ ise kulları büsbütün görücüdür.

**

İ Z A H

(20) : Bu âyeti kerime; İslâmiyeti kabul edenlerin hidayete erdiklerini, hakkıyyeti bil'beyyine zahir olan dîni. islâmı kabul etmeyenler ile de münazaraya hacet bulunmadığını, yalnız bu hakikati tebliğ ile vazife'i irşadın yapılmış olacağını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Resuli zişan hazretleri, necran müşrikleri gibi münkirleri dîni İslama davet etmiş, bu dinin hakkıyetini, ulviyetini gösterir âyetleri, delilleri de irad eylemişti, buna rağmen yine küfürlerinde İsrar edip dururlarsa cezalarını bulacaklarını kendilerine ihtar buyuruyor. **(Artık seninle)** ey Resuli ekrem **(mücadelede)** din- hakkında münakaşada **(bulunurlarsa)** onlara karşı tekrar münazaraya, deliller iradına hacet yok, onlara **(de ki: Ben nefsimi Allah Tealâya teslim ettim.)** Onun vahdaniyetini tasdik, onun şerik ve nazirden münezzeh olduğunu bilip onun dini tevhidini sizlere tebliğ ve o dinin hakkıyyetini bilbeyyine isbat eyledim, artık mücadeleye lüzum yok **(bana tâbi olanlarda)** o dîni mübini kabul edip hakka nefislerini teslim eylemişlerdir. **(Ve kendilerine kitap verilmiş olanlar ile)** ehli kitap denilen Yahudiler ve Nesara ile **(ümmîlere)** Arap müşriklerine **(de ki: İslâmiyeti kabul ettiniz mi?)** Benim gibi hakka teslimi nefs'ederek şerefi İslama nail oldunuz mu? Sizlere islâmiyeti kabul etmenize saik olacak beyyineler gelmiştir. **(Eğer)** onlar **(islâmiyeti kabul etmişler)** dalâletten kurtularak daire'i islâmiyete girmişler **(ise şüphesiz hidayete ermişlerdir.)** Nefislerine faide bahşolmuş, zulmetten kurtularak nura kavuşmuş olurlar. (Ve eğer) islâmiyeti kabulden **(kaçınırlarsa)** Habibim!. Sana bir zarar vermiş olamazlar. Kendi nefislerine zulüm etmiş, kendilerini ebedî felâkete maruz bırakmış olurlar. **(senin üzerine lâzım gelen ancak tebliğdir.)** Ahkâmı diniyeyi bildirmektir, tavsiyedir, hidayet yolunu göstermektedir. Sen ise bu vazifeni yapiffiş bulunmaktasın. Onları bilfiil hidayete kavuşturmak sana ait değildir. **(Allah Tealâ ise kulları büsbütün görücüdür)** Onların iman edip etmeyenlerini bilir, her birisi hakkında ameline, itikadına göre mükâfat ve mücazat verir.

Binanealeyh insanlar selâmet ve hidayete nail olmak isterlerse hakkı kabul etmelidirler. Kendilerine.tebliğ ve tavsiye edilen fezail ve kemâlâtı maalmemnuniye kabul etmekten kaçınmamalıdır. Sonra kendi hayatları-

na suikast etmiş olurlar. Hakka karşı bile bile muhalefette bulunanlar ile mübahese ve mücadele ise beyhudedir.

إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ
بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ
الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ فَبَشِّرْهُمْ
بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ٢١ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ
فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ٢٢

—— o ——

MEALİ ÂLİSİ

(21) : O kimseler ki, Allah Tealânm âyetlerini inkâr ve **peygamberleri** haksız yere **katlederler ve nâstan adaletle emredenleri de öldürürler, artık onları elim bir azap ile müjdele!**

(22) : İşte onlar, amelleri dünyada da, ahirette de batıl olan kimselerdir. Ve onlar için yardımcılardan bir fert de yoktur.

İ Z A H

(21) : Bu mübarek iki âyet, Peygamberlerin tebligatını kabulden kaçınan münkirlerin üç türlü caniyane hallerini, ve onların maruz kalacakları felâketleri şöylece beyan buyurmaktadır: **(O kimseler ki, Allah Tealînin âyetlerini)** Peygamberlerine vermiş olduğu kitapları, ve Allah-ü zişanin varlısına, kudret ve azametine delâlet eden bedialları, mucizeleri **(inkâr)** ederler. Bunlardan bir kısmını, hattâ birini inkâr dahi umumunu inkâr demek Ur Meselâ: Kuranı kerim bir kitabı ilâhîdir, bir mucize'i semaviyedir, buna **dsir** kütübi salifede de malûmat vardır. Artık Kur'anı kerimi inkâr *eden* bir kimse, veya bir kavim, bütün bu kitapları inkâr etmiş olur. **(ve** Peygamberleri **haksız yere katlederler)** vaktiyle Yahudiler bir çok Pey-

gamberleri öldürmüşlerdi, sonrakiler de buna razı bulunmuş ve hattâ ellerinden gelseydi Hâtemülenbiya Hazretlerinin de hayatına kastedeceklerdi. Binaenaleyh bu itibarla bunların hepsi de katili enbiya sayılmaktadırlar. (ve ıiâstaıı adaletle emredenleri de öldürürler) Bir muhitin terakkisi tenevvürü için içlerinden mümtaz, dindar, malûmatlı bir zümrenin bulunmasına ihtiyaç vardir. Bu gibi zatların pek hayırhahâne olan mev'izelerini. tavsiyelerini, mağruf ile emirlerini, münkerden nehiylerini memnuniyetle telâkki etmek lâzımdır. Fakat güzel bir terbiyeden, âkilâne bir düşünceden mahrum olanlar, veya şahsî, fanî bir menfaat peşinde koşanlar, bu gibi pek hayırlı, âmme hakkında pek faideli olan tavsiyeleri, emirleri, nehiyleri hoş görmezler bunların sahiplerinin hayatına kastederler. Nitekim vaktiyle Yahudiler, Peygamberleri müdafaa eden zatlardan yüz on iki kişiyi bir günde şehit etmişlerdi, (artık onları elim) pek feci, pek ağırtıcı (bir azap ile müjdele.) Onların görecekleri şey böyle bir azaptan başka değildir. Bu azap ile tahzir keyfiyeti, onlara karşı bir istihza, bir istihfaf olmak üzere «tebşir» diye beyan olunmuştur. Eshabı kiramdan Abdullah îbni Cerrah radiyallahu tealâ anh — diyor.ki: Ben Resulellahtan sordum ki; kıyamet gününde. azabı en çok olan şahıs kimçlir? Buyurdu ki: Bir Peygamberi veya mağruf ile emir, münkirden nehy eden bir zatı Öldüren kimsedir.

(22) : (İşte onlar) o âyetleri inkâr, peygamberleri ve emri bilma^rufta bulunanları öldürenler yok mu,? İşte o caniler (amelleri) dünyada yapnrş oldukları sadakaları, vücude getirdikleri maddî faideli şeyleri (dünyada da ahirette de batıl) kendileri için faide teşkil etmekten zail (olan kimselerdir) onlar ölünce bütün bunlardan mahrum kalacakları gibi, ahreti münkir, hâliki azimüşşanm emirlerine muhalif oldukları için onun ahrette lûtfuna mazhar olmak selâhiyetini de daha dünyada iken elden çıkarmış bulunacaklardır. Bu ne felâket! (ve onlar için) yarın âlemi ahrette (yardımcılardan bir fert de yoktur) öyle küfür ve masiyet ile terki hayat edenler hakkında hiç bir kimsenin yardım etmesine, şefaatte bulunmasına imkân bulunmamaktadır. Elbette öyle münkir, mütemerrid kimselerin akibetleri böyle bir felâketten, mahrumiyetten başka değildir.

**

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يُدْعَوْنَ إِلَى
كِتَابِ اللَّهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلَّى فَرِيقٌ مِنْهُمْ وَهُمْ مُعْرِضُونَ
﴿٢٣﴾ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ
وَغَرَّهُمْ فِي دِينِهِمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٤﴾ فَكَيْفَ إِذَا جَمَعْنَاهُمْ
لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ
لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٥﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(23) : Görmedin mi kendilerine kitaptan bir nasip verilmiş olanları ki, aralarında hüküm etmesi için Allahın kitabına davet olunurlarda sonra onlardan bir zümre yüz çevirir. Ve onlar kaçman kimselerdir.

(24) : Bu da onların «bize ateş sayılı günlerden başka asla dokunmayacaktır» demelerinden nâşidir. Ve onları dinlerinde iftira ettikleri şeyler aldatmıştır.

(25) : Onları o vukuunda şüphe olmayan gün için topladığımız, ve her şahısa kazanmış olduğu şey ödenecek olan zaman — onların hâli — ne olacaktır. Ve onlar zulüm olunmuş olmayacaklardır.

**

İ Z A H

(23) : Bu âyeti celâle, ellerindeki kitapların bile ahkâmına muhalefet eden yanlış ümitlere düşen, hakikati kabul etmeyen kimselerin maruz kalacakları uhrevî mesuliyetlere bir vesile'i intibah olmak üzere işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: Habibim! **(görmedin mi?)** ne teaccüp olunacak hâl **(kendilerine kitaptan)** Tevrattan **(bir nasip)** bir bilgi ulûm ve ahkâma dair ve bilhassa hatemülenbiyanm evsafına ait malûmat **(verilmiş olanları ki, aralarında hükmetmesi)** hakem vaziyetinde bulunması, **ahır zaman**

Peygamberinin evsafını kendilerine göstermesi (için Allahın kitabına) TLevrata müracaata (davet olunurlar da) bu müracaattan (sonra onlardan "bir zümre yüz çevirir.) Tevratm o beyanatına iltifat etmez, (ve onlar) o zümre veya onların mensub oldukları kavim, zaten Hakkı kabulden (kaçınan) batıl üzerine İsrar eden (kimselerdir) artık onlardan ne beklersin?

(24) : (Bu da) böyle Hakkı kabulden iraz etmeleri de (onların bize) yaptığımız günahlardan dolayı (ateş) cehennem azabı (sayılı günlerden) yanî: sığır buzağısına tapmış olduğumuz günler miktarından (başka asla •dokunmayacaktır demelerinden nâşidir.) Bu cahilane bir kanaattir, (ve onları dinlerinde) kendileri uydurup (iftira ettikleri şeyler) Meselâ: Buzağı mes'elesi, Peygamber olan babalarının kendilerine şefaat edecekleri ve saire gibi kuruntular (aldatmıştır) böyle ümide düşürmüştür.

(25) : Ne beyhude ümit! Bu nasıl olabilir? (onları) o dini islâmı kabul etmeyen münkirleri (o vukuunda şüphe olmayan) meydana geleceği nice delillerle sabit bulunan (gün için) o kıyamet vakti, o mükâfat ve mücazat zamanı için (topladığımız ve her şahsa) dünyada iken (kazanmış olduğu şey) bütün amellerinin cezası, mukabili (ödenecek olan zaman — onların hâli — ne olacaktır,) ne kadar acip! Onlar hiç düşünmezler mi? Öyle iddiaları gibi muvakkat bir azap ile kurtulacaklarını nasıl iddia edebiliyorlar? Bahusus küfrün cezası ebedidir. Bunu bilmeleri icabetmez mi? •(onlar) bütün insanlar (zulüm olunmazlar) herkese istihkakına göre muamele yapılır. Bir kimsenin haksız yere azabı tezyit, sevabı tenkis edilmez. Adaleti ilâhiyye buna müsait değildir.

§ Bu mübarek âyetlerin sebebi nuzuli hakkında şöyle rivayetler vardır:

1 — Resuli ekrem, sâllâllahu aleyhi ve sellem efendimizin mübarek «vsafı Tevratta mezkûrdur. Yahudilerin âlimleri buna muttali bulunmuşlardı. Bu hususa dair Tevrata müracaat etmeleri kendilerine emir olunmuştu. Onlar ise bile bilo inkâra devam edip bu müracaattan kaçınmışlardı. İşte bu âyetler bunu bildirmektedir.

2 — Fahri kâinat hazretleri, Yahudilerin dershanelerini teşrif etmiş, anları İslama davet buyurmuş; onlar da: Sen hangi din üzeresin? Diye sormuşlar, Resuli ekrem de: Ben İbrahim aleyhisselâmm milleti üzereyim, yâni: Benim dinim de onun dinidir, bütün edyanı ilâhiyye esasen müttehittir, müslümanlıktan ibarettir. Diye buyurmuş. Onlar ise: Hayır. İbrahim aleyhisselâm Yahudîdir, demişler. Peygamber efendimiz de buyurmuş ki, öyle ise tevratı getirin bakalım, yâni buna dair tevratta ne vardır ki, ona istinaden böyle iddia ediyorsunuz? Onlar ise bundan kaçınmışlar, Tevratta iddialarını isbat edecek bir şey bulunmadığını bildikleri için tevrata müracaat edememişlerdir. İşte bu âyetler bu hâdise üzerine nazil olmuştur.

3 — Yahudilerden şerefli bir aileye mensup bir erkek ile bir kadın zinada bulunmuşlardı. Tevratm hükmüne göre recmedilmeleri, yâni taşlanarak öldürülmeleri icab ediyordu. Bundan kurtulmak ümidi ile Resuli Ekrem efendimize müracaat ettiler, o da bunların recmedilmelerine hük-

metti fakat onlar buna razı olmadılar, böyle bir hükmü inkar ettiler, Nebiyyi Zişan efendimiz emr etti, haydi Tevratı getiriniz, oradaki hüküm de böyledir, diye buyurdu. Tevratı celbettiler, Yahudilerden Abdullah İbni Surya, Tevratı okumaya başladı, recim ayeti gelince üzerine elini koyup onu okumadan geçti. Orada bulunan Abdullah ibni Selam, bu keyfiyeti haber verince Abdullah elini çekti, recim ayeti görüldü. Resulü Ekremin emriyle o şahıs recmedildi, Yahudi'ler ise bundan pek muğber oldular, Tevrat'ta da mevcut olan bu hükmü bildiklerihalde bundan kaçınmışlardı, bunun hükmüne rıza göstermemişlerdi. İşte bu ayetler bunun üzerine şeref nüzul buyrulmuştur. Maamafih bu ayetlerin hükmü, bu gibi hakikatları ketm ve inkar edenlerin hepsine de şamildir.

***

---o---

MEALİALIŞI

(26) : De ki: Ey mülkün sahibi olan Aüahım! Sen mülkü dilediğine verirsin ve mülkü dilediğinden çeker alırsın ve dilediğinizi aziz edersin, dilediğini de zelil kılarsın. Hayır senin yedi kudretindedir. Şüphe yok ki, sen her şeye ziyadesiyle kadirsin.

(27) : Geceyi gündüz içine tıkarsın, gündüzü de gece içine tıkarsın, ve diriyi ölüden çıkarırsın, ölüyü de diriden çıkarırsın ve dilediğini hesapsız olarak merzuk buyurursun.

*

* *

İ Z A H

(26) : Bu iki âyeti celile gösteriyor ki; Bütün kâinatta hakikaten hakim, mutasarrıf olan zat, Cenabı haktan başka değildir. Bütün mükevvenatta tecelli eden tebeddülatın vücudu, bu hakimiyeti ilâhiyyenin birer parlak, vazih burhanıdır. Binaenaleyh, islâmiyetin galebesine, bir çok yerlere intişar edeceğine dair olan beyanatı nebeviyyenin imkânı da, tahakkuk edeceği de böyle hârikaları vücude getirmekte olan hallâkı kerîmin irade ve kudretine nazaran asla istibad edilemez, nitekim tahakkuk da etmiştir.

İşte buyuruluyor ki: Resuli alişanım! Senin âtiven nice muvaffakiyetlere nail olacağını istibad edenler varsın etsinler! Sen (de ki. Ey Allahımî Ey mülkün mâliki! Sen mülkü) malı, cahi maddî ve ruhanî umurda tasarrufu (dilediğine verirsin) buna kimse mâni olamaz, (ve mülkü dilediğinden) irade buyurmuş olduğun şahıstan veya kavimden (çeker alırsın) buna da kimse engel olamaz. (Ve dilediğini aziz edersin) dilediğin kulunu dünyada da ahirette de nusret ve tevfikma mazhariyyetle kadrini yükseltirsin. (Dilediğini de zelil kılarsın) nimetten, devletten mahrum bırakırsın, Hiç bir kimse bizzat bir şeye mâlik değildir. Mutî ve mâni olan ancak Allah Tealâdır. Yarabbi! (hayır senin yedi kudretindedir.) Bütün hayır, bütün izzet ve şeref senin irade ve kudretinle kaimdir. Artık hiçbir kimse nail olduğu bir nimetten, bir devletten dolayı mağrur olarak küfram nimette bulunmamalıdır. Bunu Cenabı Hakkın bir fad-lükeremi bilip mukabilinde şükrünü ifaya çalışmalıdır. (Şüphe yok ki, sen) ey mabudu kerim, ey hâliki azim! (herşeye ziyadesiyle kadirsin) senin kudretin gayrı mütenahidir. Mülkünde keyfemâyeşâ tasarruf buyurursun.

(27) : Ya hallâkı hakîm! Sen (geceyi gündüz içine tıkarsın) geceleri kısaltır, gündüzleri uzatırsın (gündüzü de gece içine tıkarsın) vakit vakit zamanlarda tebeddülat vücude getirirsin. Gâh gündüzler uzanır ve gâh geceler uzanır, bütün bu hâdisatı kevniye, birer hikmete müstenit olarak iradei ilâhîyye veçhile cereyan eder durur. (Ve) yarabbi sen (diriyi ölüden çıkarırsın) hayat sahiplerini maddelerden, nutfelerden vücude getirirsin, bir katreden bir hayvan, bir yumurtadan bir piliç meydana çıkarıverirsin, bilâkis (ölüyü de diriden çıkarırsın) hayvanlardan nutfeleri: yumurtaları, hayata hadım olan sütleri vücude getirirverirsin. Manevî bakımdan da cahillerden alimleri, kâfirlerden müslümanları ve bilâkis alimlerden cahilleri, müslümanlardan da kâfirleri halk buyurursun. Nitekim Azerin sulbünden İbrahim Aleyhisselâm, Nuh aleyhisselâm'ın sulbünden de Kenan vücude getirilmiştir. Bütün bunlar birer muktezayı hikmettir. Binaenaleyh şer'in hâliki de Cenabı haktır. Fakat ona rızası yoktur. Kullar, kendi haiz oldukları kabiliyetlerini suiistimal ederek irade ve ihtiyarlarını şer canibine tevcih ederlerse Cenabı hak da onların bu haleti ruhiyelerine, bu arzuyı şahsîiarma binaen şerri vücude getirir. Bu bir muktezayı hikmettir, kanunî teklifin ve mükellefiyyetin bir neticesidir. Yoksa CenabL

hak, daima kullarına hayırlı şeyleri emreder. Yarabbi sana şükür ederiz, sen erhamürrahiminsin **(ve dilediğini hesapsız olarak)** hazaini lutfundan "bilâ meşakkat **(merzuk buyurursun)** maddî ve manevî nice nimetlere nail kılarsın. Artık Hatemülenbiya efendimizi de birçok galibiyetlere muzafferiyetlere, fütühate mazhar buyuracağını kim istibad edebilir? Nitekim bu binihaye nimetler, hakkı nebevide tecelli etmiştir.

§ Bu âyetlerin sebebi nüzûli hakkında deniliyor ki: Resuli ekrem hazretleri, Hendek gazvesi sırasında Medine'i tahireyi müdafaa için bir hendek kazılmasına lüzum görmüştü. Bu sırada bazı mucizeler vücude gelmişti. Ezcümle az bir taam ile bir çok mücahitler doyuyorlardı. Bu esnada hendek kazılırken içinden bir büyük kaya çıktı, bunu külengler kıramıyordu. Resuli ekrem efendimiz külengi mübarek eline aldı, bismillâh diyerek bir kerre vurdu, o kayanın üçte biri kırıldı. Hemen: Allahu ekber! Bana Şam'ın anahtarları verildi, vallahi Şam'ın kırmızı köşklerini görüyorum diye buyurdu. Sonra bismillâh diyerek o kayaya bir külünk daha vurdu ,onun üçte biri de kırıldı. Nebiyyi zişan hazretleri: Allahu ekber, Faris ikliminin anahtarları bana verildi, vallahi ben şimdi Medain şehrinin beyaz köşklerini görüyorum diye buyurdu. Üçüncü bir defa daha bismillah diyerek o kayaya külenk ile vurdu, kayanın tamamı parçalanmış oldu. Bu kere de Allahu ekber! Bana Yemenin anahtarları verildi, Vallahi ben şimdi San'anm kapılarını görüyorum» diye buyurdu. Ümmetinin oralara hakim olacağını eshabı kiramma tebşir eyledi. Bunu duyan bir takım münafıklar, bakınız, müslümanlar kendilerini bir avuç Mekke müşriklerinden müdafaa için hendek kazmağa mecbur oluyorlarken buna rağmen nice büyük yerlere hakim olacaklarını ümit ediyorlar, diye söylenip durmuşlardı. İşte bu gibi cahilleri ikâz ve peygamberi zişanımızı tasdik ve tesliye için bu mübarek âyetler nazil olmuş, filhakika biraz sonra da o fütuhatı âzime vücüde gelmiştir. Artık öyle islâmiyetin ulviyetini takdir etmeyen, müsJumanların yükselmesini, muvaffakiyetini arzu eylemeyen, din düşmanlarına karşı uyanık bulunmak, onların dostluğuna aldanmamak lâzımdır. İşte hikmet beyan Kur'anı kerim, bizleri bu hususta da ikaz buyurmaktadır.

§ Mülk: Kudret, tasarruf, kendisinde keyfemâyeşa tasarruf olunacak şey demektir. Meselâ: bir insanın kazandığı bir para kendisinin bir mülküdür. Bunu dilediği gibi sarfedebilir. Maamafih mülk maddî olduğu gibi manevî de olaoilir. Meselâ: Servet, mansıp, sıhhati vücut, hüsnücemâl, birer maddî müİK demektir. Akıl, zekâ, güzel ahlâk, ilim ve irfan da birer manevî mülktür. Bütün bunları bizlere ihsan eden Cenabı haktır.

§ Hayır, iyilik, herkesin muhabbet ve rağbet ettiği faideli şey, **rızayı** ilâhîyi celbe vesile olan güzel ameller demektir. Hayır iki kısımdır. Biri hayrı mutlaktır ki, her halde ve herkesçe mergup bulunur. **Cennet** gibi. Diğeri de hayrı mukayyetdir ki, bazı kimseler hakkında hayır **olduğu** halde diğer kimseler hakkında şer olur. Servet gibi, **bunun** içindir ki, Kur'anı hakimde mal, hem hayır hem de şer olmak üzere tavsif **olunmuştur.**

Diğer bir itibar ile hayır şöylece iki kısımdır: Biri hayrı lutlaktır ki, bu haddizatında iyi, nafi olan şeydir, servet, hüsnü maişet gibi. diğeri de hayri ahlâkidir ki, bu da kanuni ahlâkinin teklif ve tasvib ettiği şeydir. Mahza bir ahlâki vazife olmak üzere istikamet dairesinde hareket gibi.

Hayrı mutlak ile hayrı ahlâkî bazen içtima eder, bazan etmez.

Meselâ: Rızayı hak için fakirlere muavenette her iki hayır mevcuttur. Gösteriş için yapılan bir muavenette ise yalnız hayrı mutlak vardır, hayn ahlâki yoktur. Hayrın mukabili serdir.

§ Şer : Yaramazlık, kötülük, fenalık, hayra münafi, tab'a gayri mülayim olan şey demektir. Şerri çok olan şahısa "şerir" denir. Cem'i "eşirradır" şerefini, maddî ve manevî varlığını muhafaza etmek isteyen bir kimse için, şerir olan kimselerden kaçınmak en birinci bir vazifedir. En tehlikeli şerir ise insanların güzel ahlâkına, güzel diyanet ve hareketine engel olmak isteyen her hahgi bir şahıstır.

لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ
وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا
مِنْهُمْ تَقِيَّةً وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ٢٨

-o-

MEALİ ÂLİŞİ

(28) : Müminler, müminlerden başka kâfirleri dostlar edinmesinler. Her kim onu edinirse Allah Tealâdan — nusrete nailiyet — ilgisi kalmamış olur. Meğer ki, onlardan bir korunma için çekinerek olasınız. Allah Tealâ ise sizi zatı ulûhiyyeti hakkında tahzir buyurur. Ve nihayet gidişi de Allah tealâ[1]yadır.

*
* *

İZAH

(28) : Bu âyeti kerime, müminleri yalnız Allah Tealâ'ya inkiyat ve itimat etmeğe davet ediyor, dini ilâhiyi münkir olanları samimi surette dost tutmanın da mahzurlarına işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: **(müminler)** samimi surette dini islâm ile şerefyâb olanlar, kendileri gibi **(müminlerden başka)** olan **(kâfirleri)** Allah Tealâ ile ve onun resulünü münkir olan kimseleri **(dostlar edinmesinler.)** Onları aralarında karabetten veya cahiliyye devrindeki münasebetlerinden dolayı birer muhibbi sadık te-

lâkki eylemesinler, onlara ciddî surette dost olmak tehlikesine düşmesinler. **(Her kim onu edinirse)** öyle islâmiyeti münkir, gazabı ilâhîye mâruz, muhabbeti ilâhiyyederi mahrum kimseleri kendisine birer sadık muhip tanıyarak onlara bir merbutiyeti dostanede bulunursa **(Allah Teâlâ'dan)** velayet ve **(nusrete nailiyet)** gibi bir **(ilgisi kalmamış olur)** Allah. Tealâ'nm düşmanlarıyle, onun kutsî varlığını, mukaddes dinini münkir kimselerle dostlukta bulunan bir şahıs, artık Cenabı hakkın velayetine, nüsretine lâik olabilir mi? Bir kimse dostı kadiminin haksız olan düşmanlarına dost olursa artık o kadim dostu ile ciddî surette alâkası kalabilir rai?.. **(Meğer** ki) Ey müminler! **(onlardan)** o kâfirlerden **(bir korunma için çekinecek olasınız)** yâni: onların edavetlerinden, birer zarar ika etmelerinden^ korunmak için müvalât göstermek müstesna, o zaman onlarla zahiren, dostane bir vaziyette bulunabilirsiniz. Elverir ki, böylre bir hareket, başka müslümanlarm zararına olmasın, hakikî bir menfaatin ziyama sebebiyet, vermesin. Böyle zahirî bir müvalât ise ehli küfrün galebesi zamanına aittir. Veya onların diyarında bulunmak taktirindedir. İslâmiyetin galibiyeti zamanında ise böyle bir harekete lüzum yoktur.

Maamafih islâmiyet, daima umum beşeriyet hakkında hayrhahane hareketi emir ettiği için gayri müslimler hakkında da müslümanlar icabeden iyilikten geri durmazlar, onlara da sadaka verebilirler, onların dahaklarma riayet ederler, dinî âyınlarmm icrasına mâni olmazlar. Onlar itaatkâr bulundukça onlarj himayeden çekinmezler. Hattâ onların haklarında en büyük hayırhahlik olmak üzere onların da hakikî bir dinden müstefit olmalarını vicdanen arzuda bulunurlar. Ve görülen bir lüzuma mebni müslümanlar, gayrı müslimler ile zahiren bir münasebet tesis ederler, muahadeler yaparlar, siyasi münasebetler vücude getirirler, sair gayri müslimlere karşı müttefikane bir cephe alabilirler. Elverir ki, hareketleri ruhi islâmı rencide etmesin.

Fakat herhangi mümin görülen bir şahıs, kendi dinini münkir olan kendi varlığına saldıran bir din düşmanına samimî surette muhabbet gösterir, onun tarzı hareketini sevap görür, takdir ederse elbette dinihak ile alâkası kalmamış, müminlere karşı münafıkane bir durumda bulunmuş olur. Artık onun velâyetiilâhiyyeden, nusreti subhaniyyeden alâkası kesilmiş olmaz mı?

Velhasıl: Lüzumı kat'î görülmedikçe bigâneler ile samimî surette muhibbane bir tarz almamalıdır. Ancak ecnebi diyarında bulunan bir mümin islâmiyetin aleyhinde olmamak üzere kendisini korumak için onlara karşı, müdarakârane bir vaziyet alabilir. Nitekim: (^jbjc^oU^lj) denilmiştir. Yâni onlara müdarada bulun> onların yurdunda bulundukça. Fakat şuna da unutmamalı:

«Var iken elde müdara cengü gavgadır abes»
«Düşmeni bed tıynete amma müdaradın abes»

Şunu da düşünmelidir ki: Dünya hayatı ne de olsa fânidir. Dünya nimetleri zevale maruzdur, asıl bâki olan sey, uhrevî nimetlerdir O âlemde Cenabı hakkın, lutf ve ihsanına nailiyettir. Binaenaleyh her dindar olan zat, bunu düşünmelidir. Adi bir menfaat için din düşmanlarına müvalât-•dan hazeretmelidir. Çünkü Cenabı hak buyuruyor ki: **(Allah Tealâ** ise **sizi zatı ulûhiyeti hakkında tahzir buyurur.)** Öyle dinsizlere müvalât takdirinde azabı elime giriftar olacağınızı haber veriyor. **(Ve nihayet** gidiş **te Allah Tealâ'yachr)** o hâliki zişanm huzuri mânevîsinedir. Onun kıyamet günündeki mahkeme'i kübrasmadır. Artık onun kutsal ahkâmına muhalefetle kendimizi mücazata hedef kılmış olmayalım. Ne azim bir tehdidi ilâhî?

§ Bu âyeti kerimenin sebebi nüzuli hakkında müteaddit vecihler vardır. Ezcümle deniliyor ki: Yahudiler bir kerre müslümanlardan bir cemaatin yanına sokulmuşlar, onları islâmiyetten uzaklaştırmak istemişler. Eshabı kiramdan birkaç zat ise o müslümanlara nasihat vermişler, ve o Yahudilerden kaçının, sizleri dininiz hakkında fitneye düşürmesinler demişler, bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olmuştur ki, hükmü daimîdir, islâmiyet aleynindeki bütün cöryanlardan kaçınmamızı bize telkin etmektedir. Diğer bir rivayete göre de Hatip İbni Beltia gibi bazı kimseler, Mekke kâfirlerine karşı meveddet izhar ediyorlardı. Cenabı hak ise bu âyeti ^erimesiyle onları bundan nehiy buyurmuş oldu.

Üçüncü bir rivayete göre de münafıklardan Abdullah İbni Übey ve arkadaşları, Yahudiler ile müşriklere karşı dostlukta bulunuyorlardı, müslümanlara ait şeyleri onlara haber veriyorlardı. O gayri müslimlerin Resultıllaha karşı muzaffer olacaklarını ümit ederek bu casusluk denaatinde bulunmuş oluyorlardı. Bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olmuştur. Bütün müslümanlar için bir dersi intibahtır. Tâki dostlarını, düşmanlarını bilsinler, ona göre hareketlerini tanzim etsinler.

«Mizâna vur görüştüğün ahbabı elhazer!»
«Rehber tasavvur eylediğin rehben olmasın»

**

قُلْ اِنْ تُخْفُوا مَا ف۪ي صُدُورِكُمْ اَوْ تُبْدُوهُ يَعْلَمْهُ اللّٰهُ وَيَعْلَمُ
مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٢٩﴾
يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحْضَرًا وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوٓءٍ تَوَدُّ
لَوْ اَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُٓ اَمَدًا بَع۪يدًا وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُ وَاللّٰهُ رَؤُ۫فٌ
بِالْعِبَادِ ﴿٣٠﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(29) : De ki: Sinelerinde olan şeyi gizleseniz de, açıklasanız da onu Allah Tealâ bilir. Ve göklerdekini de, yerlerdekini de bilir. Ve Allah Tealâ her şeye bihakkın kadirdir.

(30) : O günü ki, herkes hayırdan her ne yapmış ise onu hazırlanmış olarak bulunacaktır. Kötülükten de ne yapmış ise onunla kendi arasında uzak bir mesafe bulunmasını temenni edecektir. Ve Allah Tealâ sizi zatı ülûhiyyetinden tahzir buyurur. Ve Allah — azimüşşan — kullarını çok esirgeyicidir.

*
**

İ Z A H

(29) : Bu iki âyeti kerime, beşeriyeti güzel amellere teşvik ve azabı ilâhîyi celbedecek, hareketlerden tahzir etmektedir. Şöyle ki: Habibim! onlara hitaben (de *kir)* siz (sinelerinizde) kalplerinizde (olan şeyi) akidelerinizi, arzularınızı, kâfirlere olan dostluğunuzu (gizleseniz de, açıklasanız da) Cenabı hakka karşı müsavidir. (Onu Allah Tealâ bilir) ona göre hakkınızda mükâfat ve mücazat verir. (Ve) Allah Tealâ yalnız bunları değil, bütün (göklerdekini de, yerdekini de bilir) onun dairei ilminden hiç bir şey hariç değildir. Binaenaleyh kâfirlere meyil ve muhabbetiniz var mı, yok mu onu da bilir, ona göre hakkınızda muamele yapar. (Ve Allah Tealâ her şeye bihakkin kadirdir) artık sizin hakkınızda da lâzım gelen taltif veya tazibi yapmaya kudreti ilâhiyyesi maaziyadetin kâfidir. Artık. ona göre düşününüz!.

(30) : (O günü) yâd et (ki, herkes hayırdan her ne yapmış ise onu) o amelini defteri amalinde yazılmış (hazırlanmış olarak bulacaktır) onun mükâfatına erecektir. (Kötülükten de ne yapmış ise) onu defteri amalinde görecektir. (Onunla kendi arasında uzak bir mesafe) kendisiyle ameli arasında şark ile garp kadar bir uzaklık (bulunmasını temenni edecektir.) Yanî: Dünyada iken yapmış olduğu hayırı da, şerir de az olsun, çok olsun defteri amalinde yazılmış bulacaktır. Eğer ameli hayır ise sevinecek, onu maalmemnuniye benimseyecektir, mükâfatına erecektir. Bilâkis ameli şer ise üzülüp duracaktır, kendisiyle ameli arasında pek uzaklık bulunmasını temenni edip duracaktır. Fakat bu kabil mi? Ne beyhude bir temenni! (Ve Allah Tealâ sizi) ey insanlar (zatı ulûhiyyetinden) azabı eliminden, azamet ve kibriyasına karşı günahkarane hareketlerden (tahzir buyurur) korkutur, taki emri ilâhîsine muhalif hareket ederek azaba giriftar olmayasınız. (Ve Allahü azimüşşan — kullarını çok esirgeyicidir) O reuf ve rahimdir. Kulları hakkındaki bu çok merhametinden dolayıdır ki, sizlere bu hususatı ihtar buyuruyor. Tâki rızayı ilâhisine muhalif hareketlerde julunarak azabı ilâhîsine giriftar olmayasınız.

§ Re'fet: Şefkat, esirgemek, ziyade rahmet demektir. Sahibine (raûf) denir ki, rahîm şedidülrahme demektir, (raûf) kelimesi esmai ilâhiyyedendir.

⁂

قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ
وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣١﴾ قُلْ اَطِيعُوا اللّٰهَ
وَالرَّسُولَ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿٣٢﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(31) : De ki: Eğer Allah Tealâ'yı seviyor iseniz bana ittiba' ediniz ki, Allah Tealâ'da sizi sevsin ve sizin için günahlarınızı yarlıgasın. Ve Allah Tealâ gafurdur, rahimdir.

(32) : De ki: Allah Tealâ'ya ve peygambere itaat ediniz, eğer iraz ederlerse şüphe yok ki Allah Tealâ kâfirleri sevmez.

⁂

İ Z A H

(31) : Bu âyeti kerime, Cenabı hakka itaat ve muhabbetin ve onun rahmet ve mağfiretine nailiyetin ancak onun muhterem peygamberine ittiba suretiyle tehakkuk ve tecelli edeceğini göstermektedir. Şöyle ki: Habibim! Cemaati müslimine (De ki: Eğer **Allah** Tealâ'yı) kemâli hulus ile (seviyorsanız) zatı ehadiyyetine itaat ederek manevî bir kurbiyyete nail olmak istiyorsanız (bana ittiba ediniz) çünkü ben onun resulüyüm, onun emirlerini, nehiylerini tebliğe memur benim, ona ciddî, rızayı ilâhîsine muvafık muhabbetin ne suretle huşule geleceğini sizlere bildirecek olan benim. Artık benim tebligatıma tabi olunuz **(ki Allah** Tealâ da sizi sevsin) sizden razı olsun (ve sizin için günahlarınızı yarhgasın) çünkü muhabbeti ilâhîyyeye nailiyet, günahların af ve setrine vesiledir. Nitekim bir hadisi şerifte: (KJJ&\»^H1 ÎJUUJII^UJI) = Allah Tealâ bir kulunu severse ona günahı zarar vermez» diye buyurulmuştur. **(Ve Allah Tealâ gafurdur)** mağfireti çoktur, dilediği kullarının günahlarını af ve setir buyurur. Ve (rehîmdir) ranmeti pek ziyadedir. Sizlere bu yoldaki emri subhanisi de yine onun bir eseri rahmetidir. Tâki bu yolda emri ilâhîye imtisal ederek onun mağfiretine, rahmetine mazhaı olabilesiniz.

§ Bu âyeti kerimenin sebebi nuzuli olarak rivayet olunuyor ki: Yahudiler ve nasara taifesi, kendilerini Allah Tealâ'nm evlât ve ehibbası olarak telâkki ediyor, böyle bir iddiada bulunuyorlardı. Bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olmuş, muhabbeti ilâhîyyeye nailiyetin ne suretle olacağı umum beşeriyete bildirilmiştir. Diğer bir rivayete göre Resuli ekrem hazretleri vaktiyle mescidi harama girmiş, orada Kureyş müşriklerinin bir takım putları tezyin ederek onlara taptıklarını görmüş, onlara hitaben buyurmuş ki: Siz babanız hazreti İbrahim'in ve İsmail'in milletine muhalefette bulunmaktasınız, nedir bu putlara tapmanız? O müşriklerde demişler ki: Biz bu putlara AUah muhabbeti için ibadet ediyoruz ki bizi Allah'a yaklaştırsınlar. Bunun üzerine bu âyeti celile nazil olmuştur. Evet. Cansız, kıymetsiz, kendilerini bilip müdafaadan mahrum putlara, heykellere tapmakta ne faide olabilir? Aklı başında olan bir insan biraz düşünmeli değil midir? Asıl birer insanı kâmil olan, tarafı ilâhîden tebliği dine memur olduklarını ibrazına muvaffak oldukları mucizelerle isbat etmiş oulunan peygamberlere ve ezcümle hatemülenbiyai vermüı selin olan hazreti Muhammed aleyhisselâm'a tabi olmalı, onun tebligatını da seve seve kabul etmelidir ki, Allah Tealâ'ya muhabbet iddiası sahih, samimî olmuş bulunsun. Bir hükümdara muhabbet ve itaatta bulunan bir zat, onun sefirine, memuruna da itaat ve hörmette bulunur. Bunun aksine hareket, o hükümdara karşı da bir isyan değil midir? Artık bir insan nasıl olur da Allaha muhabbet iddiasında bulunduğu halde ona isyan eder, onun } >ygamberine karşı cephe alır.

« تعصى الآله وانت تظهر حبه » « هذا ورى في الفعال بديع »
« ان المحب لمن يحب مطيع »

Diyor ki: Sen Allah Tealâ'ya âsi oluyorsun, halbuki onun muhabbetini de izhar ve iddia eyliyorsun. Rabbime kasem ederim ki; bu, fiiller arasında pek acaiptir. Eğer senin muhabbetin sadikane olsaydı, elbette Cenabı hakka itaat ederdin, çünkü seven kimse sevdiği zata şüphe yok ki, itaatkâr olur. Velhasıl muhabbetin en parlak eseri, itaattir.

(32) : Bu âyeti kerimede Allah Tealâ'ya ve resuli zişana itaatin lüzumunu, ademi itaatin ise küfri mucip olup muhabbeti ilâhiyyeden ebediyen mahrumiyeti mucip olacağını bildirmektedir. Şöyle ki: Ey Resulüm! Onlara **(de ki: Allah Tealâ'ya ve resule)** Cenabı hakkın peygamberi olan hâtemülenbiya'ya **(itaat ediniz)** o peygamberin sizlere emir ettiği tevhidi ilâhî akidesini kabul ediniz, dinî vazifelerinizi sadıkane bir surette yapınız, onun mübarek sünneti seniyyelerine riayet eyleyiniz **(eğer i'raz ederlerse)** Allaha ve onun resulüne itaatten kaçınırlarsa küfre düşmüş olurlar. **(Şüphe yok ki, Allah Tealâ kâfirleri sevmez)** onların bu hareketlerine razı olmaz, onları asla mağfiret buyurmaz.

§ Bu âyeti celilenin sebebi nüzuli olarak deniliyor ki: Münafıklardan Abdullah İbni Übey, kendi arkadaşlarına demiş ki: Muhammed — Aleyhisselâm — kendisine itaati Allaha itaat gibi gösteriyor, nesaranın İsa'yı — aleyhisselâm — sevdiği gibi bizim de kendisine muhabbet etmemizi emrediyor, bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olmuştur.

Cahil münafık başkalarını idlâl için hakikati saklıyor, Hazreti Muhammedin daima vahdaniyeti ilâhîyyeyi ümmetine tebliğ ettiğini, kendisinin sair insanlar gibi bir beşer olup Allah Tealâ'ya arzı ubudiyette bulunduğunu görmemezlikten geliyor. Madem ki, Hazreti Muhammed, bir peygamberi zişandır, madem ki, onun bütün tebligatı Cenabı Hak namınadır, madem ki: O bütün beşeriyet hakkında hayırhah olup cümlesinin bir mabudi zişana ibadet ve taatte bulunmasını emir ve tavsiye buyuruyor, artık öyle ulvî bir zat sevilmez mi? Artık ona itaat Allah Tealâ'ya itaat olmaz mı? Bundan beşeriye nasıl müstağni olabilir. Böyle dindarlık nişanesinden insanlık âlemi nasıl mahrum bırakılmak istenir?. Fakat bir münafıktan başka ne beklenir. Varsın o gibi din düşmanları ihtirasları yüzünden gebersinler. Cenabı hak lütfetmiş, beşeriyete hazreti Ademden itibaren müteaddit peygamberler göndermiş, sonra da bütün beşeriyete son ve en mükemmel bir peygamber olmak üzere Hazreti Muhammet Aleyhisselâmi irsal buyurmuş. Nitekim Kur'anı kerim bunu natıktır.

*
**

إِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰٓى اٰدَمَ وَنُوحًا وَاٰلَ اِبْرٰهٖيمَ وَاٰلَ عِمْرٰنَ عَلَى الْعَا
لَمٖينَ ﴿٣٣﴾ ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ وَاللّٰهُ سَمٖيعٌ عَلٖيمٌ ﴿٣٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(33) : Şüphe yok ki, Allah Tealâ Âdemi, Nuhu, İbrahim'in âlini ve ımranın âlini alemler üzerine mümtaz kıldı.

(34): Bazıları bazılarından bir zürriyet olarak neşet etmiştir. Ve Allah Tealâ semidir, alimdir.

*

* *

İZAH

(33) : Bu mübarek âyetler, bir nice peygamberlerin dünyaya şerefbahş olduklarını bildirmektedir, hatemülenbiya efendimizin de o peygamberlerin sülâlesinden bir zati alikadr olduğuna işaret etmektedir ve artık bu zatı âlikadrin de risalet ve mübüvvetini istib'ada mehel bulunmadığını erbabı izana tefhim buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Muhakkak Allah Tealâ)** Ebülbeşer olan **(Âdem** ve) Âdemi sâni sayılan **(Nuhu** ve) Halilullâh olan **(İbrahimin âlini)** sülâlesini (ve **ımranın âlini)** hanedanını kendilerinin bulundukları **(alemler üzerine)** nübüvvet ve risaletle, bir nice âli hasletler ile **(mümtaz kıldı)** hattâ bu muhterem peygamberler haizi nübüvvet olan meleklerden bile efdal, mümtaz bulunmuşlardır. Nitekim bu mübarek peygamberlerin mümin, salih olan ümmetleri de haizi nübüvvet olmayan meleklerden efdal bulunmuştur.

Bu mübarek peygamberleri Cenabı hak, bir nice hasletler ile, mucizeler ile, harikulade muvaffakiyetler ile pek mümtaz, müstesna birer mevkide bulundurmuştur. Meselâ: Hazreti Adem, kutreti ilâhiyye ile müstakillen bir şahsiyeti insaniyyeyi haiz olarak yaradılmış, anaya, babaya, başka birzihayyattan tevellüde muhtaç olmaksızın bir harikai hilkat olarak zuhura gelmiştir. Bütün melekler Cenabı hakkın emrine binaen kendisine karşı secdeye kapanmışlardır. Nuh Ayelhisselâm da fevkalâde bir himayeyi ilâhiyyeye nail olmuş, kendisini inkâr edenlerin bir tufan azabı içinde helak olup gittiklerini görmüş, kendisi kemâli afiyetle sahili selâmete çıkıp ikinci adem olmak şerefini haiz bulunmuştur. İbrahim Aleyhisselâm da Ülül'azm denilen pek büyük peygamberlerden biridir. Dini ilâhiyi neşre çalışmış. Babil hükümdarı Nemrud'u dini tevhide davet etmiş, o mel'unun yakmış olduğu büyük bir ateşe atıldığı halde o ateş Hazreti İbrahim'e asla tesir etmemiş, bir letafet ve selâmet bahçesi kesilmiş, mübarek neslinden İsmail, İshak aleyhimesselâm gibi peygamberler yetişmiş

nihayet o ulvî sülâleden bütün enbiya ve mürselînin en güzidesi olan Hazreti Muhammet aleyhisselâm efendimiz dünyaya gelerek bütün kâinata mübarek vücudu ile şerefbahş olmuştur. Ne büyük bir mümtaziyet.

Ali İmrana gelince bunlardan murad, ya İbran İbni Yasher'in sülâleşidir. Bunlar Musa ve Harun aleyhimesselâmdır. Veya İmran ibni Masan'ın hanedanıdır ki, bunlar da İsa aleyhisselâm ile muhterem validesi Hazreti Meryemdir. Bu İmran, Hazreti İsanm validesi tarafından dedesidir. İşte bu iki sülâlenin, iki hanedanının büyüklüğü, nübüvvet ve risaletle ittisafı, pek ziyade mümtaziyeti de sabit bir hakikattir. Bu iki İmran arasında bin sekiz yüz sene geçmiştir.

(34) : İşte bu mübarek âli İbrahim ile âli İmran sülâleleri **(bazıları bazılarından)** neş'et etmiş, sahai vücude gelmiş, beşeriyet âlemine şerefbahş olmuş **(bir zürriyettir.)** Hepsinin dîni bir, dîni tevhit olan islâmiyettir. Hepsi de ihlâs, ibadet ve taat ve emsali hususatta müttehittir. Birer imtiyazı mahsusu haizdir, cismanî ve ruhanî safvet ve nezahati cemidirler. İşte Cenabı hak böyle harikaları vücude getirmiş, dilediğine nübüvvet ve risalet vermiştir. Artık hatemülenbiya efendimizin haizi nübüvvet ve risalet olduğunu kim inkâr edebilir. Hâllâkı kerimin, ne bedialar vücude getirmiş olduğunu bir kere düşünmelidir. **(Ve Allah Tealâ semidir)** Bütün nâsın sözlerini işitir, **(alimdir)** her şeyi, herkesin hâl ve iavrını bilir, zahir ve batın hiç bir şey onun görüp işitmesinden, bilip taktir buyurmasından hariç değildir. Binaenaleyh kavlen, fiilen, müstakim yüksek bir kabiliyete malik olan kullarını da her veçhile mümtaz kılar, yüksek makamlara nail buyurur. Bunu kim inkâr ve istibad edebilir.. İşte bir harika daha:

*
**

^^m&£®K8m&

عِمْرَٰنَ رَبِّ إِنِّى نَذَرْتُ لَكَ مَا فِى بَطْنِى مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّىٓ
إِنَّكَ أَنتَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ٣٥ فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ إِنِّى
وَضَعْتُهَآ أُنثَىٰ وَٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا وَضَعَتْ وَلَيْسَ ٱلذَّكَرُ كَٱلْأُنثَىٰ
وَإِنِّى سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وَإِنِّىٓ أُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ ٱلشَّيْطَٰنِ
ٱلرَّجِيمِ ٣٦

o

MEALİ ÂLİSİ

(35) : Yâd et ki, İmranın refikası: Yarabbi! ben karnımda olanı azadlı bir köle olarak sana nezrettim. İmdi bunu bende kabul buyur. Şüphe yok ki hakkiyle işidici sensin, kemâliyle bilici sensin demişti.

(36) : Vaktaki hamlini vazetti, dedi ki: Yarabbi! Ben onu kız olarak doğurdum Allah Tealâ ise onun ne doğurduğunu daha ziyade bilir. Halbuki erkek, dişi gibi değildir. Ve ona Meryem adını verdim. Ve ben onu ve onun zürriyetini recim olan şeytandan senin himayene ısmarladım.

*

İ Z A H

(35) : Bu mübarek âyetlerde, kudreti ilâhîyye ile ne kadar harikaların vücude geldiğini ve bir kısım muhterem simaların ne büyük imtiyazlara mazhar olduğunu gösteriyor, artık son bir peygamberi âlişanm da bir takım harikalara, imtiyazlara nailiyetini istibada mahal bulunmadığına şöylece işaret buyuruyor. Habibim! **(yâd et ki)** Musânın oğlu **(İmranın refikası)** Hanne: **(Yarabbi! Ben karnımda olanı)** hamile bulunduğum çocuğu **(azatlı köle)** dünya alâkalarından azade, halisane ibadete müdavim, beyti mukaddesin hizmeti ile meşgul **(olarak sana nezrettim)** senin bana bu çocuğu verdiğine teşekkür, senin rizanı tahsil için bunu bir adak kıldım. Büyüyünce Beyti mukaddes hizmetine mülâzım olsun. **(İmdi)** lütfet **(bunu)** bu nezrettiğimi **(benden kabul buyur)** bunu rızayı ilâhîne mukarin kıl (şüphe **yok ki)** bütün mesmuatı ve bilhassa benim bu tezarru ve niyazımı **(hakkiyle işitici sensin)** ve bütün malûmatı ve o zümreden olan mafizzemirimi **(kemaliyle bilici)** de **(sensin)** yarabbi **(demişti.)** Bu veçhile tezarruatta bulunmuştu.

Rivayet olunur ki: .Hanne ihtiyarlanmıştı. Bir ağaç gölgesinde otururken bir kuşun yavrusuna bir şeyler yedirdiğini görmüş, kendisinde de bir validelik hevesi uyanmıştı. Yarabbi- Eğer bana bir çocuk ihsan buyurursan nezrim olsun onu beyti mukaddese hidmetci olarak tasadduk edeyim demişti. Böyle bir nezir, onlarca erkek çocuklar hakkında meşru bulunuyordu. Bu temennisini müteakip hâmile kalmış, sonra kocası İmran vefat etmiş, daha sonra da hamlini kız olarak vazeylediğinden müteessir bulunmuş idi.

(36) : Hanne, **(vaktaki hamlini vaz'etti)** orfun kız olduğunu görünce nezrini ifa edemiyeceğine zahip olup üzüldü **(Dedi ki: Yarabbi! Ben onu dişi olarak doğurdum)** nezrim yerine getirilemiyecek, çünkü kızların beyti mukaddese hidmetci olması nezredilemez. **(Allah Tealâ ise onun ne doğurduğunu daha ziyade bilir.)** Hanne de buna mutekittir. O demek istemiştir ki: Yarabbi! Kız doğurduğum için nezrim ifa edilemiyecektir, ben bun-

dan müteessirim, senden aflar temenni ederim. **(Halbuki erkek dişi gibi değildir)** erkekin nezri makbuldür. Eğer erkek doğacak olsa idi nezrim yerine getirilebilirdi. Mahaza erkekler, hayz ve nifaz gibi hallerden beri oldukları için ibadet ve taate daima zamanında devam edebilirler. Ve bir çok hâdiselere karşı daha ziyade mukavemetkâr bulunurlar, ve ekseriyet itibariyle kadınlardan daha ziyade fetanet ve kiyasete sahiptirler. Kadınların erkekler ile ihtilâtı ise muvafık değildir: Binaenaleyh Beyti mukaddes hidmetine onlar değil, erkekler kabul olunurlar. (Ve) maamafih **(ona)** o kızıma âbit, hadım mânasına olan **(Meryem adını verdim)** beyti mukaddes için nezrettiğim erkek çocuğuna bedel olmasını senin lütfunda niyaz ederim. **(Ve ben onu onun zürriyetini)** o kız çocuğumu ve onun evlât ve ahfadını **(recim)** olan taşlanmış, tardedilmiş bulunan **(şeytandan)** o iblisin temasından, vesvesesinden mahfuz kalmaları için **(senin himayene ısmarladım)** Meryemi de, onun zürriyetini de selâhı hâlden, himayeyi, ilâhîyyenden mahrum bırakma yarabbi! Cenabı hak da o muhterem validenin bu tazarruatmı kabul buyurmuştur.

***

فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا
حَسَنًا وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ
وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّى لَكِ هٰذَا قَالَتْ هُوَ
مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ إِنَّ اللّٰهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ٣٧

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(37) : Artık onu rabbisi bir güzel kabul ile kabul buyurdu ve **onu bir** güzel nebat **olarak yetiştirdi. Zekeriya'yı da ona bakmağa memur etti.** Zekeriya **her** ne zaman **mahfilde onun yanma** girse **onun yanında bir rızık bulurdu.** Ya Meryem! Bu sana nereden geldi, **O da bu Allah tarafından der idi. Şüphe** yok **ki, Allah Tealâ dilediğini hesapsız merzuk buyurur.**

***

İ Z A H

(37) : Bu mübarek âyette, Hazreti Meryem'in ne surette neşvünüma bulduğunu ve Cenabı Hakkın dilediği kulunu ve hârikalara mazhar buyur-

duğunu bildirmektedir. Şöyle ki: Hanne'nin kerimesi Meryem hakkındaki duası üzerine **(artık önü)** Meryem'i, **(Rabbisi)** malik ve lâik olduğu Kemâle kavuşturucusu olan Cenabıhak, validesi Hanne'den **(bir güzel kabul ile kabul buyurdu)** onun nezrini kendisine mahsus bir imtiyaz olmak üzere birrıza kabul etti. Halbuki, ondan başka kızların nezir edilmesini kabul buyurmamıştır. (Ve **onu)** Meryem'i **(bir güzel nebat olarak yetiştirdi)** o bir gonca'i sebavet idi. Pek güzel ahlâk ile muttasıf idi başka çocukların bir aydaki neşvünemasını, Meryem bir günde haiz oluyordu. Cenabı hak **(Zekeriya'yı da ona bakmağa)** Meryem'in himayesine siyanetine, mesalihini ruyete **(memur etti)** bu vazifeyi deruhte etmiş olan **(Zekeriya)** aleyhisselâm **(her ne zaman)** Meryem için hazırladığı **(mahfilde)** hücrede **(onun)** Meryem'in **(yanma girse onun yanında)** kendisinin izhar etmemiş olduğu **(bir)** nevi **(rızık bulurdu.)** Yaz meyvesini kış mevsiminde, kış meyvesini de yaz mevsiminde hazır bir halde görürdü. Halbuki, hücrenin kapısını yalnız Zekeriya kilitler, açardı. Başkalarının oraya girmesi melhuz değildi. Binaenaleyh hazreti Zekeriya **(Ey Meryem! bu sana nerden derdi?)** böyle kapı kapalı olduğu halde bu nimetler böyle vaktinin haricinde olarak sana nereden geliyor diye sual eylerdi. (O **da)** Meryem de (bu) nimetler **(Allah Tealâ tarafından derdi)** Evet. Bu nimetler birer lutf-ü ilâhî olarak Meryem'e cennetten geliyordu. Bu hal, Meryem hakkında bir keramet idi, onun indi ilâhîdeki büyüklüğüne bir nişane idi. Böyle bir kerametin vücudu nasıl inkâr ve istibat olunabilir. Cenabı hak, her şeye kadirdir. Dilediği hârikayı, mucizeyi vücude getirir ve (şüphe **yok ki, Allah Tealâ dilediğini) de (hesapsız bir surette,)** bir meşakkat ve zahmet vermeksizin pek geniş bir rızık ile **(merzuk buyurur.)** İşte hazreti Meryem'i merzuk buyurması da bu cümledendir. Bu son cümle, ya Hazreti Meryem'in bu husustaki ifadesini, hüsni itikadını müş'irdir veyahut müstakillen bir hakikati mahze olmak üzere tarafı ilâhîden beyan buyurulmuştur.

§ Rivayet olunur ki: Hanne vaktaki Meryem'i doğurdu, onu bir hırkaya sararak mescidi aksaya götürdü, oradaki Ahbarm = Din alimleri olan yirmi dokuz zatın yanına bıraktı, bu bir adaktır, bunu kabul ediniz dedi. Meryem, onların ilim ve selâh itibariyle en büyükleri ve reisleri bulunmuş olan İmran'm kerimesi odluğu için her biri istedi ki ohü kendisi alıp himaye etsin. Bu yüzden aralarında münaşaka zuhur etti. Zekeriya aleyhisselâm, beyti mukaddesteki o zatların reisi idi ve Meryem'in teyzesinin kocası bulunuyordu. Bu sebeble Meryem'i kendi alıp himaye etmek istedi. Diğer zatlar ise dediler ki: Meryem'e anası herkesten daha yakın iken onu kendi yanında bırakmıyor, artık senin yanında bırakılması neden lâzım gelsin? En iyisi kur'a atalım kime isabet ederse o alıp beslesin. Bunun üzerine kur'aya karar verdiler. Ördün ırmağına gittiler, kalemlerini p suya atıverdiler, hangisinin kalemi sabit olup suyun yüzüne çıkarsa Meryem'i o iltizam edecekti. Bunlardan yalnız Hazreti Zekeriya'nm kalemi öylece su üzerine çıkıp kaldı. Artık Meryem'i Hazreti Zekeriya aldı, onu teyzesinin yanma götürdü, Meryem, genç bir kız haline gelince onun için

mescidi aksada merdivenle çıkılır bir yüksek çardak yaptırdı. İşte mihraptan maksat budur, sonra Meryem'i buraya bıraktı, onun yiyip içeceğini yalnız kendisi götürür, ona verirdi, başkaları onun yanma çıkamazdı. Bu esnada idi ki, Hazreti Meryeme tarafı ilâhîden ihsan buyurulan çeşit çeşit nimetleri görünce: Ya Meryem! Bu nimetler sana nereden? diye sormuş, Hazreti Meryem'in indi ilâhîdeki yüksek mevkiini düşünerek kendisinin o ihtiyarlığı zamanında öyle kıymetli bir çocuğa naiüyetini Cenabı haktan miyaz eylemişti.

***

هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً
طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ ﴿٣٨﴾ فَنَادَتْهُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَهُوَ
قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ أَنَّ اللّٰهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيٰى مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ
مِنَ اللّٰهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٣٩﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(38) : O vakit Zekeriya' rabbine dua ederek dedi ki: Yarabbiî Bana kendi tarafından pek temiz bir zürriyet bağışla. Şüphe yok ki, sen duayı Tıakkiyle işidicisin.

(39) : Zekeriya mihrapta kaim olarak namaz kılmakta iken ona melekler nida etti ki: Muhakkak Allah Tealâ sana Allah tarafından olan bir kelimeyi musaddık ve seyyid ve nefsine hâkim ve salihlerden bir peygamber olmak üzere Yahyayi tebşir eder.

***

İ Z A H

(38) : Bu mübarek âyetlerde hayırlı, salih evlâdın birer nimet olduğunu, bu gibi evlâdı temenninin caiz bulunduğunu göstermekte, ve halisane duaların müstecap olacağına işaret etmektedir. Şöyle ki: (O vakit) Hazreti Meryem'in o müstesna vaz'iyetini gören ve ihtiyar bir halde bulunan (Zekeriya) Aleyhisselâm (Rabbine dua ederek dedi ki: Yarabbiî Bana kendi tarafından) esbabı âdiyyeye mühtac olmaksızın mahza kendi kudretinle (pek temiz bir zürriyet) pek salih bir oğul (bağışla) ihsan ve ita bu-

yur. Hanne'ye ihtiyarlığı halinde öyle mübarek bir çocuk verdiğin gibi bana da vermek lütfunda bulun. (Şüphe yok ki) Yarabbi! (sen duayı hakikiyle işiticisin) dualara icabet buyurursun, benim bu duamı da lütfen kabul buyur — bu duamı — red ile beni haip bırakma.

(39) : Bunu müteakip (Zekeriya) aleyhisselâm (mihrapta kaim olarak namaz kılmakta iken ona melekler) melekleri temsil eden Cibrîld Emîn (nida etti ki:) Ya Zekeriya (muhakkak Allah Tealâ sana) lütfedecektir, duanı kabul buyurmuştur. Sana evlât olmak üzere (Allah tarafından olan. bir kelimeyi) İsa aleyhisselâmın nübüvvetini (musaddık) olarak (ve seyyid) kavmine reis olarak (ve nefsine hâkim) nefsini şehevattan son derece sıyanete -muvaffak olacak (ve salihlerden) nebilerin sulbünden neşet etmiş (bir peygamber olmak üzere Yahya'yı) onun dünyaya gelip nübüvvet payesini haiz bulunacağını sana (tebşir eder.) İşte bu zat, bu Yahya ismini haiz olan zat, o dünyaya gelmesi istirham olunan nezih zürriyetten ibarettir. Ne kadar tebşire lâik bir nimet!.

⁂

قَالَ

رَبِّ اَنّٰى يَكُونُ لِى غُلَامٌ وَقَدْ بَلَغَنِىَ الْكِبَرُ وَامْرَاَتِى عَاقِرٌ

قَالَ كَذٰلِكَ اللّٰهُ يَفْعَلُ مَا يَشَٓاءُ ﴿٤٠﴾ قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِىٓ اٰيَةً قَالَ

اٰيَتُكَ اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ اِلَّا رَمْزًا وَاذْكُرْ رَبَّكَ

كَثِيرًا وَسَبِّحْ بِالْعَشِىِّ وَالْاِبْكَارِ ﴿٤١﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(40) : Dedi ki: Yarabbi! Bana bir oğul nasıl olabilir ki, bana hakikaten iHti/drltk yetişti. Refikam ise kısırdır. Buyurdu ki, öyledir. — Fakat — AllâH Tealâ dilediğini yapar.

(41) : Dedi ki: Yarabbi! Benim için bir alâmet kıl. Buyurdu ki: Senin için alâmet, nâs ile bir işaretten başka üç gün tekellüm edememektir. Maamafih rabbini çokça zikret ve akşam, sabah namaz kıl.

İZAH

(40) : Bu mübarek ayetler: Kudreti ilahiyyenin her şeye kafi olduğunu göstermektedir. Vazife'i ubudiyetin de bu kudreti tasdik ve tebcil ile Hak Tealayı tevhit ve teşbihten ve ona daima ibadet ve taatta bulunmaktan ibaret olduğunu bildirmektedir. Şöyle ki: Zekeriya aleyhisselam mazhar olduğu tebşirin inkişafı ricası ile **(dedi ki: Yarabbi!)** adeti cariyeye nazaran **(bana bir oğul nasıl olabilir ki, bana)** hakikaten **(ihtiyarlık yetişti)** yaşım yükseldi, **(refikam ise kısırdır)** çocuk doğurmaz bir haldedir. Rivayete nazaran bu zaman Hazreti Zekeriya yüz yirmi veya doksan dokuz yaşında idi. Refikası da doksan dokuz yaşında imiş. Hazreti Zekeriya, kudreti ilahiyye ile böyle bir çocuğa nail olabileceğini bilirdi. Eğer bilmeseydi bir zürriyete nailiyet niyazında bulunur mu idi? Ancak adeti cariyeye nazaran bu müstebat görülebilirdi. Binaenaleyh bunun nasıl bir lutf-ü ilahi eseri olarak dünyaya geleceğini anlamak maksadiyle böyle bir istifhamda bulunmuştur. Cenabı hak da vahiy tarihiyle **(buyurdu ki, öyledir)** vakia sizin gibi ihtiyarların çocuk babası, anası olmaları adeta nazaran müstebattir. Fakat **(Allah Teala dilediğini yapar)** vücude getirir, onu hiç bir şey aciz bırakamaz amenna...

(41): Zekeriya aleyhisselam, bu kudreti azimenin zuhuruna bir beşaret olmak için **(dedi ki: Yarabbi! Benim için bir alamet kıl)** bir nişane göster, refikamın böyle bir çocuğa hamile olduğunu bilip secde'i şükrana kapanayım. Cenabı Hak da **(buyurdu ki:)** Hazreti Zekeriya'yâ vahyi eyledi ki: **(Senin için alamet)** sana bu hakikati gösterecek nişane, senin **(nas ile bir işaretten başka üç gün tekellüm edememendir)** sen başkalarıyle üç gün gece gündüz konuşmak kuvvetinden mahrum kalacaksın, yalnız elle veya baş ile işaret edebileceksin. Hazreti Zekeriya, nas ile konuşmak kudretinden böyle muvakkaten mahrum kalmakla beraber Cenabı Hak'kı zikir ve teşbih kudretini haiz bulunuyordu. Bunun için buyruldu ki: Ya Zekeriya: **(Maamafih Rabbini çokça zikret ve akşam ve sabah namaz kıl)** teşbih ve tehlilde bulun. Bu muhterem zatın böyle üç gün başkaları ile konuşmaya kadir olamaması, ve diğer bir tevcihe göre kadir olduğu halde yalnız mükalemeden memnu bulunması, duasının müstecab olduğundan dolayı halaik ile konuşmadan alakasını keserek böyle üç gün bütün bir huzuru kalb ile halıkı keriminin zikr ve teşbihi ile meşgul olması, nail olduğu o büyük nimetin şükrünü ifaya çalışması içindi. Maamafih bazı zatların ifadelerine nazaran bunda Hazreti Zekeriya için bir dersi intibah vardı. Çünkü kendisinin bir oğula nail olacağını melekler kendisine müşafeheten tebşir etmiş oldukları halde buna bir alamet istemesi zail olduğundan bir ukubeti olarak üç gün konuşmadan mahrum bırakılmıştır.

§ Zekeriya aleyhisselam: Süleyman aleyhisselamın neslindendir. Beyti mukaddeste reis idi Tevrat nüshalarını yazardı. Beni İsrail'e peygamber tayin buyrulmuştu. Musa aleyhisselamın şeriatiyle amel ederdi.

Hazreti Meryem'in valdesi Hanne'nin kız karındaşının kocası idi. Hazreti Meryem'i yanma alıp beyti mukaddesteki bir hücrede himaye etmişti. Hazreti Meryem'den İsa aleyhisselâm bir harikai hilkat olarak babası olmaksızın dünyaya gelmişti. Gösterdiği birçok mucizeler de bunu isbat edip duruyordu. Buna rağmen Yahudiler Hz. Zekeriyaya iftirada bulunmuş, yüz yaşında bulunan o pek muhterem peygamberi şehit eylemişlerdir. Bir rivayete göre de Zekeriya aleyhisselâm'ın muhterem oğlu Yahya aleyhisselâm'ı Filistin valisi (Herut) tarafından şehit edileceği zaman kurtarmağa çalışmış, kendisinin de takip edildiğini anlayınca beyti mukaddese merbut bir bahçede bir ağacın kütüğüne saklanmış, o ağaç ile beraber testere ile ikiye bölünerek şehit edilmiştir.

§ Yahya aleyhisselâm: Zekeriya aleyhisselâm'ın oğludur. Valdesi de İmran'ın kızıdır. Cenabı hak, bu muhterem peder ve mâdere ihtiyarlıkları zamanında bu mübarek oğulu ihsan buyurmuştur. Hazreti Yahya, daha pek genç iken Tevratı şerifi okur, sahralara çekilerek münzeviyane ibadet ve taatta bulunur, Benî İsraile vaaz ve nasihat eder, Hazreti Musa'nın şeriatiyle âmil olurdu. Bilâhara Hazreti İsa'nın şeriatiyle amel etmek üzere kendisine de peygamberlik ihsan buyurulmuştur. Bu esnada Filistin hükümdarı bulunan «Heredos» kendi kız karındaşının .kızım* almak istemiş, bunların nikâhı şeriatı Musa'ya göre caizdi. Bu nikâhı akdetmesini Hazreti Yahya'ya teklif etti. Fakat şeriat İsa'ya göre bu nikâh caiz değildi. Binaenaleyh Yahya, aleyhisselâm bu nikâhı kıymaktan imtina eyledi. Bundan dolayı o kız ile valdesi gücendiler, Hazreti Yahya'yı öldürmesini Heredos'tan istediler, o da bu mübarek zatı onların yanında boğazladı. Şehit etti. Henüz otuz yaşında bulunuyordu. Bu hâdise Hazreti İsa'nın semaya kaldırılmasından sonra vuku bulmuştur. Hazreti Yahya, Kudüs'te sıbtiyede metfundur. Rivayete nazaran mübarek başı dımışkde cami'i ümiye içerisinde ve bir eli de Beyrut'ta medfun bulunmaktadır.

*

وَإِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ

يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰيكِ وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفٰيكِ عَلٰى

نِسَٓاءِ الْعَالَمِينَ ٤٢ يَا مَرْيَمُ اقْنُتِي لِرَبِّكِ وَاسْجُدِي وَارْكَعِي

مَعَ الرَّاكِعِينَ ٤٣

o

MEALİ ÂLİSİ

(42) : Hani melekler dedi ki: Ey Meryem! Şüphe yok ki, Allah Tealâ seni mümtaz kıldı ve seni tertemiz kıldı ve seni âlemlerin kadınları üzerine ihtiyar buyurdu.

(43) : Ey Meryem! Rabbin için itaate devam et, secde kıl, rükûa varanlarla rükûa var.

**

İ Z A H

(42) : Bu mübarek âyetlerde, Hazreti Meryem'in mumtaziyetini ve onun bu imtiyaza karşı vazifei şükran olarak ibadet ve taate müdavimetle mükellef bulunduğunu göstermektedir. Şöyle ki: Habibim! Yâd et **(hani)** o vakit ki **(melekler)** Cibril Emin ile maiyetindeki melekler **(dedi ki:** ey) İmran'ın muhterem kerimesi **(Meryem!)** seni müjdeleriz **(şüphe yok ki, Allah Tealâ seni mümtaz kıldı)** senin ihtiyar buyurdu, sana istisnaî bir meziyet ihsan buyurdu. Seni validenden güzelce kabul eyledi, seni bir peygamberi âlişan olan Zekeriya'nm himayesinde büyüttü, seni cennet nimetlerinden merzuk kıldı, ve hasseten sana bir takım yüksek kerametler ihsan buyurdu **(ve seni tertemiz kıldı)** seni erkeklerin temasından masun kıldı, Yahudilerin suiisnadmdan beri olduğunu daha beşikte olan bir yavrunun =: Hazreti İsa'nın konuşması ile açıkladı •= **(ve seni âlemlerin kadınları üzerine ihtiyar buyurdu)** onların fevkinde kıldı. Sana İsa gibi bir meleksimayı babasız olarak bağışladı, ve sizi âlemlere bir âyeti bedia kıldı böyle bir şeref sair kadınlara nasip olmamıştır.

Hazreti Meryem bazı zatlara göre meleklerin kendisine hitab etmiş olmalarına nazaran nübüvvet şerefini de haizdi, fakat bu kavi, icmaa muhaliftir. Kadınlardan peygamber gönderilmediği hakkında icma vardır. Ancak bu hitab ona bir keramet olmak üzere teveccüh etmiştir. Veya bu hitap onun oğlu Hazreti İsa'nın nübüvvetine bir irhas = delâlet eden harikulâde bir keyfiyettir veya Hazreti Meryem'e melekler tarafından böyle bir liham tarikiyle cismanî ve ruhanî bir terbiye ve taat yolunu göstermek hikmetine müstenittir. Bu âyeti kerimeye nazaran Hazreti Meryem, yalniz kendi asrmdaki değil, bütün kadınların fevkindedir. Çünkü o bir harikai hilkat olan Hazreti İsa'nın validesidir, meleklerin hitâbâtıha mazhardır, daha nice imtiyazları haizdir. Maamafih bir hadisi şerifte şöyle buyrulmuştur. (ÂJ»^*df-j^-j^j SÎ^t Â^îy^ : *j\ 05ILJÎ »Lj^ حسبك)

Yâni: Âlemlerin kadınlarından dört tanesi, sana en büyük birer kadın olmak üzere tanımaya kâfidir. Onlar ise Meryem ile fravunun ailesi Asiye ve Haticetülkübra ile Fatimetüzzehra'dır.

Diğer bir hadisi şerifte de: ('j'ly* cJ^^Vl <^/\,j*>\ •"Ü ;JU-"<J»I») buyu-

rulmuştur. Yâni: Fatmie, — radiyallahü tealâ anha — İmran'm kızı Hazreti Meryem'den başka bütün cennet kadınlarının ulusudur, reisidir.

(43) : (Ey Meryem!) Rabbin için **(taate** devam et) daima itaatte bulun veya namazda kaim ol veya namazda kıyamı fazlaca yap (secde **kıl)** namazlarda Cenabı hak için secdeye kapan (rükûa varanlar ile beraber rükûa var) cemaat ile namaz kıl, namazın şeraitine riayet eyle, rükû edenler gibi sen de rükûda bulun. Deniliyor ki: Hazreti Meryem de beyti mukaddeste mücavir bulunanlar ile beraber namaz kılmakla mükellef idi. Her ne kadar onlara karışmazsa da kendi hücresinde onlara iktida eder,, namazlarını cemaatle kılar, rükû ve sucûdda bulunurdu. Rükû ve sucût Cenabı hakka karşı yapılan en güzide bir tazim ve ubudiyet nişanesidir. Bu vazife'i ubudiyeti yapmayanlar hâib ve hasır kalırlar. Evet:

«Şerrini secde'i rahmana firu etmeyenin»
«Kâmeti pişi edanide hem olmazda ne olur»

**

ذَلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ إِلَيْكَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يُلْقُو
نَ أَقْلَامَهُمْ أَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يَخْتَصِمُونَ (٤٤)

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(44) : Bu sana gayıp haberlerindendir. Onu sana vahy ediyoruz. Meryem'i hangisi tekeffül edecek diye kalemlerini attıkları zaman sen onların yanında değildin. Ve pnlar muhasemede bulundukları zaman da sen onların yanında bulunmuyordun.

*
**

İ Z A H

(44) : Bu âyeti kerimede hazreti Zekeriya ile Hazreti Meryem kıssalarının ehemmiyetini ve bunlara Resuli Ekrem efendimizin bir mucize olarak vahyiilâhî sayesinde muttali bulunduğunu gösteriyor. Şöyle ki: Habibim! (Bu sana) Henne'ye, Zekeriya, Yahya ve İsa aleyhisselâma dair haber verdiğimiz bedî hâdiseler (gayıp haberlerindendir.) Gayba ait şeyler olup ancak bitarikil vahy bilinecek şeylerdendir. (Onu sâna vahy ediyoruz) Cibrili Eminin tebliği ile bildiriyoruz. Artık onun gayptan olduğu bilinmelidir. (Meryem'i) beyti mukaddesteki zatlardan (hangisi tekeffül

edecek) o kimin himayesine verilecek (diye) onlarm tevratı yazdıkları (kalemlerini) kur'a olmak üzere suya (attıkları zaman) Resulüm! (sen «onların yanında değildin) onlarla beraber bulunmuyordun, onların zamanları çok evvel olduğu için bu cihet malûm (ve onlar muhasemede bulundukları) Meryemi hangisinin himaye ve terbiye edeceği hususunda münazaa ve mücadele yaptıkları (zaman da sen onların yanında bulunmuyordun) bu da malûm, onların böyle tarihî hayatına muttali olmadığın da malûmdur. Çünkü senin kitapla, kıraatle, eslâfin tarihî vak'alarını dinlemekle meşgul olmadığın herkesçe bilinmektedir. Binaenaleyh onlara dair vermekte olduğun bu haberler, şüphe yok ki, bir vahyi ilâhî eseridir. Sen böyle bir vahyi sübhaniye nailiyetinden dolayı pek mes'utsun, pek şayanı tebriksin. Yazık bu hakikati idrâk ve tasdik etmeyenlere! Bu âyeti kerimede aklamdanv murat, bir rivayete göre de Hazreti Meryem'i himayelerine almak isteyenlerin ellerinde bulunan asalardan veya oklardan ibaret idi. Kur'a keşidesi için bunlara kendi adlarını yazmışlar, bunları bir torba içine bırakmışlar, sonra bunlardan birini lâalettâyin çekip torbadan çıkarmışlar. Bu onlardan hangi zata ait bulunmuş ise Hazreti Meryem onun himayesine verilmiştir. Bu zat ise Hazreti Zekeriya'dır. Bu kur'a onun mübarek namına isabet etmiştir.

*

اِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ يَا مَرْيَمُ

اِنَّ اللّٰهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِنْهُ اسْمُهُ الْمَسٖيحُ عٖيسَى ابْنُ
مَرْيَمَ وَجٖيهًا فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبٖينَ ﴿٤٥﴾
وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ الصَّالِحٖينَ ﴿٤٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(45) : Vaktaki melekler demişlerdi: Ey Meryem! Şüphesiz Allah Tealâ «ana tarafı ilâhîsinden bir kelime ile müjde veriyor ki, adı mesih, meryem oğlu İsa'dır. Dünyada da ahrette de vecih ve mukarrep olanlardandır.

(46) : Ve nâs ile beşikte iken de, yetişkin iken de konuşacaktır. Ve o talihlerdendir.

**

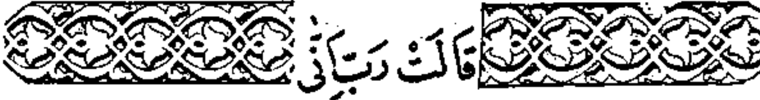
İ Z A H

(45) : Bu mübarek âyetlerde Hazreti Meryem'in mümtaziyetinî ve bir harikai hilkat olan Hazreti İsa'nın ulviyetini göstermektedir. Şöyle ki: Habibim zikret **(vaktaki, melekler)** Cibril Emin ile rufekası Hazreti Meryem'e şifahen **(demişlerdi ki: Ey Meryem! Şüphesiz Allah Tealâ sana tarafı ilâhîsinden bir kelime ile)** bir «Kün» emri ilâhîsiyle vücude gelecek olan bir oğul ile **(müjde veriyor ki)** o kelime itlak olunan oğulun **(adı «Mesih, Meryem oğlu İsa'dır.)** İsa, o mübarek oğlun ismidir. Mesih ile ibnî Meryem de onun bir lâkabı ile bir vasfıdır. Mesihin aslı İbranice «Meşiha» dır ki, mübarek manasınadır^ İsa da işbu lâfzın arapcasıdır ki, çehresinin rengi beyaz olup lâtif bir hürmeti hâvi olduğu için böyle bir işim ile müttesif bulunmuştur. O güzide yavru **(dünyada da ahiretde devecih)** dir büyük, bir cah ve şeref sahibidir. Dünyada nübüvvetle müttesif, mucizelere sahip olacaktır. Ahirette de yüksek derecelere nail, bazı zatlar hakkında da şefaatlara malik bulunacaktır. **(Mukarrep)** Allah Tealâ indinde yüksek derecelere sahip **(olanlardandır.)** Çünkü onun derecesi cennette pek yüksek olacaktır, semaya ref edilecektir, meleklerle musahabede bulunacaktır. Bunlar birer manevî kurbiyettir, itilâyı şana şehâdettir.

(46) : (Ve) o mübarek zat (nâs **ile**) henüz kendisi **(beşikte iken de)** daha sagir iken de ve **(yetişkin iken de)** hâli kühulette iken de bilâ tefavüt **(konuşacaktır)** o daha çocuk iken sair peygamberler gibi mükâlemeye, hakkı beyana muktedir olacaktır. Bu onun için bir mucizedir. Çünkü bu, hilafı ade bir kabiliyettir. Maamafih bu hal, aynı zamanda Hazreti İsa'nın ulûhiyyeti haiz olmadığına bir delildir, bu hususda, nâsı irşada kâfidir. Çünkü çocuklukla; yaşlılıkla ve sair insanlar gibi konuşmakla ettisaf, beşeriyet vasfıdır, bu gibi vasıflardan ise Cenabı hak münezzehtir. (Ve) İsa Aleyhisselâm **(Mukarrep)** indillâh yüksek derece sahibi **(olanlardandır.)** Zira onun derecesi cennette pek yüksek olacaktır. Daha dünyada iken semâya ref'edilecektir, melekler ile musahebede bulunacaktır. Deniliyor ki: Hazreti İsa «Kühûlet» ile de müttasif gösteriliyor, onun kühûlet^devresine gireceği bildiriliyor. Kühûlet ise otuzuncu yaştan başlar. Hazreti İsa, daha dünyada iken bu kühûlet vasfını haiz olmuş mudur? Cevaben de deniliyor ki: Kühûlet asıl lügatte kâmil; tam demektir, insanın en kâmil zamanı ise otuz ile kırk yaş arasındadır. Hazreti İsa ise otuz ÜÇ buçuk yaşında iken semaya kaldırılmıştır. O halde sinni kühûlete ermiş bulunmaktadır. Maamafih şöyle de denilmektedir: Bu âyeti kerime, Hazreti İsa'nın semaya ref'edildikten sonra tekrar yer yüzüne inerek Nâs ile konuşacağına delâlet etmektedir. Çün^ü onun sinni kühûlete tamamen girmiş olması semaya ref'inden sonraya müsadiftir. Velhasıl (o) Hazreti İsa **(Salihlerdendir.)** O Allah Tealâ'nm her veçhile salih, dünyevî, uhrevî bütün ekval ve etvarı itibariyle bir tankı eslaha malik, pek mümtaz kullarından.

peygamberleri zümresinden bir zattır. Onu böyle mükemmel bir insan,, bir peygamberi zişan tanımak lâzımdır.

⁂

قَالَتْ رَبِّ اَنّٰى يَكُونُ لِى وَلَدٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِى بَشَرٌ قَالَ كَذٰلِكِ اللّٰهُ يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُ اِذَا قَضٰٓى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٤٧﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(47) : Dedi ki, Yarabbi! Bana çocuk nereden olabilir! Halbuki bana bir beşer dokunmamıştır. Buyurdu ki, öyledir. Allah Tealâ neyi dilerse yaratır. Bir şeyi **murat edince ona sade «ol» der, o da hemen oluverir.**

⁂

İ Z A H

(47): Bu âyeti kerimede Hazreti Meryem'in bir istifhamina mebni Allah Tealâ'nm her harikulade şeyi yaratmaya kadir olduğunu bildirmekte Kudreti ilâhîyyenin kemâlini temsil eylemektedir. Şöyle ki: Melekler, Hazreti İsa'nın kudumiyle Hazreti Meryem'i tebşir edince teaccübe düşmüş, bunun sureti vuukunu anlamak için tezarruda bulunarak **(dedi ki: Yarabbi! Bana bu çocuk nereden)** ne veçhile **(olabilir?.)** Bu bir tezevvüç neticesinde mi veya bir harika olarak, bilâ tezevvüç mü olacak, (halbuki, bana **bir** beşer dokunmamıştır) ben zatülzevc bulunmuş değilim, benim vaziyetim velâdete menafidir. Bu istirham üzerine ya vahiy tarikiyle Cenabı hak veya Cibrili Emin **(buyurdu ki, öyledir.)** Vakia kendisine bir erkek temas etmemiş olan bir kadının çocuk doğurması adeti cariyeye nazaran müstebettir, bir ihtiyar koca ile bir ihtiyar, kısır bir zevcenin çocuk dünyaya getirmelerinden daha gariptir. Fakat **(Allah** Tealâ neyi **dilerse yaratır)** onun kudreti her şeye maziyadetin kâfidir. Şöyle ki: **(Bir** şeyi murat edince) hangi bir emrin, hadisenin vücude gelmesini irade buyurunca **(ona** sade ol der) başka bir emire lüzum yok **(o da hemen oluverir)** İrade'i ilâhîyye ile vücude gelir. Artık Hazreti İsa'nın pedersiz olarak dünyaya getirilmesini istiğrabe mahal yok. Cenabı hak, bazı şeyleri bir takım esbab ve

ilel neticesinde tedricen vücude getireceği gibi dilediği şeyleri de mutat esbâb ve mevadda muhtaç olmaksızın defaten yaratabilir. Onun kudreti gayrimütenahidir, Amenna!

«İlâhi sensin ancak kâinatı eyleyen icat»
«Senin zatı aziminden eder mahlûkun istimdat»
«İlâhi sen küçükten söyletirsin tıfli nevzadi»
«Ki hiç yoktan verirsin mâdere kıymetli evlâdı»

***

وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَاةَ وَالْإِنْجِيلَ ﴿٤٨﴾
وَرَسُولًا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنِّي قَدْ جِئْتُكُمْ بِآيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ أَنِّي
أَخْلُقُ لَكُمْ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنْفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ
طَيْرًا بِإِذْنِ اللَّهِ وَأُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ وَأُحْيِي الْمَوْتَىٰ
بِإِذْنِ اللَّهِ وَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدَّخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ
إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٤٩﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(48) : Ve ona kitabeti ve hikmeti ve Tevrat ile İncili talim buyuracaktır.

(49) : Ve İsrail oğullarına peygamber gönderecektir. Ben size muhakkak bir mucize ile Rabbiniz tarafından geldim. Ben sizin için çamurdan kuş şekli gibi birşey icat ederim, sonra ona üfürürüm, O da Allah Tealâ'nın izniyle hemen kuş oluverir. Ve ben Allahm izniyle anadan doğma körü ve alacalık illetine tutulanı iyi ederim, ve ölüyü diriltirim, ve size evlerinizde ne yediğinizi ve ne biriktirdiğinizi de haber veririm. Şüphe yok ki, bunda sizin için bir alâmet vardır. Eğer siz müminler iseniz.

**

İ Z A H

(48) : Bu mübarek âyetlerde Hazreti İsa'nın haiz olduğu, kemalâtı ve ibrazıma muvaffak bulunduğu mûcizâtı beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Cenabı hak, Hazreti Meryem'in kalbini tatyib, onun hakkındaki şüpheleri izale için ona bitarikirvâhy buyuruyor ki: Halikı kerîm hazretleri, bir harika'i kudret olmak üzere Hazreti İsa'yı yaratacaktır. (Ve ona kitabı) yazı yazmayı veya ilâhi kitaplara vukufu ihsan edecektir. (Ve hikmeti) amele, itikada, tehzibi ahlâka ve saireye ait ilimleri öğretecektir, (ve Tevrat ile İnceli) bu semavî kitâplarm ahkâmını, muhteviyatını (tâlim) ilham ve ihsan (buyuracaktır:) Hâliki kâinat hazretleri, her şeye kâfi olan kudretiyle İsa' aleyhisselâm'ı babasız olarak vücude getireceği, ve onu öyle fezaili ilmiyye ile mütehalli, kütübi ilâhîyyenin dekaikine vakıf, kendisini de bir semavî kitaba nailiyetle şerefyab edeceğini muhterem validesi Hazreti Meryem'e vahiy tarikiyle tebşir ediyoi\ Bununla beraber onu kavmine peygamber kılacağını da şöylece be^an buyuruyor.

(4$) : (Ve) Allah Tealâ Hazreti İsa'yı (Beni İsraile peygamber gönderecektir) ya daha sabi iken veya baliğ olduktan sonra bu şerefi risaleti haiz olacaktır. Benî İsrail'in ilk peygamberi Yusuf Aleyhisselâmdır, diğer bir kavle göre de Musa Aleyhisselâm'dır. Son peygamberi de İsa Aleyhisselâm'dır. Hazreti İsa kavmine mebus olunca buyurdu ki: (Ben size muhakkak bir mucize ile rabbiniz tarafından) peygamber olarak (geldim.) Yânî: Risalet iddiasında sadık olduğumu gösterir alâmet ile, harikulade umura muvaffakiyet ile mebus oldum. O mucizenin neden ibaret olduğunu da şöylece beyan buyurmuştur: (Ben sizin için) sizin inanıp risaletimi kabul retmeniz için (çamurdan kuş şekli gibi) kuş sureti misillû (bir şey icat) tasvir (ederim) sair uçan zihayat kuşlar şeklinde vücude getiririm, (sonra ona) o kuş şeklinde tâsfir ettiğim şeyin ağzına (üfürürüm o) ruhsuz kuş timsali (de Allah Tealâ'nın izniyle hemen) derhal hakikaten zihayat bir (kuş oluverir) ve bundan başka (ben Allahın izniyle) ekmeh denilen (anadan doğma körü ve) ebres denilen (alacalık illetine tutulanı) yânî: İnsanın derisine ariz olup onun demeviyetini, onun lâtif, beyaz rengini gideren bir hastalığı (iyi ederim.) Böyle doktorları aciz bırakan mühim hastalıkları tedavide bulunurum (ve) bundan daha mühim olmak üzere yine Allah Tealâ'nın izniyle (ölüyü diriltirim) Hazreti İsa'nın dört ölüyü diriltmiş olduğu İbni Abbas hazretlerinden mervidir. Bunlardan biri kendi dostu idi, vefatından üç gün sonra dua etti, o da biiznillâh yeniden hayat buldu. İkincisi de bir ihtiyar kadının oğludur. Daha kabre götürülürken Hazreti İsa'nın duası ile biiznillâh hayat buldu. Üçüncüsü de bir kızdır. Vefatından bir gün sonra yeniden hayata erdi. Bunlar dünyada daha bir rmüddet ^yaşadılar. Yahuıler, bu üç kişinin vefatları yakın olduğu için

ihtimal ki, kendilerini kan tutmuştu, ölmemişlerdi, dediler, vaktiyle ölmüş bir kimseyi ihya et de görelim demişler. Bunun üzerine dördüncü olarak Hazreti Nuh'un oğlu sam ihya edilmiştir. Aradan dört bin seneden fazla bir zaman geç-misti. Kabrinden kalkarken bütün başının tüyleri ağarmıştı. Hazreti İsa sormuş ki neden böyle başın ağarmış, sizin zamanınızda böyle şiyblik yoktu. O da demiş ki: Ya ruhallah! Beni davet ettiğin zaman bir ses işittim ruhullaha icabet et diyordu, sandım ki kıyamet koptu, ondan dolayı bu hale geldim. Bu zat böyle hayat bulunca orada bulunanlara dedi ki: İsa Aleyhisselam'ı tasdik ediniz. Şüphe yok ki o Allahın peygamberidir. Bunu görenlerden bazıları iman etti, bazıları da bu sihirdir, bize başka ayetler göster dediler. Hazreti İsa: Şam'a: Artık yine öl demiş, o da demiş ki: Bir şart ile ölürüm, dua et Allah Teala beni sekerati mevtten korusun, Hazreti İsa da dua etmiş onun üzerine Sam yine terki hayat eylemiştir. Hazreti İsa onları yine imana davet etti (ve) onların tereddütlerini izale için şunu da buyurdu ki: **(size evlerinizde ne yediğinizi)** ben görmediğim halde size haber veririm, **(ve ne biriktirdiğinizi de)** ilerde yemek, harcetmek için ne toplayip sakladığınız şeyleri de sizlere **(haber veririm.)** Velhasıl, izni ilahi ile sizlerin mafizzamirini de bilirim. Ciddi surette iman edip etmediğinize de muttali bulunurum. **(Şüphe yok ki, bunda)** şu zikrettiğim harikulade hallerde **(sizin için bir alamet)** bir burhanı hakikat **(vardır.)** Bunlar benim nübüvvetime birer şahittir. **(Eğer siz müminler iseniz)** eğer hakkı, musaddık, gayrı mü'annit kimseler iseniz bunları görür, beni tasdik edersiniz.

Hazreti İsa, bu mucizelere ancak izni ilahi ile muvaffak olacağını tekrar tekrar ifade etmiştir ki, bununla kendisinin halik uluhiyeti haiz olmayıp bu gibi harikaları ancak Hak Teala'nın izniyle, yardımı ile vücude getirebileceğini itirafta bulunmuştur. Ve bu harikaları Cenabı hakkın dilemesi ile, yaratması ile ibraza muvaffak olmuştur.

Burada bizim için bir dersi intibah da vardır. Şöyle ki: Hazreti İsa'nın öyle çamurdan bir kuş yaparak ona izni ilahi ile hayat bahş olduğu bir hakikattir. Kavmi bunu görmüştür. Kur'anı kerim de bunu haber vermektedir. Artık bu pek vazih bir delildir ki: Haliki kainat hazretleri her hangi dilediği şeyi bir teselsül, bir istifa neticesi olmaksızın da vücude getirebilir. Binaenaleyh beşeriyetin mebde'i hilkatinde de şüpheye mahal yoktur. Hazreti Adem'in ve sülalesinin, bir kanuni tekamül neticesi olarak başka mahlukatlardan insaniyete intikal etmiş olması hakkındaki birnazariye pek vahidir. Sarahati kur'aniyyeye muhaliftir. Cenabı hak, Hazreti İsa'ya bu kudreti, bu muvaffakiyeti vermiş olduğu halde kendisinin balçıktan Hazreti Adem'i müstakillen yaratmış olması nasıl istib'ad olunabilir. O herşeye kemaliyle kadirdir. Amenna...

Hazreti İsa'nın bu mucizelerini isevilerden bazıları tasdik ettikleri halde bir kısmı da tasdik etmemektedir. O zata hem ibnullah diyorlar onu haşa merteb'i uluhiyyete yükseltiyorlar, hem de ondan böyle harikaların zuhurunu inkar eyliyorlar. Bu mucizelerin bir kısmı, mahdut kimseler ya-

nında huzur ettiği için tevatür mertebesinde bulunmamış olabilir. Fakat diğer bir kısmı büyük bir cemaat huzurunda vücude gelmiştir. Bahusus bunları bir mevize'i ebediye olan Kur'anı mübin de haber veriyor. Artık hiç bir dindar zat, bu gibi harikaların kudretullah ile vücude gelmiş ve gelecek olmasını inkâr ve istibad edemez

*

وَمُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرٰيةِ وَلِاُحِلَّ لَكُمْ بَعْضَ
الَّذ۪ي حُرِّمَ عَلَيْكُمْ وَجِئْتُكُمْ بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ فَاتَّقُوا
اللّٰهَ وَاَط۪يعُونِ ﴿٥٠﴾ اِنَّ اللّٰهَ رَبّ۪ي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ
هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَق۪يمٌ ﴿٥١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(50) : Ve önümde bulunan Tevratı musaddık olarak ve üzerinize haram kılınmış olan şeylerin bazısını helâl kılmak için - geldim - ve sizlere Rabbinizden bir mucize getirdim. Artık Allah Tealâ'dan korkunuz. Ve bana itaat ediniz.

(51) : Şüphe yok ki, Allah Talâ benim de Rabbimdir, sizin de Rabbinizdir. Artık ona ibadet ediniz. Dosdoğru yol budur.

*
* *

İ Z A H

(50) : Bu mübarek âyetlerde Hazreti İsa'nın ubudiyete mübahi olduğunu ve beni İsrail'e bazı yeni ahkâm ile gönderilmiş muhterem bir peygamber bulunduğunu beyan etmektedir. Şöyle ki: (Ve) Hazreti İsa kavmine hitaben dedi ki: **(Önümde bulunan)** benden evvel Hazreti Musa'ya nazil olmuş olan **(Tevratı musaddak olarak)** onun bir kitabı ilâhi olduğunu tasdik ederek **(ve üzerinize haram kılınmış olan şeylerin bazısını helâl kılmak)** onların sizlere mintarafillâh helâl kılındığını bildirmek için **(geldim.)** Sizlere peygamber gönderildim. Meselâ: Musa Aleyhisselâm'ın şeriatına nazaran balık eti, deve eti, iç yağı, karın ve barsak yağı haram idi, cumartesi iş görmek de haramdı. Hazreti İsa'nın şeriatinde ise

bunlar helal bulunmuştur. Bu bir nesh mes'elesidir ki, böyle mekulat, meşrubatta ve bazı muamelat da caridir, iradei ilahiyyeye mesnettir. Asıl itikadiyatta ise cari değildir. Bu hususta bütün şerayii ilahiyye müttehittir. **(Ve sizlere rabbinizden),** Cenabı hakkın irade ve kudretiyle **(bir mucize getirdim)** ben nübüvvetime şehadet eden en vazih birer mucize ile size geldim, size peygamber gönderildim, daha beşikte iken konuştum, ölüleri ihya ettim, hastalara şifabahş oldum, bütün bunlar benim nübüvvetimi teyit ve tasdik için tarafı ilahiden ihsan buyrulmuş birer ayet, birer harika, birer mucizedir. **(Artık Allah Teala'dan korkunuz)** Allah-ü Azimüşşan'a muhalefetten sakınınız, ve sizi davet etmekte bulunduğum tevhidi ilahi, ibadeti Rabbaniyye hususunda **(bana itaat ediniz.)** Eğer munsıf, mütefekkir kimseler iseniz bana karşı muhalif bir cephe almayınız, taki selamet ve saadete nail olasınız.

(51): Hazreti İsa, kavmine hitaben şöylece de vazife'i nübüvvetini ifa buyurdu. Ey kavmim!. **(Şüphe yok ki, Allah Teala benim de Rabbimdir, sizin de rabbinizdir)** bütün mükevvenatın halikı, mürebbisi, mabudı ancak odur. Benim ibrazına muvaffak olduğum mucizeler, ayetlerde onun birer eseri kudretidir. Bütün peygamberler ümmetlerine bu hakikati tebliğ etmişlerdir. Bu hususta aralarında bir ihtilaf yoktur. **(Artık)** yalnız **(ona)** O hâliki Azimüşşan'a **(ibadet ediniz)** onun emirlerine, nehiylerine itaatte bulununuz, **(dosdoğru yol budur)** Lazım olan, bu yolda harekettir. Benim ve sair peygamberlerin de davet ettiğimiz tariki müstakim, şehrahı hidayet bundan ibarettir.

***

فَلَمَّا أَحَسَّ عِيسَى مِنْهُمُ
الْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ
أَنْصَارُ اللَّهِ آمَنَّا بِاللَّهِ وَاشْهَدْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ٥٢
رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ
الشَّاهِدِينَ ٥٣

———o———

MEALİ ALİSİ

(52) : Vaktaki, İsa onlardan dinsizlik hissetti, dedi ki: Allah için be-

nim yardımcılarım kimlerdir? Havariyyun dedi ki: Biz Allahm yardımcılarıyız, Allaha iman ettik ve şahit ol ki, bizler şüphesiz müslümanlarız.

(53) : Rabbimiz! İndirdiğine inandık, ve peygambere tâbi olduk, artık bizleri şahitler ile beraber yaz.

***

İ Z A H

(52) : Bu mübarek âyetlerde Hazreti İsa'yı gösterdiği o kadar harikalara rağmen mahdut zevatın tasdik etmiş olduğunu ve o zevatın munacatmı beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: İsa Aleyhisselâm, Beni İsrail'e mucizeler göstererek onları dinî hakka davet etti. Onlar ise onu tekzib ederek imândan kaçındılar, (vaktaki İsa) Aleyhisselâm (onlardan) o Yahudilerden böyle (dinsizlik hissetti) onların bu halini görüp ona bilâ şüphe muttali oldu, halis eshabma hitaben (dedi ki: Allah için) Cenabı hakkın dinine hidmet hususunda (benim yardımcılarım kimlerdir?) Hak Tealâ'ya iltica ederek onun dinine yardım için benimle teşriki mesai edecek kimler ise bunu açıklasınlar. Bunun üzerine (havâriyyu» dedi ki: Biz Allahm yardımcılarıyız) yâni: Cenabı hakkın dinî mübinini neşr ve teyide hadımız. Biz sana Allah için yardım edicileriz. Bunun içindir ki, bunlara nasarâ = yardımcılar, denilmiştir. Havâriyyun, Hazreti İsaya hak yolunda yardım edeceklerini söylemekle beraber biz (Allah'a iman etlik) önün vahdaniyetini, ulûhiyetini tasdik eyledik, ve ya İsa! (şahit ol ki,) kıyamet günü peygamberler ümmetleri hakkında şahadet edecekleri zaman sen de bizim hakkımızda şahadet bulun ki, (bizler şüphesiz müslümanlarız) dini hakkı kabul etmiş, senin nübüvvetini tasdik eylemiş kimseleriz.

(53) : Havariyun Hazreti İsa'ya iman ettiklerini arzetı^kle beraber Cenabı Hak'ka niyaza başlayarak ey (rabbimiz!) kerim mabudumuz, biz senin (indirdiğine inandık) peygamberi zişanın olan İsa'ya inz^l buyurmuş olduğun İncilin bir kitabı ilâhi olduğunu tasdik eyledik (ve) o (peygambere tabi olduk) onun emirlerine itaat edeceğimize söz verdik. (Artık bizleri şahitler ile beraber yaz) bizleri senin birliğine, peygamberlerin nübüvvet ve risaletine şehadet eden kullarından olmak üzere kabul buyur. Veyahut bizleri ümmetleri hakkında şehâdette bulunacak olan peygamberlerin veya bütün nâs hakkında şehâdette bulunacak olan ümmeti muhammediyye zümresine ilhak buyur. Ne güzel bir niyaz!.

§ Havariyun: Hazreti İsa'nın nübüvvetini ve. Cenabı hakkın vahdaniyetini tasdik etmiş olan zatlardır ki, bunlar İsa aleyhisselâmm eshabı olup ondan sonra her tarafa dağılmış, dini hakkı neşre çalışmışlardır. Hazreti İsa'ya yardımlarından, veya irnânlarmdaki saffet ve halisiyetten dolayı kendilerine «Havariyyun» denilmiştir. Havari kelimesi esasen hâlis, beyaz olan şey demektir. Hevariyyun hakkında müteaddit rivayetler vardır. Bunlar on iki zattan ibaret imiş. Bunların balıkçılık veya boyacılık ile

meşgul bulunmuş oldukları da mervidir. Maamafih bunların içinde bir hükümdar bulunduğu da nakledilmiştir ki Hazreti İsa'ya imân ettikten sonra hükümdarlığı **terk** etmiştir. **Bazı kitaplarda havariyyunun şu** zatlardan ibaret olduğu gösterilmiştir. Betros **(namı diğer Şemu'nussafa** Anderyas, Yuhanna, Filib, Yakubi **Ekber, Partelmi, Torna, Metta, Simon,** Tadyos **(namı diğeri Yuhada). Yakubi Esgar, Bu da** (nam} **diğeri: Şemun)** Rivayete nazaran bunların on ikincisi olan **Buda, hiyanetlikte bulunmuş,** Hazreti İsa'yı düşmanlarına teslim etmekle havariyyun zümresinden çıkmış, lânete müstehak olmuş, yerine **(Matyas)** geçmiştir. **Al** ilmü indallah.

*

وَمَكَرُوا وَمَكَرَ اللّٰهُ وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ (٥٤)

—— o ——

MEALİ ÂLİSİ

(54) : Ve hilâkârlık yaptılar, Allah Teâlâ da hilelerine mukabelede bulundu, Ve Allah Tealâ hile yapanların hayırlısıdır.

*

İ Z A H

(54) : Bu âyeti kerime, Hazreti İsa'ya karşı düşmanlarının hainane hareketlerine ve onların hakkında adaleti ilâhîyyenin ne mükemmel surette tecelli eylediğine işaret etmektedir. Şöyle ki: Yahudiler, Hazreti îsayı tasdik etmediler (ve) onu öldürmek için **(hilekârlıklar yaptılar)** suikasitte bulunmak için hilekârâne çarelere baş vurdular. **(Allah Tealâ da) onların (hilelerine mukabelede bulundu)** Hazreti İsa^yı kurtardı, Yahudilerin hilelerini kendilerine reddetti, onları cezalara, felâketlere maruz bıraktı. **(Ve Allah Tealâ hile yapanların hayırlısıdır)** Cenabı hakkın her dilediği, yarattığı **şey** bir hikmete, bir maslahata müstenittir. Kendi kullarına karşı hile yapanlara galiptir. Onları rezil ve rüsva eder, hızlane uğratır. Nitekim öyle de olmuştur.

§ Mekr; gizlice hissedilmeyecek tarzda hile yaparak başkasını zarara sokmak demektir. Fend, dubara; birini hile ile maksadından inhiraf ettirmek ve bir maksadın husulü için gizlice yapılan muamele de birer mekirdir. Hayra müteveccih olan mekir, memduhtur. Hile'i harbiye gibi, şerre âiet olan mekir ise mezmumdur.

Cenabı hak mekirden münezzehtir, her istediğini yapmağa kadirdir. Hileye hâşâ muhtaç değildir. Böyle bir tabir, Cenabı hak'ka müşakele tarikiyle isnat edilebilir ki, bundan murat filvaki olan hilelerin fevkinde kuvvet ve satvet göstermektir, hileleri izale ile sahiplerini **mücazata giriftar**

etmektir. İşte Hazreti İsa'yı öldürmek için hile arayanları da Cenabı hak böyle mücazata giriftar etmiştir.

§ Rivayete nazaran Yahudilerin meliki olan Yahuda, Hazreti İsa'yı öldürmek istemişti. Yahud'ler, Hazreti İsa ile validesini beyti mukaddesten çıkarmışlardı. Onlar bir müddet seyahatte bulunmuşlar, sonra tekrar gelip dinî tevhidi neşre çalışmışlardı. Bunun üzerine Yahuda Hazreti İsa'yı öldürmek için ikametgâhına bir münafık şahıs göndermişti. Cibril Emin ise daha evvel gelip Hazreti İsa'yı semaya kaldırmıştı. Münafık şahıs, Hazreti İsa'yı hanesinde bulamayınca harice çıkıp onun bulunmadığını söylemiş. Halbuki, Cenabıhak o münafıkı, halka Hazreti İsa gibi göstermiş, onu Hazreti İsa zannederek selbetmişler. İşte bir mekri ilâhî!. İş bununla da kalmamış, Yahudiler, Hazreti İsa'dan sonra-havariyuna eza ve cefada bulunmaya başlamı'şlârdı. Bunu meliki Rum haber almış, Hazreti İsa'nın ulviyeti hakkında malûmat edinmiş, havariyyunu Yahudilerden kurtarmış, sonra da Beni İsrail üzerine savaş ilân etmiş, onlardan büyük bir kitleyi öldürmüş, bunun neticesinde Roma'da nasraniyet intiş'ara başlamış, onların hükümdarı bulunan (Tiyaris) nasraniyeti kabul etmiş, fakat bunu izhar etmemiştir. Bu hükümdardan sonra gelen (Mâltis) nammdaki bir Rum hükümdarı da beyti mukaddese harben girmiş, orata taş üstünde taş bırakmamış, her tarafı harabedivermişti. Bu hâdise Hazreti İsa'nın semaya -Tefinden kırk sene sonra vaki olmuştur. Bu târihte Yahudilerden Kureyze ve nazir kabileleri Hicaz tarafına gelmişlerdi.. İşte Beni İsrail, Hazreti İsa'yı inkâr yüzünden bütün bu felâketlere uğramışlardır. İşte bütün bu tarihî vak'alar, o hilekâr dinsizler hakkında birer mekri ilâhi mahiyetinde bulunmuştur. Bu gibi hâdiselerden ibret alarak uyanan, hakkı kabul eden kimseler için de bu gibi ilâhî cezalar birer vesile'i hayır olmuş olur.

**

إِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسٰى إِنّ۪ي مُتَوَفّ۪يكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ
مِنَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا وَجَاعِلُ الَّذ۪ينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا
إِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأَحْكُمُ بَيْنَكُمْ ف۪يمَا
كُنْتُمْ ف۪يهِ تَخْتَلِفُونَ

MEALİ ÂLİSİ

(55): O vakit İd, Allah Tealâ buyurdu: Ya İsa!. Muhakkak seni

veiat **ettirecek olan benim ve seni bana yükselteceğim, ve seni küfredenlerden tertemiz kılacağım, ve sana tâbi olanları kıyamete kadar seni inkâr edenlerin fevkinde bulunduracağım. Sonra dönüşünüz bana olacaktır. İşte** o **zaman, kendisinde ihtilâf etmiş olduğunuz şeyler hakkında ben** hükmedeceğim.

***

İZAH

(55) : Bu âyeti kerime, Hazreti İsa'nın itilâyı kadrini ve onun mazhar olduğu ve olacağı âtifeti ilâhîyyeyi şöylece bildirmektedir. **(O vakit ki)** münkirler mekr ve hileye teşebbüs etmişlerdi, **(Allah Tealâ)** Hazreti İsa'yı tesliyet ve tebşir için **(buyurdu: Ya İsa!. Muhakkak seni vefat ettirecek** olan benim) seni düşmanlarından, onların sûi' kasdinden ben muhafaza edeceğim, seni eceli müsemmâna ben kavuşturacağım, seni onların ellerinde öldürmekten ben siyanet edeceğim. Senin mukadder vaktin gelince' senin ruhunu ancak ben kabzedivereceğim. Veya senin alemi melûkûta yükselmene mâni olacak şehevat ve alâikini izale edeceğim. **(Ve seni bana yükselteceğim)** seni mahalli kerametime, meleklerimin mekarri âlisine kaldıracağım. **(Ve seni küfredenlerden tertemiz kılacağım.)** Sonra onların^ arasından çıkarıp halâs edeceğim ve semadan nüzul ettikten sonra senin ruhunu ben kabzeyleyeceğim. **(Ve sana tâbi olanları)** havariyyunu veya sair nübüvveti iseviyyeyi tasdik edenleri veyahut Hazreti İsa'ya muhabbet ve ittiba gösterenleri, velevki onun nübüvvetini, mahiyetini hakkiyle takdir etmemiş olsunlar, bunları **(kıyamete kadar) Ya** İsa! **(Seni inkâr edenlerin fevkinde bulunduracağım)** bunları, münkir olan yahudîlere[0] daima hüccet ile, seyf ile galip kılacağım. Nitekim öyle de olmuş ve olmaktadır. Bir kavle göre bu âyeti celiledeki Hazreti İsa'ya tâbi olanlardan murat nesaradır, onu inkâr edenlerden murat da Yahudîlerdir. Nesarannr. onlara seyf ile galebe edecekleri bildirilmiştir. Filhakika: Nesara taifesi, Yahudîlere karşı daima galip, hâkîm bir durumda bulunmuşlardır. Yahudilerin Nesaraya karşı galibiyeti ise işitilmemiştir. Bu takdirde «İttibadan» murat, dinde değil, muhabbet iddiası itibariyle olan bir tabiiyettir. Nesaranın kısmı âzami, Hazreti İsa'nın asıl neşir ve tebliğ ettiği ;dini tevhitten bînasip iseler de Hazreti İsa'ya zahiren muhabbet ve merbutiyet göstermekte, onun hezahati hilkatini muterif bulunmaktadırlar. Bu cihetle Yahudîlerden üstün bulunmuşlardır. Maamafih asıl hakikat, kıyamet âleminde tebarüz edecektir. İşte bunun için Cenabı Hak, buyuruyor ki: (Sonra dönüşünüz **bana olacaktır)** yânî Hazreti İsa ile ona imari edenlerin ve onu inkâr eyleyenlerin gidecekleri yer, yevmü kıyamette Cenabı Hak'kın mahkeme'i kübrasıdır. **(İşte o zaman kendisinde ihtilâf etmiş olduğunuz** şeyler **hakkında ben)** Halikı Azimüşşan **(hükmedeceğim).** Dinî umur' hakkındaki ihtilâflarda kimlerin haklı kimlerin/ haksız olduğu **o** gün kemâliyle tecelli edecek, ona göre haklarında hükmü ilâhî **sadır ola-**

cak, mümin, mevhit olanlar ebediyyen mükafata nail olacaklar, münkir, müşrik olanlar da ebedi mücazatlara maruz kalacaklardır.

§ Hazreti İsa'nın tarihçei hayatı, badii nazarda garip görülebilir. Fakat kudretullahm vüs'at ve azameti düşünülürse böyle harikaların vücudi istibad edilemez. Maahaza bütün beyanatının mahzı hakikat bulunduğu ibrazına muvaffak olduğu mucizeler ile sabit olan Peygamberi Zişanımızm bu babtaki beyanatı, bütün müminler için birer kat'i delildir. Kudreti ilahiyye ile nice harikaların zuhura gelmiş ve gelmekte bulunmuş olduğu daima görülmektedir. Bu elvahi kainata ibretle bir nazar edilmesi, bu hakikati, idrake kafidir. Artık bunları inkara mahal yoktur. Hazreti İsa'nın semaya refedilmiş olmasını Kur'anı Kerim natıktır. Onun vefat etmeksizin bu itilaya mazhar olduğu hakkında adeta icmai ümmet vardır. Maamafih bazı zatlara göre Cenabı Hak, İsa Aleyhisselam'ı üç veya yedi saat ölü bir halde bulundurmuş, sonra yeniden hayata mazhar ederek semaya kaldırmıştır. Kıyamete yakın yine yer yüzüne indirilecektir.

Sahibi müslimdeki bir hadisi şerife nazaran: Hazreti İsa, bedennüzul yer yüzünde yedi sene kalacaktır, sonra vefat edecek, üzerine müslümanlar cenaze namazını kılacaklardır... Buhari ile müslim de mezkur diğer bir hadisi şerif de gösteriyor ki: Hazreti İsa, kıyamete yakın yeryüzüne inecek, Peygamber Efendimizin şeriatiyle hükmedecek, deccalı, hınzırı öldürecek, salibi kıracak, zımmilerin üzerine cizye vaz'eyleyecektir. Velhasıl: Bütün bunlar, kudreti ilahiyye ile vücude gelecektir. Dini ilahiyye sarılanlar, evvel ve ahır selamete, saadete ereceklerdir, bu nimetten, bu ebedi, mes'ut hayattan mahrum kalanlar da ergeç ebedi hüsrana, felakete uğrayacaklardır. Azabı uhreviden yakalarını asla kurtaramıyacaklardır. İşte, Kur'anı hikmet beyan bu hakikati de bizlere haber veriyor.

*

* *

فَاَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَاُعَذِّبُهُمْ
عَذَابًا شَدِيدًا فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ
﴿٥٦﴾ وَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ اُجُورَهُمْ
وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿٥٧﴾ ذٰلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ الْاٰيَاتِ
وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ ﴿٥٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(56) : Artık o kimseler ki, kâfir olmuşlardır. Onları dünyada, da, ahirette de şiddetli bir azap ile muazzab kılacağım, ve onlar için yardımcılardan bir kimse yoktur.

(57): Fakat o kimseler ki, imân etmişler ve sâlih amellerde bulunmuşlardır. Onlara da mükâfatlarını tamamen ödeyecektir. Ve Allah Tealâ zalimleri sevmez.

(58) : Bunu sana âyetlerden ve zikri hakimden tilâvet ediyoruz..

*

İ Z A H

(56) : Bu mübarek âyetler de yevmi kıyamette kâfirler ile müminler hakkında, Hazreti İsa gibi peygamberleri münkir ve musaddık olanlar hakkında ne suretle hükmü ilâhî tecelli edeceğini bildirmekte, münkirler hakkında tehdidi havi bulunmaktadır. Şöyle ki: Cenabı Hak, iki fırkaya ayrılmış olan müminler ile kâfirlerin hakkındaki hükmü ilâhîsini tafsilen beyan için buyuruyor ki: (Artık o kimseler ki kâfir olmuşlardır) benim zatı ulûhiyyetimi, vahdaniyyetimi ve peygamberlerimi inkâr etmişlerdir (onları dünyada da, ahirette de şiddetli bir azap ile muazzap kılacağım) onlar dünyada, kati ile, nefy ile, esaret ile muazzeb olacakları gibi ahirette de uzun bir müddet mevkıf de, muhasebe sahasında kalacaklar, sonra da cehenneme atılarak ebediyyen azaba giriftar olacaklardır. (Ve onlar için) iki âlemde de (yardımcılardan bir kimse yoktur), onlardan herhangi birini azabı ilâhîden kurtaracak bir fert de bulunmayacaktır.

(57) : (Fakat o kimseler ki) benim gönderdiğim peygamberlere, onların tebligatına (iman etmişler) ve müminlere ait ve lâik olan güzel (ve salih amellerde) livechillâh (bulunmuşlardır.). Cenabı Hak onlara da lâik oldukları (mükâfatlarını tamamen ödeyecektir.) Onları cennetlerine koyacak, onları cemâli kibriyasmm müşahedesiyle tecelliyat nurları içinde bırakacaktır. Ne büyük saadet.. (Ve Allah Tealâ zalimleri sevmez.) Onlara buğz eder, onları muazzep kılar. Çünki onlar küfretmekle haddi tecavüz etmiş, imân ve şükür yerine küfrü ihtiyar eylemiş olduklarından böyle bir cezaya müstehak olmuşlardır. Artık insan uyanmalıdır, daha hayatta iken vazife'i ubudiyeti ifaya çalışmalıdır ki, böyle müthiş, pür felâket bir akıbete mâruz kalmasın.

(58) : (Bunu) Hazreti İsa'ya, Zekeriya'ya ve saireye <Jair yukarda beyan buyurulan şey'i Habibim!. (Sana âyetlerden) risaletine delâlet eden beyyinelerden olmak üzere beyan ediyoruz. Bunlar senin görmediğin şeylere dair hakikate mutabık, vahye müstenit haberlerdir. (Ve zikri ha*

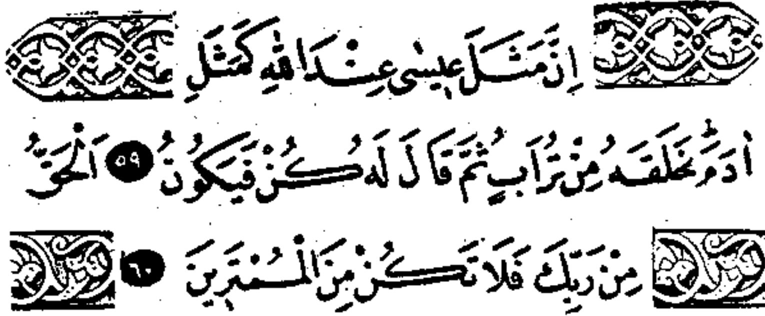
kimden) yani Kur'anı hikmet beyanın ayetlerinden veya levhi mahfuzdan olmak üzere **(tilavet ediyoruz)** vahyi ilahiyi tebliğe memur olan Cibril-i emin vasıtasiyle sana nakil ve hikaye etmiş oluyoruz.

§ Tilavet, kasas bir manayadır. Okumak, haber vermek, bazı şeyleri biribiri ardınca söylemek, nakleylemek demektir. Bu ayeti kerimede tilavetin Cenabı Hakka izafesi, bunun ehemmiyetini beyan içindir. Bunları tebliğe memur olan Cibrili Emin'in tilaveti, Cenabı Hak'ka izafe edilmiş, bununla Cibrili Emin'in şerefine ve tilavet olunan şeylerin ehemmiyet ve kutsiyetine işaret olunmuştur.

§ Bu ayeti kerime de Kur'anı Kerime **(zikri hakim)** denilmiştir. Nitekim bir hadisi şerifte de(^nJHJ.i_jı_,^5CIi rjJiıü"-ı|j>:1j* jî .u) buyrulmuştur..

*

* *

MEALİ ALİSİ

(59): Şüphe yok ki, Allah Teala'nın nezdinde İsa'nın hali, Adem'in hali gibidir ki, onu topraktan yarattı, sonra ona ol dedi, o da oluverdi.

(60): Hak rabbindendir, artık şüphe edenlerden olma.

*

* *

İZAH

(59) : Bu mübarek ayetler de Hazreti İsa'nın hilkatini istibad edenlere onun hilkatinden daha acip bir misal iradederek bu gibi harikaların kudretullah ile vuku bulacağında şüpheye mahal bulunmadığını şöylece bildirmektedir. **(Şüphe yok ki, Allah Tealanin nezdinde)** onun takdir ve hikmetinde **(İsa'nın hali)** onun şanı, bedi ve muazzam olan varlığının misali **(Adem'in hali)** onun hilkati bediası **(gibidir ki)** Hak Teala **(onu)** hiç yok iken müstakillen bir insan olarak **(topraktan yarattı.)** Latif cismini su ile toprağın imtizacından vücude getirdi. **(Sonra ona) o**

Âdemin cismine (ol) zîruh bir mahlûk kesil **(dedi)** yanî onun hayat bulması hakkındaki irade'i ezeliyesi tecelli etti, (ö da)' **o** mücerret de rûhun kendisine derhal teallûki ile zihayat bir insan **(oluverdi)** öyle zamana, tehavvüle, teselsüle mühtaç olmaksızın ilk. insan müstakil olarak sahai zuhura geldi. Binaenaleyh insan nâmına dünyada kir mahlûk mevcut değilken Hazreti Âdem, anası ve babası bulunmaksızın kudreti ilâhîyye ile yücude gelmiş bulundu. Artık Hazreti İsa'nın valdesi bulunduğu halde yalnız pedersiz olarak vücude gelmesi, kudreti ilâhîyyeye nazaran nasıl istibad olunabilir. Hazreti Âdem'in yaradılışı, Hazreti İsa'nın yaradılışından daha garip değil mi?.. İşte ey münkirler!. En kuvvetli bir misal..

§ Rivayete, nazaran Necran'dan Medine'i Münevvereye gelen bir heyet, Resulullaha demişler ki: Sen ne için bizim sahibimize şetmediyorsun?.. Resulullah da «Ben ne diye şetmediyorum?..» diye sormuş. Onlar da demiş ki: «Sen ona kul diyorsun.» Resulullah da: «Evet. O Allahnv kuludur ve Resülüdür» diye cevap yermiş, heyet kızarak demişler ki: «Sen hiç babasız insan gördün mu?. Madem ki, onun babası olmadığını sen de teslim ediyorsun, o halde onun babası Allah Tealâ'dır.» Bunun üzerine bü âyeti kerime nazil olmuştur. Buyurulmuş oluyor ki: Âdem Aleyhisselâm'-ın, babası da anası da yoktur. Bununla beraber Allah Tealâ'nm bir kuludur, bunu sizler de tasdik ediyorsunuz, artık Hazreti İsa'nın yalnız pederi olmadığından dolayı neden ibnullâh olması lâzım gelsin. Maamafih bu âyeti kerime, yahudîlerin isnadını da reddetmektedir. Onlar da Âdem Aleyhisselâm'm babasız ve anasız olarak vücude geldiğini müteriftirler. Artık onu böyle yaratan bir Hâliki Azimüşşan Hazreti İsa'yı babasız olarak yaratamaz mı?.. Neden bunu istibad ederek onun muhterem valdesi hakkında iftirada bulunuyorsunuz. Bütün bu gibi iftiralar, inkârlar, cehaletten, kudreti ilâhîyyeyi takdir edememekten neşet eder.

(60) : Hazreti İsa'nın hilkatine ve saireye dair zikredilen **(hak)** beyanat (Rabbindendir). Hâliki Azimüşşanın tarafından bitarikilyay sana bildirilen bir hakikattir. Yoksa Nasaranm, yahudîlerin dedikleri gibi değildir. Nasara, Hazreti İsa'nın ibnullâh olduğunu, bir ilâh olarak dünyaya geldiğini iddia ediyorlar. Yahudiler ise Hazreti Meryeme iftira ederek Hazreti İsa'yı Yusufi Neccar'e nispette bulunuyorlar. Bütün bunlar ifrat ve tefrittir, hakikate muhaliftir. Artık Habibim!. Sen (şüphe edenlerden olma) yâni: Yakininde devamet. Bu hakikat, sana tarafı ilâhîden böyle bitarikilvahy bildirilmiş oluyor ki, bunda şüpheye mahal kalmasın. Çünkü vahyi ilâhî tarikiyle bildirilen bir şeyde artık Resuli Ekrem için şüphe kalmıyacağı bedihidir. Maamafih deniliyor ki: Resulullahta şüphe mutasavver değildir. Bu hitabı ilâhî, hitaba selâhiyettar olan her hangi bir kimseye müteveccihtir. Yâni: Ey aklı başında olan kimseler!. Böyle tarafı ilâhîden haber verilen bir keyfiyet hususunda şüpheye, tereddüde düşenlerden olmayınız. Şüphe yok ki, Cenabı Hâk'km bütün beyanatı birer hakikati mahzadir. Her mümin bunu bilir, buna imân eder..

**

فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا
وَأَبْنَاءَكُمْ وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ وَأَنْفُسَنَا وَأَنْفُسَكُمْ
ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ ٦١

MEALİ ÂLİSİ

(61) : Artık sana ilim geldikten sonra her kim onun hakkında seninle münakaşada bulunursa, de ki: Geliniz, oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendi şahıslarımız ve şahıslarınızı dâvet edelim, sonra tezarru ve niyazda bulunalım, Allah Tealâ'nın lânetini yalancılar üzerine, kılalım..

***

İ Z A H

(61) : Bu âyeti kerime, Resuli Ekrem'in Hazreti İsa hakkında mahza hakikat olan beyanatını kabul etmeyen kimseleri mülaaneye davet etmektedir ki, bu suretle de bir mucize'i nebeviyye zuhura gelmiş demektir. Şöyle ki: Bu sûre'i celilenin birinci âyetinin izahı sırasında beyan olunduğu üzere Necran'dan bir heyet, Medine'i Münevvereye gelmiş, Resuli Ekrem Efendimizle görüşmüş, onlar Hazreti İsa'nın ibnullah olmasında İsrar etmişlerdi. Bunun üzerine bu âyet nazil olmuştur. Buyuruluyor ki: Habibim!. (Artık sana) Hazreti İsa hakkında, onun bir muhterem kül ve peygamber olduğuna dair (ilim geldikten sonra) bitarikilvahy kat'î beyanat nazil olduktan sonra Nesaradan (her kim onun hakkında seninle mücadelede bulunursa) artık onunla öyle mücadeleye, münakaşaya lüzum yok. Ona (de ki: Geliniz) hepimiz (oğularımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendi şahıslarımızı ve şahıslarınızı davet «edelim) böyle ailemiz efradını bir araya toplayalım (sonra) Allah Tealâ'ya yalvaralım (tazarru ve niyazda bulunalım) bu hakikatin tecellisini istirham edelim. Ve (Allah Tealâ'nın lânetini yalancılar üzerine kılalım) mülâane ve mübahelede bulunalım. Yarabbü. İsa'ya isnat edilen vasıflar hususunda kim yalancı ise onu lanete, kahrına mâruz bırak diye yalva-

ralım. Bu dâvet üzerine Necran hey'eti endişeye düşmüş, aralarında müşaverede bulunmuşlar. Reisleri olan âkil, Resuli Ekrem'in nübüvvetine, beyanatının hakkıyyetine kail olmuş, böyle bir mülâane neticesinde kavminin helak olacağını arkadaşlarına söylemiş, müslümanlara senevi bir miktar cizye vermek üzere müsalâhada bulunarak çıkıp gittiler.

Resuli Ekrem Efendimiz ise mübahale için muhterem torunları Hazreti Hasan ile Hazreti Hüseyin'i ve muhterem kerimesi Hazreti Fatımeyi ve dâmadı muhterem Hazreti Ali'yi yanma almış, ben dua ettiğim zamanı siz de amin deyiniz diye onlara tenbihatta bulunmuştu.

Resuli Ekrem Hazretleri bu duasının müstecap olacağım kat'î surette bilmeseydi, böyle bir mülâaneye onları davet edemezdi. Binaenaleyh bu da onun bir peygamberi zişan olduğunu gösteren bir mucize demektir. Filhakika Resuli Ekrem Efendimiz buyurmuştur ki: Nefsim yedi kudretinde olan Allah Tealâ'ya kasem ederim ki: Eğer onlar mübahelede bulunsaydılar, maymuna, hınzıra dönerlerdi, vadileri afeş içinde kalırdı. Cenabı Hak Necran'ı da, ahalisini de, hattâ ağaçlardaki kuşlarını da istisal eder, kökünden söker atar idi. Amenna, Cenabı Hak, her şeye kadirdir. Ehli küfrün cezasını tehir buyursa, dünyada vermese bile mutlaka ahrette verecektir. Bu bir hakikattir.

§ İbtihal: Başkalarından alâkayı kesip ihlâs ile, samimiyet ile Cenabı Hak'ka tazarru ve niyazda bulunmaktır. Müdahale, tebahül de biribirine lânetle beddua etmektir ki, buna telâün de denir'.

§ Lanet: Metrutiyet, rahmetten mahrumiyet demektir. Lean de reddetmek bedduada bulunmak, hayırdan uzaklaştırmak manasınadır. Lianlâneda lanet edişmek, biribirinin hakkında lânethan olmaktır. Mülâanede, lânet edişmek, karı ile koca arasındaki lan edilmesi. Lein, mel'un da metrut, merdut, lanet olunmuş, rahmeti ilâhîyyeden mahrum kalmış kimse demektir. Şeytan gibi.

***

إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ ۚ وَمَا مِنْ إِلَٰهٍ إِلَّا اللَّهُ ۚ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦٢﴾ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِالْمُفْسِدِينَ

MEALİ ÂLİSİ

(6): Şüphe yok*ki: Hak olan haber, işte **budur.** Ve **Allah Tealâ'dan**

başka hiç bir ilâh yoktur ve muhakkak ki, aziz, hakim olan ancak Allah **Tealâ'dır..**

(63) : Artık yine yüz çevirirlerse şüphe yok ki, Allah Tealâ müfsit**leri tamamiyle bilir.**

***

İ Z A H

(62) : Bu mübarek âyetler de Hazreti Âdem'in, Hazreti İsa'nın yaradılışlarına ve sair harikulâde ahvale dair lisanı kur'ân ile bildirilen hâdiselerin birer hakikat olduğunu ve Cenabı Hak'tan başka mabut bulunmadığını, bunun hilâfına mutekit olanların müfsit kimseler olup kahrı ilâhîyyeye mâruz kalacaklarını göstermektedir. Şöyle ki: Habibim o muannittlere söyle (Şüphe yok ki, hak olan haber) beyanât (işte budur) Hazreti İsa hakkında, validesi hakkında sana böylece vahiy edilenden ibarettir. **(Ve Allah Tealâ'dan,** başka hiç bir ilâh yoktur). Nasaranın teslise kail olmaları, yahudîlerin Üzeyr ibnullahtir demeleri, Hazreti İsa'nın nezahat ve nübüvvetini inkâr etmeleri ve bir takım kavimlerin insanlara, putlara tapmalarvbir küfürden, bir şirkten başka değildir. Bütün mükevvenatın hâliki, mabudu yalnız Allahü Azimüşşandır. (Ve muhakkak ki aziz) olan, bütün mukadderata kadir, mülkünde (hâkim) olan bütün malûmatı ilmen muhit her eseri kudreti bir hikmete müstenit (olan ancak) o vahçlaniyyetle, azamet ve kudretle mü$tasif olan (Allah Tealâdır) onun kudreti tammesi ve hizmeti baligası sahasında kendisine müsabi bir kimse yoktur. Artık onun ulûhiyyetinde kendisine kim müşarik olabilir? Bunun hilâfına zahip olmak, bütün bir cehaletten, bir müfsedetten başka değildir. Binaenaleyh Hazreti İsa'ya da nasıl ulûhiyet isnad edilebilir?. O nasıl ibnullâh vasfını haiz olabilir?. Onun ubudiyetle mübahi olduğunu kendisi de itiraf etmiş değil midir?..

(63) : **(Artık)** bu kadar şevahit ve delâil, vahdaniyeti ilâhîyyeyi gösterip dururken o kimseler hakikî imândan (yine yüz çevirirlerse) iraz eder, teslise ve saireye kail olurlarsa müfsit kimseler olmu >lurlar. (Şüphe yok ki, Allah Tealâ) bütün bu gibi (müfsitleri tamamiy»e bilir) Cenabı Hak'km ilmi ezelisi, onların bütün ahval ve ekvalini muhittir. Onları bu fesatları yüzünden ebediyyen muazzep kılacaktır. Evet... Cenabı Hakkın vahdaniyyetine, onun dininin kutsiyetine bu kadar hüccetler, deliller şehadet edip dururken bunu kabul etmeyip de yanlış, müşrikâne kanaatlerde bulunulması, dini haktan iğraz edilmesi, din sahasında bir fesattır. Bu iğraz ve inkâr, fesâdı nefse ve belki fesadı âleme bâistir. Beşeriyetin en felâketli tavrı, dini haktan mahrumiyettir. Bunun neticesi ise en muazzam felâkettir. Artık münkiri hakikat olan müfsitler, biraz düşünmelidirler, cehaletten, gafletten ayrılmaya çalışarak dini hak'ka intisab Allahü Azimüşşan'a iltica etmelidirler. Başka türlü necat imkânı yoktur

§ Kasas: Hayırlı haberdir. İnsanlara hakikati gösteren, insanları tariki hak'ka irşat eden, insanlara veşile'i necat olan şeyleri talep etmelerini emreyleyen beyanâtın heyeti mecmuasıdır. Kıssada emir, tercüme'i hâl, tarihi hikâyedir.' Cemi: Kısastır.

§ İsa Aleyhisselâm: Benî İsrailin reislerinden ve Hazreti Süleymanın neslinden bulunan İmranın kızı Hazreti Meryem'in oğludur. Hicreti nebeviyyeden sene'i şemsiye hesabı ile altı yüz yirmi iki sene evvel Filistin'in Beytilehm denilen kasabasında dünyaya gelmiştir. Hazreti Meryem, pek nezih, muhterem bir kız idi. Henüz koca yüzü görmeden bir harika olmak üzere Cibrili Eminin nefhile Hazreti İsa'ya yüklü kalmış, onu bir hârikayı hilkat olmak üzere doğurmuştur. Hazredi İsa'dan zuhur eden mucizeler, harikulade haller, onun bîr bediayı kudret olduğunu isbat ediyordu. Buna rağmen yahudîler, Hazreti Meryem'in aleyhinde dedi koduya cür'et gösteriyorlardı. Hazreti Meryem, amcası oğlu ve nişanlısı bulunan Yusuf i Neccar ile beraber Mısır'a gitmişler, Hazreti İsa on yaşma kadar Mısır'da kalmış, sonra yine Filistin'e avdet edilerek Naşire kasabasında ikamet etmişlerdi.. Bir rivayete nazaran daha on üç yaşında iken nübüvvete nail, olmuştur. Fakat nübüvvetini otuz yaşında iken ilân etmiş, kendisine İncili şerif kitabı ile yeni bir şeriat verilmiştir. Hazreti İsa, Hazreti Yahya ile görüşmüş ve kendisine Havariyun denilen on iki zat imân etmişti.

Hazreti İsa, Havariyun ile bir gece birleşip sohbet ederken demiş ki; Daha horoz ötmeden, yani sabah olmadan sizin biriniz beni inkâr edecek, ve beni pek az bir para ile satmak isteyecektir. Filvaki Havariyundan Budaşemun nâmmdaki bir şahıs, daha sabah olmadan Yahudiler ile görüşmüş, onlardan bir miktar rüşvet almış, Hazreti İsa'nın yerini onlara haber vermişti. Yahudîler, Hazreti İsa'yı tevkif etmek için bulunduğu yere koşmuşlar, kendilerine lihikmetin Hazreti İsa gibi görünen Budayı görüp yakalamışlar, hakkmda idam hükmünü vermişler. Hazreti İsa yerine Budayı selbetmişlerdir. Hazreti İsa ise otuz üç yaşında olduğu halde Cenabı Hakkın kudretiyle semaya kaldırılmış, dünya gailesinden kurtulmuştur.. Bir rivayete ve hıristiyanların kanaatine göre Hazreti İsa, selbolunmuş ise de badehu yeniden ihya edilerek semaya kaldırılmıştır. İsa Aleyhisselâm'dan sonra Havariyun İseviyeti neşre çalışmışlar ise de aralarında ihtilâflar zuhura, gelmiş, İncil nâmına müteaddit kitaplar türemişti. Maamafih Nasraniyeti kabul edenler hakkmda bir çok eza ve cefa yapılmakta olduğundan iseviyet üç yüz sene kadar gizli tutulmuştur. Nihayet Roma İmparatoru Kostantin, milâdi İsa'dan üç yüz sene sonra bir siyasî maksatla iseviyetin alenen kabulüne müsaade etmiş, sonra Kostantaniya denilen İstanbul şehrini yaptırmış, Roma şehrini bırakıp Kostantiniye'yi payitaht edinmiş, kendisi de İseviyeti kabul eylemişti. Fakat vaktiyle gerek İncil ve gerek şeriatı İseviye güzelce zaptedilmemiş olduğundan bu hususta bir çok ihtilâflar meydana çıkmıştı. İncil nâmi ile sonradan yazılmış birçok kitaplar türemişti. Kostantin'in emriyle İznik

şehrinde binden ziyade âzası bulunan ruhanî bir meclis, toplanmış, münakaşalarda bulunmuşlar, bunlardan bir kısmı yekdiğerinin konuşmasını bile anlayamıyorlardı. Nihayet İncil nâmmdaki risalelerden yalnız dördü bu meclis azasının bir kısmı tarafından intihap edilerek onlara İncil nâmı verilmiştir..

Daha sonra Roma devleti ikiye ayrıldı. Biri Şark İmparatorluğudur ki, payitahtı İstanbul idi. Diğeri de Garp İmparatorluğudur ki, payitahtı Homa idi. Bu iki devlet, biribirini kıskanıyordu. Bu cihetle Roma devleti ikiye ayrıldığı gibi-mezhepçe de ikiye ayrıldı. Şöyle ki: Roma'da (Rim papa) ya tâbi olanlara «Katolik» denildiği gibi İstanbul patriğine tâbi olanlara da «Ortodoks» adı verilmiştir. Daha sonra da «Protestanlık» meydana çıkmıştır. Bunların da bit takım şubeleri vardır. Velhasıl: Beşeriyeti hakikî bir dîne, hakikî bir kitabı semaviye, muazzam bir vahdete kavuşturacak bir peygamberi zişana, bir şeriatı garraya lüzum tahakkuk etmişti ki, Allahü Azimüşşan, beşeriyete lütfetti, kendi kutsî dinini tebeddül ve tagayyürden mahfuz, kutsal bir kitap ile umum beşeriyet âlemine vazihen tebliğ edecek bir peygamberi alişan gönderdi ki o da hâtemülenbiya, Hazreti Muhammet JVEustafa, Sallallahü Tealâ Aleyhi ve Sellem Efendimiz ile ona nazil olan Kur'ânı Hikmet beyandan ibarettir. Artık elgıpte bunlardan müstefit olanlara..

Bir kerre düşün ki devri fetret
Bir kerre de eyle bittahayyür
Almıştı hazan cihanı yekser
Dönmüştü cihan harabezara
Gitmişti fenaya ehli hnân
İcra idilerdi bî bahane
Etmişti ufûl, mihri hikmet
Birden bire eyledi münevver
Baştan başa eyledi müzeyyen
Berk urdu tecelliyatı kudret
Ahlâkı zaman tebeddül etti
Mahvoldu delâlet ennihaye
Eshabı edeb, muradın adlı
Yağdı yere bir **lâtif** baran
Parlattı cihanı nuru imân
Mahvoldu bu nuri müsteani
İmha edemez bu nuru nâsût

Olmuştu nasıl karini zulmet
Sen asrı saadeti tefekkür
Solmuştu o dilnişin çiçekler
Reşk eyleridi zemin mezara
Tutmuştu cihanı putperestan
Âyini fazihi vahşiyane
Sönmüştü çırağı ademiyet
Dünyaları Hazreti peygamber
Âfakı ceziletül araptan
Pertevlere daldı âdemiyet
Kibrü azamet fenaya gitti
Garkoldu gönüller incilâya
Âlem bütün inşiraha daldı
Her kıt'a kesildi bir gülistan
Âfaka hayat verdi Kur'ân
Söndürmeğe sâyeden edani
Nâsûte zebun olur mu lâhût

**

قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا اِلٰى كَلِمَةٍ سَوَٓاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ
اَلَّا نَعْبُدَ اِلَّا اللّٰهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهٖ شَيْـًٔا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا
بَعْضًا اَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِاَنَّا
مُسْلِمُونَ ٦٤

o

MEALİ ÂLİSİ

(64): De ki: Ey ehli kitap! Bizim ile sizin aramızda müsavi olan bir kelimeye geliniz. Allah Teala'dan başkasına ibadet etmeyelim. Ve ona hiç bir şeyi şerik kılmayalım. Ve Allah Tealadan başka bazımız bazımızı rab ittihaz etmesin. Eğer yüz çevirirlerse deyiniz ki, şahit olunuz, bizler muhakkak Müslümanlarız.

*

* *

İZAH

(64) : Bu ayeti kerime, bütün beşeriyet aleminde bir vahdetin, bir müsavatın, bir tesanüdün bir selamet ve saadetin tecellisi için yalnız Haliki Zişanımıza ubudiyette bulunmanın lüzumunu göstermektedir. Bu ulvi gayenin ise ancak dini islam sayesinde temin edileceğine işaret etmektedir. Ve bütün insanları fevkalade hakimane bir tarzı beyan ile şöylece irşat lütfunda bulunmaktadır. Habibim!.. **(De ki:** Ey **ehli kitap)** denilen Yahudiler ve Hıristiyanlar veya Necrandan gelen Nesara taifesi **(Bizim ile sizin aramızda müsavi olan)** aynı adalet olup kendisinde peygamberlerin, semavi kitapların ihtilaf etmedikleri **(bir kelimeye)** hidayete rehber olan bir esası bir vecizeyi kabule **(geliniz). O** esas, o vecizei pür hikmet ise **(Allah Tealadan başkasına ibadet etmeyelim),** ibadetlerimizi kemali hulûs ile yalnız o mabudu zişana tahsis edelim, ondan başka halikiyetle muttasıf, ibadete müstehık bir zatın bulunmadığını bilelim, Hazreti İsa gibi mahlukata uluhiyet vasfını izafe etmiyelim, **(Ve Allah Teala'dan başka bazımız bazımızı Rab ittihaz etmesin).** Üzeyr Allahın oğludur, Mesih İbnullahtır denilmesin, kitabı ilahiye muhalif olarak bazı şeylerin tahrim veya tahlil eden rakiplere ve saireye bu hususta itaat edilmesin. Onlar da birer beşerdir. Onların öyle indi hükümlerini kabul

etmek, onları birer rab gibi tanımak onlara ibadette bulunmak demektir. **(Eğer yüz çevirirlerse)** eğer bu tavsiyeyi, bu tevcih etfüeh umdeleri kabul etmezlerse, eğer bu vahdeti âmmeyi temin edecek ulvî düsturlardan kaçınırlarsa, Ey müvehhidîn!. Onlara **(deyiniz ki)** Ey muhalifler! Ey bu hakikati mahzayi takdir edemeyen muhteris insanlar! Biliniz **(şahit olunuz ki, bizler muhakkak müslümanlarız)** bizler Cenabı Hak'kın birliğine mutekidiz, Hak'ka münkadız. Allah Tealâ'nın emirlerini, nehiylerini kemâli iz'an ile takdir ve tebcil eden kimseleriz. Artık sizin için lâzımdır ki; bizim bu vaziyetimizi itiraf edesiniz. Biz müslümanlar, başkalarını zor zoruna müslüman edecek değiliz. Siz kendi menfaatinizi düşününün de bu ulvî dini kabul ediniz, etmediğiniz takdirde artık neticesine hazırlanınız. Bu âyeti kerimede: **(Ya ahlel kitap)** diye hitab edilmesi de mühim iki hikmeti mütezammındır. Birisi: İrşad edilmesi matlup kimselere karşı kemâli mülâyemetle tedricen hitab edilmesinin lüzumunu bizlere bildirmektir» Çünkü böyle bir hitap, muhataplara bir şeref bahşetmektedir. Onların münfeil olmayıp kendilerine teklif edilen hakkı kabul etmelerine saiktir. Evet!.. Bu kitap, onların ecdadına vaktiyle peygamberler gönderilmiş, semavî kitaplar verilmiş olduğunu hatırlatmaktadır ki, bu onlar için, haddizatında bir şereftir. Diğeri de bu hitab, muhataplar için bir tenbihi havidir. Şöyle denilmiş oluyor ki: Sizin ecdadınıza kitaplar verilmişti. O kitaplar vasıtasiyle hak ve hakikâtten haberdar olmanız icap ederdi. Artık nasıl olur da o kitapların ahkâmına muhalif, yanlış itikatlarda bulunabilirsiniz?.. Nasıl olur da biribirinizi Rab ittihaz edebilirsiniz?.. Nasıl olur da insanları mabut derecesine yükseltebilirsiniz?.. Biraz düşünmeli değil misiniz..

§ Biz bir kere sair edyan\ erbabının itikatlariyle, müslümanlarm akidelerini biraz karşılaştıralım. Ezcümle Yahudiler, kendi peygamberlerine vaktiyle verilmiş olan Tevrat kitabının asıl nüshalarını kaybetmişlerdir. Bu tarihî bir hakikattir. Ondan başka onlar Hazreti İsa'yı ve bizim peygamberi zişanımızı ve bu iki zata verilmiş olan İncil ile Kur'ânı âzimi münkirdirler, bir çok bâtıl itikatlarda bulunmaktadırlar. Hiristiyanlara gelince bunlar da bir insanı kâmil olan Hazreti İsa'ya hâşâ ulûhiyet, mâbudiyet isnat ederek ona tapınmaktadırlar. Bizim peygamberi zişanımızla Kur'ânı âzimi de inkâr etmektedirler. Bir nice bâtıl âkidelerin de zebunu bulunmaktadırlar. Ellerindeki İnciller ise bütün maharreftirler.

Bırahma dini de büsbütün bâtıl bir dindir. Bu Hintlilerin kadim dini bulunmuştu. Milâttan on iki asır kadar evvel teessüs etmiştir. Ve yüzlerce mezhebe ayrılmıştır. Bunlar da teslise kaildirler. Akıl ve mantığın kabul edeceği bir tarzdan çok uzak bulunmaktadırlar. Bunların **(Veda)** adında bir din kitabı vardır.. Buda dini de rivayete nazaran milâttan altı asır evvel Hindistanda zuhur etmiş, bâtıl bir dindir. Bunun vazıına **(Buda)** denilmiştir. Bu dinde olanlar tenasuha kaildirler. Bunlara göre **(Buda)** bir çok tenasuhlardan sonra bir âlim olarak dünyaya gelmiş, hattâ, ulûhiyet sıfatını da — hâşâ — haiz olmuş, nihayet ölmeyip bir ebedî

hayat âlemine intikal etmiştir. Bugün Buda dini Şarkî Asya'da münteşir bulunmaktadır. Daha böyle bâtıl, uydurma dînler vardır ki* bunların bir kısmı «İtilâyı İslâm» ünvaniyle yazmış olduğumuz bir eserde mezkûrdur. Orada mukayeseler yapılmıştır. Bir kerer de dini celili islâmı biraz nazara alalım. Bu mukaddes din bütün edyanı ilâhîyyenin ahiri ve efdalidir. Bütün peygamberleri, bütün semavî kitapları tasdik etmektedir. Bu cümleden olarak Hazreti Musa'yı da üazreti'İsa'yı da birer büyük peygamber olarak kabul ediyor, onlara nâzil olan Tevrat ile İncili de birer kitabı ilâhî olmak üzere bizlere bildiriyor. Bu halde bir müslüman bilfarz yahudîliği veya nesraniyyeti kabul edecek olsa birçok mukaddesatı inkâr etmiş, pek cahilane bir harekette bulunmuş olur. Bîr yahudî hıristiyanlığı veyar bir hıristiyan da yahudîliği kabul edecek olsa yine bir çok mukaddesatı inkâr etmiş olacaktır. Fakat bir yahudi veya bir hıristiyan müslümanlığı kabul etse nefsine asla ağır gelmeyecektir» Çünkü yine Hazreti Musa'yı, Hazreti İsa'yı birer muhterem peygamber tanıyacaktır ,onlara nazil olmuş olan kitapların da yine birer kitabı ilâhî olduğuna mutekit bulunacaktır. Onlardan başka sair peygamberler gibi hatemülenbiyâ Hazr retlerini de bir peygamberi âKşân olarak tanıyacaktır. Hazreti Musa gibi,- Hazreti İsa gibi muhterem peygamberleri ve Tevrat ile İncil gibi kutsal kitapları tasdik ve tebcil eden Kur'ânı âzime de imân edeceklerdir. Artık mukaddes dini islâmı kabul edecek mütefekkir, münevver bir insan, hakikate ermiş, zulmetten kurtulmuş, mes'ut bir hayata kavuşmuş olmaz mı?.. İşte Cenabı Hak, bütün beşeriyeti bu kutsî dine davet ediyor...

İslâmiyet, öyle hikmet karin bir dindir ki: Bütün ahkâmı vahyiilâhîye, ilhamı sübhanîye müstenittir. Öyle mübarek.bir dindir ki: Onun mübelliğ ve nâşiri olan Peygamberi âlişan, her türlü kemâlâtı haiz, kendisinin risalet ve ulviyeti ibrazma muvaffak olduğu mucizeler ile sabit, onun peygamberliğine, bütün beyanatının mahzı hakikat olduğuna bir mucize'i ebediyye olan Kur'ânı Kerim şahittir. Kur'ânı mübin ise muazzam bir mucize olup bin üç yüz küsur senedenberi bir âyeti bile tebdil ve tağyire uğramamıştır. Bütün beyanatı; içtimaî hayatı ilâ.edecek, emir*lerden, nehiylerden, bir nice tarihî, ilmî, ahlâkî mevzulardan ibarettir. İslâm milletinin dinen istinatgahı Kur'ânı.azimin mukaddes âyetleri ile Hazreti Peygamberimizin mübarek hadisleridir ve bunlara müstenit olan icma'i ümmettir. Bütün müslümanlar bu hususta itikaden müttehitdirler Dini islâma mensup âlimlerin vazifeleri ise gerek Kur'ânı mübinin ve gerek Peygamberimize ait ahadisi şerif enin. hükümlerini bu ümmeti merhumeye tebliğ etmek, bunları şerh ve izahta bulunmaktır. Hiç bir islâm âlimi, öyle bir delile istinad etmeksizin kendiliğinden hüküm veremez. İslâm müçtehitleri arasındaki bazi ihtilâf at, esasata değil, füruata aittir, birer dinî delile müstenittir, birer hikmeti haizdir. Aralarında adavet ve burudeti asla calip değildir.

Böyle bir ihtilâfı nazar, bir hakkın tezahürü için pek halisane bir içtihada müstenit olduğu için takdirlere lâikdır. Bunun içindir ki, hakikî

müctehitler tiribirini daima tebcilde bulunmuştur. Sair milletlerin din adamları ise bir kitabı ilâhîye, bir menbai sahihe müstenit olmaksızın indî surette birçok hükümler meydana çıkarmışlar, birçok helâl olan şeylerin hürmetine Ve bilâkis bir nice haram olan şeylerin de helâl olduğuna kai! bulunmuşlar, -kendilerine tâbi olan kimseleri de bunları kabule mecbur tutmuşlar, bu suretle kendilerini adetâ birer (Rab) gibi tanıtarak kendilerine bir çok cahilleri bir nevi taptırıp durmuşlardır.

İşte dini islâm, beşeriyeti .bu gibi cahilane, mütehakkimâne hallerden menederek akıl ve hikmete tamamen muvafık, kutsal bir sahada toplanmaya, adalet ve müsavat dairesinde yaşamağa davet ediyor ki, o -saha da islâmiyetin pek vezih, pek münevver, pek müsavatperver olan daire'i selâmet ve saadetinden başka değildir.

Evet... Bütün beşeriyetin hakikî selâmet ve saadeti, dini islâm sayesinde tecelli eder. Bir dini ilâhî ki, bütün ahkâmı mahzı hakikat, zülde'i hikmet, vesile'i itilâ. Bir din mübin ki: Onun yüksek mahiyetini her düşünen, akıllı"* mütefekkir, insan onu kabule, tebcile mecburiyet hisseder. Bir ilâhî dinin mübin ki: Bütün beşeriyete Cenabı Hakkın birliğini, azamet ve kudretini ülûhiyet ve rübubiyetini tebliğ ediyor, yâlnız o hâlikı zişana ibadet edilmesini emrediyor, bütün kâinatın mucidi, mürebbisi olmak üzere o Mabudu Azimüşşanı gösteriyor. Ne mukaddes bir din ki, insanların selâmet ye saadetine vesile olacak en güzel, en hakimane hükümleri havi bulunuyor, insanları gaye'i hilkatinden haberdar ediyor. İnsanlara ölmekle mahv ve perişan olmayıp ebedî bir âleme intikâl edeceklerini gösteriyor. Alemi ahiret denilen o ebedî âlemin hâl ve sânını en açık bir surette bizlere bildiriyor. Orası için hazırlanmayı bizlere tavsiye buyuruyor. Bir ulvî dini hikmet karin ki: Bütün beşeriyeti vahdaniyeti ilâhîyyeyi, bütün peygamberanı izamı, bütün semavî kitapları, bütün uhrevî hayatı tasdika" davet ediyor. Bütün beşeriyet arasında dinen, ahlaken *oh*-vahdet tesis ederek bir müsavat, bir tesanüt, bir uhuvvet vücude getirmek istiyor, bütün insanları güzel, ibadetlere, tekvaya, biribirine yardıma sevkediyor.

Artık beşeriyet âlemi, bu kutsî dinin bu hükümlerini kabul, ve tavsiyelerine riayet ettikleri takdirde melekler gibi nezih bir hayata bir içtimaî varlığa nail olmaz mı?. Artık aralarında mühim bir tesanüt bir teavün câri olup durmaz mı?. Artık insanlık âleminde honrizane mücadelelerden, vahşiyâne hareketlerden eser görülebilir mi?.. Artık bir takım insanlar, sırf dünyevî, fânî bir menfaat mülâhazasiyle veya yanlış itikat tesiriyle kendileri gibi sonradan yaradılmış, ölüme mâruz bulunmuş kimselere tapar dururlar mı?. Velhasıl: Bütün beşeriyetin selâmet ve saadeti dini islâm ile kaimdir. Bütün peygamberanı izamın beşeriyyete tebliğ etmiş oldukları din de bu dini islâmdan başka değildir. Cenabı Hak cümlemizi bu dini mübine întisaotan mahrum bırakmasın âmin...

*

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تُحَاجُّونَ فِي إِبْرَاهِيمَ وَمَا
أُنْزِلَتِ التَّوْرَاةُ وَالْإِنْجِيلُ إِلَّا مِنْ بَعْدِهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ٦٥
هَا أَنْتُمْ هَؤُلَاءِ حَاجَجْتُمْ فِيمَا لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ فَلِمَ تُحَاجُّونَ فِيمَا لَيْسَ
لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ٦٦

o

MEALİ ÂLİSİ

(65) : Ey ehli kitap!. Ne için İbrahim hakkında muhasemede bulunuyorsunuz?. Tevrat ve İncil ise ondan sonra indirilmiştir. Bunu anlayamıyor musunuz?...

(66) : *İşte* siz o kimselersiniz ki, sizin için kendisine dair bilgi bulunan şeyde mücadelede bulundunuz. Artık sizin için kendisine ait bilgi bulunmayan şey hakkında ne için mücadelede bulunuyorsunuz?. Halbuki Allah Tealâ bilir, siz bilmezsiniz.

***

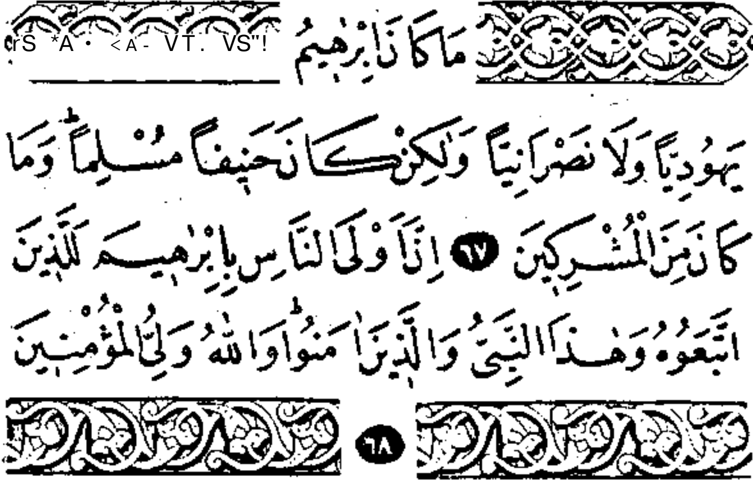
İ Z A H

(65) : Bu mübarek âyetler de ehli kitabın yanlış iddialarım, cahilâne münakaşalarım bildiriyor. Onların böyle hakikate muhalif hareketlerini takbih ve teşhir buyuruyor. Şöyle ki: (Ey ehli kitap) denilen yahudîler ve hıristîyanlar!. (Ne için İbrahim) Aleyhisselâm (hakkında muhasemede) mücadelede, münazaada (bulunuyorsunuz?) Hazreti İbrahim'in de sizlerin dininizde olduğunu iddia ediyorsunuz. (Tevrat ve İncil ise ancak ondan) Hazreti îbrahimden (sonra indirilmiştir) çünkü kendisine Tevrat verilmiş olan Hazreti Musa, Hazreti îbrahimden bin sene kadar sonra ve kendisine İncil verilmiş olan Hazreti İsa da iki bin sene kadar sonra nübüvvete nail olmuşlardır. Bunların bu kitaplarında ise Hazreti İbrahim'e dair bu iddialarına mutabık malûmat yoktur. Bâhusus yahudîyet ve nasranîyet bilâhara aslını kaybetmiştir. Artık İbrahim Aleyhisselâm'm yahudî veya nasranî dininde olduğu nasıl iddia edilebilir?. (Bunu) bu iddianın butlanını düşünüp (anlayamıyor musunuz?.) Artık bunu biraz tefekkür ediniz de bpyle hilafı hakikat bir iddiada bulunmayınız.

§ Rivayete nazaran: Yahudiler, Hazreti İbrahim yahudi idi, Nasara da hayır Nasranî idi demişler, münakaşada bulunmuşlar, Resuli Ekrem'i hakem tâyin etmek istemişler. Bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olmuştur.

(66) : (İşte) Ey yahudîler ve nasara taifesi (siz o kimselersiniz ki sizin için kendisine dair) filcümle (bilgi bulunan şeyde) Tevrat ile İncil hakkında Hazreti Musa ile Hazreti İsa'nın dini hususunda (mücadelede bulundunuz, artık) bu size yetmiyor mu?.. Artık (sizin için kendisine ait bilgi bulunmayan şey hakkında) İbrahim Aleyhisselâm'ın hâşâ yahudî veya nasranî olduğuna dair (ne için mücadelede bulunuyorsunuz?.) Sizin kitaplarınızda buna dair birşey zikredilmemiş olduğunu bilmiyor musunuz?. (Halbuki) ö münakaşada bulunduğunuz hususları, Hazreti İbrahim'in hangi din üzere bulunduğunu ancak (Allah Tealâ, bilir siz) ise onu (bilmezsiniz) artık öyle cahilâne iddialarda bulunmayınız, Cenabı Hak'kın bu husustaki beyanatını duyup kabul ediniz.

**

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(67) : Şüphe yok ki İbrahim, ne yahudî idi, ne de nasranî idi. Fakat o Hanif idi, müslim idi; müşriklerden de olmamıştı.

(68) : Şüphe yok ki, İbrahim'e nâsın en yakini, ona tâbi olmuş olanlardır. Ve bu Peygamberdir ve imân eden kimselerdir. Allah Tealâ ise müminlerin velisidir.

***

İ Z A H

(67) : Bu mübarek âyetlerde İbrahim Aleyhisselâmın kutsiyeti zâtiy-

yesini ve onunla beraber aynî dini haiz mümtaz zatların kimlerden ibaret bulunduğunu göstermektedir. Şöyle ki: **(İbrahim)** halilüllâh **(şüphe yok** ki ne) yahudîlerin ZÖmi gibi **(yahudî idi)** ne de nasaranm iddiası gibi (nasranî idi) o bütün bâtıl, maharref dinlerden beri idi. **(Fakat o. Hanif** idi) o dini kavîm olan dini tevhit ile muttasıf idi. Namazlarında Kâbeye müteveccih bulunurdu. Rizayı hak için kurban keserdi. Hitan icra ederdi, her hususta itidale riayet ederdi. O **(müslim idi)** Allah Tealâ'nın bütün emirlerine munkad idi, bütün peygamberler beyninde müşterek olan dini islâm ile muttasıf idi. **(Müşriklerden de olmamıştı)** daima Cenabı Hak'kı tevhit, ve tenzihte bulunmuş, yahudîler gibi, hıristîyanlar gibi bazı insanlara ibnullah diye tapmaktan, Cenabı Hak'ka şerik koşmaktan* her veçhile beri bulunmuştu. Artık o kutsal Peygamberi Zişanm yahudîlerden, nasaradan olması nasıl iddia edilebilir?.

(68) : Şüphe yok ki Hazreti (İbrahim'e nâsın en yakini) onunla hem din olmak hususunda en haklı bulunanı (ona tâbi olmuş olanlardır.) Onun zamanında, onu kabul ederek ona tabeiyyette bulunmuş olan zatlardır. (Ve bu peygamberdir) hatemülenbiya olan ve Hazreti İbrahim'in nesli âlisinden dünyaya gelmiş bulunan Hazreti Muhammet Aleyhisselâm'dır. Hazreti İbrahim ile Hazreti Muhammet Aleyhiselâm: Bütün esasatı diniyyede müttehit oldukları gibi, şeriatı Muhammediye de şeriatı İbrahim'e birçok hususlarda muvafık bulunmuştur. Nitekim, hac vazifesi de bu cümledendir. (Ve) yine İbrahim Aleyhisselâm'a en yakın, onunla müttehidüddin olanlar (imân eden kimselerdir) yani, hakikaten mümin olan, vahdaniyeti ilâhîyyeyi, bütün peygamberanı zişanı tasdik eden ve müslüman nâmı ulvisini haiz bulunan Ümmeti Muhammediyedir. (Allah Tealâ ise) Hazreti İbrahim'e ve sair peygamberlere ve şeriatlere inanıp kabul eden (Müminlerin velisidir) onların hafızıdır, naşiridir. İşte hakikî bir dine nailiyetin en muazzam mükâfatı!.

***

وَدَّتْ طَائِفَةٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّونَكُمْ وَمَا
يُضِلُّونَ اِلَّا اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٩﴾ يَا اَهْلَ الْكِتَابِ
لِمَ تَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَاَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٧٠﴾
يَا اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُونَ الْحَقَّ
وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٧١﴾

MEALİ ALİSİ

(69) : Ehli kitaptan bir taife, arzu etmiştir ki, sizleri idlal etsinler. Halbuki, onlar kendi nefislerinden başkasını, idlal edemezler. Ve farkına varamazlar.

(70) : Ey ehli kitap!. Ne için Allanın ayetlerini inkar ediyorsunuz? Halbuki, siz görüp duruyorsunuz.

(71) : Ey ehli kitap!. Ne için hakkı batıl ile karıştırıyorsunuz?. Ve hakkı gizliyorsunuz?. Halbuki, siz bilirsiniz...

*

* *

İZAH

(69) : Bu mübarek ayetler de ehli kitap denilen taifenin hakiki müminleri ne kadar idlale çalıştıklarını ve onların ne kadar hakikatleri tebdil ve tağyire koşup durduklarını meydana koymaktadır. Şöyle ki: Ey müslümanlar!. **(Ehli kitaptan bir taife),** dini İslama olan adavetleri saikasiyle **(arzu etmiştir ki, sizleri idlal etsinler)** sizleri mukaddes dininizden ayırmak, sizleri küfre sevketmek temennisinde bulunmuşlardır. **(Halbuki onlar kendi nefislerinden başkasını idlal edemezler).** Hakiki müminler onlara iltifatta bulunmazlar, onların iğfalatına kapılmazlar. O giruh kendileri gibi nuri irfandan mahrum kalanları dalalete düşürürler. Bu idlal hareketlerinin günahı da kendilerine teveccüh etmiş olur. (Ve) onlar bu hakikatin **(farkına)** da **(varmazlar)** haip ve haşir olarak kalırlar.

§ Rivayete nazaran yahudiler, eshabı kiramdan Muaz İbni Cebel'i, Huzeyfetübnil Yemani ve Ammaribni Yasiri - radıyallahü teala anhüm - kendi dinlerine davet etmişler, onun üzerine bu ayeti kerime nazil olmuştur. Filvaki zamanımıza kadar da yabancı milletler, birçok teşkilat vücude getirmiş; bir takım saf müslümanları idlale çalışarak kendi dinlerine alenen veya hafiyyen davet etmekte bulunmuşlardır. Bunların gayeleri beşeriyetin hakiki bir dine nailiyeti değildir. Belki kütle'i beşeriyyeyi tamamen kendilerine rabdederek bu sayede siyasi, iktisadi emellerine daha ziyade inkişaf vermektir. Ve islam cemaati namiyle karşılarında bulunan muazzam, hakiki iman ile mücehhez zevatı kutsi dinlerinden mahrum bırakarak izmihlale sevkeylemektir. Fakat Cenabı Hak, buna müsaade etmeyecektir. Pertavi İslam, O nuri ilahi kıyamete kadar her yerde parlayıp duracaktır. Bizim vazifemiz ise dost ile düşmanı tanımaktır, bir takım muğfillerin medeniyet namiyle, terakki namiyle yapılan yaldızlı, aldatıcı sözlerine kıymet vermemektir. Onların sureti haktan görünmelerine aldanmayıp, onlarm meş'um emellerini anlamaktır.

"Batıl hamişe batil-ü beyhudedir veli"
"Müşkil budur ki sureti haktan zuhur ede"

(70) : (Ey ehli kitap!. Ne için Allahın ayetlerini) yani: Asıl Tevrat ile İncil'in beyanatını, Hazreti Muhammet'in nübüvvet ve risaletine ait

malûmatı **(inkâr ediyorsunuz?) Niçin o** Hatemülenbiya Hazretlerini tasdik etmiyorsunuz?. **(Halbuki, siz) o Peygamberi Zişanın nübüvvet ve** risaletini nâtık olan âyetleri **(görüp duruyorsunuz) o** âyetleri ihtiva eden kitapların birer kitabı mukaddes olduğuna **kail oluyorsunuz. Ve yahut** siz **o** Peygamberi Zişanm mucizelerini görüp **onun** hak **bir** peygamber olduğuna muttali bulunuyorsunuz. Artık onun **risaletini inkâra nasıl cür'et** • ediyorsunu?..

«Ey şemsi risalet seni mümkin midir inkâr»
«Pür şaşeadır nurun ile enfüsü afak»

(71) : (Ey ehli kitap!. Ne için hak'kı) Resuli Ekremin evsafını havi olan Kur'ânı veya kendi kitaplarınızda sabit olan evsafı nebeviyyeyi **(bâtıl ile karıştırıyorsunuz)** örtbas ediyorsunuz?. Tahrif ve tezvire sapıyorsunuz?. **(Ve hakkı gizliyorsunuz),** O Nebiyyi Zişanm yüksek evsafını setre çalışıyorsunüz?.. Bu lâyık mıdır?.. **(Halbuki,** siz) o mübarek peygamberin bu evsafını, onun nübüvvet ve risaletini kitaplarmızdaki beyanata nazaran pekâlâ **(bilirsiniz)** böyle münkirâne hareketinizin, ne kadar muhataralı, ne kadar calibi mes'uliyet olduğunu anlarsınız. Artık böyle bir inkâra cür'etten sıkılmaz mısınız?..

Allahe olur mu hiç vasil?
Peygambere uymayan esafil!..

*

وَقَالَتْ طَائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ آمِنُوا
بِالَّذِي أُنْزِلَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَجْهَ النَّهَارِ وَاكْفُرُوا آخِرَهُ
لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٧٢﴾ وَلَا تُؤْمِنُوا إِلَّا لِمَنْ تَبِعَ دِينَكُمْ قُلْ إِنَّ
الْهُدَى هُدَى اللَّهِ أَنْ يُؤْتَى أَحَدٌ مِثْلَ مَا أُوتِيتُمْ أَوْ يُحَاجُّوكُمْ
عِنْدَ رَبِّكُمْ قُلْ إِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ
وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٧٣﴾ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ
الْعَظِيمِ ﴿٧٤﴾

——— o ———

MEALI ALISI

(72) : Ehli kitaptan bir güruh dedi ki: Müminlere indirilmiş olana sabahleyin imân ediniz, akşamleyin de onu inkâr eyleyiniz. Olabilir ki dönüverirler.

(73) : Sizin dininize tâbi olandan başkasına inanmayınız. De ki: Şüphe yok hidayet, Allah hidayetidir. Size verilen şeyin benzerinin başka bir kimseye verildiğine veya Babbinizin nezdinde aleyhinize hüccet getireceklerine inanmayın. De ki: Fazl, şüphesiz Allah Tealânın elindedir. Onu dildiğine verir, Ve Allah Tealâ vasidir, alimdir.

(74) : Dilediğini rahmetiyle mümtaz kılar. Ve Allah Tealâ pek büyük fazl sahibidir.

***

İ Z A H

(72) : Bu mübarek âyetler de ehli kitaptan bir güruhun intişarı islâmiyete mâni olmak için ne gibi hileli yollara devam ettiklerini ve onların bu çalışmalarına rağmen islâmjyetin âfâka münteşir olacağını göstermektedir. Şöyle ki: **(Ehli kitaptan)** yahudîlerden bir **(güruh)** bir taife, kendi dindaşlarından bazılarına **(dedi ki: Müminlere)** müslümanlara Hazreti Muhammed'in risaletini tasdik edenlere **(indirilmiş olana)** yani Kur'ânı mübin'e **(sabahleyin)** gündüzün evvelinde **(imân ediniz)** bu bir kitabı ilâhîdir diye ona inandığınızı söyleyin (akşamleyin **de)** gündüzün sonunda, daha akşam olur olmaz da **(onu)** o Kur'ânı **(inkâr eyleyiniz.)** Hayır... Yanılmışız, Tevrat'ta kendisinden bahsedilen kitabın bu Kur'ândan ibaret olmadığını şimdi anladık diyerek zahiren göstermiş olduğunuz islâmiyeti kabulden, Kur'ânı tasdikten rücû ediniz. **(Olabilir ki:)** Sizin böyle hilekârane hareketinizin tesiriyle, ve Kur'ânı musaddık olan bir kısım müslümanlar, islâmiyetten **(dönüverirler)** sizin bu rücûunuz, onların üzerinde böyle bir tesir yapmış olabilir. Ne hainâne bir hareket!. Bu taife hakkında deniliyor ki: Hayber yahudîlerinden on kişi imiş veya Kureyze kabilesinden bir cemaat imiş. Bunlar, içlerinde bazı kimselere demişler ki: Sabahleyin, Hazreti Muhammed'in dinine gireriz, sonra da akşamleyin deyiniz ki: Biz kitabımıza baktık âlimlerimizle müşavere ettik, Hazreti Muhammedin âhir zaman peygamberi olmadığı bizce tezahür etti, siz böyle yaparsanız onun eshabı şüpheye düşer, sizin daha malûmatlı olduğunuzu düşünür de belki islâmiyetten yüz çevirirler.

Diğer bir kavle göre de bu taifeden murat, Keab İbni Eşref ile Mâlik İbnüs Sayfdır. Kıble Kâbe'i Muazzamaya tahvil edilince bundan yahudîler müteessir olmuşlardı. Bunlar kendi dindaşlarına dediler ki: Siz Kıble hakkındaki nazil olan Kur'ân âyetine sabahleyin inanır gibi görünerek

Kâbe'ye doğru namaz kılınız, sonra da bunu inkâr ederek kendi kıble>-nize dönünüz. Umulur ki: Müslümanlar size bakarlar da, sizin daha ziyade ilim sahibi olduğunuzu düşünürler de sizin kıblenize dönüverirler.

Velhasıl: Ötedenberi müslümanları dinlerinden kaydırmak için böyle tezviratta bulunan bir nice din, düşmanları bulunmuştur. Fakat, bu gibi tezvirata aklı başında olan, dini islâmm hakikatini, ulviyetini müdrik bulunan bir müslüman iltifat eder mi?..

«Bir şem'iki mevlâ yaka bir veçhile sönmez»

(73) : Yahudiler, birbirine şöyle tavsiyelerde bulunmuşlardır: (Sizin dininize tâbi olandan Başkasına inanmayınız) sizin dininize muvafık olmayan bir dini kalben tasdik etmeyiniz. Ancak yahudîyet dinine tâbi olanları tasdik ediniz. Halbuki, bunlar bu kanaatlerinde çok aldanmış bulunuyorlar. Resulüm Ya Muhammed! (De ki: Şüphe yok hidayet, Allah hidayetidir) yani: Doğru yol, islâmiyetten ibarettir. O bir târiki hidayettir, maadası dalâlettir. Fakat o münkirler, bu hakikati bilmezler ve kendi aralarında derler ki: (Size verilen şeyin benzerinin başka bir kimseye verildiğine) inanmayınız. Size verilen Tevrat'ın bir misli, yahudîyet dininin bir nâziri başka bir millete verilmemiştir. Artık müslümanliğı kabul etmeyiniz (veya rabbinizin nezdinde) yarın kıyamet gününde (aleyhinize) başka kimselerin (hüccet getireceklerine inanmayın) hiç bir millet, sizin kadar ilme, hikmete, kitabe, men ve selva gibi, denizin yarılması gibi âyetlere, kerametlere nail olmamıştır. Artık onlar, sizin aleyhinizde nasıl hüccet ikame edebilecekler?. Öyle iddialara aldırmayınız, çünkü siz onlardan daha sahih bir dine sahipsiniz. İşte yahudîler kendilerine böyle bir kıymet veriyor, kendilerinden başkasını görmüyorlardı. Hak Tealâ Hazretleri de onları tekzib ediyor, onları intibaha şöylece davet buyuruyor: Habibim Ya Muhammed!. O hodbin şahıslara (de ki: Fazl) lütfûkerem, nübüvvet ve risalet (şüphesiz Allah Tealâ'nm elindedir) onun lütfü keremi bir kavime, bir cemaate münhasır değildir. (Onu dilediğine verir) dilediği kulunu fazl ve keremine mazhar buyurur. Çünkü Allah Tealâ herşeye kadirdir (ve Allah Tealâ vâsidir) rahmeti, keremi pek boldur ve (alimdir) her şeyi hakkiyle bilir. Herkesin ahval ve ekvaline hakkiyle alimdir. Artık ey kavmi Yehut!. Sizin vaktiyle nail olduğunuz nimetlerin kadrini bilmediniz, Peygamberlere isyan ettiniz; kitapları tahrife uğrattınız, artık sizin öyle imtiyaz iddiasına selâhiyetiniz kalmamıştır. Ve aleyhinizde hüccet ikame edecek zatların mevcudiyeti fazlı ilâhîye nazaran nasıl istibad olunabilir?.

§ Maamafih bu âyeti kerime şöyle de tevcih edilmiştir: (Ey ümmeti merhume!. Size ita edilen dinin, o dinin hakkıyyet ve ulviyetine delâlet eden hüccet ve burhanın bir misli başka bir millete verilmemiştir. Kur'-ânı azimin bir nâziri yoktur ve dini islâm en mükemmel bir dini ilâhîdir. Artık müslümanliğı münkir olanlar, sizin aleyhinize nasıl hüccet ika-

me edebilirler. Bu kemalât, sizin için bir fazlı ilâhîdir.. Allah Tealâ'nın bu fazileti, imtiyazı size vermesine kim mâni olabilir. Düşmanlarının tezviratma rağmen bu fazlı ilâhî, Ey müslümanlar sizin hakkınızda devam «dip duracaktır. Bunun tecelliyatına hiç bir kimse engel olamıyacaktır.

(74) : Allah Tealâ **(dilediğini rahmeliyle)** nübüvvet ve risaletle, fazl ve kerein, ile **(mümtaz kılar)** onu beşeriyete bir selâmet ve saadet rehberi kılar. Bunu kim istibad edebilir?.. Allah Azimüşşan, alimdir, hakimdir. **(Ve Allah Tealâ pek büyük hir lazl sahibidir)** dilediği kulunu fazl ve keremine mazhar buyurur. İşte Hâtemül Enbiya, Hazretlerini bu fazl ve keremi ile şeref Ve risalete nail kılmış, hakkında nice muazzam inayetlerde bulunmuş, onurî ümmetine de büyük bir şeref ihsan buyurmuştur..

Ey **neyyiri asumanı vahdet,**
Cisminle verince dehreziver,
Bir mislini almamıştır elbet
Kutsiyyetin ey nebiyyi enver,
Vermekte bütün ukule hayret,,
Allâh'dan ey nebiyyi muhtar

Ey revnaki alemi nübüvvet,
Eflake tefevvuk etti yerler.
Ağuşuna dâyei meşiyyet
Düşmanların itiraf ederler.
Hulkunda olan mükemmeliyet
Ettin beşeriyyeti haberdar.

***

وَمِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ إِنْ تَأْمَنْهُ بِقِنْطَارٍ يُؤَدِّهِ

لَا يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ إِلَّا مَا

عَلَيْنَا فِي الْأُمِّيِّينَ

سَبِيلٌ وَيَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ○

—— o ——

MEALİ ÂLİSİ

(75) : Ehli kitaptan[1] öylesi vardır ki, kendisine bir kıntar emanet versen onu sana ödeyiverir ve onlardan öylesi de vardır ki, kendisine bir dinar emanet bıraksan onu sana ödemez, meğer ki onun üzerine ayak direyip durasm. Bunun sebebi de ümmîler hakkında bizim üzerimize bir yol yoktur demiş olmalarıdır. Ve onlar bildikleri halde Allah Tealâya karşı yalan söylerler.

***

İZAH

(75) : Bu ayeti kerime, ehli kitaptan bazılarının emanete riayet ettikleri halde diğer bir kısmının emanete hiyanet eder olduklarını ve bu hiyanetlerinin meşruiyetine kail, bu cihetle hem dinen hem de nas ile muamele itibariyle hain bulunduklarını göstermektedir. Şöyle ki: **(Ehli kitaptan)** yahudiler ile nasardan **(öylesi vardır ki, kendisine bir kıntar)** yani birçok mal **(emanet versen onu sana)** tamamen **(ödeyiverir)** bir müşkilat çıkarmaz. Abdullah İbni Selam gibi ki, Kureyşten bir şahıs kendisine bin yüz okka altın emanet bırakmıştı, onu isteyince hemen teslim ediverdi. (Ve **onlardan)** ehli kitaptan **(öylesi de vardır ki kendisine bir dinar)** bir tek altın **(emanet bıraksan)** istediğin zaman müşkülat çıkarır veya inkar eder de **(onu sana ödemez.)** Fenhas İbni Azura gibi ki Kureyşten başka bir şahıs ona birdinar emanet bırakmıştı, isteyince inkar etti. İşte bunlardan bir kısmının adeti budur. **(Meğer ki, onun üzerine ayak direyip durasın)** yani: Yanı başında durup muttasıl istemeli veya beyyine ikame etmeli, mahkemeye vermeli ki, o emaneti ondan istirdat kabil olsun. **(Bunun)** böyle emaneti sahibine reddetmemenin **(sebebi ise)** onların şu iddialarıdır. **(Ümmiler)** yani ehlikitap olmayan araplar ve saire **(hakkında)** onların alacaklarından dolayı **(bizim üzerimize bir yol)** bir tariki mes'uliyet **(yoktur demiş olmalarıdır.)** Yahudilerin iddialarına göre muhalif olanlara zulüm etmeleri helaldir. Allah Teala onlara bu zumu Tevratta haram göstermemiştir. Cenabı Hak ise onarın bu iddialarını tekzib ederek buyuruyor ki: **(Ve onlar)** Tevratta böyle ademi hürmete dair bir şey olmayıp kendilerinin yalan söylediklerini **(bildikleri halde)** sıkılmadan **(Allah Teala'ya karşı yalan söylerler)** böyle bir zulm ve tecavüz bizim için helaldir, bu Tevratta menedilmemiştir derler. Binaenaleyh bunların hareketleri iki kat mesuliyeti müstelzimdir. Birisi başkasının malına haksız yere musallat olup onu sahibine vermemektir. Bu bir masiyettir. Diğeri de bu hareketlerinin meşruiyetini Tevrata, Cenabı Hak'ka isnat etmeleridir ki, bu daha büyük bir masiyettir, din namına bir iftiradır, ne büyük bir cinayettir.

Vakıa başka milletler arasında da emanete hiyanet edenler bulunabilir. Fakat bu haksızlığın meşruiyetine kail olup onu dinlerine isnat etmezler. Böyle küfrü müstelzim olacak bir iddiada bulunmazlar.

§ Bir kavle göre Mali kesirde emanete riayet edenlerden murat Nasaradır. Çünkü onlarda galip olan, emanete riayet cihetidir. Mali Kalilde bile hıyanet edenlerden murat ise Yahudilerdir. Çünkü onlarda galip olan da hiyanettir. Onlar yalnız kendi menfaatlerini düşünürler. Başkalarına zarar vermekten çekinmezler. Müslümanlıkta ise emanetlere her halde riayet lazımdır. Velevki sahipleri facir, kafir kimseler olsun. Nitekim bir hadisi şerif bunu sarahaten natıktır.

*

* *

بَلٰى مَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِه۪ وَاتَّقٰى فَاِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّق۪ينَ

MEALİ ÂLİSİ

(76) : Hayır... Kim ahdini ifa eder ve ittikada bulunursa şüphe yok ki Allah Tealâ o muttakileri sever.

***

İ Z A H

(76) : Bu âyeti kerime^ ehli kitaptan bazılarının iddialarını reddetmektedir. Muhabbeti ilâhiyyeye nailiyyet için riayet edilmesi lâzım gelen ubudiyet vazifelerini mücmelen beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Hayır)** öyle değil: Ümmîlerin emanetine ademi riayetten dolayı mesul olmayacağız, o bize helâldir demeleri doğru değildir. Mesuliyetten kurtulup atıfeti ilâhiyyeye nailiyetin yolu vardır. Şöyle ki, hem **(kim ahdini ifa eder)** Cenabı Hak'kıı Tevrat'ta emrettiği veçhile hâtemülenbiya ve Kur'ânı azime imân ve emanetlere riayet ederse **(ve ittikada bulunursa)** masiyetleri terk ve ibadet ve taate devam eylerse Cenabı Hak'km mükâfatına nail olur. Zira **(şüphe yok ki, Allah Tealâ o)** gibi **(muttekileri sever)** onları nimetlerine nail buyurur. Yoksa öyle emanetlere hiyanet eden, Allanın ahkâmını tebdil ve tağyire çalışan kimseler muhabbeti ilâhiyyeye, iltifatı subhaniyyeye mazhar olamazlar.

İşte bu âyeti celile gösteriyor ki: Muhabbeti ilâhiyyeye liyakat kazanmaç için bütün haram olan şeylerden sakınmak, ve uhdemize dineit teveccüh eden bütün fârizeleri, vecibeleri ifaya çalışmak lâzımdır..

*

اِنَّ الَّذ۪ينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَاَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَل۪يلًا اُو۬لٰٓئِكَ
لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ وَلَا يَنْظُرُ اِلَيْهِمْ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلَا يُزَكّ۪يهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٧٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(77) : Muhakkak o kimseler ki Allah Tealâ'nın ahdini ve yeminlerini az bir şey **mukabilinde istibdal ederler. İşte onlar için ahirette bir nasip yoktur. Ve Allah Tealâ onlar ile konuşmaz ve kıyamet gününde onlara nazar buyurmaz ve onlari temize çıkarmaz. Ve onlar için elim bir azap vardır.**

***

İ Z A H

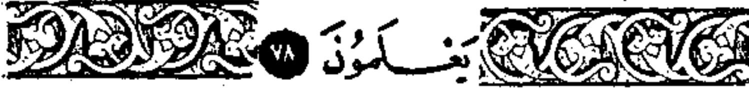
(77) : Bu âyeti kerime, ahidlerine, yeminlerine riayet etmeyen, âdî bir menfaat uğrunda mukaddesatını feda eyleyen gafillerin mâruz kala^ cajrian su'i âkibeti şöylece göstermektedir.

(Muhakkak o kimseler ki:) Sözlerinde durmadılar **(Allah Tealâ'hm ahdini)** hâtemülenbiya'ya imân, emanetleri edaya riayet edeceklerine dair deruhte ettikleri vazifeleri **(ve yeminlerini)** Vallahi imân edeceğiz, Vallahi hâtemülenbiyaya yardımda bulunacağız diye yaptıkları antları dünya varlığından **(az bir şey mukabilinde)** satar, öyle fâni ehemmiyetsiz şeyler ile **(istibdal ederler)** böyle bir gayri meşru, muzır bir harekette bulunurlar. **(İşte onlar için ahirette bir nasip yoktur.)** Ahiret nimetlerinden hiçbir şeye nail olamazlar. **(Ve Allah Tealâ onlar ile)** kendilerine meserret bahş olacak bir veçhile **(konuşmaz)** veya onlara Cenabı Hak bizzat hiç bir hitapta bulunmaz, onların yövmi kıyamette muhasebelerini melekler yapar. (Ve) Allah Tealâ **(kıyamet gününde onlara nazar buyurmaz)** onlara nazarı rahmet ile bakmaz, onları nazarı iltifatına mazhar kılmaz **(ve onları temize çıkarmaz)** onlar hakkında güzel senada, tezkiyede bulunmaz, onları günahlardan tathir buyurmaz. **(Ve onlar, için elim)** pek dert ve elem verici **(bir azap vardır),** işte dünyadaki yaptıkları denaatin cezası!

§ Bir kavile nazaran, bu âyeti kerime, Tevratı tahrif eden, hâtemülenbiya efendimizin evsafını tebdil eyleyen ve emanetlere ve saireye dair hükümleri tağyire cüret göstermiş olan bir kısım Yehut bilginleri hakkında nazil olmuştur. Bu âyeti celile, aynı zamanda bütün insanlara bir dersi intibah vermektedir. Yarın ebedî âlemde hüsrana mâruz kalmamaları için daha dünyada iken ahidlerine, mukavelelerine riayet etmelerini, dinî vazifelerini' ifaya çalışmalarını, emanetlere riayet edip ahlâka, adalet ve fazilete münafi hareketlerden kaçınmalarını tavsiye buyurmaktadır.

***

وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلْوُونَ أَلْسِنَتَهُمْ بِالْكِتَابِ لِتَحْسَبُوهُ
مِنَ الْكِتَابِ وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ
وَمَا هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَيَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُمْ

o

MEALİ ÂLİSİ

(78) : Ve onlardan bir fırka da vardır ki, kitap ile dillerini eğer **bükerler. Onu kitaptan sanasınız diye. Halbuki o kitaptan değildir. Ve derler ki, o Allah tarafındandır. Halbuki, o Allah tarafından değildir. Ve onlar bildikleri halde Allah Teaâya karşı yalan söylerler.**

*

İ Z A H

(78) : Bu âyeti kerime, elili kitaptan bir güruhun mücerret münkirane bir maksatla kitabullahın âyetlerini tahrif ve tağyire cüret etmiş olduklarını bildirmektedir. Şöyle ki: **(Ve onlardan)** ehli kitaptan, yahudî bilginlerinden **(bir fırka)** Keab İbni Eşref, Malik İbni Sayf ve Hüyey tbni Ahtab gibi bir taife **(de vardır ki, kitap ile)** Tevratın ve sairenin âyetleriyle **(dillerini eğer bükerler)** onları okurken tağyir ederler, Hâtemülenbiya Hazretlerini evsafına, ve recme ve saireye dair âyetleri tebdil ve tahrifte bulunurlar. **(Onu)** o tağyir ve tahrif ettikleri şeyi Allah Tealâ'nın inzal buyurmuş olduğu **(kitaptan sanasınız diye)** sizleri idlâl etmek için bu fezihayı irtikâb ederler. **(Halbuki)** o okudukları şey, haddizatında ve onların itikadmca da **(kitaptan değildir)** kendilerinin uydurmasıdır. (Ve) buna .rağmen sıkılmadan **(derler ki o)** okuduğumuz şeyler **(Allah taraf ındandır.)** Kendi uydurma sözlerinin tarafı ilâhîden inzal edilmiş olduğunu böyle iddiaya cüret ederler. **(Halbuki o)** uydurdukları şeyler **(Allah Tealâ tarafından)** inzal edilmiş (değildir) kendilerinin uydurma sözleridir. **(Ve onlar)** okudukları, söyledikleri o şeylerin yalan, kendi taraflarından uydurma olduğunu **(bildikleri halde)** sı-

kılmadan (Allah Tealâ'ya karşı yalan söylerler) bunun mesuliyetini hiç düşünmezler. Sırf dünyevî, adî bir maksat için, yalnız kendi mevkilerini muhafaza için etraflarında bulunan cühelayı iğfale çalışırlar. Bir hakikat güneşinin lâhutî ziyalarının muhitlerini mahrum bırakmak isterler. Ne müfsidane, ne düşmanâne bir hareketi. Evet.. Malûmdur ki: Bir hakikati diniyyeyi yanlış telâkki etmek, onu güzelce anlamadan başkalarına anlatmaya çalışmak büyük bir kusurdur, dinen mesuliyeti muciptir. Fakat böyle bir hakikati mücerret şahsi bir menfaat temini için. veya dinsizlere cemile göstermek için bile bile tebdil ve tağyire cür'et göstermek en büyük bir cinayettir. Dini ilâhîden mahrumiyete sebebdir, ebedî bir felâkete baistir. Artık biraz aklı başında olan, biraz ebedî istikbali düşünen bir kimse böyle bir cinayete cüret eder mi, kendisini ebedî bir felâket ve azaba mâruz bırakır mı?. Cenabı Hak, cümlemizi öyle bir su'i hareketten, su'i hatimeden mahfuz buyursun âmin...

*

مَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُؤْتِيَهُ اللّٰهُ الْكِتَابَ
وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِي
مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ كُونُوا رَبَّانِيِّنَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ
الْكِتَابَ وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ ﴿٧٩﴾ وَلَا يَأْمُرَكُمْ اَنْ تَتَّخِذُوا
الْمَلٰئِكَةَ وَالنَّبِيِّنَ اَرْبَابًا اَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ اِذْ اَنْتُمْ
مُسْلِمُونَ ﴿٨٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(79): Hiç bir beşer için sahih değildir ki, Allah Tealâ ona kitap, hüküm ve nübüvvet versin de sonra o nâsa AUahtan beri de bana kul olunuz deyiversin. Fakat öğrettiğiniz ve ders alıp. verdiğiniz şey sebebiyle rabbaniler olunuz der.

(80) : Ve size melekleri, peygamberleri rabler ittihaz ediniz, diye emretmez. Siz müslüman olduktan sonra size küfr ile hiç **emreder** mi?.

***

İ Z A H

(79) : Bu mübarek âyetler Hazreti İsa gibi bazı peygamberlere isnat edilen rububiyyet ve mâbudiyyet iddiasından o muhterem peygamberlerin beri olduklarını, böyle bir iddiaya hiçbir kimsenin selâhiyettar olmadığını ve o gibi zatların insanlara ne gibi şeyleri tavsiye etmiş olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Hiç bir beşer için sahih) caiz, lâyık **(değildir ki, Allah Tealâ)** ona Tevrat, İncil, Kur'ân gibi bir semavî (kitap) ve o kitabın hükümlerini, şer'î meselelerini anlamak için **(hüküm),** fehim ve istidlal **(ve nübüvvet)** gibi bir yüksek mertebe (versin de) o beşer **(sonra nâsa)** hitaben **(Allahtan beride)** yani ondan başka veya onunla beraber **(bana kul olunuz deyiversin)** böyle bir iddia öyle bir zatın sânına lâyık olur mu?. Böyle bir iddiada bulunacak kimse öyle ilâhî nimetlere, makamlara nail bulunmuş olabilir mi?.. **(Fakat)** öyle bir zat, nâsa hitaben siz.' **(Öğrettiğiniz)** kitap sebebiyle **(ve ders alıp verdiğiniz** şey sebebiyle) yani: Ey insanlardan talim ve tedris ve tederrüste bulunan zümre sizler bu mesainiz sayesinde **(rebbaniler)** den **(olunuz derler)** yoksa bana kul olunuz, diyemezler.

§ Beşer, bütün beni âdem demektir. Bir insana da bütün insanlara da beşer denilir. Bunun kendi lâfzından müfredi yoktur. «Kavm tâbiri gibi».

§ Rabbaniyyun ilim ve irfan, fekahat ve besiret, hüsnü ahlâk ve amel sahibi olan ve nâmsın terbiyesine, tenevvürüne çalışan zatlar demektir. İşte Peygamberam Zişan, ümmetlerine böyle kemâlâtı insaniye sahibi olmalarını tavsiye ederler. Yoksa kendilerine kul olmalarını hâşâ emretmezler.

Evet... Efradı ümmetin güzidelerine, ilm ye irfan sahibi olanlarına düşen vazife, itim ve kemalât ile beşeriyetin hayrına çalışmaktır, beşeriyeti hak ve hakikatten haberdar edip bu hususta onlara rehberlik etmektir, maneviyata, vicdaniyata muhalif, akide'i tevhide münafi olan bilgilerin hiç bir kıymeti yoktur. Bilâkis bu gibi muzır, hakikate münafi bilgiler, sahipleri hakkında pek müzirdir, onların manen mahvını müstelzimdir, en büyük cehaletten maduttur. Sadi merhum ne güzel söylemiştir :

سعدی بشوی لوح دل از نقش غیر دوست.
علمی که ره بحق ننماید جهالتست.

Evet... Gönül, **levhasını,** en mühim gayei hayat olan hak ve hakika-

te münafi bilgilerden, alayişten tertemiz **tutmalıdır, Çünkü bir bilgi ki,** hak yolunu göstermez, o cehaletten başka değildir.

§ Rivayete nazaran Necran Nasarası, îsa Aleyhisselâm **kendisine** rab ittihaz etmemizi bize emretmiştir, demişler; Bünün üzerine bu âyeti kerime onları tekzib için nazil olmuştur. Diğer bir rivayete göre de yahudîlerin Ebu Rafî ve Necran nasarasmm reisi Resululiaha hitaben: «Sen istermisin ki sana ibadet edelim ve seni rab ittihaz edelim?.» demişler. Resuli Ekrem Efendimiz de: «Maazallah, Alah Tealâ'dan başkasına ibadet edilmesini emreder miyiz?.. Hak Tealâ beni bunun için göndermedi ve bana bununla emretmedi diye buyurmuş, bunun üzerine bu âyeti celile nazil olmuştur.

Rivayete nazaran bir müslüman zat: Ya resulallah!. Biz biribirimize selâm verdiğimiz gibi sana da selâm veriyoruz. Sana secde etsek olmaz mı?, diye sormuş, Peygamber Efendimiz de «hayır»: Allah Tealâ'dan başkasına secde etmek caiz değildir. Siz Peygamberinize ancak hürmet edersiniz, her hakkın ehlini tanırsınız, diye buyurmuş. İşte bu sual üzerine bu âyeti kerime nazil olmuştur. Evet.. Secdenin ehli yalnız Cenabı Hak'dır. Bir Peygamberi Alişana secde etmek caiz olmayınca artık 'sair herhangi bir insana secde edilebilir mi? Firavun tabiatlı bir kimse olmalıdır ki, kendisine halkı taptırmak cüretinde bulunarak ebedî lânete hedef olsun.

(80) : (Ve size) Hazreti Muhammet veya kendisine kitap, hüküm ve nübüvvet verilmiş olan zat **(melekleri, peygamberleri rabler)** birer mabut, birer ilâh **(«ittihaz ediniz» diye emretmez)** Allah Tealâ'dan başkasını rab ittihaz etmek küfür değil midir?. Artık **(siz müslüman olduktan)** vahdaniyeti ilâhiyyeyi bilip şerefi İslama **nail** bulunduktan **(sonra size küfrile)** Allah Tealâ'ya şerif ittihaz etmekle **(hiç emreder mi?)** böyle bir şey hiç caiz olabilir mi?

Bu âyeti kerime gösteriyor ki: Bir şahsın kâfir olması, yalnız Allah Tealâ'nın varlığını bilmemeğe, o varlığı inkâr etmemeğe münhasır değildir. Belki onun varlığını kabul etmemekle beraber başkalarını da tanrı ittihaz etmek, başkalarına tapmak da küfürdür, şirki müstelzimdir. Çünkü bu halde Cenabı Hakka mâbudiyet hususunda şerik ittihaz edilmiş olur. Halbuki ondan başka mabut yoktur.

•ös aS m^i^^ مِنْ كِتَابٍ

لَتُؤْمِنُنَّ بِه۪ وَلَتَنْصُرُنَّهُ قَالَ ءَاَقْرَرْتُمْ وَاَخَذْتُمْ عَلٰى ذٰلِكُمْ

اِصْر۪ي قَالُٓوا اَقْرَرْنَا قَالَ فَاشْهَدُوا وَاَنَا۬ مَعَكُمْ مِنَ

الشَّاهِد۪ينَ ﴿٨١﴾ فَمَنْ تَوَلّٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(81) : Yadet o zamanı ki, Allah Tealâ — peygamberlere hitaben «size kitap ve hikmet verdim, sonra sîzin nezdinizdekini musaddak olarak bir Resul gelecektir. Ona elbette imân ve yardım edeceksiniz» diye peygamberlerden bir müekked aht aldıkta buyurdu ki: İkrar ettiniz mi? ve bunun üzerine benim o ahdimi alıp kabul eylediniz mi? Onlar da ikrar ettik dediler. — Cenabı Hak da — buyurdu ki: Öyleyse şahit olunuz, ben de sizinle beraber şahitlerdenim.

(82) : Artık bundan sonra kimler yüz çevirirse işte fasık kimseler onlardır.

*

İ Z A H

(8İ) : Bu mübarek âyetler, Cenabı Hak'kın Hâtemülenbiya Hazretlerini umum beşeriyete resul göndereceğini vaktiyle bütün peygamberlere ve onların vasıtalariyle bütün ümmetlerine haber vermiş ve onun bu risaletini ikrar ve onun zamanına erecek olanların ona yardım etmeleri hakkında da kendilerinden bir ahd ve misak almış olduğunu haber vermekte, böyle bir ikrar ve misaka riayet etmeyenlerin ise fasık kimseler olacağını bildirmektedir. Evet!. Cenabı Hak şöyle buyuruyor: Habibim!. (Yadet o zamanı ki, Allah Tealâ Peygamberlere) ve onların vasıtalariy-

le ümmetlerine bjtarikilvahiy **(hitabederek size)** Tevrat, İncil gibi **(kitap)** ve bir nice ahlâkî, içtimaî meseleleri havi, vahye müstenit (hikmet verdim). Bunlar ile lâzım olan dinî esasları size bildirdim. **(Sonra** sizin **nezdinizdekini)** kitabı ve hikmeti **(musaddık olarak bir resul geldi)** yani bütün evsafı sizce malûm oldu, geleceği muhakkak bulundu. **(Ona)** o gelecek Resule **(elbette imân ve yardım edeceksiniz).** Binaenaleyh bütün peygamberler biribirine inanıp onu. tasdik ve kabul ile mükellef olduklarından Hâtemülenbiya Hazretlerini de tasdik ile mükellef bulunmuşlardır. İşte bunun için bütün peygamberlere hitaben ona imân ve muavenet edeceksiniz, **(diye peygamberlerden bir müekked ahd aldıkta buyurdu ki: İkrar ettiniz mi?)** bu imânı kabul Ve itiraf ediyor musunuz? **(Ve bunun üzerine benim o ahdimi alıp kabul eylediniz mi?)** diye lihikmetin sual buyurdu, **(onlar da ikrar ettik dediler)** îmân ve yardım ile mükellef olduğumuzu itiraf ederiz, bu husustaki misakı da kabul eyledik diye cevap verdiler. Cenabı Hak da **(buyurdu ki: Öyle ise şahit olunuz)** bu ikrar hususunda biribirinize karşı şahadette bulununuz, bu ikrarınızı bütün ümmetlerinize bildiriniz. **(Ben** de) sizin bu ikrarınıza **(sizinle** beraber şahitlerdenim) artık bu ikrar ve iltizam veçhile hareket edilmesi bir vecibedir. Bu o peygamberlerin üzerine vecibe olunca onlara tâbi olduklarını iddia eden milletler" üzerine de bir vecibe, bir fariza-i diniyye bulunmuş olur. Aksi takdirde o peygamberlere tabiiyyet iddiası yalan bulunmuş olmaz mı?

İşte Hazreti Musa da, Hazreti İsa da kendi kitaplarını musaddık olan Hâtemülenbiya Hazretlerinin dünyaya şerefbalış olacağını vaktiyle bitarikilvahy bilmiş, tasdik ve ikrar eylemişlerdir. Artık onlara ittiba, iddiasında bulunanlar, nasıl olur da böyle bir tasdik ve ikrarda bulunmazlar.

§ İsr: Müekked ahd ve riayeti lâzım gelen adî görülmeyecek olan mukavele ve misak manasınadır.

(82) : **(Artık bundan sonra)** bu ikrar ve şahadetten, bu ahd ve misaktan sonra **(kimler yüz çevirirse)** Hâtemülenbiya Hazretlerini tasdikten kaçınır, onun dinine hizmet etmezse **(elbette fasık kimseler onlardır.)** ahdü misaka riayet etmeyen, cemiyetin nezih hayatını bozmaya çalışan, o gibi münkir kimseler ise, bilbeyyine sabit hakikatleri inkâra cür'et ettikleri için büsbütün fasık kimseler bulunmuşlardır. Evet... Hâtemülenbiya Efendimizin nübüvvet ve risaleti gün gibi zahir, onun neşrettiği islâmiyetin en kutsî bir dini ilâhî olduğu bedihi iken onu inkâr edenlerden daha fasık kim tasavvur olunabilir?..

*
**

أَفَغَيْرَ دِينِ اللَّهِ يَبْغُونَ وَلَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ٨٣

o

MEALİ ÂLİSİ

(83) : Artık Allah Tealâ'nm dininden başkasını mı arıyorlar?. Hal-Tmki ona göklerde olanlar da, yerde olanlar da isteyerek ve istemiyerek :munkat olmuşlardır. Ve ona döndürüleceklerdir.

***

İ Z A H

(83) : Bu âyeti kerime, indi ilâhîde yegâne makbul olan dini islâmdan başkasmf arayanların haip ve hâsir olacaklarını göstermektedir. Şöyle ki: Ahdü. ,misaka, ikrar ve şehadete muhalefet edenler, Hazreti Muhammed'in risaletini kabul etmeyenler ne istiyorlar?. (Artık) onlar (Allah Tealâ'nın dininden) bütün enbiya'i zişan arasında esasen müttehit olan dini islâmdan, o dini tevhitten (başkasını mı arıyorlar?) Bu dini islâmdan başka indi ilâhîde makbul bir din var mıdır?. Cenabı Hak, bu dini mübini kabul etmelerini kendilerine emrediyor, artık buna nasıl muhalefet edilebilir? (Halbuki ona) o halikı kerim hazretlerine (göklerde olanlar da yerde olanlar da) yani semalardaki melekler de ve yer yüzündeki insanlar da tav'an, yani (isteyerek ve) kerhen, yani (istemiyerek münkat olmuşlardır.) Teslimiyette bulunmuşlardır. (Ve) bütün bu mahlûkat (ona) o Mâbudi Zülcelâle, onun mahkemei kübrasma sevk olunacaklardır, (döndürüleceklerdir.) Ona imân ve inkiyat etmiş olanlar, cennetlere dahil, nimetlere nail olacaklardır. Onu inkâr edenler de, ona şerik koşanlar da, cehennemlere atılıp ebedî azaplar içinde kalacaklardır. Artık bu âkıbeti düşünsünler!.

§ Hak Tealâ Hazretlerine tav'an ve kerhen inkiyat ve teslimiyet meselesine dair tefsirlerde müteaddit tevcihat vardır. Ezcümle deniliyor ki, semalardaki melekler "Cenabı Hak'kı tav'an tasdik etmişlerdir. Yerde bulunan insanların ise bir kısmı tav'an, bir kısmı da kerhen tasdikte bulunmuşlardır. Şöyle ki: Bir kısım insanlar bir fıtreti selimeyi haiz, kemâli hulûs ile vahdaniyeti ilahiyyeyi musaddık olarak dini ilâhîye münkat buluna gelmişlerdir. Bir kısmı da kendi maddî hayatlarını kurtarmak için kerhen kendilerini mümin göstermişlerdir. Kalben mutekit bulunmamışlardır. Nitekim cihat meydanlarında mağlûp olan gayri müslimlerden

bir takımı bu suretle harekette bulunup durmuşlardır. Bunlar da bilahare güzel düşünüp te samimi surette islamiyeti kabul etmiş olunca şerefi İslama nail olarak kendilerini ebedi azaptan kurtarmış olurlar. Fakat öyle münafıkane bir halde yaşar, o hal üzere ölmüş olunca ebedi azaba maruz kalırlar.

Bir tufani azab neticesinde veya üzerine teveccüh eden bir beliyyeden kurtulmak maksadiyle kerhen iman edenler hakkında da bu hüküm caridir. Yani: Bu imandan sonra tashihi itikat ederek samimi surette dini İslama sarılırlarsa yine azabı ebediden kurtulmuş olurlar. Fakat bu inançları samimiyet kesbetmezse yine imansız olarak ahirete gider, azabı ebediye duçar olurlar. Bir de küfr içinde yaşamış bir kimse öleceği saatte gözleri önünde parlamaya başlayan bir azabı ilahinin tesiriyle iman ederse bu bir amanı yeis olacağından makbul olmaz. Firavunun gark olacağı andaki imanı gibi.

Diğer bir tevcihe göre de tav'an ve kerhen iman hitabının teveccüh etmiş olduğu alemi ervahta vaki olmuştur. O zaman tav'an iman edenler, bu alemde de imanlarını muhafaza ederek saadete ermişlerdir. Kerhen iman edenler ise bu alemde küfürlerini izhar ederek ebedi hüsrana uğramışlardır ve uğrayacaklardır.

Velhasıl: Bütün zevilukul, ergeç, ister istemez Cenabı Hak'kı tasdik edecek, ona inkiyad gösterilecektir. Fakat bir kısmının tasdik ve inkiyadı vakti mahsusunda vaki olmamış olacağı cihetle nezdi ilahide makbul olmayacaktır. Cenabı Hak, cümlemizi samimi imandan ayırmasın, amin...

*

* *

قُلْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَٓا اُنْزِلَ عَلَيْنَا وَمَٓا اُنْزِلَ عَلٰٓى اِبْرٰهٖيمَ
وَاِسْمٰعٖيلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطِ وَمَٓا اُوتِيَ مُوسٰى
وَعٖيسٰى وَالنَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْهُمْ
وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿٨٤﴾ وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْاِسْلَامِ دٖينًا
فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرٖينَ O

—————o—————

MEALİ ALİSİ

(84) : De ki: Biz Allah Tealaya, ve bize indirilene, ve İbrahim'e İs-

maiFe, **İshak'a, Yakub'a ve Esbate indirilmiş olana** ve Musa'ya, İsa'ya ve nebilere rableri canibinden verilmiş olanlara imân ettik, onlardan hiç birinin arasını ayırmayız. Ve biz ona müslimleriz.

(85) : Ve her kim islâmdan başka bir din ararsa elbette ondan kabul edilmez ve o ahirette hüsrana uğramışlardan olur.

*
**

İ Z A H

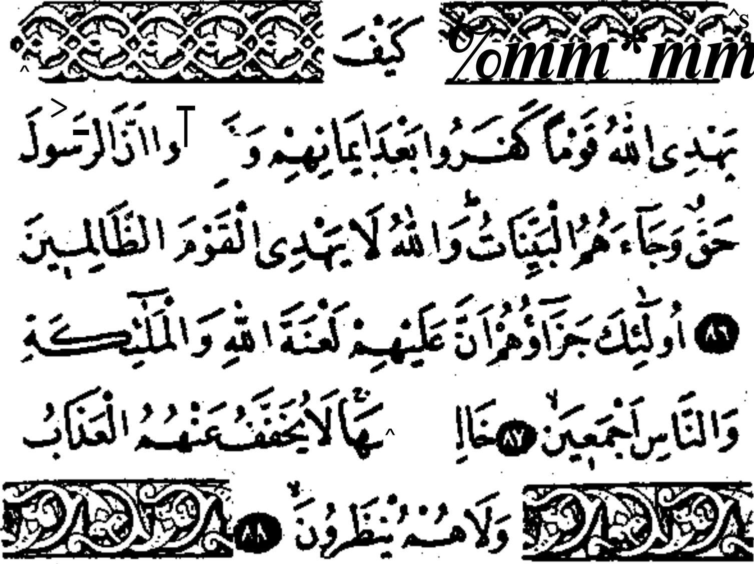
(84) : Bu mübarek âyetler Peygamberi Zişan Efendimizle ona tâbi zatların bütün enbiya ve mürselini ve onlara nazil olan bütün kitapları musaddık olduklarını, ve hepsi de dini islâm ile muttasıf olup bu dini ulviden başka edyanın indi ilâhîde makbul olmadığını ve sâliklerinin hüsrana uğrayacaklarını beyan buyuruyor. Şöyle ki: Habibim!. (De ki, biz) ben ve ümmetim (Allah Tealâ'ya) onun ulûhiyetine, ve mâbudiyetine imân ettik onu tevhit ve takdis ederiz. (Ve bize indirilene) de yani Kur'ânı Azimede imân ettik, önün bir kitabı ilâhî olduğunu tasdik eyleriz. (Ve İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve Esbate) yani Yakub Aleyhisselâmın evlât ve ahfadına (indirilmiş olana) onlara tarafı ilâhîden verilmiş olan mübarek sahifelere de imân ettik (ve Musa'ya, İsa'ya ve) sair (nebilere rableri canibinden verilmiş olanlara.) yani kitaplara ve mucizelere de (imân ettik) hepsi de haktır, indi ilâhîde makbuldür, hepsinin dini de esasen islâmiyetten başka değildir. Biz (onlardan hiç birisinin arasını ayırmayız) hepsinin de tarafı ilâhîden birer peygamber veya dini islâma hadim olarak gönderilmiş Olduğunu ve onlara tarafı ilâhîden verilen kitapların da bu bakımdan bir vahdet teşkil ettiklerini bilir tasdik eyleriz, Yahudiler, Nasara gibi onların bir kısmını tasdik, bir kısmını inkâr eylemeyiz. (Ve **biz)** ancak **(ona)** o hâliki azimüşşana (müslimleriz) ona tamamen teslimiyette bulunmuş, onun hâlikiyyette mâbûdiyyette şerik ve nazırı olmadığını bilip kendisine mutî ve münkat bulunmuş kimseleriz.

İşte ey yanlış düşünen milletler!. İslâmiyetin ne kutsî bir din olduğunu görün, anlayın, biz müslümanlar, Cenabı Hakkı şanı azametine lâik bir surette tevhit ve takdis ederiz, o Hâliki Azimüşşanın bütün muhterem peygamberlerini, mukaddes kitaplarını tasdik ve tebcil eyleriz. İşte beşeriyetin nezih itikadı ve bu suretle tecelli eder, beşeriyet arasında vahdet ve tesanüt umdeleri bu sayede husule gelir. Artık bundan daha ulvî, daha müstakim bir-târik bulunabilir mi?.

(85) : Artık her kim bu hakikati kabul etmez (ve her kim islâmdan başka) bu dini tevhitten ayrı, hükmi ilâhîye inkiyattan beri, teşrik ve teslis gibi bâtıl âkideleri havi (bir din ararsa) elbette iltizam edeceği o gayri ilâhî din **(ondan kabul** edilmez) reddedilir, takbih edilir. (Ve o) bâtıl, muharref dini veya mensuh ahkâmı kabul edib de dini islâmı ka-

bulden, onun ahkâmı celilesini tasdikten imtina eden kimse ise (ahirette hüsrana uğramışlardan olur) çünki fitreti selimesini zayetmiş, bütün beşeriyet için bir dini umumî, bir rehberi hidayet ve selâmet olan islâmiyete muhalefet etmiş, sevaptan mahrum bir ebedî felâkete, azaba mâruz kalmış bulunur.

§ Bu âyeti kerime gösteriyor ki, dini hakikî ile imân ve islâm müttehittir. İslâm hakikî, imânı hakikiden ibarettir. Bunların arasında seri şerif itibariyle mugayiret yoktur. Fakat bazan da bir mânayi lûğavî itibariyle aralarında fark bulunur. İslâm tâbiri lisanen itiraftan ibaret olur, kanaati kalbiyeye mukterin olmazsa, indallah makbul, imânı hakikiden madut olmaz. Münafıkların biz müslüman olduk demeleri gibi.

MEALİ ÂLİSİ

(86): İman ettiklerinden ve Resulün hak olduğuna şahadette bulunduklarından sonra ve kendilerine açık deliller gelmiş olduğu halde kâfir olan bir kavmi Allah Tealâ nasıl hidayete erdirir. Halbuki, Allah Tealâ zalimler güruhunu hidayete erdirmez.

(87): İşte onların cezaları, Allah Tealâ'nın ve meleklerin ve bütün nâsın lâneti muhakkak onların üzerine olmaktır..

(88) : — Onlar — bunun içinde ebediyyen kalıcılardır. Onlardan azab hafifletilmez ve onlara nazar olunmaz..

İ Z A H

(86) : Bu mübarek âyetler, islâmiyetin hakkiyyeti bir nice deliller île bedahat derecesinde zahir olup onu görüp itiraf edenlerin bilâhara küfre düşmelerini tevbih etmekte ve öyle kimselerin hidayetten mahrum, abediyyen azaba mâruz kalacaklarını bildirmektedir. Şöyle ki: Cenabı Hak'kın varlığına, birliğine **(imân ettiklerinden** ve **Resulün)** hâtemül-«nbıyanm tarafı ilâhiden gönderilen **(hak)** nübüvveti her veçhile sabit **(olduğuna şahadette)** ikrarda **(bulunduklarından sonra)** bununla beraber de o peygamberi zişanm sıdkma, onun neşrettiği dinin bir dini ilâhî olduğuna dair **(kendilerine açık deliller)** zahir ve bahir hüccetler **(gelmiş olduğu halde kâfir olan)** öyle imân ve şahadetten sonra irtidad eden **(bir kavmi Allah Tealâ nasıl hidayete erdirir)** onları nasıl cenneti»e sevk buyurur. Onlaj: fıtreti selimelerini bozmuş; dairei imâna girmiş iken onun kadrini bilmeyerek onun haricine çıkmış olan bir güruh artık hidayete lâik olamaz. Tariki hak'ka, tariki reşada sevk edilemez. O kabiliyeti kendileri ellerinden çıkarmışlar, nefislerine zulmeylemişlerdir. **(Halbuki, Allah Tealâ, zalimler güruhunu hidayete erdirmez.)** bunu bilmeleri icabetmez miydi?. Artık hidayete saadeti uhreviyeye asla nail olamıyacaklardır.

(87) : **(İşte onların)** öyle küfrü imâna tercih eden murtad kimselerin **(cezaları)** müstehık oldukları sui akıbet **(Allah Tealâ'nın ve meleklerin ve bütün nâsın laneti muhakkak onların üzerine olmaktır)** Hak Tealâ Hazretleri onların rahmetinden, kerametinden, cennetten tardeder. Melâike ile umum nâs da onlara lânethan olurlar.

Bu âyeti kerime delâlet ediyor ki: Murtad olanlar dünyada da ahrette de lanete mâruzdurlar. Bunların deaneti diğer kâfirlerden daha ziyadedir. Çünki islâmiyetin hakkiyyeti bunların gözleri önünde tezahür etmiş, kendileri de bunu itiraf eylemiş iken bilâhara bunu inkâra cür'et etmeleri en büyük bir cinayettir, islâm âlemine karşı bir hakarettir, islâm düşmanlarına bir muavenettir. Artık bunlar dünyevî; uhrevî lanetlere, azaplara müstehık olmazlar mı?. Adaleti ilâhiyye, hikmeti içtimaiyye, selâmeti »âmme bunu icabeder.

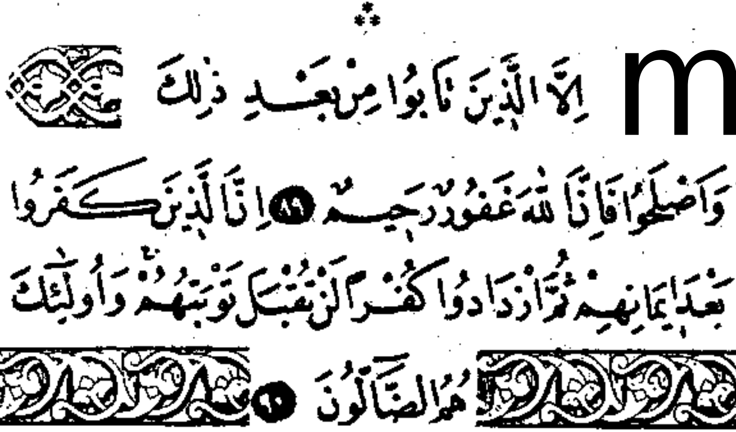
Umumun kâfir olanlara da lâalettayin lanet olunabilir. Çünkü küfür, hidayete münafi, laneti caliptir. Fakat murtad olmayıp esasen kâfir olan muayyen şahıslara ne hayatlarında ve ne de öldükten sonra lanet edilmesi caiz değildir. Çünkü bunların imân edecekleri veya imân ile ölmüş olmaları melhuzdur..

(88) : Onlar, o murtad olanlar **(bunun)** bu lanetin veya cehennem ukubetinin **(içinde ebediyyen kalıcılardır)** bu lanetten, bu azaptan ebediyyen kurtulamıyacaklardır. **(Onlardan)** cehennemde **(azap hafifletilmez).** Daima şiddetli azaba mâruz kalacaklardır. **(Ve onlara nazar olun-**

maz) onlara iltifat edilmez, onlara mühlet verilmez, aleddeyam muazzab olup duracaklardır.

Bir rivayete nazaran bu âyetler Kureyze ve Nazir yahudîleri gibi eşhas hakkında nazil olmuştur. Bunlar Resuli Ekremin evsafını kendi kitaplarında görmüş, onun hâtemülenbiya olarak mebus olacağına inanmış, ve onun risaletine, şahadet eden delâil ve mucizatı müşahede eylemişlerdi. Buna rağmen bilâhara o Resuli Zişanı bir bağy ve haset saikasiyle inkâra cür'et eylemişlerdir. Bu gibi kimseler, kendi nefislerine zulmetmiş, fıtreti selimelerini, kuvvei nazariyyelerini ihlâl eylemiş, küfrü imâna tercih eylemişlerdir. Daha hayatta iken nadim ve peşiman olup tövbekar olmaz, İslahı hâle çalışmazlarsa, ebedî lanete, hüsrana mâruz, kalmış olurlar. Ne fena, ne müthiş bir akıbet..

*

MEALİ ÂLİSİ

(89) : Ancak o kimseler ki, bundan sonra tövbe ettiler ve islâhte bulundular onlar müstesna, çünki Allah Tealâ şüphe yok ki gafurdur, râhimdir.

(90) : Muhakkak o kimseler ki, imânlarından sonra kâfir oldular,, sonra da küfrü arttırdılar, artık onların tövbeleri elbette kabul olunmayacaktır. İşte sapık olanlar, onlardır..

**

İ Z A H

(89) : Bu mübarek âyetler, küfre düşenlerin aksamını-ve her **birinin** hakkımdaki hükmi ilâhîyi beyan etmektedir. Şöyle ki: Küfr ve **irtidat**

lıalinde yaşayıp o hal üzere ölenler ebedî azaba giriftar olacaklardır. Onlar için bu azaptan kurtuluş çaresi kalmamıştır. (Ancak o kimseler ki) o küfür ve irtidat sahipleri ki (bundan sonra) bu küfürlerinden irtidatlarmdan sonra daha hayattalarken (tevbe ettiler) nadim ve peşiman olup dini islâma döndüler (ve) hallerini ahkâmı islâmiye veçhile (İslahta bulundular) hakikî surette taip ve müstağfir olduklarını bu güzel amelle-Tiyle teyid eylediler (onlar müstesna) onların tövbeleri makbul, kendileri âtifeti ilâhiyyeye nail olurlar. (Çünkü Allah Tealâ şüphesiz gafurdur) o gibi kimselerin tövbelerini kabul, günahlarını af ve setir buyurur ve (rahimdir.) Onlara merhamet eder, lütfü ihsanda bulunur. Elyerri ki, bu tövbe bu nedamet halisane olsun.. Rivayete nazaran ensarda: Hars İbni Süveyd îrtidat edip kâfirlere iltihak etmişti. Sonra nadim ve pişman olmuş, kavmine haber göndermiş, onlar da bu, hususta Resuli Âlişanımıza müracaat etmişler. Bunun üzerine bu âyeti kerime nâzil olmuş; halisane olan tövbelerin indi ilâhîde makbul olacağı bildirilmiş Gülas nammdaki kardeşi, bu âyeti Üşenmeden Hars'ı haberdar etmiş, o da Medine'i Münevvere'ye gelip huzuri nebevide tevbe etmiş, Hazreti Peygamber de onun bu tövbesini kabul buyurmuştur.

(90) : (Muhakkak o kimseler ki) o kâfirler veya murtadlar ki, (imanlarından sonar kâfir oldular) meselâ: Yahudiler gibi* ki, Hazreti Musa'ya imândan sonra, Hazreti İsa'nın nübüvvetini inkâr ederek küfre düştüler. Veyahut bazı kimseler ki, Hâtemülenbiya Hazretlerini evvelce tasdik ettikten sonra onun nübüvvetini inkâra başladılar. (Sonra da küfrü) kendi inkârlarını, adavetlerini (arttırdılar) meselâ: Yahudiler gibi ki Hz. İsa'yı inkâr ile küfre düştükleri halde muahharen Hâtemülenbiya Hazretlerini de inkâr ederek kat kat küfre düştüler, bu küfürlerinde İsrar ettiler, başkalarının imân etmelerine de mâni olmaya çalıştılar. (Artık onların tövbeleri elbette kabul olunmayacaktır) çünkü muannit kimselerdir, azabı ilâhî gözleri önünde tecelli etmedikçe, yani sekerrâti mevt halinde bulunmadıkça tövbe etmiyeceklerdir, öyle bir haldeki tövbe, ise elbette makbul değildir. Veyahut onların, tövbeleri samimî değil, nifakkârane olacaktır. Öyle bir tövbe işe kabule karin olamaz. Bir de şu var ki: Vaktiyle yapılan bir tövbeyi müteakip ona muhalif bir hareket yapılırsa, meselâ, yeniden Jrtidat edilirse artık o evvelce yapılmış olan tövbenin bir kıymeti kalmaz, öyle bir tövbe kabule karin olmaz. Bu beyanı ilâhînin bütün bunlara şümulü ve- ihtimali vardır, (İşte sapık olanlar onlardır) dalâlet üzere sabit bulunan bu kısım dinsizlerdir.

Bir rivayete nazaran: Bir güruh irtidat edip Mekke'i Mükerremeye gitmişler, biz Mekke'de oturup Hazreti Muhammed'in bir felâkete uğrayacağı zamana intizar edelim demişler, bu suretle küfürlerini arttırmışlar, bu âyeti kerime de onların hakkında nazil olmuştur.

Hülâsa: Bu mübarek âyetlerden anlaşılmış oluyor ki, küfre düşenler üç kısımdır. Bir kısmı, bidayetten kâfir olup sonra tövbe ederek is-

lâmiyeti kabul eden ve islâmiyet üzere ölenlerdir. Bunların tövbeleri makbul, kendileri uhrevî saadete nail kimselerdir.

İkinci kısım: Kâfir iken bir müddet islâmiyeti kabul eden, sonra yine kâfir olan mürtedlerdir. Bunlar bu hal üzere ölünce ebedî azaba giriftar olacaklardır.

Üçüncü kısım da kâfir olarak yaşayan ve günden güne de küfürlerini arttıran, meselâ mukaddesata hücum edip duran ve o hal üzere ölüp giden kimselerdir. Bunlar da tövbeye nail olamayıp küfür üzere ölen. ve ebedî azaba giriftar olan dinsizlerdir ki, kendilerini kurtaracak hiç bir çare bulunmayacaktır. İşte (91) inci âyeti kerime de bunu nâtıktır.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ
فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِمْ مِلْءُ الْأَرْضِ ذَهَبًا وَلَوِ افْتَدٰى بِهِ
أُولٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٩١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(91) : Şüphesiz o kimseler ki, kâfir oldular ve kâfirler oldukları halde öldüler, artık onların hiç birinden yer yüzü dolusu altın ieda edecek olsa elbette kabul edilmeyecektir. İşte onlar için elim bir azap vardır. Ye onlar için yardımcılardan bir kimse yoktur..

İ Z A H

(91) : Bu âyeti kerime, küfr üzere ahirete gidenler için hiç bir çarei halâs bulunmadığını bildirmektedir. Şöyle ki: (Şüphesiz o kimseler ki, kâfir oldular) dini ilâhînin şaşaası her tarafı tenvir edip dururken onu inkâr ederek kendilerini onun pertevinden mahrum bıraktılar (ve kâfirler oldukları halde öldüler) daha dünyada iken mütenebbih olacak kadar vakit geçtiği halde yine uyanıp şerefi imâna nail olmadan ölüp gittiler (artık onların hiç birinden) kendisini kurtarmak için çarei necat olmak üzere bilfarz (yer yüzü dolusu altın feda edecek) sadaka olarak verecek (olsa elbette kabul edilmeyecektir. Artık çarei necat zamanı geçmiştir. (İşte onlar için) öyle küfr içinde ölenler için (elim) gayet acıklı; elem

âver **(bir azap vardır)** onlar ebediyen cehennem ateşine atılmış olacaklardır. **(Ve onlar için yardımcılardan bir kimse yoktur)** onların imdatlarına kimse koşmayacaktır. Dünyada iken taptıkları, putlar, insanlar, kendilerine güvendikleri evlât ve iyalleri kendilerine yardım edemiyeceklerdir. Onlar için hiçbir medetres bulunamaz. Onlara dünyada iken yaptıkları iyilikler, sadakalar da imdadres olamıyacaktır. Çünkü onlara sahih bir imâna mukarin değildir. Küfre mukarin olan bir iyiliğin semeresi dünyada görülebilir, fakat bu iyilik dini ilâhîden mahrum olan bir kimseyi azabı ebedîden kurtarmaya vesile olamaz. Bundan kurtulmanın çaresi imândır, dini islâmı kabuldür. Ancak bazı bahtiyar kimseler olabilir ki: Dünyada yaptıkları iyiliklerin, sadakaların, bir mükâfatı azimesi olarak daha dünyada iken şerefi imâna nail olur, mümin olarak ahirete gider, o âlemde de bu güzel hareketlerinin mükâfatını maaziyadetin görürler. İşte bu, büyük bir bahtiyarlıktır. Cenabı Hak cümlemizi şerefi islâmdan bir an mahrum bırakmasın. Âmin...

***

لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ
فَإِنَّ اللّٰهَ بِهِ عَلِيمٌ ٩٢

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(92) : Sevdiğiniz şeylerden infak edinceye kadar birre nail olamazsınız ve her ne şey infak ederseniz şüphe yok ki, Allah Tealâ hakkiyle bilir.

*

İ Z A H

(92) : Bu âyeti kerime, müminlere Cenabı HakTan lûtf ve ihsanına mazhar olabilmelerinin yolunu gösteriyor, onların âlicenabane hareketlerine işaret ediyor, gayri müslimlerin fidyeleri kabul edilmediği halde müminlerin yapacakları infakm, hayır ve hasenatın kabul edileceği müminlere tebşir buyuruyor. Şöyle ki: Ey müminler! **(Sevdiğiniz şeylerden)** mala, cana, nefse ait, insanlarca taban mahbub ve matlub olan umurdan hak yolunda bezil ve **(infak etmedikçe)** bunları sarf ve tasaddukda bulununcaya kadar **(biri-e)** bir kâmil hayra veya bir rahmeti ilâhîyyeye, bir sevabı azîme, bir rızayı hakka veya ravzai cennete **(nail olamazsınız)** böyle bir kemâle, bir muazzam mükâfata erişemezsiniz, (ve) hak yolunda **(her ne şey infak ederseniz)** gerek en sevgili şeylerinizden olsun ve gerek olma-

sın (şüphe yok **ki, Allah Tealâ onu)** o ihfak ettiğiniz şeyi **(hakkiyle bilir)** ona göre sizlere mükâfatını ihsan buyurur. Halisane olan hiç bir infakı mukabelesiz bırakmaz.

Velhasıl: Allah rizası için sadaka vermek, zekât vermek bir infaktır. Bir cah ve mesnedi islâmiyete hizmet için güzelce idare etmek ve icabında onu terk eylemek bir infaktır. Darı islâmı müdafaa için harp sahasına atılarak bedenen fedakârlıkta bulunmak bir infaktır. Rizayı hak için mahlûkata kavlen, fiilen yardım etmekte bir infaktır. Bir mümin muktedir olduğu halde indellüzûm böyle bir infakta bulunmadıkça makamı birre nail, ebrari ümmetten madut olamaz. Bunun içindir ki, esfiya'i ümmet, hak yolunda mallarını, canlarını feda etmekten asla çekinmemişlerdir. Hattâ rivayet olunuyor ki: Bu âyeti kerime nazil olunca eshabı kiramdan birçok zatlar büyük infaklarda bulunmuşlardır. Ezcümle Ebu talha hazretleri, huzurı nebeviye varmış, Ya resûlallah! Benim mallarım arasındaki en sevdiğim bir bahçem vardır, onu nereye emrederseniz oraya bırakayım diye sormuş, Resuli Ekrem de ne güzel, ne güzel, onu yakın akrabana infak et diye buyurmuş, Talha Hazretleri de o bahçesini amcazadelerine ve sair kariplerine bağışlamıştır.

Hazreti Ömer de kisraiim medaini fethedildiği zaman esirler arasından bir cariye satın aldırmıştı, cariye Medinei Münevvere'ye getirilince Hazreti Ömer'in muhabbetini celbetniişti. Bu âyeti kerime nazil olunca o sevdiği cariyesini rizaya hak için azat eylemiştir.

Hele eshabı kiramın ve birçok islâm mücahitlerinin ilâyı islâm için cihat meydanlarına atılıp en kıymetli, en sevgili varlıkları olan canlarını feda etmiş oldukları tarihen sabit bir hakikattir ki, bütün o fedakârlıklar bu babtaki evamiri ilâhîyyeye kemâliyle inkiyat ve imtisalin bir şayanı tebcil neticesidir. Cenabıhak'ka olan muhabbet ve merbutiyetin bir parlak nişanesidir.

«Canlar feda muhabbeti cânana ser değil»
«Terki ser etmek ehli dile bir hüner değil»

*
* *

كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلًّا لِبَنِي إِسْرَائِيلَ إِلَّا
مَا حَرَّمَ إِسْرَائِيلُ عَلَى نَفْسِهِ مِنْ قَبْلِ أَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرَاةُ قُلْ فَأْتُوا
بِالتَّوْرَاةِ فَاتْلُوهَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٩٣﴾ فَمَنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ
الْكَذِبَ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٩٤﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(93) : Bütün taamlar, Tevratin nûzulundan evvel İsrail oğullarına helâl idi. İsrailin kendi nefsine haram kıldığı şeyler müstesna. **De** ki: Eğer **sadık kimseler iseniz Tevratı getiriniz de onu okuyuveriniz.**

(94) : Ondan sonra Allah Tealâ namına kim yalan yere iftirada **bulunursa işte onlar zalimdirler.**

*
**

İ Z A H

(93) : Bu mübarek âyetler, bazı ahkâmı şeriyyenin vaktiyle de neshedilmiş olduğunu göstererek bunun hilafını iddia edenleri ilzam etmekte, HâtemüFenbiya Hazretlerinin risaletine şahadette bulunmaktadır. Şöyle ki: Yahudilerden bir taife, Resuli Ekrem efendimizle görüşmüşler ve demişler ki: Sen İbrahim Aleyhisselâmm milleti üzere bulunduğunu iddia ediyorsun, hem de onun dininde haram olan şeylerin helâl olduğuna kail oluyorsun, bu nasıl olur? Bunun üzerine bu âyetler nazil olarak onların bü iddiaları t^kzib edilmiş, o haram olan şeylerin bilâhara haram olduğu Tevratta sabit, bu cihetle neshin vukuu muhakkak olduğundan artık bunun hilafını *ey* İsrail oğullan nasıl iddia ediyorsunuz? Getiriniz Tevratı, okuyunuz bakalım iddianızı teyit edecek bir şey var mı? Öyleyse bazı ahkâmdaki nesh iddasını inkâr edemezsiniz? Evet... İşte buyuruluyor ki: **(Bütün taamlar)** bütün yiyecek şeyler veya bütün taamın nevileri **(Tevratın nûzulundan evvel Beni İsraile helâl idi)** onlardan yiyip içebilirlerdi, dinen memnu değildi **(İsrailin)** Hazreti Yakub'un **(kendi** nefsine **haram kıldığı şeyler müstesna)** onlar kendisine mahsus olarak haram, kılınmıştır. Şöyle ki: Rivayete nazaran Hazreti Yakub şiddetli bir hastalığa tutulmuş, rahatsızlığı devam etmiş, Cenabı hak bana şifa verirse, yiyip içmesini en sevdiğim şeyleri nezrim olsun nefsime haram kıldım demiş ve şifayab olunca en sevdiği deve eti ile deve sütünü terketmiştir. Ve diğer bir rivayete göre de Hazreti Yakub, irkun' nisa denilen bir hastalığa tutulmuş, etibbanm tavsiyelerine binaen deve etini ve sütünü kendisine haram kılmıştır. Bir de Beni İsraile isyanları yüzünden bazı taamlar bir ukubet, bir ceza olmak üzere bilâhara haram kılınmıştır. Yoksa bunlar Hazreti Âdem ve Hazreti İbrahim zamanından beri haram bulunmuş değildir. Habibim: Onlara (de **ki:** Eğer) siz o iddianızda **(sadık** kimselre iseniz Tevratı getiriniz **de onu okuyuveriniz)** öyle kadim bir hörmete dair Tevrat'ta bir âyet varsa gösteriniz, illâ Tevrata ve saireye hilafı hakikat şeyleri isnat etmeyiniz.

(94) : **(Ondan sonra)** bu tahrimin bilâhara vukuu Tevratin mütalaasıyla da sabit olduktan sonra **(Allah Tealâ namına)** o ne nisbet suretiyle

(kim yalan yere) hilafı hakikat **(iftirada bulunursa)** bunu Cenabı Kak Hazreti İbrahimden beri haram kılmıştır derse **(işte onlar)** böyle iddiada bulunanlar **(zalimlerdir.)** Haktan batıla tecavüz etmiş, din namına yalan söylemek fezahatini irtikâb etmiş kimselerdir. Binaenaleyh Resuli Ekrem'e karşı münakaşaya cüret edenler de iddialarını isbat edememiş Teyratı götürüp onda davalarını teyid edecek bir âyet gösterememişlerdir. Bu suretle de Resuli Ekrem'in nübüvveti sabit olmuştur. Çünkü evvelce hiçbir şey yazıp okumamış olduğu halde Tevratin mündericatma muttali olup* onunla münkirleri iskât ve ilzam buyurması bir nevj mucize eseridir. Ve böyle bir hörmetin bilâhara vukuu Tevratta muharrer olduğundan bu da neshin cevaz ve vukuuna bir delildir. Artık bunun hilafı nasıl iddia edilebilir.

**

MEALİ ÂLİSİ

(95): De ki: Allah Tealâ sadıktır. Artık hanîf olan İbrahim milletine tabi **olunuz. Ve o asla müşriklerden olmamıştır.**

***

İ Z A H

(95) : Bu âyeti kerime: Beyanatı nebeviyenin vahyi ilâhîye müstenit olduğundan her veçhile doğru olduğunu, bunun hilafını iddia edenlerin de yalancı olduklarını tariz tarikiyle bildirmektedir. Ve bütün insanları daire'i islâmiyete davet eylemektedir. Şöyle ki: Habibim! O seninle münakaşaya cüret edenlere **(de ki: Allah Tealâ sadıktır)** bütün beyanatı aynr hakikattir. Bizim helâl ve harama dair verdiğimiz malûmat da Cenabr Hak'km vahyine, bizlere bildirmesine müstenit olduğundan tamamen doğrudur. Hilafını iddia ise hâşa Hak Tealâ'yı, onun dinini tekzibdir. **(Artık)** küfürden, cehaletten kurtulmak istiyorsanız **(hanif olan)** bir dini tevhit olup batıl dinlerden müberra bulunan **(İbrahim milletine)** milleti İslama (tâbi olunuz.) İbrahim aleyhisselâmın da bütün peygamberlerin de milleti bu milleti islâmiyeden, bu dîni tevhitten başka değildir. (Ve o) İbrahim aleyhisselâm **(asla müşriklerden olmamıştır)** o daima vahdaniyeti ilâ-

hîyyeye mutekit, daima dini işlâmı neşre hadim bulunmuştur. Öyle insanlara tapan, mabudiyet isnat eden kimselerden asla bulunmamıştır, onlar ile hiçbir alâkası yoktur, onların İbrahim aleyhisselâm'a intisab iddiaları hilâfı hakikattir. Bu beyanatı kur'aniye, Yahudîler ile Nasara'nın bir nevi müşrik olduklarına tariz ve işaret etmektedir.

إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ
مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ ﴿٩٦﴾ فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَقَامُ إِبْرَاهِيمَ
وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ
إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿٩٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(96) : Şüphe yok ki, insanlar için ilk tesis **edilmiş olan ev, Mekkedeki o çok mübarek ve âlemler için hidayet olan Beyti Muazzamadır.**

(97) : Onda açık alâmetler, İbrahimin makamı vardır. Ve her kim ona girerse emin olur. Ve onun yoluna gücü yeten kimseler üzerine de o beyti hac etmek Allah Tealâ için bir haktır. Ve her kim inkâr ederse şüphe yok ki, Allah Tealâ bütün âlemlerden ganîdir.

İ Z A H

(96) : Bu mübarek âyetler, Kâbe'i Muazzamanın ulviyetini, onu ziyaretin ehemmiyetini gösteriyor. Onun sair mabetlerden efdaliyetini inkâr edenlere bir reddiyye mahiyetinde bulunuyor.

Rivayete nazaran Yahudiler demişler ki, beyti mukaddes, kâbeden efdaldir, çünkü beyti mukaddes, nebilerin muhaceret etmiş oldukları bir makamdır ve arzı mukaddesede bulunmaktadır. Müslümanlar da demişler ki: Hayır Kâbe âzamdır. Bunların bu münakaşalarından Resuli Ekrem efendimiz haberdar edilmiş, onun üzerine bu âyetler nazil olmuştur. Şöyle buyuruluyor ki: **(Şüphesiz, ihsanlar için)** onların ibadetleri için emri ilâhî

ile **(ilk)** vaz ve **(tesis edilmiş olan ev)** ibadethane, mukaddes makam **(Mekke'deki o çok mübarek)** hayır ve nef'i ziyade **(ve âlemler için)** Kıblegâh olduğu cihetle vesile'i **(hidayet olan)** beyti muazzama **(dır.)** Çünkü o muazzama beyti ziyaret eden, onun etrafında tavaf eyleyen, onda itikâfa giren müminler için pek ziyade sevap vardır, günahların affına vesiledir ve daha nice faideler vardır. Naklen sabit olduğuna göre yer yüzünde umum ehli imân için ilk yapılan mabet Kâbe'i muazzamadır. Bunu Hazreti Âdem bina etmiştir. Sonra tufanda mahvolduğundan onu aynı yerde Hazreti İbrahim yeniden yapmıştır. Daha sonra ada münhedim olmakla cürhüm'den bir kavmi, bilâhara da Amalika kavmi ve en sonra Kureyş kabilesi bina kılmıştır. Böyle daima mukaddes bir mâbet olarak vücude getirilmiş ve umum müminler için bir kiblegâh bulunmuştur.

Bir rivayete göre de Kâbe'i muazzama Sema ile yeryüzünün yaratılması zamanında su yüzünde olmak üzere melekler tarafından bir zübdei bayza halinde vücude getirilmiştir. Sonra da yer sahası bunun altında teşekkül etmiştir. Hazreti Âdem cennetten yeryüzüne hubut edince melekler kendisine demişler ki: Bu beyti muazzamayı tavaf et, biz bunu senden iki bin sene evvel tavaf ettik.

Velhasıl Kâbe'i muazzama, böyle kadim, mübarek bir mabettir. Mescidi aksadan daha mukaddem ve daha mukaddestir.

(97) : **(Onda)** o muazzam beytullahta **(açık alâmetler)** vardır. Onun kutsî bir mabet olduğuna vazih deliller vardır. Ona suikasitte bulunan eshabi fil gibi cebabire kahrı ilâhîye uğramışlardır.

Asırlardan beri onun üstünden kuşlar uçup gitmezler, ona tazim için etrafında dolaşırlar. Onda Hazreti **(İbrahimin makamı vardır)** Kâbe'i muazzamayı inşa ederken üzerine bastığı taşta mübarek ayaklarının eserleri bulunup elan ziyaret edilmektedir. Bir rivayete nazaran da Hazreti İbrahim Şam'dan Mekke'i Mükerreme'yi ziyarete gelmiş ve at üzerinde bulunmuş iken muhterem mahdumu Hazreti İsmail'in refikası, Hazreti İbrahim'in başını yıkamak istemiş, Hazreti İbrahim attan inmeyince mübarek sağ ayağının altına bir taş koyarak o taraftan mübarek başını yıkamış, sonra da sol tarafına taşı koyarak o taraftan da yıkamış, Hazreti İbrahim'in mübarek ayakları o katı taşa tesir ederek bir hârika olmak üzere onda derince bir iz bırakmıştır. İşte bu taşın elan bulunduğu yere makamı İbrahim denilmektedir. (Ve **her kim ona)** beyti muazzamaya (girerse) iltica ederse **(emin olur)** orada bulundukça kendisine tecavüz olunmaz. Hazreti Ömer'den mervidir ki: Ben Kâbe içinde pederim Hattabın katiline raslamış olsam oradan çıkıncaya kadar kendisine dokunmam. İmamı Azama göre de katledilmesi şer'en lâzım gelen bir şahıs Haremi Şerife iltice etse kendisine taarruz olunmaz, şu kadar var ki, ona yiyecek ve içecek verilmez, harice çıkmağa muzdar bir halde bırakılır. Fakat Haremi Şerif dahilinde katil olan bir kimse hakkında Harem dahilinde kısas icra edilebilir. İmamı Şafii'ye göre ise Harem haricinde katil bir şahıs hakkında da Haremi Şerif

dahilinde kısas icra edilir. Zira kısasta hem hakkullûh, hem de hakkı abid vardır. Kul hakkını tehir ise caiz değildir.

Maahaza Beytullahı halisane bir surette ziyaret edenler, azabı ahiretten emân bulmuş olurlar. Elverir ki, bilâhara mes'uliyeti mucip bir harekette bulunmasınlar.

Bir hadisi şerifte (51^Ti.Li)1r^^.«jctu^^lJöU^) buyurulmuştur. Yâni herhangi müslüman, Mekke'i Mükerreme ile Medine'i Münevvere'den birinde vefat ederse kıyamet gününde emin olarak bâsolunur. Ne devlet! Artık bir mümin, bir mâni bulunmadıkça o gibi makamatı âliyyeyi ziyaret etmek istemez mi?. **(Ve onun yoluna gücü yeten)** yani hicaza gidebil-, mesi için yiyeceği, içeceği, nakil vasıtası ve sıhhati bedeniyyesi bulunan **(kimseler üzerine de o beyti)** Kâbe'i Muazzamayı gidip **(hac etmek)** ziyarette bulunmak bir vazifedir. Ve **(Allah Tealâ için)** o kimselerin ifaya dinen mecbur oldukları **(bir haktır)** o kimse bunu ifaya borçludur. (Ve her **kim inkâr ederse)** haccm farziyetini münkir olarak küfre düşerse veya kendisine hac farz olduğu halde onu terk eylerse kendi aleyhine hareket etmiş, kendisini mesuliyete giriftar eylemiş olur. Allah Tealâ onun haccma hâşâ muhtaç değildir. **(Şüphe yok ki, Allah Tealâ bütün âlemlerden ganidir).** Hiç bir kimsenin ibadet ve taatine muhtaç değildir. Bu gibi ibadetleri kullarına emretmesi onların maddî ve manevî faideleri içindir. Nitekim hac farşesinin nice hikmetleri, faideleri vardır ki, bütün bunlar bu vazifeyi ifa edenlere aittir. Bunları bilâ mâni terkedenler ise küf ram nimette bulunmuş olmazlar mi?

§ Haccm şerait ifası için Bakare süresindeki (128-172.) âyetlere müracaat!.

§ Mekke'i Mükerreme: Ceziretülarabın merke'zi ve en büyük şehridir. Hicaz hıttai mübarekesinde bulunmaktadır. Kâbe'i muazazmayı havidir ve Peygamberimizin meskati re'sidir. Bu cihetle bütün âlemi islâmm en mukaddes bir beldesidir. Hangi tarihte ve kimler tarafından tesis edilmiş olduğu kafi surette malûm değildir.

§ Mekke tâbiri lügat itibariyle bir şeyi mas'etmek, azaltmak, helâl etmek demektir. Mekke'i Mükerreme'de birçok zairleri saha'i mübarekesine topladığı, ziyaretçilerinin günahlarını azalttığı ve kendisine suikast edenlerin helâkına sebeb olduğu için veya bulunduğu vadinin suyu az bulunduğu için böyle Mekke namını almıştır.

§ Bekke de Mekke'i Mükerreme demektir. Bu kelime de lügat bakımından içtima ve izdiham mahalli demektir ve ezmek ve defetmek manasınadır. Mekke'i Mükerreniede hac için nâsın kendisinde toplandığı, veya kendisine suikast edenlerin başları ezilip defedildikleri için böyle Bekke namını almıştır.

§ Kâbe'i Muazzama da: Mescidi Haram denilen mukaddes bir **mabedin ortasında bulunan,** bütün müminlerin kiblegâhı olup dört köşeli **bulunduğu için Kabe unvanını alan bir** mukaddes makamdır ki: Bunun dört **tarafından her hangi birine müteveccihen namaz kılınır ve etrafında ta-**

vaf vazifesi icra edilir. Bunun ortasında bulunduğu mabede tazim için Beytullah ânvanı da verilmiştir.

***

MEALİ ÂLİSİ

(98) : De ki: Ey Ehli Kitap!. Ne için Allah Tealâ'nın âyetlerini inkâr ediyorsunuz? Halbuki Allah Tealâ yaptıklarınıza hakkiyle şahittir.

(99) : De ki: Ey Ehli Kitap! Ne için imân edenleri Allah Tealâ'nın yolundan men ediyorsunuz? Onun çarpıklığını istiyorsunuz? Halbuki sizler **şahitlersiniz, Allah Tealâ da sizin yaptıklarınızdan gafil değildir.**

***

İ Z A H

(98) : Bu mübarek âyetler, ehli kitabı uyanmaya ve ehli İslâma karşı müğfilâne hareketlerde bulunmadan vazgeçmeğe davet ediyor, onların kötü hareketlerini gösteriyor. Şöyle ki: Habibim! Senin risaletini inkâr, ümmetini idlâl etmek denaatinde bulunan Yehud ile Nasara taifesine (de **ki:** Ey **Ehli Kitap)** bir kere sıkılınız, vaktiyle ecdadınıza verilmiş olan kitapları da okuyup duruyorsunuz, artık **(ne için Allah Tealâ'nın âyetlerini inkâr ediyorsunuz)** neden Kur'anı azimi tasdik etmiyorsunuz? Ne için ondaki hacca ve saireye ait emirleri kabul eylemiyorsunuz? Kendi kitabınızdaki âyetleri de, Hazreti Muhammed'in risaletini müş'ir olan Tevrat ile İncil'in beyanatını da ne için bilmemezlikten geliyorsunuz? **(Halbuki, Allah Tealâ yaptıklarınıza hakkiyle şahittir)** onları görüp bilmektedir. Sizi bu inkârınızdan dolayı elbette muaheze edecektir, sizi şüphe yok ki, muazzab kılacaktır.

(99) : Habibim!. Onlara **(de ki, ey ehli kitap)** kendi küfr-ü dalâl için-

de yaşadığınız size kifayet etmiyor mu? **(Ne için iman edenleri)** müminleri, içinizden islamiyeti kabul eyleyenleri de **(Allah Tealanın yolundan)** islamiyetten, beşeriyyeti ebedi saadete kavuşturacak olan dini tevhitten **(men ediyorsunuz?)** bir takım hilelere, iftiralara cür'et ederek onları şerefi islamiyetten mahrum bırakmaya çalışıyorsunuz? **(Onun)** o dini ilahinin, o teriki hak olan islamiyetin **(çarpıklığını istiyorsunuz?)** bir hidayet yolu olan islamiyetin müavveç sıhhat ve hikmete gayri muvafik bir halde görülmesini arzu ediyorsunuz? Bir takım batıl, uydurma iddialarda bulunuyorsunuz? Mesela: Nesh asla caiz değildir, halbuki müslümanlıkta nesh kabul ediliyor diyorsunuz. Kıblenin Kabe'i Muazzamaya tahvilini de dedikodu meselesi yapıyorsunuz. Hazreti Muhammed de bizim kitaplarımızda evsafı muharrer peygamber değildir, diyorsunuz, bu sözler ile islamiyeti kabul etmiş ve edecek olan zatların kalplerine şüpheler, tereddütler düşürmek istiyorsunuz. **(Halbuki, sizler şahitlersiniz)** İslamiyetin hakkıyyetini görüp durmaktasınız. Hazreti Muhammed'in evsafını kitaplarınızda okuyup anlamaktasınız, buna kendi vicdanınız da kanaat eder. Yahut siz kavminiz arasında sözlerine itimat edilen kimselersiniz, mühim hususlarda sizin şahadetinize müracaat edilmektedir. Artık, nedir bu kadar ihtiras! Nedir bu kadar haktan inhiraf! Sizin bu haliniz, cezasız kalacak mı sanıyorsunuz? Hayır hayır. **(Allah Teala, sizin yaptıklarınızdan)** haşa **(gafil değildir)** bu inkarınıza, bu hile ve igfalkarane harekatınıza kemaliyle alimdir.

Evet!.. Sizler bile haktan ayrılıyorsunuz, başkalarını idlale çalışıyorsunuz. Fakat Allah Teala kahretsin sizleri bu hale sevkeden, hasettir, dünya muhabbetidir, hissi rekabettir. Siz bilir kişiler olduğunuz halde böyle inkara, başkalarım idlale cüret edip duruyorsunuz.

§ Bu münkirlere böyle, ey ehli kitap! diye hitab edilmesi, onlara birtevbih içindir. Onların bu inkarlarının, bu küfürlerinin daha kabih olduğuna işaret içindir. Çünkü cahil kimselerin kabahati ile alim kimselerin kabahati müsavi sayılamaz, bile bile kabahatte, cinayette bulunanlar daha ziyade muahezeye maruz kalırlar. Binaenaleyh kendileri ehli kitap, ehli ilim oldukları halde bir takım hakikatları örtbas edip inkara, başkalarını da idlale çalışanların bu hareketleri elbette pek şenidir, elbette büyük bir insafsızlıktır. Artık cezaları da ona göredir.

*

* *

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تُطِيعُوا فَرِيقًا مِّنَ الَّذِينَ
9 أُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُم بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ
وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَأَنتُمْ تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ آيَاتُ اللَّهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهُ
وَمَن يَعْتَصِم بِاللَّهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ

MEALİ ÂLİSİ

(100) : Ey imân edenler! Kendilerine kitap verilmiş olanlardan herhangi bir güruha itaat ederseniz sizi imânınızdan sonra çevirip kâfirler yaparlar.

(101) : Ve nasıl küfre dönersiniz ki, sizlerin üzerinize Allah Tealânm âyetleri okunuyor, ve aranızda da Peygamberi bulunuyor. Artık her kin» Allah Tealâ'ya sığınırsa muhakkak doğru bir yola çıkarılmış olur.

*

4 *

İ Z A H

(100) : Bu mübarek âyetler, islâm düşmanlarının mel'anetkârane hareketlerine işaret ederek müslümanlara bir intibah dersi vermektedir. Şöyle ki: **(Ey imân edenler!)** Hazreti Muhammed'e tabi, şerefi İslama nail olan müslümanlar! Yahudiler gibi vaktiyle **(kendilerine)** Tevrat gibi **(kitap verilmiş,)** bilâhara onun hükümlerine, muhalefet ederek küfre düşmüş **(olanlardan)** Şaş İbni Kays ve emsali gibi **(her hangi bir güruha itaat eder)** onların sözlerine kıymet verir, iğfalâtma kapılarak biribirinize düşman kesilirseniz, onlar **(sizi imânınızdan)** şerefi İslama nail, uhuvveti diniyyeyi haiz, biribirinize rizayıhak için muhib olduğunuzdan **(sonra çevirip)** irtidada sevkederek sizleri **(kâfirler yaparlar)** badelimân küfre düşürürler. Artık onların bu sui maksatlarını anlamaz mısınız?. Onların sözlerine kıymet verir misiniz? Elbette anlayıp kıymet vermemeniz icabeder.

(101) : Evet... Siz onlara nasıl itaat edersiniz, onların sözlerine nasıl kıymet verebilirsiniz! (Ve) onlara uyup ta **(nasıl küfre dönersiniz ki)** Allah Tealâ sizlere hidayet buyurdu, sizleri şerefi İslama nail kıldı, **(sizlerin üzerinize)** sizleri tenvir için Resuli Ekrem tarafından mazhar olduğu

vahyi ilâhîye, müstenit (Allah Tealânın âyetleri) kur'anı azimin mübarek **beyanatı (okunuyor)** bunları dinleyip yüksek tebligatını anlıyorsunuz, **(ve) bahusus (aranızda da peygamberi bulunuyor)** Fahrikâinat, Hâte**mülenbiyai** vel'mürselîn, olan, ve aynı rahmet, aynı hidayet bulunan Hz. **Muhammet Aleyhisselâm bulunarak** sizleri irşat ve ikaz buyuruyor. Bu **halde öyle düşmanların** suitelkinatına iltifat edilebilir mi? **(Artık)** ey **müslümanlar! O** düşmanların sözlerine bakmayınız, başkalarından kork**mayınız,** aranızda rabıtayı diniyyeyi güzelce muhafaza ediniz Allah Tealâ'**ya ilticada** bulununuz. Şüphe yok ki **(her kim Allah Tealâya sığınırsa)** onun mukaddes dinine sarılırsa, bütün umurunda ona iltica ederse **(muhakkak doğru bir yola çıkarılmış)** hidayete ermiş, selâmet ve saadete kavuşmuş, tariki dalâletten kurtulmuş **(olur.)** Artık hangi aklı başında olan bir insan bunun hilafını iltizam edebilir.

§ Tarihen sabittir ki: İslâmiyetten evvel Hicaz havalisinde bulunan Evs ile Hazrec kabileleri biribirinin pek şiddetli düşmanı bulunuyordu. Aralarında nice kanlı savaşlar olmuştu. Yevmibüas denilen tarihi bir günleri de vardı. O günkü muharebelerde nice kanlar dökülmüştü Evs kabilesi galip mevkiinde bulunmuştu. Yahudiler bunların bu savaşlarından istifade eder dururlardı. Vaktaki bu iki büyük kabile şerefi İslâma nail oldu, aralarında güzel bir din kardeşliği teessüs etti, o eski hasmâne günlerini unuttular, elele vererek müttehit bir cemiyet haline geldiler, bu sayede selâmet ve saadete erdiler. Fakat islâmiyetin düşmanları, bunları kıskanmaya başlamışlardı, müslümanların arasına tefrika düşürmek istiyorlardı, bu düşmanlardan olan «Şaş İbni Kays» nammdaki ihtiyar bir Yahudi, müslümanlara karşı hasedi pek ziyade idi. Bir gün Evs ile Hazrec'den müslüman bir cemaatin elele vererek görüştüklerini görmüştü. Bunların biribirine muhabbetini, kalben temayülünü, sözlerindeki vahdet ve samimiyeti görüp hasedi galeyana gelmişti. Onların yanlarına bir Yahudi gencini göndermiş, vaktiyle Yevmi Büasdaki kanlı hâdiseleri musavvir olan manzumeleri okutmuş, Evs ile Hazrec arasındaki o eski hasmâne vakaları hatırlatmış, bunun üzerine o iki cemaat arasında biribirine karşı bir münazaa yüz göstermiş, biribirine karşı savaşa kalkışmışlar, her biri kendi kabilesine mensup olanları toplamış, adeta çarpışmaya başlamışlardı. Bu keyfiyetten haberdar olan Resuli Ekrem, sallallahü aleyhi vesellem efendimiz, muhacirler ile ensardan bir zümre nezdi saadetinde olduğu halde onların yanlarına teşrif etmişler: «Ben sizin aranızda bulunduğum halde ve Cenabı Hak sizlere islâmiyeti ihsan ve kalplerinizi telif buyurduktan sonra cahiliyyete ait iddialara mı kalkışıyorsunuz?» diye beyan buyurmuş, onlar da şeytanın vesvesesine, düşmanlarının hilesine, ifsadına uğramış olduklarını anlayarak uyanmışlar, ağlamışlar, silâhlarını atarak biribirine sarılmışlardır.

İşte bu hâdise üzerine bu mukaddes âyetler birer mev'iza'i ilâhiyye, birer vesile'i intibah ve irşat olmak üzere şeref nüzul buyurulmuştur. Bunlar, kendi milleti islâmiye için bir ulvî intibah vesilesidir. Evet... Şüphe

yok: Müslümanlara lâzım olan odur ki: Aralarındaki din kardeşliğinin kadrini güzelce bilsinler, dünyevî fâni maksatlar dolayisiyle biribirine karşı düşmancasma bir vaziyet almasınlar, dostlarını ve düşmanlarını tanısınlar, düşmanlarının yaldızlı, münafıkane sözlerine aldırmasınlar, parça parça ayrılarak kuvvetlerini zaafa uğratmasınlar, sözleri de, özleri de, gayeleri de bir olsun. Bütün çalışmaları islâm milletinin vahdetine, umumi faidesine, islâm yurdunun selâmetine itilâsına müteveccih bulunsun. Bu sayede milleti islâmiye yaşar, terakkiden terakkiye nail olur, düşmanlarının da gözleri kör olarak muzir ümitleri suya düşmüş bulunur. Yoksa düşmanların sözlerine bakılır kıymet verilirse, — Cenabıhak muhafaza buyursun — cemiyeti islâmiyenin perişan bir hale gelmesi, muhakkaktır, Düşmanlar, müslümanları şaşırtmak için neler neler söylerler, islâmiyetin mani'i terakki olduğunu mu söylemezler, müslüman unsurları namına tefrikayı, adaveti mucip yalan sözleri mi uydurmazlar, doğru söz söyleyen, müslümanlarm hayrhahı bulunan zatlara teassup, cehalet mi isnat etmezler, fezaili ahlâkiyye dairesinde yaşamayı asriliğe münafi, münevverliğe muhalif mi saymazlar. Artık bizlere düşen vazife, bu gibi iğfalâta kulak vermemektir, aldanmamaktır. Nitekim vaktiyle Ziya paşa merhum, bu gibi islâm düşmanlarının haleti ruhiyelerini şu gibi manzumeleriyle teşhir etmiştir:

İsnadı teassüp olunur merdi gayure.
Dinsizlere tevcihi reviyyet yeni çıktı.
İslâm imiş devlete pa bendi terakki.
Evvel yok idi işbu rivayet yeni çıktı.
Milliyeti nisyan ederek her işimizde
Efkârı firenğe tebaiyyet yeni çıktı.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ حَقَّ تُقَاتِه۪ وَلَا تَمُوتُنَّ اِلَّا
وَاَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾ وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَم۪يعاً وَلَا
تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ كُنْتُمْ اَعْدَٓاءً فَاَلَّفَ
بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَاَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِه۪ٓ اِخْوَاناً وَكُنْتُمْ عَلٰى شَفَا حُفْرَةٍ
مِنَ النَّارِ فَاَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِه۪
تَهْتَدُونَ ﴿١٠٣﴾

MEALI ALISI

(102) : Ey imân etmiş olanlar!. Allah Tealâ'ya bihakkın tekva ile ittikada fonlununuz. Ve siz ancak müslümanlar olduğunuz halde vefat ediniz.

(103) : Ve hepiniz Allah Tealâ'nın ipine sımsıkı sarılınız ve biribirinizden ayrılmayınız. Ve Allah Tealâ'nın üzerinizde olan nimetini de yâdediniz ki, siz biribirinize düşmanlar iken sonra Allah Tealâ kalplerinizi birleştirdi 4e onun nimeti sebebiyle kardeşler oluverdiniz ve sizler ateşten bir çukur kenarında iken sizi ondan geçip kurtardı. İşte Allah Tealâ âyetlerini sizlere açıklar, taki hidayete erebilesiniz.

İ Z A H

(102) : Bu mübarek âyetler;, müslümanlara Hak Tealâ'dan korkmalarını, dini İslama güzelce sarılmalarını, vahdeti islâmiyeyi muhafazaya çalışıp dünyevî, uhrevî felâketlerden halâs, hidayet ve saadete nail olmalarını emir ve tavsiye buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ey imân etmiş) şerefi islâma nail olmuş (olanlar) bu nimetin kadrini biliniz, uhdenize düşen ubudiyet vazifelerini ifaya çalışınız. (Allah Tealâ'ya bihakkın .takva ile) zatı kibriyâsına karşı lâyık olan hasiyet ve hörmetle (muttakiler) zümresinden (olunuz) uhdenize düşen vecibeleri ifa, maharimden ictiban ediniz. (Ve siz ancak) şirkten beri, kemâli ihlâs ile tevhidi bariye mülâzım (müslümanlar olduğunuz halde vefat.ediniz) siz ölünceye kadar ve ölüm anında yalnız haleti islâm üzere sebat ediniz, başka bir halet üzere bulunmayınız ki, ebedî selâmet ve saadete erniiş olasınız.

(103) : (Ve) ey müslümanlar,'. (Hepiniz) bir cemiyet halinde (Allah Tealâ'nın ipine) Kur'ânı Mübine, dini islâma, ibadet ve taate veya cemaati müslimine (sımsıkı sarılınız) cümleten onun ahkâmı, muktezası dairesinde hareket ediniz, sakın tefrikaya düşmeyiniz. (Ve birbirinizden ayrılmayınız) ehli kitap denilen Yahudiler, Hıristiyanlar gibi veya zamanı cahiliyetteki müşrikler gibi ihtilâfa düşmeyiniz, birbirinize arka çevirmeyiniz» birbirinizi düşman telâkki etmeyiniz, birbirinizle cenk ve cidale kalkışmayınız, hak ve hakikate,muhalif hareketlerde bulunmayınız (ve) mahaza (Allah Tealâ'nın üzerinize olan) sizlere lütfen vermiş olduğu bipâyan (nimeti de yâdediniz ki) vaktiyle asırlardanberi imândan mahrum (birbirinize düşmanlar îdiniz) o vakit birbirinize saldırır dururdunuz (sonra Allah Tealâ) sizi nimeti islâma, uhuvveti diniyyeye nail kıldı, o sayede (kalblerinizi birleştirdi) sizleri bir kutsi itikada, bir ulvî gayede cem eyledi (de onun) o halikı kerimin o pek muazzam (nimeti sebebiyle) eski düşmanâne tavrınızı terkederek hemen (kardeşler oluverdiniz.) İslâm şerefine-nail, din kardeşliğini haiz bulundunuz. Bahusus, Evs ile Hazrec kabileleri ki, neseben ana baba bir kardeşler iken birbirine düşman olmuş,

aralarında yüz yirmi sene kadar adavet, cenk ve cidal devam etmişken islâm olur olmaz bu hunrizâne husumetten kurtularak din kardeşleri olmuşlardı. Bunları düşününüz (ve) ey nimeti İslâma nail olanlar!. **(Sizler)** keblelislâm küfrünüz ve sair sui haliniz yüzündeni **(ateşten bir** çukur **kenarında)** cehennemin kıyısında olup hemen içine düşecek bir vaziyette **(iken)** Cenabı Hak islâmiyet sayesinde (sizi **ondan)** o çukurdan, o ateşin küfreden (geçip **kurtardı)** öyle bir badireden, öyle bir suihatimeden kurtulmuş oldunuz! Elverir ki, islâmiyetinizi güzelce muhafaza edesiniz. (İşte **Allah Tealâ âyetlerini)** kudret ve azametini, lütuf ve ihsanını gösteren delilleri (sizlere) böyle vâzih beyanat ile **(açıklar)** sizin nazarı tefekkür ve intibahınıza vaz eyler **(ta ki hidayete erebilesiniz)** hidayet ve islâmiyet üzere sabit kao>m olasınız, derecatı hayrın en mükemmeline. eresiniz..

§ Bu mübarek âyetler, bizim hattı hareketimizi şöyle tâyin buyurmuş oluyor :

1 — Biz müslümanlar için lâzımdır ki, bizimle hem din olmayan kimselerin dinimiz ve milletimiz hakkındaki yanlış sözlerine iltifat etmeyelim, aramızda ihtilâf ve iftirak vücude getirecek lâkırdılarına, tavsiyelerine kıymet verip dinlemeyelim.

2 — Biz müslümanlar kendi aramızda ittihad ve ittifak dâiresinde yaşıyalım, mütesanid olalım, birbirimize elden gelen muaveneti yapalım, nifak ve şikakdan, adavet ve rekabetten kaçınalım.

3 — Biz Müslümanlar her hangi müşkil bir mesele muvacehesinde kalınca Kur'ânı Mübine, ahadisi şerifeye, içmai ümmete müracaat edelim. Dünyevî ve uhrevî hayrımızı onlardan bekleyelim. Bütün mukaddesatımıza hürmetten asla ayrılmayalım.

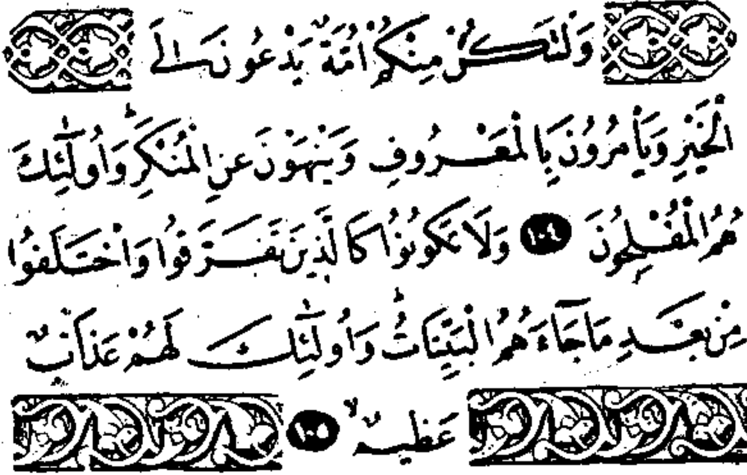
§ Tekva: Günahtan sakınmaktır, vacibatı ifa, meharimden içtinaptır. Cenabı Hak'kın emirlerine ve nehiylerine riayettir, şeriatı garanm adabını muhafazadır. Dergâhı ülûhiyetten uzaklaştıracak şeylerden kaçınmaktır. Allahü Azimüşşanm ukubetlerinden tevakki eylemektir. İttikada fakva ile muttasif olmaktır, Hak Tealâ Hazretlerinden korkmaktır, gayri meşru şeylerden sakınmaktır. Tükat da bu mânayadır.. Hakkı tukat ise bihakkın tekva demektir, hakkiyle muttaki olmak manasınadır. Tüka ve tük ye» de tekva gibi nefsi haramlardan ve .şüpheli şeylerden korumak demektir. İbni Mes'ut hazretlerinden rivayete göre bihakkin tekva, itaat edip âsi olmamaktır, şükredip küfranı nimette bulunmamaktır, zikredip unutmamaktır. Bütün bunlar insanlara istidatları dairesinde teveccüh eden birer vazifedir. Binaenaleyh (102) inci âyeti kerimenin hükmü mensuh olmayıp bu veçhile câridir.

« يسدرارباب فكرته وخطابه »
« فاتقوا الله يا اولى الابصار »

§ Habl: Lügatte kalın ip, urgan, halat, rabıta demektir. Boyun damarlarına **(hablülverit)** denir. Mecaz, istiare, temsil kabilinden olarak

Kur'ânı Mübine, şeriatı islâmiyyeye, ibadet ve taate, ahd-ü emane, cemiyyeti islâmiyyeye ve insanı taleb ettiği hayırlı bir şeye kavuşturan sebebe, vasıtaya da «heblullâh» denilmiştir. Çünkü kuvvetli bir ipe, bir urgana, sarılan kimse, yükseklere çıkabilir, sükûttan kurtulur, denizden, kuyudan çıkmaya muvaffak olur. İşte Cenabı Hak'kın kitabına, dinine sarılanlar da dalâlet ve mâsiyetten kurtularak selâmet ve hidayet sahasına vâsıl olurlar.

***

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(104) .- Ve sizden hayra davet eder, mâruf ile, münkerden nehy eyler bir cemaat bulunsun işte felâh bulucular onlardır..

(105): Ve kendilerine beyyineler geldikten sonra ayrılık çıkarıp ihtilâfa düşenler gibi de olmayınız. Ve işte onlar için büyük bir azap vardır.

**

İ Z A H

(104) : Bu mübarek âyetler, milleti islâmiyeyi başka milletler gibi **tefrikaya düşmekten men** etmektedir. Bilâkis bu islâm milleti arasında **pek hayırhahane hareket ederek** bütün beşeriyeti irşat edecek, ittihat ve **ittifaka davet eyleyecek zümrelerin** bulunmasını emreylemektedir. Şöyle **İd: Ey ümmeti Muhammediye!. Siz** daima müttehit ve mütesanit olunuz **(ve sizden) nâsı (hayra) dünyevî ve uhrevî menfaatlere (davet eder) delâlette, tavsiyede bulunur ve (mâruf ile) meşru, mâkul, faideli şeylerle**

lütufkârane bir surette (emir) eder. Ve (münkerden) gayri meşru, gayri ahlâkî şeylerin yapılmasından (nehy eyler) bunların terkini fenalığını ihtar eyler (bir cemaat) bir mümtaz zümre (bulunsun) âmmenin intibahi,. tenevvüri, istifadesi bu gibi zatların bulunmasına mutavakkıftır (ye işte felâh bulucular), kemaliyle felah ve necata erenler (onlardır.) Böyle nâsı hayra davet edip münkerden nehy eden nasih hayırhah olan zatlardır, mücahitlerdir. Nitekim muhterem, müctehit imam Ahmet İbni Hambelden mervidir ki: Peygamber Efendimiz, bir gün minberde iken «nâsın hayırlısı kimdir» diye sual olunmuş, Resuli Ekrem Hazretleri de şöyle cevap vermiştir: Nâsın en hayırlısı, onlara mâruf ile emir, onları münkerden nehy edendir, ve onların Allah Tealâdan en ziyade muttaki olanıdır, vesileyi rahme en ziyade riayet eyleyenidir. Velhasıl: Bütün müslümanlar birbiri hakkında hayırhah olduğu gibi içlerinden bir kısmı güzide zevat da daima emri mâruf ve nehyi münkerde bulunarak milleti islâmiyyenin diyanetine, ahlâkına, içtimaiyatına hizmette bulunmalıdır. Ve bu hizmet bütün milletçe takdir ve tebcil edilmelidir. Filhakika emri bilmâruf, nehy anilmünker, bu ümmeti merhume için bir büyük vazife'i diniyyedir» Bu vazife esasen bütün heyeti müslimine müteveccihtir. Fakat efradı ümmetten her biri bu vazifeyi ifa edebilecek bir iktidarda bulunmaz. Bu mühim vazifeyi güzelce yapabilmek için ilim ister, tecrübe ister, hakimane hitapta bulunmak melekesi ister, ihtiyacı âmmeyi takdir etmek kabiliyeti ister. Binaenaleyh bu kutsal vazife, kifaye tarikiyle farzdır. Bir halk arasında bunlardan bir zümrenin bu vazifeyi ifa etmesiyle bu fârize ifa edilmiş olur. Böyle bir vazife hiç ifa edilmediği takdirde ise bütün millete mesuliyeti diniyye teveccüh eder, hepsi de günahkâr olur.

Bu vazife en büyük bir hayrhahlıktır, kemalâtı insaniyyenin tecellisine, milleti islâmiyenin tenevvürüne, terakkisine, bir uhuvvet dahilinde yaşamasına hadimdir. Maatteessüf bunu takdir edemiyenler de bulunur. Binaenaleyh bir muhitte nahy anilmünker vecibesi, eğer mümkün ise el ile yapılır, bu mümkün değilse dil ile yapılır. Bu da kabil değilse, o fenalık kalb ile red ve takbih olunur.

(105) : Ey hidayete nail olmuş müslümanlar!. Siz öyle müttefik,, hayırhah bir halde yaşayınız, (ve kendilerine beyyineler) vâzih deliller, emirler (geldikten sonra) haktan (ayrılık çıkarıp) o hususta (ihtilâfa düşenler) yahudîler, hıristîyanlar ve sair münkir kavimler (gibi de olmayınız) onlar kendilerine peygamberleri tarafından vahdaniyeti ilâhîyye^ uhuvveti diniyye ve saire telkin edilmiş olduğu halde ona muhalefet ettiler, birbirine düşman gruplara ayrıldılar, hakikî dinden mahrum kaldılar, (ve işte onlar için) öyle ihtilâfa düşüp esasatı diniyyelerini kaybeden-kavimler için (büyük bir azap vardır) onlar cehennem azabına giriftar olacaklardır, hak üzere toplanmaları emir olunduğu halde birbirine karşı. cephe alarak ihtilâf ve iftiraka düştükleri, esasatı diniyyelerini kaybedip hatemüledyan olan dini İslama karşı da inkârda, husumette bulundukları için öyle ebedî bir cezaya müstehık olmuşlardır.

Binaenaleyh ey ümmeti islâmiye! Sizler tarihten ibret alınız, aranızdaki tesanüdü, uhuvveti diniyyeyi ihmal etmeyiniz, daima müttehit, daima birbiriniz hakkında hayırhah bulununz ki, dünyada da ahrette de selâmet ve saadete eresiniz.

§ Mâruf; aklen ve şer'en güzel görülüp kitaba ve sünnete muvafık olan her hangi bir şeydir. Münkerde bilâkis aklen ve şer'an çirkin görülüp kitaba ve sünnete muhalif bulunan herhangi bir şeydir.

***

يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ فَأَمَّا
الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ
فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿١٠٦﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ
ابْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَفِي رَحْمَةِ اللَّهِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١٠٧﴾
تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا
لِلْعَالَمِينَ ﴿١٠٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(106) : Bir nice yüzlerin ağaracağı ve bir nice yüzlerin de kararacağı günü — zikrediniz —. O yüzleri kararmış olan kimselere: İmânınızdan sonra kâfir mi oldunuz?. O halde yaptığınız küfür sebebiyle azabı tadınız, — denilecektir —.

(107) : Ve amma o kimselerin ki yüzleri ağarmıştır, onlar Allah Tealâ'nm rahmeti içindedirler. Onlar orada ebedî olarak kalacaklardır.

(108) : İşte bunlar Allah Tealâ'nın âyetleridir. Onları sana hak olarak tilâvet ediyoruz. Allah Tealâ ise alemlere zulüm irade buyurmaz.

**

İ Z A H

(106) : Bu mübarek âyetlerde bütün beşeriyete bir alemi mükâfat ve mücazat olan ahiret hayatını hatırlatmakta, onları intibaha, tefekküre davet etmektedir. Şöyle ki: Ey nâs!. Düşününüz, mütenebbih olunuz (bir nice yüzlerin) nuri imân ile parlayacağı (ağaracağı) bir zevki manevî ile bembeyaz olacağı günü, kıyamet âlemini yâdediniz. (Ve bir nice yüzlerin de) küfr ve mâsiyetleri sebebiyle (kararacağı) simsiyah kesileceği her taraftan zulmetler içinde kalacağı (günü — zikrediniz —.) Yarın kıyamet günü (o yüzleri kararmış olan) kâfir (kimselere) teybin için denilecektir ki: Siz (imânınızdan sonra kâfir mi oldunuz?) Öyle bir şeyi nasıl irtikâb ettiniz?. (O halde yaptığınız küfür sebebiyle azabı tadınız.) Bu azap, sizin amelinizin bir cezasıdır. Siz bu cezaya müstehık bulunmaktasınız.

Bu küfürden murat, ya yevmi ezeldeki ahd-ü misaka muhalif olan küfürdür ki: Bütün küf fara şâmildir. Veya ehli kitabın küfrüdür ki onlar, vaktiyle kendi peygamberlerini tasdik etmiş ve kitaplarında âhır zaman peygamberinin evsafını görüp onun bütün beşeriyete peygamber gönderileceğini de tasdik eylemişlerken bilâhare o nebiyyi âlişanı inkâr ederek küf*e düşmüşlerdir. Binaenaleyh yevmi kıyamette onlara ihanet için: «Siz imânınızdan sonra küfre düştünüz, öyle mi?. Artık ebedî cezanızı çekip durunuz..» denilecektir.

(107) : (Ve amma o kimselerin ki yüzleri) nuri imân sayesinde parlayıp (ağarmıştır) bembeyaz nuranî bir halde bulunmuştur. (Onlar) da (Allah Tealâ'nın rahmeti) cenneti (içindedirler); nice nimetlere, tecellilere nail olacaklardır ve (onlar orada) o darı naim olan cennette (ebedî olarak kalacaklardır) oradan asla ayrılmayacaklardır, bir daha ölüme mâruz kalmayacaklardır. Bu muazzam nimetleri devam edip duracaktır.

(108) : (İşte bunlar) bu vaat ve vait hakkındaki beyanatı kur'âniyye (Allah Tealâ'nın âyetleridir) bütün insanların nazarı dikkat ve intibahını celbedecek hakikatlerdir. (Onları sana) Habibim ya Muhammet!. Cibril Emin vasıtasiyle (hak olarak tilâvet ediyoruz) müminler ile kâfirlerin böyle mükâfat ve mücazata uğramaları hak ve adle mukarindir. Bunlarda cevr ve zulm şaibesi yoktur. Ne muhsin, mümin olanların sevabı noksan verilir, ne de günahkârların, münkirlerin cezaları haksız yere artırılır. Her birine istihkakına göre muamele yapılır. (Allah. Tealâ ise) âdili mutlaktır. (Alemlere zulm irade buyurmaz) Cenabı Hak zulümden münezzehtir, bütün mükevvenat onun eseri hilkatidir, onun bütün efali muktezayı hikmettir, bütün mahlûkatı hakkındaki hükümleri, iradeleri aynı adalettir.

***

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿١٠٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(109) : Göklerde olan da, yerde olan da Allah Tealâ'nındır. Ve bütün işler de Allah Tealâ'ya döndürülür..

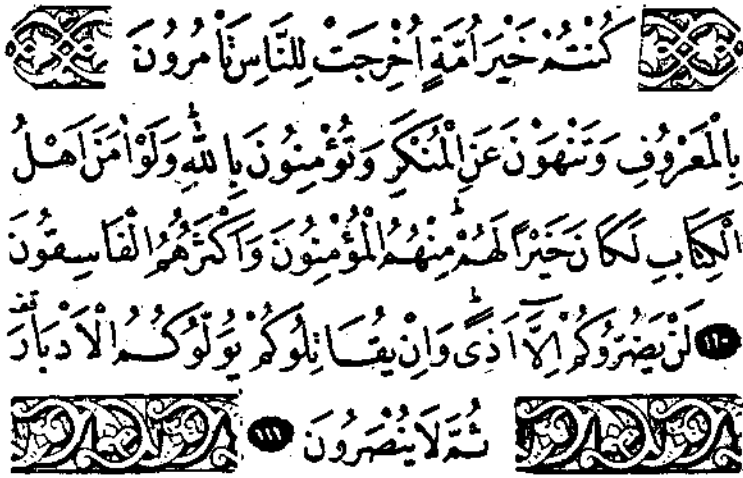
*

Î Z A H

(109) : Bu âyeti kerime de gösteriyor ki: Bütün mukevvenat, Cenabı Hak'kın birer mahlûkudur, birer memlûkudur. Bütün bunların idaresi Hak Tealâya aittir. Binaenaleyh bunların hakkındaki vaat ve vaidi, bütün hükümleri müktezayı adalettir. Şöyle ki: **(Göklerde)** mevcut **(olan da yerde)** mevcut **(bulunan da)** bütün bunlar yalnız **(Allah Tealâ'nındır)** onun birer eseri hilkatidir, bütün bu hadisatı kevniyede malikiyet ve hakimiyet Cenabı Hak'ka aittir. Bütün bunları yaratan, yaşatan, ten'im ve tazîp buyuran o Haliki Zişandir. **(Ve bütün bu),** mükevvenata ait (işlerde) umur ve husus da **(Allah Tealâya)** onun hükm ve kazasına **(döndürülür.)** Onun darı mükâfat ve mücazatına sevkolunur. Binaenaleyh bütün bunlara mâlik ve hakîm olan Cenabı Hak'tır. Bunlar da müktezayı hikmete göre tasarrufta bulunur. Bunlardan kimini ebedî saadete erdirir, kimini de istihkakına binaen ebedî azaba mâruz bırakır. Buna hiçbir kimsenin müdahaleye, itiraza hak ve selâhiyeti olamaz. (»II>.1.4İIIJ_I>)

§ Ümmet: Bir şey üzerine toplanmış olan zümre, taife, cemaat demektir. Şer'an ümmet: Bir peygambere tâbi, onun tebliğ ettiği ahkâm ile âmil kimselerdir. Bizim Peygamberimizin risaleti bütün beşeriyete şâmil olduğundan ona tâbi olan, onun şeriati ile âmil olan müslümanlara (Ümmeti Muhammediye) (Ümmeti icabet) denilir. Bu şerefe nail olmayan sair insanlara da (ümmeti davet) denilir ki, onlar müslümanlığı kabul etmedikçe ümmeti muhammediyeden olmak nimetine nail olamazlar, ebedî azaba müstahik bulunurlar. «Millet» de bir ırka mensup cemaat bir dine sâlik olan kavim demektir. Din ve şeriat mânasında da müstameldir. Ümmetin cem'i ümem, milletin cem'i de mileldir.

***

—o—

MEALİ ÂLİSİ

(110) : Siz insanlar için çıkarılmış hayırlı bir ümmetsiniz, mâruf ile emredersiniz, münkerden nehy eylersiniz ve Allah Tealâ'ya imân ediyorsunuz. Eğer ehli kitap da imân etselerdi elbette kendileri için hayırlı olurdu. Onlardan mümin olanlar vardır, en çoğu ise fâsık kimselerdir.

(111) : Size ezadan başka bir zarar veremezler. Ve eğer sizinle savaşta bulunurlarsa size arka çevirir kaçarlar. Sonra yardim da olunmazlar..

**

İ Z A H

(110) : Bu mübarek âyetler, milleti islâmiyenin meziyetini, insaniyet hakkında ne kadar hayırlı bulunduğunu ilân etmekte, islâmiyetin daima: muvaffak olup yaşayacağını bizlere tebşir buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Ümmeti Muhammet Aleyhisselâm, veya Ey eshabı kiram!. **(Siz insanlar** için) saha'i zuhura **(çıkarılmış hayırlı bir ümmetsiniz.) Siz** bütün beşeriyet hakkında hayırhah bulunmuş, en güzide bir cemaatsiniz. Sizin bu faziletiniz, indi ilâhîde malûm; lâvhi mahfuzda muharrerdir. Çünki siz **(mâruf* ile)** en güzel şeylerle (emredersiniz) beşeriyet âlemine meşru, mâkûl, faidebahş şeyleri emir ve tavsiyede bulunursunuz. Ve **(münkerden)** kötü şeylerden, gayri meşru hareketlerden de insanları **(nehy eylersiniz.)** öyle muzir, gayri ahlâkî şeylerden sakınmalarını kendilerine ihtar ile men'e çalışırsınız. Böyle pek faideli, pek mühim bir vazifeyi deruhte etmiş bulunursunuz. (Ve) imân edilmesi icabeden her hususta da **(Allah Tealâ'ya imân ediyorsunuz)** siz başka milletler gibi Hak Tealâ'ya hâşâ şerif isnat.

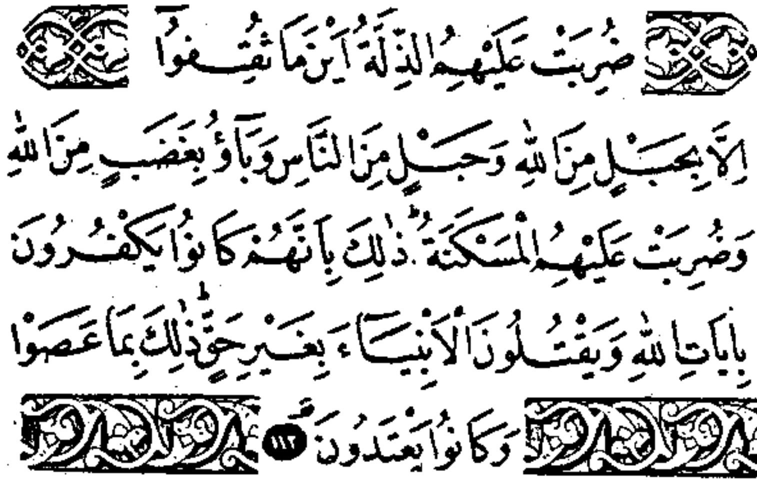
etmezsiniz, Cenabı Hakkın bazı peygamberlerini, kitaplarını inkâr eylemezsiniz. Bütün dinî hükümlere, vazifelere inanır, hürmet eylersiniz. Bunun içindir ki, mühim bir vecibei diniyye olan emribilmârûf, nehyanelmünker vazifesini de ifaya çalışırsınız. (Eğer ehli kitap da) yahudîler ile nasara da sizin gibi Allah Tealâ'ya ve onun bütün peygamberlerine, kitaplarına (imân etselerdi elbette) bu imân (kendileri için hayırlı olurdu) çünki onları yanlış kanaatlerden, hareketlerden kurtararak selâmete kavuştururdu. Onlar e 'halet saikasiyle, hasetleri dolayısiyle, riyaset sevdasiyle, avamı nâsı kendüe ine tâbi kılmak arzusu ile islâmiyet gibi bütün beşeriyeti bir dairei vahdete davet eden, umum insanlar hakkında hayırhah bulunan bir dini ilâhîyi kabul etmeyip muharref veya uydurma dinlere kıymet veriyorlar. Maahaza (onlardan) o ehli kitap olan yahudîlerden Abdullah İbni Selâm gibi ve nasaradan habeş hükümdarı Necaşi gibi ve bunların eshabı gibi islâmiyeti kabul edip (mümin, olanlar) da (vardır.) Fakat o ehli kitabın (en çoğu ise fasik) küfürlerinde musir, inatçı (kimselerdir.) Eğer onlar islâmiyetin ne ulvî, ne umumî, ne hayırhah bir din olduğunu güzelce düşünecek olsalar kendilerini o dini mübine intisab şerefinden mahrum bırakırlar mı?. Müslümanlara karşı hasmane bir vaziyet alırlar mı?. Bu-ne insafsızca bir hareket!.

Evet... Dini islâm, bütün beşeriyete ait umumî, hakikî; ilâhî bir dindir. Bu dine mensup olanlar bütün ümmetlerin hayırlısıdır. Nitekim bir hadisi şerifte şöyle buyrulmuştur: Haberiniz olsun ki, vaktiyle yetmiş ümmet gelip geçmiştir, bu ümmet ise hepsinin hayırlısıdır ve ekremidir. Diğer bir hadisi şerif te şu mealdedir: Ehli cennet yüz yirmi saftır. Bunların seksen safı bu ümmettendir. Diğer bir mübarek hadisi nebevi de şu mealdedir: Ümmetimin meseli, yağmur meseli gibidir, evveli mi, âhiri mi hayırlı olduğu bilinmez. Yani: Kıyamete kadar milleti islâmiye arasında mümtaz simalar bulunacaktır. Bunların indi ilâhîde ne kadar makbul, birbirine ne kadar manen faik olacağını ancak Cenabı Hak bilir. Binaenaleyh kıyamete kadar müslümanlığın devam edeceği şüphesizdir. Hattâ zamanımızda da bir nice gayri müslimlerin şerefi İslama nail oldukları görülmektedir. Ezcümle müslümanlığı kabul edip İstanbul Müftülüğüne müracaat eden bir nice zatlara da tarafı aciziden ve arkadaşlarım tarafından telkinatı diniyye yapılarak lâzım gelen vesikalar verilmiştir. Hattâ Almanya'da da bazı malûmatlı, mütefekkir zatlar islâmiyeti kabul ederek bir cemiyet tesis etmişler, islâmiyeti yaymağa çalışmakta bulunmuşlardır. Bunlardan (Achmed Schiede) adında bulunan ve Almanca (El-İslâm) mecmuasının nâşiri bulunan ve Diyanet Reisliğince çıkarılan Almanca «Cep ilmihalini» tercüme etmiş olan zat da islâmiyeti kabul ederek neşre çalışmaktadır. Âcizlerine yazdığı 8 Temmuz 1960 tarihli bir mektubunda şöyle diyordu: «Buradaki küçük islâm cemiyetinin dinî meselelerdeki rehber veya yardımcısı ve bundan haberin olamadı ise de zatı âliniz idi. İbadet ve islâmî ahlâk hususunda rie zaman bir müşkülümüz tevellüd ettiyse, derhal telif ettiğiniz «Büyük İslâm İlmihali» ne baş vurarak bir hal

çaresini buluyorduk. Şimdi. en. büyük istirhamımız da bizi bundan sonra da yardımınızdan mahrum bırakmamanızdır. Takdir edeceğiniz gibi hiristiyan bir muhitte her bir günümüz manevî cihat denilecek bir mücadele ile doludur. Ellerimizde imkânlar ise; gayet mahduttur... Bize yapılacak en büyük yardım, Almanca kitap basıp yçUamaktır..»

İşte bu mektup da gösteriyor ki: Lisanen ve kalemen yapılacak emri mârufun, nehy anilmünke'rin çok fâidesi vardır.. Bu vazife İnsaniyete büyük bir iyiliktir. İşte cihanşümul bir dîni ilâhî olan müslümarilık ta, bizi bu vazife ile mükellef tutuyor, bu vazifeyi ifa eden müslümanların kadrini ilâ buyuruyor. Ne mutlu bu kutsi vazifeyi ifa edenlere!.

(111) : Ey müminler!. Ey o münkirlerden ayrılıp şerefi İslama nail olanlar veya ey eshabı kiram!. Müteessir olmayınız, metanetinizi, kaybetmeyiniz, emin olunuz ki, o size düşman olan, sizin kutsi dininizi inkâr eyleyen yahudîler ve emsali (size ezadan başka bir zarar veremezler) onlar sizin aleyhinizde yalnız tan ve teşni'de bulunurlar, dininize itiraz ederler, sizi tehdide cür'et gösterirler, aleyhinize propaganda yaparlar, başka şey yapmazlar. (Ve eğer sizinle savaşta bulunurlarsa) Allah Tealâ sizi muhafaza eder, onların kalblerine korku düşürür, (size arka çevirir kaçarlar) mağlûp, münhezim olurlar. (Sonra yardım da olunmazlar.) Size karşı mansur ve muzaffer olamazlar. Belki ey müslümanlar! Siz inayeti hakla mansur ve muzaffer olursunuz. Nitekim öyle de olmuştur. Bu âyeti kerime asıl yahudîler hakkında nazil olmuştur. Onlar kendileri arasından müslümanlığı kabul edenleri tehdit ediyor, müslümanlara karşı cephe almak istiyorlardı. Bidayeti islâmda, ümmeti Muhammediye ise düşmanlarına nispetle , adedi pek az bir zümreden ibaretti, Ceziretülarab'ı ve etraf mı her taraman yahudîler ve saire sarmıştı. Fakat islâmiyet parlar parlamaz her tarata yayılmağa başladı, müslümanlar düşmanlarına galebe ettiler. Yaftadîleri Ceziretülarap'tan sürüp çıkardılar. İslâm bayrakları dünyanın şark ve garbinde temevvüce başladı. Halbuki, islâmiyetten evvel Ceziretülarap ahalisi hâkimiyetten mahrum, başka milletlerin idareleri altında zelilâne yaşamakta idiler. İşte müslümanlar her ne .zaman islâmiyete hafckiyle sarılırlar ise kendileri için galibiyet selâmet ve saadet.muhakkaktır,

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(112) : Onların üzerlerine nerede bulunurlarsa bulunsunlar zillet — damgası — vurulmuştur. Meğer ki, Allah Tealâ'dan bir ahde ve nâstan bir ahde sarılsınlar. Ve Allah Tealâ'dan bir gazaba uğradılar ve onların üzerine meskenet te vuruldu. Bu da onların âyatı ilâhîyyeye küfretmeleri ve peygamberleri haksız yere öldürmeleri sebebiyledir. Çünkü âsi olmuşlar ve haddi tecavüz eylemekte bulunmuşlardı.

**

İ Z A H

(112) : Bu âyeti kerime, Beni İsrailin tarihî cinayetlerini ve bu yüzden felâketlere **mâruz** kaldıklarını bildiriyor, bir ahd ve zimmeti kabul etmedikçe zillet ve hakaretten kurtulamıyacaklarını gösteriyor. Şöyle ki: **(Onların)** İsrail Oğullarının **(üzerlerine nerede bulunurlarsa bulunsunlar)** her halde, her yerde **(zillet)** hakaret damgası **(vurulmuştur.)** Onlar için izzet çarei halâs yoktur, canları, malları hedere mahkûmdur. (Meğer **ki, Allah Tealâ'dan bir ahde)** iltica etsinler, yani müslüman olsunlar **(veya nâstan bir ahde sarılsınlar)** müslümanlarm, islâm hükümetinin zimmetini, tabiiyetini kabul eylesinler. O zaman malları, canları siyanet edilmiş olur. (ve) onlar o kötü hareketleri sebebiyle **(Allah Tealâ'dan)** tarafı ilâhîden **(bir gazaba uğradılar)** onların aba ve ecdadı yaptıkları masiyetlerden dolayı gazabı ilâhîye müstehik olarak ne felâketlere, mağlûbiyetlere mâruz kaldılar ki, bu tarihen sabit bir hakikattir. **(Ve onların üzerine meskenet de vuruldu)** sefalet gibi, cizye, katil ve esaret gibi hakaret ve felâketi mu-

cip olan hallere mâruz kaldılar **(bu da)** onların öyle zillet ve meskenete uğramış olmaları da **(onların âyâtı ilâhîyyeye küfretmeleri)** kütibi semaviyyeden bir kısmını inkâr, bir kısmını da tebdil ve tahrif eylemeleri yüzündendir. **(Ve peygamberleri haksız yere öldürmeleri sebebiyledir.)** Nitekim Zekeriya ve Yahya Aleyhimesselâmı bîgayrihakkın şehit etmişlerdi. Evet... Onlar bu cinayetlere cür'et etmişlerdi. **(Çünki)** onlar Hak Tealâ'ya **(Âsi olmuşlar ve haddi tecavüz eylemekte bulunmuşlardı)** onların bu isyanları, böyle hudûdi ilâhîyyeyi tecavüze cüretleri kendilerini küfür ve katil cinayetlerine sevketmiştir. Şüphe yok ki segairden sayılan günahlarda İsrar etmek sahibini kebair denilen büyük günahlara sevkeder, bu kebairde İsrar etmek, bunları irtikâb edip durmak da sahibini maazallah küfre saik olur.

İsrail Oğullarının vaktiyle yaptıkları cinayetleri onların halefleri sevap görmekte, kendileri de bir kısım peygamberleri, kitapları ve bilhassa bütün beşeriyyete peygamber gönderilmiş olan hâtemülenbiya hazretlerile kütübi semaviyyenin hâtemi ve efdali olan Kur'ânı Kerimi inkâr ettikleri için onlar da ecdatları gibi aynî hitabe, aynî itabe, mâruz bulunmuşlardır...

لَيْسُوا سَوَاءً مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ
يَتْلُونَ آيَاتِ اللَّهِ آنَاءَ اللَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُونَ ﴿١١٣﴾ يُؤْمِنُونَ
بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ
وَيُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَأُولَٰئِكَ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١١٤﴾ وَمَا
يَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ يُكْفَرُوهُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ﴿١١٥﴾

— o —

MEALİ ÂLİSİ

(113) : Hepsi müsavi değildirler. Ehli kitaptan bir müstakim cemaat vardır ki, gece saatlerinde Allah Tealâ'nm âyetlerini okurlar ve onlar secde ederler.

(114) : Allah Tealâ'ya, ahret gününe imân ederler, mâruf ile emir, münkerden nehy eylerler. Ve hayırlı işlere koşarlar ve işte bunlar salih kimselerdendirler.

(115) : Ve hayırdan her ne yaparlarsa elbette küfrana uğramıyacak-**lardır. Ve Allah Tealâ o müttakileri hakkiyle bilendir.**

***

Î Z A H

(113) : Bu mübarek âyetler de ehli kitaptan islâmiyeti kabul ederek insaniyet hakkında hayırhahane harakette bulunan zatlara istisna'î bir mevki veriyor, ve kendilerinin naili mükâfat olacaklarını bildiriyor. Şöyle ki: Ehli kitabın **(hepsi)** itikatta, ibadette, ahlâkta (müsavi değildirler) içlerinden hakkı kabul etmiş, mümtaz bir vaziyette bulunmuş olanlar vardır. Evet... **(Ehli kitaptan bir müstakim)** hak üzere sabit, islâmiyete nail bir **(cemaat)** bir zümre **(vardır ki)** hakkı muterif, ibadete muvazip olup **(gece saatlerinde)** o feyizli, ruhanî vakitlerde **(Allah** Tealâ'nın âyetlerini) Kur'ânı Azimüşşanı **(okurlar)** geceleri böyle ibadetle ihyaya çalışırlar. **(Ve onlar secde ederler)** geceleyin yatsı ve teheccüt namazlarını kılarlar. Böyle ibadete devamda bulunurlar.

(114) : Ehli kitaptan müslümanlığı kabul eden o muhterem zatlar, **(Allah Tealâ'ya** ve **ahret** gününe) sadıkane, halisane bir surette (imân **ederler)** Hak Tealânm birliğine, hâlikiyyetine, şerik ve nazirden münezzeh olduğuna inanırlar, bir ahret âleminin varlfğmı bilip onun için hazırlanırlar. Yalnız kendilerini kurtarmakla iktifa etmezler: Belki sair insanlara karşı da **(mâruf ile)** iyilik ile, ibadet ve taat ile (emir) ederler. Onları uyandırmağa çalışırlar ve onları (münkerden) kötülüklerden, gayri meşru hareketlerden **(nehy eylerler)** bunlardan kaçınmalarını tavsiyede bulunurlar. (Ve) sair **(hayırlı işlere)** hayrat ve hasenata, fukaraya muavenete **(koşarlar)** işte bunlar böyle müstesna bir durumdadırlar. (Ve işte **Dunlar salih kimselerdendir)** sair ehli kitap gibi bir takım hakikatleri münkir, bir takım muzur hareketlere mecasir değildirler, indi ilâhîde yüksek mertebelere nailiyete liyakatli, bulunmaktadırlar.

(115) : (Ve) o gibi yalnız kendi maddî, fâni menfaatlerini düşünmeyip bütün beşeriyet hakkında hayırhah olan zatlar (hayırdan) ibadet ve taatten, beşeriyete güzelce hidmet kabilinden (her ne yaparlarsa elbette) indi ilâhîde mükâfatlarını göreceklerdir. O güzel hidmetlerinden dolayı **(küfrana uğramıyacaklardır)** onun sevabından, mükâfatından mahrum kalmayacaklardır. Şüphe yok Allah Tealâ öyle sâlih kullarını mükâfatsız bırakmaz. **(Ve Allah Tealâ o müttakileri hakkiyle** bilendir) onun ilmi ezelisinden hiç bir şey hariç değildir. Binaenaleyh onları da o güzel amellerinden dolayı mükâfata nail kılacaktır. Onları sevaptan atıfeti ilâhiyyesinden mahrum bırakmayacaktır. Allah Tealâ amenna alimdir, rauftur, rahimdir.

§ Yahudilerden Abdullah İbni Selâm, Salebe İbni Sait, Üseyyid İbni Übeyd gibi bazı zatlar müslüman olunca ehbarı yahut demişler ki: Mu-

hammede — aleyhisselâm — bizden ancak şerir kimseler imân etmişlerdir. Eğer öyle olmasaydı babalarımın dinini terketmezlerdi. Bunun üzerine bu âyetler nazil olmuş, asıl şeririn o münkirler olduğunu, bu müslüman olan zatların ise mümin, salih, insaniyete hadim, mükâfatlara lâyık bulunduklarını göstermiştir. Maahaza Necran ahalisinden kırk, Habeşeden otuz iki, Roma'dan da üç zat, isevîler iken bilâhara islâmiyeti kabul etmişlerdi. Medinei Münevvere'de de ensardan bazı zatlar vardı. Devri fetrette de vahdaniyeti ilâhîyye âkidesini haiz, bildikleri bazı ahkâmı, diniyye ile âmil idiler, Biseti nebeviyyeyi müteakip hemen şerefi İslama nail olmuşlardı. Bu mübarek âyetler bütün bu gibi zatlara da şâmildir.

§ Bu zatlar şü sekiz güzide sıfatı haizdirler: (1) Ümmeti kaimedirler. Yani, ibadetle, adaletle muttasıf bir zümredirler. (2) Geceleri Kur'ânı Kerimi tilâvet ederler. (3) Secde ile, namaz ile meşguldürler. (4) Allah Tealâ'ya ve ahret gününe mutekittirler. (5) Maruf ile emrederler. (6) Münkerden nehy ederler. (7) Hayırlı işlere koşarlar. (8) Süleha zümresinden bulunurlar. Ne güzel, ne memduh evsafı âliye!. İşte hakikî müslümanların evsafı. Artık bu gibi zatlar, beşeriyetin en hayırlı azasını teşkil etmiş, mükâfatı ilâhîyyeye namzet bulunmuş olmazlar mı?.. Elbette olurlar. İşte bu kutsî âyetler de bunu tebşir ediyor. Bu evsaftan mahrumiyet ise en büyük felâkettir.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللّٰهِ
شَيْـًٔا وَأُولٰٓئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١١٦﴾ مَثَلُ
مَا يُنْفِقُونَ فِي هٰذِهِ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَثَلِ رِيحٍ فِيهَا صِرٌّ
أَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَأَهْلَكَتْهُ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللّٰهُ
وَلٰكِنْ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(116) : Muhakkak o kimseler ki, kâfir oldular, onları ve malları ve ne de evlâtları Allah Tealâ'nın azabından kurtaramaz. Ve onlar cehennem ehlidirler. Onlar orada ebedi kalacak kimselerdir.

(117) : Bu dünya hayatında infak ettikleri şeyin meseli, bir rüzgâr

meseli gibidir ki, onda kavurucu bir soğukluk vardır, nefislerine zulmetmiş olan bir kavmin ekinlerine vurup mahvetmiştir. Ve Allah Tealâ onlara zulmetmedi, fakat onlar kendi nefislerine zulmederler.

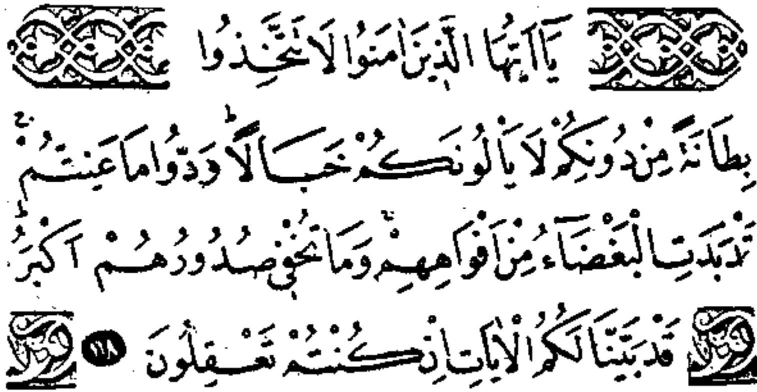
İ Z A H

(116) : Bu mübarek âyetler de dinden mahrum olanlara hiç bir şeyin faide bahş olamıyacağını, onlara dünyevî hareketlerinin ahrette bir menfaat temin edemiyeceğini bildiriyor ve onların kendi nefislerine zulüm ve gadretmiş olduklarını şöylece gösteriyor. **(Muhakkak o kimseler** ki, **kâfir oldular)** dini hakkı kabul, nifak ve şikaktan ictinab etmediler **(onları ne malları, ne de evlâtları)** öyle güvenip durdukları şeyler, yarın kıyamet günü **(Allah Tealâ'nın azabından kurtaramaz)** onlara faidebahş olamaz (ve **onlar cehennem ehlidirler)** onlar cehennem ateşine mâruzdurlar. **(Onlar orada)** o cehennem ateşinde (ebedî kalacak kimselerdir) oradan asla ayrılamıyacaklardır. Küfür ve şirkin[1] cezası böyle ebedî bir azaptır. Artık bunu düşünsünler.

(117) : Böyle dinsiz kimselerin (bu dünya hayatında infak ettikleri) sarfeyledikleri mal ve saire gibi **(şeylerin meseli)** sıfatı, benzeri **(bir rüzgâr meseli)** sıfatı, vaziyeti **(gibidir ki, onda)** o rüzgârda **(kavurucu)** şiddetli **(bir soğukluk vardır)** o rüzgâr **(nefislerine** zulmetmiş **olan** bir **kavmin ekinlerine vurup)** onları **(mahvetmiştir)** o zalimlerin yaş kuru bütün ekinlerini helâk edip gitmiştir. Bu felâket onların zulümlerinin bir cezasıdır. **(Ve Allah Tealâ onlara)** öyle infak ettikleri şeyi faidesiz kılmakla hâşâ **(zulmetmedi)** belki bir muktezayı adalet ve hikmet olarak onları lâyık oldukları mücazata kavuşturdu. **(Fakat onlar)** dini terk, hayır diye sarf ettikleri mallarını şerre âlet ettikleri için (kendi nefislerine zulm) ettiler ve zulm **(eder)** durur **(lar).**

Velhasıl: Dinsizlere, münafıklara dünyada iken hayır nâmına yaptıkları şeylerin uhrevî bir faidesi yoktur. Onların bu hayrı, dünyevî bir garez içindir, bir gösteriş, bir mufahere içindir, bir methü senaya nailiyyet arzusuna müstenittir, bazan da insanları Allah yolundan menetmek gayesine müteveccihtir, yoksa bunların bu hayırları hüsnüniyete mukarin, rızayı ilâhîye nailiyet maksadına müstenit değildir. Artık böyle gayri meşru bir surette sarfedilen bir mal, haddizatında bir hayır olamaz. Sahibine uhrevî bir faide temin edemez. Bilâkis onun bu sahadaki mesaisini akim bırakır, kendisi azabı ilâhîye ebediyyen mâruz kalmış olur. Böyle hainâne, mukaddesata,, ahlâka menafi bir hareket ise en büyük bir zulümdür. En çirkin bir seyyiedir. Bunun cezası da ebedî bir azaptır. Seyyienin cezası elbette seyyiedir. Binaenaleyh böyle nefislerine zulmedenler daha dünyada iken, elde fırsat var iken taip ve müstağfir olup kendilerini bu ebedî felâketten kurtarmalıdırlar. Ve illâ lâyık oldukları cezaya mutlaka kavuşacaklardır..

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(118) : Ey imân edenler!. Sizden başka olanları* dost ittihaz etmeyiniz. Size fesat eriştirmekte aslâ kusur etmezler. Size meşakkat verecek şeyi **temenni ederler. Muhakkak buğzları ağızlarından zahir olmuştur. Sinelerinin gizlediği** şey **ise daha büyüktür. Şüphe yok** size **âyetleri apaçık** beyan ettik, eğer **teakkul eder oldunuz ise!.**

*
**

İ Z A H

(118) : Bu âyeti kerime müslümanlara düşmanlarının hainane vaziyetlerini sarahaten bildiriyor, müslümanları tefekküre, âkilâne bir vaziyet almaya dâvet buyuruyor. Şöyle ki: Ey müslümanlar! (Ey) Allaha, peygambere **(imân edenler!. Sizden başka olanları)** münafıkları ve gayri müslimleri, **(dost)** mahremi raz **(ittihaz etmeyiniz)** Cenabı Hak'kı onun Peygamberi Zişanım inkâr edenlere nasıl muhabbet ve itimat edebilirsiniz, bu size münasip olur mu?. O bigâneler ki (size fesat eriştirmekte) sizi zararlara sokmak hususunda **(aslâ kusur etmezler)** muttasıl çalışır dururlar. Onların **(muhakkak buğzları)** size olan düşmanlıkları **(ağızlarından)** lâkırdılarından **(zahir olmuştur.)** Sizin aleyhinize söz söyler, gıybette bulunurlar. **(Sinelerinin gizlediği)** mafizzamirleri olan (şey) buğz ve adavet (ise) izhar ettiklerinden **(daha büyüktür)** daha düşmananedir **(şüphe yok ki)** ey müslümanlar!. (size âyetleri) sizi hayra sevkeden, size müminlere muhabbet edip kâfirlerden içtinab eylemenizi telkin buyuran mevizeleri (apaçık beyan ettik) artık uyanın, dost ile düşmanı tanıyın, din düşmanlarının sözlerine aldanmayın **(eğer teakkul eder)** bu hususta ki âyetlerden, alâmetlerden mütenebbih olur kimseler **(oldunuz** ise) artık o bigânelere

muhabbet ve temayül göstermeyiniz, onların o hainane mahiyetlerini anlayarak onlardan kaçınınız.

***

أُولَاءِ تُحِبُّونَهُمْ وَلَا يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ
كُلِّهِ وَإِذَا لَقُوكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْأَنَامِلَ
مِنَ الْغَيْظِ قُلْ مُوتُوا بِغَيْظِكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ
الصُّدُورِ ﴿١١٩﴾ إِنْ تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِنْ تُصِبْكُمْ
سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا بِهَا وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ
شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿١٢٠﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(119) : İşte siz öyle,kimselersiniz ki, onları seversiniz, halbuki: Onlar sizi sevmezler. Ve siz kitabın hepsine inanırsınız ve size mülâki oldukları zaman «imân ettik» derler. Ve kendi kendilerine kaldıklarında ise sizin aleyhinizdeki gayızdan dolayı parmaklarının uçlarını ısırırlar. De ki: Gayzınız ile ölünüz. Şüphe yok ki Allah Tealâ sinelerdeki olanı hakkiyle bilicidir.

(120) : Size bir nimet isabet ederse onları mahzun eder. Size bir fenalık dokunursa onunla sevinirler. Eğer sabreder ve ittikada bulunursanız onların hileleri size hiç bir şey ile zarar vermez.

***

I Z A H

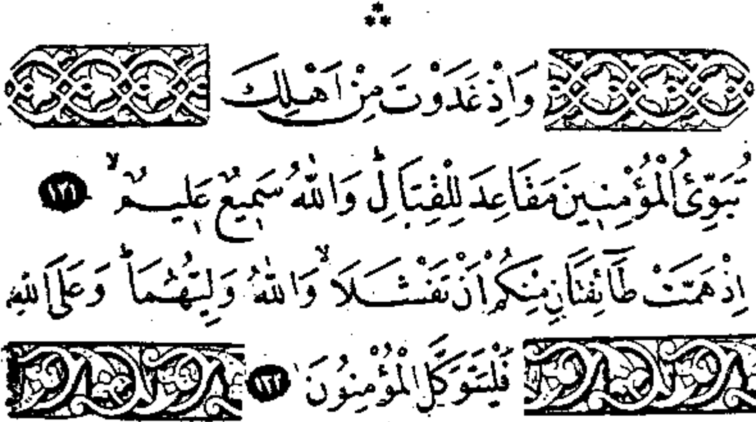
(119) : Bu mübarek âyetlerde müslümanlarm dostane hareketlerine rağmen münafıkların ne fena bir zihniyette bulunduklarını göstermekte-

dir, onların dost tutulmaya lâyık bulunmadıklarını bildirmektedir. Sabır ve tekva ile müttasif müslümanlara onların zarar veremiyeceklerini bildirerek ehli islâmı intibaha davet buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey müslümanlar!. Artık uyanınız! **(İşte siz Öyle kimselersiniz ki)** aranızda olan neseben veya rıdaen karabetten veya vatandaşlık gibi bir sebepten dolayı (onları) o münafık şahısları **(seversiniz)** onlar ile samimî surette görüşür konuşursunuz. **(Halbuki, onlar sizi se.vmezler)** aranızda muhalefeti diniyeden dolayı size düşman bulunurlar. **(Ve siz kitabın hepsine inanırsınız)** semavî kitapların her birini kabul eder, onların birer kitabı ilâhî olduğunu tasdik eylersiniz. Onlar ise sizin kitabınız olan Kur'ânı Kerime inanmazlar. Artık böyle din düşmanlarınızı tanıyıp kendilerine müvalâtta, bezli muhabbette bulunmanız bir eseri hata değil midir?. (Ve) o münafıklar (size **mülâki oldukları zaman)** sizi aldatmak için biz de **(imân ettik derler)** fakat sizden ayrıldıkları **(ve kendi kendilerine kaldıklarında** ise) düşmanlıklarını izhar ederler, müslümanlığm tecellisine, terakkisine mâni olamadıkları için, ey müslümanlar! **(Sizin aleyhinizdeki gayızdan)** adavet ve hasetten dolayı **(parmaklarının uçlarım ısırırlar)** öyle şiddetli bir gazep, bir teessür gösterirler. Habibim!. O münafıklara **(de ki: Gayzınız ile ölünüz)** sizin bu gazap ve teessürünüz, sizin öleceğiniz zamana ka--4ar devam etsin. Siz, kendinizi sevindirecek bir şey görmeyiniz. **(Şüphe yok ki, Allah Tealâ sinelerdeki olanı hakkiyle bilicidir)** o bütün kalblerdeki müzmeratı, bütün halatı ruhiyyeyi bihakkın bilir. Binaenaleyh ey düşmanlar!. Sizin mâfizzamirinizi de, müslümanlar hakkındaki düşüncelerinizi de tamamen bilir, böyle ehli İslama haber verir, onları ikaz lütfunda bulunur.

(120) : Ey müslümanlar!„ Şunu da biliniz ki: **(Size bir nimet)** bir nusret, bir güzel muvaffakiyet **(isabet eder)** nasib olur (sa) bu nasip olan nimet ve saire **(onları)** o münafıkları **(mahzun eder)** buğz ve haset saikasiyle müteessir olur dururlar. Fakat ey müslümanlar! **(Size bir fenalık dokunursa)** bir mağlûbiyet, bir kahl ve gala veya- aranızda bir ihtilâf gibi bir haile âriz olursa **(onunla sevinirler)** işte onların müslümanlara karşı bu kadar garezleri, düşmanlıkları vardır. Artık ey müslümanlar!. O gibi düşmanları tanıyıp onlardan kaçınmanız lâzım değil midir? Sakm onlardan korkmayınız (eğer) ey müslümanlar!. **(Sabreder)** bir takım mezahime katlanır, fedakârlıktan ayrılmaz **(ve ittikada bulunur)** Allah Tealâ'dan korkarak onun emirlerine, nehiylerine riayet eder **(iseniz, onların hileleri** size **hiçbir** şey **ile zarar vermez)** siz Allah Tealânın fazlıkeremi ile o gibi düşmanların şerrinden emin olursunuz.

Bu beyanatı Kur'âniye, düşmanların hilelerine karşı sabır ve tekva ile istianede bulunmayı bizlere talim ve öyle harekete irşad etmektedir. Böyle harekette bulunanları, Cenabı Hak himaye buyuracaktır. Bu hususa dair vadi ilâhîsi vardır. Nitekim eshabı kiramı bu sayede en büyük düşmanlarının şerrinden korumuş, onları muvaffakiyetlere nail buyurmuştur.

Hüketna demiştir ki: Sana haset edene keyd etmek istersen nefsinde **fazilejft arttır. Yani: Sen fazlı** kemâl ile ziyade muttasif olunca hasut olan **§ahı& öundan müteessir olur,** kıskançlığı yüzünden mahvolur gider, sen de **onun hasedinden kurtulmuş olursun.**

MEALİ ÂLİSİ

(121) : Hani bir vakit erkenden ehlinden ayrılmışdm. Müminler için savaşa elverişli mevziler hazırlıyordun. Ve Allah Tealâ ise hakkiyle işiticidir, hakkiyle bilicidir.

(122) O vakit ki, sizden iki zümre dağılmaya kastetmişti. Halbuki onların muhafızı Cenabı Allahtır. Ve müminler ancak Allah Tealâ'ya tevekkül etmelidirler..

İ Z A H

(121) Bu mübarek âyetler, sabır ve tekza ile muttasif olan müminlere **Cenatn** Hak'kın yardım edeceğine, hilâfına hareket edenlerinde zararlara maruz kalacaklarına dair Ühüd vak'asmı bir misal olarak göstermektedir, '»öyle ki: Habibim!. Müminlere hatırlat.. **(Hani bir vakit)** hicretin üçüncü senesi şevval ayında **(erkenden)** kuşluk vakti **(ehlinden)** refikan Aişe r^diallahü anhanın yanından **(ayrılmıştın)** harice çıkıp cihat tedarikine başlamıştın. **(Müminler)** islâm mücahitleri (için savaşa **elverişli mevziler hazırlıyordun)** harb için ne gibi bir vaziyet alınmasını düşünerek eshabı kirammla müşaverede bulunuyordun. **(Ve Allah Tealâ** ise) sizin ne söylediğinizi **(hakkiyle işiticidir)** Ve neler düşündüğünüzü de **(hakkiyle bilicidir).** Artık muktezayı hikmete göre hakkınızda irade'i ilâhiyyesi tecelli eder.

(122) : (O vakit ki) sizin savaşa başlamış olduğunuz zaman ki (sizden iki taife) Hazveç kabilesinden Benu Seleme ve Evs kabilesinden Beni Harse münafıkların sözüne aldanarak **(dağılmaya)** harbden korkarak meydanı cihadı terketmeye (kastetmişti.) Öyle münafıkların sözüne bakmalı mıydı?. Bir takım din düşmanlarından korkmalı mı idi?. **(Halbuki** onların) o iki taifenin, bütün hakikî müminlerin **(muhafızı)** naşir ve muini (Cenabı Al**lah**tir.) Artık onlar neden öyle korkup dağılmaya yüz tut-sunlar. Onlar Allah Tealâ'ya iltica etmeli değil miydiler?. **(Ve mümin** olanlar ancak **Allah** Tealâ'ya tevekkül etmelidirler.) Cenabı Hak'ka itimat edip nüsret ve muvaffakiyeti ondan niyaz etmeli, düşmanlarından korkmamalıdırlar. Nitekim Hak Tealâ Hazretleri kendilerini Bedir gazvesinde azim bir nusret ve muvaffakiyete nail buyurmuştur. Eİverir ki sabır etsinler, ittikadan, tevekkülden ayrılmasınlar.

§ Ühüd gazvesi; tarihi islâmda mufassalan beyan olunduğu üzere Mekke'i Mükererme'de Kureyş müşrikleri, bazı kabileleri de yanlarına alarak üç bin neferden mürekkep bir ordu ile Mekkei Mükerremeden çıkmışlar, Medine'i Münevvereye doğru harekete başlamışlardı. Müslümanlar ile savaşta bulunmak istiyorlardı. Resuli Ekrem, Sallallahüaleyhi Vesellem Efendimiz, keyfiyetten haberdar olunca eshabı kiramı yanma toplamış, müşaverede bulunmuştu. Ensarı kiramdan birçokları: Yaresulellah!. Medine'den çıkmayalım, biz ne zaman harice çıkıp düşman ile karşılaştık ise zarara uğradık, fakat düşman ne zaman bizi muhasara ettiyse o mağlûbiyete uğradı, demişler. Münafıkların reisi olan Abdullah İbni Übeyyibni Selûl dahi bu reyde bulunmuştu. Diğer bir kısım zatlar da Yaresulullah!. Müsaade buyur biz o köpeklere karşı çıkalım, kendilerinden korktuğumuzu sanmasınlar dediler.

Resuli Ekrem Hazretleri ise: Ben rüyamda bir takım sığırların boğazlandığını gördüm, hayır ile tevil ettim, ve kılıcımda bir gedik açıldığını gördüm, onu da bir hezimet ile tevil ettim, ve arkama kuvvetli bir zırh gydiğimi gördüm, onu da Medine ile tevilde-bulundum. Artık muvafık görürseniz Medine'de kalalım, düşmanlara karşı çıkmayalım, dîye buyurdu. Fakat Bedir gazvesinde bulunmak şerefine nail olmayan bir kısım-, za .'ar da: Yaresulullah!. Bizimle Medine haricine teşrif et, cihattan geri ka. mayalım, diye İsrar ettiler. Bunun üzerine Resuli Ekrem Hazretleri hane'i saadetine gitti, savaşa ait libasını, silâhını giyinip kuşandı, cihat için müheyye bir hale geldi. Vaktaki; o zatlar bu hali gördüler: Kendilerinde bir pişmanlık yüz gösterdi, biz Resulullâha nasıl olur da böyle yol gösterebiliriz, dediler ve Resulullaha müracaat ederek: Yaresulallah!. Sen neyi muvafık görüyorsan onu yap diye itirazda bulundular. Resuli Ekrem Hazretleri de buyurdu ki: Bir peygambere lâyık değildir ki, harb libasını giyindikten sonra düşman ile mukatelede bulunmadan onu çıkarıvershu

Artık cuma namazından sonra Medine'i Münevvere'den harice çıkıldı. Ühüd dağı civarında vaziyet alındı. Resuli Ekrem Efendimiz, Abdullah İbni Cübeyri bir takım mücahitlerle beraber oradaki bir vadinin mu-

hafazasına memur etti, oradan düşmanların baskın yapmaları melhuz olduğundan siz buradan ayrılmayınız, şayet düşman gelirse onları oklarınızla karşılayınız, ta ki bizim arkamızdan hücum edebilmesinler. Siz burada sabit kadem olunuz, bizim arkamıza düşmeyiniz. Düşmanlar sizi burada görürlerse geri döner giderler diye buyurdu. Vaktaki Ühüd sahasında müslümanlar ile düşmanları karşı karşıya geldiler, islam ordusunda bulunan münafık Abdullah İbni Übey, arkadaşlarına dedi ki, Muhammed - Aleyhisselam - düşmanlarına sizinle zaferyab olacaktır. O halde siz müslümanların düşmanlarını görünce münhezim olunuz ki, o müslümanlar da size bakar münhezim olurlar, savaş müslümanların aleyhine olmuş olsun. Filhakika iki kuvvet çarpışmaya başlayınca islam ordusundaki o münafıklar münhezim oldular. Adetleri üç yüz kadar idi, mütebaki yedi yüz kadar islam mücahitleri yine harbe devam edip düşmanları olan müşrikleri hezimete uğrattılar. Fakat Ühüd vadisindeki islam muhafız kuvveti, düşmanların bu inhizamından haberdar olunca bulundukları mühim mevki bıraktılar, düşmanı takip etmek istediler. O vadide bulunan düşman kuvvetleri bundan istifade ederek islam ordusunu arkasından kuşattılar, kanlı muharebeler oldu, Hazreti Hamza gibi kahraman mücahitler şehit düştü. Birçok islam askerleri dağılıp Resulullahı yalnız bıraktılar, mübarek yüzü yaralandı, mübarek bir dişi de kırıldı, yanında yalnız Ebubekir, Ali, Abbas, Talha ve Sad hazretleri gibi birkaç zat sabit kadem olarak kalmışlardı.

Resuli Ekrem'in şehit edildiği şayi olmuştu. Fakat ensarı kiramdan bir zat, Resuli Ekrem'i berhayat görüp sevinmiş, müslümanlara karşı: İşte Resulullah, elhamdülillahm berhayat diye nida etti, bunun üzerine muhacirinden ve ensardan olan erler, tekrar Resulullahın etrafında toplandılar, bundan haberdar olan düşman kuvvetleri de korkarak dağıldılar, Mekke yolunu tutup gittiler..

İşte Kur'anı Kerim bu hadisei tarihiyeyi müslümanlar için bir dersi intibah, bir terbiye'i maneviye olarak göstermiş oluyor. Resulullah'ın reyine muhalif temennilerin, hareketlerin korkunç neticelerini bildiriyor.

Ülül Emrin, emrine muhalefet ederek muhafazasına memur oldukları yerleri terkedenlerin ne elim mağlubiyetlere sebebiyet vereceklerini anlatıyor. Sabır ve sebattan Allah Teala'ya ve Peygamberi Zişan'a itaattan ayrılmayanların da nice muvaffakiyetlere nail olacaklarına işaret buyuruyor.

*

* *

وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ بِبَدْرٍ وَاَنْتُمْ اَذِلَّةٌ
فَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢٣﴾ اِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ
اَلَنْ يَكْفِيَكُمْ اَنْ يُمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ بِثَلٰثَةِ اٰلَافٍ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ
مُنْزَلِينَ ﴿١٢٤﴾ بَلٰٓى اِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُمْ مِنْ فَوْرِهِمْ هٰذَا
يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ اٰلَافٍ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُسَوِّمِينَ ﴿١٢٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(123) : Ve şüphe yok ki, siz kuvvetsiz bir halde iken Allah Tealâ size Bedirde yardım etti, artık Allah Tealâ'dan korkunuz, ta ki şükreder olasınız.

(124) : O vakitte idi ki, sen müminlere diyordun ki: Rabbinizin indirmiş olduğu üç bin melek ile size yardım etmesi size kifayet etmez mi?.

(125): Evet... Sabrederseniz ve ittikada bulunursanız, onlar da ansızın üzerinize gelecek olurlarsa Rabbiniz size beş bin nişanlı melekler ile imdat edecektir.

***

İ Z A H

(123) : Bu mübarek âyetler, sabır ve sebatda, hakka itimat ve ittikada bulunan ehli islâmı Cenabı Hak'kın ne büyük yardımlara nail buyuracağını, Bedir gazvesini bir numune göstererek beyan etmektedir..

Şöyle ki: Ey cemaati müslimin! Ey Uhüd gazvesinde bulunan mücahidin. Sabır ve sebattan ayrılmayınız, Cenabı Hak'tan korkup daima ona iltica ediniz. Sabır ve sebatta, Hak Tealâ'ya ittika ve ilticada bulunan zatların ne kadar himaye'i ilâhiyyeye mazhar olduklarını düşünün (ve) bahusus Bedir gazvesinde **(şüphe yok ki, siz)** ey islâm mücahitleri! **(kuvvetsiz)** adediniz az, silâhınız, malınız noksan **(bir halde iken Allah Tealâ size Bedirde)** oradaki saha'i harpte **(yardım etti)** sizi düşmanlarınıza galip kaldı. **(Artık)** bunu düşünüz **(Allah Tealâ'dan korkunuz) onun düşman-**

iarına mülâki olunca sabit kadem olunuz, onlardan korkarak dağılmayıiniz. (Taki) bu sebat ve tekvanız ile Cenabı Hak'ka (şükreder) vazife şinas .kullar (olasınız.) Böyle şükranı nimette bulunmak, nimetin tevalisine, tezayüdüne vesile olur. Artık bu vecibei-şükram daima güzelce ifaya çalışmalıdır.

(124) : Habibim! Yadet (o vakitte) o Bedir savaşı anında (idi ki sen müminlere) maiyetinde bulunan eshabı kiramına kalplerini tatmin, sebatlarim temin için (diyordun ki:) Ey mücahitler! Düşmana mülâki olduğunuz zaman (Rabbinizin) ordugâhımıza semayi izzetinden (indirmiş olduğu üçbin melek ile size yardım etmesi) düşmanlarınıza galebe için ve onların eziyetlerine tehammül edebilmeniz için (size kifayet etmez mi?) elbette eder,

(125) ? (Evet...) Öyle ruhanî bir imdat manevî bir kuvvet size maaziyadetin kifayet eder. Sizin azlığınıza, düşmanın ise çokluğuna bakıp da nusretten ümidinizi kesmeniz asla doğru olamaz. Maahaza (sabrederseniz) mücahede meydanında * sebat gösterir iseniz (ve) galebeyi Cenabı haktan bekleyerek ona (ittikada) ancak ondan hevf ve haşyetde (bulunursanız, onlar da) o düşmanlar da o harp saatinde (ansızın üzerinize) hücum edip (gelecek olurlarsa Rabbiniz) de (size) Ey islâm mücahitleri! (beşbin nişanlı) âlâmetli (melekler ile imdat edecektir). Filvaki, o mübarek mücaiiitler sabır ve sebat etmiş, Cenabı hak'ka iltica eylemiş,, melâike'i kiram da Hazreti Cibril'in riyasetinde olarak insan mücahitleri şeklinde zuhur ederek cihada bilfiil iştirak etmişlerdi.

§ Bedir gazvesi: Bu gazve hicreti nebeviyenin ikinci senesi ramazanı şerifinde vuku bulmuştu. Resüli'lCkrem'in ilk yaptığı gazve budur. Bu gazvede islâm ordusunun mecmuu üçyüz beş zattan ibaretti. Bunların altmış dördü muhacirini kiramdan idi,/mütebakisi de ensarı kiramdan bulunuyordu. Milleti islâmiyenin ilk ordusu bu zevatı âliyye teşkil etmiştir.

Bu gazve şöyle vuku bulmuştur: Mekke'i Mükerreme'deki müşrikler, şam'a bir ticaret kafilesi göndermişlerdi. Bu sayede büyük bir servet elde edip ileride ehli islâma karşı savaşta bulunmak emelinde idiler. Cenabı hak da bunların bu niyetini Resuli Ekrem'ine bildirmiş, bu ticaret kafilesiyle Kureyş taifesinden birine müslümanlarm zaferyab olacağını Peygamberi âlişanma vahyen tebşir buyurmuştu. Resuli Ekrem de bu kafileyi elde etmek için Medine'i Münevvere'den çıkıp Aşire denilen mahalle kadar gitmiş ise de kervana tesadüf edemeyip Medinei Münevvere'ye avdet etmişti. Sonra o ticaret kafilesinin Şam'dan geri döndüğünü haber alınca Medine'i Münevvere'den çıkıp Revha denilen mahalle vardı. Bu hareketten haberdar olan bir şahıs Mekke'i Mükerreme'ye varıp: Ey Kureyiş! Ne «duruyorsunuz? Şam'dan dönen kervanı müslümanlar elde edecekler diye feryada başlamış, bunun üzerine başta Ebu Cehil olduğu halde eşrafı Kureyiş, Mekke ahalisini sefere davet etmişler, "büyük bir kitle halinde

Mekke'i Mükerreme*den çıkıp Bedir kariyesine gelmişlerdi. Kervan ise bir taarruza uğramaksızm Mekke'i Mükerreme'ye avdet etmişti. Fakat o kitle geri dönmemiş, müslümanlar ile savaşta bulunmak istemişlerdi. Müslümanlar bundan haberdar oidular, her ne kadar düşmanlarına nazaran adetleri az ise de geri dönmeyi şehameti islâmiyyeye münafi gördüler.

Resuli Ekrem efendimiz, eshabı kiramı ile müşavere etti, Kervanın peşine düşmek mi istersiniz, yoksa Kureyş ordusuna gitmeği mi muvafık, görürsünüz diye sordu. İki taifeden birini Cenabı hak bana vait buyurmuştur, diye buyurdu. Bazı zatlar savaş için hazırlıklı bulunmadıkları için kervanı takip cihetini tercih eder oldular. Resuli Ekrem, bu reyden hoşlanmadı. Hazreti Ebu Bekir, Hazreti Ömer gibi ecillei eshab, Ya resulellahl Biz Allah tealâ'nm emri ne ise ona itaat ederiz ve biz seninle beraberiz, sen vallahi arazi'i mamurenin en nihayetine kadar gitsen biz de seninle beraber gideriz, dediler. Ensarı kiram da bu reye iştirak etti.

-Velhasıl: İslâm ordusu Kureyş müşrikleri ile savaşı göze alarak Bedir kariyesine doğru yürüdü. Resuli Ekrem efendimiz vuku bulacak savaşta düşmanlardan öldürülecek şahısların maktellerini esbabına gösterdi, bilâhara da öyle vuku buldu, bu bir mucize idi. Nihayet Kureyş ordusu da gelip Bedir suyunu zaptetmiş bulundu. Fakat ertesi gün yağmur, yağdı, eshabı kiram bol bol suya kavuştular, bu yüzden olan sıkıntıları giderildi. Sonra meydanı harbe atıldılar, düşman kuvvetleri müslümanlarm kuvvetlerinin üç mislinden ziyade idi, yine korkuyorlardı, savaş başladı. Müslümanlar, cihadın, şehadetin manevî kıymetini takdir ettikleri için biperva, kemâli neş'e ile cihada atılmışlardı. Bu esnada Hazreti Ömer'in azatlısı olan «Mehca» şehit düştü. Resuli Ekrem efendimiz! «Mehca seyyidüşşüheda» dır diye buyurdu.

Milleti islâmiyeden ilk evvel, savaş meydanında yaralanıp şehit olan bu zattır. Radiyallahü tealâ anh.

Bu Bedir muharebesinde Hazreti Hamza, Hazreti Âli, Hazreti Übeyde İbni Haris gibi zatlar düşmanlar ile mübarezede bulunup galip gelmişler büyük kahramanlıklar göstermişlerdi. Bu esnada Hazreti Ebu Bekir'in* oğlu Abdurrahman da düşmanlar arasında idi, henüz müslüman olmamıştı. Muhterem pederi Ebubekr'is Sıddık bununla mübarezaya çıkmak istediyse de Resuli Ekrem efendimiz ruhsat vermedi, sen benim gören gözüm, işidir kulağım mesabesindesin diyerek onu nezdi saadetinden ayırmacı. Bu sırada Hazrec kabilesinden Haris îbni Süraka namında bir genç sehabi şehit düşmüştür. Ensarı kiramdan ilk şehit olan, bu zattır. Resuli Ekrem efendimiz, «Yarab! Bana vaad buyurduğun nusreti ihsan et» diye dua etmiş ve hafifçe bir uykuya dalmış ve hemen tebessüm ederek uyanmış, yanı başında bulunan Hazreti Ebu Bekir'e hitaben: Müjde ya Eba Bekir! İşte Cibrili Emîn ile sair melâike'i kiram imdada geldiler, diye buyurmuştu. Sonra da zırhını gyimiş: « *; Jijjlj j^ui.lfj**- * âyeti kerimesini okuyarak çadırından dışarı çıkmıştı. Zaten adetleri fazla olan düşman ordusuna bazı Urbanın da katılacağı şayi olmakla bundan bazı islâm müca-

hitleri endişeye düştüler. Bunun üzerine tarafı ilâhîden melekler vasıtasiyle ehli islâm'a yardım oluncaağı tebşir edildi. Rivayete nazaran o esnada gayet şiddetli bir rüzgâr çıkıp göz gözü görmez olmuştu. Bu hal ise Hazreti Cibril ile sair meleklerin meydanı harbe gelmelerine bir nişane imiş. O melekler ablak atlara binmiş, beyaz ve sarı sarıklı insanlar suretinde görünmüşler ve bu Bedir harbine bilfiil iştirak etmişlerdir.

Bu Bedir gazvesinde müslümanlara evvelâ bin, sonra iki bin, daha sonra da iki bin melek imdada gelmişlerdir ki, mecmuu, âyeti kerimede görüldüğü veçhile beş bindir. Bu savaş esnasmda Resuli Ekrem efendimiz mübarek avücuna taşlar alıp «Şehatil vücûh = yüzleri kapkara olsun» diye o taşları düşmanların üzerine atmış, bunlar müşriklerin gözlerine, burun deliklerine, dokunarak onları serseme döndürmüştü. Bu da bir mucize'i nebeviyye idi. Artık düşman ordusu şaşkın bir hale gelmişdi ki, islâm ordusu onların üzerine hücum etti, bahusus Hazreti Hamza ile Hazreti Ali, hücum ederek düşman saflarını yarıyorlardı. Bu sırada Ebu Cehil katlei dildi, neticede düşman ordusu bozuldu, gitti, islâm ordusu da büyük bir zafere nail oldu.

Müslüman ordusundan ondört zat şehit düşmüştü ki, bunların altısı muhacirini kiramdan, altısı da Hazrec kabilesinden, ikisi de Evs kabilesinden idi. Radiyallahü tealâ anhüm. Müşriklerin maktulleri de yetmiş neferdi. Bunların yirmi dördü Kureyş'in eşrafından idiler. Müşriklerden yetmiş nefer de esîr edilmişti. Peygamberimizin amcası Abbas İbni Abdilmuttalip ile amcazadesi Ukeyl ibni Übey de bu esirler arasında idiler. Bu iki zat da, bilâhara şerefi İslama nail olmuşlardır.

Resuli Ekrem efendimiz, düşmanlarının bu inhizamından sonra bir gece Bedir'de kalmış, sonra mübarek ordusu ile beraber Medine'i Münevvere'ye avdet buyurmuştu. Bedir'e azimet ve avdeti on dokuz gün devam etmiştir. Medine'i Münevvere'ye getirilen esirleri, Peygamber'i âlişan efendimiz, eshabı kiramma dağıtmış, bunlara güzelce bakınız diye emretmiş, onlar da güzelce bakmışlardır. Bilâhara bu esirler birer bedel mukabilinde azat edilmişlerdi. Bedel vermeğe iktidarı olmayanlar da ensarı kiramın çocuklarına bir müddet yazı öğretip badehu serbest olmak üzere Medine'i Münevvere'de alıkonulmuşlardı.

Velhasıl: Eshabı kiram, sabır ve sebatlarının, tekva ile, Resuli Ekrem'in emirlerine itaat ile ittisaflarının bir mükâfatı olmak üzere böyle şanlı bir zafere nail olmuşlardı.

***

وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ اِلَّا بُشْرٰى لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُمْ بِهٖ
وَمَا النَّصْرُ اِلَّا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿١٢٦﴾ لِيَقْطَعَ
طَرَفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا اَوْ يَكْبِتَهُمْ فَيَنْقَلِبُوا خَائِبِينَ ﴿١٢٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(126) : Ve Allah tealâ bunu ancak size bir müjde olmak ve bununla kalpleriniz mutmain bulunmak için kılmıştır. Yoksa nüsret, ancak aziz hakim olan Allah tealâ canibindendir.

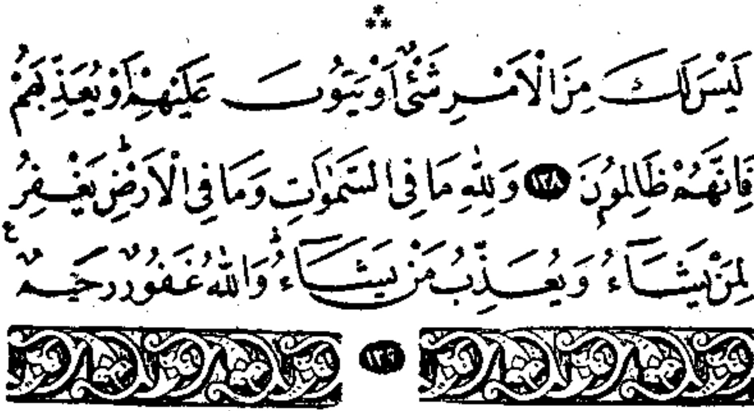
(127) : Tâki, o küfredenlerden bir kısmını kessin, veya onları mağlûp etsin de haip ve hasır oldukları halde geri dönüp gitsinler.

**•

İ Z A H

(126) : Bu mübarek âyetler, nusret ve muzafferiyetin tecellisi, asıl maddî esbab sayesinde değil, ancak Allah tealâ'nın dilemesiyle, inayetiyle olacağını bildirmektedir, âdete nazaran icâbeden. maddî esbaba tevessül edilmekle beraber ancak Cenabıhak'ka itimat ve iltica edilmesi lüzumuna işaret eylemektedir. Şöyle ki: **(Ve Allah tealâ bunu)** bu melekler vasıtasiyle imdadı **(ancak size)** Ey müslümanlar! **(bir müjde)** galibiyete nail olacağınıza dair bir beşaret **(olmak)** için **yapmıştır (ve)** bir de **(bununla)** bu imdat sebebiyle **(kalbleriniz mutmain) sükûnete** nail **(bulunmak için kılmıştır)** tâki, kendi adedinizin azlığından, düşman adedinin de çokluğundan dolayı kalben müteessir olmayasınız. **(Yoksa nüsret)** adedin, vesaitin çokluğundan değildir. **(Ancak aziz)** aşla aciz, mağlûp olmayan ve **(hakim olan)** hikmet ve maslahata binaen dilediğini mansur ve dilediğini mağlûp eden **(Allah tealâ canibindendir.)** Binaenaleyh meleklerin islâm ordusuna imdada koşmaları da mücerret müslümanlara bir müjde içindir. Câri âdete nazaran onların kalplerini teskin, tatyib içindir, müslümanlarm ne muhteşem bir orduya malik olduklarını düşmanlarına göstermek, o düşmanların kalplerine dehşet vermek içindir. Daha bir nice» hikmetlere müstenittir. Yoksa Hak tealâ Hazretleri dilerse bir melek ile de, hiç melek bulunmaksızın da hangi bir kuvveti, hangi bir kavmi mahv ve perişan edebilri. Amenna!..

(127) : Bir de-Ey müslümanlar! Cenabı Hak, size bu nusreti ihsan edecek (tâki o küfredenlerin bir kısmını) bir taifesini (kessin) onları harp meydanında parçalasın, helak etsin, kısmen esarete düşürsün (veya onları *mağlûp)* hezimetle, havf ve haşyetle zillete mâruz (etsin de hâip) ve hasır, umduklarına nailiyetten mahrum (oldukları halde geri dönüp gitsinler) yurtlarına öyle mağlûp ve meyus bir halde rucu etsinler. Yâni: Onlar kısmen maktul, esarete maruz olsunlar, kısmen de zelilâne bir halde geri dönebilsinler. Böyle: (ev =r veya) tâbirleri bu gibi yerlerde terdit için değil tenvî içindir. Yani: Dünmanların felâketleri böyle muhtelif surette vuku bulacaktır. Nitekim öyle de vuku bulmuştur.

MEALİ ÂLİSİ

(128) : Senin için emirden birşey yoktur, ya onları tevbe ettirsin veya onları muazzap kılsın, çünkü onlar zalim kimselerdir.

(129) : Ve göklerde ne varsa yerde ne varsa hepsi Allahındır. Dilediğine mağfiret eder ve dilediğini muazzep kılar, ve Allah tealâ gafurdur, rahimdir.

İ Z A H

(128) : Bu mübarek âyetler, Resuli Ekrem'in derecei selâhiyetine, münkirlerin hallerinden onun ademi mesuliyetine işaret etmekte ve bütün mukadderatı beşeriyenin iradei ilâhiyyeye merbut olduğunu göstermektedir. Şöyle ki: Ya Muhammed -Aleyhisselâm- sen düşmanların hareketlerinden dolayı üzülme, onların hakkında bedduada bulunma, onların haklarında muktezayı hikmet ne ise o tecelli edecektir. Bu hususta (senin için emirden) onların hakkında mukadder olan şeylerden (birşey yoktur) bü-

tün emirler, bütün vücude gelecek şeyler Allah tealâ'ya aittir. Sen sabret, sen onları inzar için, onlar ile mücadele için gönderilmiş bir peygambersin, onların hallerinden sen mes'ul değilsin. Allah tealâ: Seni onlarla cihada memur ediyor ki: Onların bir kısmını parçalayıp atsın veya mağlûb etsin ve **(ya onları tevbe ettirsin)** tövbeye muvaffak, islâmiyete nail ederek af buyursun **(veya onları)** küf içinde öldürerek **(muazzeb kılsın)** onlar böyle bir âkibete lâyıktırlar. **(Çünkü onlar)** öyle küfürlerinde İsrar edenler **(zalim kimselerdir)** azaba müstehıktırlar.

(129) : Kulları hakkındaki bütün tasarrufat Cenabı Hak'ka aittir. **(Ve göklerde ne varsa ve yerde)** bütün sahai âlemde (ne varsa) hilkat, mülkiyet, emir ve irade hususunda **(hepsi AUahındır)** başka bir kimsenin değildir. Binaenaleyh kullarından **(dilediğine mağfiret eder)** onu islâmiyete nail buyurup günahlarını af ve setreder. **(Ve dilediğini)** de irtikâb etmiş olduğu masiyetlerden dolayı **(muazzep kılar.)** Artık ey Resulü kibriya!. Sen sabret,, onların aleyhinde bedduada bulunma, bu hususta evlâ olan budur. **(Ve Allah tealâ gafurdur)** dostlarının günahlarını af ve setreder ve **(rahimdir)** bütün kulları hakkında merhameti galiptir. Onlarm aleyhinde* bedduaya mübaderet edilmemelidir.

§ Ühüd gazvesinde Resuli Ekrem efendimizin mübarek başı yaralanmış Rebaiye denilen dört mübarek dişi kırılmış, mübarek yüzünden kanlar akmıştı. Bunun üzerine düşmanlarına bedduada bulunmuş, peygamberlerine karşı böyle bir harekette bulunan bir güruh nasıl felah bulur diye buyurmuştu. Bunun üzerine bu âyetlerin nazil olduğu rivayet olunmaktadır. Diğer bir rivayete göre de Resuli Ekrem hazretleri hicretin dördüncü senesi Mekke'i Mükerreme ile «Esfan» denilen bir mahal arasında bulunup «Biri meune» adındaki bir belde-ahalisine Kur'ânı Kerimi ve dinî ahkâmı öğretmek için eshabı kiramdan yetmiş zatı göndermişti. Orada bulunan Amir İbni Tüfeyl ile arkadaşları bu mübarek zatları şehit etmişler. Bundan haberdar olan Peygamberi âlişan efendimiz çok müteessir olmuş, bir ay kadar bütün namazlarında o katil şahıslar aleyhinde lanette ve bedduada bulunmuş, bunun üzerine bu âyetler nazil olmuştur. Filhakika bir nice münkirler, fasıklar, katiller bilâhara taib ve mustağfir olarak müslüman olmuş, islâmiyete güzel güzel hidmetlerde bulunmuş, mağfireti ilâhiyyeye nail bulunmuşlardır. Binaenaleyh kâfir olarak ölüp gittikleri malûm olmayan düşmanlar aleyhinde beddua etmekten ise onların İslahı hal etmelerine duada bulunmak merhameti islâmiye icabıdır.

(ارحموا من في الارض يرحمكم من في السماء)

***

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَوا أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً
وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٣٠﴾ وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ
﴿١٣١﴾ وَأَطِيعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٣٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(130): Ey imân edenler!, Ribayı kat kat arttırılmış olarak yemeyiniz. Ve Allah tealâ'dan korkunuz ki, siz felâha erdirilmiş olabilesiniz.

(131): Ve o ateşten korkunuz ki, kâfirler için hazırlanmıştır.

(132): Ve Allah tealâ'ya ve Peygambere itaat ediniz ki, rahmete erdirilesinis.

***

İ Z A H

(130): Bu mübarek âyetlerde düşmanlarına karşı cihat ile memur olan müslümanlara nefisleryile de mücahedede bulunarak riba gibi haram olan şeylerden kendilerini korumalarını ihtar etmekte, onlara felâh ve necata vesile olan tarzı hareketi göstermektedir. Şöyle ki: (Ey imân edenler) ey Cenabı Hak'kın varlığına, birliğine iman ve bütün emirlerine, nehiylerine inkiyadın lüzumuna mutekit olan müslümanlar! (Ribayı) faizi (kat kat attırılmış olarak) alıp (yemeyiniz) cahiliyet devrine ait, öyle bîinsafane bir muamelede aşla bulunmayınız. (Ve Allah tealâ'dan korkunuz) onun bütün emirlerine, nehiylerine riayet ederek riba gibi menhiyyatı irtikâb etmeyiniz. (Ki, siz) ey müslümanlar!. (Felaha) asıl selâmet ve saadete tarafı ilâhîden (erdirilmiş olabilesiniz) öyle bir felaha liyakat ve nailiyet için Cenabı Hak'tan korkmak, onun dinî hükümlerine muhalefet etmemek lâzımdır.

§ Bu âyeti kerime, zamanı cahiliyetteki faiz usulünü bildirmektedir. Şöyle ki: O zaman bir şahıs, diğer bir şahısa meselâ bir miktar faiz ile ve bir sene müddetle yüz lira ödünç verirdi. Müddeti biter de bu borç verilemezse dainin talebi üzerine medyun, bu borcun miktarını meselâ ikiyüz liraya iblâğ ile bir sene daha uhdesinde bulundururdu. Böyle seneler geçtikçe bu miktar artırılırdı. İşte bu âyeti kerime ile bu cahiliye âdeti takbih edilerek müslümanlar böyle bir muameleden men edilmişlerdir. Yoksa böyle bir vakayı natık olan bu âyeti celile katkat olmayan bir ribanın

cevazını mutazammm değildir. Belki böyle bir cahiliye muamelenin pek bîinsafane olduğunu müşirdir. Yoksa riba, az olsun çok olsun alelitlâk haramdır.

Meselâ: Elindeki bir silâh ile ona buna saldırıp duran bir şahsa hitaben sen böyle bir silâh ile ona buna saldırıp durma denilse* o şahsa silâhsız olarak saldırmağa müsaade edilmiş olmaz. Belki bu hareketinin fenalığına işaret edilerek alelitlâk ona bu tecavüzden men edilmiş olur. Maamafih bu âyeti kerime, Mekke'i Mükerreme'de nazil olmuştur. Sonra Medine'i Münevvere'de de riba hakkında müteaddit âyetler nazil olmuş, alelitlâk ribanın haram olduğu, medyundan yalnız re'sülmalin alınması lâzım geleceği beyan olunmuştur. Sure'i bakeredeki riba âyetlerinin tefsirine müracaat.

(13D : (Ve) Ey müslümanlar! (O **ateşten)** o cehennem azabından (korkunuz ki) o ebedî ateş, asıl **(kâfirler için hazırlanmıştır)** elan mevcuttur. Artık o kâfirlere uymaktan kaçınınız, onların ef'al ve harekâtlarını körkörüne taklitten sakınınız ki, onlar gibi azabı ilâhîye müstehık olmayasiniz.

Rivayete nazaran Ühüd muharebesinde müşrikler riba tarikiyle elde etmiş oldukları mallarını sarfetmişlerdi. Müslümanlardan bazı zatlar da böyle bir tarik ile fazla servet kazanarak o düşmanlarından intikam almak: temayülünde bulunur gibi olmuşlar. Bunun üzerine bu riba hakkındaki âyeti kerime nazil olmuş, müslümanlarm düşmanlarından değil, Allah tealâ'dan korkmalarına tenbih olunmuştur. Filhakika öyle bîinsafane bir surette elde edilen bir servetin manevî zararları, maddî faidelerinden kat kat ziyadedir. Artık Cenabı Hak'tan korkarak meşru olmayan vasıtalara; müracaat edilmemelidir.

(132) : (Ve) Ey müslümanlar!. **(Allah tealâ'ya ve Peygambere itaat** ediniz) onların bütün emirlerine, nehiylerine ve bilhassa riba hakkındaki hükümlerine hakkiyle, riayete çalışınız, muhalefetten kaçınınız, (ki) tarafı ilâhîden **(rahmete)** fevz-ünecata, düşmanlarınız üzerine galibiyete **(erdirilesiniz)** sizin için bundan başka selâmet ve saadet vesilesi" yoktur. Ne güzel bir tergib, ne ulvî bir vadi ilâhî. Elgıpte güzel amellerde bulunarak bu vadi ilâhîye nail olanlara...

*

وَسَارِعُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَوَاتُ
وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٣﴾ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ
وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ
يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣٤﴾ وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا
أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ
إِلَّا اللَّهُ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَى مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٣٥﴾ أُولَئِكَ
جَزَاؤُهُمْ مَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَجَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
خَالِدِينَ فِيهَا وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿١٣٦﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSt

(133) : Ve rabbinizden bir mağfirete ve eni gökler ile yer genişliğinde olan bir cennete koşunuz ki, müttakiler için hazırlanmıştır.

(134) : Öyle nîüttekiler ki, bollukta da darhkda da infakta bulunurlar. Ve öfkeyi yutan ve nâsm kusurlarını affeden kimselerdir. Allah tealâ'-da ihsan edenleri sever.

(135) : Ve Öyle **zatlar ki, bir büyük günah yaptıkları veya nefislerine zulmettikleri zaman Allah teaîâ'yı zikrederler, hemen günahları için istiğfarda bulunurlar. Ve kimdir Allah tealâ'dan başka günahları mağfiret eden?. Ve onlar yaptıklarında bile bile İsrar etmezler.**

(136) : İşte onların mükâfatları mağfirettir. Ve altlarından ırmaklar akar cennetlerdir. Onlar orada ebedî kalıcılardır. Ve ne güzeldir âmil olanların mükâfatı!.

*
**

İ Z A H

(133) • Bu mübarek âyetler de bu ümmeti merhumeyi mağfiret ve saadete vesile olan bir tarika teşvik etmekte, tekva sahiplerinin mümtaz

vasıflarını bildirerek **onların** nail **olacakları ebedî nimetleri göstermektedir.** Şöyle ki: Ey müminler!. Uhdenize düşen **ubudiyet** vazifelerinizi ifaya çalışınız, (ve) hasbelbeşeriye vuku bulan kusurlarınızdan **dolayı (rabbinizden bir mağfiret)** dileyiniz, affi ilâhîyi temenniye müsareat ediniz. Ve mağfireti ilâhiyyeye nailiyetinize vesile olacak olan vazifeleri, farizeleri ifaya gayret eyleyiniz. Ne kadar salih amellerde bulunsanız bile onlara mağrur olmayınız. Kul kusurdan hâlî olamıyacağı cihetle daima taib ve müstağfir olunuz ve lütfi ilâhîye mazhariyet temennisinde **bulunarak (eni gökler ile yer genişliğinde olan bir cennete koşunuz)** öyle muazzam, semalardan, yerlerden daha çok geniş olan bir ebediyet ve saadet âlemine gidebilmek için ibadet ve taate, birr-ü tekvaya muvazebet ediniz **(ki)** o cennet **<muttekiler)** ibadet ve taatte bulunup masiyetleri terkedenler **için hazırlanmıştır)** binaenaleyh siz de muttekiler zümresine dahil olunuz ki, öyle büyük bir mükâfaa nail olabilesiniz.

§ Bu âyeti kerime de ve emsalinde olan « o-^l * kelimesi gösteriyor ki, cennet de cehennem de elyevm mevcuttur: Mahlûktur. Hâliki âzimmüşşan hazretlerinin bipayan asarı hilkati vardır. Cennetler ile cehennemler de bunlardan birer âlemdir.

§ Bu âyeti celilede Cennetlerin azîm vüs'atine işaret olunmuştur. Bir Cennetin eni semalar ile küre'i arza müsavi olunca artık onun uzunluğu nekadar fazladır, artık düşünmeli!. Evet... Kudreti ilâhiyyeyi ve onun asarının azametini düşünüp tasdik edenler, o muazzam kudret ile öyle tasavvurların fevkinde geniş âlemlerin vücude gelmiş olduğunu kabulde asla tereddüt edemez.

Cennetler yedi kat semaların fevkinde, arşı ilâhînin tahtında bulunmaktadır. Cehennemler de yedi kat yerlerin altındaki bînihaye fezada bulunmaktadır. Vaktiyle Yahudilerden bazıları Hazreti Ömer'den sual etmişlre ki: Cennetin eni o kadar geniş olunca Cehennem nerede bulunacak?. Hazreti Ömer de: Gece geldiği zaman gündüz nerede bulunur ve gündüz olunca geçe nereye gitmiş olur? Diye cevap yermiş, onlar da: Evet Tevrat'ta da bunun bir misli vardır, diye itirafta bulunmuşlardır. Böyle bir sual, Hirakl tarafından vuku bulmuş; Resuli Ekrem efendimizin de böyle cevap vermiş olduğu da rivayet olunmuştur.

Evet... Güneş grub edince kendisini göstereceği bir sahadan mahrum mu kalıyor? Ve tulü edince de yeniden vücude geliyor da kendisi için evvelce bir feza bulunmamış mı oluyor?. Nasıl ki, güneş için tülü ve grup edecek bînihaye fezalar bulunuyor, güneş gâh yukarda görülüyor, gâh aşağıya girer gibi gözden nihan oluyor, bu suretle vakit vakit küre'i arzın fevkinde ve tahtında bulunup duruyor, işte güneşin bu vaziyetleri cennetler ile cehennemlerin vaziyetleri için bir numune teşkil etmiş oluyor. Bunun gibi cennetler de semaların fevkinde, cehennemler de kürei arzın Uhtındaki fezalarda bulunuyor. Bunu kim istibad edebilir?

Bugün fen'nin terakkisi de fezaların gayrı mütenahi olduğunu göstermektedir. Güneşin ziyası bizim küremize sekiz on dakika içinde geldiği

halde fezada öyle yıldızlar var ki, ziyaları bizlere binlerce sene içinde ancak gelip kavuşabiliyor. Artık sahai fezanın vüs'atini mükevvenatm azametini düşünerek hâliki azimmüşşanımız için secdei ubudiyete kapanmalıyız.

(134) : (Öyle) kendileri için cennetler hazırlanmış olan (muttaküer ki) onlar (bollukta da) servet ve samana malik, zengin oldukları zaman da (darlıkta da) ihtiyaçlı bulundukları zamanda da Allah tealâ'nın rızası için fakirlere, mücahitlere (infakta bulunurlar.) Çok olsun, a* Oüvfi ellerinden gelen yardımı cihad uğrunda sarf etmekten geri durmazlar. Ve onlar öyle riba yoluyle, gayrımeşru vasıtalar ile servet elde edip de onu gayrimşeru surette sarfetmek masiyetini irtikâb etmezler. (Ve) onlar, o muttaki zatlar, (öfkeyi yutan) hiddetlerine, gazaplarına mağlûp olmayıp bunların hazmeden ve (nâsm kusurlarını affeden) ukubete müstehık olanlar hakkında ceza tatbikini terkeden âlicenap, afüvkâr (kimselerdir) ne güzel ahlâk!. Ne büyük lutf ve ihsan. (Allah tealâ da ihsan edenleri sever) Artık şüphe yok ki, o gibi ihsankâr kullarını da sever, onları cennetlerine nail buyurur.

(135) : (Ve) öyle cennete nail olacak (zatlar ki) hasbelbeşeriye zina gibi (büyük) fahiş (bir günah yaptıkları veya) nâmahreme şehvetle nazar gibi (nefislerine zulmettikleri zaman) bu yaptıklarından pişman olarak Allah tealâ'yı zikrederler) Cenabı Hak'km vaidini, azabını veya haki âzimini düşünürler ve (hemen günahları için istiğfarda bulunurlar.) Cenabı Hak'km afvü merhametine dehalet ederler. Zaten bundan başka ne çare bulunabilir (Ve kimdir Allah tealâ'dan başka günahları mağfiret eden?) öyleyse ondan başka kime, iltica edilebilir?. (Ve onlar yaptıklarında) o çirkin, zalimane hareketlerinde (bile bile İsrar etmezler) belki öyle istiğfarda bulunarak afvı ilâhîye mazhar olmak isterler. Onlar o yaptıkları kötülüklerinin çirkinliğini, gayrimeşru olduğunu bildikleri halde onlara -devam edip durmazlar.

(136) : (İşte onların) o iki zümrenin yâni: İnfakta, afv-ü keremde bulunan ve Cenabı Hak'kı zikrederek taip ve müstağfir olan zatlarin (mükâfatları mağfirettir) onlar hakkında mağfireti ilâhiyyenin tecellisidir. (Ve altlarından ırmaklar akan cennetlerdir) o cennet bahçelerinde nice azim nimetlere nailiyettir. Maahaza (onlar orada) o cennetlerde (ebedî) bir halde (kalıcılardır) oradan bir daha çıkarılmayacaklardır. Artık düşünmeli, bu ne muazzam nimet!. (Ve ne güzeldir âmil olanların) üzerlerine teveccüh eden dinî ve dünyevî vazifeleri güzelce ifa edenlerin şu mağfireti ilâhiyyeye ve cennetlere nailiyetten ibaret olan (mükâfatı) Cenabı Hak cümlemize böyle bir mükâfat ihsan buyursun âmin!.

Bir hadisi şerifte beyan olunduğu üzere günahtan tövbe ederi, hiç günah işlememiş kimse gibidir. Binaenaleyh insanlar günahlardan hâlî olamazlar, elverir ki, bunun şeametini düşünerek derhal taib ve musrağfir olsunlar.

§ Bu mübarek âyetlerde cennetin muttakiler için ve günahlarında musir olmayıp taib ve mustağfir olanlar için hazırlanmış olduğu bildiriliyor. Yâni: Buraya asıl lâik olanlar onlardır. Yoksa bundan dolayı cennete günahlarından taib olmaksızın ölen müslümanların giremiyeceği lâzım gelmez. Nitekim cehennemin kâfirler için izhar edilmiş olması da cehenneme hiçbir müminin girmeyeceğini iktiza etmez. Belki cehennem asıl kâfirler için ebedî bir darülazaptır. Günahkâr müminlerin cehenneme girecekleriise muvakkat bir zaman içindir, sonra yine oradan halâs olup cennete gireceklerdir. Mutezile taifesine göre ise müminler, muttakilerden, tövbekarlardan ve günahlarında ölünceye kadar musir olanlardan ibaret olmak üzere üç tabakaya ayrılır. Bunlardan cennete muttaki ve taib olan tabaka ehli gireceklerdir. Günahlarında musirren vefat eden tabaha ehli ise cennete asla giremiyeceklerdir. Bu yanlış bir mezheptir. Ehli sünnete göre her müslüman, imân ile ölünce cennete girecekdir. Ancak tövbe etmeksizin günahkâr olarak ölen müslümanlar, meşiyeti ilâhiyyeye tabidirler. Cenabı Hak bunlardan dilediğini affeder ve dilediğini bir müddet cehennemde muazzap kılar, sonra yine cennete nail buyurur. (... |^V<UIjl) (4,i!^i»jl = âyeti celilesi de bunu göstermektedir. Şu kadar var ki, hangi şahsın afvi ilâhîye mazhar olacağı kestirilemez. Binaenaleyh insan daima azabı ilâhîden korkmalıdır, Cenabı Haktan utanmalıdır, küfranı nimette bulunup masiyet yoluna gitmemelidir. Cehennem azabının bir günlüğü bile en müthiş azaplardan, cezalardan bînihaye fazladır. Artık her mümin bunları düşünmeli, kendisinden südûr etmiş olan günahlardan dolayı bir an evvel taib ve mustağfir olmalıdır. İşte asıl ihtiyat ve kurtuluş yolu bundan ibarettir.

MEALİ ÂLİSİ

(137) : Muhakkak sizden evvel birçok vak'alar gelip geçmiştir. Artık yerde dolaşınız da bakınız ki, tekzib edenlerin âkibetleri nasıl olmuştur.

(138) : İşte bu nâs için bir beyandır, ve muttekiler için de bir hidayettir, bir nasihattir.

(139) : Ve fütur getirmeyiniz ve mahzun olmayınız ve siz müminler iseniz çok yükselmiş olanlar ancak sizlersiniz...

İ Z A H

(137) : Bu mübarek âyetler de müslümanları teşci etmektedir. İslâmiyet üzere sabit kadim bulundukça nice yüksek muvaffakiyetlere nail olacaklarını tebşir eylemektedir. Ve Ühüd gazvesinde bazı zevatın şehit veya mecruh düştüklerinden dolayı fütura, hüzün ve kedere düşmemelerini tavsiye buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Ümmeti Muhammediye!. (Muhakkak'sizden evvel) beşeriyet âleminde (birçok), tarihî, feci (vakalar ;gelip geçmiştir) din düşmanları olan nice kavimler bir müddet ihmal edilmişler ise de sonra yakalanıp lâyık oldukları azaplara kavuşturulmuşlaradır. İşte Ühüd gazvesinde islâm düşmanlarının bir galibiyet göstermeleri de muvakkat bulunmuştur, onlar da bir felâkete maruz kalacaklardır. (Artık) Ey müslümanlar! (Yerde) yer yüzünde, muhtelif ülkelerde (dolaşınız da bakınız ki) Peygamberleri, ilâhî hükümleri (tekzib) dini hak'ka "karşı isyan (edenlerin âkibetleri) son günleri (nasıl olmuştur) onlar ne elim felâketlere, mağlûbiyetlere maruz kalmışlardır. Binaenaleyh o gibi «din düşmanlarına bir vakte kadar lihikmetin mühlet verilse de onlar nihayet lâik oldukları elim âkibetlere kavuşacaklardır. Artık ey müslümanlar!. Siz meyus olmayınız, metanetinizi kaybetmeyiniz.

(138) : (İşte bu) Kur'ânı Kerimin geçmiş vakalara ait âyetleri bütün (nâs için) beşeriyet âlemi için (bir beyandır) evvelce gelip geçmiş münTrir kavimlerin nasıl helake maruz kalmış olduklarına işaret eden bir ifadedir. (Ve) bilhassa (muttekiler) Hak tealâ'dan korkan mütefekkir zatlar (için de) basiretlerinin izdiyadina vesile olan (bir hidayettir) bir reh"beri saadettir ve (bir nasihattir) bir hikmet karin mevizedir.

(139) : Artık ey ehli imân!. Kur'ânı Kerimin beyanatına dikkat ediniz, ümemi salifenin tarihi hayatını düşününüz, Ühüd ğazvesindeki bazı hâdiseleri düşünüp yeise düşmeyiniz (ve) düşmanlarınızla savaş hususunda (fütur getirmeyiniz ve) size isabet etmiş olan bazı elemâver hailelerden dolayı (mahzun olmayınız ve siz müminler iseniz) siz kuvvetli bir imâna sahip iseniz veya Cenabı Hak'kın size nusret ve galebe ihsan edeceğine

dair vadi ilâhîsini musaddık iseniz şüphe yok ki (çok yükselmiş olanlar) indi ilâhîde, ulvî mertebelere nail bulunanlar (ancak sizlersiniz) çünkü siz hak üzere bulunmaktasınız, savaşınız Allah içindir. Dini ilâhîyi neşir ve ilâ içindir. Düşmanlarınız ise bâtıla hadımdırlar. Onların savaşları şeytan içindir. Ey müslümanlar sizden şehit olanların makamları cennettir» düşmanlarınızın gidecekleri yerler ise mutlaka cehennemdir. Artık Ey müslümanlar!. Bu yüksek mertebenizi düşününüz, ona göre din uğrunda fedakârlıktan geri durmayınız. Akibet sizin içindir. Nitekim bu tebşiri ilâhî, asrı saadette ve daha sonra tahakkuk etmiş, asırlardan' beri hakimiyetten mahrum perişan bir halde yaşayan bir kitle'i beşeriye islamiyeti kabul eder etmez şark ve garpte hakimiyete nail. olmuşlardır. Bu akibeti vaktiyle tebşir etmiş olan Kur'anı mübinin bir mucize'i ebediye olduğu bu suretle de tecelli eylemiştir. Binaenaleyh müslümanlar, asla yeise düşmem melidirler. Dini islâmın yüksek emirlerine bihakkın riayet ettikleri takdirde birçok nimetlere, nüsretlere nail olacaklardır.

إِنْ يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهُ
وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ الَّذِينَ
آمَنُوا وَيَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَدَاءَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ
١٤٠ وَلِيُمَحِّصَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَيَمْحَقَ الْكَافِرِينَ ١٤١

MEALİ ÂLİSİ

(140): Eğer size bir yare dokunmuş ise şübhesiz o kavme de onun misli bir yare dokunmuştur. Ve o günleri biz nâs arasında döndürürüz. Ve Allah tealâ'nın imân edenleri bilmesi ve sizden şahitler ittihaz etmesi içindir. Ve Allah tealâ zalimleri sevmez.

(141) : Ve Allah tealâ imân edenleri seçmesi ve kâfirleri helak eylemesi içindir.

İ Z A H

(140) : Bu mübarek âyetler, islâm mücahitlerine tesliyet bahş olmaktadır, galibiyet ile mağlûbiyetin hikmetlerine işaret etmektedir. Ve din

düşmanlarının sonunda kahr ve helâka maruz kalacaklarını göstermektedir..

Şöyle ki: Ey islâm mücahitleri!. Ühüd gazvesindeki hâdiselerden dolayı yeise düşmeyiniz (eğer size) o savaşta (bir yara) ve emsali bir şey (dokunmuş ise) bu yalnız size münhasır değildir, (şüphesiz) düşmanınız olan (o) kâfir (kavme de onun) o size dokunan yarenin (misli bir yara) ve saire ^okunmuştur, onlar da Ühüd gazvesinde yaralanmışlardır, onlardan da katledilenler vardır. Maamaf ih daha evvel feedir gazvesinde böyle badirelere mâruz kalmışlardır. Öyle olduğu halde korkmaksızm yine size saldırmışlardır. O halde Ey müslürnanlar!. Sizin için korkmak,, kendinizi zayıf sanarak düşmanlarmzıdan kaçınmak nasıl muvafık olabilir?. (Ve o **günleri)** öyle zafer, galibiyet, mağlûbiyet devrelerini (biz nâs arasında döndürürüz) bir gün bir kavim kazanır; veya kaybeder, diğer bir gün de başka bir kavim ya kazanır veya kaybeder, hâdisatı zamana kavimlerin gâh lehine ve gâh aleyhine olarak zuhur eder. Bu bir muktezayi hikmettir. (Ve) bu gibi muhtelif hâdiselerin zuhuru hem **(Allah** Taâlâ-nın imân edenleri bilmesi) temyiz etmesi içindir. Çünkü Allah Taâlâ'ya halisane imân etmiş olanlar, bu gibi hâdiselerin birer hikmet ve maslahat muktezası olduğunu düşünerek kuvvetli bir diyanet sahibi olduklarını göstermiş olurlar. Böyle bir imândan mahrum bulunmuş olanlar da yeis ve fütura düşerler, savaşlardan kaçarlar, mahiyetleri meydana çıkmış olur. (Ve) bu hâdiselerin böyle muhtelif tarzda zuhuru hem de **(sizden)** ey mûslümanlar!. Allah Taâlâ'nm (şahitler ittihaz etmesi içindir) yani sizden bazı zatları şahadet şerefine nail kılması içindir, veyahut sizden bütün milletler hakkında şahadet edecek bir mümtaz zümreyi vücude getirmek içindir. Velhasıl, ey milleti islâmiye!. Zuhura gelen ve gelecek galibiyetlerde, mağlûbiyetlerde bu gibi hikmetler, gayeler vardır. Artık asla yeise düşmeyiniz, icabettikçe meydanı cihada atılmaktan geri durmayınız.

§ İlmi ilâhî: Malûmdur ki, Allah Taâlâ hazretleri ilim sıfatiyle muttasıftır. O alimdir, allâmülguyupdur. Onun ilmi ezelîdir, ebedîdir. Her hâdiseyi vukuundan evvel de, sonra da bihakkın bilir. Onun ilminde tebeddül ve tegayyür yoktur.. Binaenaleyh bazı âyetlerde (..4İ1LLJ) (..i*J) • (• ..«JllJUiUj) gibi buyrulması, bazı hâdiseler hakkında ilmi ilâhînin husulü, o hâdiselerin zuhuru zamanına aidiyetini beyan için değildir. Onun ilmi ezelisi bu hâdiselere vukuundan evvel de şâmildir. Binaenaleyh böyle istikbal siğasıyla beyan buyrulmasmda şu gibi vecihler vardır:

1 — Bu ilimden murat temyizdir. Yani:< Cenabı Hak, halis olan kulları ile halis olmayanları ayrılsınlar, temayüz etsinler diye öyle bir kısım hâdiseleri vücude getirir. Yoksa Cenabı Hak, o kullarının ne mahiyette olduklarını ilmi ezelisi ile zaten bilir..

2 — Bu ilimden murat, bunun lâzımı olan mükâfat ve mücazattır.

Yani Allah Azimüşşan öyle hâdiseleri vücude getirir ki, onların muktezayı hikmet olduklarını bilip tebdili itikat etmeyen müslüman kullarını mükâfata nail buyursun, aksini iltizam edenleri de. mücazata uğratsın.

3 — Bu ilimden murat, malûmdur. Bu bir mecazdır. Nitekim kudret kelimesi de bir mecaz olarak maktur yerinde kullanılır. Binaenaleyh bir şeyi Cenabı Hak bilsin demek, o şey Cenabı Hak'km malûmu bulunsun demektir. Filhakika ilmi ilâhîde teceddüt ,taaddüt, hudus mutasavver değildir. Belki malûmat teceddüt eder, sonradan vücude gelir, sonra yine ademe gidebilir.

4 — Bu ilimden murat, Cenabı Hak'km velilerinin bilmesi demektir. Cenabı Hak öyle garip, muazzam hâdiseler vücude getirir ki, bunları hakikî, mutebessir müminler gördükçe kalblerinde nuri imân parlamaya başlar, Azameti ilâhîyyeyi tefekküre dalarak zevki manevîye mazhar olurlar. Binaenaleyh böyle bir ilim, fahametine mebni Cenabı Hak'ka izafe buyrulmuştur. Velhasıl: Allahü Azimüşşan bütün hâdisati âlemi vukuundan evvel de, sonra da bilir. Mutezileden Hişam İbnül Hakem'in bu husustaki zehabı, bâtıldır. Ona göre Cenabı Hak, hâdiseleri vukuundan evvel değil, vukuundan itibaren bilir. Halbuki bütün mütekellimin, bütün delâil akliye onun bu iddiasına muhaliftir. Cenabı Hak bütün* hâdisati vukuundan evvel de bilir. Onun ilminde hudus, tebeddül ve tegayyür hâşâ câri değildir.

(141) : (Ve) öyle muhtelif günlerin, hâdiselerin nâs arasında deveran ettirilmesi bir de **(Allah Taâlâ imân edenleri** seçmesi) onları kendilerine isabet eden beliyyeler sebebiyle günahlardan tertemiz kılması içindir. **(Ve kâfirleri)** de **(helak eylemesi içindir)** bilâhare onları da, onların asarını da mahvı "perişan edip kendilerini cehennem azabına kavuşturması hikmetine müstenitdir. Binaenaleyh: Hâliki Kâinat Hazretlerinin her yarattığı şey bir hikmet ve maslahat muktezasıdır.

«Her işte hikmeti vardır abes fi'l işlemez Allah»

**

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّٰهُ الَّذِينَ
جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ ﴿١٤٢﴾ وَلَقَدْ
كُنْتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَلْقَوْهُ فَقَدْ رَأَيْتُمُوهُ
وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿١٤٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(142) : Yoksa cennete girevereceğinizi mi sanıverdiniz?. Allah Tealâ «izden mücahede edenleri ayırd etmedikçe ve sabredenleri belli buyurmadıkça.

(143): Andolsun ki, siz ölümü onunla karşılaşmadan evvel temenni ediyordunuz. İşte siz bekleyip durduğunuz halde onu görüverdiniz.

İ Z A H

(142) : Bu mübarek âyetler, Bedir muharebesinde bulunmadıklarından dolayı müteessir olan bazıı müslümanların bilâhare Ühüd gazvesinde sebat ederek sevaba nail, teessürden, halâs olmaları lâzım gelirken bu Ühüd gazvesinde kaçındıkları için haklarında bir muahazeyi mutazammmdır.'Şöyle ki: Ey Ühüd gazvesinde münhezim olan islâm erleri! Siz (yoksa) bir dari naim, bir dari keramet olan **(cennete)** öyle kolaylıkla heman **(girivereceğinizi mi sanıverdiniz?)** Elbette onu sanıvermemişsinizdir. **(Allah Tealâ sizden mücahede edenleri)** kulları arasında **(ayırd)** edip dâvalarında sadık oldıfldarmı izhar (etmedikçe ve) savaş sahasında düşmanlarına karşı **(sabır)** ve sebat **(edenleri belli)** mümtaz **(buyurmadıkça)** evet... Siz hak yolunda öyle bir fedakârlıkta bulunmadıkça cennete girivermeğe lâyık olduğunuzu sanıvermezsiniz. Binaenaleyh emri ilâhîye imtisal, Peygamberi Zişana hakkiyle ittiba ederek din uğrunda fedakârlıktan kaçınmayınız ki, cennete liyakat kazanmış olasınız.

(143) : Ey Bedir gazvesinde hazır bulunmamış olan islâm erleri!. **(Andolşun ki)** zatı ülûhiyyetime kasem ederim ki: (Siz **ölümü)** ölüme sebep olabilen savaşı, Bedir gazvesi gibi bir hâdiseyi **(onunla)** öyle bir cihad ile **(karşılamadan)** ondaki şedaidi, fedakârlığı görmeden **(evvel temenni ediyordunuz)** tâ ki siz de o Bedir mücahitleri gibi sevaba, mükâfata nail olasınız (işte siz) öyle bir cihadı **(bekleyip durduğunuz halde)** arzunuz veçhile **(onu)** o cihadı, o Ühüd gazvesini bakıp (görüverdiniz) savaş için orada hazır bulundunuz. Artık ne için arzunuza muhalif hareket ettiniz?. Ne için savaştan korkup kaçıverdiniz?. Velhasıl: İnsan, sabırlı, metanetli olmalıdır. Hayırlı işlerde sabit kadem bulunmalıdır. Hak yolunda fedakârlıktan kaçınmamalıdır, fâni bir hayat için ebedî bir saadeti terk etmemelidir. Cenabı Hak'km cennetine, vüsaline nailiyet için icabettikçe her türlü fedakârlıklarda bulunmalıdır.

MEALİ ÂLİSİ

(144) : Ve Muhammet de ancak bir peygamberdir. Ondan evvel de peygamberler gelip geçmiştir. Eğer o ölse veya öldürülse siz gerisin geriye mi dönüvereceksiniz?. Ve her kim gerisin, geriye dönerse elbette Allah Tealâ'ya hiçbir zarar vermiş olamaz. Ve Allah Tealâ şükredenlere mükâfat verecektir.

***

İ Z A H

(144) : Bu âyeti kerime de Ühüd gazvesindeki inhizama sebebiyet vermiş olan bir kısım islâm erleri hakkında bir muahezeyi muhtevidir ve bütün müslümanlar için intibaha vesile olacak bir hakikati bildirmektedir. Şöyle ki: Ey bütün müslümanlar!. Ve ey Ühüd'gazvesinde bulunmuş olan islâm mücahitleri!. Malûmdur ki, bütün insanlar bu dünyada muvakkat bir zaman için yaşarlar, sonra da ahret âlemine çıkar giderler. Binaenaleyh Hazreti Muhammet de bir mübarek insandır. **(Ve Muhammet de** ancak **bir Peygamberdir)** risalet vazifesini, şerefini haizdir. Yoksa ulûhiyet sıfatını haiz, ölümden müberra değildir. **(Ondan evvel de)** Hazreti Muhammet'ten mukaddem de nice **(peygamberler gelip geçmiştir)** Hazreti Âdem'den Hazreti Muhammed'in zamanına kadar dünyaya gelmiş olan bütün peygamberler bilâhara vefat edip ebediyet âlemine irtihai eylemişlerdir. Böyle bir akıbet, yalnız Hazreti Muhammed'e mahsus değildir. Binaenaleyh (eğer o) Hazreti Muhammed de vakti gelip te **(Ölse veya)** bilfarz düşmanları tarafından **(öldürülse siz)** yeise düşerek **(gerisin feriye mi dönüvereceksiniz?)** Cenabı Hak muhafaza buyursun irtidat mı edeceksiniz?. Cahiliyet haline mi rücû eyleyeceksiniz?. Böyle bir hareket *hiç* caiz makûl, sizlere lâyık olur mu?. **(Ve)** maahaza **(her kim gerisin**

geriye, **dönerse)** tekrar küfür ve şerke rücu ederse kendisinin zararına, helâkma, hidmet etmiş olur. **(Elbette Allah Tealâ'ya** hiç **bir zarar** vermiş **olamaz)'.** Cenabı Hak kimsenin imânına hâşâ muhtaç değildir. İmândan mahrum kalan, küfrüilhad halinde yaşayan kimseler kendilerini zararlara, felâketlere düşürmüş olurlar. **(Ve Allah Tealâ)** kerimdir rahimdir. Mahza inayeti ilâhîyyesi muktezası olmak üzere **(şükredenlere)** nail oldukları imânın kadrini bilip Cenabı Hak'ka arzı şükranda bulunanlara dünyada da, ahrette de **(mükâfat verecektir).** Artık aklı başında olan bir insan, bunu düşünmelidir, Cenabı Hak'km mükâfatına nail olmayı en ulvî bir gaye bilmelidir. Bunun aksine hareket edenler kendilerini ebedî felâketlere mâruz bırakmış olurlar.

Evet!.. Cenabı Hak'km hiç bir kimseye ihtiyacı yoktur. Fakat maddî ve manevî nice ihtiyaçlar içinde yaşayan insanlar, kendi hayatlarını, kendi istikballerini düşünmeli, islâmiyet nimetinin kadrini bilmeli, o sayede istikballerini temin etmiş bulunmalıdırlar! Bundan başka kurtuluş çaresi yoktur. Artık Ühüd gazvesinde Resuli Ekrem'in şehit düştüğüne dair düşmanların uydurma şayialarına bakıp da meydanı cihattan ayrılmış olan bir kısım islâm erlerinin bü hareketleri de elbette muvafık değildir. Bilâkis Resuli-Ekrem Efendimiz şehit düşmüş olsa idi yine islâm mücahitlerinin fisebilillâh cihada devam etmeleri lâzım gelirdi. Nitekim eshabı kiramdan Enes İbni Nadr böyle hareket etmiş «Resuli Ekrem şehit düştü ise Rabbi bakidir; dini kaimdir» diyerek şehit oluncaya kadar düşmanlara kılıncı ile saldırıp durmuştur. Ve yine vaktiyle birçok peygamberler vefat etmiş oldukları halde bir kısım ümmetleri onların izlerini takip edip durmuşlardır, geri dönmemişlerdir.. Lehülhamd milleti islâmiyede irtihali nebeviden beri asırlarca dini İslama sarılarak müslümanlıklarmı muhafazaya çalışmışlardır. Bunun hilâfına hareket, müslümanlar için bir felâkettir, bir ebedî helaktir. Cenabı Hak cümlemizi intibahtan ayırmasın, âmin...

وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ تَمُوتَ
اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ كِتَابًا مُؤَجَّلًا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ
الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْاٰخِرَةِ نُؤْتِهِ
مِنْهَا وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ ١٤٥

— o —

MEALİ ÂLİSİ

(145) : Ve hiç bir kimse için Allah Tealâ'nın izni olmadıkça ölmek yoktur. O vadesi tâyin edilmiş bir yazıdır. Ve her kim dünya menfaatini dilerse ona ondan veririz. Ve kim ahret sevabını isterse ona da ondan veririz. Ve şükredenleri elbette mükâfatlandıracağız.

*
**

İ Z A H

(145) : Bu âyeti kerimede mukadder olan şey her ne ise mutlaka vücude geleceğini, binaenaleyh savaştan kaçmanın böyle mukadder bir şeye manî olamayacağını göstermektedir. Şöyle ki: Bütün hâdisatı kevniye, Cenabı Hak;'km kazasına ve kaderine tâbidir. Hiçbir hâdise kendi kendine vücude gelemez. **(Ve hiç bir kimse için Allah Tealâ'nın izni)** kazası, dilemesi, ruhları "kabz için melekülmevte müsaadesi **(olmadıkça ölmek yoktur)** öyle muharebe meydanına atılmakla vesaire ile hemen ölüneceğine hükmedilemez. (O) ölüm **(vadesi)** vukua geleceği zaman **(tâyin edilmiş)** lâvhımahfuzda tesbit olunmuş **(bir yazıdır)** Cenabı Hak bunu muayyen bir vakite tahsis buyurmuştur, herkesin müddeti ömrü yazılmış bulunmaktadır. Binaenaleyh muharebede sebat herhalde ölüme sebep olamaz. Muharebeden kaçınmak da insanı herhalde ölümden kurtaramaz. (Ve **her kim)** yaptıkları işler mukabilinde **(dünya menfaati)** dünyevî semereleri **(dilerse ona) o** kimseye **(ondan)** o dilediği dünyevî menfaatten mukadder olan miktarı **(veririz)** onu o menfaatten hikmet ve maslahat icabınca müstefit ederiz. (Ve) her **(kim de)** kendi amelleri mukabilinde **(ahret sevabını)** gayri mütenahi olan uhrevî mükâfatı **(isterse ona da ondan)** o uhrevî sevaptan, mükâfattan büyük bir miktar **(veririz.)** Onu bu hayırlı arzusuna kavuştururuz. **(Ve şükredenleri de)** nail oldukları nimetlere karşı vazife'i şükranı yerine getirenleri de **(elbette .mükâfatlandıracağız.)** Binaenaleyh insan daima en hayırlı şeyleri temenni etmelidir, o uğurda çalışmalıdır ve nail olduğu nimetlerden dolayı da Cenabı Hak'ka hamd ve şükür edip durmalıdır. Ebedî mükâfatlara nailiyet için bundan başka yol yoktur.

§ Bu âyeti **celile de Ühüd gazvesinde** ganimete nailiyyet için muhafazasına memur **oldukları noktayı terketmiş** olan bir kısım islâm erleri hakkında nazil **omluştur.**

**

وَكَاَيِّنْ مِنْ نَبِيٍّ
قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُوا لِمَا اَصَابَهُمْ
فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَانُوا وَاللّٰهُ
يُحِبُّ الصَّابِرِينَ ﴿١٤٦﴾ وَمَا كَانَ قَوْلَهُمْ اِلَّا اَنْ قَالُوا
رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَاِسْرَافَنَا فِي اَمْرِنَا وَثَبِّتْ
اَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿١٤٧﴾
فَاٰتٰيهُمُ اللّٰهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ الْاٰخِرَةِ وَاللّٰهُ
يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٤٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(146) : Ve nice peygamberler ile beraber birçok âlimler, savaşta bulundular da Allah yolunda kendilerine isabet eden şeylerden dolayı ne gevşediler ne zaafa düştüler, ne de baş eğdiler. Allah Tealâ ise sabredenleri sever.

(147) : Ve onların sözleri başka değil, şöyle demekten ibaretti. Ey Rabbimiz!. Bizim için günahlarımızı ve işlerimizdeki israflarımızı mağfiret buyur ve ayaklarımızı sabit kıl ve bizlere kâfirler gürûhu üzerine nusret ver.

(148) : Artık Allah Tealâ da onlara hem dünya nimetini, hem de ahiret sevabının güzelliğini verdi. Ve Allah Tealâ muhsin olanları sever..

İ Z A H

(146) : Bu mübarek âyetlerde Ühüd gazvesinde inhizama uğramış olan bir kısım islâm erlerine **ve** bilcümle islâm mücahitlerine enbiya'i sa-

life hazeratmın ve onların eshabının cihat sahalarındaki sabr ve sebatlarını, dua ve niyazlarını ve bunun semeresi olarak nail oldukları büyük muvaffakiyetleri bir nümune'i imtisal, bir vesileyi teşvik olmak üzere beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) enbiyayi salifedeh **(nice peygamberler)** ve onlar **(ile beraber birçok alimler)** o peygamberlerin eshabından bulunan ve rebbaniyyun denilen bir nice salih, muttaki, fakih zatlar veya bir cemaati kesire **(savaşta bulundular ve Allah yolunda)** dini ilahi uğrunda kendilerine isabet eden cerh ve katil gibi **(şeylerden dolayı ne)** korkup, usanıp **(gevşediler ne de)** bu mücadele yüzünden **(zaafa düştüler ne de)** düşmanlarına karşı meskenet gösterip **(baş eğdiler)** onlar cihat meydanlarında sabır ve sebat göstererek kelimetullahi ilaya çalışıp durdular. **(Allah Teala ise)** öyle hak yolunda **(sabır)** ve sebat **(edenleri sever)** mükafatlara nail buyurur.

(147) : **(Ve onların)** o muhterem peygamberlerin maiyetinde olarak savaşlarda bulunan alimlerin, mümtaz zümrenin cihat zamanlarındaki **(sözleri)** temennileri, niyazları **(başka değil, şöyle demekten ibaretti: Ey Rabbimiz!.)** Ey Halikımız! Mürebbii vücudumuz, kerim mabudumuz; **(bizim için günahlarımızı)** senin emirlerine muhalif hareketlerimizi **(ve işlerimizdeki israflarımızı)** haddi tecavüz etmiş olmamızı **(mağfiret buyur)** af ve setret **(ve ayaklarımızı)** cihat sahasında, dini ilahi uğrunda **(sabit)** kuvvet ve metanetle müttasif **(kıl ve bizlere)** o kendileriyle savaşta bulunduğumuz **(kafirler güruhu üzerine nusret ver)** bizleri adayı din üzerine galip kıl, ya alim ve hakim olan mabudumuz.

(148) : **(Artık Allah Teala da onlara)** o peygamberler ile beraber savaş meydanlarına atılıp ta devam ve sebatta bulunan, ve Cenabı Hak'ka iltica ederek dua ve niyazda bulunmuş olan zatlara **(hem dünya nimetini)** verdi, onları nusrete, ganimete, şeref ve şana nail kıldı. **(Hem de)** onlara **(ahret sevabının güzelliğini verdi)** onları cennete nail, tecalliyatı ilahiyyesine mazhar buyurdu. Çünki onlar din uğrunda öyle fedakarlıklarda bulundular, Allah yolunda mallarını, canlarını feda ederek infak ve ihsanda bulundular. Allah Teala ise öyle mücahitleri himaye eder. **(Ve Allah Teala)** öyle **(muhsin olanları sever)** onları öyle sevaplara, nimetlere nail kılar. Velhasıl: Ey zümre'i müslimin!. Vaktiyle savaşlarda bulunan peygamberlerinin emirleri dairesinde hareket eden bir muhterem cemaat, böyle sabır ve sebat göstermiş dua ve niyazda bulunmuş, teyidatı ilahiyyeye nail, dünyevi ve uhrevi nimetlere mükafatlara mazhar olmuşlardır. Artık sizler de o muhterem zatları numune ittihaz ediniz, Allah yolunda fedakarlıktan ayrılmayınız, maddi ve manevi nimetlere nail olunuz...

*

* *

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تُطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا يَرُدُّوكُمْ
عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ ﴿١٤٩﴾ بَلِ اللَّهُ مَوْ
لَاكُمْ وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِرِينَ ﴿١٥٠﴾

—o—

MEALİ ÂLİSİ

(149) : Ey **imân edenler!.** Eğer kâfir olanlara itaat ederseniz sizi gerisin geriye **çevirirler. Artık** büyük zararlara uğramış olduğunuz halde geri dönmüş **olursunuz.**

(150) : Hayır. Sizin mevlânız **Allah** Tealâdır. Ve o yardımcıların en **hayırlısıdır.**

*

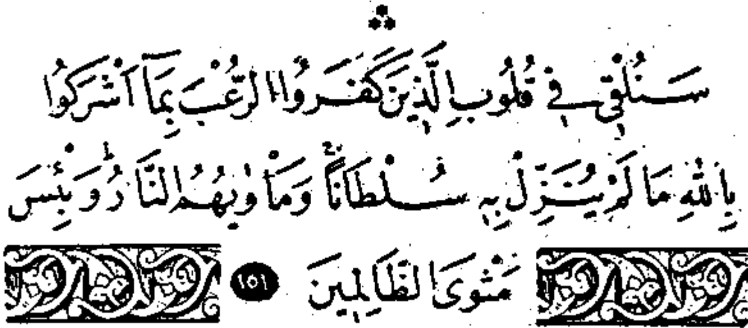
İ Z A H

(149) : Bu mübarek âyetler de Ühüd gazvesindeki mücahitlere ve bütün müslümanlara hakikî nâsir ve muini bildirmekte, düşmanların sözlerine aklananların en müthiş bir âkibete giriftar olacaklarını göstermektedir. Şöyle ki: (Ey **imân edenler)** ey dini islâm ile müttasıf olan zatlar!. **(Eğer kâfir olanlara)** yehud ile nasarâya veya münafıklara (itaat «derseniz) onların sözlerini tutar, iğfalâtma kapılırsanız (sizi gerisin geriye) küfre, dalâlete **(çevirirler).** Sizi islâmiyet nimetinden mahrum bırakırlar. **(Artık)** dünyada da ahrette de (büyük zararlara uğramış olduğunuz halde geri dönmüş) irtidat etmiş **(olursunuz).** Evet... Din düşmanlarının sözlerine aldananlar dünyada da, ahrette de zarara, hüsrana uğramış olurlar. Bir kere bunlar dünyada düşmanlarına inkiyad etmiş onlara arzı ihtiyaçta bulunmuş olurlar ki, bu en büyük dünyevî bir zarardır, bir hüsrandır. Sonra bunlar ahrette de sevaptan mahrum, azabı ilâhîyye maruz kalmış olurlar ki, bu da en büyük uhrevî bir zarardır, bir hüsrandır. O halde aklı başında olan bir müslüman, nasıl olur da öyle din düşmanlarının sözlerine aldanır, onları o kötü maksatlarını anlamaz da kendi mukaddesatına münafi hareketlerde bulunur.

Nitekim: Ühüd gazvesinde bir takım münafıklar, müslümanlara hitaben «Haydi kardeşlerinize dönünüz, onların dinine giriniz, eğer Muhammed — Aleyhisselâm — peygamber olsaydı katledilmezdi» demişlerdi. Bu iğfalât yüzünden de bir inhizam yüz göstermişti. Artık bizim için tdost olanlar île olmayanları tanımak lâzım değil midir?.

(150) : (Hayır).. O din düşmanlarının sözleri, özleri doğru değildir.. Onlara itaat etmek asla muvafık olamaz. Öyle bir muvafakat, felâkete sebeptir. Ey müslümanlar!. Dostunuz ile düşmanınızı tanıyınız. Şüphe yok ki: (Sizin mevlânız) sizin yardımcınız, sizin muhafızınız ancak **(Allah Teâlâ'dır)** artık yalnız ona iltica ediniz, yalnız onun ahkâmına tâbi olunuz; (ve) biliniz ki, (o) hâliki azimmüşşan **(yardımcıların en hayırlısıdır)** artık yalnız ona iltica ediniz, yalnız ondan nüsret. ve muavenet bekleyiniz.

Evet... Bir nice münafıklar, sureti haktan görünüyorlar. Hayırhahane bir tavır alıyorlar, kendi hainane maksatlarını temin için bin türlü hilelere baş vuruyorlar. Hakikî dost ile düşmanı tafrika muktedir olmayan gafiller de onların bu sözlerine aldanıyorlar, kendi kutsî varlıklarını "tehlikelere düşürmüş oluyorlar da bundan haberleri bije olmuyor. Fakat hak ve hakikati müdrik olan zatlar, öyle düşmanların hainane sözlerine aldanmazlar, islâmiyete dört elleriyle sarılırlar, Cenabı Hak'ka iltica, ederler. Onu nasır ve muin bilerek ebedî istikballerini temine muvaffak olurlar. İşte hakikî bahtiyarlık, ebedî saadet bundan ibarettir.

MEALİÂLİSİ

(151) : Hakkında Cenabı Allanın hiç bir hüccet indirmemiş olduğu şeyleri **ona ortak tanıdıklarından dolayı kâfirlerin kalblerine yakında korku düşüreceğiz. Onların gidecekleri yer cehennemdir. O zalimlerin duracakları yer ne kadar fenadır.**

İ Z A H

(151) : Bu âyeti kerime de Ühüd gazvesinde Cenabı-Hak'tan düşmanların kalplerine, hevf ve haşyet düşürerek müslümanları himaye buyurmuş olduğunu bildirmektedir. Şöyle ki: Kendilerine ibadetin cevazı **(hakkında** Cenabı **Allahm hiçbir hüccet)** hiç bir burhan **(indirmemiş olduğu)** kendile-

rine ibadetin, tapınmanın cevazını peygamberleri ve kitapları vasıtasiyle bildirmemiş bulunduğu **(şeyleri)** putları **(ona)** Cenabı Hak'ka **(ortak tanıdıklarından dolayı)** onların o küfr ve şirkleri sebebiyle **(kâfirlerin)** Ühüd gazvesinde müslümanlara saldırmış olan müşriklerin **(kablerine yakında)** daha savaş sahasından tamamen ayrılmadan **(korku düşüreceğiz)** onlar müslümanlara karşı tekrar hücuma cesaret edemiyeceklerdir. Nitekim öyle de olmuştur. Evet... Ühüd gazvesinde müslümanlar, emri nebeviye muhalefetin bir cezası olmak üzere münhezim olmuşlardı. Meydanı harb, düşmanlara kalmıştı, müslümanlar üzerine, saldıracak olsalardı zahiri hale nazaran büyük bir galebe temin edebileceklerdi. Vaziyet müslümanlar için pek nâzik idi. Fakat Cenabı Hak lütfetti, düşmanların kalblerine korku düşüreceğini muhterem Habibine tebşir etti. Bu hakikat hemen mütecelli oldu. Şöyle ki: Cenabı Hak onların kalblerine korku düşürdü, müslümanları takibe cesaret edemediler, kaçıp Mekke'ye gittiler. **(onların)** o kâfirlerin bu küfürleri yüzünden asıl (gidecekleri yer **cehennemdir)** onlar ebedî selâmetten mahrumdurlar, (o **zalimlerin)** öyle Cenâbıhak'ka şerik ittihaz ederek ^nefislerine zulmetmiş olan din düşmanlarının **(duracakları yer)** ebedî ikametgâhları **(ne kadar fenadır)** ne kadar âteşin bir mahaldir, ne ebedî bir darı cezadır!. Elbette küfrü imâna tercih edenlerin, Allahm dinine, peygamberine karşı cephe alanların âkibetleri bundan başka olamaz.

*

وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللّٰهُ وَعْدَهُ
اِذْ تَحُسُّونَهُمْ بِاِذْنِهِ حَتّٰٓى اِذَا فَشِلْتُمْ وَتَنَازَعْتُمْ
فِي الْاَمْرِ وَعَصَيْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَٓا اَرٰيكُمْ مَا تُحِبُّونَ
مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْاٰخِرَةَ ثُمَّ
صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْ وَاللّٰهُ
ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ١٥٢

o

MEALİ ÂLİSİ

(152) : Kasem olsun ki, Allah Tealâ size vadini ifa buyurdu. O za-

manki, onları Cenabı Hak'km izniyle kesip doğruyordunuz. Ta ki o sevdiğinizi sizcgösterdikten sonra siz isyan ettiniz, yılgınlık gösterdiniz, emirde nizaa düştünüz, içinizden kimi dünyayı istiyordu ve sizden kimi de ahreti istiyordu. Sonra sizi imtihan etmek için onlardan çevirdi ve maamafih sizi af buyurdu ve Allah Teala müminler üzerine fazl sahibidir.

*

* *

İZAH

(152) : Bu ayeti kerime Ühüd gazvesinde müslümanlar için mev'ud olan nusretin bidayeten zuhura geldiğini, bilahara yüz gösteren hezimetin de emre muhalefetin bir neticesi olduğunu bildirmektedir. Eshabı kiram münhezim bir halde Ühüd gazvesinden Medine'i Münevvereye avdet edince bazı kimseler demişler ki: Bu hal bize nereden isabet etti? Halbuki, Allah Teala bize nusret vaad buyurmuştu. Bunun üzerine bu ayeti celile nazil olmuştur. İşte bu hakikat şöyle beyan buyuruluyor: Zatı uluhiyyete **(kasem olsun ki, Allah Teala)** vadinde sadıktır. **(Size)** olan **(vaadini)** de, Ühüd gazvesinde nusrete nail olacağınıza dair olan tebşirini de **(ifa buyurdu)** bu vaadi ilahi de tecelli etti. (O **zaman ki)** savaş sahasında **(onları)** o düşmanlarınızı **(Cenabı Hakkın izniyle)** onun emriyle, nusretiyle **(kesip doğruyordunuz).** Büyük kahramanlıklar gösteriyordunuz. İşte o mev'ut olan nusret, bu veçhile zuhur etmiş bulunuyordu. **(Ta ki o sevdiğinizi)** o mev'ut olan nusreti, galebeyi Cenabı Hak **(size gösterdikten sonra siz)** bunun şükrünü eda için emri nebeviye tamamen imtisal etmeniz lazım gelirken bilakis **(isyan ettiniz)** o emre muhalefette bulundunuz. Savaştan **(yılgınlık gösterdiniz, emirde)** Resuli Ekrem'in: Yerinizden ayrılmayın diye yapmış olduğu tenbih hususunda **(nizaa düştünüz)** düşmanlarınız inhizama uğrayınca kiminiz emri nebeviye imtisalen yerlerinizden ayrılmadınız, kiminiz de artık nusret tecelli etti diye muhafazasına memur olduğunuz noktadan ayrıldınız. **(İçinizden kimi)** ganimet sevdasiyle bulunduğu merkezi terketti. **(dünyayı istiyordu)** bir an evvel ganimete nail olmak arzusunda idi **(ve sizden kimi de ahireti istiyordu)** manevi mükafata nailiyet için emri nebeviye riayet ediyor, bulunduğu noktadan ayrılmıyordu. Nitekim eshabı Kiramdan Abdullah İbni Cübeyr, maiyetindeki ondan noksan zevat ile beraber şehit oluncaya kadar bulundukları noktadan ayrılmamışlardı. İşte ey müslümanlar!. Sizin bu galibane vaziyetinizden **(sonra)** dır ki, Cenabı Hak **(sizi imtihan etmek için)** sizin içinizden muhlis olanlar ile olmayanları meydana çıkarmak için sizi **(onlardan)** o düşmanlardan **(çevirdi)** onlara karşı sizi münhezim bir vaziyete soktu, ta ki böyle bir vaziyetin sebep ve hikmetini takdir edenler ile etmeyenler meydana çıksın, Resulullahın emir ve tavsiyelerine riayet ve ademi riayetin neticeleri anlaşılsın. **(Ve maamafih)** ey müslümanlar!. Cenabı Hak gafurdur, rahimdir. Resuli Ekrem'in emrine olan muhalefet-

ten dolayı sizi muaheze etmiyecektir. **(Sizi)** tâfaddülen **(af buyurdu** ve) ey müslümanlar!. **(Allah Tealâ müminler üzerine fâdl sahibidir)** onların hakkında böyle af ve keremi tecelli eder ve onların uğrayacakları bir inhizam, bir meşakkat da haklarında bir iptilâdır ki, o da onlar için bir rahmettir, bir vesilei sevap ve nimettir. Elverir ki, takdiri ilâhîye rıza gösterilsin, emri nebeviye kasten muhalefet edilmesin.

*
**

إِذْ تُصْعِدُونَ وَلَا تَلْوُونَ
عَلَىٰ أَحَدٍ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ فِي أُخْرَاكُمْ
فَأَثَابَكُمْ غَمًّا بِغَمٍّ لِكَيْلَا تَحْزَنُوا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ
وَلَا مَا أَصَابَكُمْ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ١٥٣

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(153) : O vakit ki, siz uzaklaşıyordunuz ve hiç **bir** kimseye dönüp **bakmıyordunuz. Peygamber ise sizleri arkanızdan çağırıyordu. Artık Allah Tealâ gizleri gam üstüne gam ile cezalandırdı. Ta ki** hem sizin için **fevt olan şeylerden ve hem de sizlere isabet eden** şeylerden mahzun olmayasınız. **Ve Allah Tealâ yaptığınız şeylerden haberdardır.**

*

İ Z A H

(153) : Bu âyeti kerime, Ühüd gazvesinde emre muhalefet eden bir kısım islâm erlerinin mâruz kalmış oldukları muhtelif vaziyetleri ve affa mazhariyetlerini göstermektedir. Şöyle ki: Ey Ühüd gazileri!. Hakkınızda affı ilâhî **(o vakit)** tecelli etmişti (ki, **siz)** savaş sahasından kaçarak **(uzaklaşıyordunuz)** dağlara çekilmeğe çalışıyordunuz **(ve hiç bir kimseye dönüp bakmıyordunuz)** hep kendinizi kurtarmakla meşgul bulunuyordunuz. **(Peygamber)** Alişanmız Hazreti Muhammed Aleyhisselâm **(ise sizleri arkanızdan çağırıyordu)** Ey Allanın kulları!. Ey Allahın kulları!. Bana geliniz, ben Allahın Resuliyim, kim bana dönerse ona cennet vardır diyordu. **(Artık Allah Tealâ sizleri)** bir vesile'i intibah, bir sebebi af

ve mağfiret olmak için **(gam üstüne gam ile cezalandırdı)** çeşit çeşit gamlara mâruz kaldınız. Meselâ: O sırada düşmanların galip **görülmesi bir** gamdı, Resulullahın emrine muhalefet bir gamdı, Peygamberimizin mecruh düşmesi, şehit olduğunun şuyui bir muazzam gamdı, tövbekâr olabilmek için hezimeti bırakıp tekrar savaş meydanına atılmak endişesi bir **gam** idi. Böyle büyük gamlara mâruziyet de afvi ilâhînin tecellisine bir vesile teşkil etmiş bulunuyordu. (Ta **ki)** sizler ey guzatı müslimin!. **(Hem sizin için fevt olan şeylerden)** ganimet mallarından ve saireden dolayı hüzün ve kedere düşmeyesiniz **(ve hem de sizlere isabet eden şeylerden)** katil ve hezimet gibi badirelerden dolayı **(mahzun olmayasınız)** affi ilâhîyye mazhariyeti en büyük bir nimet bilip onunla müteselli olasınız **(Ve Allah Tealâ yaptığınız şeylerden)** bütün hareketlerinizden, maksatlarınızdan **(haberdardır)** artık daima mutabessirane bulunur, takdiri ilâhîye razı, emri nebeviye munkat olursanız daima Rabbinizin af ve lütfuna nail olur durursunuz..

***

ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُعَاسًا يَغْشَى طَائِفَةً مِنْكُمْ
وَطَائِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنْفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِاللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ
الْجَاهِلِيَّةِ يَقُولُونَ هَلْ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ مِنْ شَيْءٍ قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ
كُلَّهُ لِلَّهِ يُخْفُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ مَا لَا يُبْدُونَ لَكَ يَقُولُونَ
لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ مَا قُتِلْنَا هَاهُنَا قُلْ لَوْ كُنْتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ
لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ إِلَى مَضَاجِعِهِمْ وَلِيَبْتَلِيَ
اللَّهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ وَلِيُمَحِّصَ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ
الصُّدُورِ ١٥٤

—o—

MEALİ ÂLİSİ

(154): Sonra o gamın ardından üzerinize bir emniyet, hafif bir uyku indirdi ki, sizden bir zümreyi örtüp kaplayıverdi. Sizden bir taifeyi de

nefisleri kayguya düşürmüştü, Allah Tealâya karşı cahiliye zannı gibi hakka muhalif bir zanda bulunuyorlardı. Diyorlardı ki: Bize bu emirden bir şey var mıdır?. De ki: Şüphesiz emrin hepsi de Allahındır. Onlar sana açıklamıyacakları şeyleri kendi nefislerinde gizleyiverirler. Derler ki: Eğer bizim için bu emirden bir şey olsaydı burada kati olunmazdık. De ki: Eğer sizler evlerinizde olsaydınız, üzerlerine kati edilmeleri yazılmış olanlar yine çıkar, ölüp yatacakları yerlere kadar muhakkak giderlerdi. Ve Allah Tealâ göğüslerinizin içinde olanı meydana koymak ve kalblerinizde olanı temizlemek için — bu hâdiseyi vücude getirirdi —. Ve Allah Tealâ sinelerde bulunanları hakkiyle bilendir.

***

İ Z A H

(154) : Bu âyeti kerime de Ühüd gazvesinde ve islâm ordusunda bulunan zümrelerin hâlâtı ruhiyyesini göstermekte ve bir kısmının cahilane iddialarına karşı lâzım gelen cevabı yermektedir. Şöyle ki: Ey cemaeti müslimin!. **(Sonra)** Ühüd gazvesinde sizi hezimete uğratıp (o) mâruz kalmış oldüğuriuz **(gamın)** o hüzün vC kederin, perişanlığın **(ardından üzerinize)** Cenabı Hak **(bir emniyet)** yani: Düşünceden azade **(hafif bir uyku indirdi ki)** o uyku **(sizden bir zümreyi)** hakikaten mümin, Peygambere tâbi olanları **(örtüp kaplayıverdi)** artık onlar korku kalmamış gibi bir uyur halde bulundular, vücutları istirahate nail oldu. Çünkü: Onlar, Resuli Ekrem'in risaletine kat'î surette mutekit idiler, Cenabı Hak'km ona «rgeç yardım edeceğine kani bulunuyorlardı. Öyle muvakkat bir hezimetin müslümanları mahv ve istisale sebep olamıyacağını biliyorlardı. Artık böyle bir emniyet ve kanaat sayesinde müsterihane yaşıyorlardı. Mamafih öyle tehlikeli bir zamanda bu zatların böyle biperva uykuya dalıp rahat etmeleri de onlar için manevî bir mükâfat demekti, Cenabı Hak'km onları hıfzedeceğine dair kuvvetli bir delil mahiyetinde idi.

Ey maşeri muvahhidîn!. Aranızda **(bir** taifeyi **de)** münafık bir giruhu da (nefisleri kayguya düşürmüştü). Bunlar yalnız kendi nefislerini düşünüyorlardı. Bunlar ne Resulullahı ve ne de onun mübarek eshabmı düşünürlerdi. Onlar bu savaşa yalnız ganimete nailiyet arzusu ile gelmişlerdi. Bunu elde edemiyeceklerini anlayınca yeise düştüler, büyük bir korkuya tutuldular, kaçıp jkendilerini kurtarmak istiyorlardı. O münafık taife **(Allah Tealâ'ya karşı cahiliye) ehlinin** bâtıl **(zannı gibi hak'ka muhalif bir zanda bulunuyorlardı)** Cenabı Hak'kın Peygamberi Zişanma artık yardım etmiyeceğini sanıyorlardı, müslümanlığın izmihlale uğrayacağını zannediyorlardı. Bu münafıklar **(diyorlardı ki: Bize bu emirden)** düşmanlarımıza galibiyetimize dair (birşey), bir ümit, bir emare **(var mıdır?)** ki, biz de nusrete nail olalım. Habibim!. Onlara **(de ki: Şüphesiz emrin hepsi de Allahındır)** Hakikî surette galebe Allah içindir ve onun ve-

lilleri içindir. Veya hüküm ve kaza Cenabı Hak'ka mahsustur, kulları hakkında hikmet ve maslahat muktezası ne ise onu vücude getirir ve dilediği veçhile hükmeder. Resulüm!. **(Onlar)** o münafıklar **(sana açıklayamayacakları** şeyleri) müslümanların mağlûp, düşmanlarının galip olmaları hakkındaki kalben temennilerini **(kendi nefislerinde gizleyiverirler)** bu temennilerini izhara münafıkâne hareketleri mâni olur. O hainler **(derler** ki:) Hazreti Muhammed'in vad ettiği gibi **(eğer bizim için bu emirden)** bu nusret ve galibiyetten **(bir** şey **olsaydı)** veyahut: Bu harbe iştirak edip etmemek hususu bizim ihtiyarımıza, arzumuza bırakılmış olsa idi veya müslümanların galibiyeti hakkındaki beyanat, doğru bulunsa idi bizler **(burada kati olunmazdık)** buraya gelip böyle ölüme, hezimete mâruz kalmazdık. Resuli Zişanım!. Onlara (de **ki:** Eğer **siz evlerinizde** olsaydınız) böyle savaş için harice çıkmamış bulunsa idiniz, sizden **(üzerlerine katledilmeleri yazılmış olanlar)** ölmeleri ^mukadder bulunanlar (yine) birer sebeple .evlerinden **(çıkar, ölüp yatacakları yerlere kadar)** ölümün pençesine düşerek mukadder olan kabirleri tarafına **(muhakkak giderlerdi).** Evet... Tekdiri ilâhi tağyir edilemez, nice kimseler savaşa iştirak ederler de ölmezler, nice kimseler de evlerinde ikamet ettikleri halde ölür giderler. (Ve) ey savaş meydanlarına atılanlar! **(Allah Tealâ göğüslerinizin içinde olanı)** kalblerinizdeki ihlâs ve nifakı **(meydana koymak)** sizleri imtihana tâbi tutmak **(ve kalblerinizde olanı)** vesveseleri, şüpheleri giderip **(temizlemek için)** bu hâdiseyi, bu Ühüd gazvesindeki vaziyeti vücude getirdi (ve) maamafih **(Allah Tealâ sinelerde)** kalblerde muzmar **(bulunanları)** daha meydana çıkarılmadan evvel de **(hakkiyle bilendir)** ne büyük bir vad ve bir vaid! Artık ey beşeriyet kütlesi, ona göre hareket ediniz!.

Evet... Şüphe yok ki Allah Tealâ Hazretleri âllâmülguyuptur. O her şeyi daha zuhurundan evvel de bihakkın bilir. Kimseyi imtihana hâşâ ihtiyacı yoktur. Ancak herkesin, mahiyetini, derece'i imân ve ihlâsını âmmeye karşı meydana çıkarmak için onları imtihana çeker, onların vaziyetlerini lihikmetin başkalarına karşı teşhir buyurmuş olur. İşte Ühüd gazvesindeki imtihanı ilâhî de böyle bir maslahat ve hikmete müstenit bkılunmuştur.

*
**

إن الذين تولوا منكم يوم التقى الجمعان إنما استزلهم الشيطان ببعض ما كسبوا ولقد عفا الله عنهم إن الله غفور حليم

١٥٥

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(155) : Şüphe yok ki, iki ordunun karşılaştığı gün sizden geri dönenler yok mu, onların ayaklarını bazı kazanmış oldukları kusurları sebebiyle şeytan kaydırmak istemiştir. Ve maamafih Allah Tealâ onları muhakkak affetmişUr. Şüphe yok ki, Allah Tealâ gafurdur, halimdir.

***

İ Z A H

(155) : Bu âyeti kerime, Ühüd gazvesindeki inhizams bazı kusurların sebebiyle verdiğini bildiriyor. O gibi kusurlardan kaçınılmasına şöylece işaret ediyor. **(Şüphe yok ki iki ordunun)** Ühüd gazvesinde müslüman kuvvetleriyle, müşrik kuvvetlerinin **(karşılaştığı gün)** Ey müslümanlar!. **(Sizden geri dönenler yok mu)** ki, orduyi islâmm ekseriyyetini teşkil ediyorlardı, **(onların ayaklarını)** o gaza meydanında sebat edip durmaktan **(bazı kazanmış oldukları kusurları sebebiyle)** meselâ: Emri nebeviye muhalif olarak döğüşü terketmeleri, ganimete hırs göstermeleri gibi günahları yüzünden **(şeytan kaydırmak istemiştir)** artık şeytanın arzusuna muvafık, vesvese ilka etmesine müsait olan o gibi gayrilâik hareketlerden uzak bulunmalıdır. **(Ve maamafih)** o zatlar tövbekar olmuş, itizarda bulunmuş oldukları için **(Allah Tealâ onları muhakkak affetmiştir.)** Günahtan tövbe eden, hiç günah işlememiş gibidir. **(Şüphe yok ki, Allah Tealâ)** tövbeleri kabul eder, **(gafurdur)** günahları af ve setreder **(halimdir)** kullarının cezalarını acele etmeyip tövbe edebilecekleri kadar kendilerine mühlet ihsan buyurur. Artık kulların uhdelerine düşen vazife odur ki, bu lütfi ilâhîden dolayı medyuni şükran olduklarını bilip kusurlarından bir an evvel taip ve müstağfir olsunlar!.

***

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا
كَالَّذِينَ كَفَرُوا وَقَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ إِذَا ضَرَبُوا فِي الْأَرْضِ
أَوْ كَانُوا غُزًّى لَوْ كَانُوا عِنْدَنَا مَا مَاتُوا وَمَا قُتِلُوا لِيَجْعَلَ
اللَّهُ ذَٰلِكَ حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْ وَاللَّهُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَاللَّهُ
بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١٥٦﴾ وَلَئِنْ قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
أَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ ﴿١٥٧﴾
وَلَئِنْ مُتُّمْ أَوْ قُتِلْتُمْ لَإِلَى اللَّهِ تُحْشَرُونَ ﴿١٥٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(156) : Ey imân edenler!. Kâfir olanlar ve kardeşleri için sefere çıktıkları veya gaziler oldukları zaman, «eğer onlar bizim yanımızda olmalar idi ne ölürlerdi ve ne de öldürürlerdi» diyenler gibi olmayınız. Allah Tealâ onu kalblerinde bir haslet kılmak için yapmıştır. Halbuki Allah. Tealâ yaşatır, öldürür ve Allah Tealâ yaptığınız şeyleri hakkiyle görücüdür.

(157) : Ve andolsun ki: Allah Tealâ'nın yolunda öldürülürseniz veya ölürseniz Allah Tealâ'dan bir mağfiret ve rahmet, onlarm topladıkları şeylerden hayırlıdır.

(158) : Ve şüpde yok ki, ölseniz; de, öldürülseniz de her halde Allah Tealâ'ya haşrolunacaksmızdır.

İ Z A H

(156) : Bu mübarek âyetler de müslümanları uyandırmaktadır. Düşmanlarının sözlerine iltifat etmemelerini ihtar etmektir. Ve Allah yolundaki fedakârlıkların pek büyük bir nimete, Hak Tealâ'ya vuslata vesile olacağını bildirmektedir. Şöyle ki: (Ey imân edetıler!) ey hakikî mümin-

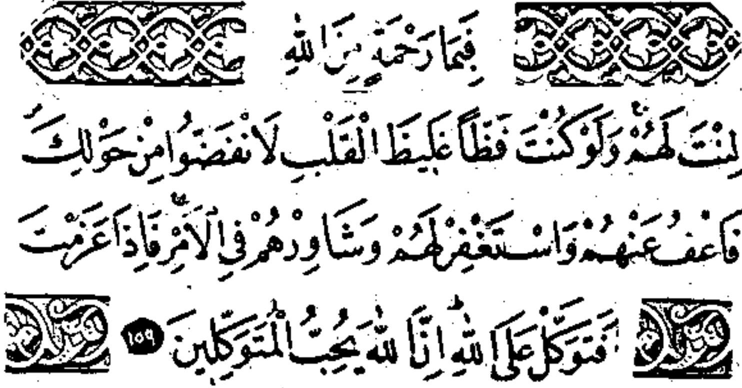
ler!. Siz o **(kâfir olanlar ve)** nifak veya neseb itibariyle **(kardeşleri için)** ticaret için veya sair bir iş için **(sefere çıktıkları veya gaziler oldukları zaman)** vefat veya katledilmiş olunca (eğer **onlar bizim yanımızda olsalardı ne ölürlerdi ve ne de)** başkaları tarafından **(öldürülürlerdi)** yaşar dururlardı **(diyenler gibi'olmayınız)** Ey müslümanlar!. Böyle yanlış bir iddiada siz bulunmayınız **(Allah Tealâ onu)** o münafıkların bu sözlerini **(kalblerinde bir hasret kılmak için yapmıştır)** onların böyle takdiri ilâhîye muhalif kuruntuları, kendi kendilerinin kalblerini kör eder, kendilerini haip ve hâsir bırakır ve nice şiddetli üzüntülere uğratmış olur. Maahaza onların bu sözlerine müslümanlar iltifat etmeyince de onların o mel'unane say-ü gayretleri heba olur, bundan dolayı kalblerinde hasret, şiddetli bir üzüntü vücude gelir, bu cihetle de hâip ve hâsir olurlar. Onların bu lâkırdıları ne kadar yanlıştır!: **(Halbuki, Allah Tealâ yaşatır ve öldürür)** hayat ve mematta müessir olan, O'dur. Yoksa ikamet ve sefer halleri değildir. Cenabı Hak, bazan misafirleri, gazileri yaşatır, bazan da birçok kimseleri yurtlarında mukim oldukları halde öldürür. **(Ve Allah Tealâ yaptığınız şeyleri hakkiyle görücüdür.)** Artık Ey Müslümanlar. «Hareketlerinizi ona göre tanzim ediniz* o münafıkların sözlerine bakmayınız. Cenabı Hak sizlere amellerinize göre mükâfat ve mücazat verecektir.

(157) : (Ve) Ey müslümanlar! **(Andolsun ki Allah Tealânm yolunda)** cihat sahasında **(öldürülür** s **en iz veya)** size Ölüm gelip te hak yolunda **(ölürseniz)** sizin için **(Allah Tealâdan bir mağfiret ve rahmet)** vardır. Sizin günahlarınızı af ve setreder ve mahza rahmeti ilâhiyyesi eseri olarak sizi nimetlere, cennetlere kavuşturur. Böyle bir mağfiret ve rahmet ise **(onların)** o yalnız dünya için çalışan gafillerin **(topladıkları şeylerden)** dünyevî servet ve sâmandan elbette pek ziyade **(hayırlıdır)** bunlar fânidir, meşru surette elde edilmemiş olursa sahibi için mesuliyeti, azabı caliptir. Mağfiret ve rahmet ise ebedî selâmeti temin edecek, müebbet ve her veçhile tebcile lâyık birer nimettir. Artık akıllı zatlar, en ziyade bu ebedî nimeti elde etmeğe çalışırlar, öyle münafıkların sözlerine iltifat etmezler.

(158) : (Ve) Ey insanlar!. **(Şüphe yok ki)** evinizde veya sefer halinde **(ölseniz de, öldürülseniz de her halde)** ne veçhile terki hayat etmiş olursanız olunuz **(Allah Tealâya haşrolunacaksmızdır),** başkasına değil, sizin hakkınızda mükâfat ve mücazat verecek olan ancak o hâliki hâkîm hazretleridir. Artık hayatınızı ona göre tanzim ediniz, fâni bir menfaat uğrunda ebedî menfaatleri elden çıkarmak gafletinde bulunmayınız. Allah yolunda -fedayı hayatı göze alanlar ise yarın ahret âleminde ne kadar büyük"mükâfatlara nail olacaklardır. Bunu güzelce düşünmelidir. Bu âyâtı celilede işaret buyruluyor ki: Müminler hakkında tecelli edecek olan mükâfatı ilâhîyye başlıca üç mertebede bulunmaktadır. Birinci mertebe: Günahların af ve setrile mağfireti ilâhîyyenin tecellisidir. İkincf mertebe:

Cennete nailiyet, uhrevî nimetlerden istifade gibi rahmeti subhaniyenin teceliisidir. Üçüncü mertebe: Cenabı Hak'ka mânen vuslat île rüyeti ilâhîyyenin teceliisidir. îşte en muazzam nîmet ve devlet te budur. Cenabı Hak cümlemize nasip buyursun âmin.

*

MEALİ ÂLİSJ

(159) : İmdi Allah Tealâ'dan bir rahmet sebebiyledir ki, onlara yumuşak davrandın, ve eğer sen çirkin huylu, katı yürekli olsaydın, elbette etrafından dağılırlardı. Artık onları affet, onlar için istiğfarda bulun, ve onlar ile emr hususunda müşavere yap. Sonra azmettiğin zaman da Allah Tealâ'ya tevekkül et. Şüphe yok ki, Allah Tealâ tevekkül edenleri sever.

*

İ Z A H

(159) : Bu âyeti kerime, Resuli Ekrem Efendimizin eshabı kiramına, Ühüd gazilerine karşı ne kadar hakimane, faziletkârane muamelede bulunmuş olduğunu gösteriyor, bazı hususlar hakkında müşavere yapılmasının lüzumunu bildiriyor ve her yapılmasına karar verilmiş işde Cenabı Hak'ka tevekkül ve itimad edilmesini âmir bulunuyor. Şöyle ki: **(İmdi)** ey Resuli Zişanım sen Ühüd gazvesinde **(Allah Tealâ'dan bir rahmet)** rıfkile muameleye muvaffakiyet **(sebebiyledir ki, onlara)** o savaş esnasında dağılıp sonra nezdi nübüvvetine avdet eden erlere **(yumuşak davrandın)** onların hakkında serzenişte bulunmayıp nazikâne, halimâne bir surette muamele yaptın; böyle bir muameleye muvaffakiyet senin için bir rahmeti **ilâhîyye idi. (Ve eğer sen)** böyle hareket etmeyip de onlar

hakkında **(çirkin huylu)** kaba muameleli **(katı yürekli)** merhamet duygusundan beri **(olsaydın)** o erler senden müteessir olur **(elbette etrafından dağılırlardı)** halbuki öyle bir muamele, vazife'i risalete münafidir, Peygamberanı Zişanın bi'setlerindeki maksat ve hikmete muhaliftir.. Çünki bu bi'setden asıl maksat, Cenabı Hak'km hükümlerini halka güzelce tebliğdir. Bu da halkın kalblerini calip olacak sözlerle, kendilerine rahimâne, müşfikâne surette hitap etmekle kabil olabilir ve onların bazı kusurlarını affetmekle, kendilerine lütuf ve şefkat göstermekle husule gelebilir. Bunun içindir ki; Peygamber olan zatın kötü ahlâktan gılzeti kalbden beri olması icap etmiştir, fakirlere, zayıflara çokça yardım etmesi matlup bulunmuştur.

İşte Resuli Ekrem Efendimizin bu yüksek ahlâk ile ittisafı Ühüd gazvesinde de tecelli etmişti. Hasbelbeşeriye inhizama uğrayıp badehu nadim olarak huzuri nebeviye avdet eden gazilere karşı haşinâne muamelede bulunmuş olsaydı, Resüli Ekrem'in heybetinden, hiddetinden sıkılarak etrafından tamamen dağılır giderlerdi. Böyle bir hal ise müslümanlaf. için muzır olurdu, düşmanların ise işine yarardı.

Binaenaleyh Resuli Ekrem, Sallallahutâlâ aleyhi vesellem efendimiz onların hakkında rahimâne muamelede bulunmuştu. İşte Hak Tealâ Hazretleri de o nebiyyi âlişanma şöyle emir etmişti: **(Artık)** Resuli Zişanım!. **(Onları)** o harb esnasında dağılıp gitmiş, emrine muhalefet eylemiş olanları **(affet)** yaptıklarından dolayı kendilerini muaheze buyurma **(onlar için istiğfarda bulun),** onların günahlarının affını zâtı ulûhiyyetimden temenni et, tâki senin bu şefaatini kabul ederek onları mağfiretime nail kılayım. **(Ve onlar ile)** cihada ve emsaline ait **(emir hususunda müşavere et)** bu suretle onların hakkında iltifat göster, onlara kıymet vermiş ol, kalblerini celbe, kendilerine muğber olmadığını ibraza inayet buyur. **(Sonra azim ettiğin zaman)** yaptığınız müşavere neticesinde bir şey için karari kat'ı verdin mî, artık **(Allah Tealâ'ya tevekkül et)** müşavereye ve saireye güvenme, Cenabı Hak'ka itimad et, ondan muvaffakiyet bekle **(Şüphe yok ki, Allah Tealâ tevekkül edenleri sever)** onlara yardım eder, onları salâha, hayırlı tarike hidayet buyurur.

§ Tevekkül, güzel bir[1] vazife'i ubudiyettir. Bundan maksat, eshâba müraatda, tevessülde bulunmakla beraber arzu edilen işin hulûsunu Cenabı Hak'ka tefviz ve havale etmektir. Binaenaleyh tevekkül, tebiri müşavereyi, tevessülü bilkülliye terk ve ihmal etmek demek değildir. Fakat arzu edilen bir şeyin esbabına tevessül etmekle beraber onun husulünü Cenabı Hak'k*a havale etmek, ubudiyet ve hikmet muktezasıdır. Çünki arzu edilen şeyin hakikaten faideli, maslahata muvafık olup olmadığını ancak Cenabı Hak bilir. Binaenaleyh öyle bir şeyi Hak Tealâ Hazretlerine havale edip ondan hayırlısını rica etmek, bir şime'i ubudiyettir, bir muktezayı hikmettir.

§J Müşavereye gelince: Bu, herhangi bir iş hakkında danışmak, bazı kimselerin reyine, mütalâasına müracaat etmek, teati'i efkârda bulunmak

demektir. Böyle bir müzakere ve mütalâaya da istişare denir. Bir yerde toplanıp müşaverede, tebiri aharla meşverette bulunan bir cemaate de «Şura» nâmı verilir. Müslümanlıkta meşveret, müdavele'i efkâr, ferdî ve içtimaî bir umdedir. Hodserane hareket ise pek mezmumdur^ Resuli EJcrem Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimiz bile hakkında vahyi ilâhî nazil, esasatı diniyyeye ait olmayıp cihat gibi, sair bazı muamelâtı dünyeviye gibi hususlarda eshabı kiramı ile müşaverede bulunurdu, bununla memur idi. İşte izahında bulunduğumuz bu âyeti kerime de bunu nâtıktır.

Tefsir kitaplarında ve bahusus Tefsiri Kebirde yazılı olduğu üzere Resuli Ekrem Efendimizin eshabı kiramı ile müşaverede bulunması birçok hikmetlere, maslahatlara mebnidir. Ezcümle:

1 — Resulî Ekrem'in eshabı kiramı ile müşaverede bulunması, onlara olan fazla muhabbetini, teveccühünü gösterir ve onların kadir ve kıymetlerini arttırmış olur. Onlar ile müşavereye tenezzül buyurmasa idi, onlara bir ihanet sayılabilir, onların yanlış düşüncelerine sebebiyet verebilirdi.

2 — Resuli Âlîşan efendimiz, şüphe yok ki aklen de bütün nâsın ekmelidir. Mahaaza düşünülecek şeyler gayri mütenahidir. Vücuhi mesalihten bazı şeyler bir zatın hatırına geldiği, halde diğer bir zatın hatırına hemen gelmeyebilir. Bu cihetle müşavere faidelidir. Hattâ Peygamber zişan efendimiz büyük bir tevazu göstererek şöyle buyurmuştur: (j>»l>o^ ^ (•Ç°J>4l? sJ^\ \>\j f{?*) Siz dünyanızın işlerini daha ziyade bilirsiniz. Bende dininize ait şeyleri daha ziyade biliciyim.

3 — Resulüllâhın müşavere ile memur olması, ümmeti için müşavereye riayetin lüzumunu bildirir. Nitekim: Bir hadisi şerifte şöyle buyrulmuştur: (^J^IJLI;V IjJuVl^yj^bL = Bir kavim müşavere yaptıkça işlerinin en doğrusuna yol bulmuş olur.) Yâni medenî, siyasî umurunda muvaffakiyete nail olur.

4 — Peygamberi Âlişan efendimiz müşavere ile memur olmuştur ki* müşavere hususunda da ümmeti ona iktida etmiş ve bu suretle müşavere sünneti nebeviyye bulunmuş olsun.

5 — Resuli Ekrem'in eshabı kiramiyle müşavere buyurması, onların reylerinden istifade etmesi için değildir. Belki onların akıllarının, düşüncelerinin derecesini bilmesi ve Resulullâha olan muhabbet ve merbutiyetlerini anlaması içindi.

6 — Resuli Ekrem Hazretleri, Ühüd gazvesi sırasında eshabı kiramı ile müşaverede bulunmuş, Medine'i Münevvere'den çıkmamak cihetini iltizam eder gibi görünmüştü. Bazı zevat ise harice çıkılması tervîç etmiş o suretle hareket edilmiş, neticesi matluba muvafık bulunmamıştı.

Artık Resuli Ekrem efendimiz onlar ile bir daha müşaverede bulun-

mayacak olsaydı, onlara karşı mübarek kalbinde bir iğbirer kalmış olduğuna delâlet edebilirdi. Binaenaleyh Cenabı Hak bu vak'adan sonra bu müşavere ile emretmiştir ki; bu müşavere onlara karşı kalbi nebevide bir iğbirar eseri kalmadığını göstersin. Ne büyük bir fazileti ahlâkiye.

DİNİ İSLÂMDA MEŞVERETİN EHEMMİYETİ :

1 — Malûmdur ki; Dini islâmm en büyük ahkâmı: Kur'ânı azim ile, ahadisi nebeviyye ile beyan buyrulmuş, birçok ahkâmı da yine bu iki esasa istinaden icmaı ümmet ile tesbit edilmiştir. Artık bu gibi hususlarda müşavereye mahal yoktur. Aksi takdirde dini mukaddesin kat'i hükümlerine riayet edilmemiş, dini mübine karşı cephe alınmış, islâm âlemi büyük bir tefrikaya düşmüş olur. Fakat bazı dünyevî, idarî, siyasî meseleler vardır ki: Bunların ahkâmı örf ve âdete, zamanın tebeddülâtına, içtimaî hayatın muhtelif ihtiyaçlarına tabi olduğundan işte bu gibi hususlarda müşavereye lüzum vardır; Bu gibi müşavereler bir sünneti nebeviyye muktezasıdır. Bu gibi hususlarda müdavelei efkâr ferdî ve içtimaî bir umdedir.

2 — Evet... Müşavere, hakkında nassi şer'î bulunmayan yerlerde *bit* sünneti nebeviyyedir. Resuli Ekrem efendimizin bir kısım dünyevî, idarî işlerde ümmeti merhumesiyle müşavereye memur olması, bu muhterem ümmet için bir dersi jıikmettir. Şöyle Jri: Vahyi ilâhîye mazhar, en yüksek akıl ve zekâ ile mücehhez olan ve bütün islâm âleminin riyasetini haiz bulunan Hazreti Muhammed aleyhisselâm ümmetiyle müşavereye tenezzül buyurunca artık efradı ümmetin biribiriyle müşaverede bulunmayıp da müstebiddâne, mütehakkimane hareketlerde bulunmaları nasıl caiz olabilir?.. Siyeri kebirde beyan olunduğu üzere Nebiyyi Zişan Hazretleri müşavereye büyük bir ehemmiyet verirdi. Hususi işlerinde bile müşaverede bulunurdu. Bir hadisi şerifte: (SjjLL.^ydlUL) buyurulmuştur. Yâni: Hiçbir millet, meşveretten zarar görüp helak olmuş değildir. Meşvereti terketmek ise helake müeddi olur.

3 — Müslümanların içtimaî hayatlarının meşveret ve teavün üzerine müesses olduğunu şu âyeti kerime nâtıktır. (jyi-'^UsSjU* .>,«*--<£jp^^lj)

Yâni: Müslümanların işleri, aralarında meşveret iledir. Bütün işlerini istişare ile hallederler ye onlar bizim kendilerine rızık olarak ihsan ettiğimiz şeylerden de muhtaç olanlara infakta bulunurlar.

Demek ki: Müslümanlar; haklarında hükmişer'î bulunmayan bir takım dünyevî, idarî, içtimaî işlerini kendi aralarında bir meşveret neticesinde halledeceklerdir. Ve zengin olan müslümanlar, fakirlere, muhtaçlara kendi servetlerinden, nimetlerinden birer hisse ayırarak onların o yoksulluklarını gidereceklerdir. Artık böyle medenî, içtimaî bir heyet arasında bir muhabbet ve tesanüt tecelli etmez mi? Bunların arasında adavetten, ihtilâlden, fevzavî hallerden eser görülebilir mi?

4 — Müslümanlıkta meşveretin ne kadar mendub, ne kadar mültezem olduğunu şu hadisi şerif de göstermektedir: ('^fjJVjjUıJ' ^*JLW -uatîl^JU VjjlııJ) Yâni: istihare eden haip olmaz, istişarede bulunan nedamet çekmez, iktisada riayet eden de fakir düşmez. Çünkü bu üç şeye riayet eden zât, hayatına güzel bir istikâmet vermiş, hareketini güzelce tanzim etmiş olur.

5 — Müsteşar = Kendisiyle istişare edilen zat, emin, mütefekkir, hayrhah olmalıdır. Kanaatine muhalif mütalaada bulunup reyinden istifade etmek isteyen kimseyi aldatan, hain bir şahıs demektir. Bir hadisi şerifte: (JİİJ& oAj+z JUü^^Ur'J^^çr*) buyurulmuştur Yâni: Her kim, kardeşine, kendisiyle müşaverede bulunan şahsa rüşd ve sedadm. başka cihette olduğunu bildiği halde hilâfına birşey ile işarette, mütalâa beyanında bulunursa şüphesiz hiyanet etmiş olur.

6 — Müsteşar, kıyası nefs etmeli, hâdise kendine ait olsa, hakkında ne veçhile hareket edilmesini düşünürse başkası hakkında da öylece düşünüp öylece beyânı reyde bulunmalıdır. Kanâatini, içerisinde olanı saklamamalıdır. İşte şu hadisi şerifte bunu âmirdir: (^JI^^I-IIJII^^JLLIJLİ «-üJrfUybu:) Yâni: Kendisiyle istişare olunan kimse, emindir, mutemettir, kendisiyle meşveret yapılınca kendi nefsi hakkında yapacağı şey ne ise onu göstersin, o yolda reyini izhar etsin, aksi takdirde emniyeti suiistimal etmiş olur.

7 — İslâmiyette meşveret: Muhtelif reylerin tecellisiyle hakkın zuhuruna yardım edeceği için memduhtur, mesnundur. Fakat dünyevî gayeler uğrunda müslümanlarm ihtilâfa düşmeleri, fırka fırka olup biri birine karşı hâsmane bir vaziyet almaları asla caiz değildir. Böyle bir hareket, müslümanlarm içtimaî varlığını zaafa düşürür, izmihilâle sevkeder. Bundan düşmanlar istifadeye kalkışır. Bu cihetledir ki, bir hadisi şerifte: (<cU-Ijc<j|U) buyurulmuştur: Yâni: Allah Tealâ'nın yedi kudreti, tevfik ve teyidi cemaat üzerindedir, müttefik müttehidülkalp bir halde yaşayanlar, tarafı ilâhîden müeyyet olurlar.

8 — Resuli Ekrem Sallallahu aleyhi vesellem efendimiz, bir gün dağınık bir halde oturup ayrı ayrı konuşmakta bulunduklarını gördüğü bir kısım sehabe'i kiramına hitaben: (J^^IJU^) buyurmuşlardı. Yâni: Bana ne oldu!. Sizi fırka fırka görüyorum.

Bu hadisi şerif ve emsali, bu ümmeti necibe arasında teferrikanın muvafık olmadığına işaret etmektedir. Zaten müslümanlarm aralarına tefrike düşürenlerin müslümanlardan olmadığını: (tiu^J»Jj^) hadisi şerifi de, göstermektedir ki, biz müslümanları tefrikaya düşüren, bizden değildir, mealindedir.

9 — Velhasıl: Biz müslümanlar için tem bir dii\ kardeşliği, vatan muhabbeti dairesinde hareket ederek hayrhahane müşaverelerde bulunmak bir dinî, halâkî, içtimaî vazifedir. Şahsî menfaatler, düşünceler saikasıyla samimî surette müşaverelerden ayrılmak, herhalde şahsî emellerin terviç edilmesini arzu eylemek elbette islâmiyetin, bizlere verdiği terbiyeye, onun bu yoldaki pelr lüzumlu emirlerine, tavsiyelerine muhaliftir. Müşavere heyetini teşkil eden zatların bütün gayeleri, hak va hakikatin tecellisini görmekten başka olmayacaktır. Bu gibi zatlar derler ki: Bizim için matlup ve müşterek olan gaye vücude gelsin de bu hususta hangi arkadaşlarımızın reylerine muvafık bulunmuş olursa olsun, bizim için her veçhile takdire, kabule şayandır...

10 — Şunu da arzedelim ki: Müslümanlardan selâhiyettar olan zatların bazı hususlarda bir müşavere, bir tetkiki ilmî neticesi olarak muhtelif reylerde, mütalâalarda bulunmaları, ve bu bakımdan zümrelere, mezheplere ayrılmaları güzel bir niyete, usulü dairesinde bir içtihada müstenit olduğu için dinen memduhtur. Nitekim bir hadisi şerifte: (ö-j-^اختلاف) buyurulmuştur. Yânr: Ürrimetimin ihtilâfi> bir mesele hakkında bir ictihad neticesi olarak güzel bir niyetle muhtelif reylerde bulunmaları bir rahmettir, haklarında vüs'at ve suhulete bir vesiledir. Bunun içindir ki: Ehli sünnetten olan bütün müctehitlere milleti islâmiye hörmet eder, hiç birinin içtihadını tezyif eylemez. Fakat usuli dine muhalif, şahsî kuruntulara müstenit olan ihtilâflar ise bütün milleti islâmiye için muzırdır, bir felâkettir ve hak'km rızasına aykırı olduğu cihetle büyük bir masiyettir. Binaenaleyh bunlardan da son derece kaçınmak lâzımdır:

11 — Malûm olduğu üzere «ulûmi islâmiyye» den biri de «âdabı münazara» ya ait olan ve «ilmi edeb» denilen mühim bir ilimdir. Bu ilim gösteriyor ki: Vaktiyle islâm âlimleri bir mesele hakkında mübahese ve münazarada bulununca hepsinin ahssı âmâli hakikatin tecellisini görmekten ibaret bulunurdu. Bununla beraber her biri arzu ederdi ki: Bu hakikat arkadaşı tarafından meydana çıkarılmış olsun. Tâki: Kendi nefsine bir gurur gelmesin ve arkadaşı da — ben reyimde isabet edemedim — diye meyus olmasın. Ne güzel bir ahlâk, ne fazH'et perver bir cemiyeti ilmiyye!.

***

فَلَا غَالِبَ لَكُمْ وَإِنْ يَخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذِي يَنْصُرُكُمْ مِنْ بَعْدِهِ
وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٦٠﴾ وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلَّ
وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ
نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٦١﴾

MEALİ ALİSİ

(160) : Eğer Allah Teala size yardım ederse artık size galip olacak kimse yoktur. Ve eğer sizi hezimete uğratırsa artık ondan sonra size yardım edecek kimdir. Ve müminler ancak Allah Teala'ya tevekkül etsinler.

(161) : Bir Peygamber için emanete hiyanet etmek sahih olamaz. Her kim hiyanet ederse o hiyanet ettiği şey ile kıyamet gününde gelir. Sonra her şahsa kazanmış olduğu şey ödenir ve onlar zulmolunmazlar.

*

* *

İZAH

(160) : Bu ayeti kerime, her hususta ancak Cenabı Hak'tan nüsret ve muvaffakiyet beklenilmesine ve ona tevekkül ve itimat edilmesine işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey müslümanlar!.. **(eğer Allah Teala size yardım eder)** de sizi Bedir gazvesinde olduğu gibi düşmanlarınızın üzerine galip kılar **(sa artık size galip olacak)** bir kuvvet, bir düşman **(yoktur)** hakkınızdaki lütfi ilahiye, irade'i sübhaniyyeye muhalif bir hareketin vücude getirilmesi asla kabil değildir. Fakat Cenabı Hak Ühüd gazvesinde olduğu gibi **(sizi hezimete uğratırsa)** sizin hakkınızda nusretini ibzal buyurmazsa **(artık ondan)** o haliki zişanın bu nusretini ibzal buyurmadığından **(sonra size yardım edecek kimdir?)** Elbette yardım edecek bir kimse yoktur. Binaenaleyh bütün müminler nusret ve muvaffakiyeti Cenabı Hak'tan niyaz etmelidirler. (Ve **müminler ancak Allah Teala'ya tevekkül etsinler)** Kendi kuvvetlerine vesaireye güvenmeyip yalnız Allah Teala'ya itimat ve

iltica ederek nusret ve muvaffakiyete nailiyeti ancak o hâliki azimüşşan'-dan beklesinler. Bundan başka tariki selâmet ve necat yoktur.

(İÇİ) : Bu âyeti kerime de bütün Peygamberlerin hiyanetten, vazife'i nübüvvete münafi şeylerden beri olduklarını bildirmekte ve herkesin kendi ameline göre mükâfat veya mücazat göreceğini ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Herhangi **(bir peygamber için emanete)** ganimet mallarına vesaireye **(hiyanet etmek)** onları müstahik olanlara vermeyip benimsemek, hakikati.ketmetmek **(sahih)** adalete muvafık, şanı nübüvvete lâyık **(olmaz)** binaenaleyh hâtemülenbiya hazretlerinden de böyle birşeyin sudun mutasavver değildir. **(Her kim** hiyanet eder) de kendisine ait olmayan bir şeyi gasb ve ketmederse, uhdesine düşen vazifeyi ifaden çekinir **(se o hiyanet ettiği** şey **ile)** beraber, onu veya onun vebalini boynuna yüklenerek **(kıyamet gününde)** mahkerrre'i mücazata **(gelir)** o suihareketi teşhir edilir, onun cezasına kavuşmuş olur. **(Sonra)** o kıyamet gününde **(her şahsa).** dünyada iken **(kazanmış olduğu)** iyi veya kötü şey ne ise o (şey **ödenir)** kendisine ya mükâfat veya mücazat verilir. İşte hiyanet sahiplerinde de bu hareketlerinin, cezası verilecektir. **(Ve onlar)** öyle kıyamet sahasına, sevkedilecek kimseler **(zülmolunmazlar)** onlardan muti bulunmuş olanların sevabı azaltılmaz, âsi olanların azapları da arttırılmaz. Onlar müstehık oldukları ceza ne ise ona kavuşmuş olurlar. Artık ona göre düşünmeli!

§ Bu âyeti celilenin sebebi nuzuli hakkında müteaddit rivayetler vardır. Bir rivayete göre Bedir gazvesinde ganimet malları arasında bulunan bir kırmızı kadife kaybolmuştu. Münafıkların bazıları: Bunu Resulullah almış olmalıdır, demişler. Onları tekzib için bu âyeti kerime nazil olmuştur.

Diğer bir rivayete göre bu âyeti celile Vahyi ilâhî hakkında nazil olmuştur. Şöyle ki: Cenabı Hak'km Peygamberi Zişanma vahyetmiş olduğu şeyler onun nezdinde birer emaneti ilâhiyyedir. Artık Hazreti Peygamber'in o vahyedilen şeylerden her hangi birini bir korkudan veya bir müdaheneden veya bir şeye rağbetten dolayı saklaması, tebliğ etmemesi asla caiz, şanı nübüvvete lâyık olamaz. Halbuki, bazı müşrikler, Resuli Ekrem'e müracaat ederek kendi dinlerinin, kendi tapındıkları putlarının aleyhindeki âyeti celileyi neşir ve tebliğ buyurmamasını istemişler. Bunun üzerine bu âyeti celile nazil olmuş, bir Peygamber için tebliğine memur olduğu bir hakikati ketmedip tebliğ etmemek, dini ilâhîye karşı bir hiyanet mahiyetinde bulunacağından onun ademi cevazı bu veçhile beyan buyrulmuştur.

*
**

MEALİ ÂLİSİ

(162) : **Ya Allah Tealâ'nın rızasına tâbi olan kimse, Allah Tealâdan müthiş bir gazapla dönen ve durağı cehennem bulunan kimseye benzer mi? Ne fena bir dönüş yeri.**

(163): Onlar Allah Tealâ'nın indinde derece derecedirler. Ve Allah Tealâ yaptıkları şeyleri hakkiyle görücüdür.

***

İ Z A H

(162) : Bu mübarek âyetler, Cenabı Hak'ka itaat edenler ile, etmeyenlerin meselâ, cihada iştirak etmiş olanlar ile olmayanların, **emanete** hiyanet etmiş bulunanlar ile bulunmayanların aralarındaki farka işaret etmektedir. Şöyle ki: **(Ya Allah Tealâ'nın)** dinine riayet **eden** ve **onun azabından** korkup **(rızasına tabi)** onun emirlerine munkat **bulunan, onun nehy ettiği** şeylerden, meselâ mali ganimete hiyanetten, sair **hukuka tecavüzden müteberri** **(olan kimse)** irtikâb ettiği masiyetler, **hıyanetler sebebiyle (Allah Tealâ'dan müthiş bir gazabla)** mücazata uğrayan **haip ve hasır bir halde** lâik olduğu darı mücazata **(dönen) ahiret âlemine intikal eden (ve) orada (durağı)** ikametgâhı **(cehennem bulunan kimseye benzer mi?) elbette** benzemez. O cehennem **(Ne fena bir dönüş yeri) bulunmaktadır. Bu âyeti** kerime de Resuli Ekrem'in **malı** ganiminden **hangi birşeyi benimsemiyeceğine** işaret ederek onun ulûvvi kadrine işarette **bulunmaktadır.**

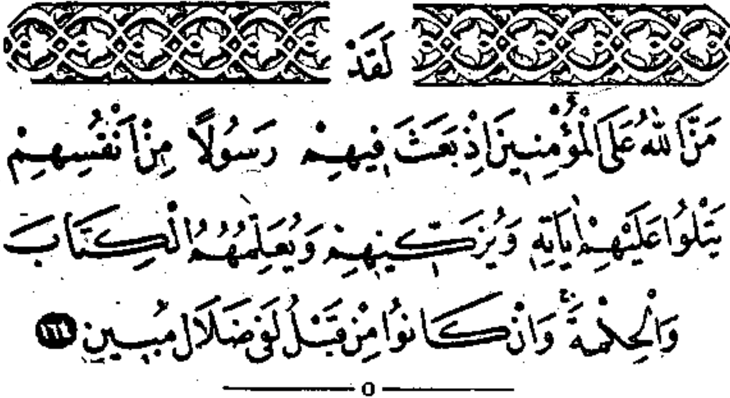
(163): **(Onlar)** insanlar, kabiliyetleri, **tarzı hareketleri, Hak'ka** riayetkar olup olmamaları itibariyle **(Allah Tealâ'nın indinde) onun nezdi** manevîsinde, onun saha'i hükmünde **(derece derecedirler)** **mütefavit** mertebelerde bulunmaktadırlar. Sevaba nailiyet, **ikaba maruziyet itibariyle de** dereceleri mertebeleri mütefavittir. **(Ve Allah Tealâ) o insanların bütün (yaptıkları şeyleri)** ilmi ezel&iyle **bilmektedir. Ve onları (hakkiyle görü-**

cüdür.) Binaenaleyh herkes indi ilâhîde lâik olduğu mükâfat ve mücazata kavuşacaktır. Artık daha fırsat elde iken hakikî istikbali temine çalışmalıdır.

Hükemanın da beyanına göre nüfüsi insaniyye muhteliftir, mütenevvi dereceleri haizdir. Bazıları zekidir, bazıları ahmaktır, bazıları parlak, nuranîdir, bazıları da bulanık, zulmanîdir, bazıları güzidedir, bazıları da hasistir. Bütün bu ihtilâflar, emzicei bedeniyyeden değil, mahiyyati nüfûstaki ihtilâftan neş'et etmektedir. Nitekim bir hadisi şerifte de: (*j^Lfjs*'*+^A-J\ <Jiı]l Ajı)l) buyrulmuştur. Yâni: İnsanlar altın ve gümüş madenleri gibi madenlerdir. Kabiliyetleri, hassaları mütefavitdir.

Velhasıl nezih bir ruha, güzel bir itikada, salih amellere muvaffak olanların dereceleri indallah pek âlidir. Hilâfına hareket edenlerde, esfelisafiline atılacak, lâik oldukları cezalara kavuşacaklardır. Cenabı Hak cümlemize intibahlar nasip buyursun. Âmin...

*
**

MEALİ ÂLİSİ

(164) : Andolsun ki, Allah Tealâ müminleri minnettar buyurdu. Çünkü içlerinde kendilerinden bir peygamber gönderdi ki: Onlara Hak Tealâmn âyetlerini okuyor ve onları tezkiye ediyor ve onlara kitap ve hikmet tâlim buyuruyor. Halbuki bundan evvel apaçık bir dalâlet içinde bulunmuş idiler.

*
**

İ Z A H

(164) : Bu âyeti kerime, Resuli Ekrem'in ulviyyeti fıtriyyesini ve bütün beşeriyet için ne büyük bir rehberi hidayet olduğunu bildiriyor, kendisine tâbi olanlarm ahlâk ve etvarını nekadar tehzib ve ilâya himmet buyurdu-

ğunu gösteriyor. Artık o mücessem fezail ve kemalât olan nebiyyi zişanın mali ganimeti benimsemeye tenezzülden vesair şahsî menfaatler takibinden mütealî olduğuna da şöylece işaret etmektedir. **(Andolsun ki: Allah Tealâ müminleri minnettar buyurdu)** Yâni: İmân şerefine, nail, Resuli Ekrem'e tâbi, onun ulûvvi kadrini muterif olan zatlara inam ve ihsanda bulunmuş oldu. **(Çünkü içlerinde kendilerinden)** kendi cinslerinden veya kendileriyle hemneseb olan zatlardan **(bir peygamber gönderdi ki)** Yâni Hazreti Muhammed'i bir Resuli âzam olarak bas buyurdu ki, onun nekadar kemalâtı ahlâkiye ile müttasif olduğunu gördüler, onun ne büyük bir şerefi nesebi, meziyyeti zatiyyeyi haiz olduğunu bilip anladılar. Ve öyle bir Peygamber'i Zişan ki **(onlara)** o mebus olduğu zatlara **(Hak Tealâ'nın âyetlerini)** Kür'anı mübini (okuyor) halbuki, onlar vaktiyle ehli cahiliyet idiler, kulaklarına böyle vahyi ilâhîden birşey çarpmamıştı. **(Ve onları tezkiye** ediyor) onları kötü hasletlerden, fasit akidelerden temizliyor **(ve onlara kitap ve hikmet tâlim buyuruyor)** onlara Kur'âni Kerimi ve sünneti nebeviyyeyi öğretiyor. Telkin ediyor, onların kuvve'i nazariyelerini, kuvve'i ameliyelerini tezyide inayet buyuruyor. Bu sayededir ki, asırlardan beri cehalet, mahkûmiyet içinde kalmış olan arap kavminden, âlimi, fazıl, her veçhile münevver, nizamı âleme vakıf, içtimaî, siyasî, idarî hikem ve mesalihe muttali bir güzide ümmet vücude geldi, en kuvvetli bulunan fürs ve rum kavimlerine galebe çaldılar. **(Halbuki)** bu islâmiyeti kabul edip nimeti imâna nail olan zatlar **(bundan evvel)** Resuli Ekrem'e imân ve ittibadan mukaddem (ap açık) şüphe edilemiyecek bir veçhile **(dalâlet** içinde **bulunmuş idiler)** imândan, hidayetten mahrum, başka milletlerin istibdad ye hakimiyeti altında perişan, terakkiden, ilm ve irfandan bînasib olarak yaşıyorlardı. Artık Peygamberi Zişanımızın bu pek ulvî binazir muvaffakiyetlerini güzelce düşünerek kendisine merbûtiyetimizi, teşekkürlerimizi arttırmağa çalışmalıyız. Sallallahu tealâ aleyhi vesellem.

§ Biseti nebeviyyeden evvel Arabistan'ın hâli: Vaktiyle dünyanın her tarafı gibi Arabistan'da cehalet içinde kalmıştı, halk, hakikî dinden fazileti ahlâkiyeden ayrılmış, parça parça olmuş, putlara, insanlara tapılmakta bulunulmuştu. Halk arasında içki, kumar, fuhşiyat gibi şeyler pek çoğalmıştı. Hele Arabistan pek acınacak bir halde idi. Araplar arasında bazı şairler, beliğ kimseler yetişmişti. Fakat bunlar mahdut olmakla beraber ulûm ve fünun ile mücehhez değildirler, yazı yazmaktan bile acizdiler, aralarında şiddetli bir düşmanlık da vardı. Kabileler daima biribiriyle çarpışıp dururlardı. Tevhidi ilâhîyi bırakmışlardı. Bütün hâdiseleri müteaddit ilâhlara, putlara isnat ederlerdi. Güneşe, aya, yıldızlara ve bazı meşhur şahıslara taparlardı, melekleri Allah Tealâ'nın kızları diye tanırlardı. Kâbe'i Muazzam'da (360) put bulunuyordu. İşte Peygamber'i Zişan efendimiz Arabistan'ı bu halde bulmuştu.

§ Resulullahın pek yüksek varlığı: Peygamberimiz Hazreti Muhammed Mustafa Aleyhissalatü vesselam efendimiz, milâdın 571 inci senesinde Mekke'i Mükerreme'de dünyaya şerefbahş olmuştur. Kendisi Kureyşin **ka-**

hilesinin Âlihaşım ailesindendir. Bu en necip bir ailedir. Hazreti Peygamber daha doğmadan iki ay mukaddem muhterem pederi Abdullah vefat etmekle yetim kalmıştı, dünyaya teşrifinden altı sene sonra da muhterem validesi Hazreti Âmine vefat etmiş, Hazreti Peygamber efendimiz amcası Ebû Talibin yanında kalmıştı. Resuli Ekrem efendimizin bütün hayatı iffetle, sedakatle, nezahetle geçmişti, Cenabı -Hak kendisini siyanet buyurmuştu. Putlara ve. sair batıl şeylere daima muhalif bulunmuş, kendisinden asla yalan, hiyanet hak'ka muhalefet sudûr etmemiştir. Kırk yaşına kadar ne bir meclisi ilimde bulunmuş, ne de bir kimseden birşey okuyup yazmış, bu müddet içinde (Ümmî) bulunarak nübüvvet ve risalete dair mübarek ağzından bir söz çıkmamıştır. Onun bu tarzı hayatı, muktezayı hikmet idi, hakkı âlisine şüphe edilmesine tamamen mâni bulunmuştur ve bütün muhiti onun bu sade, nezih hayatına muttali bulunmuştu.

İşte o mübarek, mâsum zat, böyle kırk yaşına girer girmez etrafında bir takım hârikalar parlamaya başlamış, kendisine Cibrili Emin denilen muazzam bir melek gelmiş, kendisini nübüvvet ve risaletle tebşir buyurmuş, ve kendisine peyderpey Kur'ânı Kerim'in âyetlerini, sûrelerini getirip tebliğ etmiştir. Artık bu vasıta ile vahyi ilâhîye mazhar olan Hazreti Peygamberin mübarek lisanından ilm ve hikmet intişara başlamış, bütün muhitince meçhul olan nice hakikatları, dini ilâhîye ait hükümleri, tarihî, ibreti âmiz vak'aları beyan buyurup durmuştur. O tarihe kadar cehalet içinde kalmış olan Arabistan ve muhiti birdenbire uyanmağa başlamış, birçok zatlar dini ilâhîye nail olarak mücahede meydanlarına atılmış, bütün beşeriyet için birer numune'i imtisal kesilmişlerdir. Ve o zamana kadar birçok milletlerin esiri mesabesinde bulunan araplar kuvvetli bir hükümete nail olmuşlar, cihani insaniyyete dini ilâhîyi neşre başlamışlardır.

Resuli Ekrem Hazretleri bu kadar nimetlere, muvaffakiyetlere nail olmuşken yine tavır ve hareketini asla tebdil etmemiş, kendisine tevaccüh eden dünya varlığına asla tenezzül göstermemiş, fevkalâde bir sade hayat ile iktifa buyurmuş, vazife'i risaletini ifaya devam ederek bu yolda nice sıkıntılara katlanmıştır. Bütün bunlar, o Peygamber'i Zişan'ın fitretindeki ulviyyeti, mesleğindeki sebat ve azameti göstermektedir. O Resuli Alişan Hazretleri altmış üç yaşlarında olduğu halde hicretin on birinci senesi rebiulevvelin on ikinci pazartesi günü âlemi ebediyete rahlet buyurmuş, mübarek cismi lâtifleri Medine'i Münevvere'deki mescidi saadetine defnolunmuştur. Sallallahu tealâ aleyhi vesellem.

§ Nübüvvet ve risalete olan ihtiyaç: İnsanlara dinî ilâhîyi telkin, hattı hareketlerini tayin için Hazreti Âdem'den itibaren birçok Peygamberler gönderilmiştir ki onların Hâtemi, en muazzamı da Hazreti Muhammed aleyhisselâtü vesselâm'dır. Artık onun vasıtasıyla dini islâm, bütün dünya âlemine tebliğ edilmiş, tenziri kabil olmayan Kur'ânı mübin bütün insaniyet âleminde intişara başlamış, islâmiyete ait kitaplar bütün şark ve garp kütüphanelerini tezyin etmekte bulunmuştur. Böyle beşeriyete Pey-

gambeiierin gönderilmiş olduğundaki faideler,- hikmetler ise gayrı mütenahidir. Ezcümle:

1 — İnsanlar, bir haliki zişanm varlığına iyice düşünseler aklen kani olabilirler. Fakat o haliki zişana ne suretle arzı ubudiyette bulunacaklarını kesdirip tayin edemezler. Ne gibi dinî vazifelerle muvazzaf olduklarını da bilemezler, bu hususta muhtelif kanaatlardan kurtulamazlar, bu yüzden aralarında ittihat ve tesanüt vücude gelemez. Fakat bir .Peygamberi Zişan'a tabi olunca bu gibi hallerden, muzir ihtilâflardan kurtulmuş olurlar.

2 — Peygamberler sayesinde birçok kimseler, bir nice hakikatlara muttali olmuşlar, kendi kendilerine düşünemedikleri şeylerden bu sayede haberdar olarak uyanmışlar, ruhlarında bir fazilet ve itilâ nurları parlamış durmuştur.

3 — İnsanlar cemiyet halimde yaşamaya mecburdurlar, falarında bir içtimaî, medenî rabıta vardır. Aralarındaki birliği, muhabbeti tesanüdü güzelce temin ve muhafaza için kutsî bir esasa dayanmaları, güzel bir intizamı hayata malik olmaları lâzımdır. Bu da ancak Peygamberânı Zişan'm tebligatına riayetle kabil olur.

4 — Bir takım hareketlerin, muamelelerin haddizatında güzelliği, çirkinliği, manen mükâfatı calip veya mücazata sebeb olacağı akıl ile tayin edilemez, bu. hususta muhtelif düşünceler meydana gelir, insanlar hayretler içinde kalırlar. İşte insanları bu gibi ruhî, medenî, üzüntülerden kurtaracak onları tathir, tezkiye, tasfiye edecek olan şey, ancak Peygamberani izamın beyanatıdır.

5 — Bir kısım yeyilecek, içilecek ve yapılacak şeylerin menfaatleri mazarratları, insanlarca kat'i surette bilinip tayin edilemez. Bunlara güzelce muttali olmak için vahyi ilâhîye mazhar olan Peygamberani zişanm beyanatına; talimatına ihtiyaç vardır. İşret gibi, kumar' gibi şeyler bu cümledendir.

6 — İnsanlar fıtretleri itibariyle füturdan, ataletten, gafletten masiyetlere inhimâktan hâli olamazlar. Bu gibi hususlarda tenvire, tergîbe ve terhibe muhtaçtırlar. Bu cihat ise Peygamberani Zişan vasıtasıyle ifa edilmiş, beşeriyete lâzım gelen tebligat yapılmıştır.

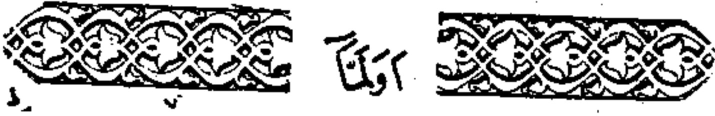
7 — İnsanlar ne kadar zeki, ne kadar anlayışlı olsalar da yine bir rehbere, bir muallime muhtaçtırlar. Meselâ: Gözlerde bir ruyet hassası vardır. Fakat karşılarında bir güneş parlamadıkçâ bu gözler her tarafı göremezler, kendilerindeki nuraniyet, bu rüyet için kâfi değildir. İşte aklı beşer de ne kadar ziyadar bulunursa bulunsun karşısında bir nübüvvet ve risalet güneşinin ziyayı ilâhîsi tecelli etmedikçe bir nice hakikatları görmeğe muvaffak olamaz.

8 — Peygamberler vasıtasıyla beşeriyet hakkında hücceti, ilâhiyye tamam olmuştur. İnsanlar o sayede vazifelerinden, selâhiyetlerinden haberdar olmuşlardır. Artık hiç bir insan, benim vazifem ne. idi, ben hâlikime karşı ne ile mükelleftim, bilemedim, diye mazeret dermeyan edemez.

Çünkü bütün. Peygamberler ve bahusus Hatemülenbiya velmürselin olan Hazreti Muhammed aleyhi ve aleyhimüsselâtü vesselâm efendimiz bütün beşeriyet âlemine dini ilâhîyi neşretmiş, her mükellef insana vazifesini tayin buyurmuştur. O sayede birçok zatlar, şerefi imâna nail olmuş, beşeriyet âleminde bir fazilet ve irfan güneşi parlamaya başlamış, müstait olan ruhlar bundan istifade ederek bihakkın tenevvür eylemişlerdir.

Evet... **Nasıldı hâli âlem, bir düşün eyyamı fitrette?**
Nasıl kalmıştı her millet amansız bir cehalette?
Üfûl etmiş diyanet, şulei efkâr sönmüştü
Bütün ebnayi âdem, heykeli bîruha dönmüştü.
Cihan mehcur idi baştanbaş nuri hidayetten.
Cihan mahrum idi herbir faziletten, nezahetten.
Kesilmişdi ufuklar şerteser zulmetli bir medfen.
Karanlıktı muhiti âdemiyyet. Haki medfenden.
Semaya yükselirken pek hazin feryad, vaveylâ.
Karanlıklar içinde matem eylerken bütün dünya.
Tecelli etti bir nuri diyanet evcivahdetten.
Açıldı gitti zulmetler semayı âdemiyetten.
Letafet buldu heryer, kâinata geldi bir revnak.
Firugı dine elvahı tabiat oldu mustağrak.
Seni tebcil-ü takdis eylerim ey neyyiri âli!
Diyanet! Ey bütün müminlerin aksâyı amali.
Diyanet! Ey klubi ümmeti tevhit eden kuvvet.
Diyanet! Ey veren mehtabı fikre nuri ûlviyyet.
Bütün halkın hayatı nazre'i lutfûnla kaimdir.
Senin vechi lâtifin nüzhet efzayi avalimdir.
Diyanet perver olmak en müebbet bir saadettir.
Diyanettir bizi mesud eden ancak diyanettir.

*
**

أصابتكم مصيبة قد أصبتم مثليها قلتم أنى هذا
قل هو من عند أنفسكم إن الله على كل شيء قدير ١٦٥
وما أصابكم يوم التقى الجمعان فبإذن الله وليعلم المؤمنين
١٦٦ وليعلم الذين نافقوا وقيل لهم تعالوا قاتلوا في سبيل
الله أو ادفعوا قالوا لو نعلم قتالا لاتبعناكم هم للكفر يومئذ
أقرب منهم للإيمان يقولون بأفواههم ما ليس في
قلوبهم والله أعلم بما يكتمون ١٦٧

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(165) : Vakta ki size bir musibet isabet etti, halbuki, siz onun iki katını düşmanlarınıza isabet ettirmiş idiniz, bu musibet nereden mi dediniz?. De ki: O kendi nefisleriniz tarafındandır. Şüphe yok ki, Allah Tealâ herşeye kadirdir.

(166) : İki ordunun karşılaştığı gün size isabet eden, Allah Tealâ'nm izni ile idi ve müminleri temyiz etmesi içindi..

(167) : Ve nifakta bulunmuş olanları açığa çıkarmak içindi. Ve onlara: Geliniz Allah yolunda mukatelede veya müdafaada bulunun denildi. Dediler ki: Biz mukateleyi bilseydik elbette size uyardık.. Onlar o gün imândan ziyade küfre yakın bulunmuşlardı. Onlar kalblerinde olmayan şeyi dilleriyle söylerler. Ve Allah Tealâ onların ne sakladıklarını tamamen bilicidir.

*
* *

İ Z A H

(165) : Bu mübarek âyetler, Ühüd gazvesinde münafıkların söylemiş oldukları münafıkâne sözlerini teşhir ediyor ,onlarm hilafı hakikat iddialarını meydana koyuyor, müslümanlara isabet eden bazı hailelerin birer maslahat ve hikmet muktezası olduğunu şöylece bildiriyor.. Ey islâm ordusunu teşkil etmiş olan erler!. (Vaktaki) Ühüd gazvesinde (size bir musibet) bir hezimet (isabet etti), yani emri nebeviye muhalefet ederek merkezi terk ettiniz, bu yüzden bozulup dağıldmız. Sonra da bu hâdiseyi izam ettiniz, bu felâket bize nereden geldi demeğe başladınız. Hiç düşünmediniz mi ki: Bu hezimet, sizin emre muhalefetinizin bir neticesidir. Çünki Cenabı Hak'kın size nusret ile va'd buyurması, sizin merkezde sebat ve emri nebeviye itaat etmeniz ile meşrut bulunmuştur. (Halbuki siz onun) o size isabet eden musibetin (iki **katını)** Bedir gazvesinde (düşmanlarınıza isabet ettirmiştiniz) Ühüd'de yetmiş kadar şehit verdiniz, Bedir'de ise düşmanlarınızdan yetmiş şahsı öldürdünüz, yetmiş kadarını da esir almış idiniz. Artık bü da malûm iken bize isabet eden (bu musibet nereden mi dediniz?..) Ne için böyle fitne engiz düşüncelere düştünüz. Bu musibet, islâmiyet yüzünden değildir, Peygamberin sözüne itaat edip savaşa atılma yüzünden değildir. Belki sizin emri nebeviye muhalefet etmeniz yüzündendir, bulunduğunuz merkezi terkederek, malı ganimet sevdasına düşmeniz yüzündendir. Evet... Habibim!. Onlara (de ki: O) musibet (kendi nefisleriniz tarafındandır). Eğer siz emre muhalefet etmeseydiniz, böyle bir musibete uğramazdınız. Ve (şüphe yok ki: Allah Tealâ herşeye kadirdir). Binaenaleyh nusret vermeğe de, vermemeğe de her veçhile muktedirdir. Bazı zümrelere nusret verir, bazı zümreleri de mağlûp düşürür. Onun muktezayı hikmeti ne ise o zuhur eder. İşte Ühüd gazvesindeki hâdiseler de bu cümledendir.

(166) : Ühüd gazvesinde (iki ordunun) islâm kuvvetleriyle düşman kuvvetlerinin toplaşıp (karşılaştığı) savaşa başladıkları (gün size isabet eden) hezimet (Allah Tealâ'nm izni ile idi) onun lihikmetin dileyip takdir buyurmuş olması ile idi. (Ve müminleri temyiz etmesi içindi) tâ ki Cenabı Hak'kin ve Peygamberi Zişanm emirlerine hakkiyle riayet edenler ile etmeyenler anlaşılsınlar, temayüz etsinler, takdiri ilâhîye razı olanlar ile olmayanlar meydana çıksınlar, malûm «bulunsunlar.

(167) : (Ve) o inhizamın hikmetlerinden biri de (nifakta bulunmuş) islâm ordusunun muvaffakiyetini arzu etmemiş (olanları) o gibi ehli nifakı, islâm düşmanlarını (açığa çıkarmak) başkalarına tanıtmaktır. İşte bir de bunun (içindi) ki, o inhizam vücude getirilmişti. (Ve) onlar öyle münafık kimselerdi ki: **(Onlara)** geliniz (Allah Tealâ yolunda mukatalâda veya **müdafaada bulunun denildi)** yani: Geliniz, cihada atılınız, dini

açLateti, hak ve hakikati temine çalışınız, veya nefsinizi, ehlinizi, yurdunuzu müdafaaya, gayret ediniz, veya orduyi islâmda bulunup müdafi bir vaziyet alınız, veya islâm kuvvetinin çokluğunu düşmanlara karşı gösteriniz, hüda göstermesin müslümanların mağlûbiyeti, islâm yurdu için bir felâkettir. Denilince o münafıklar (dediler ki: Biz mukateleyi bilseydik) yani sizin mukatele için gittiğinizi veya mukabeleye atılacağınızı bilmiş plsaydık, veyahut bir harb ve darbe vâkıf kimseler bulunsaydık (elbette size uyardık) sizinle beraber sefere çıkar, muharebeye iştirak ederdik. Bunların bu gibi sözleri hilafı hakikattir. (Onlar o gün) öyle söyleyip durdukları zaman (imândan ziyade küfre yakın bulunmuşlardı.) Çünkü mafizzamirleri anlaşılmış, müslümanlığa karşı lakayt bulundukları meydana çıkmıştı. Artık öyle Allah Teâlâ yolunda cihattan geri duran, islâm yurdunu müdafaadan kaçman kimselere mümin vasfı lâyık olamaz. (Onlar) o gibi münafık kimseler (kalblerinde olmayan şeyi) kendilerinin mümin olduklarını (dilleriyle söylerler) o söyledikleri şeye kalben inanmış değildirler. İşte bu, münafıklık şiarıdır. Fakat onların bu hali gizli kalmaz. (Ve Allah Tealâ onların ne sakladıklarını} kalblerinde ne gibi kuruntuları bulunduğunu (tamamen bilicidir) ona göre haklarında mücazatı ilâhîyyesi tereddüb edecektir.

***

الَّذِينَ قَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوا لَوْ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا
قُلْ فَادْرَءُوا عَنْ أَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ١٦٨

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(168) : Onlar ki, kendileri oturdukları halde kardeşleri için eğer bize itaat etseydiler öldürülmezler idi, dediler. De ki: Öyle ise kendi nefislerinizden ölümü defediniz!. Eğer-sâdık kimseler iseniz.

*

İ Z A H

Ç168) : Bu âyeti kerime, Ühüd gazvesine iştirak etmemiş olan müoaftklarin cahilâne iddialarını reddetmektedir. Şöyle ki: (Onlar) O Ühüd gazvesine iştirak etmeyen münafıklar (ki, oturdukları) savaşa iştirak «Netlikleri (halde) din veya vatan veya neseb itibariyle (kardeşleri)

olan şehitler, maktuller **(için eğer bize itaat)** edip te savaştan kaçınsa, evlerinde ikamet **(etse idiler)** yaşarlardı **(öldürülmezler idi dediler).** Habibim!. O gafillere **(de** ki:) Eğer **(öyle ise)** eğer savaştan kaçınmak insanı ölümden kurtaracak ise **(kendi nefislerinizden ölümü defediniz, eğer)** bu iddiadızda **(sadık)** doğru sözlü **(kimseler iseniz)** bu iddianızı ispat ediniz bakalım. Heyhat!. Velhasıl: Kati de, mevt de Allah Tealâ'nın ka^ za ve kaderine bağlıdır, aralarında fark yoktur. Zamanı gelince insan ölür, hayattan mahrum kalır. Buna hiç bir şey mâni olamaz. Ölüm için mutlaka muayyen, mukadder bir zaman vardır. Bunun sebepleri müteaddit ise de zamanı muayyendir. Harb de esbabı ölümden biridir. Eceli gelmiş olan bir kimse bu sebeple veya başka bir sebeple hayattan mahrum kalır, daha eceli gelmemiş olan kimse de ne kadar harblere iştirak etse de yine yaşar durur. Binaenaleyh savaşa iştirak etmemek herhalde insanın yaşamasını icabetmez.

Rivayet olunuyor ki: Bu münafıklar böyle bir iddiada bulundukları gün içlerinden yetmiş kişi ölmüş gitmiştir. Bu Ühüd şühedası adedincedir\ Ne büyük bir ibret!..

***

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ
أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ ﴿١٦٩﴾ فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ
مِنْ فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ
أَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٧٠﴾ يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ
مِنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٧١﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(169) : Ve Allah Tealâ'nın yolunda öldürülmüş olanları ölmüşler sanma, hayır Rablerinin indinde berhayattırlar. Merzuk olurlar..

(170) : Onlar kendilerine Allah Tealâ'nın fazlından verdiği **şey ile mesrurdurlar. Ve onlar arkalarından varıp kendilerine yetişmemiş olanlara bir korku olmadığı ile ve onların mahzun olmayacakları** i!e de **müjdelenmiş bulunurlar.**

(171) : Ve onlar Allah Tealâ'dan bir nimet ile ve bir fazlile ve müminlerin mükâfatını Allah Tealâ'nın elbette zayi etmiyeceği ile de müjdelenip mesrur bir halde bulunurlar.

*

İ Z A H

(169) : Bu mübarek âyetler, Allah Tealâ'nın yolunda fedayı hayat eden muhterem şehitlerin yüksek mertebelerini, onların ne kadar ruhanî bir neşe içinde ebedî bir hayat ile yaşamakta olduklarını vesair islâm mücahitlerinin de hevf ve kederden emin bulunduklarını bildirmektedir. Şöyle ki: Cenabı Hak, Resuli Zişanına veya her **bir** müslümana hitaben şöyle buyuruyor: **(Ve Allah Tealâ'nın yolunda)** Cenabı Mevlânın dini uğrunda, cihat sahasında **(öldürülmüş olanları)** şehit düşmüş bulunanları **(ölmüşler)** gitmişler **(sanma, hayır)** onlar ölmüş değildirler. Onlar **(Rablerinin indinde)** Hak Tealâ'nın nezdi manevîsinde şeref ve mertebe itibariyle, ebedî bir hayata nailiyet suretiyle **(berhayattırlar)** Cennetlerin nimetlerinden, semerelerinden **(merzuk olur)** durur **(lar.)** Ne büyük bir mükâfat!..

(170): **(Onlar)** o şehit düşmüş olan zatlar, **(kendilerine Allah Tealâ'nın)** mahza **(fazlından)** kereminden olarak **(verdiği)** ihsan buyurduğu (şey **ile)** şehadet şerefiyle, ebedî bir hayata nailiyetle, Cenabı Hak'ka manen kurbiyyet ile, cennetlerin nimetlerinden müstefit olmakla daima **(mesrurdurlar.)** Bir ruhanî zevk ile, bir manevî neş'e ile yaşar dururlar. **(Ve onlar)** o şehit düşmüş zatlar kendi **(arkalarından varıp kendilerine)** henüz **(yetişmemiş olanlara)** kendileri gibi şehit düşmeyip bir müddet daha dünyada kalarak islâmiyet yolunda sebat edip durmuş bulunanlara dahi uhrevî **(bir korku)** bir kavf ve haşyet **(olmadığı ile)** de mesrurdurlar. Bu din kardeşlerinin de güzel bir istikbale nail olacaklarına muttali olarak bundan dolayı da sevinç, sürür içindedirler. **(Ve onların)** o geriye kalan din kardeşlerinin âtıyyen **(mahzun olmayacakları ile be)** mübeşşerdirler. O din kardeşleri de ilerde kendileri gibi inayeti ilâhîyyeye nail olacaklardır. Onlar da mes'ut, uhrevî bir hayata kavuşacaklardır. Artık onların da hüzün ve kedere düşmeyeceklerini bilmekle de muhterem şehitler **(müjdelenmiş bulunurlar).** Bu da onların uhrevî inşirahlarını arttırmış olur..

(174) : **(Ve onlar)** o muhterem şehitler, geriye kalmış olan din kardeşlerinin öyle mes'ut istikballerine muttali olarak mesrur oldukları gibi kendilerinin **(Allah Tealâ'dan bir nimet ile)** tarafı ilâhîden nail olacakları bir muazzam sevab ile **(ve bir fazl ile)** pek ziyade bir mükâfat ile de mübeşşer olarak ziyadesiyle sevinirler. **(Ve müminlerin mükâfatını Allah Tealâ'nın elbette zayi etmeyeceği ile de müjdelenip mesrur bir halde bulunurlar.)** Din kardeşlerinin de böyle mükâfatlara nail olacak-

larını bilmekle de bir hazzı ruhaniye, bir neş'eyi kalbe mazhar olur durlar. Ne lâtif bir mazhariyet!.

§' Bu âyetler, Tefsiri Kebirde de bildirildiği üzere Bedir ve Ühüd gazvelerinde şehit düşmüş olan zevatı kiram hakkında nazil olmuştur. Bedir'de on dört zat şehit olmuştu ki:'Sekizi ensarı kiramdan altısı da muhacirini kiramdan idi. Ühüd gazvesinde de yetmiş zat şehit düşmüştü ki: Otuzu ensarı kiramdan, kırkı da muhacirini kiramdan bulunmuştu.

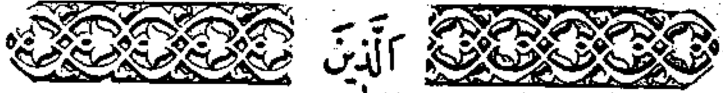
§ Bu âyeti celile, bir kerre şehitlerin ne ebedî, ne mes'udane bir hayata nail olduklarını gösteriyor. Bununla beraber müslümanları kahramanlığa, - din uğrunda her türlü fedakârlığı göze almaya sevk etmiş oluyor. Çünkü şühedanın nail oldukları nimetleri, ulvî tecelUyatı bildiriyor, o mübarek zatları bütün müslümanlar için bir nümune'i imtisal olmak "üzere gösteriyor.

Sonra bu mübarek âyetlerden din kardeşliğinin ne kadar mühim, ne kadar kıymettar olduğuna işaret ediyor. Çünki şüheda'i müslimin, kendilerinin her türlü uhrevî nimetlere nail olduklarını görerek mesrur ferahnak oldukları gibi kendilerinden geriye kalmış olan din kardeşlerinin de istikbalde öyle nimetlere nail, hüzün ve kederden mahfuz olacaklarına muttali olmakla mahzuz, ziyadesiyle ferahyab bulunmuşlardır. İşte bu, din kardeşliği muktezasıdır. Müslümanlar daima birbirinin haliyle alâkadar olmalıdırlar, birbirinin sururiyle mesrur kederiyle mükedder bulunmalıdırlar. İşte bu hal, yüksek bir terbiye'i diniyye icabıdır.

§ İstibşar: Müjde almak, şad olmak; bir haberden dolayı sevinmek müjde sebebiyle husule gelen sürür, neş'e ve beşaret istemek mânalarını da ifade eder.

Beşaret de; müjde iyi haber vermek demektir. Tebşir de müjdelemek müjde vermek demektir. Mübeşşir: Müjde verendir, mübeşşer de müjdelenen kimsedir.

*

اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِن بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ لِلَّذِينَ
أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقَوْا أَجْرٌ عَظِيمٌ ١٧٢ الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ
النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ
إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ١٧٣
فَانقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ لَّمْ يَمْسَسْهُمْ سُوءٌ وَاتَّبَعُوا
رِضْوَانَ اللَّهِ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ ١٧٤

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(172) : Onlar ki, kendilerine yara isabet ettikten sonra Allah Tealâ için ve Peygamberi için — davete — icabet eylediler. Onlardan iyilik edenler ve ittikada bulunanlar için pek büyük bir mükâfat vardır.

(173) : Onlar ki, nâs onlara: Halk sizin için — kuvvet — topladılar, artık o düşmanlardan korkunuz dediler de bu onların imânını arttırdı ve Allah Tealâ bizlere kâfidir ve ne güzel vekildir, dediler.

(174): Sonra da kendilerine hiç bir fenalık okunmamaksızın Allah Tealâ'nın bir nimetiyle ve bir fazlı ile geri döndüler ve Allahü Azimüşşanın rızasına tâbi oldular. Allah Tealâ ise azim bir fazıl sahibidir.

*

İ Z A H

(172) : Bu mübarek âyetler de eshabı kiramın muharebelerdeki fedakârlıklarını, onların metaneti kalbiyelerini bildirmekte ve o muhterem zatların nail oldukları eltafı ilâhîyyeyi şöylece beyan buyurmaktadır. (Onlar ki) o Ühüd gazvesinde bulunmuş olan eshabı kiram ki **(kendilerine)** o Ühüd savaşında vücutlarına **(yara isabet ettikten)** mübarek vücut-

farı düşmanlarını hücumları ile cerihadar olduktan **(sonra)** yine kendilerini düşünüp durmadılar. **(Allah Tealâ ve Peygamberler için)** fedayı canı göze aldılar, onların dâvetine **(icabet eylediler)** tekrar savaş meydanına koşmaktan geri durmadılar. **(Onlardan)** o muhterem zatlardan ibaret olan o **(iyilik edenler)** bütün memur oldukları vazifeleri yapanlar **(ve ittikade bulunanlar)** bütün menhiyattan kaçman o zatlar **(için pek büyük bir mükâfat vardır.)** Onlar için cennet kapıları açıktır. Onlar tecelliyatı ilâhiyyeye mazhar olacaklardır. Onlar için en nuranî bir istikbal mevcuttur. Ne büyük bir muvaffakiyet!... İşte islâmiyete hizmetin mükâfatı...

§ Bu âyeti kerime "Hamraül' Esed" gazvesi hakkında nâzil olmuştur. Şöyle ki: Ühüd gazvesinde düşman ordusu, müslümanlardan ayrılmış "Revha" denilen ve Mekke'i Mükerreme ile Medine'i Münevvere arasında bulunan bir mahalle avdet eylemişti. Sonra bu hareketlerinden pişman olmuşlar, neden müslümanlar mağlûp iken onları takip edip de tamamen tenkil etmeden geri döndük demişler, tekrar islâm ordusu üzerine yürümek istemişlerdi. Resuli Ekrem Hazretleri, düşmanlarının bu düşünce ve hareketlerinden haberdar olunca islâm ordusunun celâdetini, kuvvetin ber kemal olduğunu göstermek için tekrar Medine'i Münevvere'den ayrılarak o mücahit ordusu ile beraber düşman üzerine yürümekte bulundu. Bu mübarek mücahitler ise Ühüd gazvesinde yaralanmışlardı, zahmetler içinde yaşıyorlardı, birbirine tutunarak yola devam edebiliyorlardı. Bu hal ile beraber yine şahameti islâmiyyeyi göstermekten geri durmak istememişlerdi. Fakat Cenabı Hak düşmanların içlerine bir korku düşürdü. İslâm ordusunun bu hareketinden haberdar olunca savaştan vaz geçtiler, kaçıp yurtlarına gittiler. İslâm ordusu da kemâli şeref ve şan ile Medine'i Münevvere'ye tekrar avdet buyurdu.

İşte İslâm ordusuna lâyık olan, böyle fedakârane hareket etmiştir. Kelimetullahi ilâ'ya çalışmaktır. Cenabı Hak bu kutsî âyetlerini, bütün milleti islâmiyyeye ebedî bir ders, bir vesilei intibah ve itilâ olmak üzere beyan buyurmuştur.

(173) : **(Onlar ki)** o mümtaz vasıfları yukarıdaki âyeti kerimede mezkûr olan zatlar ki (nâs) düşmanları namına söz söyleyen "Naim İbni Mesudu Eşcaî" **(onlara)** o muhterem islâm mücahitlerine hitaben **(halk)** düşman kuvvetleri **(sizin için)** kuveet **(topladılar)** sizi büsbütün mağlûp etmek istiyorlar **(artık).** Ey müslümanlar!.. Siz o düşmanlarınızdan **(korkunuz)** onlara karşı savaşa çıkmayınız **(dediler)** o mübarek mücahitlerin kalblerine güya korku düşürmek istediler (de) bununla bir tesir yapamadılar. Bilâkis onların (bu) iğfalkârane sözleri **(onların)** o islâm kahramanlarının **(imânını arttırdı)** Cenabı Hak'kın emirlerine olan merbutiyetlerini tezyid ve takviye etti. (Ve) o zatlar **(Allah Tealâ bizlere)** bizim umurumuze, muvaffakiyetimize temine (kâfidir, ve) Hâliki Azimüşşan **(ne güzel vekildir),** bütün varlığımız, bütün işlerimiz ona havale olunmuştur, **(dediler)** bu suretle de metaneti kalbiyyelerini selabeti diniyyelerini ibraza muvaffak oldular.

(174) : Bu kahramanca hareketten **(sonra da)** muhterem mücahitler **(kendilerine)** bir eziyet, bir kötü hadise **(hiç bir fenalık dokunmaksızın)** o savaş için gitmiş oldukları sahadan **(Allah Teala'nın bir nimetiyle)** düşmana mülaki olmaksızın bir afiyetle (ve) Cenabı Hak'kın **(bir fazlı ile)** ihsan buyurduğu bir ticaret ile, bir kazanç ile **(geri döndüler)** Medine'i Münevvere'ye avdet ettiler (ve) böyle dindarane, fedakarane hareketleriyle **(Allahü Azimüşşanın rizasma tabi oldular)** bu suretle selameti dareyne nail bulundular. **(Ve Allah Teala azim bir fazl sahibidir.)** O muhterem mücahitlerin kalblerine metanet verdi, onları meydanı harbde sabit kadem kıldı, onlardaki nuri imanı pür leman kıldı, onları cihat meydanlarına atılmaya, düşmanlarına karşı celadet göstermeğe muvaffak buyurdu.

§ Tefsirlerde, siyer kitaplarında, mufassalan yazılı olduğu üzere Ühüd gazvesinde düşmanların reisi geri dönerken Hazreti Peygambere nida ederek: Ya Muhammedi. Aleyhisselam - istersen gelecek Bedir mevsiminde seninle tekrar savaşta bulunalım, demiş, Peygamber Efendimiz de "inşaallah" diye cevap vermiş. Sonra o mevsim gelince düşman reisinin kalbine bir korku düşmüş, geri durmaya da gururu mani olmaya başlamış. "Naim bin Mesut" namında bir şahıs ile görüşmüş, bu sene kıtlık var, savaşta bulunmak doğru değil; geri dönmemizden de müslümanlar cür'et alacaklardır. Sana on deve veririm, çık Medine'ye git, onları korkut, onlar savaştan vaz geçsinler, bu husustaki söz vermekliği onlar bozmuş olsunlar.

Naim de Medine'i Münevvere'ye gelmiş, savaş için hazırlanmış bir zümreye tesadüf etmiş, nereye hareket edeceklerin isormuş, onlar da demişler ki: Düşmanlarımız ile aramızda mevut olan ikinci Bedir gazvesine teveccüh etmekte bulunmaktayız. Bunun üzerine Naim, bir takım yalanlar uydurmuş, sizin bu hareketiniz, sizin için pek korkunç, çünkü düşmanlarınız fevkalade bir kuvvetle mücehhez bulunuyorlar, sizden hiçbiriniz onların ellerinden kurtulamaz diye müslümanlarm kalblerine korku düşürmek, onları savaştan geri çevirmek istemişti. Bazı zatlar bu sözlerden endişeye düşer gibi oldular. Fakat Resuli Ekrem Hazretleri, ben yalnız da olsam Allah hakkı için bu savaşa gireceğim va'adimden dönmem diye buyurdu. Eshabı kiramından yetmiş kadar süvari ile Bedir tarafına teveccüh buyurdular. Hepsi de (hasbünallah venimel vekil) diyorlardı. Hazreti İbrahim de ateşe atılırken böyle demiş, ateşten kurtulmuş idi. Nihayet islam mücahitleri Bedir mevkiine gelmişlerdi, orada bir hafta beklediler, düşmanları meydana çıkamadılar. Mübarek islam kuvveti hiç bir zarar görmeden avdet etti. Bu mevsimde Bedir'de bir panayır kurulur, alışveriş yapılırdı. Bu islam kahramanları da o hafta içinde hurma, üzüm ve sahtiyan gibi şeyler hakkında bir hayli alışverişte bulunmuşlar, bir güzel ticaretle Medine'i Münevvere'ye salimen avdet buyurmuşlardı.

İşte bu mübarek ayetler bu hadise üzerine nazil olmuş, Cenabı Hak-

km mücahit kullarını ne kadar b^fz ve himaye buyurduğunu bu ümmeti merhumeye anlatmıştır.

⁂

إِنَّمَا ذَٰلِكُمُ الشَّيْطَانُ
يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ
(١٧٥) وَلَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَنْ يَضُرُّوا
اللَّهَ شَيْئًا يُرِيدُ اللَّهُ أَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ حَظًّا فِي الْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ
عَظِيمٌ (١٧٦) إِنَّ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ لَنْ يَضُرُّوا
اللَّهَ شَيْئًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ (١٧٧) وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
أَنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ خَيْرٌ لِأَنْفُسِهِمْ إِنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ لِيَزْدَادُوا إِثْمًا وَلَهُمْ
عَذَابٌ مُهِينٌ (١٧٨)

MEALİ ÂLİSİ

(175) : Sizi mutlaka o şeytan, dostlarından korkutuyor. Binaenaleyh onlardan korkmayınız, benden korkunuz, eğer mümin kimseler iseniz.

(176) : O küfre koşanlar seni mahzun etmesinler. Şüphe yok ki, onlar Allah Tealâ'ya bir şey ile zarar veremezler. Allah Tealâ istiyor ki, onlara ahirette bir nasip vermesin. Ve onlar için azîm bir azap vardır.

(177) : Muhakkak o kimseler ki, imân mukabilinde küfrü satın almışlardır. Elbette onlar Hak Tealâ'ya bir şey ile zarar veremezler. Ve onlar için elim bir azap vardır.

(178) : Küfredenler asla sanmasınlar ki, onlara mühlet verişimiz onların nefisleri için bir hayırdır. Biz onlara mühlet veriyoruz ki, günahlarını arttırsınlar. Ve onlar için zillet verici bir azap vardır.

⁂

İ Z A H

(175) : Bu mübarek âyetler, şeytan tabiatli ,kimselerin sözlerine ehli imânın kıymet vermiyeceklerini gösteriyor. Küf-ü dalâlet içinde yaşayanların zararları kendilerine müteveccih ölüp Cenabı Hak'kın onlardan müstağni olduğunu bildiriyor. Ve öyle ehli küfrün hallerinden dolayı Kesuli Ekrem'in mahzunülfuad olmamasını tavsiye ediyor, küfür ve fesat ehlinin muvakkat bir ihmal ve müsaadeye naiiiyetleri haklarında bir hayır olmayıp uhrevî mücazata daha ziyadesiyle giriftar olacaklarını beyan buyuruyor.

Şöyle ki: Ey müslümanlar!. Ey^sehabe'i ğüzin!. (Sizi mutlaka o şeytan) o düşmanların kuvvetini izamederek sizi korkuya düşürmek isteyen Naim gibi şeytan tabiatli hangi bir şahıs (dostlarından korkutuyor) onların büyük bir kuvvet teşkil ettiğini söylüyor. Fakat, siz,^ onun bu lâkırdılarına kıymet vermeyiniz, endişeye düşmeyiniz (binaenaleyh onlardan) o şeytanın o dostlarından (korkmayiniz) onlar kim ölüyormuş!. Ancak (benden) ben Hâliki Azimüşşan'dan (korkunuz) benim emrime riayet ediniz, benim emrime muhalefetten kaçınınız. Sizin selâmet ve saadetiniz bununla kaimdir. (Eğer) siz bihakkın (mümin kimseler iseniz) böyle Allah Telâ'ya itaat edersiniz, havfi ilâhîyi her korku üzerine tercih eder, emri ilâhîye bihakkın riayette bulunursunuz.

(176) : Habibim!. (O küfre koşanlar) münafıklar, mürtedler veya âhir zaman Peygamberinin zuhuruna vaktiyle mutekit ve muntazır bulundukları halde bilâhara onu zuhuri halinde inkâra cür'et eden bir takım maharref edyan sahipleri (seni mahzun etmesinler) onlar kendi selâmet ve saadetlerini kendi arzuları ile ellerinden çıkarmış oluyorlar. Artık sen onların bu hallerine bakıp hüzün ve kedere dalma, onlar kendilerini kendi ihtiyarlariyle öyle bir felâkete mâruz bırakmış bulunuyorlar. (Şüphe yok ki, onlar) bu kâfirâne halleriyle (Allah Tealâ'ya) onun mukaddes dinine onun şânı uluhiyyetine (bir şey ile) hiç bir suretle (zarar veremezler). Onlar o kötü hareketleriyle kendilerine zarar vermiş oluyorlar. Artık bu hallerinden dolayı (Allah Tealâ istiyor ki, onlara ahrette bir nasip vermesin) onları cennetine ithal buyurmasın (ve) maamafih (onlar için) bu mahrumiyetle beraber (azim) pek büyük (bir azap) da (vardır) ki, o cehenneme girmeleridir. Küfürlerinin cezası olarak ebediy.yen muazzeb olmalarıdır.

(177) : (Muhakkak o kimseler ki,) o münafık, o murtad, o kâfir şahıslar ki (imân mukabilinde küfrü satın aldılar). Kendilerinin ebediyyen saadetlerini temin edecek olan dini ilâhîyi terkederek ona bedel küfür ve irtidadi tercih eylediler (elbette onlar) bu küfürleri yüzünden (Hak Tealâ'ya bir şey ile) hangi bir veçhile bir (zarar veremezler) Cenabı Hak onların imânına muhtaç değildir, onların küfründen dolayı hâşâ mutazarrır olamaz. Bu küfür ve isyanın zararları sahiplerine aittir. (Ve onlar

için elim) pek elem verici **(bir azap vardır)** o da cehennem ateşidir. Artık ona hazır bulunsunlar!,

(178) : **(Küfredenler)** imânı bırakıp küfür ve dalâlet içinde vakit geçirenler **(asla sanmasınlar ki, onlara; mühlet verişimiz)** onları bir müddet yaşatmamız, ânlara bazı dünyalıklar vermemiz **(onların nefisleri)** şahısları **(için)** haddizatında **(bir hayırdır.)** Hayır, hayır o bir'hayır değildir. Belki **(biz)** ben Hâliki Azimüşşan **(onlara)** öyle bir müddet **(mühlet veriyoruz ki)** onlara ihmalde, müsaadede bulunuyoruz ki **(günahlarını arttırsınlar)**, bir takım mâsiyetleri irtikâb ederek kendilerini öyle ebedî bir azaba müstehık bir hâle getirmiş olsunlar. **(Ve onlar için zillet verici bir azap vardır)** onlar dünyadaki su'i hareketlerinin cezasına bu suretle uğramış olacaklardır. Artık böyle bir âkibete uğramak istemeyen herhangi bir insan daha fırsat elde varken ahval ve etvaiînı tashih ederek dindarane, faziletkârane bir halde yaşamak istemez mi? Nedir büyük bir kitle'i beşeriyetin gafleti!. Resuli Ekrem Efendimizden, nâsm hayırlısı kimdir? diye sorulmuş. Buyurmuş ki: (^^-^j »/J1^^) yani ömrü uzayıp ameli gâzel olan kimsedir. Nâsm şerlisi kimdir diye de sorulmuş, ona da: («l^»l-j »^JÜ»^) diye cevap lütfeylemiştiı. Yani nâsm şerlisi ömrü uzayıp ameli kötü olan kimsedir. Binaenaleyh ömrü kadrini bilmelidir. Onu güzel, meşru bir surette sarf etmelidir. Küfür ve masiyetle geçen bir ömür sie sahibi için ne büyük bir felâket demektir.

***

مَا كَانَ اللّٰهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِن۪ينَ عَلٰى مَٓا اَنْتُمْ
عَلَيْهِ حَتّٰى يَم۪يزَ الْخَب۪يثَ مِنَ الطَّيِّبِۜ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُطْلِعَكُمْ
عَلَى الْغَيْبِ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَجْتَب۪ي مِنْ رُسُلِه۪ مَنْ يَشَٓاءُۖ فَاٰمِنُوا
بِاللّٰهِ وَرُسُلِه۪ۚ وَاِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ اَجْرٌ عَظ۪يمٌ ﴿١٧٩﴾

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(179) : Allah Tealâ müminleri sizin bulunduğunuz hâl üzere terkedecek değildir. Nihayet murdarı temizden afıracaktır. Ve Allah Tealâ sizi gayba muttali edecek de değildir. Ve lâkin Hak Tealâ peygamberlerinden dilediği zatı ihtiyar buyurur. Artık Allahü Azimüşşan'a ve peygamberlerine imân ediniz, ve eğer imân eder ve ittikada bulunur iseniz elbette sizin için azim bir mükâfat vardır.

İ Z A H

(179) : Bu âyeti kerime, bir takım: hadislerin, meselâ - galibiyet ve mağlûbiyet hallerinin hikmeti zuhuruna işaret ediyor, bu hikmetlere herkesin muttali olamıyacağını bildiriyor, beşeriyete selâmet ve saadet yolunu tavsiye buyuruyor. Şöyle ki: Ey insanlar!. (Allah Tealâ) hakikî (müminleri sizin) böyle muhtelif meçhulülmahiye (bulunduğunuz) bir (hâl üzere terk edecek değildir) içinizden samimî surette mümin olanlar ile olmayanları meydana çıkaracaktır, herkesin mahiyetini yarıağyara gösterecektir. Evet... (nihayet murdarı) münafıkı, sehifülitikat olanı (temizden) nezihilitikat olan müminlerden (ayıracakır.) âleme teşhir edecektir. İşte Ühüd gazvesinde ve sair sahalarda zuhura gelen bazı hâdiseler, bütün birer imtihanı ilâhîdir, orada bulunanların mahiyetlerini, derece'i imânlarını temyize medardır. Hak yolunda mezahime katlananlar ile katlanmayanlarm herkesçe anlaşılmasına bir vesiledir. (Ve Allah Tealâ sizi) Ey bütün insanlar (gayba muttali edecek de değildir) ki, münafıklar ile münafık olmayanları Cenabı Hak birer suretle bildirmedikçe siz bilemezsiniz. (Velâkin Hak Tealâ Peygamberlerinden dilediği zatı ihtiyar buyurur.). Bazı mugayyebatı ona haber verir, ona vahiy ve ilham buyurur. İşte hâtemülmerselin olan Hazreti Muhammed'i de öyle bir nice mugayyebata, muhitinde bulunanların ahvali ruhiyyesine, derece'i imân ve nifakına muttali kılmıştır. Onun bu gibi hususlara dair size verdiği ve vereceği haberleri samimî surette tasdik ediniz. (Artık) Ey cemaati beşeriye!.^ (Allahü Azimüşşan'a ve) onun muhterem (peygamberlerine) kemâli ihlâs ile (iman ediniz) gayba esasen yalnız Allah Tealâ'nın muttali olduğunu biliniz, maahaza muhterem peygamberlerine de dilediği mugayyebatı bildirecetine kani olunuz. (Ve eğer) Ey nâs! Bihakkın (imân eder ve) nifak ve şikaktan, mâsiyetlerden kaçınır da (ittikada bulunur iseniz elbette sizin için azim bir mükâfat vardır) ona nail olursunuz, onun ne kadar takdirlere lâyık olduğunu ancak Cenabı Hak bilir. Elgıpte akilâne hareket ederek böyle bir mükâfata nail olanlara.

*

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَهُمْ
بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلِلَّهِ
مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ©

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(180): Allah Tealâ'nın kendilerine fazlından olarak verdiği şeyde cimrilik edenler, bunun kendileri için bir hayır olduğunu sanmasınlar. Hayır.. Bu onlar için bir serdir. O cimrilik ettikleri şey kıyamet gününde boyunlarına dolanacaktır. Ve göklerin ve yerin mirası Allah Tealâ içindir. Ve Hak Tealâ yaptığınız her şeyden tamamiyle haberdardır.

***

İ Z A H

(180) : Bu âyeti kerime, hak yolundaki mücahedelerin fedayı nefis sureti ile olacağı gibi fedayı emval suretiyle de olabileceğini gösteriyor, bu uğurdaki hasasetin pek muzır neticesini de tasvir buyuruyor. Şöyle'ki: Ey insanlar!. Düşününüz. **(Allah Tealâ'nın kendilerine)** mahza bir lütuf ve **(fazlından olarak verdiği şeyde)** malda, servette, kudrette **(cimrilik edenler)** bunlarda hâsaset gösterenler, pek yanlış bir harekette bulunmuş olurlar. **(Bunun)** bu cimriliğin **(kendileri için bir hayır)** bir faide, bir tasarruf **(olduğunu sanmasınlar.)** Bunda öyle bir hayır yoktur. **(Hayır)** **o** öyle bir hayır değildir, belki (bu) cimrilik **(onlar için bir serdir)** onların uhrevî mesuliyetini müstelzimdir. Evet... **(o cimrilik ettikleri** şey) mal ve servet vesaire **(kıyamet gününde)** yılan gibi bir suret alarak o cimrilik göstermiş olanların **(boyunlarına dolanacaktır.)** Onlar âtiyyen böyle bir haileye mâruz kalacaklardır. Artık insan nasıl olur da fâni olan dünya varlığına o kadar sarılır?. İnsanın kendisi de, evlât ve iyali de bütün servet ve samanı da fenaya mahkûmdur. **(Ve göklerin** ve **yerin mirası)** da **(Allah Tealâ içindir.)** Evet... Bütün varlıklar fena bulacak, Cenabı Hak'tan başka bir malik ve sahip kalmayacaktır. **(Ve Hak Tealâ yaptığınız her şeyden)** uhdenize düşen vazifeleri, vecibeleri yapıp yapmadığınızdan **(tamamiyle haberdardır).** Artık ona göre hakkınızda mükâfat ve mücazatta bulunacaktır. O halde inşân; nasıl olur da cimrilik göstererek hak yolunda, fanî bir malını bezletmez de kendisini mücazata mâruz bırakmış olur. Bu ne cahilane bir hareket!.

§ Bu âyeti kerimedeki buhlden = cimrilikten murat, ekseri ulemaya göre vâcib olan bir vazife'i maliyeyi ifadan kaçınmaktır. Meselâ: Bir insanın kendisini ve nafakaları üzerine tereddüb eden kimseleri idare için iktidarı dahilinde olan malını sarf etmesi bir vecibedir. Açlıktan ölmek tehlikesine mâruz biç şahsın imdadına koşup onu. o tehlikeden kurtarmak bir vecibedir. Vatanını, ilsâm milletini müdafaa için lâzım gelen muaveneti maliyede bulunmak da bir vecibedir. İşte bu gibi malî vecibeleri, muktedir oldukları halde ifaden kaçınanlar, uhrevî mücazata namzettirler. Sadaka kabilinden olan yardımlar ise sevaba vesiledirler. Fakat böyle bir mücazatı müstelzim değildirler.

**

لَقَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوٓا اِنَّ اللّٰهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ
اَغْنِيَٓاءُ سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا وَقَتْلَهُمُ الْاَنْبِيَٓاءَ بِغَيْرِ
حَقٍّ وَنَقُولُ ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿١٨١﴾ ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ
اَيْدِيكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿١٨٢﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(181): Andolsun ki Allah Tealâ, «şüphe yok Allah fakirdir, bizler ise zenginleriz» diyenlerin sözünü işitmiştir. Elbette o dediklerini ve Peygamberleri haksı zyere öldürdüklerini yazacağız. Ve o yangın azabını tadınız diyeceğiz.

(182) : Bu, sizin ellerinizin takdim ettiği şey sebebiyledir. Ve şüphe yok ki, Allah Tealâ kullarına zulümkâr değildir.

**

İ Z A H

(181) : Bu mübarek âyetler de Allah yolunda mallarını infaktan kaçman ve bu husustaki evamiri diniyye ile istihzada bulunan cahillerir suiakibetini şöylece beyan buyurmaktadır. **(Andolsun ki)** yani: Zatı ulûhiyyet^me yemin ederim ki **(Allah Tealâ)** evamiri diniyyeyi münkir olup bitarikilistihza **(şüphe yok Allah fakirdir)** bizden borç istiyor, **(bizler ise zenginleriz)** çünki Allaha borç vereceğiz, diyenlerin bu **(sözünü** işitmiştir) onların bu bîedebane lâkırdılarını duyup bilmektedir. **(Elbette o dediklerini)** Cenabı Hak'ka hâşâ fakirlik isnat etmelerini (ve) Yahya, Zekeriya gibi mübarek **(Peygamberleri haksız yere öldürdüklerini** yazacağız). Bunları hafaza melekleri vasıtasiyle onların amel defterlerinde tesbit ettireceğiz. (Ve) onlara o melekler vasıtasiyle **(o yangın azabını)** o-yakıcı cehennem ateşini **(tadınız** diyeceğiz).

(182) : **(Bu)** azab **(sizin ellerinizin takdim ettiği** şey) istihza, iftira ve katli enbiya gibi cinayetler (sebebiyledir) böyle elim bir azaba uğramanız, kendi nefislerinizin suihareketi cezasıdır. **(Ve şüphe yok ki Allah Tealâ kullarına zulümkâr değildir)** ki, onlara zulmen böyle bir ceza ver-

sin. Belki bu cezalar onların mâsiyetleri yüzündendir. Nitekim (ﺍﻟﺠﺰﺍﺀ ﻣﻦ ﺟﻨﺲ ﺍﻟﻌﻤﻞ) denilmiştir. Evet... Herkes kendi ameline göre ceza görür. Artık bunu bilmeli, cezayı müştekim hareketlerden kaçınmalıdır.

§ Bu âyeti kerimede «nefs» yerine «yed» zikredilmiştir. Çünki insanların en çok amelleri elleri vasıtasiyle yâpılageldiği için nefisten «yed» ile tâbir vâki olmuştur.

§ Zallâm: Ziyade gülmeden demektir. Çenabı Hak bilcümle zulümlerden münezzehtir. Ancak bir cemi lâfzı olan «Abid» mukabili zikredildiği için böyle mübalâğayı, kesreti ifade eden bir tâbir iltizam olunmuştur. Maamafih zulüm bir faide*i şahsiyye, bir intikam maksadiyle yapılır. O halde fazla zulüm, zalim için fazla faide temin etmiş gibi olur. Artık zallâm olmayan, yani şahısı için fazla faide maksadiyle zulüm etmeyen, zalim de olmamış bulunur. Çünki fazla faideyi terkeden az bir menfaati evlâ bittarik terkeyler. Biz de zallâm gibi mübalağa ifade eden kelimeler, çok kere mübalâğa için değil, bir nispet ifadesi için istimal olunur. Bezzaz, attar gibi ki, bunlarda mübalâğa melhuz değildir.

Velhasıl: Cenabı Hak, bilkülliye zulümden münezzehtir. Onun hakkında zluüm mutasavver değildir. Bütün mevekkenat onun mülküdür, onun iradesine bağlıdır, onun daire'i adi ve hikmetinden asla hariç değildir.

«**Mülkünde hak tasarruf eder** keyfemâyeşâ».

§ Bu mübarek âyetlerin sebebi nüzuli hakkında deniliyor kir (L~*U»_5 *^J'ji'isM^i^**) âyeti kerimesi nazil olunca yahudîlerden

Bazıları ve ezcümle Hüyey İbni Ahtap demişler ki: Allah fakir olmalı ki, bizden istikrazda bulunuyor!. O halde biz ondan zenginiz. Bu müstehziyane, bîedebane lâkırdı, üzerine bu mübarek âyetler nâzıî olmuştur. Diğer bir rivayete göre de Hazreti Ebubekir, Resuli Ekrem'in bir name'i nebevîleriyle Beni Kaynuka Yahud'lerinin yanlarına gitmiş, onları islâmiyete,. ikame'i selâta, ita'i zekâta, ve Allah için garzı hasende bulunmaya davet etmiş. Yahudiler «Fenhas İbni Azura» adındaki bir alimlerinin yanma toplanmışlardı. Hazreti Ebu Bekir bu şahsa da hitaben demiş ki: Cenabı Hak'tan kork, islâmiyeti kabul et, Hazreti Muhâmmed'in Resulullah olduğunu, onun mübarek evsafını Tevrat'ta görmektesiniz. Artık imân et, tasdik et ve Allah için garzı hasen ile ikrazda bulun — yani rızayı ilâhî için fukara ve zuafaya yardım ederek Cenabı Hak'km sevabına nail ol — ta ki cennete girebilesin, sevabın kat kat olsun.

Bunun üzerine Fenhas Cevaben demiş ki: «Ya Eba Bekir!. Rabbimizin bizden istikrazda bulunduğunu zumediyorsun, o halde Allah fakir, bizler ise zenginiz. Çünki fakir olan istikrazda bulunur, Allah bizi ribadan menettiği halde kendisi ribada bulunuyor. Bu Fenhas mel'ununun bu müstehziyane ifadesi üzerine Hazreti Ebu Bekir onun çehresine bir tokat atmış ve eğer aramızda bir ahd bulunmasa idi Vallahi senin boynunu vururdum, demiş. Fenhas, huzuri nebeviye koşmuş, bak sahibin

t>ana ne yaptı diye söylenmiş, Resuli Ekrem de keyfiyeti Hazreti Sıddık'tan sormuş, o da demiş ki: Yaresulallah!. Bu Allah düşmanı büyük bir lâkırdı söyledi, Allah Tealâ'nm fakir, kendilerinin zengin olduklarını iddia eyledi. Artık Allah için gazab edip çehresine bir tokat vurdum. Fenhas ise sözünü inkâr etmiş, öyle bir söz söylememiş olduğunu iddia eylemiş. Bunun üzerine bu mübarek âyetler nazil olarak o haini tekzibte bulunmuştur.

Bedihidir ki, Cenabı Hak, hiçbir şeye muhtaç değildir. Onun borç para ve saire alması asla mutasavver değildir. Onun. istikrazda bulunmasından murat, onun rizası için fakirlere, zayıflara zekât ve sadaka suretiyle yardım edilmesidir, bu sayede sevaplara nailiyettir. Bu gibi tabirat, muhaverat ve mükâlemat usulü icabatmdandır. Bunu herkes anlayabilir. Artık bunu yanlış anlar gibi görünerek müstehziyane lâkırdılarda bulunanlar en ateşin azaplara lâik değil midirler?. Amenna lâikdırlar. Ve azaba ergeç kavuşacaklardır.

***

الَّذِينَ قَالُوا

إِنَّ اللّٰهَ عَهِدَ إِلَيْنَا [illegible] لِرَسُولٍ حَتّٰى يَأْتِيَنَا

بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ النَّارُ قُلْ قَدْ جَاءَكُمْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِي

بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالَّذِي قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ إِنْ كُنْتُمْ

صَادِقِينَ ﴿١٨٣﴾ فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ

جَاؤُ بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿١٨٤﴾

—— o ——

MEALİ ÂLİSİ

(183) : O kimseler ki, «şüphe yok Allah bize ahdetti ki: Ateşin yiyeceği bir kurban getirinceye kadar hiç; bir Peygambere imân etmeyelim» dediler. De ki: Şüphe yok benden evvel size peygamberler mucizeler ile ve dediğiniz şey ile gelmişlerdi. Artık ne için onları öldürdünüz, eğer siz sadık kimseler iseniz?.

(184) : **İmdi** seni tekzib ederlerse şüphe yok senden evvel de Peygamberler **iekzib olunmuşlardı** ki, beyyineler ile, hikmet karin sahife**ler ile ve nurlu kitap ile** gelmişlerdi..

**

Î Z A H

(183) : Bu mübarek âyetler de beyanatı Kür'âniye ile istihzada bulunan alçakların ne mahiyette olduklarını, ne kadar cinayetlerde bulunduklarını bildiriyor. Onları tevbih ederek risaletmeab efendimize şöylece« tesliyetbahş oluyor. (O kimseler ki) nübüvveti Muhammediyyeyi tasdik etmek istemeyen o cahil, o müstehzi şahıslardır- ki, Hazreti Muham--med'e hitaben: (Şüphe yok ki Allah bize ahdetti) kitaplarında bize emir ve tavsiye buyurdu (ki ateşin yiyeceği) Yakup kendi tabiatına ihale edeceği (bir kurban getirinceye kadar) böyle bir mucize ibraz edinceye, kadar («Hiç bir peygambere imân etmiyelim» dediler.) Resuli Zişanım!.. O münkirlere (de ki: Şüphe yok benden evvel size peygamberler) bir nice (mucizeler ile ve o dediğiniz) kurban kabilinden (şey ile gelmişlerdi) Zekeriya ve Yahya Aleyhisselâm gibi (artık ne için onları öldürdünüz?.) Ne için onları tasdik etmediniz?. (Eğer siz sadık kimseler iseniz!.) Öyle kurban getirileceği zaman imân edeceğinize dair sözlerinizde sadık iseniz, ne için o peygamberleri tasdik etmediniz de onları öldürdünüz?. Neden o mucizelerin zuhuruna rağmen yine böyle ciyanetleri irtikâb ettiniz. Evet... Bu münkirler, her ne kadar o peygamberleri bizzat öldürmemişler ise de o cinayetleri bunların dedeleri yapmış, kendileri de ona razı bulunmuş olduklarından artık o cinayetleri bilfiil kendileri yapmış gibidirler, ve kendilerinde o habis temayül mevcuttur...

§ Bu âyeti kerimenin sebebi nüzulü olmak üzere beyan olunuyor İri; Yehut ruesasmdan Keab İbnil Eşref, Malik İbni Seyfi, Hüyey İbni Ahtab, Fenhas ibni Azura, Veheb ibni Yehuda gibi bir takım kimseler, huzuri nebeviye gelmişler: Ya Muhammedi. — Aleyhisselâm — Sen Allahm Resuli olduğunu zumediyorsun, halbuki Allah Tealâ bize bir kitap indirmiştir ve bizimle bir ahıd'da bulunmuştur ki: Hiçbir Peygambere imân etmeyelim, ta ki bir kurban getirsin de onu gökten inen beyaz bir ateş yakıp yiyiversın. İmdi sen de bunu getirirsen o zaman seni tasdik ederiz demişler, bunun üzenine bu âyeti kerime nazil olmuştur.

§ Bu kurban mes'elesi hakkında iki tevcih vardır: Birisi şöyledir: "Vaktiyle Peygamberleri tasdik için böyle bir kurban hâdisesinin zuhuru meşrut bulunmuştu. Bundan ancak Hazreti İsa ile Hâtemülenbiya Hazretleri müstesna bulunuyorlardı. Onların ibraz edecekleri mucizelerin azameti, böyle bir kurban hâdisesine ihtiyaç bırakmıyacaktı. Süddi merhum buna kaildir.

İkincisi de şöyledir: Vakia bazı peygamberler zamanında bir mucize olmak üzere böyle bir kurban hârikası zuhura gelmiştir. Fakat bu da diğer mucizeler kabilinden bir şey idi. Halkın Peygamberlere imân etmeleri böyle bir hârikanın zuhuruna muallâk değildi. Böyle bir iddiayı bir takım yehut reisleri kendilerinden dermeyan etmişlerdir. Bu bakımdan, bu iddia, hilâfı hakikattir.

(184) : **(İmdi)** Ey Resuli Alişanım!. **(Seni) de (tekzibederlerse)** senin risaletini de kabul etmezlerse müteessir olma, **(şüphe yok ki senden, evvel de)** bir nice mübarek **(peygamberler)** kendilerine gönderilmiş oldukları kavimler tarafından **(tekzib olunmuşlardı)** o Peygamberler ise senin kardeşlerindir, onlara isabet eden haileleri tekzipleri düşün de müteselli ol. O peygamberler (ki) onlar da senin gibi **(beyyineler ile)** zahir ve bahir mucizeler ile ve İbrahim Aleyhisselâm'a verilen sühüfi mübareke gibi **(hikmet karin sahifalar ile ve)** Tevrat, İncil gibi **(nurlu)** vâzih-**(kitap ile • gelmişlerdi)** bunları ümmetlerine tebliğ etmişlerdi. Buna rağmen yine içlerinden bir çokları bu muhterem zatların sözlerini, tavsiyelerini kabul etmeyip küfür ve isyan içinde bir müddet yaşayarak en nihayet lâik oldukları cezalarına kavuşmuşlardır. Artık Ey Resuli ZişanL Sen de sabret, müteselli, ol, bu inkılâb âlemi böyle kalmaz, muktezayı adalet ve hikmet ne ise ergeç tecelli edecektir.

***

كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أُجُورَكُمْ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ
فَازَ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ ١٨٥

MEALİ ÂLİSİ

(185) : Her nefis ölümü tadıcıdır. Ve şüphe yok sizlere ecirleriniz kıyamet gününde ödenecektir. Artık kim. ateşten uzaklaştırılır ve cennete? girdirilirse necat bulmuş olur. Ve dünya hayatı ise bir aldatıcı metadan -başka değildir.

***

İ Z A H

(185) : Bu âyeti kerime, dünya hayatının muvakkat mahiyetini, bir metai gururdan ibaret olduğunu bildiriyor, mahlûkattan kimlerin fev-

zünecata nail olacaklarını gösteriyor, selâmet ve saadete vesile olacak hareketlere işaret ediyor ve bu suretle Resuli Ekrem hakkındaki tesliyeti teyit ve onun mübarek kalbinden hüzün ve kederi izale ejmiş bulunuyor. Şöyle ki: **(Her nefis)** her zîhayat mahlûk, her insan, her melek, ve her cin bütün bunlar **(ölümü tatlıcıdır)** ölüme mahkûmdurlar. Mukadder vakti gelince bu dünya hayatından mahruVı kalacaklardır. Maamafih böyle ölüme mâruz kalanlar, bir daha hayat bulmayacak değildirler. Belki mukadder vakti gelince bütün bu ölenler, kudreti ilâhîyye ile yeniden bir hayata nail olacaklardır. Bir cihanı ebediyyete gitmiş olacaklardır. Artık ey mükellef insanlar! Sizler de yeni bir hayat bulacaksınızdır (ve **şüphe** yok **sizlere)** dünyada iken yapmış olduğunuz iyi ve kötü amellerinize ait **(ecirleriniz)** mükâfat ve mücazatmız **(kıyamet gününde)** o kabirlerinizden ^çıkıp mahşere sevkedildiğiniz günde tamamiyle **(ödenecektir.)** Amelleriniz hayır ise cezaları da hayır olacaktır. Bilâkis amelleriniz şer ise cezaları da hakkınızda şer bulunacaktır. **(Artık)** o kıyamet gününde **(kim ateşten uzaklaştırılır)** cehenneme atılmasına irade'i ilâhîye sâdir olmazsa (ve) kim bir lütfü ilâhîye, afvı subhanîye mazhar olarak (cennete **girdirilirse)** bir ebedî selâmet ve saadete ermiş, azabı uhrevîden **(necat bulmuş)** muradına ermiş, tecalliyatı ilâhîyyeye nail bulunmuş **(olur.)** Ne ulvî bir mazhariyet!. İşte insan böyle ebedî bir saadete nailiyet için çalışmalıdır, (ve) onu en'mühim bir gaye bilmelidir. **(Dünya hayatı ise)** yani bu dünya varlığı ise, bu dünyadaki bütün servet ve saman, cah ve mansıb, cismanî zevkler, meşguliyetler, yiyip içmeler ise **(bir aldatıcı)** muvakkat, fenaya müteveccih, insanı mağrur.eden bir **(meta'dan başka değildir)** binaenaleyh, böyle muvakkat, fânî, vesile'i mes'uliyet şeylerden dolayı, insan, büyük bir hüzün ve kedere kapılır mı?.. Böyle insanı iğfal eden, insanı ulvî gayeleri takipten men eyleyen bir fanî varlık için insan, ebedî saadetine vesile olacak vazifelerini terkeder mi?.. Evet... Bir mümin dünyada bir takım kederlere, müzayekalara mâruz kalsa da bunların muvakkat ve bir hikmete müstenit olduğunu düşünerek bir yeis ve kedere kapılmamalıdır, asıl uhrevî saadeti temin edecek, esbaba sarılmalı onunla' münşerihülkalb olarak yaşamalıdır. Yoksa dünyada, dünya varlığı da fânidir.

« ولو كانت الدنيا تدوم لواحد »
« لكان رسول الله فيها مخلدا »

Evet... Dünya bir kimse için daimî bulunsaydı, her halde Resuli Ekrem dünyada ebedî olarak kalırdı. Artık, ona baki olmayan bir dünya, başkaları içni baki, daim olur mu?.

«Gam değildir gide dünya, kala din»
«Gam odur kim kala dünya, gide din»

§ Bu âyeti kerimedeki « j»> » kelimesi mükâfat ve mücazatın tamamiyle, büsbütün görüleceği yerin âlemi ahiret olduğunu gösteriyor.

Yoksa insan daha dünyada iken de veya kabire atılınca da bazı amellerinin bir kısım mükâfat ve mücazatını görürse de bu tamam veçhile değildir. Evet... Bazı insanlar daha dünyada iken de bazı amellerinin mükâfat veya mücazatını görürler. Fakat bunlar muvakkattir, fanidir, gayrıkâfidir. Çok kere de insanlar, amellerinin karşılığını dünyada görmezler. Meselâ: Bir şehit, hayatını feda eder,» gider, dünyada kalıp bunun mükâfatını bizzat görmez. Bir cani de meçhul kalarak yaptığı cinayetin cezasını dünyada görmeyebilir. Fakat asıl mükâfat ye mücazat sahası, ahiret âlemidir ki, orada herkes lâik olduğu mükâfat ve mücazata kavuşacaktır. Nitekim, ölüp gidenler mezarlarında da bir nevi mükâfat veya mücazat görecektir. Kabir kendileri için ya cennet bahçelerinden bir bahçe veya cehennem^^ukurlarından bir çukur kesilecektir. Fakat bunlar da muvakkattir. Asıl tamamiyle mücazat ve mükâfatın tecellisi kıyamet gününden itibaren başlayacaktır. İşte bu âyeti kerime de bunu göstermektedir. Dünyevi üzüntülere katlanıp asıl ebedî hayat alemindeki hakikî selâmet ve saadeti temine çalışılmasına onunla müteselli, niünşerihül' vicdan bulunulmasına işaret etmektedir.

***

ı^m®®\&şmsa&

فِي أَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا
الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذًى كَثِيرًا وَإِنْ
تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ١٨٦

MEALİ ÂLİSİ

(186) : Allah Tealâya kasem olsun ki: Mallarınız ve nefisleriniz hakkında imtihan olunacaksınızdır. Ve elbette sizden evvel kendilerine kitap verilmiş olanlardan ve müşriklerden birçok incitici sözler işiteceksiniz. Ve eğer sabrederseniz ve korunursanız, işte şüphe *yok ki, bu azm olunacak umurdandır.

*

İ Z A H

(186) : Bu âyeti kerime, bütün müslümanlara sabır ve sebatı, islâmi-

yet aleyhindeki ceryanlara karşı bâsirane, hakimane bir surette hareket edilmesini tavsiye buyurmaktadır. Çünki bu veçhile hareket, bir çok kimselerin intibahına, daire'i insafa atılmasına, muhalefetten vazgeçip islâmiyeti kabul etmesine sebeb olabilir. Nitekim bir âyeti kerimede: (^U£j\jTlJ) buyürulmuştur. Diğer bir âyeti celilede (.^«JjtVijlu*c-^dL-) buyürulmuştur. İşte izahı sadedinde olduğumuz âyeti kerimede de şöyle buyuruluyof. AUah Tealâ'ya kasem olsun ki (elbette) Ey müslümanlar!. (mallarınız ve nefisleriniz hakkında imtihan) tecrübe, deneme (olunacaksınızdır) Hak Tealâ hazretleri, insanlara .mal, can vermiş, onları bu imtihan âlemine getirmiştir. Şöyle ki: Hak Tealâ dilediği kuluna mal ve servet verir, tâki o kul bu yüzcten bir imtihana tâbi olsun. Kendisinin emri ilâhîye riayet edip etmediği .anlaşılsın, o malı, o serveti ne suretle elde etmiş; ve onu ne gibi yerlere sarf eylemiş, onun zekâtını vermiş mi, vermemiş mi meydana çıksın. Ve Allahü azimüşşan insana vücut hayat, sıhhat ihsan etmiştir. Tâki, bunları ibadet ve taate mi sarf ettiği veyahut hava ve hevesi yolunda ıhı zayi eylediği-tezahür eylesin. Kezalik: İnsan, vakit vakit bazı hastalıklara, üzüntülere esaretlere maruz kalır. Tâki, bunlara karşı sabredip etmediği anlaşılsın, takdiri ilâhîye ne derece razı olup olmadığı tebeyyün etsin, ona göre mükâfat veya mücazata kavuşsun.

Vakia haliki kâinat hazretleri kullarının bütün fiillerini, hareketlerini, niyetlerini, bütün kabiliyetlerini ilmi ezelisiyle tamamen bilir. Artık onları öyle imtihana çekmesi, onların hal ve hareketlerini kendilerine veya başkalarına göstermek içindir, hücceti ilâhiyyenin tamamen tecellisi içindir. Tâki: Yarın kıyamet gününde kimsenin bir itiraza, bir itizara selâhiyeti kalmasın. (Ve elbette) Ey müslümanlar!. (Sizden evvel kendilerine kitap verilmiş olanlardan) Yahudilerden ve Nasaradan (ve) Arabistan'daki (müşriklerden birçok incitici) ruhunuzu .müteessir edici (sözler işiteceksiniz.) Meselâ: Yahudiler, Üzeyr Allahın oğludur derler. Hıristiyanlar, mesih İbnuİlfhtır ve üç ilâhten biridir defler, Resuli Ekrem hakkında tean ve teşnide bulunurlar. Müşrikini Araptan Keab İbnül Eşref gibi şahıslar da Resuli Ekrem aleyhinde manzumeler yazarlar, nâsı muhalif ete teşvik ederlerdi, müslümanlar ile savaş' için asker toplamaya çalışırlardı. İşte müslümanlar, bunları görüyor, işitiyor, duruyorlardı, bunlardan vicdanen müteessir oluyorlardı. İşte bütün bunlar müslümanlar için birer imtihanı ilâhî idi. İşte asrı saadette böyle olduğu gibi ondan sonra da asrımıza kadar da böyle islâmiyete karşı hasmane, muhalefetkârane haller devam etmiş ve etmekte bulunmuştur. Artık müslümanlara düşen vazife, dost ile düşman olanları tanımak, sabirane, hakimane hareket etmek, Allah Tealâ'ya iltica ederek islâm varlığını muhafazaya gayret göstermektir. İşte Cenabı Hak da buyuruyor ki: Ey müslümanlar!. Eğer o düşmanane hareketleri sabirane, muteyekkizane bir suretle karşılar (ve eğer sabrederseniz ve) Allah Tealâ'nm emirlerine, nehiylerine riayet ede-

rek (korunurşanız) ittikada bulunursanız sizin için büyük mükâfatlar, muvaffakiyetler vardır. (İşte şüphe yok ki İm) böyle sabır ve tekva ile hareket (azm olunacak umurdandır.) En doğru, muvafık bir tedbirdir, her akil için lâyık olan bir muameledir.

§ Bu âyeti kerime: Ühüd gazvesini müteakip nazil olmuştur., Zührînin rivayetine nazaran Keab İbnül Eşref gibi islâm düşmanlarının müslümanlara karşı olan hasmane hareketlerini bildirmektedir.

«Fazilet ehline daim tehakkümi cühenâ»
«Cihanda kaidedir tâ cihan, cihan olalı.»

**

وَاِذْ اَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ
لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ وَرَٓاءَ ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْا بِهِ
ثَمَنًا قَلِيلًا فَبِئْسَ مَا يَشْتَرُونَ ﴿١٨٧﴾ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ
بِمَٓا اَتَوْا وَيُحِبُّونَ اَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ
بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١٨٨﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(187) : Ve bir zaman Allah Tealâ kendilerine kitap verilmiş olanlardan bir ahd almıştı ki, elbette o kitabı nâsa açıklayacaksınızdır ve onu gizlemeyeceksinizdir. Onlar ise onu omuzlarının arkasına atıverdiler ve onunla az bir baha satın aldılar. Artık o satın aldıkları ne kötü birşey!

(188) : O getirdikleriyle sevinen ve yapmadıkları ile de metholunmalarını arzu eden kimseleri sakın sanma, artık pnları zannetme ki, onlar azabtan kurtulacakları bir yerde bulunacaklardır. Ve onlar için pek acıklı bir azab vardır.

***

İ Z A H .

(187) : Bu mübarek âyetler, kendisine intısab iddiasında bulundukları dinil? kitabın ahkâmına riayet etmeyen, hakikati saklayan, mahiyetlerini

gizleyip halkı idlâle çalışan kimselerin o çirkin hareketlerini nazarı inti baha vaz ediyor, ve onların pek acıklı akibetlerini bildirerek Resuli Ekrem'e, ehli imâna tesliyetbahş oluyor. Şöyle ki: (Ve) Resulüm!. Yadet **(bir** zaman **Allah** Tealâ **kendilerine)** Tevrat ve İncil gibi (kitap verilmiş **olanlardan)** yâni Peygamberleri vasıtasıyla kitaplara nail olan Yehud ye Nesara âlimlerinden **(bir ahd)** bir vaad ve teminat (almıştı, ki) Allah hakkı için siz **(elbette o kitabı** nâsa açıklayacaksmızdır.) Onun hükmünü tebdil ve tağyir etmeksizin nâsa telkin edeceksiniz. (Ve onu) o kitabı, onun hükümlerini **(gizlemiyeceksinizdir)** onu olduğu gibi tebliğ eyleyeceksiniz, sizin vazifeniz budur. İşte Hâtemülenbiya Hazretlerinin evsafına dair olan beyanat da bu cümledendir. **(Onlar** ise), o, kendilerine böyle kitab verilmiş olanlar ise **(onu)** o ahd ve misaki, o deruhte ettikleri vazifeyi **(omuzlarının arkasına atıverdiler)** ona riayet etmediler, onun hilâfına .hareket ettiler. (Ve **onunla)** onun bedeli olarak mukabilinde (az bir baha) kıymetsiz birşey (satın aldılar). Dünya varlığı için ebedî hayatlarını tehlikeye düşürdüler. (Artık **o** salın aldıkları ne kötü şey!) kendilerinin helakini, ebedî felâketini mucip, ne kadar çirkin, felâket âver bir haile!.

(188) : (O getirdikleriyle) nâsı idlâl için yaptıkları vesveselerle kötü telkinler ile, **(sevinen)** halka bir hizmet ettim diye gayrımeşru şeyleri ihdas etmekle kalben münşerih olan (ve yapmadıkları ile de) hak namına birşey söylemedikleri, güzel amellerde bulunmadıkları halde bunları yapmışlar gibi görünerek halk tarafından (medholunmalarını arzu eden kimseleri) iyice anla, aldanma (sakın sanma) ki onlar ciddî, methe lâik kimselerdir, onlar sevaba nail, hak'ka hadım şahıslardır, hayır hayır. (Artık onları zannetme ki onlar) öyle münafıkane hareket eden kimseler, yarın kıyamet gününde (azabdan kurtulacakları bir yerde) meselâ: Cennette **(bulunacaklardır.)** Hayır... Öyle sanma, onlar cennette değil, cehennemde bulunacaklardır. (Ve onlar için) o cehennemde (pek acıklı bir azap vardı*.) Ondan kurtulamıyacaklardır. Aman yarabbü. Ne kötü bir âkibet!.

§ Tefsirlerde ve Sahihi Buhari ile Sahihi Müslimde mezkûr olduğu üzere Resuli Ekrem efendimiz, Yahudilerden kitaplarında olan bir şeyi sual buyurmuş, onlar ise hakkı gizleyerek hilâfına söylemişler, ve kendilerini doğru sözlü göstermek ve bu hallerinden dolayı medhüsenaya nail olmak istemişlerdi. Bir takım kimseler de kendilerini zahiren müslüman gösterip hakikî müsîümanları aldatmak, onların teveccühlerini kazanmak istemişlerdi. Halbuki kalben münkir bulunmuşlardı.

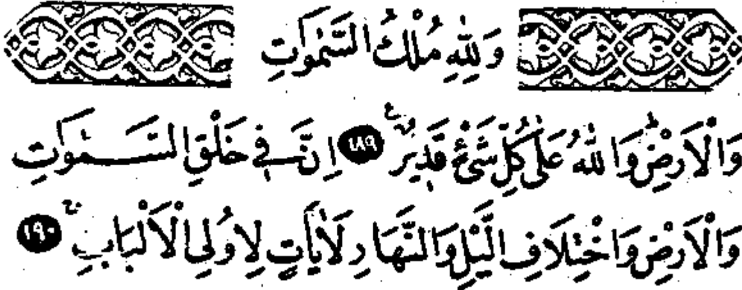
İşte bu mübarek âyetler bu gibi dinsizler hakkında nazil olmuştur. Bu gibi mütelevvin münafık kimselerin akıbetleri pek vahimdir. Bunların bu hallerine karşı sabır ve sebatta bulunmaktan daha güzel bir çare müslümanlar için yoktur.

§ Bu mübarek âyetler gösteriyor ki (evvelâ) bir insan, samimî bir müslüman olmalıdır. Uhdesine düşen vazife'i diniyyeyi lâyıkiyle ifaya çalışmalıdır, riyadan, nifaktan tamamen âri bulunmalıdır. Muktedir ol-

dukça dinî hakikatleri, fıkkî ve ahlakkî mes'eleleri sual edenlere olduğu gibi bildirmelidir. Yanlış bir düşünceye düşer-ek hakayiki tağyire* cür'et etmemelidir. Nitekim: Bir hadisi şerifte:.(^utiH^^I <c& UjcjL*^ jb^Ui») buyurulmuştur. Yâni: Bir kimse, kendisine bir ilmî mes'ele sorulur da onu gizler, söylemezse ağzına kıyamet gününde ateşten bir gem vurulur. (Saniyen) bir müslüman, yaptığı iyilikleri, dinî, dünyevî vazifeleri bir samimiyetle yapmalıdır, gösteriş için, onun, bunun medhüsenasına nailiyet için yapmamalıdır. Böyle bir hareketin hiçbir kıymeti ahlâkıyyesi olamaz, bilâkis manevî mes'uliyeti mucib olur. (Sâlisen) bir insan? Allah Tealâ'dan korkmalıdır, maddî bir faideye ve dünyevî bir tevecpühe nailiyet için hak ve hakikata muhalif, vicdana münafi sözleri, ceryanlart tasvib eder bulunmamalıdır. Sonra bunun vebali: pek büyüktür, böyle bir kimsenin hakikî müslümanlar yanında hiçbir kıymeti yoktur, uhrevî mes'uliyeti ise pek ziyadedir.

(Rabien) bir insan, daima Hak'ka hizmet etmelidir. Hak'kın tecellisini bir gaye bilmelidir. Hakkın iptaline, imhasına sebebiyet vermemelidir^ Hak'ka mukarin olan bir kavi ve fiilin hilaf ma iltizam elmemelidir, bu gibi hususlarda başkalarını müşkil bir durumda bırakmamalıdır. Sonra bunun mes'uliyeti pek mühimdir, bunun neticesi ebediyyen saadetten mahrumiyettir, ebedî surette azab içinde kalmaktır.

**

---o---

İ Z A H.

(189) : Ve göklerin de, yerin de mülkü Allah Tealâ'nındır. Ve Allah Tealâ herşeye hakkiyle kadirdir.

(190) : Şüphe yok ki göklerin ve yerin yaradılışında ve gece ile gündüzün ihtilâfında elbette tam akıl sahipleri için açıkça deliller vardır.

*
**

İ Z A H

(189) : Bu mübarek âyetler, Cenabı Hak'km bütün mekevvenata mâlik, hakîm binaenaleyh fakr ve ihtiyaçten münezzeh olduğunu gösteriyor ve hâliki azimüşşan'ın asarı kudretini enzarı intibaha vaz'ederek nezih ruhları azameti ilâhiyyeyi tefekküre sevkeyliyor. Şöyle ki: Bütün mükevvenat, Allah Tealâ'nm birer eseri kudretidir, (Ve göklerin de, yerin de mülkü) varlığı, idaresi^ hakimiyeti (Allah Tealâ'nındır.) Bunlardaki erzaka, nebatata, yağmurlara ve saireye varlıklar, hazineler bütün Hak Tealâ'nm mülküdür, onuri birer eseri hilkatidir. Artık öyle bir hâliki zişan, bir şeye muhtaç, f akrile, müttasif olur mu?. (Ve Allah Tealâ herşeye hakkiyle kadirdir.) Daha böyle bir nice bedialan vücude getirmeğe bihakkın muktedirdir ve ezcümle müminleri necata, saadete erdirmeğe, ve kendi zatı ulûhiyyetini inkâra veya ona fakirlik isnadına cür'et eden mülhidleri de tazib ve tenkile âmenna kudreti maaziyadetin kâfidir. Artık böyle hir haliki zikudretin pençe'i azabından hangi münkir, hangi münafık yakasını kurtarabilir?.

(190) : (Şüphe yok ki) Aklı başında olan uyanık bir kimse bu mükevvenatı güzelce mülâhaza edince Cenabı Hak'km kudretini, hâlikıyyetini, ihtiyaçlardan münezzeh olduğunu hemen tasdik eder. Çünkü (göklerin ve yerin yaradılışında) bunlârdaki acibelerde, bedialarda (ve gece ile gündüzün ihtilâfında) bunların gidip gelmelerinde, artıp eksilmelerinde (elbette tam akıl sahipleri için) selim akla, müstakim fehme sahip zatlar için Hak Tealâ'nm varlığına, kudretinin kemâline, hâkimiyetinin azametine dair (açıkça delilier vardır.) Evet... Bu kâinata ibret nazariyle bakan her aklı selim sahibi, Hâliki kâinatın varlığını, azamet ve kudretini tasdika mecbur olur. Hiçbir insana yakışır mı ki, bu kadar bedialar gözlerine çarpıp dururken bunları hayvan gibi birer nazarı gafletle görüp duruversin? Her sabah doğan o muhteşem güneşi, her gece semalarda parıldanıp duran milyonlarca ziyafeşan yıldızları birer ibret gözü ile temaşa etmek lâzım değil midir? Nedir o ihtişam!. Nedir o bedayi kudret!. Her biri bir âlem, her biri kanuni fıtrete tâbi, ne muntazam bir harekete sahip! Bunların her biri gözleri tenvir, kalpleri neşvelere garkedecek bir güzelliği, bir parlaklığı haiz bulunuyor.

§ İbni Ömer Radiyallahü Tealâ anhüma'dan şöyle mervidir: Ben Hazreti Aişe radiyallahü tealâ anhaya sordum ki, Resuli Ekrem'in görmüşolduğun en acîp bir halini bana bildirir misin?. Hazreti Aişe ağladı, sonra buyurdu ki: Resuli Ekrem'in her hali acîp idi. Bir gece yanıma teşrif ettij döşeğime girdi, hattâ mübarek cildi de cildime dokunuvermişdi ki: Ya Aişe: Bu gece Rabbimin ibadetiyle meşgul olmama izin verir misin' diye buyurdu. Ben de dedim ki: Ya Resulallah!. Ben senin şerefi kurbiyyetini elbette severim, fakat senin arzuna riayeti de çok isterim. İbadetle meşgul olabilirsin. Bunun üzerine Resuli Ekrem kalkıp abdest aldı, sonra

namaz kıldı ve Kur'ânı Kerimden okuyarak ağladı. Göz yaşları mübarek dizlerine yetişmişti. Sonra oturdu, Cenabı Hak'ka hamdüsenada bulundu, yine ağlıyordu. Sonra ellerini kaldırdı, yine ağladı. Hattâ mübarek gözlerinin yeri bile ıslattığını gördüm. Müteakiben Bilâli Habeşi geldi, sabah ezanını okuyacaktı. O da Resuli Ekrem'i öyle ağlar bir halde görmüş ve elemişti ki: Ya Resulallah!. Sen de ağlar mısın ki, Allah Tealâ senin için geçmiş ve gelecek günahlarını mağfiret buyurmuştur. Bunun üzerine Resuli Ekrem Hazretleri de şöyle buyurmuştur: Ya Bilâl!. Ben Allah Tealâ'nın bir abdi şekûri olmayayım mı?. Ben nasıl ağlamayayım ki, bu gece bana: (..•t/'jVij ol_>~Jl 'jk-jjl) âyeti kerimesi nazil oldu. Artık ({fijZjc.* (ljUİy JL&)) Yazıklar olsun o kimseye ki bu âyeti kerimeyi okur da onda tefekküre dalmaz.

Binaenaleyh bütün biz müslümanlara lâzımdır ki: Bu gibi âyeti kerîmeyi mütefekkiran*». bir haiae okuyup dinleyelim, onlardan birer hisse'i intibah alalım. Ve minallahit tevfîk...

*
**

الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ
وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَٰذَا
بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ١٩١ رَبَّنَا إِنَّكَ مَنْ تُدْخِلِ
النَّارَ فَقَدْ أَخْزَيْتَهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ ١٩٢ رَبَّنَا
إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ أَنْ آمِنُوا بِرَبِّكُمْ
فَآمَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا
وَتَوَفَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ ١٩٣ رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَىٰ رُسُلِكَ
وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ ١٩٤

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(191) : Onlar ki, ayakta iken de, otururken de ve yanları üzerine yatarlarken de Allah Tealâ'yı zikrederler ve göklerin ve yerin yaradılışı hakkında tefekkürde bulunurlar. İşte onlar şöylece teşbih ve niyazda bulunur dururla*» Ey Rabbimizî. Sen bunları boşuna yaratmadın, Sen münezzehsin, artık bizleri ateş azabından koru...

(192) :"Ey Rabbimiz!. Sen kimi o ateşe sokarsan şüphesiz onu hakir ve zelil edersin. Ve zalimler için yardımcılar da yoktur.

(193) : Ey Kabbimizî. Biz, Rabbinize imân ediniz diye imâna çağıran bir nida edici işittik, hemen imân ettik, Ey Rabbimiz!. Artık günahlarımızı bize mağfiret buyur ve bizim kusurlarımızı bizden ört ve bizleri salih kullar ile beraber öldür.

(194) : Ey Rabbimiz!. Peygamberlerine karşı bizlere va'd buyurduklarını bizlere ihsan buyur. Ve bizleri kıyamet gününde risva etme. Şüphe yok ki, sen va'd buyurduğundan dönmezsin.

*

İ Z A H

(191) : Bu mübarek âyetler de salih kulların tarzı hayatını, ibadet ve taate nasıl devam ettiklerini ve ne veçhile teşbih ve tehlilde, dua ve niyazda bulunduklarını bizlere bir numune'i imtisal olmak üzere şöylece beyan buyurmaktadır. **(Onlar ki,)** o ülül'elbab denilen tam akıl sahipleri ki, mükevvenata nazarla kutsiyeti ilâhiyyeye istidlalde bulunurlar, her halde zikir ve fikirle, ibadet ve taatle meşgul olurlar **(ayakta iken de, otururlarken de)** zikir ve fikre devam ederler. İstirahatı bedeniyyelerini temine lüzum görünce de **(yanları üzerine yatarken de Allah Tealâ'yı zikrederler)** daima kalplerini nuri zikr ve fikr ile tenvire çalışırlar. Bahusus bu vaziyetlere namaz halinde riayet edilir. Şöyle ki: Bir müslüman sıhhatte bulundukça namazını ayakta kılar. Rahatsız olur da ayakta duramazsa namazı oturduğu halde kılar. Buna da kadir olamazsa, yâni üzerine, arkası üzerine yatarak namazını kılmaya çalışır. Velhasıl: Bir mümin, zikir ve fikirden, namaz ve niyazdan fariğ olmamalıdır. Nitekim bir hadisi şerifte şöyle, buyurulmuştur: (== «OI'Tj jSZali.\j>\j#jj\ ^^,y* Yâni: Bir kimse cennet bahçelerinden müstefit olmak isterse Allah Tealâ'yı çokça zikretsin. (Ve) o gibi zatlar ki **(göklerin ve yerin yaradılışı)** takdir ve tertib edilişi **(hakkında tefekkürde bulunurlar)** bunların nasıl birer levha'i bedayi olduğunu düşünürler, bunlardaki muhtelif mahlûkatın hallerini nazara alırlar, bunların bir halikı hakim, bir müdebbiri azîm **tara-**

fından vücude getirilmiş olduğunu mülâhazaya dalarlar, onun kudret ve azameti karşısında secde'i ubudiyyete kapanırlar.

Evet... Asarı ilâhiyyeyi tefekkür, kalplerden gafleti giderir, vicdanları tenvir eder, Allah korkusunu, Allah muhabbetini arttırır. Nasıl ki temiz, şeffaf sularda nebatatı yetiştirir, binlerce lâtif çiçeklerin inkişafına sebeb ojur. İşte tefekkür de kalplerde böyle bir nice hakikatlarm mütecelli olmasına bir vesile teşkil etmiş bulunur. — İşte onlarj öyle mütefekkir zatlar — Cenabı Hak'km âsarı hilkatini nazarı tefekküre alır, şöylece teşbih ve niyazda bulunur dururlar. (Ey Rabbimiz!. Sen bunları) bu yaratmış olduğun semaları, yerleri, bunlardaki bir nice mahlûkati (boş yere yaratmadın) bunlar hikmete muhalif, bir gayeye gayri mukarin şeyler değildir. Hepsi de bir nice hikmeti âzimeye mukarindir. Bahusus insanlar marifetullah ile muttasıf olmak, ibadet ve taatte bulunmak, bunun neticesinde ebedî bir hayata, sermedi bir saadete nailiyet için yaradılmışlardır. Ey bütün bu mükevvenatm hâliki zişanı (sen münezzehsin) Yarabbenâ!. Seni abes yere birşey yaratmış olmaktan tenzih ederiz. (Artık bizleri) biz aciz kullarını (ateş azabından koru) bizleri gafletten uyandır, gökleri ve yerleri güzelce tefekküre dalmaktan bizleri mahrum bırakma. Bizleri azabı cehenneme sevkedecek cahilane, gafilâne hallerden, düşüncelerden muhafaza buyur. Ey kerim, rahîm olan mabudumuz!.

(192) : (Ey Rabbimiz!. Sen kimi o ateşe) o cehennem narına muhallet bir halde kalmak üzere (sokar isen şüphesiz onu) o şahsı (hakir) ve zelil (edersin) artık onun için kurtuluş yoktur. (Ve) öyle (zalimler) kâfirler (için yardımcılar da yoktur) hiçbir kimse onlara yarın ahirette imdadres olamıyacaktır. Yarabbü. Bizleri o gibi ebedî mahrumiyete mahkûm eşhas ile hemhal olmaktan siyanet buyur. Âmin.

(193) : (Ey Rabbimiz!) Biz kullarını irşat ve ikâz için lütfettin \biz Rabbinize imân ediniz diye imâna çağıran bir nida edici işittik) Yarabbiî. Senin tarafı izzetinden umum nâsa lütfen Peygamber gönderilmiş olan Hazreti Muhammed — Aleyhisselâmm — o ulvî davetini duyup gördük, bizler de hamdolsun (hemen) o zata tabi olarak ^onun emri veçhile (imân ettik) onun ümmetinden bulunmak şerefine nail olduk (Ey Rabbimiz!) Ey Kerim mabudumuz!. (Artık) kebair kabilinden olan (günahlarımızı bize mağfiret buyur) onları tamamen mahv ve izale buyur ve bizim sagayır kabilinden olan (kusurlarımızı bizden ört) af ve setir buyur. (Ve bizleri salih kullar ile beraber öldür) Bizleri mübarek kulların olan Peygamberler ile, veliler ile beraber hasret, bizleri onların sohbetlerine mülâzım, iltifatlarına mazhar kıl, bizleri de onların maiyetlerinde bulunmuş olanlardan madut buyur. (V-ا المرء يحشر مع من)

(194) : (Ey Rabbimiz!.) Ey kerim hâlik ve razıkımız!. '(Peygamberlerine karşı) onların lisaniyle, vasıtasıyle (bizlere) biz âciz kullarına lütfen (va'd buyurduklarını) fazl ve rahmetini, didarı akdesine nailiyyeti (bizlere ihsan buyur) onları bizlere itâ buyur, bizleri onlara müstehik

olmak nimetinden mahrum bırakma. **(Ve bizleri kıyamet gününde rüsva etme)** bizleri hakarete düşürme bizleri muazzep kılma. **(Şüphe yok ki,)** Ey Kerim olan mabudumuz!. **(Sen va'd buyurduğundan dönmezsin)** mümin kullarına sevap vereceğine, dua ve niyazda da bulunanların istirhamlarını kabul buyuracağına dair olan vadinde, tebşirinde haşa tehellüf cari olamaz. Artık biz kullarını da iman ve itaat dairesinde sabit kadem kıl, bu dua ve niyazımızı lütfen kabul buyur, Ya Kerim ve rahim Rabbimiz!.

§ Asarda varit olmuştur ki: Bir kimseye mühim bir emir isabet eder de beş kere "Rabbena" diye dua ve niyazda bulunursa Allah Teala o kimseyi o kurduğu şeyden kurtarır, ona istediğini ita buyurur. İşte bu ayetlerde görüldüğü veçhile **(Rabbena)** diye dua ve taarruda bulunan zatların da bu istirhamlarının kabul edilmiş olduğunu **(195)** inci ayeti kerime tebşir etmektedir. Binaenaleyh bu ayatı celile, bizlere ne suretle duada, niyazda bulunmamızı da talim buyurmuş bulunuyor.

*

* *

فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ
أَوْ أُنْثَىٰ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَأُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ
وَأُوذُوا فِي سَبِيلِي وَقَاتَلُوا وَقُتِلُوا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ
وَلَأُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ
وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ ١٩٥

—— o ——

MEALİ ALİSİ

(195): Artık Rabbi kerimleri onlara şöyle icabet etti ki: Ben sizden gerek erkek ve gerek kadın bir amel edenin amelini zayi kılmam. Bazınız bazınızdansınız. imdi hicret etmiş olanlar ve yurtlarından çıkarılmış bulunanlar ve benim yolumda eziyete uğrayanlar ve savaşta bulunan ve öldürülenler yok mu, elbette Allah indinde bir sevap olmak üzere onların suçlarını örteceğim ve elbette onları altlarından ırmaklar akar cennetlere sokacağım ve güzel mükafat ise Allah Teala nezdindedir.

*

* *

İ Z A H

(195) : Bu âyeti celile, Cenabı Hak'km ulûhiyet ve kutsiyetini bilen onun asarı kudretini kemâli ihtiram ile tefekküre dalan ve uhdelerine düşen ubudiyet ve vazifelerini ifa eden, sonra da Allah Tealâ'ya duada, niyazda bulunan zatların dualarının kabul edileceğini ve onların büyük mükâfatlara nail olacaklarını göstermektedir. Şöyle ki: **(Artık)** o tam akıl sahipleri olan zatların dua ve tazarruları üzerine **(rabbi kerimleri onlara)** o zatların istirhamlarına (şöyle **icabet etti)** bütün matluplarının husulünü kendilerine şöylece tebşir buyurdu (ki, **ben** sizden gerek erkek) olsun (ve gerek kadın) olsun müsavidir, bunlardan **(bir** amel edenin amelini) o amelin sevabını; mükâfatını (zayi **kılmam)** ona lâik olduğu mükâfatı veririm. Ey insanlar!, **(bazınız bazınızdansınız)** erkekleri de, kadınları da bir asıl cem etmektedir. Erkekler kadınlardan, kadınlar da erkeklerden husule gelmektedir, bu cihetle aralarında bir vahdeti cinsiyye, bir rabıtayı ictimaiyye vardır. Sonra müslüman olan erkekler ile kadınlar da islâmiyet itibariyle bir vahdet teşkil etmektedirler. Binaenaleyh aralarında bu bakımdan da bir fark yoktur, mükâfat ve mücazat itibariyle de aralarında bir müsavat vardır. Her iki sınıfın da güz£İ amelleri makbuldür, sevaba nailiyetleri mukadderdir. **(İmdi)** Erkek olsunlar kadın olsunlar **(hicret etmiş olanlar)** Mekke'i Mükerreme'den Medine'i Münevvere'ye hicret etmiş olan müslümanlar (ve) din düşmanları tarafından zoru zoruna **(yurtlarmdar çıkarılmış bulunanlar)** islâm erkeleri ile kadınları **(ve benim yolumda)** fisebilillâh **(eziyete uğrayanlar)** bir takım üzüntülere, fedakârlıklara katlananlar (ve savaşta) dini islâm uğrunda cihatta **(bulunan** ve) şehit olarak **(öldürülenler yok mu)** bunların bu halleri ne kadar şayanı takdir!. Ne kadar gıpteye lâyıktır. Evet... Allah Tealâ buyuruyor ki: **(Elbette Allah indinde)** tafeddülen **(bir sevap olmak üzere onların suçlarını)** mağfiret buyurup **(örteceğim)** başkalarına göstermiyeceğim. **(Ve elbette onları altlarından ırmaklar akan cennetlere)** bir lutfu ilâhî olmak üzere **(sokacağım** ve) bu gibi fevkalâde **(güzel** mükâfat **ise)** yalnız **(Allah Tealâ nezdindedir)** başka hiçbir kimse, başka bir kimseye böyle muazzam bir mükâfat vermeğe kadir değildir. Ve âlemi ahirette Cenabı Hak'km cemâli kibriyasmı müşahede gibi en mukaddes mükâfatlar da vardır. Elgıpte dünyada iken güzel amellerde bulunup bu mükâfatlara namzet olanlara.

§ Rivayete nazaran Ümmi Seleme validemiz demişti ki: Ya resulallah! Hicret hakkında daima erkekler Kur'ânı Kerimde zikrediliyor, kadınlar zikredilmiyor. Bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olmuş, o gibi âmali saliha hususunda kadınlar ile erkekler arasında fark bulunmadığı gösterilmiştir. Evet: Vezaifi diniyyelerini güzelce ifa edenler erkek olsunlar,, kadın olsunlar müsavidirler, hepsi de Cenabı. Hak'km lutfuna; mükâfatına nail olacaklardır.

*

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(196) : Kâfir olanların beldelerde dolaşıp durmaları; sakın seni aldatmasın.

(197) : Azıcık bir metadır, sonra onların varıp sığınacakları yer cehennemdir ve o ne fena bir yatak!.

(198) : Fakat o kimseler ki, Rablarından korkmuşlardır, onıar için altından ırmaklar akan cennetler vardır. Orada ebediyyen kalacaklardır. Tarafı ilâhîden verilecek nice ziyafetler olduğu halde. Ve Allah Tealânın indinde olanlar ise salih kullar için daha hayırlıdır.

*
**

İ Z A H

(196) : Bu mübarek âyetler, müslümanları intibaha davet ediyor, islâmiyetten mahrum olanların muvakkat nimetlerine gıpte edilmemesini emrediyor, selâh ve :akva sahiplerinin ise ne kadar muazzam, ebedî nimetlere nail olacaklarını tabşir ederek kalplerine teseliyetbah^ bulunuyor. Şöyle ki: **(Kâfir olanların beldelerde)** ticaretler için ve sair kazanç işleri için **(dolaşıp durmaları)** iktisadî, içtimaî işlerine revaç vermeğe çalışmaları, Habibiml. **(Seni,)** yâni: Senin ümmeti merhumeni **(sakın aldatmasın)** bunlar sizi gaflete düşürmesin. Bunların mahiyeti, âkibeti, seriatüzzevaî Dİması gözönüne alınınca bunların şayanı gıpte olmadığı, bilâkis meşguliyeti mucip olduğu pek güzel anlaşılır.

§ Rivayete nazaran bazı müslümanlar, bir takım müşriklerin zengin .geniş bir ticaretle meşgul olup şehirler arasında seyr-ü seferde bulunduklarını görünce: «Acaba biz müminler, darlık içinde yaşadığımız halde Allah Teala'nın düşmanları neden şu gördüğümüz varlık içinde yaşıyorlar> demişler, bunun üzerine bu âyeti celile nazil olmuştur. Binaenaleyh biz bu .âyeti kerimeden en güzel bir intibah dersi almalıyız. Evet... Bir takim .gayrimüslimler, büyük bir servet sahibidirler. İktisat sahasında büyük bir iktidarı haizdirler. Bir kısmı da geniş geniş sahalarda hakimiyetlere mâlik bulunuyorlar. Fakat bu nimetler onlar için muvakkattir.. Madem ki, onlar kendilerini bu nimetleri nasib etmiş olan mabudu kerimi lâikiyle bilip vahdaniyyetini tasdik etmiyorlar, insanlara, heykellere tapıp duruyorlar ve madem ki umum beşeriyete müteveccih olan dini islâmı kabul etmiş bulunmıyorlar. Ve madem ki elde ettikleri servetleri, nimetleri çok kerre meşru surette değil, fırsat buldukça başkalarının haklarına tecavüz suretiyle elde etmiş bblunuyorlar, artık öyle bir nimetin, devletin, servetin ne kıymeti olabilir ki, gıpteye şayan olsun. O haddizatında muvakkattir, mes'uliyeti muciptir, sahibinin felâketine sebebtir.

Evet... Meşru surette olan bir nimet, servet müslümanlıkta memduht^r, matluptur. Bunu bize ihsan buyuran Cenabı Hak'ka bundan dolayı da şükrederek secde'i ubudiyyete kapanırız. Fakat gayrı meşru olan, küfre mukarin bulunan, kendisi haddizatında seriüzzeval olduğu halde uhrevî mes'uliyeti gayri mütenahi bulunan bir nimet ve servete akil olan bir kimse gıpte edemez. O nazarı hakikatta bir nimet değildir, bir hikmettir, bir felâkettir, bir zehri katildir. Farzedelim ki: Bir şahsa bir gün sonra idam edilmek üzere bir milyon altın verilse acaba bu paranın o şahsa nazaran bir kıymeti, faidesi olabilir mi?. Bilâkis hüzün ve kederi artmış olmaz mı? Bu bir muktezayı fıtret değil midir?

İşte azabı ahirete müstehık olan kimselerin bu muvakkat dünya hayatında nail oldukları nimetler, servetler de bu kabildendir. Maahaza böyle nice nimetler vardır ki, daha dünyada iken sahiplerinin ellerinden çıkmıştır. Nice servetlere; hakimiyetlere malik kimselerin bunları elden çıkararak sahife'i âlemden silinip gittiklerini tarih kitapları bizlere pek açık surette göstermektedir. Velhasıl: Cenabı Hak, bizleri bu gibi sonu vahim, muvakkat varlıklara gıpte etmeKten men Duyurmaktadır. Bu da bizim hakkımızda bir âtifeti ilâhiyyenin bir tecellisi demektir.

(197) : O dinsizlerin dünyadaki varlıkları; dolaşıp durmaları (azıcık bir metadır) onlar bu metadan dünyada az bir zaman için müstefit olabilirler. Bu meta, ne kadar ziyade olsa da muvakkattir ve ahiret âleminde kaybetmiş olacakları nimetlere nazaran bir zillizailden ibarettir. Veyahut onların bu metaı, ahirette müminlerin nail olacakları sevaplara, mükâfatlara nazaran hiç bir kıymeti haiz değildir. **(Sonra onların)** o münkirlerin (varıp sığınacakları yer) onların son ebedî ikametgâhları (cehennemdir ve ne fena **bir** yatak!.) Artık düşünmeli!. Artık öyle fânî, azabı calip varlıklara kıymet vermemelidir.

(198) : **(Fakat o kimseler ki) o** mümin, **o** salih zatlar ki **(Rablerinden korkmuşlardır)** onun dinî hükümlerine muhalefetten sakmmışlardır. **(Onlar için)** o muttaki zatlar için **(altından ırmaklar akan cennetler vardır)** öyle ebedî, hayat efza bahçeler, kâşeneler mevcuttur. **(Orada ebediyyen kalacaklardır.)** Artık **o** nimetlerden mahrum kalmayacaklardır. Onlara **(Tarafı ilâhîden verilecek nice ziyafetler olduğu halde)** onlar nice hatır ve hayâle gelmeyen muazzam mükâfatlara kavuşacaklardır. **(Ve Allah Tealâ'nm indinde)** nezdi manevîsinde **(olanlar ise)** mukadder olan mükâfatlar, sevablar ile **(salih kullar için daha hayırlıdır.)** Çünkü onlar, ebedîdir, gayri mütenahidir, mahiyetleri pek ulvîdir. Öyle dünya nimetleri gibi zevale mahkûm değildir. İşte asıl gıpte edilecek, temenni edilecek nimet ve devlet, bu ahiret mükâfatıdır. Bu ebedî atıfeti ilâhiyyedir. Güzelce düşünenler daha dünyada iken böyle mes'ut bir âkibeti temine çalışırlar.

Ezvakı kâinat, seraser hayâldir
Asarı dilfiribi cihan, bî mealdir
Akli selime mâlik olanlar verir mi dil
Bir şeye ki hemişe karini zevaldir.

***

وَاِنَّ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَمَا اُنْزِلَ
اِلَيْكُمْ وَمَا اُنْزِلَ اِلَيْهِمْ خَاشِعِينَ لِلّٰهِ لَا يَشْتَرُونَ
بِاٰيَاتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا اُولٰٓئِكَ لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ
اِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٩٩﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اصْبِرُوا
وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٢٠٠﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(199): Ve şüphe yok ki, ehlikitaptan öyleleri de vardır ki, Allah Tealâ'ya ve size indirilmiş olana ve kendilerine indirilmiş olana imân ederler, Allah için korkar bulunurlar. AUah Tealâ'nm âyetleri ile az bir bahayı satın almazlar. İşte onlar için Rableri nezdinde mükâfatları vardır. Muhakkak Allah Tealâ hesabını pek çabuk görendir.

(200): Ey imân edenler!. Sabrediniz, sabır yarışında bulununuz ve nöbet bekleyiniz ve Allah Tealâ'dan korkunuz ki, felah bulabilesiniz.

***

İ Z A H

(199) : Bu mübarek iki âyet, İslâmiyetin ulvî cazibesine tabi, hakikaten münevver, mütefekkir zatların daima bulunacağını bildirmektedir. Ve ebedî felaha, âtifeti ilâhiyyeye nailiyet için sabır ve sebattan ayrılmayıp hak yolunda fedakârlıkta bulunulmasını emir ve tavsiye etmektedir. Ve binnetice bu sure'i celiledeki evamir ve nevahîye riayet edilmesinin lüzumuna şöylece işaret buyurmaktadır. Ehli kitap denilen Yehut ve Nasara taifesinin hepsi aynı kanaatte musir, islâmiyeti kabulden müctenip değildir. **(Ve şüphe yok ki, ehli kitaptan öyleleri de vardır ki)** güzel bir zekâya, güzel bir muhakerne'i akliyyeye sahip olup dinî hakikatları anlarlar **(Allah Tealâ'ya)** onun birliğine, hâlikiyetine inanırlar, (ve) ey müslümanlar!. (Size) tarafı ilâhiden **(indirilmiş olana)** Kur'anı mübine de inanır (imân **ederler)** ve onlar **(Allah için)** Cenabı Hak'km azamet ve kibriyasma karşı **(korkar)** mutevaziane bir vaziyette **(bulunurlar.)** Ve onlar **(Allah Tealâ'nın âyetleri ile)** kendi yanlarında bulunan Tevrat ve İncildeki eysafı nebeviyyeye ait beyanat ile (az) fanî, ehemmiyetsiz **(bir bahayı)** bir dünyevî menfaati **(satın alamazlar.)** Onlar öyle dünya için, maddî menfaatlerini, riyasetlerini muhafaza için âyetleri tebdil ve inkâr, evsafı nebeviyyeye ait malûmatı saklayıp hilafını iddiaya cür'et etmezler. Nitekim, bir kısım ehli kitap âlimleri ise böyle bir istibdali hakikate cüret göstermişlerdir. (İşte **onlar için)** o Allah Tealâ'nın âyetlerini tebdil ve tağyire cüret etmeyip nübüvveti Muhammed'iyyeyi kabul eden temiz kalpli ehli kitap için **(Rableri nezdinde)** mevud bulunan **(mükâfatları)** amellerinin sevapları **(vardır.)** Onlara bu amellerinden dolayı iki kat mükâfat mevud bulunmaktadır. **(Muhakkak Allah Tealâ)** kullarının yevmi mahşerde **(hesabını pek çabuk görendir)** mekevvenatm haliki ve hakimi azimüşşam olan Hak Tealâ hazretleri herkesin haline ve onların lâik oldukları sevap ve cezaya ilmi ezelisi ile âlim olduğundan onların muhakemelerini sür'atle intaç buyurur.

§ Bir rivayete nazaran bu âyeti kerime Hebeşe hükümdarı olup islâmiyet! kabul etmiş bulunan Ashame adındaki necaşi hakkında nazil olmuştur. Bu zat Habeşeye hicret eden eshabı kirama çok hörmet etmişti. Bilâhara vefat edince Resuli Ekrem, bir mucize olmak üzere bundan haberdar olmuş, mübarek gözleri önünde Habeşe diyarı münkeşif olmuş, Necaşinirv tahtı görünmüş, Nebiyyi Zişan efendimizde eshabı kiramı ile Beki mevkiine çıkarak Necaşi için cenaze namazı kılmış, hakkında istiğ* farda bulunmuştu. Bir takım münafıklar ise bunu görünce söylenmeğe başlamışlar. Hazreti Muhammed, görmediği bir vahşi nasrani üzerine cenaze

namazı kılıyor demişlerdi. Bunun üzerine bu ayeti kerime nazil olmuş, o Habeş hükümdarının da islamiyeti kabul eden ehli kitaptan bir zat olduğuna işaret olunmuştur. Diğer bir rivayete göre de bu ayeti celile, şerefi islamiyeti ihzar etmiş olan ehli necrandan kırk, heşebeden otuz iki ve rumdan sekiz zat hakkında nazil olmuştur ki, bunlar isevi bulunuyorlardı. Abdullah İbni Selam hakkında nazil olduğunu da mervidir. Maahaza bu ayeti kerimenin beyanı umumidir, islamiyeti kabul eden bilcümle ehli kitaba şamildir. Asrı saadetten beri ehli kitap denilen milletlerden şerefi islamı ihraz eden zevatın adetleri milyonlara baliğ olmuştur. Lehülhamci hala da bir çokları islamiyeti tebcil ve kabul ederek ebedi saadete namzet bulunmaktadırlar.

"Bir şem'iki mevla yaka bir veçhile sönmez"

(200): **(Ey iman edenler)** Ey müşlümanlar!.. Ey hak yolunda sabit kadim olanlar!. **(Sabrediniz)** memur olduğunuz taatleri ifa, masiyetlerden içtinap, bazı şedaide tahammül hususunda sabırlı bulununuz, **(sabır yarışında bulununuz.)** Hak Teala'nın düşmanlarına karşı savaşta bulunurken sabır ve sebat hususunda onlara galip olunuz, onlar sizden daha sabırlı bulunmuş olmasınlar. (Ve) sınırlarda **(nöbet bekleyiniz)** düşmanlara karşı hududta silahlarınızla, nakil vasıtalarınızla cenge müheyya bir vaziyette bulununuz, düşmanlarınızı tarassuttan geri durmayınız. (Ve) bütün ahvalinizde, düşmanlarınız ile savaş hususunda ondan bundan değil, yalnız **(Allah Teala'dan korkunuz ki felah bulabileniniz.)** Yani: İslam varlığını muhafaza temiş, atifeti ilahiyyeye liyakat kazanmış, cehennem narından kurtulmuş, cennete namzet bulunmuş olasınız. Ne muazzam bir mükafat!.

§ Ali İmran suresi, bu ayeti celile ile nihayete ermiştir. Bu sure'i mübareke, bütün beşeriyete selamet ve saadet yollarını göstermiş, enkutsi vazifeleri talim buyurmuş, en mühim medeni, idari, içtimai esasları mutevi bulunmuştur. Bu husustaki muvaffakiyetlerin ne sayede, ne gibi esbaba tevessül ile tecelli edeceğine de bu son ayeti kerime, işaret buyurmaktadır. Bunların başlıcası ise sabırdır, musaberedir, murabeta ile tekvadır. Şöyle ki:

(Sabır) : Acıya katlanmaktır, tab'a mülayim olmayan halerden telaş göstermeyip bilaizdirar tahammül ve mukavemet göstermektir. Tafsilatı için bu surei celilenin (17) nci ayetine müracaat.

(Müsabere) de ibtila zamanında kalbi mürakebe etmek, kalbe metanet vermeğe çalışmaktır. Sabra mülazemet etmektir. Güzel fiilleri yapmak, çirkin işlerden kaçınmaktır, bir kimse ile başkaları arasında vaki olan nahoş hallere, ihtilaflara karşı mukavemet göstermektir. Cenabı Hak'ka manen vuslata vesile olacak şeylere sarılmaktır.

(Murabeta) da bağlamak, düşmanın geleceği melhuz yerlere mülazimet edip gözlemek, Allah Teala yolunda, din uğrunda düşmana karşı cephe almak, olanca kuvveti o cihete tevcih eylemektir.

Velhasıl: Sabır ve sebatta, musaberede, mürabetada, ittikada bulunan.

müslümanlar, uhdelerine düşen dinî ve dünyevî vazifelerini güzelce yapmaya muvaffak olurlar. Bir kerre sabrın sahasını nazara alalım:

(1) Dinen uhdemize düşen vazifeleri ifaya çalışmak sabırdır. Nefs ile mücahede gibi.

(2) Menhiyyattan ihtiraz ederek nefsin temayülâtma mukavemet etmek, bu hususta meşakkatlere katlanmak bir sabırdır.

(3) Dünyevî ârızalara, hastalıklara, ihtiyaçlara, korkulara karşı mukavemet de bir sabırdır.

§ Müsabereye gelince bu da şu gibi şubelere ayrılır.

(1) Başkalarının, meselâ efradı ailenin, kariplerin, komşuların nâhoş hallerine karşı mütehammil bulunmak bir musaberedir.

(2) Fenalık yapmış bir şahıstan intikamı terketmekte bir musaberedir. «Cahillerden iraz et» mealindeki bir emri ilâhî bunu göstermektedir.

(3) Bir kimsenin başkalarını kendi nefsine takdim etmesi de bir musaberedir. Muhtaç olan bir zatın kendi nefsini bırakıp da başkalarının ihtiyaçlarını izaleye çalışması gibi. Nitekim: (^-i'ljc*djjjfy*) nezmı skur'anisi de bunu göstermektedir.

(4) Zülüm etmiş bir kimsenin hakkındaki af ve setir de bir musaberedir. Nitekim: (*ıJ^SIII^>J\\JI^Ö\J*) buyurulmuştur.

(5) Maruf ile emirde, münkerden nehiyde bulunmak, bir takım yanlış itikatları tashihe çalışmak şüpheleri izale ederek nâsı tenvire gayret etmek de bir musaberedir. Maatteessüf bir çok kimseler, böyle hayrhahane bir hareketten müteessir olurlar, hasmahe bir vaziyet alırlar. Halbuki, böyle bir emir ve nehiy, bir hayrhahlık eseridir, içtimaî terbiye ve faide icabıdır. Bunu takdir edemiyenler, hastalıktan kurtulmaya bir vesile olan ilâçları, doktor tavsiyelerini reddeden zavallı hastalara benzerler.

(6) İslâm yurdunu, islâm varlığını muhafaza için hudutlarda beklemek ve icab edince cihat sahalarına atılmak da bir musaberedir. Bir fedakârlıktır. Velhasıl: Bütün bu sabırlar, musabereler, mürabetalar, Allah Tealâ'nm rizası için olacaktır, havfı ilâhiden, muhabbeti subhaniyyeden neşet edecektir. Yoksa öyle maddî bir menfaat, bir şöhret ye gösteriş için olmayacaktır. İşte **(Allah Tealâ'dan korkunuz ki, felâh bulaşınız)** mealindeki emri ilâhi bize bu vazifeyi telkin buyuruyor. Allah Tealâ hazretleri cümlemizi sabirîn zümresine ilhak buyurup himaye'i subhaniyyesine mazhar, fevzüfelâha nail buyursun. Âmin, Bihörmeti seyyidil mürselin velhamdü lillâhi rabbirâlemîn...

FİKRİST

FİHRİST

F İ H R İ S T

FİHRİST